اقتصاد پوهنځی
Faculty of Economics
Afghanic

د اقتصاد تشريحي قاموس

انگليسي - پښتو

پوهاند محمد بشير دوديال

سي ډي سره

۱۴۰۲

پلورل منع دي

د اقتصاد تشريحي قاموس انگليسي - پښتو پوهاند محمد بشير دوديال

Prof M Bashir Doudiyal

The Descriptive Dictionary *of* Economics

English-Pashto

دا قاموس د واضح او لنډ تعريفونو سره، ۱۷۰۰ کليدي اقتصادي اصطلاحات لري. دا قاموس د اقتصاد ټولې برخې او همدارنگه د اقتصادي تيوري، عملي کوچني اقتصاد او لوی اقتصاد، د کار اقتصاد، عامه اقتصاد، پولي اقتصاد، چاپيريالي اقتصاد او ډېری نور موضوعگانې په لړ کې لري.
په دې گنه کې د عامه اقتصادي مفاهيم په هر اړخيزه توگه شامل دي. دا قاموس د افغان محصلينو، مديرانو، پلان جوړونکو، محاسبينو، بانکدارانو او د اقتصاد، سوداگرۍ او مالي چارو نورو متخصصينو او همدارنگه د مسلکي اقتصاد پوهانو او هر هغه چا لپاره چې د اقتصادي معلوماتو سره معامله کوي يو اړين لارښود دی.

پوهاند محمد بشير دوديال د علي محمدخان حسين خېل زوی، په ۱۳۴۰ هجري لمريز کال په کابل کې زيږېدلی دی. لوړې زده کړې يې د ماسترۍ MS c. Hons په سويه کړې او د Microeconomics د لوړو تحصيلاتو يوه دوره يې د آلمان د رور-بوخم RUB په پوهنتون کې بشپړه کړې ده. د افغانستان د ليکوالو او ژورنالېستانو د اتحاديې غړی، کابل پوهنتون، ننگرهار پوهنتون، خراسان پوهنتون، آرياناپوهنتون او په پاکستان کې د افغانانو په پوهنتون کې يې تدريس کړی دی او په يادو علمي بنسټونو کې يې اداري مسئوليتونه سر ته رسولي دي. د افغانستان د علومو اکاډمۍ علمي غړی، د آريانا دايرةالمعارف انستيتيوت مشر او د اداري اصلاحاتو په کميسيون کې ترېنر پاتې شوی دی. د يو شمېر علمي خپرونو لکه پوهه، انگازه، ارزښت، آرين، ننداره او افغان يووالي د تحرير پلاوي غړی و او د افغانستان د لوی قاموس علمي همکار دی. تر اوسه پورې د ښاغلي دوديال ۸۵ عنوان کتابونه چاپ او څلور نور يې چاپ ته چمتو دي.

Funded by
Kinderhilfe-Afghanistan

ISBN 978-9936-622-56-2

2023

Not for Sale

د اقتصاد تشریحي قاموس

(انګلیسي - پښتو)

پوهاند محمد بشیر دودیال

Faculty of Economics
اقتصاد پوهنځی

Funded by
Kinderhilfe-Afghanistan

Pashto PDF
2023

افغانیک
Afghanic

The Descriptive Dictionary of Economics

(English-Pashto)

Prof M Bashir Doudiyal

Download:
www.ecampus-afghanistan.org

The Descriptive Dictionary of Economics

English - Pashto

First Edition

Prof M Bashir Doudiyal

You can also read this book in PDF format on CD.

Book Name	The Descriptive Dictionary of Economics
Author	Prof M Bashir Doudiyal
Publisher	Nangarhar University, Faculty of Economics
Website	www.nu.edu.af
Published	2023, First Edition
Copies	1000
Serial No	381
Download	www.ecampus-afghanistan.org

This publication was financed by **Kinderhilfe-Afghanistan** (German Aid for Afghan Children) a private initiative of the Eroes family in Germany.

Administrative and technical support by Afghanic.

The contents and textual structure of this book have been developed by concerning translator and relevant faculty and being responsible for it.

Funding and supporting agencies are not holding any responsibilities.

If you want to publish your textbooks, please contact us:
Dr. Yahya Wardak, Ministry of Higher Education, Karte – 4, Kabul
Office 0780232310, 0706320844
Email info@ecampus-afghanistan.org

All rights reserved with the author.

Printed in Afghanistan 2023

ISBN 978-9936-622-56-2

Publishing Textbooks

Honorable lecturers and dear students!

The lack of quality textbooks in the universities of Afghanistan is a serious issue, which is repeatedly challenging students and teachers alike. To tackle this issue, we have initiated the process of providing textbooks to the students of Afghan universities.

For this reason, we have published 389 different textbooks of Medicine, Engineering, Science, Economics, Journalism, and Agriculture from Nangarhar, Khost, Kandahar, Herat, Balkh, Al-Beroni, Kabul, Kabul Polytechnic, and Kabul Medical universities since 2010. The book you are holding in your hands is a sample of a printed textbook. It should be mentioned that all these books have been distributed among all Afghan universities and many other institutions and organizations for free. All the published textbooks can be downloaded from www.ecampus-afghanistan.org.

The Afghan National Higher Education Strategy (2010-2014) states:

"Funds will be made available to encourage the writing and publication of textbooks in Dari and Pashto. Especially in priority areas, to improve the quality of teaching and learning and give students access to state–of–the–art information. In the meantime, translation of English language textbooks and journals into Dari and Pashto is a major challenge for curriculum reform. Without this facility it would not be possible for university students and faculty to access modern developments as knowledge in all disciplines accumulates at a rapid and exponential pace, in particular this is a huge obstacle for establishing a research culture. The Ministry of Higher Education together with the universities will examine strategies to overcome this deficit."

We would like to continue this project and to end the method of manual notes and papers. Based on the request of higher education institutions, there is the need to publish about 100 different textbooks each year.

I would like to ask all the lecturers to write new textbooks, translate or revise their lecture notes or written books and share them with us to be published. We will ensure quality composition, printing and distribution to Afghan universities free of charge. I would like the students to encourage and assist their lecturers in this regard. We welcome any recommendations and suggestions for improvement.

It is worth mentioning that the authors and publishers tried to prepare the books according to the international standards, but if there is any problem in the book, we kindly request the readers to send their comments to us or the authors in order to be corrected for future revised editions.

We are very thankful to Kinderhilfe-Afghanistan (German Aid for Afghan Children) and its director Dr. Eroes, who has provided fund for this book. We would also like to mention that he has provided funds for 250 medical and non-medical textbooks so far.

I would like to cordially thank Chancellor of Universities, Deans of faculties, and lecturers for their continuous cooperation and support for this project.

I am also thankful to all those lecturers who encouraged us and gave us all these books to be published and distributed all over Afghanistan. Finally, I would like to express my appreciation for the efforts of my colleagues Hekmatullah Aziz, Fahim Habibi, Gul Agha Ahmadi and Hewad Safi in the office for publishing and distributing the textbooks.

Dr. Yahya Wardak

Ministry of Higher Education, Kabul, Afghanistan, June, 2023

Mobile: 0706320844, 0780232310

Email: info@ecampus-afghanistan.org

Abstract

Thousands of students are learning in Afghanistan's public and private Universities. They need teaching materials. Textbooks and dictionaries are essential and easy materials for our students. A dictionary is a listing of lexemes from the lexicon of one or more specific languages, often arranged alphabetically (or by radical and stroke for ideographic languages), which may include information on definitions, usage, etymologies, pronunciations, translation, etc. In Pashto, we don't have enough dictionaries. We especially need a descriptive dictionary. A descriptive dictionary is a type of book that explains the meanings of words,or, more precisely, lexemes. The words are arranged in alphabetical order so that they can be found quickly.

There are several types of dictionaries: dictionaries that explain words and how they are used, and dictionaries that translate words from one language to another. Economics dictionaries explain the meanings of professional words or words connected to the economy and its particular subject. Some of these come close to being an encyclopedia, but an encyclopedia gives a lot of extra information about things (knowledge) and does not explain the use of the language. An encyclopedic dictionary gives less information about the topic than a real encyclopedia does, but more than a simple dictionary.

This authoritative and comprehensive English-Pashto dictionary contains 1700 key economic terms with clear, concise definitions. It covers all aspects of economics, including economic theory, applied microeconomics and macroeconomics, labor economics, public economics and public finance, monetary economics, environmental economics, and many others. There is strong coverage of international trade and many entries on economic organizations and institutions from around the world. This edition contains expanded coverage of common econometric concepts and highlights major theoretical concepts, including agency, competition, and equilibrium. This is the essential reference work in this area. This English-Pashto Descriptive dictionary is an essential guide for Afghan students, managers, planners, accountants, bankers, and other specialists in economics, business, and finance, as well as for professional economists and anyone who has to deal with economic data. The author of this book is Prof. Mohammed Bashis Doudiyal, lecturer at the Economics Faculty.

Table of Content

Letters .... Pages

A 1-49

B 50-72

C 73-112

D 113-139

E 140-166

F 167-186

G 187-202

H 203-209

I 210-237

J 238-248

K 249

L 250-265

M 266-301

N 302-311

O 312-319

P 320-345

Q 346-347

R 348-360

S 361-379

T 380-392

U 393-403

V 404-411

W 412-422

X 423

Y 424

Z 425

A,a

خپل کار کې بريالي راووځي. هغه مدير چې توليدي پروسه، داقتصاد چارې يا بله دنده په لوړ مهارت ډېره ښه پرمخ بيايي. شرايطو سره د برابروالي حالت يا د يوې ستونزې حل کول.

ability to pay principal of taxation

د ورکړې دتوان د اصل پر بنسټ د ماليه

د ماليات د ټاکنې، د مالياتو د حدودو او تخنيکونو د ښودلو په بحث کې د داسې اصل په نظر کې نيول چې ماليه ورکوونکي وکولای شي د خپل وس مطابق ماليه ورکړي او د ماليې له ورکړې عاجز پاتې نشي. يعنې ماليه بايد د ماليه ور کوونکي د اقتصادي توانايي سره برابره وي.، نه دهغو سيده خدماتو له مخې چې د ولت دعامه سکتور له طريقه چمتو کړي دي. نن ورځ دغه اصل د مترقي ماليې ټاکنې يوه مهمه برخه ده. د مترقي مالياتو اصل ته Faculty principal of taxation هم وايي. د ورکړې دتوان د اصل پربنسټ د ماليې ټاکنه (ability to pay principal of taxation)کې د ماليې ټاکنې اقتصادی او اخلاقی دواړه اساسات په پام کې نيول شوی وی.

ability to Pay Theory **د توان له مخې ورکړه**

ماليه د يوه هېواد، د وګړو يو قانوني مکلفيت دی، چې د خپلو توليدي او خدماتي فعاليتونو له ګټو

aperiodic **غير دوره يي**

د پېښو هغه دوران چې د ټاکلي سايکل او د مراحلو له مخې کېږي، يا هغه غونډې، فعاليتونه، مصارف او نورې ښکارندې چې د يو منظم مهالوېش له مخې کېږي.دا ټول د وراني يا periodic بلل کېږي، خو نا څاپي، يا د دغه دوران خلاف پورتنی ښکارندې غير دوره يي يا نادوراني بلل کېږي.

abandoned merchandise **پاتې شوي مالونه**

هغه سوداګريز مالونه چې يوه ګمرک ته رارسېدلي دي، خو ديو دليل له مخې له ګمرک څخه نه دي وتلي، يعنې سوداګر او مالک بهرته د پيرودلو لپاره نه دي وړي. دا مالونه (تجارتی امتعی)همداسې سر ترلي ګمرک سره پاتې دي،او بايد دګمرک له خوا ليلام شي.

abatement **تېرېدنه**

د يوشي په مقابل کې ګذشت. د يو کار له مخې د ځنډ لرې کول. په قانوني شکل د يوه مشکل يا مانع له منځخه وړل او د کار لپاره لاره هوارول. د ماليې اوعامه مالي وسايلو په بحثونو کې د يو چا د باقيداری او مالياتو په اندازه کې کمښت راوستل يا د هغو بيخې ښښل.

ability **توانمندي**

يوه کيفي ځانګړتيا ده چې يوه تصدی، توليدي کار ځای يا بل اقتصادي واحد وکولای شي په

اومستهلک په عاید او مصرف سیده اغېزه لري.
پریماني هغه وضعیت دی چې اجناس یا خدمات له کافي حد پورته مهیا وي..

د سکې سولېدل **abrasion of coin**

د ډېرو گرځولو اوښتکه - پورته کېدو او سولېدلو له امله د سکې په وزن کې کمښت. دا یوه پخوانۍ اصطلاح ده چې د گرانبیه فلزاتو د سکې په هکله استعمالېده. حال دا چې د اوسنیو عادی فلزاتو په سکه کې د سولیدلو له امله د وزن کمیدل ډېر مطرح او د ارزښت وړ ندی.

غایبانه مالکیت **absentee ownership**

کله چې د یوه ملکیت (اکثراً د نه لېږدېدونکي شتمنۍ) خاوندان د خپلو هغو شتمنیو څخه لې ژوند کوي چې دوی ته عاید تولیدوی. د بېلگې په توگه په یوه ولایت یا هیوادکې اوسي او په بل ولایت یا هیوادکې ملکیت لری. لکه په افغانستان کې د ځمکې یا کلا درلودل، خو په خپله د مالک اوسېدل په بهر کې.

غیابت، په کار کې نه حاضرېدل **absenteeism**

د کار له ځای څخه د کارگر لرې والی، له ملکیت څخه د مالک لرې والی، د دفتر د میز شاته د مدیر نه شتوالی ټول په غیابت کې شمېرل کېږي، یعنې غیرقانوني او بې دلیله غیابت هم له اداري

پلوه او هم د اقتصادیت له پلوه مطرح کېدای شي. د مدیریت د دفتر د میز تر شا د مدیر

څخه یوه قانوناً ښودل شوې برخه دولت ته د دولتي دندو اوعامه ځایونو د تمویل لپاره ورکوي، مالیه ورکول د لومړنیو دولتونو د ایجاد د تاریخ په اندازه لرغونتوب لري، چې له حقوقي او شخصي اشخاصو څخه په اجباري ډول اخیستل کېږي. پخوا مالیات د جنس په بڼه و، وروسته یې نقدي بڼه غوره کړه او د اجاره ورکولو له بڼې څخه یې د حکومتي ادارو له خوا په سیده توگه د مالیې ټولولو اصلاح شوې بڼه غوره کړه او د مالیې ټاکنې تخنیکونو ښه والی ومونډ او د ټولنیز عدالت خواته پکې پاملرنه وشوه، اوس په مترقي مالیاتي سیستم کې د مالیې ټولولو حدود ټاکل (limitation of taxation) د ځینو معیارونو له مخې کېږي، چې یوه نظر یه په دې برخه کې همدا د مالیه ورکوونکو د توانایي په پام کې نیول دي. د دغې نظریې له مخې باید له مودي (مالیه ورکوونکي) څخه دهغه مالیاتي ظرفیت له مخې مالیه واخیستل شي، نه اضافه. سره له دې چې د مو دي د توان په سنجولو کې ستونزې شته او دا خبر ه سپینول هم ډېر زیار غواړي چې د یو چا مالي توان او حقیقي عاید معلوم شي، خو بیا هم د مالیې ټولولو د عادلانه توب لپاره د مالیه ورکوونکي عاید د معیار په توگه ټاکل شوي، نه د هغه لگښت او شتمني. د توان او وس مطابق د مالیې دورکړې نظریه عملاً په بشپړه توگه په ټولو هېوادونو کې نه ده تطبیق شوې، خو پلویان یې ډېر زیات دي.

پریماني **abounding**

په اقتصادي بحثونو کې د کمښت یا قلت برعکس حالت دی، چې دغه د واړه حالات په بیو او د مؤلد

دغه ډول شرايطو کې که چېرې کارگر ته مزد نور هم اضافه کېږي، نو د کار دعرضې د زياتېدو پرځای هغه نوره هم کموي.

د غير حاضرۍ نسبت **absenteeism rate**

د کار د ټولو ورځو په مجموعه کې د هغو ورځو د سلنې معلومول چې له لاسه وتلې دی، چې په A سره ښودل کيږی.

$$A=\frac{L}{F}.100$$

دلته:

A- د غيابت نسبت

L -له لاسه وتلی ورځې

F - په کار کې د حاضرو (د کار) د ټولوورځو شمېر (دکار د ورځو مجموعه) خو دا هغه وخت و چې نور نو د لغمان بادرنگ نه وو، او پاکتسان د بادرنگو ډامپنگ له لارې په بازار تسلط موندلی و، همدا مثال په نړيوالو لويو مارکېټونو کې د صنعتي اجناسو په برخه کې هم ليدل کېږي.

Absolute Advantage Theory

د مطلق مزيت نظريه

کله چې يو هېواد نظر بل هېواد يا نورو هېوادونو ته يا يوه سيمه نظر نورو سيمو ته د يوه جنس په توليد کې يو شمېر غوره توبونه لکه د خامو توکو کافي شتوالی، د کار ځواک لرل، مهارت، مساعد نشتوالی د ناسالمې او نا اصولي ادارې ځرگندونه کوي، د پروژې په مديريت کې د پروژې د ټيم د مشر (آمر) او د پروژو دکليدي غړو پرته له دليل نشتوای ته هم غيابت ويل کيږی. غيابت دا هم دی چې يو کارگر يا يو شمېر کارگران پرته له کوم عذر او د منلو وړ دليل او قانوني جواز څخه پرله پسې د کار له ساحې، دماشين له خوا او د توليد له پروسې څخه لرې او غايب وی. دغه اصطلاح په کار کې د هغو کارکوونکو غيابت ته هم استعمالېږي، چې د ناروغۍ له کبله د ډېرې مودې لپاره غير حاضر وي، که چېرې ډېر وخت ونيسي د تصدۍ توليد ته زيان رسېږي او د محصولاتو حجم کمېږي. کله چې په انگلستان کې وروسته تر دويمې نړيوالې جگړې څخه د ډېرو سکرو ته اړتيا زياته شوه، د کارگرانو د ابسنټېزم له کبله د ډېرو سکرو عرضه کې کمښت پېښېد. د بشپړ استخدام په شرايطو کې چې د کار ځواک کمښت احساس شي، ابسنټېزم لويه ستونزه پېښوي. کله چې کار درونډ او ډېروستومانه کوونکی وي او د کارگرانو له خوښې سره برابر نه وي او مزدونه هم لوړ وي، د دې په پايله کې پر مزدورانو باندې ماليات هم وي او مزدونه هم لوړ وي، نو د ابنسټېزم خپريدو ته لاره هوارېږي، يعنې معمولاً کارگران د کار وروستيو ساعتونو کې له کار څخه ډده کوي، تر څود ماليې بارورباندې کم شي، همدارنگه په هغو شرايطو کې چې کارگر له کار فرما (د تصدۍ خاوند) سره پوره توافق ونه لري او د کار د لاسه ورکولو ډېره پروا ونه لري، نو په دې حالت کې کار گر د عايد په پرتله د دمې کول غوره بولي، نو ځکه ابنسټېزم زياتېږي. په

تولیدوي، خو دوی دواړه به بیا د (x) او (y) اجناس یو بل سره تبادله کوي..

مطلق انحصار **absolute monopoly**

د اقتصادي راکړو ورکړو د پلورلو ټول واک یوه شخص (هم حکمي او حقیقي) ته ورکول د پلورلو د انحصار په نوم یادېږي. د پلورنې مطلق انحصار هغه ده چې د یوه جنس یا یو شمېر اجناسو تولیدول او عرضه کول یوازې او یوازې د یوه تولیدوونکي په واک کې وي. سره له دې چې ددغه ډول جنس علی البدل او عوضي اجناس کېدای شي تقاضا کوونکو ته له نورو خواوو په لاس ور شي، مګر عملاً یو مطلق انحصار شته. په افغانستان کې څلوېښت کاله مخکې د درې قلمه اجناسو (نفتو، صابون اوبورې) انحصار د دولت د انحصاراتو د ریاست په واک کې و، دا تصدۍ تولیدونکي نه، بلکې واردوونکی انحصاري تصدي وه چې اوس له منځه تللی ده. په ګڼ شمېر صنعتي هېوادو کې د ځانګړو اقتصادي موخه په خاطر تولیدي معین اجناس یوازې د یوې تصدۍ په واک کې وي چې دوی یو ډول مطلق انحصار (absolute monopoly) رامنځته کړي وي.

مطلق فقر **absolute poverty**

د بیوزلۍ تر ټولو بده څېره ده، چې په دې وضعیت کې وګړي د ډوډۍ او جامو له پلوه تر ټولو اقلیم، جغرافیایي ښېګڼې او داسې نور ولري او دغه مزیت د نسبي مزیت په پرتله هم اوچت او لا زیات غوره وي، مطلق مزیت بلل کېږي.

آدام سمېت ویلي و: که چېرې دوه هېوادونه هریو دیوه ځانګړي جنس په تولید کې ځانته مطلق مزیت اوغوره توب ولري، نو د دغو دواړو هېوادونو ترمنځ ازاده سوداګري او مبادله دواړو ته ګټوره ده. هغه د یوې بېلګې په توګه وایي چې: لکه هغسې چې یو ګنډونکی د څپلۍ جوړوونکی لپاره جامې ګنډي، نو څپلۍ جوړوونکی هغه ته څپلۍ جوړوي. په نړیواله سوداګرۍ کې هم همداسې ده، کله چې یو هېواد د یوه جنس په تولید کې د مطلق مزیت لرونکی وي، هغه تولید وي او نورو هېوادو ته یې ورکوي او بالمقابل د هغوی څخه هغه اجناس واردوي چې نور هېوادونه یې په تولید کې مطلق مزیت نه لري. د بېلګې په توګه کله چې (الف) هېواد د لسو ساعتونو کار په ترڅ کې یو (X) جنس تولیدولای شي او بل (ب) هېواد همدغه جنس د شلو ساعتونو په موده کې تولیدوي، خو بالمقابل د (الف) هېواد د شلو ساعتونو په موده کې یو (y) جنس تولیدولای شي، مګر (ب) هېواد بیا په لسو ساعتونو کې همدغه د (y) جنس تولیدوي، نو دواړ و ته په کار داده او ګټه یې هم په همدې کې ده چې(الف) هېواد به (X) جنس او (ب) هېواد به د (y) جنس

لنډیز **abstract**

په مالیاتی مسایلو او محاسبه کې د مالي رااونو اود حسابونو دصورت خلاصه کول. د یوه علمی تحقیق یا علمی مقالی نچوړ چې د علمی مقالی په پیل کی لیکل کیږی.

ګړندی استهلاک **accelerated depreciation**

ګړندی زړښت، د بیو ډېر ګړندی کمښت. د استعمال په اثر دوسایلو له کاره لویدل. د یو جنس، د فابریکې د ماشین یا بل هغه څیز د بیو او ارزښت کمېدل چې له حده دزیات کار، د ماهرو کارکوونکو د نه شتون او د بدې ساتنې او په خپل وخت نه ترمیم کولو او نورو منفي عواملو له امله له وخت څخه مخکې له کاره ولوېږي (په افغانستان کې ډېر بد ضایعات همدا دي).

د تعجیل اصل **acceleration principle**

د کینز او د کینز د پلویانو یوه نظریه داوه چې د مستهلکینو د لګښت کمښت یا زیادښت د پانګې په جوړېدو کې اغېزه لري. د بېلګې په توګه کله چې د یو جنس د مستهلکینوو تقاضا زیاته شي، نو هغه تولید هڅول کېږي، خو که د یوه جنس مصرفول د مشتریانو له خوا د علاقې وړ ونه ګرځي، نو دا پېښه د دې لامل کېږي، چې تولیدوونکی تولید کې ډېر زیاتوالی را نه ولی.

ټیټ حد ضرورت پوره کولای شي، په داسې حال کې چې د ژوند نورې اړتیاوې یې پوره نه وي.

جذبول **absorb**

دغه اصطلاح د ځانګړو حسابونو کاروونکو، د بانکي چارو اجرا کوونکو او په یو شمېر ځانګړو برخو کې په کار ځي اود حسابونو مامورین یې معمولاً دریو حالاتو کې استعمالوي.:

الف) داسې یو حالت چې یوه نسبتاً لوی او پراخ حساب ته د هغو یو شمېر جوړوونکي نور قلمونه یا یو شمېر لګښتونه او حسابونه داسې ور ولېږدول شي چې په دغه دوهم حساب کې ور اچول شوی لومړني حسابونه مشخص نه شي بلکې پکې ور جذب شي.

ب) د ټولو ترسره شویو لګښتونو لپاره د یوه داسې ثابت انډول موندل او د دغه لګښت پوره کول چې دغه ټول لګښت وربانديې جبران شي، د بېلګې په توګه د یوه پله د لګښت ببرته داسې بشپړول چې په دغه پله بانديې به له تېرېدونکو څخه پیسې ټولېږي، ترڅو د پله لګښت وربانديې پوره شي.

ج) پر یوه ټاکلي اساس بانديې په یوه شمېر حسابونو کې د یوه یا څو نورو حسابونو ورګډول.

په دې توګه دغه دري مثالونه د جذب کېدوبېلګې دي.، خو absorb له جذبېدو Absorption سره توپیر لري، د جذبېدو مثال دادی چې ټول واردات وپېرېدل او استعمال شي، یا د دولت په واسطه د ملي عاید هغه ډول پانګونه چې د مصرف لپاره په اجناسو او خدماتو بانديې ده،ټوله ولګول شي.

حسابونو مسؤلیت لري. دغه ډول مسؤلیت ته (accountant's responsibility) ویل کېږي.

محاسبه **accounting**

په یوه اداره، سازمان، شرکت یا تصدۍ کې د اقتصادي فعالیتونو او مالي چارو تنظیم، اندازه کول، لیکل او ثبت کول، لنډیز، افهام او تفهیم کولو ته محاسبه وایي. همدارنګه د شخصي حسابونو د ګټې او تاوان سنجش کولو او تصفیه کولو ته محاسبه ویل کیږي. په دې توګه محاسبه یو خدماتي فعالیت دی چې د مالي چارو په هکله ضروري او ګټور معلومات چمتو کوي. په دغو معلوماتو کې د عوایدو او مصارفو بیلانس جوړول، د مالي تفتیش لپاره د راپور چمتو کول، د ترلاسه شویو مالي سرچینو ثبت او څرګندول، د مالي منابعو لګښت او نور شامل دي. محاسبه په ریاضیکي میتودونو باندې یو ولاړ فن دی، چې اقتصادي معاملات د اقتصاد له کوچنیو ساحو څخه نیولې د ټول هیواد تر کچې پورې ثبت، درج، تقسیم بندي او تر ارزونې لاندې نیسي او له هغو څخه روښانه پایلې ترلاسه کوي. په اوسني وخت کې، د اقتصادي معاملاتو په پیچلي او هر اړخیز کېدو سره، د محاسبې شکل هم پېچلی شوی دی. د محاسبې د توضیح د آسانه کولو لپاره هغه په دوو برخو ویشو:

لاسبری **accessibility**

داسې یو مساعد او غوره وضعیت چې په هغه کې یو وګړی، تصدی، ټولنه یا بل هر اقتصادي واحد اداره، سازمان یا مدیریت په یو څه قادر او توانمندوي. د اړتیاوو د پوره کولو وس. چې بېلابېل حالات لري: functional accessibility هغه ده چې یو چاته د اړتیا پرمهال مناسب وخت کې مطلوب خدمات د لاسبري وړ وي، economic accessibility بیا هغه اقتصادي لاسبري ده چې یووګړی یا ټولنه اجناسو او خدماتو ته د اړتیا پرمهال دهغو بیه او لګښت پوره کړای شي.physical accessibility بیا هغه غوره حالت دی چې یو وګړی، ټولنه، تصدي یا بل هر شخص په وسایلو او فزیکي شتمني لاسبري ولري.

حسابداري **accountant**

هر هغه څوک چې په یوه شرکت، سوداګریز دفتر یا بل دفتر کې د حسابونو په ثبت، لیکلو او تصفیه کولو باندې بوخت وي، یا د حساباتو د ثبت مهارت لرونکي شخص، چې نوموړی د **accounting** یا محاسباتو او د حسابدارۍ د چارو مسؤلیت لري. نن ورځ په محاسباتي د فترونو، شرکتونو او آن په بانکونو کې د معاملاتو حجم ډېر زیات شوی دی، نو ځکه د مستقلو او جلا جلا حسابونو لپاره جلا جلا حسابداران (Accountant) مقرردي، چې د خپلو

د حسابد اری دور **accounting cycle**

په مالي چارو او د شرکتونو او تجارتخانو په معاملاتو کې د حسابي چارو عملیات د وخت له مخې وېشل شوي دي. په یوه ټاکلې دوره او وخت کې چې د هغې په ترڅ کې تجاري او حسابي معاملات ثبت، تجزیه او تصفیه کېږي، او له نورو دورو سره حسابونه مقایسه کیږي، معمولاً دغه دورې یو کال وي، د بېلګې په توګه د یوه کال محاسباتي عملیات او د حسابونو مجموعه چې د حسابداری یوه دوره بلل کېږي.

تجمع، راټولېدل **accumulation**

په لغت کې د راجمع کېدلو او غونډېدو په معنا ده، خو په اقتصاد کې ورڅخه موخه دپانګې او شتمنی راټولېدل دي، د ثروت اوشتو راټولېدل (accumulate) یو معیار دی چې د سپما لپاره غوره شوی دی. د سپما په زیاتې تجمع سره یو ډول جمع شوې سرمایه یا (accumulated capital) رامنځته کیږی، چې وروسته بیا په مؤلدو یا تولیدي برخو کې په کار اچول کېږي او د اقتصادي پرمختګ ضامن بلل کېږي.

Capital formation د اقتصادي پرمختیا په تیوري کې د پانګې تشکل یا جوړښت او راټولېدل یوه مهمه نظریه ده چې د پرمختیا لپاره یو شرط بلل کېږي. د پانګې جوړېدل هغه وخت پېښېږي، چې د ټولنې د وګړو عاید مخ په زیاتېدو وي، نو پس انداز یا سپما رامنځته کېږي. دغه سپما ورو ورو کوچنی پانګه جوړوي، کله چې دغه پانګې ټولې په تولیدي برخو

الف) یو اړخیزه د معاملاتو سیستم (Single Entry System): دا یو ساده او یو اړخیز سیستم دی چې په هغه کې ټول معاملات په ساده بڼه جمع، درج او ثبت کیږي او زیاتو دفترونو ته اړتیا نه لري. ټول ساده شرکتونه او کوچنی سوداګر له همدې سیستم څخه استفاده کوي.

ب) دوه اړخیز سیستم (Double Entry System): د دغه ډول معاملاتو د ثبت سیستم یو نوی او پرمختللی سیستم دی چې ټول لوی او منځنی شرکتونه، سوداګریزدفترونه، تصدی، مؤسسات او اقتصادي واحدونه ورڅخه کار اخلي. دغه سیستم دوه اړخونه لري: یو یې دبت (Debit) یعنې د اخیستلو طرف او بل کرېدت (Credit)یعنې د ورکړې طرف، یعنې دغه سیستم د تللو او راغلو پیسو، دواړو حساب نیسي. دغه سیستم لومړی ځل په ۱۹۴۴م. کې د لوکس پیشاولي له خوا وښودل شو. محاسباتي معاملات (Transaction) د محاسب (Book Keeper)یا (Accountant) لخوا تر سره کیږي. محاسب ټولې مالي شتمنی په یوه مشرح دفتر کې ثبت او درج کوي او لست یې جوړوي چې په هغه کې اخیستل شوی پیسې (Drawing)او پورونه (Loans) ثابتې شتمنی (Fixed Assets) جاري شتمنی (Current Assets)او نور حسابونه ټول درج او ثبت وي.

دې سرچپه وضعیت د اجناسو او خدماتو ډېر زیات لګښت دی.

د سوداګرۍ ښه توازن active trade balance

د سوداګرۍ هغه حالت چې صادرات تر وارداتو زیات وي. د سوداګرۍ په زړه پورې حالت. هغه سوداګري چې د پام وړ ګټه لري. په زړه پورې سوداګریز توازن favorable trade balance.

فعالیت activity

د کار د لیدلو وړ هغه تحرک او خوځندوالی چې د انرژۍ په عواملو او نورو په استعمال سره یو څه تولید وي.

تخصص واکی Ad hoc cracy

کله چې چارې د تکړه کسانو واک کې وي. سره له دې چې دا یوه اداري نومَونه ده، خو په اقتصاد کې هغه مهال کارول کېږي، چې تولیدوونکی، داقتصادی پروژو مدیران، پلان او پالیسي جوړوونکی او مدیران د تولید، مارکېټ، بانک یا بل هر اقدام کې په زغرده، پوره واک او بې ستونزو عمل وکولای شي.

آدام سمېت Adam Smith

نامتو اقتصاد پوه ادام سمیت په ۱۲۲۳ م. کې د سکاټلېنډ په (کیر کالدی) kirkaldy کې نړۍ ته راغلی دی. پلار یې دده تر پیدا کېدو شپږ میاشتې

کې په کار واچول شي، د پانګې تجمع (Capital accumulation) رامنځته کوي.

اقرار acknowledgment

د یو چا خپله خبره یا اظهاریه. په عمومي توګه د یوه کتاب یا اثر په پیل کې د مولف هغه خبرې چې په خپله د یو چا له مرستې څخه مننه کوي او هغه ډول اظهار کول او لیکنه ده، چې په خپله وايي چې د شویو مرستو له امله ممنون او خوښ یم، خو په حقوقي مسایلو، مالي چارو او حسابي دعوا کې د یوه چاپه خپله دده له خوا هغه وینا یا اقرار کول دي، چې د دولت، د مالیې د وزارت یا د مالي محکمې په وړاندې اظهارات څرګند کړي او شوي عمل باندې اقرار وکړي. د یوه سند لاسلیک ته هم په مالي چارو کې acknowledgment ویل کېږي. د دې ډول اظهار څخه موخه د لاسلیک شوي سند ډاډمنتیا ورکول دي.

د شتمني خاوند کېدل acquisition of wealth

acquisition په لغت کې خاوند کېدو یا ترلاسه کولو ته وایي، معمولاً په اقتصاد کې چې یو څوک شتمني، په تېره غیر منقول جایداد تصاحب کړی، هغه ته دغه اصطلاح کارول کېږي. په معاملاتو کې یوه مرحله هم ده، د شرکتونو د پراختیا په برخه کې یوصفت او یوداسې وضعیت دی، چې مثلاً یو شرکت یو شمېر نور تاسیسات هم ترلاسه کړی، نو ورته Acquisition company ویل کېږي. دغه وضعیت وار په وار د هوساینې حالت ته د رسېدو معیار دی، د

کتاب په ۱۷۵۹ م.کې ولیکه، وروسته یې په ۱۷۷٦ کې د ملتونو د ثروت په هکله کتاب خپور شو، چې د ده نوم یې په ټولو وپېژاند او دغه اثر څو ځله چاپ شو. څه موده وروسته د سکاټلېنډ په ګمرک کې مدیر او بیا د ګلاسکو پوهنتون رئیس وټاکل شو، ادام سمېت په ۱۷۹۰ م.کې و مړ.

دافریقا د پرمختیا بانک **ADB**

دغه بانک ته د افریقا دپرمختیا بانک ډله (African Development Bank Group) هم وایي چې لنډیز یې د (AFDB) په بڼه هم لیکل کېږي. د افریقایي هېوادونو د اقتصادي او ټولنیزې پرمختیا په موخه په افریقا کې د ښکېلاک د دوران په پای ته رسېدو سره په ۱۹٦۳ م. کې د افریقا د یووالي د یوه عامل په توګه راڅرګند شو. توافق لیک یې په ۱۹٦٤ م.کې بشپړ شو او په ۱۹٦٦ م.کې یې عملاً د خپلو اهدافو د تحقق لپاره کار پیل کړ، وروسته تر ۱۹۸۲ م. څخه یو شمېر غیر افریقایي هېوادونه هم ورسره شریک شول. د دغه بانک اصلي بنسټ اېښودونکی الجزایز، بو تسوانا، مصر، ګنیا، ګابون، موریشس، موناکو، نامیبیا، جنوبی افریقا او تونس دي،خو اوس ۲۵ نور غیر افریقایي هېوادونه هم ورسره یو ځای شوي دي.

مخکې مړ شوی و، خو مور یې تر ۹۰ کلنۍ پورې ژوندۍ وه، ورور یا خور یې نه لرل، د ځوانۍ په عمر کې و چې د ځیرکي نښې یې له ورایه وځلېدې اوپه ښوونځی کې تکړه زده کوونکی و، د پوهنتون په دوره کې یې نور هم استعداد وده وموندە، له لوړو ژورو او عجیبو حرکاتو ډک ژوند یې وکړ، خو ډېر مهم او ضروري مسایل یې هم بیان کړل، چې د معاصر اقتصاد د پلار نوم یې وګاټه او د اوسني پانګوالی نظام نظریاتي بنسټ اېښودونکی یې بولي. په پنځلس کلنۍ کې د ګلاسکو ښوونځی کې شامل شو او د فرانسیس هاچستو تر لارښوونې لاندې یې د اخلاقو فلسفه زده کړه. سمیت خپل دغه استاد هیڅکله هیر نه کړ. په ۱۷٤۰ م. کال کې د اکسفورډ پوهنتون ته ولاړ، خوپه ۱۷٤٦ م.کې یې هغه پرېښود. په ۱۷۵۱ م. کې په ګلاسګو کې د منطق د استاد په توګه مقرر شو، هغه مهال د ګلاسکو پوهنتون د ټول سکاټلېنډ د روڼاندو د راټولېدو ځای او د څېړنو او مطالعاتو یو مهم مرکز و. یوڅه موده یې پاریس ته سفر وکړ، هلته د پنځلسم لویې له طبیب (کنه) سره اشنا شو، کنه د فزیو کرات په توګه ځمکه او طبیعي شتمني د ثروت سرچینه بلله. کنه بزګران د ثروت او شتمنۍ اصلي تولیدوونکي ګڼل او ویل یې چې ټوله شتمني د تولید زېږنده ده، خو سمیت د هغه له نظریاتو سره موافق نه و، یعنې د فزیو کراتانو مخالفه نظریه یې لرله. لومړی یې د اخلاقي عواطفو د نظریې په نوم یو

او د عرضه کوونکو یامولد له خوا د نافعیت رجحان شامل دی.

مخکنی پور **advance**

په لغت کې وړاندې او مخکې معنا لري، خو د اقتصاد په برخه کې د پورونو یو ډول دی. هغه پور چې په پیشکي توگه اخیستل کېږي. همدارنگه advance bill هغه ډول د حسابونو د پرانیستنې او د پیشکي حسابونوپه معنا ده چې بانکونه یې اجرا کوي.

advanced principles of taxation

مالیاتي پرمختللي اصول

سره له دې چې ادم سمېت په خپل مهال د مالیاتو په هکله خپل څلور اصول بیان کړل (وگورئ د مالیاتو په برخه کې تفصیل)،خو وروسته بیا د مالیاتو د ټولولو په برخه کې یو شمېر نور اصول هم رامنځته شول، چې د ادام سمېت اصول یې نور هم پیاوړي او بشپړ کړل او ګڼ شمېر نورو اقتصاد پوهانو او د مالیې متخصصینو نورې لیکنې هم وکړې او نوی ټکي یې هم اضافه کړل چې دغه اصول دادي:.

۱) مالي کفایت: دې ته د ګټې اخیستو وړتیا هم وایي، یعنې باید دولت دومره کفایت ولري، ترڅو له هغو مالي وسایلو څخه چې د مالیاتو له لارې یې راټول کړي دي، هغه په هغو چارو باندې

تعدیل شوی لگښت **adjusted cost**

د ورځې په بیو سره تمام شد او سنجول شـوی لگښت،یا هغه تمام شد مصرف چـې د ورځـې له بیو سره برابر تعدیل او ټاکلی شوی وي.

د معاملاتو تعدیلي ثبت **adjusting entries**

کله چې د محاسبوي دورې په پای کې د محاسبوي اصولو د ښه تطبیق په خاطر د یادداشتونو له مخې یو دقیق مالي حساب جوړېږي او په عمومي توگه د ارقامو بیا ثبت او لیکنه کې یو ډول تعدیل، اصلاح او تصفیه هم صورت نیسي،دې ته اصلاحي یا تعدیلي ثبت وایي.

تنظیم شوې بیه **administered price**

دا له ازاد بازار پرته حالاتو کې د بیو ټاکنه ده. ممکن په انحصاري ډول د اجناسو او خدماتو د وړاندې کولو وضعیت افاده کړي یا هم د دوه گوني انحصار وضعیت. تنظیم شوي یا ټاکل شوې بیه هغه ده چې د تولید شوي جنس د تولید تمام شد لگښت پکې په پام کې نیول کېږي او په دغه ډول تثبیت شوي بیه کې د جنس یا خدمت مطلوبیت او گټور توب هم په پام کې نیول شوي وي. په اقتصاد کې بیې او بیه ټاکنه price and pricing یو پراخ بحث دی چې د بیو بېلابېل وضعیتونه ښکاره کوي. په دې بحث کې تبعیضي بیې، د مستهلک له خوا د کیفیت رجحان

سره ډېر نژدېوالی لري. پر عوایدو باندې یوه ښه مالیه هغه ده چې د بدلون وړتیا ولري، یعنې کله چې عاید زیاتېږي، باید مالیه هم ورسره زیاته شي. کېدای شي دولت په هغو وارداتي اجناسو چې غذایي توکی نه دی او نه هم درمل او د لومړني اړتیا وړ وي، بلکې لوکس اجناس او غیر ضروري وي، مالیات اضافه کړي، یعنې (Surcharge) باندې لاس پورې کړی. دغه اضافه مالیات هم د دولت عواید لوړ وي.

۳) د مالیاتو انعطاف منل: داسې ښکاري چې د مالیې انعطاف منل د مالیې د بدلون موندلو وړتیا سره ډېر نژدېوالی لري، خو د دې دواړو ترمنځ توپیر هم شته. د مالیې انعطاف پذیری داده چې مالیه ټاکنه منجمد شکل ونه لري، بلکې د مالیې اخیستوسیستم باید وار په وار نویو شرایطو سره ځان ته مطابقت ورکړي او دا امکان موجود وي چې په مالیه کې بدلون راوستل شي.

٤) د مالیې ټولولو د ساده گی اصول: د مالیې ټولولو سیستم باید اسانه اوساده وي، چې عمومو خلکو ته روښانه او د پوهېدو وړ وي. د اختلاس او بډې اخیستو د مخنیوي لپاره باید دغه اصل په کلکه په پام کې ونیول شي، هر وگړی باید پوه اوسي، چې د ولت ته باید څومره مالیه ورکړي او په څه ډول یې دولت ته تحویل کړي او څه ډول یې محاسبه کړي.

ولگولای شي کومې چې د دولت دندې گنډل کېږي. مالیات باید په دومره برید کې وټاکل شي چې دولت د مالي لگښت له کمښت او د بودجې له کسر سره مخامخ نشي، له بلې خوا دولت باید له خپلې اړتیا څخه زیات مالیات هم وانخلي.

باید دولت د مالیاتو په ټولو لو سره هیڅکله د ټولنې تولیدي ظرفیت راکم نه کړي او د هېواد منابع او سرچینې زیانمنې نکړي. د گټورې مالیې ټولولو پرنسیپ وایي چې هغه څو د گوتو په شمار مالیات چې د ولت ته لویه گټه ور په برخه کړي ډېره ښه ده، نظر هغو ډېرو زیاتو بې شمېره مالیاتو ته چې دولت ته چندان گټور نه وي، خو که مالیات متنوع او زیات هم وي او دولت ته گټور هم وي، دا لا ښه خبره ده. باید بېلابېل مراجع په یوه شخص بېلابېل مالیات وضع نه کړي، دا ځکه چې په مودی باندې فشار زیاتېږي او هغه له تولید څخه زړه توري کېږي، د دې پرځای باید مالیه عادلانه وي.

۲) د مالیې د بدلون موندلو وړتیا: څومره چې مالي وسایلو ته د دولت اړتیا زیاتېږي، هومره باید د دولت عواید هم زیاتوالی وموندلای شي، د دولت د مالي کفایت د بدلون او وار په وار زیاتېدو امکان باید موجود وي او د ناڅاپي پېښو په صورت کې هم باید دولت کافي مالي امکانات ولري، نو کوم مالیات چې وضع شوي هغه باید د زیاتېدو وړتیا ولري. د مالیې د بدلون وړتیا له مالي کفایت

سوداګريزې خبرتياوې **advertisement**

نن ورځ د مارکېټېنګ په نظرياتو او د مارکېټ په برخه کې يوه د پام وړ هغه وسيله ده، چې مارکېټ (بازار) ته د پلورونکو او توليدوونکو له خوا د عرضه شويو اجناسو او خدماتو خواته د مستهلکينو او مشتريانو د جلب، خبرتيا اوپاملرنې په خاطر په کار ځي. خبرتياوو ته اشتهارات هم ويل کيږی. نن ورځ په پانګواله ټولنه کې چې ژوند کاملاً تجارتي بڼه غوره کړي او د څه اخيستو په وړاندې څه ورکول کېږي او د يو څه په ورکولو يو څه ترلاسه کېږي، سوداګريزاشتهارات د ژوند يوه برخه ګرځېدلې ده. د بېلګې په توګه د امريکې متحده ايالاتو کې په يوه کال کې له څلوېښت ميلياردو څخه زياتې پيسې په اشتهاراتو باندې لګول کېږي اوله دغه لګښت څخه يې ګټه څو څو ځله زياته وي. د اشتهار لګښت بېرته د جنس په بيه ور اضافه کېږي، چې بوج يې پر مستهلک باندې راځي. سوداګريزاشتهارات دوه ډوله وي: يو يې خبرتيايي او بل يې تدافعي اعلانونه يا خبرتياوې. کله چې د يوې فابريکې يا تصدی يا توليدي واحد مسؤلين داسې احساس وکړي چې د دوی سيال نور توليدوونکي د دوی مشتريان ځانته ور اړوي، نو دوی د خپلو سوداګريزو تبليغاتو او اشتهاراتو له لارې غواړي هغوی بېر ته قانع کړي او پوه يې کړي چې د دوی توليدي متاع ممتازه او د ښه کيفيت لرونکې ده، د دې ترڅنګ خبرتيا يې يا اطلاعاتي اشتهارات بيا د نويو توليداتو، اجناسو او خدماتو په هکله اطلاعات خپروي.. د انګليسي ژبې (Advertising) د لاتينې ژبې له ايډور ټاپز څخه اخيستل شوې ده، چې لغوي معنا يې يو شي ته پام که ماليه ورکوونکی په دغو ټکو ونه پوهېږي، د بډو اخيستو او اختلاس لار هوارېږي.

٥) د تنوع اصل: هيڅ امکان نه لر ي، چې يو دولت يو يا څو محدود ماليات راټول کړي، له دې کبله چې عايداتي منابع مختلف او د اقتصادي فعاليت ډګر ډېر پراخ دی، نو ځکه بېلابېل ماليات موجود دي، چې هرڅوک د خپل شغل، کار، وس او اسانتيا له مخې دغه ډول ماليات له قانون سره سم دولت ته سپاري. د مالياتو تنوع او تعدد هم يو شمېر ښېګڼې لري او هم يو څو منفي ټکي. تنوع او تعدد يې د دولت د مالياتي بنسټ د پياوړتيا او ټولنيز عدالت د رعايت لپاره ښه دی، خو د ګونګتيا او د ناسم تعبير او د اختلاس د پېښېدو امکان پکې شته، له بلې خوا ممکن مودې ته ستونزمن هم وي.

٦) د اقتصادي - ټولنيزو موخو د ډاډمنتيا اصل: کله چې ماليه ټاکل کېږي، بايد د ټولنې له هغو اقتصادي او ټولنيزو موخو سره خامخا برابر والی ولري، چې په پام کې دي. د نن ورځې د ماليه ټاکنې پاليسي کومه بېطرفه او بې اغېزې پاليسي نه ده، بلکې يوه مثبته پاليسي ده چې د ټولنيزو، اقتصادي او سياسي اهدافو او پرمختګ په خاطر عملي کېږي. په دې ټولو کې ماليه ټاکنه د عوايدو پر بنسټ صورت نيسي، نه د پانګې له مخې (د زياتو معلوماتو لپاره وګورئ ماليه).

هم کوم دفتر او موسسه وي چې د نده یې د اعلاناتو جوړول او په سیمه کې د هغو نصب او لګول وي، یا به سیمه ییزو رادیو ګانو او تلویزیونونو ته د خپل تجارت د رونق لپاره اشتهارات کول وي.

ابلاغیه **advice**

یوه پاڼه ده چې بانک یې مشتریانو ته استوي او د هغې په ترڅ کې دپیسو د ترلاسه کولو د مربوط حساب په هکله تصفیه، د چک، برات اویا حوالې د ترلاسه کولو په هکله معلومات وي. یا په بله وینا د بها لرونکو اسنادو په هکله خبرتیا. د دې په وړاندې بانکونه هم له خپلو کارکوونکو او نماینده ګانو څخه یو شمېر خبرتیاوې ترلاسه کوي چې د ځینو چارو د ترسره کېدو په هکله معلومات پکې وي.

اډویس **advice**

په بانکي او سوداګریزو معاملاتو کې هغه ډول اطلاعیه، د خبر سند او دمعلوماتو د توضیح پاڼه ده چې د مالونو د لېږلو یا کومې بلې معاملې او موضوع په هکله مقابل لوري ته ورکول کېږي. آویز د اطلاعیې سره مترادفه معنا لري.

د تلکس له لارې ابلاغیه **advice cable**

د بانکي راکړو ورکړو په معاملاتو او دلېږدونو په ترڅ کې هر بانک کولای شي چې خپل مسایل د تلکس له لارې نورو بانکونو ته ورسوي، د تلکس له څکه (Advice Cable)لارې د خبرتیاوو رسولو ته ویل کېږي چې لیږل یا استول بریښنایی بڼه لري.

ور اړول دي، خو په اقتصاد، سوداګرۍ او مارکېټنګ کې هغه ټول فعالیتونه دي چې پر بنسټ یې د خلکو په وړاندې په شفاهي،غیر شفاهي، تصویر اونورو بڼو باندې دشیانو اوخدماتو له عرضې سره یو ځای ځرګندونې صورت نیسي.
یو بل تعریف وایي: اشتهار یا اعلان د اجناسو، خدماتو او افکارو په هکله د مطلقو اطلاعاتو خپرول دي، ترڅو د اشیاوو او خدماتو خرڅلاو زیات او د افکارو ملاتړ راجلب شي. د اشتهاراتو یو تعریف داسې هم دی: د اجناسو، خدماتو او نظرونو په اړه د مطلقو اطلاعاتو برابرول ترڅو یې خرڅلاو ممکن شي. په یوه سوداګریز اعلان یا اشتهار کې څو ټکي مهم وي، لکه: د جنس د مرغوبیت او کیفیت بیانول، د تولیدونکي کمپنۍ لپاره یو ښه تصور او شهرت پیدا کول، د وېش د چینلونو ښه سازماندهي، د خرڅلاو سرعت، د پیریدونکو د ډاډ ترلاسه کول او د جنس یا خدمت په هکله د هغوی د شک لرې کول، له پلورونکي سره په سیده توګه مرسته کول او د اجناسو او خدماتو د ځینو خصوصیاتو توصیف کول.

تبلیغ **advertising**

د اجناسو او خدماتو لپاره د مشتریانو د جلب په خاطر هغه اشتهارات او اعلانونه چې هغه کې له ډېرو په زړه پورې کلماتو، رنګونو، تصویرونو او بېلګو کار اخیستل شوي وي.

Advertising agency

د اشتهاراتو استازي ځانګه

هغه شعبه او ځانګه چې د سوداګریزو د لالانو لپاره اشتهارات ترسره کوي. کېدای شي یو تن یا

کوېټ، لبنان، لیبیا، مراکش، عمان، قطر، موریتانیا، سعودي عربستان، سومالي، سوډان، سوریه او تونس وو. په ۲۰۰۳ م. کال کې د دغې اقتصادي موسسې ټوله شمتنې ۳، ۷ بېلیونه امریکایي ډالره وه، وروسته د تاسیس له مفکورې څخه یې په ۱۹۷۲ م. کې خپله لومړنۍ رسمي غونډه وکړه او د عربي لیګ (اتحادیې) اقتصادي او ټولنیزه شورا یې جوړه کړه اوسنی مشر یې عبداللطیف ال حامد دی چې وروسته تر محمد ال عمادي څخه ټاکل شوی دی.

Affidavit **ژمنلیک**

داسې یوه اعتباري او د لوړې لرونکي یا د سوګند د یادونې لرونکې پاڼه ده، چې د اړتیا پرمهال اقتصادي بېلابېلو معاملاتو، بانکي چارو او سوداګرۍ کې یو چا څخه غوښتل کېږي.

afford **وس او توان**

معمولاً دغه اصطلاح د پیریدونکي د پیرودلو د توان په اړه استعمالېږي، د بېلګې په توګه (A) شخص (حکمی یا حقیقي) د (X) جنس د پیریدلو وس لري. مثال: Ahmad can afford to buy this car احمد د دغه موټر د پېرودنې وس لري.

affright **د بېړۍ کرایه**

په سوداګریزو معاملاتو کې د مالونو د وړلو په خاطر له یوې بېړۍ سره یا د بېړیو له کمپنۍ سره

advice of fate **د موجودیود وضعیت خبرتیا**

دا یوه بانکي اصطلاح ده چې د چک په څانګه کې کارول کېږي، بانک د خپلو چکونو د شتون په هکله معلومات خپروي، چې دا د چک صادرولو، د نورو چک لرونکو په هکله خبرتیا او دې ته ورته خبرتیاوې دي.

advice of no delivery **د نه تحویلولو خبرتیا**

هغه خبرتیا چی یواځی د نه تحویلی یا د تحویل د صورت نه نیولو په هکله وی.

advice of payment of money orders

د ډاک له طریقه د حوالې خبرتیا

یوه بانکي اصطلاح ده چې د پست یا ډاګ له طریقه دحواله جاتو د ورکړو په هکله خبرتیا ورکوي او خپلې ابلاغیې وړاندې کوي.

AFESD

د اقتصادي او ټولنیزې پرمختیا لپاره عربي صندوق

Arab Fund for Economic and Social Development

د عربي هېوادونو د اقتصادي او اجتماعي پرمختیا فنډ

په ۱۹٦۸ م. کال کې په کوېټ کې د عربانو د یووالي د هڅوونې او د ټولنیزو- اقتصادي مرستو په خاطر یوه مفکوره رامنځته شوه. غړي هېوادونه یې الجزایر، بحرین، دوبۍ، مصر، عراق، اردن،

Millennium Development Goals (MDGs) سره تړاو درلود او اهداف یې هم ورسره برابروو. د فقر له منځه وړل د ملګرو ملتونو په آجندا کې شامله خبره وه او د زربیزې په اهدافو کې هم ورته په ځرګنده توګه اشاره شوې وه، د افغانستان د ملي ستراتیژۍ یوه مهمه برخه هم د فقر کمښت او د خلکو د اقتصادي حالت ښه کول و. له بلې خوا د ټولنیزو خدماتو سمول په دغې ستراتیژۍ کې د وخت او ارقامو له مخې په تفصیل سره ښودل شوي وو، چې د دغو ارقامو ډیره لږ برخه تر لاسه شوه. د افغانستان د پرمختیایي ستراتیژۍ په پلي کېدو سره افغانستان یو شمېر لاسته راوړنې درلودې: د سړي سر کلني عاید **(PCI) Per Capita Income** له ۱۵۰ امریکایي ډالرو څخه ٦٧٠ امریکایي ډالرو ته په منځنۍ توګه اوچت شو په هېواد کې د ۹۰۰۰ کیلو مترو په اوږدوالي سړکونه پاخه او د ۷۰ کیلو مترو په اوږدوالي سره د اورګاډي پټلۍ جوړې شوی، یو شمیر دولتي او خصوصي مالي مؤسسو په کار پیل وکړ. د رسنیو آزادي ډاډمنه، مدني بنسټونه پیاوړي او ګڼ شمېر ولایتونه له برېښنا څخه برخمن شول. د ټولو سکتورونو له ډلې نه د عامې روغتیا او ښوونې په برخه کې له کمي پلوه د پام وړ پرمختګ لیدل کېږي. په اوسط ډول د عامه روغتیا او ښوونې او روزنی برخه کې په سلو کې ٦٦ ستراتیژۍ تطبیق شوي دي او پاتی موارد د یو شمېر ستونزو او له د اجارې په هکله د قرار داد(د کرایې د ژمنې) لاسلیک کول دي.

Afghanistan National Development Strategy

د افغانستان ملي پرمختیایي ستراتیژۍ

کله چې له۱۳۸۰ل.کال وروسته په هیواد کې نوی سیاسی پروسه پیل شوه، انتقالی او موقت دولت جوړ شو، دافغانستان دبیارغاونې او پرمختیا لپاره وروسته د۱۳۸۴ل. کال دلندن ترموافقه لیک، دملی پرمختیا دستراتیژی سند، دپرمختیایي لرلید په حیث یو ترټولو مهم اقدام و، چې د تطبیق نیټه یې د ۲۰۱۳ ز کال تر پایه پورې اټکل شوې وه. هغه مهال افغانستان وروسته له اوږدو کلونو کړکیچ او جګړو څخه په ټولو اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو سکتورونو کې بیا رغاونې ته سخته اړتیا درلوده. په همدې موخه دافغانستان ملی پرمختیایی ستراتیژی Afghanistan National Development Strategy د دریو ارکانو(حکومت جوړونه، امنیت او ټولنیزه او اقتصای پرمختیا) او اتو برخو په لرلو سره جوړه شوه. د بیا رغاونې پروسه چې په هغې کې اقتصادي او فزیکي بیا رغاونه مهمه برخه وه، د اقتصادي مؤسساتو او نورو تصمیم نیوونکو ارګانونو مهم مسؤلیت بلل شوی و. د افغانستان ملي پرمختیایي ستراتیژي د زربېزې له اهدافو

سیستم، اقتصادي بحرانونو، پیسو او بیو په هکله یې غوره نظریات خپاره شول، د پیسو کمی نظریه یې له دوو اړخونو وڅېړله یعنې هم یې پولي تیوري او هم یې له واقعیت سره د پیسو مقداري تیوري تطبیق او تشریح کړه.

نماینده **agency**

هغه ځانگه چې د عامل هیئت څخه نمایند گي کولای شي. حقوقی استازی. په یوه ځانگړې دنده موظفه شوی ځانگه. نمایندگی.

دنماینده گی حساب **agency Account**

هغه تړون چې نماینده گي لاسلیک کړی وی او دی ته Agency agreement هم ویل کیدای شی. له دې امله چې دا حساب نمایندگی لاسلیک کړی دی، نو دنمایندگی حساب یی بولی.

agency agreement

هغه تړون چې نماینده گی لاسلیک کړی وي.

Agency for International Development

د نړیوالې پرمختیا لپاره د مرستو اداره

د (Agency For International Development) اداره یا سازمان د امریکې د متحده ایالاتو د دولت له خوا په ۱۹٦۱ م. کال کې تاسیس شوه او هدف دادو چې د درېیمې نړۍ یا پرمختیایي هېوادونو د پرمختیا لپاره د امریکې مرستې ورسوي. له هغه راهیسې یې وار

هغې جملې د اداري فساد، ټیټو ظرفیتونو، ناامنی او تر یوه حده هم د بې کفایتی له امله تطبیق نه شول.

افتا **AFTA**

د آسیا د جنوب او ورسره د نورو آسیایي هېوادونو ترمنځ د سوداگرۍ لپاره یوه ټولنه ده چې په خپلو منځو کې یې د سوداگرۍ په برخه کې یو شمېر اسانتیاوې منلي دي. په لنډیز سره (AFTA) Asian Free Trade Area بلل کیږي.

افتالین البرټ **Aftalion Albert**

افتالیون، البرت Aftalion, Albert

آلبرت افتالیون په اصل کې د بلغاریا د هېواد و، خو ژوندیې په فرانسه کې تېر شو. نوموړی د ۱۸۷۸ م. کال د اکتوبر په ۲۱ مه په بلغاریا کې زېږېدلی او د ۱۹۵٦ م. دجولای په ۱۲مه په جینوا کې و مړ. له دې امله چې دعمر او علمی کارونو ډېره برخه یې فرانسه کې وه، نو ځکه اوس د فرانسوي اقتصاد پوه په توگه مشهور شوی دی. څه موده د پاریس په پوهنتون کې د حقوقو په پوهنځي کې د اقتصاد استاد و. په ۱۹۵۰م. کې یې یوه علمی مجله تاسیس کړه چې دی په خپله یې د لیکنی د هیئت مشرو. د سوسیالېستي

خپلې موسسې په استازیتوب د اړتیاوو په پوره کولو لاس پورې کړي.

agent **مامور**

د څانګې کارکوونکی، وکیل د څانګې استازی او اجرائیه مامور. هغه حقوقي شخص چې د یوه بل حقوقي شخص لخوا یې د اجراتو واک ترلاسه کړی وي او په سوداګرۍ کې یې پرڅای واک چلولای شي، یا دیوې اداري مامور. د مالیاتو مامور یا a revenue agent په نورو مواردو کې د بدلوونکي عامل معنا هم ورکوي.

agents of production **تولیدي عوامل**

تولیدي عاملین، په تولید او تولیدی پروسه کې هغه کاریدونکی فکتورونه دی چې هر یو یې په څانګړې توګه یا هم له نورو سره یوځای په تولید اغیزه ولری.

ages freeze **د مزدونو ثابت ساتل**

زیاتره وخت دولت یو شمېر مالي سیاستونو څخه کار اخلي، د مزدونوثابت ساتل یو عمدي عمل دی. دا ډول سیاست د عوایدو د د ټولو لارو-چارود کنترول لپاره ترسره کېږي.

agglomerate **تراکم**

ګڼه ګوڼه، راټولېدل او غونډېدل.

agglomeration **پنډغالی**

هغه څای چې یو څه پکې راغونډ او ټول شوی وي. په دیموګرافۍاو د نفوسو په مطالعاتو کې په وار بېلابېلو هېوادونوکې څانګې پراخه شوي دي چې اوس په اویا هېوادونو کې په اسیا، اروپا، افریقا، لاتینه امریکا، د کار ایب په ټاپو ګانو او نژدې ختیځ کې څانګې لري. دغه موسسه د جان کینډي له خوا پرانیستل شوه، چې موخه یې د پرمختیا لپاره مرستې رسول اعلان کړې وو، د دغې اداره بشپړ نوم (USAID) یا United State Agency for Development ده، د امریکې د متحده ایالاتو د فدرال بودجې په سلو کې ۱،۵ د دغه بانک د اهدافو د عملي کولو لپاره منظورېږي، چې د امریکې د سناتورانو توافق وربانديې حتمي دی، موخې یې داسې ټاکل شوي دي:

۱) په پرمختیایي هېوادو کې د ازاد بازار او د یموکراسۍ د پراختیا لپاره د امریکې د بهرني سیاست سره مرستې رسول.

۲) د وروسته پاتې او پرمختیا یي هېوادو د پرمختیا لپاره مستې.

۳) په وروسته پاتې هېوادو کې د ناڅاپي پېښو لپاره بشري مرستې رسول.

د بانک مرکزي د فتر په واشنګټن کې دی. له ۳۵۰۰ نورو امریکایي کمپینو سره په ګډه د کار کولو قرار داد لري. دغې مرستندویې اداري په افغانستان کې هم زیات شمېر ساحاتو، په تېره بیا د روغتیا ښوونې او روزنې او د کلیو پراختیا په برخه کې مرستې کړي دي.

agency of necessity

د اړتیا پوره کوونکې څانګه

د یوې کمپنی، تولیدی تصدی، شرکت یابل اقتصادی واحد او موسسې هغه څانګه چې د

فیصدی سره يې ښودنه لکه په لاندې فرضي ارقامو کې:

اجناس	۱۳۹۱	۱۳۹۲
A	20	22
B	34	26
C	26	30
ټول	70	78

کله چې وغواړو د قیمت یا کل شاخص پیدا کړو لیکو چې:

$$A.I = \frac{78}{70} \cdot 100 = 101{,}199$$

پورتنی کلی شاخص چې په (A.I) ښودل شوی، معمولاً په () حرف هم ښودل کېږي، د ۱۳۹۱ په پرتله په ۱۳۹۲ کې زیاتوالی ښکاره کوي. دلته ۱۳۹۱ اساس کال او ۱۳۹۲ کال مورد نظر کال دی.

aggregate Index Number شاخص نمبر

شاخص یا شاخص عدد index number یو احصائیوي معیار دی.. دغه عدد په یوه ټاکلي زماني دوره کې ملي ناخالص تولید، مزدونه، استخدام او نورو برخو کې د متحولینو اندازه ښکاره کوي، چې ارزښت يې د سلو له مخې وي. دا د هغو ښکارندو لپاره او په هغو حالاتو کې په کارځي چې د ارزښت لپاره کوم بل معیار او مقیاس ونه لرو. عمومي فورمول يې دادی:

$$I = \frac{Pn}{Po} . 100$$

د لته:

اګلو میرېشن هغو سیمو او ښارونو ته ویل کېږي، چې هلته ګڼ شمېر نفوس راټول شوی وي مثلاً توکیو، بمبیي او شانګهای په آسیا کې د نفوسو لوی اګلو میرشنونه دي، نیویارک اولاس انجلس په امریکې کې او سیایرو په افریقا کې هریو لوی Agglomeration بلل کېږي. په افغانستان کې کابل، جلال اباد، مزار شریف او کندهار ښار لوی اګلو میرشنونه دي.

agglomeration economic د اقتصاد تجمع

اقتصادي سپماوې. له تجمع څخه راټول شوی حاصل. هغه ارزښونه او شتمنی چې د هیوا په کچه و رباندې حساب کیدای شی.

aggregate consumer demand

د مستهلکینو د تقاضا مجموعه

په بازار کې د دې موضوع روښانه کول چې ایا د یوه جنس یا د اجناسو د یوه ګروپ لپاره به ټوله تقاضا څومره وي؟ د مصرفوونکو ددغې مجموعي تقاضا تخمین کول او معلوملو ته د مستهلکینو دتقاضا مجموعه ویل کیږي.

aggregate corporation جمعي تصدي

هغه شرکت چې له څو تنو څخه جوړ شوی وي، څو سره یو ځا ی شوي واحدونه.

aggregate index کلي شاخص

د زیات شمېر اجناسو مقایسه او ښودنه په یوه وخت (ټاکلي کال) کې نظر بل وخت (ټاکلي کال) ته. د ګڼ شمېر اعدادو مقایسه او په

اچول کېږي، نو معادله داسې بڼه غوره کوي:

y=c+s=c+I

دلته:

y- ټول عوايد

C – ټول لګښتونه

s- سپما

I – پانګه اچونه ده

که ټولنه پرانيستې ټولنه وي او د ولت هم په اقتصاد کې فعال وي او د دولت لګښتونه (G) وبو او له وارداتو څخه صادرات منفي کړو، معادله داسې ښودلای شو:

Y= C+I+G+(X-M)

په دغه معادله کې ښکاري چې عوايد دلګښتونو پانګې اچونې د دولت له لګښتونو او د صادراتو او وارداتو ترمنځ تفاوت له مجموعې سره برابر دی. پورتنۍ معادله ديوې ټولنې د اقتصاد هېنداره جوړوي، چې بنسټيز توکي يې مجموعي ملي لګښتونه ANE دي چې سنجول يې يو څه اسانه دی او د معادلې نور اجزا ورسره پرتله او په پای کې د هېواد داقتصاد حالت راته انځور وي.

aggregative index number **شاخص عدد**

د يو شمير ارقاموهغه اجمالي شاخص چې د څو قلمه اجناسو له مقايسې او سنجش څخه ترلاسه شوي وي.

aglotage **صرافي**

هغه شغل چې د بېلابېلو پيسو په تبادله ياد ونډو په پلورنه او پيرودنه بوخت وي، دې ته د پيسو د لالان

I - شاخص

Pn - دپام وړ موده يا دوره

Po - اساسي کال يادوره ده.

Aggregate National Expenditure (ANE)

مجموعي مالي لګښت

د يوهېواد د ننه ټول هغه لګښتونه دي، چې د ټولنې لخوا صورت نيسي. دټولنې د ملی مجموعي لګښتونو (aggregate national expenditures) معلومول او په پام کې نيول ځکه ضروري دی، چې د ټولنې د پرمختګ يو معيار هم دی. په زړه پورې ده چې وويل شي چې څومره د ټولنې لګښت زياتېږي، معنا يې ترقۍ ده، ځکه د بيوزلۍ په حالت کې خامخا لګښتونه ډېر کم وي، له بلې خوا دا هم په زړه پورې ده، چې د مجموعي ملي لګښتونو

Aggregate National Expenditure يا(ANE) په محاسبه کولو سره ملي عايد محاسبه کېدای شي، دا ځکه که داسې فرض کړو چې په يوه ټولنه کې وضعيت داسې دی، چې ټول عوايد په اجناسو او په خدماتو لګول کېږي، نو په حقيقت کې همدا ټول ملي عايد (y) له لګښتونو سره برابر دی يعنې: y=c دلته که C محاسبه کېږي، لکه y چې محاسبه شوی وي، اوس که داسې يوه ټولنه فرض کړو چې په هغې کې ټول عوايد په مصرف نه رسول کېږي، بلکې سپما هم وجود ولري او هغه ببرته د پانګې په توګه په کار

agricultural resources of inflation

د کرنیز انفلاسیون عوامل

د اد پیسو د پرسوب یا د پیسو د پیردلو دتوان د کمښت هغه ځانګړی ډول دی چې د کرنیزو محصولاتو په لازمه اندازه نه زیاتوالي له امله د هغه بیه لوړه شي. د دې معنا داده چې د کرنیزو محصولاتو لپاره تقاضا د هغوی د عرضې په پرتله زیاتیږي، له دې امله چې کرنیز محصولات یوه جلا ځانګړنه لري، یعنې د ضرورت په اندازه تولیدول یا له بهر څخه وار دول یې زیات وخت نیسي، نو په دې موده کې بیې نورې هم لوړیږي، کله چې کرنیز محصولات وروسته تر څه مودې وارد هم شي بیا هم په بیو چندان اغېزه نه کوي، خو بالمقابل وارداتي تورم لازیات منفي تاثیر کوي، په دې توګه داد انفلاسیون یو ډول یا یو جلا عامل دی چې کرنیز و محصولاتوپورې تړلی نورم بلل کیږي.

د کرنیزو محصولاتو انفلاسیون د دې لامل کیږي، چې د نورو برخو کارګران د زیات مزد غوښتنه وکړي او دا اضافي غوښتنه د دې لامل کیږي، چې په دغو نورو سکتورو نو (لکه صنعت، تر انسپورت او نورو) کې د تمام شد محصولاتو یا خدماتو لګښت زیات شي. د دغه لګښت زیاتېدل په خپله د دې لامل کیږي، چې د دغو برخو د محصولاتو په مصرف کوونکو فشار راشي، دغه ځوارخیز فشارونه او د خوراکي توکو د بیو لوړیدل د ټولنیزو ناخوښیو او کړکیچونو او بالاخره د هم ویل شوي دي. معموله اصطلاح یې صرافي ده، چې په تبادله کې د یوې ټاکلې سلنې ګټې په اخیستو سره یا د یوه معین کمېشن په ترلاسه کولو له خپل دغه شغل څخه عایدات ولري.

agreement **تړون**

په یوه موضوع باندې قراداد یا تړون. د یوې ټوټې ځمکې په اجاره توافق، د یوه معین کار د اجرا قرداد چې د ترسره کولو موده، مز دا و نور تړونونه او د قرارداد شرایط (Agreement clause) ټول پکې څرګند او موجود وي.

agreement agreeing **تړون**

په یوه موضوع باندې قراداد یا تړون. د یوې ټوټې ځمکې په اجاره توافق، د یوه معین کار د اجرا قرداد چې د ترسره کولو موده، مز دا و نور تړونونه او د قرارداد شرایط (Agreement clause) ټول پکې څرګند او موجود وي.

agribusiness **د کرنې د سکتور کاروبار**

ټول هغه اقتصادي، تولیدي فعالیتونه چې کرنیز اقتصاد یې لري او(agricultural economics) وربان‌دې بحث کوي، پایله یې دکرنیز محصول تولول، پروسس او پلورل یا خپل مصرف ته ترلاسه کول وي. د کرنیز سکتور د کار کوونکو د کار حاصل او پایله. د کرنیز کار محصول چې agricultural labor productivity بلل کیږي.

د کرنې کوپراتيف **agricultural cooperativ**

د بزګرانو او مالدارانو يو متحد صف دی چې د خپلو اړتياوو د ښه پوره کولو،د محصولاتو لپاره دغوره بازار موندنې، يو بل سره د کر کېلې په چارو کې د ښې مرستې او له کوچنيو کروندو څخه د ښه اولوړ حاصل د ترلاسه کولو په خاطر د دوی په خوښه جوړېږي. د کرنې کوپراتيف هم په توليدي ډګر او هم په خدماتي ډګرونو کې خپلو غړو (بزګرانو او څاروي روزنکو) سره مرسته کوي او د کرنې د سکتور د پياوړتيا يوه ډېره ښه لاره ده. په افغانستان کې د کرنې کوپراتيفونو د لمريزې څلوېښتمې لسيزې له پای څخه وده وموندە، د لمريزې پېړۍ په پنځو سمو او شپېتمو کلونو کې يې ښه ترقي کړې وه، داويايمې لسيزې له پيل څخه له منځه لاړل.

کرنيز پوروونه **agricultural credit**

بزګرانو ته د کښت د پيل پرمهال د پور او مرستو رسول او بياد درمند پرمهال د هغه د بېرته پرې کولو په موخه امتيازات او پوروونه دی. هغه مرستې چې د کرنې د پرمختيا لپاره وي. په دې موخه پرمختيايي هېوادونو د کرنيزې پراختيا بانکونو ته پاملرنه وکړه او ښه پايله يې هم لرله. په افغانستان کې د کرنې د پرمختيا بانک ته دپنځوسمې لسيزې نيمايي کې (۱۳۵۵ ل.کې) نوې ودانۍ (د اوسنۍ پامرسينما سيمه کې) جوړه شوه. د شپېتمې لسيزې تر پايه سياسي او اجتماعي بحران لامل کېږي. د خوراکي توکو د بيو لوړېدل چې د ژوند لومړنۍ اړتيا ده د کار دنيرو د ضعيف کېدو او په راتلونکي کې د کرنې په برخه کې د پانګې اچونې د کمښت لامل کېږي، په تېره بيا په پرمختيا يي اوروسته پاتې هېوادونو کې د کرنې انفلاسيون د پرمختللو صنعتي هېوادو په پرتله ډېره ژوره او ناوړه اغېزه کوي، دا ځکه چې په پرمختيايي او وروسته پاتې هېوادونو کې د کورنۍ په سلو کې 50-60 پورې لګښت په خوراکي توکيو باندې وي، خو په بډايو هېوادونو کې دغه سلنه يوازې په سلو کې 20-30 پورې وي. په وروسته پاتې هېوادو کې د غذايي توکو کمښت او کرنيز انفلاسيون د دې لامل کېږي، چې د دوی حکومتونه مجبور شي چې خپل خام مواد او کانونه په ارزانه وپلوري او خپل طبيعي منابع په ډېره ټيټه بيه دبهرنيو هېوادو په قراردادونو کې ورکړي، چې دا په خپله د استعمار يوه نوې بڼه او د دغه ډول هېوادونو د راتلونکي اقتصاد لپاره لوی ګواښ دی. د دغه ډول انفلاسيون د مخنيوي لارې-چارې د کرنې د وضعيت ښه کول، د نويو کرنيزو ځمکو ترکر لاندې راوستل، داوبو د زيرمو او جريان څخه سمه استفاده او د کرنې په سکتور کې د پانګې اوچتول اود کارد نيرو ښه روزل دي.

کرنيز نندارتون **agricultural exhibition**

د کرنې د توليداتو د هڅونې، د کرنې د ښه ترويج، د بزگرانو د محصول لپاره د بازار موندنې او د يوه هېواد يا سيمې د بېوالی، هارټيکلچر، مالداري اواگرانومي د ډگرونو د توليداتو د پراختيا لپاره د يوه نمايش او نندارتون agricultural fair ښوونه او پرانېستنه ده چې د مشتريانو او سوداگرۍ توجه ځانته راواړوي او د کرنې د برخې مولدين او سوداگر له دې موقع خپل اشتهارات پرمخ بيايي. ډېر بزگران د زده کړې لپاره هم نندارتون ته رابلل کېږي، دا د کرنې د پرمختگ يوه ښه وسيله او د ترويجی خدماتو يوه برخه ده.

کرنيز توليدي عوامل **agricultural inputs**

په کرنه کې د توليد لپاره په کار کېدونکی عوامل لکه تخم، سره، د ناروغيو ضد کيمياوي توکي او نور چې د کرنيزو توليداتو لپاره کارول کېږي.

کرنيز مولديت **agricultural productivity**

کرنيز توليدات عمدتاً د انسانانو د اړتيا وړ لومړني توکي دي، لکه غذا، فايبر، اونور، نو ځکه اقتصاد پوهان د کرنې توليداتو ته اهميت ورکوي. له بلې خوا کرنيز محصولات د صنعت لپاره خام توکي جوړ وي. د کرنيزو توليداتو حجم، کيفيت او تمام شد بيه د هغو عواملو په ترکيب او استعمال پورې اړه لري، چې د کرنيزو توليداتو توليد ور پورې اړه لري. اقتصاد پوهان په دې فکر کې دي چې په څه ډول سره د کرنيزو محصولاتو مارکېټ ښه کړی، صادرات پياوړي او د کرنې د سکتور لگښتونه راکم کړي ترڅو د کرنې د سکتور د کار دغه بانک فعال و، خو خدمات يې د ښارونو شاوخوا سيمو پورې محدودوو، وروسته تر اوبايمې لسيزې (عملاً په ۱۳۷۱ ل.کال کې) د دغه بانک فعاليتونه ودرېدل، خو مامورين يې درلودل. په اتيايمه لسيزه کې د دغه بانک فعاليتونه په ټپه ودرېدل.

کرنيز اقتصاد **agricultural economics**

د اقتصاد دعلم هغی برخی تـه ويـل کيـږی چـی پـه تيره بيا د کرنيزو محصولاتو د توليد، ويش، پـه کرنيـز سـکتور کـی د لگښـت، اجـاری او د هغـو اقتصـادی موسساتو په هکله بحث کوی چی د کرنـی پـه برخـه کی کار کوی او د کرنی دستونزو حل ته متوجـه وی. دغـه سـتونزې ممکـن د کرونـدې لپـاره داخـلي ښـه ولـري لکـه پخپلـه د ځمکــې کيفيــت، مولــديت productivity، د ځمکې غوره اسـتعمال، د ماشـين الاتـو اسـتعمال، د پورونـو ترلاسـه کـول، د حاصـلاتو لپاره په وخت سره مناسب بازار موندنـه او نـور. يـا بـه دغه ستونزې خارجي ښه ولري لکه د کرنې پـه هکلـه د دولت پاليسي او تگلاره په زراعت بانـدې ټکـس، د صـنعت پرمختــگ او داســې نــور، نــو پــه لنــډ ډول کرنيزاقتصاد کرنې ته ورپيښې پـورتنۍ سـتونزې او د هغوی د حل لارې چارې تر بحث لاندې نيسي. يـا: کرنيزاقتصـاد د اقتصـاد د علـم هغـه برخـه ده چـې هدف يې د کرنې دداخلي او خارجي ستونزو هوارول اوکروندې څخه اقتصادي گټه پورته کول دي.

کرنيز استخدام **agricultural employment**

د کرنې په برخه کې کار او فعاليت چې د ژوند او معيشت وسيله ورباندې برابره شي.

تکمیلوونکی ماډل عملي شي. د دې لپاره د کروندې تنظیم، کرنیزه بازار موندنه، د کروندې د تمویل د منابعو ښه کول او کریدت ورکول، زراعتي قانون جوړونه، کرنیز کوپراتیفونه فعالول او د تکنالوژۍ دود کول او د ترویجي خدماتو بهبود لومړني شرطونه دي او د کافي او ارزانه تولیدي عواملو په مهیا کېدو سره د کرنې مولدیت لوړتیا مومي.

کرنیز انقلاب **agricultural revolution**

تر اوسه پورې هم ګڼ شمېر پرمختیایي هېوادو کې، له هغې ډلې په افغانستان کې، کرنه عمدتاً مسلط سکتور دی، چې د هېواد نا خالص ملي تولید او بهرنۍ سوداګرۍ کې ډېر ونډه لري. دغه سکتور تر ډېره بریده پورې په عنعنوي،ساده تکنالوژۍ پرمخ ځي. ضروري ده چې دغه هېوادونه د کرنې په سکتور کې یو ژور بدلون راولي. کله چې د کرنې په سکتور کې د حاصلاتو د اندازې زیاتېدل د تکنالوژۍ، د مدیریت او کرنیز و موسساتو (کرنیز بانک، کوپراتیفونو، څېړنیزو ستیشنونو.) کې دژور بدلون له امله پیښ شي او په سلو کې له ۵۰ – ۱۰۰ پورې محصول د کروندګر د کورنۍ د مصرف لپاره نه، بلکې بازار ته د عرضه کېدو په خاطر اوچت شي، یعنې کرنه تجاري او صنعتي بڼه غوره کړي، دې ته کرنیز انقلاب ویل کېږي. اوس ګڼ شمېر پرمختیایي هېوادونو دغه ډول یو انقلاب راوستی دی.

کوونکو د هڅونې لامل شي. دغه ستونزه په تېره بیا په وروسته پاتې هېوادو کې ډېره مهمه ده، چې په دې ډله کې افغانستان هم هغه هېواد دی چې د کرنې سکتور یې په ملي اقتصاد کې عمدتاً یو مسلط سکتور دی. د لته باید اقتصادي چوکاټ له فزیکي چوکاټ سره د منبسط استعمال له نظره برابرشي.

موسساتي چوکاټ یو مساعد کوونکی فکتور دی، حال دا چې تشدیدي استعمال دوهمه درجه ارزښت پیدا کوي، کله چې نوی د کرنې وړ ځمکې تر کښت لاندې راشي، باید پانګې، کیمیاوي سرې، د کرنیزو ناروغیو او افتونو ضد کیمیاوي مرکباتو، کرنیز تحقیق، او تکنالوژۍ ته پاملرنه وشي. په دې وروستیو کې FAO په اوسنیو وروسته پاتې هېوادو کې د غذایي توکیو د شدید قلت خبرداری ورکړی او دوی ته یې توصیه کړې ده، چې باید agricultural productivity ته نهایت پاملرنه وکړي او د لوکسو او غیرضروری اجناسو پرځای ترکتور وارد کړي، دوی باید ځانګړې غذایي پالیسې ولري او د کرنیزو تولیداتو له پلوه پرځان بسیا شي، دوی دغه ظرفیت او پوټا نسیال لري هم. کله چې وروسته پاتې هېوادونه خپل کرنیز مولدیت اوچت کړي، صنعت یې هم په پښو دربېږي، او د اقتصاد ماشین یې په حرکت راځي او د استخدام لازم فرصتونه ایجادېږي. باید د زراعت اوصنعت دوو مولدو سکتورونو

چې د کرنې ټول خام توکي جذب او پروسس کړي، د کرنې د سکتور وروسته والي د دې لامل کېږي، چې په دغه سکتور کې د بوختو بشري ځواکونو د پيرودنې اندازه او ځواک ډېر کم شي، همدغه لړ پيرودنه د دې لامل کېږي، چې صنعتي اجناس ونه پلورل شي.
د بېلگې په توگه بايد يو شمېر صنعتي محصولات او توليدات لکه د کار وسايل، سره، د ناروغيو او افاتو ضد کيمياوي توکي او نور بايد د کرنې په سکتور وپلورل شی. که دکرنې سکتورد صنعت توليد شوی اجناس ونه پېري صعت وده نشي کولای. په دې توگه په مجموع کې په اقتصادکې تحرک نه راځي، خو برخلاف د کرنې او صنعت وده د تجارت، ترانسپورت او په پای کې په ټولو برخو کې غوره اغېزه کوي.

AIB Arab international Bank

عربي نړيوال بانک

عربی نړيوال بانک (Arab International Bank) په ۱۹۷۱ م.کال کې تاسيس شو، چې دفتر (مرکز) يې د مصر د هېواد په قاهرې ښار کې د ی او د (البنک العربي) په نوم يادېږي، پخوا ورته المصرف العربي الدولي هم ويل کېدل. داد هغو عربي هېوادونو لپاره اقتصادي او تجارتي خدمات ترسره کوي چې په هغه کې غړيتوب لري. په بهرنۍ سوداگرۍ کې نورو غير عربي هېوادونو سره هم معاملات لري.

کرنيز سکتور agricultural sector

کرنه د ملي اقتصاد يوه برخه ده، دا د ونو، بوټو او څارويو د محصولاتو د توليد لپاره له ځمکې او اوبو څخه گټه اخيستل دي، يا په بله وينا کرنه د يوه اقتصادي شغل او فعاليت په توگه د کار ځواک، پانگې، مديريت او طبيعي منابعو تر استفادې لاندې راوستل دي او اقتصادي موثريت يې هغه وخت اوچتېږي، چې د منابعو معقول ترکيب او د فی واحد اضافي توليد نقطه پکې په پام کې ونيول شي او اقتصادي مثمريت يې هغه وخت ترلاسه کېږي، چې د کار نيرو د خپل چاپېريال (د ځمکې د مخ او تومو سفير) بيولوژيکي سيستم د گڼ شمېر پيچلو غير بيولوژيکي عواملو او شرايطو په اړوند ديوې ټاکلې توليدي پروسې په لرلو سره د لمر انرژي د ونو – بوټو او څارويو په بيولوژيکي وده او حاصل ورکولو کې ولگوي.

کرنه اوصنعت agriculture and industry

دا صرف د دو اقتصادي سکتورونو نومونه نه دي چې يو ځای راغلي او د (کرنه او صنعت)
Agr.&. ind. په بڼه يې لولو، بلکې دا اوس يوه اصطلاح اومفهوم گرځيدلی دی، داسې چې: کرنه او صنعت يعنې د ټولنې د صنعتي کېدو په خاطر د کرنيزو توليداتو لوړول دي، يا د کرنې د توليد د قدرت دومره اوچتول چې صنعت وربانديې پوره پراخ او پياوړی شي، ترڅو په کرنه کې کافي خام توکي توليد نشي صنعت وده نشي مونډلای. له بلې خوا صنعت بايد دومره ځواک پيدا کړي

۳) په وروسته پاتې هېوادو کې د ناځاپي پېښو لپاره بشري مرستې رسول.

د بانک مرکزي د فتر په واشنګټن کې دی. له ۳۵۰۰ نورو امریکایي کمپینو سره په ګډه د کار کولو قرار داد لري. دغې مرستندویې ادارې په افغانستان کې هم زیات شمېر ساحاتو، په تېره بیا د روغتیا ښوونې او روزنې او د کلیو پراختیا په برخه کې مرستې کړي دي.

Development پرمختیا چې په دري پارسي کې ورته انکشاف وایو په یوه ټولنه کې یوه دوامداره پروسه ده، چې هر هېواد په دې لاره کې هڅې کوي، چې ځان پرمختیایی اهدافو ته ورسوی. اقتصادي پرمختګ د ټولنېزې پرمختیا یو مهم عامل اوشرط دی، یعنې یواځینی نه، بلکې یو مهم عامل. دا ځکه چې پرمختیا یوازې اقتصادي پېښې نه دي، یعنې په پرمختیا کې د مادي او پولي اړخ ترڅنګ باید د خلکو د ژوند نور بېلابېل اړخونه هم ښه او د معیارونو له مخې اوچت شي. په دې توګه پرمختیا یاانکشاف د یوه هېواد یا یوې ټولنې داقتصادي او ټولنیز نظام د ټولې مجموعې څو اړخیز ښه والی او سازماني نوښت والی او کلکوالی دی. پرمختیا یا انکشاف له ترقي (progress) او ودې (growth) سره ډېر توپیر لري. دا به ډېره ناسمه وي چې د پرمختیا او انکشاف پرځای توسعه یا ترقي اووده وویل شي. توسعه د (extension) او (extend) په معنا ده چې د خپریدلو پراخېدلو او وسعت موندلو په معناده اقتصادي وده (economic growth) د ملي عاید

AID agency for international

د نړیوالې پرمختیا لپاره د مرستو اداره

د (Agency For International Development) اداره یا سازمان د امریکې د متحده ایالاتو د دولت له خوا په ۱۹٦۱ م. کال کې تاسیس شوه او هدف دادو چې د درېیمې نړۍ یا پرمختیایي هېوادونو د پرمختیا لپاره د امریکې مرستې ورسوي. له هغه راهیسې یې وار په وار بېلابېلو هېوادونوکې څانګې پراخه شوي دي چې اوس په اویا هېوادونو کې په اسیا، اروپا، افریقا، لاتینه امریکا، د کار ایب په ټاپو ګانو او نژدې ختیځ کې څانګې لري. دغه موسسه د جان کینډي له خوا پرانیستل شوه، چې موخه یې د پرمختیا لپاره مرستې رسول اعلان کړي وو، د دغې اداره بشپړ نوم (USAID)یا United State Agency for Development ده، د امریکې د متحده ایالاتو د فدرال بودجې په سلو کې ۱,۵ د دغه بانک د اهدافو د عملي کولو لپاره منظورېږي، چې د امریکې د سناتورانو توافق ورباندې حتمي دی، موخې یې داسې ټاکل شوي دي:

۱) په پرمختیایي هېوادو کې د ازاد بازار او د یموکراسی د پراختیا لپاره د امریکې د بهرني سیاست سره مرستې رسول.

۲) د وروسته پاتې او پرمختیا یي هېوادو د پرمختیا لپاره مستې.

تعریفونه ورکړل شوي چې د الفاظو په لږ بدلون سره یې محتوا تقریباً سره یو شانته ده، اما پرمختیا له توسعې سره بشپړ توپیر لري. پرمختیا د عوایدو او تولید د ښه والي ترڅنګ د ټولنې د اداري او ټولنیزو بنسټونو مثبت بدلون،د عامه تفکر او چټېدل او د فرهنګ وده هم را اخلي. سره له دې چې پرمختیا په یوه ملي اډانه کې ټاکل کېږي او د یوه هېواد دننه ورته کار کېږي، خو د پرمختیا پراخه اغېزې او نښې په ټول نړیوال اقتصادي او ټولنیز نظام کې د بنسټیزو اصلاحاتو لامل کېږي. باید هیره نه شي چې اوسنیو صنعتي پرمختللو هېوادوپه ډېرو جلا او توپیر لرونکو شرایطو کې د پرمختیا لاه وهلې، خو اوسني وروسته پاتې هېوادونه کاملاً جلا شرایطو کې دي. صنعتي پرمختللو هېوادونو ګام په ګام د خپلې تکنالوژۍ، متخصصو کادرونو، پانګې محیطي او اجتماعي ځانګړو شرایطو په لرلو سره پرمختیا کړې، خو اوسني وروسته پاتې هېوادونه هومره وخت نه لري. دوی باید په لږ وخت کې د اوسنۍ پرمختیا معیارونه په پام کې ونیسي، خو ډېر ه مهمه ده چې د پرمختیا لپاره څه لارې وموي. دوی نشي کولای او نه هم باید په دې فکر کې اوسي چې له سره د اروپا د سلو کالو وړاندې تکنالوژي جوړه کړي یا داسې نور، بلکې د اوسني عصر له تقاضا سره سم د خپلو ځانګړو کلتوري او مادي شرایطو په پام کې نیولو سره باید ځان پرمختیا ته چمتو کړي، دا د دې معنا نه لري چې دوی د اقتصاد دعلم له نظریاتو اولاسته راوړنو، په تېره د نیو کلاسیک له نظریاتو استفاده ونه کړي.

د هوایي لېږد سند Air Consignment Note

زیاتوالی را اخلي، خو اقتصادي ترقي یا economic progress سرړی سر ګټې سره سر، کار لري. کله چې موږ اقتصادي ودې څخه خبرې کوو، نو دخلکو د ژوند دښه والي په معناده. که چېرې یوه ټولنه کې د وګړو زیاتوالی د محصولاتو له ودې څخه زیات وي، نو ښکاره خبره ده چې د خلکو د ژوند کچه به ټیټه وي. اقتصادي پرمختیا د اقتصادي ودې په پرتله پراخه مانا لري. د اقتصادي ودې اصطلاح دکمي شاخصونو ښودونکی ده لکه ملي عاید،سړي سرګټه، زیرمې او نور. خو اقتصادی پرمختیا له کمي شاخصونو برعلاوه کیفی شاخصونه او د وګړو د ژوند نور بیلابیل اړخونه هم را اخلي لکه د ژوند دوسایلو او اسبابونو چمتو والی، په کورونو کې د یخچال، تلویزون، بریښنا، تیلیفون او نورو شتوالی، د ښوونې او روزنې شرایط، روغتیایي آسانتیاوې، ښه ترانسپورت،کلتوري او فرهنګي خدمات او داسې نور. ځینې وخت دا ټول له اقتصادي رفاه سره یو ځای په مترادفه توګه استعمالېږي، حال دا چې هره یوه یې د معنا له پلوه توپیر سره لري. هره پرمختیا د اقتصادي ودې لرونکې وي، خو هره اقتصادي وده حتماً د اقتصادي پرمختیا محتوی نه وي، دا ځکه چې اقتصادي وده یواړخ لري، هغه د ټولو ملي تولیداتو (GDP) یا ملي مجموعې تولید یاد هېوادپه سطح دټول ملي محصول د کلني زیاتوالي سلنه ده، حال دا چې اقتصادي پرمختیا په اقتصادي جوړښت کې د بدلون سربېره، هر سیاسي اجتماعي، کلتوري او نور بدلونونه هم رااخلي. په دې توګه د دغو درېیو بېلابېلو اصطلاحاتو لپاره بېلابېل نظریات او

اما د ټولو خطراتو بیمه هغه ډول بیمې ته ویل کېږي، چې د پورتنیو رسکونو (خطراتو) سربېره، پرته د نوم له ذکر کولو څخه نور خطرونه هم را اخلي. دې ته All loss insurance هم وایي چې په بیمه لیک کې د insurance یا دبیمې په موخه یو ټاکلې موضوع نه وي لیکل شوې.

Allocation **تخصیص**

تخصیص د وربېلولو، ځانګړی کولو او برخې ښودنې په معنا سره دا مفهوم افاده کوي چې یوه سرچینه، مالي وسیله د مادي شمتنیو یوه برخه اویا هم د کار ځواک یوه ځانګړې تولیدي سکتور، ځانګړی خدمت یا د یوه معین جنس تولید ته جلا او او ټاکلی شي. د نن ورځې په اقتصاد کې د منابعو اغېزمن تخصیص د عاید او ګټې د لوړولو یو ټاکوونکی فکتور دی.

allocation function **د تخصیص تابع**

د دولت د لګښتونو هغه اندازه او د مالیاتي سیاست هغه برخه چې یو دشمېر اجناسو او خدماتو د ښه کولو یا په هغو باندې داغېزې کولو په خاطر په یوه اقتصاد کې په پام کې نیول کېږي، د بېلګې په توګه په کلیوالي سیمو کې په کلیوالي تشبثاتو (د شاتود مچیو روزنې، چرګانو روزنې، لاسي صنایعو او نورو) باندې د خلکو د بوختولو او په دې برخه کې د تولید د لوړولو لپاره دولت یو اندازه لګښت مني او ځانګړی اندازه بودجه ورته په پام کې نیسي یا د دې برخلاف هغه پاڼه او ثبت شوی سند چې د مالونو د لېږد لپاره معلومات لري او د هغه له مخې د هوا (الوتوکو) په ذریعه د لېږد اجازه ترلاسه کېږي، د ایو ډول ترانسپورټي مجوز دی.

all aviate **تخفیف**

کمښت راوستل، د یو شي، په بیه، لګښت، لېږلو، اخیستلو، پلورلو او نور څه کی کمی راوستل، د مالیاتو تخفیف، د برېښنا او د تېلیفون د بل د تخفیف په صورت کې دغه اصطلاح په کار تلای شي، مګر معمولاً کله چې په مارکېټ کې پلورونکی د مشتریانو د جلب او د ځانګړې جنس د ښه پلورلو هیله ولري یوه ټاکلې اندازه پیسې په اصلي بیه کې کمښت راولی او جنس د لیلام په بنه عرضه کوي او د تخفیف اندازه هم ورسره اعلانوي، د تکتاني او ربح په برخه کې هم کاریدلای شي، چې موخه یې د کریدت اخیستونکو هڅونه وي. تخفیف عمدتاً په اقتصاد کې یو هڅوونکی او انګېزه ورکوونکی عامل پېژندل شوی دی او له تنزیل سره یو څه توپیر لري.

all risk assurance **د ټولو خطراتو بیمه**

اصولاً بیمې لپاره ټاکلي بیمه شوې موضوع معلومه وي، لکه د حریق بیمه، د غلا، د نا څاپي پېښو او نور چې د اشخاصو او سوداګرو مالونه یا معاملات د ځانګړي پېښې په وړاندې بیمه کېږي،

په ځانګړي کار کې هغه چاته واک کې ورکړل شي چې مربوطه کار کې وړتيا اوپوهه ولري، چې وخت او انرژي سمه ولګول شي. هر هغه څوک چې خپله ځانګه کې وړتيا لري او د توليد پروسه کې تخصيص ولري کاراو عوامل نه ضايع کوي، په دې توګه هدفي نظريه مصرف ته متوجه ده او تخصيصي نظريه توليد ته متوجه ده.

allot table **د تخصيص وړ**

هغه څوک چې ونډه او تخصيص ورته ورکړل شوی يا د اختصاصي برخې لرونکی شخص.

allotment **تخصيص شوې وجه**

هغه اندازه پيسې يا مالي منبع چې وېش، مصرفولو او تخصيص ته بېلې شوي دي.

allotment money **تخصيص شوې پيسې**

هغه نغدي د انتقال وړ پيسې چې د تخصيص لپاره په پام کې دي.

alms **خيرات**

صدقه ورکول. د بيوزلو مخنيوی. د زړه سوي له مخې يو چاته څه ور ښښل. خيراتي اقدام.

alms home **مرستون**

هغه کور، ځای او اداره چې بيوزله، ناتوانه او مسکين خلک راټولوي او ساتنه يې په غاړه اخلي.

alms man **مرسته اخيستونکي**

هغه بېوزله، معلول او ناتوانه چې د خيرات وړ وپېژندل شي. مرسته اخيستونکي. بېوزله مېرمن يعنې Alms woman.

د کليوالو د هڅونې لپاره دولت په پورتنيو تشبثاتو کې ماليات خلکو ته معاف کوي، د دغې ټاکلې اندازې بودجې ښودل شوې برخې ته تخصيص شوی بودجه ويل کېږي.

allocation of resources **د منابعو تخصيص**

اقتصادي منابع تل لږ او محدودې دي. له دغو منابعو يا سرچينو د يوه ټاکلي جنس د توليد لپاره کار اخيستلای شو، کله چې منبع له لاسه ووته د وباره يې د بل ځل توليد او کوم بل جنس يا خدمت لپاره نشو استعمالولای. له همدې امله بايد د ټاکلي مطلوبيت د ايجادولو لپاره د منبع په تخصيص کې دقت او غور وشي اوپه دې هکله تصميم بايد دا روښانه کړي چې آيا د هېواد په کچه، يا د يوې تصدۍ په کچه بايد د کومو محصولاتو لپاره منابع ځانګړی شي. دغه د منابعو وېش او هر مطلوبيت ته د هغو جلا کول،د منابعو تخصيص بلل کېږي. په دې توګه بايد د input ارزش له out put څخه لوړ وي. همدې ته د منابعو معقول تخصيص ويل کېږي.

allocative theory **تخصيص نظريه**

دغه تيوري وايي چې د اجناسو په توليد او د خدماتو په عرضه کې بايد عوامل (inputs) د اقتصادي تصميم له مخې تخصيص شي اوکار هم بايد داستعداد له مخې وسپارل شي. د توليد عوامل (پانګه، کار ځواک، ځمکه او مديريت) بايد

چې د AFL-CIO په نوم يادېږي، جوړه شوي ده او کارګرې اتحاد يې يې سره يو ځای کړي دي.

انارشېزم **anarchism**

له لغوي پلوه د بې نظمۍ حالت ته ويل کېږي، په اصطلاح کې هغې ګډې وډې وضع ته ويل کېږي، چې د پانګوالۍ نظام د جوړېدو په پيل کې وليدل شوه. د انارشي پلويانو ويل چې پانګوالي دولت د ښکېلاکګرو ملاتړ دی، نو بايد له منځه يوړل شي نو ځکه د دولت په ضد دغو فعاليتونو د انارشېزم نوم غوره کړ. د بېلګې په توګه ګاډوين په ۱۹۷۳ م. کې وويل چې پانګوالي نظام بايد په زور سره له مېنځه ولاړ شي، دا ځکه چې دوی اکثريت بېوزلان ترځېبناک لاندې راوستي دي، اقليت شتمن د دولت په زور باندې اکثريت باندې حکم چلوي،نو بايد دعدالت په راوستو سره د ټولو خلکو ترمنځ د ټولنې شتمني برابره وويشل شي او بايد يوه بې دولته ټولنه (آنارشستيک طرز) رامنځته شي. ده ويل کله چې دا ډول ټولنه جوړه شي هيڅوک به خصوصي شتمني ونه لري، دولت به هم نه وي ترڅو د بيوزلو او شتمنو ترمنځ اړيکې وساتي او پرخوارانو باندې دشتمنو دواک ساتنه وکړي.

انار شي **anarchy**

يوه داسې نظريه ده چې د هغې پر بنسټ بايد دولت د اقتصادي او ټولنيزو چارو په برخه کې هيڅ ډول لاسوهنه ونه کړي او د افرادو کړه وړه

مدغم کول **amalgamation**

د اړتيا له مخې د يو څو شرکتونو سره يو ځای کول. د يوه شرکت له خوا د څو نورو شرکتونو د ونډو اخيستل (Amalgamating) يا د يوه شرکت يا يو شخص پانګه له نورو سره ګډول. د څو شرکتونو ونډه سره منحل کول.او Merger هغه فعال شرکت، پانګوال يا ونډه لرونکی چې نورې پانګې، شرکتونه يا پانګې راخپلې کړي يا يې سره ګډې کړي.

جريمه **amercement**

هغه جريمه چې اقتصادي اړخ لري. د دولت هغه برخه عايد چې له جريمو څخه ورځي. هغه جريمه چې پې موخه يې د ناقانونه اجرائاتومخه نيول او تنبه کول وي.

American Federation of Labor

د امريکې د کار فدراسيون

دغه فدراسيون د ۱۸۸۱ او ۱۸۸٦ م. کلونو ترمنځ د کارګرې اتحاديو په هيله جوړ شو، په دغه فدراسيون کې د کارګرانو څو اتحاديې سره يو ځای شوې. هره اتحاديه د خپل کار په ساحه کې د خپل واک لرونکې ده. ددغه فدراسيون جوړېدل کارګرو ته ډېر ګټور نه و، نو په ۱۹۵۵ م. کې د صنعتي اتحاديو کنګره (Congress of Industrial Unions) رامنځته شوه، CIU چې په لنډيز سره په CIO يادېدله، د کارګرې اتحاديو د حد اقل ځواک لرلو په موخه جوړه شوه، خو د جګړو له امله يې چندان واک او ځواک نه درلود. اوس دغه اتحاديه په يوه نوې بنه

عمومي وي. دغه حالت هغه وخت امکان پیدا کوي چې منځنی طبقه حکومت اوواک په لاس کې ولري او د ځانګړو قوانینو په جوړولو سره لوړې طبقې او اشرافو تر ملکیت لاندې شتمني څخه د ټولنې ټیټې طبقې یا بیوزلي خلک هم کار واخیستلای شي.

۲) ارستو د ټولنې ټول وګړي په شپږو ډولو باندې ویشلي وو: لومړنی درې طبقې نظامیان، روحانیون او د دولت مامورین او نورې یې سوداګر، بزګران او صنعت کاران وو. ده وویل چې لومړنی درې طبقې باید په نورو چارو لکه کرکیله، سوداګری اولاسي کارونو کې بوختې نشي، دا ځکه چې دا کارونه د دوی وخت نیسي او بیا د حکومت چارې ورڅخه پاتې کېږي.

۳) ارستو له ادام سمېت او کارل مارکس څخه لا دوه زره کاله مخکې د لګښت، ارزښت او تبادلې مسایل په پام کې نیولي وو. هغه د سیاست په کتاب کې ویلي و چې د بېلګې په توګه یوه جوړه څپلی هم د پېښو کولو لپاره او هم له بل جنس سره د مبادلې لپاره کاریدلای شي، په پښو کول یې د لګښت ارزښت دی، چې طبیعي استعمال یې دی، خو تبادله کول یې بیا د ارزښت او غیر طبیعي استعمال بېلګه ده.

٤) د ارستو په نظر د تبادلې ارزښت دیو جنس بیه ده، خو د جنس په کارول د هغه مطلوبیت دی او محدود نه کړي. دا تقریباً د لېسې فیر د لېبرال نظریې یو ډېر تفریطي شکل دی. هغه ویلي و چې دولتونه نباید د خلکو په ټولنیزو او اقتصادي چارو کې کوم رول ولري، بلکې د لېسې فیر په نظر باید دولتونه صرف پولیس،څارنې، امنیت او د ټولنې د حقوقو د ساتنې رول ولري. په دې ترتیب د لېسی فیر دلېبرال نظریې څخه یوې خواته عدول مطلقه دیکتاتوري ده، بلې خواته تفریطي عدول یې انارشي ده.

لرغونې پانګوالي **ancient capitalism**

دا په اوسني معاصر شکل سرمایه داري نظام نه، بلکې ورڅخه موخه دپانګوالي تر ټولو پخوانی بڼه ده. ارستو چې د لرغوني یونان په آتن کې له نن څخه دوه زره کاله مخکې ژوند کاوه، د اقتصاد، پانګې او په تولیدي وسایلو د مالکیت په هکله د اپلاتون مخالف نظر ورکړی و. ارستو خصوصي ملکیت پرته له کومو حدودو او اندازې څخه مجاز باله. په دې توګه نوموړی د لرغونې پانګوالي بنسټ ایښودونکی و. ارستو په خپلو لیکنو او له هغې جملې څخه د (سیاست) او (د اخلاقو علم) دوو آثارو کې د اقتصاد په هکله داسې ویلي و:

۱) په تولیدي وسایلو ټولنیز مالکیت د شخړو لامل کېږي، نو ځکه د منلو وړ نه دی، خو خصوصي مالکیت بې جنجاله دی، نو ځکه باید مالکیت خصوصي وي، خو له هغه څخه ګټه اخیستل باید

باید ټول په کار بوخت وي. دده په نظر د ټولنې ډېر اوچت استعداد لرونکی خلک فیلسوفان دي، نو ځکه باید مهمې چارې همدوی ته وسپارل شي وروسته تر هغوی څخه نظامیان مهم دي.

۳) خصوصي مالکیت باید لغوه شي، دا ځکه چې خصوصي گټو ته ډېره پاملرنه کول د دې لامل کېږي چې عمومي گټې تر پښو لاندې شي. د ه ویلي و چې د حکومت مامورین او نظامیان باید د مال په ټولولو لاس پورې نه کړي، بلکې د شخصي گټو له په پام کې نیولو پرته په ټولنه کې عدالت وساتي.

٤) ده د کار د غوره کولو ازادي نه خوښوله، نو ځکه د معاصرې سوسیالیستي دیموکراتیکي ټولنې په پرتله د ده (مدینه فاضله) دیمو کراتیکه نه وه او دشغل په انتخاب کې دیموکراتیکه آزادي نه وه. د لرغونې اشتراکیت او معاصر اشتراکیت توپیرونه دادي:

الف) معاصره اشتراکي نظریه پر علمي بنسټ ولاړه ده، خو لرغونی اشتراکیه نظریه یواځې یو تخیل و.

ب) معاصره اشتراکي نظریه د یموکراتیکه ده، خو لرغونی هغه فاشیستي وه.

ج) معاصره اشتراکي ټولنه (چې یو شمېر هېوادو کې د شلمې پېړۍ په ترڅ کې ولیدل شوه، خو اوس یې نظام بدل شوی دی) یوه کارگرې ټولنه وه، خو لرغونی اشتراکیت اشرافي و.

بیه د مطلوبیت له مخې ټاکل کېږي، هغه د یو جنس بیه د تقاضا په اندازې پورې تړلې وه.

٥) ده د سوداگرو فعالیت یو غیر طبیعي فعالیت باله او ویل چې دغه فعالیت باید ډېر زیات نشي، ده ویل چې باید د انحصاراتو د منع کولو له لارې او د ازادې سیالۍ د مخنیوي له لارې باید په بازار کې یوه عادلانه بیه په پام کې وساتل شي، او د سوداگرو ډېرې زیاتې گټې کولو مخه ونیول شي.

٦) ده داهم وویل چې که چېرې سره زر او پیسې دواړه په یوه امیانې کې واچوو او وېې ساتو، نو یو کال وروسته به کوم زیاتوالی پکې نه وي راغلی یعنې پیسې د نورو پیسو تولیدوونکی نه دی، نو ځکه باید په پور ورکولو کې له هغو څخه سود وانه خیستل شي، خو له دې ټولو سره یې بې حدوده خصوصي ملکیت لرل جایز بلل.

لرغونی کمون **ancient communism**

د اشتراکي ملکیت لومړنی بنسټ ایښودونکي اپلاتون و، چې خپل اقتصادي نظریات یې د نامتو کتاب (جمهوریت) په ترڅ کې بیان کړي دي. نوموړي په تولیدي وسایلو او د ټولنې پر طبیعي منابعو گډ ملکیت انځور کړی او دې ته یې (مدینه فاضله) نوم روکړی و. هغه لیکي چې په دغه ډول عادلانه ټولنه کې به ځانگړتیاوې داسې وي:

۱) د فاضله مدینې ټولنې نفوس به ثابت وي.

۲) د ټولنې شپږ واړه طبقې (کارگران نظامیان سوداگر، د دولت مامورین، کسبگرو او کروندگر)

کال څخه، یعنی کله چی په افغانستان کی نوی سیاسی پروسه پیل شوه،انتقالی دولت جوړ او وروسته بیا انتخابات وشول، نو د نوی وضیعت په ایجاد سره او په تیره بیا، وروسته تر ۱۳۸۴ ل. کال، یعنی هغه مهال چی په لندن کی د افغانستان توافقنامه لاسلیک شوه، پرمختیایی ملی ستراتیژی (ANDS)د افغانستان د ملي پرمختیایي تګلارې په توګه ترتیب شوه اوټولو دندو، ارکانو او اهدافو یی په مستقیمه یا غیر مستقیمه توګه د ۲۰۲۰ کال لپاره د زریزې له پرمختیایي اهدافو Millennium Development Goals (MDGs) سره تړاو درلود. ملي پرمختیایي تګلارې په ټولیز ډول اته ارکان لرل، چې په بیلابیلو سکتورې وزارتونو پورې یی تړاو درلود او همدی وزارتونو یې اړونده چارې پر مخ بیولی لکه د مالیې، اقتصاد، د زراعت، د تجارت او صنایعو، د دفاع، دعدلیې، د داخله او خارجه وزارتونه، د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون او د سوداګری او صنایعو اتاق. چې په پام کی وه دا ټولې ادارې به په ګډه کار کوې او پلان شوې اهداف به د ټاکلي مهالوېش سره سم ترلاسه کوي. ملي ستراتیژي د افغانستان لپاره اوږد مهاله لرلید او منځمهاله هدف ټاکلي چې و، په بیلابیلو برخو کې یی ښکاره وضاحت درلود، لکه د فقر کمول، ځواکمن دیموکراتیک سیاسي چاپیریال رامنځته کول، د یو ښه امنیتي او دفاعي سیستم رامنځته کول او نور. کله چی دغه سندجوړشو، نو د د تطبیق لپاره یی نړیوالی مرستی هم افغانستان ته زیاتی شوی، د دولت د راپورنو له مخی تر ۱۳۹۲ کال پوری دغه ستراتیژی په سلو کی ٦٦ اجرا شوه، خو په واقعی

د) د شلمې پېړۍ اشتراکیت ځانته بې طبقې ټولنه ویله، خو لرغونې هغه یوه طبقاتي ټولنه وه.

د اندېن تړون **Andean Pact**

د چیلي، پیرو، بولویا، کولمبیا او اکواردو د هېوادونو ترمنځ ۱۹٦۹ م. کال کې هغه لاسلیک شوی تړون دی، چې غوښتل یې خپل منځ کې یو ګډ بازار رامنځته کړي چې وروسته بیا په ۱۹۷۳ م. کې ونیزویلا هم ورسره یو ځای شوه. خو چیلي په ۱۹۷٦ م. کې ورڅخه ووت. دا هغه هېوادونه وو چې په اقتصادي چارو کې یې نه غوښتل چې د پانګوالۍ هېوادونو او د امریکې متحده ایالاتو تر ګواښ لاندې پاتې شي، بلکې یو ډول خپل منځي مرستې پیاوړې کړي، د بېلګې په توګه دوی خپل منځ کې د ازادې سوداګرۍ د پرمخ بیولو لپاره یوه ګډه تعرفه وټاکله. دغه هېوادونه عمدتاً د جنوبي امریکې هېوادونه دي، چې مجموعي مساحت یې ٤۷۰۰۰۰۰ مربع کیلو متره اوپه اوسط ډول یې ناخالص کورنۍ تولید (GDP) ۳، ۷٤٥ بېلیون ډالره کېږي، د ټولو نفوس د سل میلیونو تنو شاوخوا کې دی، اوس یې اسپانیا نا ظر هېواد دی برازیل او پاراګوای یې هم مرستیال غړي دي، له اروپا سره یې تجارتي روابط ښه دی او همدارنګه د اسیا جنوب هېوادونو سره اړیکې لري. د لاتین امریکې ټولو هېوادو سره تعلقات لري.

د افغانستان ملی پرمختیایی ستراتیژی ANDS

د افغانستان ملی پرمختیایی ستراتیژی (Afghanistan National Development Strategy) چی د یوه پلان بڼه یی لرله، وروسته تر ۲۰۰۱

annual general meeting

کلنۍ عمومي غونډه

په لويو اقتصادي سازمانونو، بانکونو، تصديو او آن ټولنيزو نهادونو کې په کال کې يو ځل د لويو مسايلو د څېړنو اوتصميم نيولو لپاره معمولې غونډې دي، چې د خپل اجرايي واک له مخې ممتاز حيثيت لري.

annual income **کلنی عايد**

د يوه کال په ترڅ کې عايدات، هم د کوچنيو اقتصادي واحدونو په کچه او هم په لويه کچه مطرح کېدای شي.

annual return **کلني بازدهي**

دپه کار اچول شوی پانګې هغه دوباره عوايد او نغدي آمد چې د يوه کال په ترڅ کې محاسبه شوي وي يا له يوې پروژې څخه د په کار اچول شوی عامل (Input) په مقابل کې ترلاسه شوي عوايد چې د يوه کال په ترڅ کې په لاس راځي.

annualized percentage rate

د سلنې له مخې

هغه ډول احصائيوي تحليل چې پايله يې د سلنې له مخې وښودل شي. لکه په شاخصونو کې کمښت اوزياتوالی.چې د تحليلونو په ارزونه او ښودل کيږی او د APRراپور کې په لنډيز سره په ترلاسه شوی رقم خوا کې د٪ نښه اېښودل کيږی.

توګه يی پرته له معارف او عامی روغتيا نورو برخو کی تطبيق بريالی نه و.

ANE **مجموعي ملي لګښتونه**

annual audit **کلنی تصفيه**

هر هغه کلنی بېلانس اود حسابونو ارزونه چې د کال په پای کې کېږي. معمولاً حسابونه په بېلابېلو دورو کې تصفيه او ارزول کېدای شي لکه مياشتنی، ربع وار او يا هم کلنی.

annual budget **کلنۍ بوديجه**

د يو هېواد هغه بودجه چې د يوه کال لپاره جوړه شوې ده (و.ګ. budget)

annual crop **کلني محصولات**

annual expense **کلني لګښتون**

په يوه کال کې د ټولو لګښتونه مجموعه ده، چې ممکن د تصدی، شرکت يا د ټول اقتصاد د ارزونې لپاره د کال په پای کې وسنجول شي.

annual financial statement or budget

مالي کلنی راپور

په دې برخه کې کلني راپورونه توپير مومي: که چېرې ملي شورا ته د حکومت لخوا د بودجې د يوه کال د عوايدو او لګښتونو راپور وي، همدا اصطلاح ورته کارول کېږي، اما کلنی مالي راپورونه د تصديو او هم اقتصادي واحد په کچه هم جوړېږي، چې هغو ته صرف annual financial report يا annual financial statement ويل کېږي.

anti dumping duty   د ډمپينګ ضد محصول

ځينې وخت يو هېواد بل هېواد سره په تجارت کې د سيالۍ له مخې په دوهم هېواد کې د هغه د مشابهو توليداتو په شان توليد قصداً په زياته اندازه په ټيټه بيه صادروي، چې د دغه دوهم هېواد خپل توليد ورشکست اوماتې سره مخامخ کړي. دلته دغه هېواد د هوښيارۍ له مخې يو داسې ګمرکي محصول او تعرفه وضع کوي، چې د ډمپينګ مخه ورباندې ونيسي. دغه ډول تعرفه او محصول وضع کول هغه مهال اغېزمن واقع کېږي، چې اندازه يې له هغې بيې سره برابره وي چې د جنس قيمت په مبدا هېواد او دوهم وارد شوی هېواد کې د توپير په اندازه وي، په دې توګه د دامپينګ په موخه د وارديدونکي جنس د راتګ مخه نيول کېږي.

anti- inflation   د انفلاسيون ضد

د پولي تَورم يا د پيسو دپړسوب (انفلاسيون) په وړاندې تدابير. هغه اجرائات چې نه پرېږدي چې د پيسو دپېرودلو توان ټيټ شي.

anti social   ټولنيز ضد

د ټولنيز و پروګرامونو په وړاندې موانع. اجتماعي ضد.

anticipated price   اټکل شوې بيه

د يوه جنس يا خدمت د عرضه کولو لپاره هغه پيش بيني شوې بيه چې توقع کېږي، جنس به ورباندې وپلورل شي يا به د خدمت د اجرا په مقابل کې ترلاسه شي.

annuitant   کلنۍ اخيستنې

هغه مقررې شوې پيسې او نورې ورکړې چې د يوه کال په ترڅ کې د پرداخت وړ دی او که له ځو مدرکونو څخه وي annuities بلل کېږي.

annuity   کلني قسطونه

هغه ورکړې او قسطونه چې د اقتصادي دورې (يوه کال) په پای ته رسېدو سره بايد وسپارل شي. په تمويل او مالي چارو کې منظمې منل شوې ورکړې او د پيسو پرداختونه دي چې په دوامداره ډول بايد کال په کال ادا شي.

annuity bond   د کلني پور سند

هغه بانډ چې د يوه کال په ترڅ کې د ورکړل شوي پور لپاره وي. د يو کال لپاره د پور د ضمانت سند.

annulment   فسخ

د يوه سند يا د يوې معاملې باطلول اويا هم د معاملې او قرار داد د لغو کولو لپاره هم استعمالېږي.

ant capitalist   د سرمايې مخاف

antagonism   يو د بل ضد

په ټکر کې واقع کېدل. يو د بل په وړاندې عمل کول او تعارض يا تضاد.

anti development   د پرمختيا ضد

هر هغه عامل چې په اقتصاد کې د پرمختيا په وړاندې پروت وي.

دا اصلاً پخوا د امریکې په متحده ایالاتو کې د هغه پروګرام نوم و چې د جان اف کېنډي له خوا جوړ او بیا لېندون جانسن هم دوام ورکړ او په امریکې کې، په تېره بیا کلیوالي سیمو کې د بېلابېلو قوانینو او پروګرامونو په اجرا سره فقر له منځه یووړل شو. په تېره بیا کله چې د امریکې دولت د بېوزله تور پورستو نارضایتي او په شپیتمو کلونو کې د ویتنام د جګړې له امله ددولت ماتې ولیده، نو د فقر د له منځه وړلو، د توپورستو د بېرته خوشحالولو او د دولت دنوم د ښه کولو لپاره دغه پروګرام ته زور ورکړل شو. اوس هم دنړۍ په هره سیمه کې د بېوزلۍ په ضد ګړندیو پروګرامونو عملي کولـــــــــــــــــو ته د (Antipoverty program) نوم غوره کېږي.

anti-social **ټولنیز ضد**

د ټولنیز و پروګرامونو په وړاندې موانع. اجتماعي ضد.

ANZCERTA **د استرلیا او نیوزلېنډ ترمنځ تړون**

موخه ورځخه د استرالیا او نیوزېلنډ د هېوادونو ترمنځ اقتصادي او سوداګریزو چارو کې تړون یا Australia – Newzealand Closer Economic Releation Trade Agreement دی، چې د دواړو هېوادونو ترمنځ د ۱۹۸۳ م. کال د جنوري په لومړۍ کې طرح او د مارچ په ۲۸ مه لاسلیک شو. دا د یو شمېر پخوانیو قرادادونو بشپړوونکی او د نویو اقتصادي علایقو د لا نژدې کېدو په موخه و. له دغې نیتې وروسته بیا دغه تړون پراخه شو او د آسیا جنوب او پاسفیک ټوله

anticipation **پېش پرداخت**

د یوه جنس د ترلاسه کولو لپاره مخکې تر مخکې د پیسو ورکړه. د حاصلاتو له راټولولو مخکې د بیې ورکړه. له وخت څه مخکې په معامله کې یوه پېښه او اقتصادي اټکل.

anticipatory **تمه**

هره هغه توقع او هیله چې له یوه اقتصادي فعالیت څخه یې لرو. د پروژې لپاره انتظار.

anti-dumping **د ډمپنګ ضد تدابیر**

د اسې تدابیر نیول چې د بهرنیو تولیداتو هغه سیالي بنده کړي، چې د اخلي تولیداتو سره یې کوي. دد اخلي تولیداتو د تضعیف او ورشکست کولو په موخه له بهر څخه دبې حده زیاتو مشابه او ارزانه اجناسو د واردیدو مخنیوی او د انبار کېدنې ضد فعالیت چې موخه یې د یو هېواد د تولیداتو ملاتړ کول وي.

anti-inflation **د انفلاسیون ضد**

د پولي تَورم یا د پیسو دپړسوب (انفلاسیون) په وړاندې تدابیر. هغه اجرائات چې نه پرېږدي چې د پیسو دپېرودلو توان ټیټ شي.

Antipoverty Program

د بې وزلۍ د له منځه وړلو پروګرام

هغه پلان او برنامه چې غواړي د خلکو ژوندد حد اقل معیشت او اساسي ضروریاتو څخه پورته حد کې واقع شي، یا د بېوزلۍ دنښو له مېنځه وړل.

کړ. چين او هانګکانګ په ۱۹۹۱م.، مکسيکو او نوی پاپو اګوينيا په ۱۹۹۳م.، چيلي په ۱۹۹۴م، پيرو، روسيي او ويتنام په ۱۹۹۸م. کال کې ددې سازمان غړيتوب ترلاسه کړ. اپيک سازمان په کال کې يو ځل په سنګاپور کې سرمشريزه غونډه جوړوي او دغونډې ګډونوال دکوربه هيواد له دود سره سم دياد هيواد ملي جامې اغوندي. داپيک لومړنۍ غونډه په ۱۹۹۳م.کال کې په واشنګټن کې جوړه شوه او په دې غونډه کې د سوداګريزو او ګمرکي محدوديتونو دکمولو په اړه بحث وشو. د ۱۹۹۴م. کال په سرمشريزه غونډه کې چې د اندونيزيا په بوګور کې جوړه شوې وه، د(بوګور اهدافو) په نوم د اپيک سازمان موخې په کې وټاکل شوې چې دسيمې اقتصادي ښيرازي، دازادې پانګوانې او سوداګرۍ په مټ داقتصادي همکاريو پراختيا،اقتصادي اصلاحات او تر ۲۰۱۰م. کاله پورې د صنعتي اقتصاد او تر ۲۰۲۰م. کال پورې دمخ پر ودې اقتصاد لپاره د اسيا – پاسفيک په سيمه کې پنځه سلنې څخه تر صفر کچې ته دتعرفو رسول؛ داپيک سازمان له يادو موخو څخه دي. په ۲۰۰۱م کال کې د اپيک سازمان په سرمشريزه غونډه کې چې دچين په شانګهای کې جوړه شوې وه، د امريکا له لوري دشانګهای په نوم دموافقه ليک طرح چې دآسيا – پاسفيک داقتصادي همکاريو سازمان دازادو بازارونو په رامنځته کولو، اصلاحاتو اوظرفيت لوړونې په اړه پکې ټينګار شوی و، دغړو له لوري ومنل شو. همدارنګه غړو هيوادونو دنومړې موافقتنامې ديوې برخې په توګه ژمنه وکړه چې دشفافيت معيارونه به پياوړي او پلي کړي.

حوزه يې ونيوله او د دغې ټولې سيمې سوداګري يې اغېزمنه کړه.

AO **په حساب**

د يو چا په حساب، دپلاني او بستاني حسا ب ته. AO يو لنډيز دی چې له Account of څخه را اخيستل شوی او په محاسبه کې معمول دی. له دې امله چې په محاسبه کې يوه حساب ته ډېر زياته اشاره کېږي، او تل په هره کربڼه کې د يوه حساب حواله ورکول کېږي، نو د لنډيز په خاطر AO ليکي يعنې د پلاني له حساب څخه.

AON **ټول يا هيڅ**

په اقتصادي راپورونو، حسابونو، جدولونو او نورو مواردو کې يو لنډيز دی چې ټول يا هيڅ All or non څخه اخيستل شوی.

APEC

د آسيا - پسفيک د اقتصادي مرستو سازمان

ددغه سازمان دجوړيدو لپاره په ۱۹۸۹م.کال کې د استراليا لومړي وزير باي هوک د اسيا – پاسفيک په سيمه کې داغيزمنو اقتصادي همکاريو وړانديز او غوښتنه وکړه.

په همدې اړوند داستراليا،کانادا،امريکا متحده ايالتونو، چاپان، سويلي کوريا، فلپين، اندونيزيا، ماليزيا، تايلند، سنګاپور، بروني دارلسلام او دنيو زيلند دبهرنيو چارو وزيرانو په استراليا کې د (اسيا – پاسفيک داقتصادي همکاريو سازمان) تأسيس

په لنډیز سره (APEC) بلل کیږی. له ۱۹۸۹ م. څخه وروسته د امریکې متحده ایالات،له ۱۹۹۱ م. څخه وروسته چین او هانکانګ له ۱۹۹۳ م. وورسته مکسیکو او نوګینا، له ۱۹۹٤ ورسته چیلي او وروسته تر ۱۹۹۸ م.څخه روسیه، ویتنام او پیرو هم د دغه ترون او سازمان د سوداګریزو او اقتصادي سهولتونو له برخمنو غړیو څخه شمېرل کېږي. د هند هېواد هم غوښتنلیک ورکړی چې د امریکې د متحده ایالاتو له خوا یې ملاتړ وشو. پاکستان بنګله دېش، سریلانکا منګولیا، لاوس، کمودیا، کوستاریکا، پانامه، او اکوادور یې هم د غړیتوب مینه وال دی، کېدای شي په تدریج د همکاریو په دغه سازمان کې غړیتوب ترلاسه کړي.

امریکایي نفتي موسسه **API**

د امریکې د متحده ایالاتو د نفتي او انرژیکي سرچینو د پلټنې(تفحص)، استخراج او عرضه کولو انستیتوت American Petroleum Institute دی چې ورسره یو ځای ګڼ شمېر نور موسسات هم کار کوي، دغه انستیتوت د نفتي منابعو په هکله علمي څېړنې هم ترسره کوي او په دې برخه کې پالیسي هم ټاکي. دا د امریکې د متحده ایالاتو د نفتو او ګازو تر ټولو لویه تجارتي اتحادیه ده، چې د ٤۰۰ شاوخوا شرکتونه یې د ګازو او نفتو تولید، تصفیه او وېش کې سره یو ځای کړ یدي، هر کال دوه لکه کاپي اسناد نشروي، مرکز یې په واشنګټن ډي سي کې دی. اوس یې دغړو شرکتونو شمېر ٤۰۰ ته رسېږي اوسنی رئیس یې جک ګیرارډ دی.

همدارنګـه داسـیا – پاسـفیک پـه سـیمه کـې دراتلونکو ۵۰ کلونو په لړ کې د سوداګریزو معـاملو په لګښتونو کې به ۵۰ سلنه کموالي راوستل شي او دازادي سوداګۍ دچارو پر پراختیـا هـم موافقـه وشوه. د۲۰۰۴م. کـال پـه سرمشریـزه غونـډه کـې چې د چیلي په سانتیاګو ښار کې دایره شـوې وه، دترهګرۍ ضد مبارزې، تجارت، دپراختیـا او ازادې سـوداګرۍ دموافقتنـامو پـر ارزونـې خـبرې اتـرې وشوې. باید ووېل شي، چـې دچـین دفشـارونو لـه امله، تایوان نه شي کـولی چـې د (تـایوان هیـواد) نوم ځان ته وکاروي او کـه د چـین لـه هیلـی پرتـه اکت کوی د چین دخپګان لامل کیږي. له همدې امله دچـین ولسمشر ـ ځینـی وخـت د سـازمان پـه سرمشریزه غونډه کې برخه نه اخلـي او غونـډې تـه خپـل داقتصـاد وزیـر لیـږي. هندوسـتان هـم پـه ۲۰۰۷م. کال کې د اسـیا – پاسـفیک داقتصـادي همکاریو سازمان ته د غړیتوب وړاندیز کړی دی.

APEC (Asia Pacific Economic Cooperation)

دآسیا- پسفیک اقتصادی مرستې

د اسیا، پاسفیک حوزې او AUZCERATA د ترمنځ اقتصادي همکاریو ګډ سازمان دی، چې غړی یې ASEAN، NAFTA او چیلي، چین، هانګ تایونان، جاپان، جنوبي کوریا، روسیه، ویتنام او پیرو هېوادونه دي. دغه سازمان چې په ۱۹۸۹ م. کال کې جوړ شو، هدف یې د غړو هېوادونو ترمنځ د اقتصادي اړیکو پیاوړی کول و. اوس یې د غړو شمېر ۲۱ هېوادو ته رسېږي، چې زیاتره د آرام سمندر تر غاړو پراته دي او

نصبول، د وکيل له خوا په شرکت کې د ملکيتونو ترلاسه کول. پرته له اقتصاد څخه په نورو برخو کې هم لازيات د استعمال ځای لري.

apportion **وېش**

په ځانګړو حالاتو کې له Distribution سره توپير لري. په اقتصادي معاملاتو کې apportion دخپلو برخو اخيستو ياد هرچاته د ونډو ترلاسه کولو ته ويل کېږي، يا د شرکت هغه اجازه چې کولای شي په ټاکلې اندازه برخې وويشي، يا د برخوالو لپاره د بيه لرونکو پانګو وېش د يوې اقتصادي منبع او امتياز ور بېلول.

apportioned tax **وېشل شوې ماليه**

هغه ماليات چې په ماليه ورکوونکو باندې تقسيم شوي وي، يا يې برخه بلل شوې وي، ويشل شوې ماليه ده.

appraisal **ارزيابي شوی**

appraisal report **ارزيابي شوی راپور**

هغه ډول راپور چې په کره ارزونو ولاړ وي، يا د ارزيابيو له مخې چمتو شوی راپور. د مالياتو، اقتصادي لګښتونو، بيو او نورو اقتصادي مدارکو پر اساس سنجول شوی ګزارش.

appraiser **ارزونکی**

هغه اقتصاد پوه او متخصص چې د شتمنيو او اقتصادي مسايلو په هکله د ارزونې د نده لري.

appreciate **د بيو لوړېدل**

د رازښت زياتېدل. د پرمختګ اوستاينې حالت چې سرچيه يې Depreciate دی، چې د Depreciate

API (American Petroleum Institute)

د امريکې د متحده ايالاتو د نفتي او انرژيکي سرچينو د پلټنې(تفحص)، استخراج او عرضه کولو انستيتوت American Petroleum Institute دی چې ورسره يو ځای ګڼ شمېر نور موسسات هم کار کوي، دغه انستيتوت د نفتي منابعو په هکله علمي څېړنې هم ترسره کوي او په دې برخه کې پاليسې هم ټاکي. دا د امريکې د متحده ايالاتو د نفتو او ګازو تر ټولو لويه تجارتي اتحاديه ده، چې د ٤٠٠ شاوخوا شرکتونه يې د ګازو او نفتو توليد، تصفيه او وېش کې سره يو ځای کړ يدي، هر کال دوه لکه کاپي اسناد نشروي، مرکز يې په واشنګټن ډي سي کې دی. اوس يې دغړو شرکتونو شمېر ٤٠٠ ته رسېږي اوسنی رئيس يې جک ګيرارډ دی.

application **غوښتنې**

د پور لپاره غوښتنليکapplication for loan، د کار لپاره د رخواست Request يا په اقتصادي برخه کې د مربوط مراجعولپاره هر وړانديز او غوښتنه ده، چې تقاضا کوونکي ته يې Applicant ويل کېږي.

applied economics **عملي اقتصاد**

له اقتصادي نظرياتويا تيوري څخه د اقتصاد په عملي ډګر کې کار اخيستل دي، يا د عمل په ډګر کې د اقتصادي اصولو په کار وړل.

appointment **ټاکل، نبنلول**

په يوه شرکت کې د ونډو ټاکل، له پانګې څخه د ګټې د برخو ښودل، په کار کې د کار کوونکي

ناتواني او ستونزه چې د ا قابلیت او مدیریت ونه لري چې له مساعدو امکاناتو، تکنالوژي او پوهې څخه ګټه اوچته کړي.

appropriate technology **مناسبه ټکنالوژي**

هغه تکنالوژي چې یوه ځانګړې چاپیریال، ټولنه یا د کاري واحد لپاره له تخنیکي -اقتصادي، اجتماعي او محیطي پلوه مناسبه، اسانه، ساده، د منلو او پوهېدو وړ وي، یا له شرایطو سره موافقه تکنالوژي. (و.ګ. Technology)

appropriation **بېل کړل شوی وجود**

هغه اندازه مالي لګښت چې د ځانګړ وفعالیتونو لپاره بېل شوی وي. هغه وجهې چې د یوه ځانګړي فعالیت لپاره وړ بلل شوی او هغه ته تخصیص شوی وي.

appropriation account **اختصاصي حساب**

هغه اعتبار، حساب، زیرمه او د فتر چې ځانګړی شوی وي، په دې کې لیجبر دفترونه یا ppropriation ledgers هم په دې کتار کې راځي.

approvation **تائید او منل**

د یو څه تصدیق کول. په یوه شي کې د خوښی ښرګندول او منل.

approve **تاییدول، منل**

کله چې د تصدی، موسسې، بانک یا بل ارګان آمر په یوه سند باندې لاسلیک وکړي.

بې ارزښته کېدو او استهلاک په معنا دی. کله چې د هېواد دپیسو ارزش لوړېږي، د دغه هېواد یوه پولي واحد په بدل کې د یو بل هېواد څو پولي واحدونه پیرودل کېدای شي، خو ځینې وخت د اسعارو بیې د اسې بدلون مومي چې د نورو هېوادونو د یو پولي واحد په وړاندې د دې هېواد څو څو پولي واحدونه تبادله شي، بیانو دا حالت بې ارزښته بلل کېږي، دانه یوازې پولي واحد بلکې د اجناسو بیه هم راخلي. همدارنګه د بورس بازار کې د ونډو د بیو لوړېدل او د خدماتو د کیفیت په ښه والي سره د خدماتو د ارزش اوچتېدل هم په دې کې راځي.

appreciation surplus **اضافه ارزش**

د خالص ارزش څخه برعلاوه نور زیاتوالی، په ارزش باندې یواضافي زیاتوالی.

appreciative theory **د ارزښتونو نظریه**

د د غې نظر یې له مخې د یوې پروژې د تخنیکي او فزیکي اړخ څخه پرته، د هغې ټولنیز یا کولتوري ارزښت ته کتنه کېږي، یا په اقتصادي معاملاتو کې د مادي ارزشونو ترڅنګ نور معنوي، دوستانه او د همکارۍ ارزښتونو ته اهمیت ورکول.

approbation **تائید او منل**

appropriability problem

د مالک کېدو ستونزه

د یوې پروژې، تصدی، فابریکې یا متشبث د داسې وړتیا نه درلودل، چې وکولای شي له نویو اختراعاتو او تکنالوژیو څخه ګته اوچته کړي. یا د یوې تصدی او کارخانې یا د پروژې د مالک هغه

اوس دغه بانک د افریقا د پرمختیایي بانک سره د پرمختیا لپاره په ګډه توګه کار کوي.

د پیسو عربي صندوق Arab Monetary Fund

دغه وجهي صندوق په ۱۹۷٦ م.کې جوړ شو چې هدف يې د عربي هېواد و اقتصادي وده او د دوی متحد ساتل دي. د غه صندوق د عربي هېوادونو د پیسو د بیو د ثبات لپاره کار کوی او هڅه کوي چې د ټولو عربي هېوادونو ته عربي واحده پیسه دود کړي. د صندوق د مرکزي دفتر په ابوظبۍ (عربي اماراتو) کې دی. تراوسه پورې ۲۱ عربي هېوادونه پکې غړیتوب لري.

آرب ټریج arbitrage

د ګټې په موخه د اسعارو پلورل او پیرودل او د تبادلې او تادیې یو ګټور طرز دی، چې د نرخونو له تفاوت څخه ترلاسه کېږي. دا د بشپړ رقابتي (ازاد مارکېټ)په شرایطو کې د اسعارو تبادله ده. دغه تبادله هغه مهال تبادله کوونکي ته ګټوره واقع کېږي، چې بېلابېلو هېوادو او بېلابېلو بازارونو کې د سعر بیه وګوري او له تفاوت څخه يې خپله ګټې وسنجوي. دا ربتریج تصمیم نیوونکي په یوه ټاکلي ساعت او شیبه کې سعر په هغه یوه بهرني بازار کې پیري چې ارزانه دی، ډېر ژر يې هماغه ساعت یا شیبه کې هغه بل بازار کې پلوري چې ګران دی. خومره چې د سعر دوران ګړندی او حجم يې زیات وي اربیتریجر ته يې ګټه

تخمیندي عدد approximate figure

هغه عدد او رقم چې په تقریبي توګه غوره شي. په احصائیوي عملیه کې هغه رقم چې کوچنی اعشار يې څخه يې صرف نظر وشي او تقریبي ونیول شي.

منځنی عاید AR (Average Revenue)

په منځنی توګه د محصولاتو له درکه عواید(AR)، چې په دې معادله کې ښودل کېدای شي.

$$AR = \frac{\mathrm{R}}{\mathrm{X}}$$

د لته:

R- ټول عواید

X د یوه قلم محصول بیه

ښکاره خبره ده چې د ټولو اقلامو یا محصولاتو مجموعي ارزش (P.X) ټول عاید جوړوي، نو ځکه:

$$AR = \frac{P.X}{X} = P =$$

یعنې منځنی اندازه عاید د محصول له یو واحد سره برابر دی، اوس د غې معادلې ته ډېر و مواردو کې انکشاف ورکولای شو.

Arab Bank for Economic Development

د اقتصادي پرمختیا لپاره عربي بانک

دغه بانک د عربي هېوادو له خوا په ۱۹۷۵ م. کې جوړشو او د افریقې یو شمېر غیر عرب ملکونه هم پکې غړی شول او عربي هېوادونو د هغوی د اقتصادي ودې لپاره په پانګه کې شریک کړل،

بیو کامل تعادل هیڅکله نه عملي کېږي، بلکې تفاوت وي، خو دغه تفاوت داربېتراج دفعالیت له امله دوام نه کوي اوزیاتېږي نه، بلکې د اربېتریج تر کنترول لاندې وي.

ارب ټریجر **arbitrager**

هغه شخص (وګړي یا بانک) چې د بیه لرونکو اسنادو د پیرودلو او پلورلو عامل دی او د اسعارو د بیو د تفاوت له امله ګټه ترلاسه کوي. orbitragist د دغه عملیې ترسره کوونکي شخص دی. نن ورځ د اربیتریج د عملیې د تنظیم لپاره سندیکاوي (orbitrage syndicate) ایجاد شوی چې دغه عملیات پرمخ بیایي.

اختیاري بیې **arbitrary prices**

ځینې وخت د ځانګړو موخو لپاره بیې په اختیاري ډول ټاکل کېږي اونه پرېږدي چې له دې حالت څخه ووځي، مګر هغه وخت چې موخه ترلاسه شي، دې ته تنظیم شوی قیمتونه هم وایي.

حکمیت **arbitration**

که چېرې د یوې جنجالي معاملې، شخړې او منازعې دوه طرفین په دې باندې امنا وکړي چې یو یا څو ناپیېلي کسان به د حَکَم په توګه ټاکي او د خپلې لا نجې او د عوا فیصله به ورته سپاري او دواړه لوري به د هغه خبره ومني، دغه ډول فیصلې ته حَکَمیت ویل

زیاته وي. نن اریتراجستان خپل اربیتراجري عملیات د هغو لویو بانکونو په واسطه ترسره کوي، چې د بازار له شرایطو څخه پوره معلومات لري او کافي پانګه یې په واک کې وي. بریښنایي بانکونو دغه پروسه نوره هم مصؤنه، ګړندۍ او ګټوره کړې ده. د دغه ډول بانکونو له طریقه د حوالې (لېږد) او د برات خپرولو له طریقه هم د اربیتراجي اسعارو عملیات ترسره کېږي، مثلاً د حوالې له لارې تادیاتي اسناد دمدیون له لوري د کریدیتونو په لوري اود برات په صورت کې کریدتي اسناد د کردیتور لخوا مدیون ته او د هغه له لوري بېرته کریدیتور ته جریان مومي. حیرانووونکي خبره داده چې اربیتراج په بېلابېلو بازارونو کې (که ځومره یو بل څخه لري هم وي) د پولي واحدونو د ثبات او استقرار عامل ګرځي، دا ځکه چې اربیتراجستان له هغو بازارونو څخه چې هلته د سعر بیه لوړه ده مخ اړوي او د ټیټې بیې بازارونو ته ځي، نو ځکه د لوړې بیې سعرته بازار کې تقاضا کمېږي. له بلې خوا ټیټه بیه لرونکو بازارونو کې تقاضا زیاتېږي، نو په ترتیب د سعر بیه هم لوړېږي. دغه ډول تعامل د دې لامل کېږي، چې د ګڼو بازارونو سرتاسر کې د سعر د بیو ترمنځ تفاوت له منځه ولاړ شي او که وي هم له همدې تفاوت څخه اربېتراج ګټه اوچتوي، اما په عمل کې د ګڼو بازارونو ترمنځ د سعرو دبیو ترمنځ تفاوت کاملاً له منځه نه ځي، یعنې د تبادلې د

n-دټولو اعدادو شمیر

حسابي اوسط **arithmetic mean**

دا د اوسطونو له جملې یو ډېر ساده او معمولي اوسط دی، معمولاً ورته یوازې د اوسط اصطلاح کارول کېږي، خو په تحلیلي مسایلو او څېړنیزو موضوعاتو کې باید د اشتباه د نه پېښېدو لپاره حسابي اوسط وبلل شي، ددې ساده پېژندنه داده:

کله چې د ارقامو مجموعه د هغو په شمېر ووېشل شي، حسابي اوسط په لاس راځي. دغه اوسط په احصایوي او څېړنیزو بحثونو کې معمولاً په (X′) سره ښودل کېږي. په صنف بندي شویو او

$$\bar{x} = \frac{\sum xi}{n}$$

غیر صنف بندي شویو ارقامو کې د اوسط سنجش فرق کوي، همدارنګه دا هم باید وکتل شي، چې ایا ارقام کوم قیمت، وزن یا ارزش یا کرېدت لري که نه؟ د ساده حسابی اوسط فرمول دادی:

دلته:

X′ -د اوسط علامه ده

$\sum xi$ -د ټولو مشاهېداتو یا ارقامو مجموعه ده

n -په سیت کی د مشاهداتو شمیر دی.

Arithmetic Progressionحسابي تصاعد کله چې اعداد داسې په پرله پسې توګه ولیکو چې د هریو ترمنځ فاصله ثابته وي حسابي تصاعد بلل کېږي، لکه: ۱،۲،۳،۴... یا ۳، ٦، ۹، ۱۲. دلته ګورو چې په لومړي حسابي تصاعد کې فاصله تل یوه او په دوهم مثال کې د اعدادو ترمنځ فاصله او توپیر

کېږي. مثلا یوه مالی قضیه. (په سیاست اداره او ټولنیزو علومو کې هم په همدې مانا ده).

حسابي اوسط **arithmetic mean**

د ارقامو Data اومشاهداتو په یوه مجموعه او سیت کې هغه مرکزي وزن دی چې د اړتیا پرمهال له ټولو ارقامو یا مشاهداتو څخه نماینده ګي کوي، کله چې د ارقامو مجموعه د هغو په شمېر ووېشل شي، اوسط په لاس راځي چې په (x′) سره ښودل کېږي، دا په دوو طریقو ترلاسه کېږي، لومړی، په غیر طبقه بندي شویو ارقامو کې چې فرمول یې دادی.

$$(\text{non} - \text{grouped data})x' = \frac{\text{Exi}}{\text{n}}$$

د لته

X′ - اوسط

∑ - زیګما یا مجموعه

Xi – د مشاهدو یا اعدادو شمېر

خو په صنف بندي شویو (Grouped data) کې یې فرمول دادی.

$$x' = \frac{\text{£xi. fi}}{\text{n}}$$

د لته:

X′- حسابی اوسط

xi-دصنفونو اوسط

∑- دمجموعی یا حاصل جمع علامه (زیګما)

Fi-دفعات یا فریکوینسی

څنډيلي پورونه **arrears**

هغه ورکړي چې په لام وخت نه دی رسېدلي. باقيداري. څنډيدلي پورونه او د هغو ګټې.

رارسېدلی **arrival**

د اقتصاد د بېلابېلو برخو کې پراخه نومونه ده، د ترانسپورت له طريقه رارسېدلي مالونه، ورودي اجناس. هغه پاڼه چې د راتلنې اعلانونه پکې دي (arrival platform)

د اسيا جنوب ختيز اتحاديه **ASEAN**

د اسيا د وچې د جنوب ختيز هېوادونه هغه اتحاديه ده، چې په ۱۹٦۷ م. کال کې د دغو هېوادونو ترمنځ د اقتصادي او ټولنيزو مرستو او يو د بل سياسي ملاتړ په خاطر جوړ ه شوې وه، Association of Soughteas Asion Nations چې لنډيز يې ASEAN دی له اندونيزيا، برما، ماليزيا، ويتنام، فلپين، کمبوديا، سنګاپور، لاوس، تايلنډ، اوبروني يعنې لسواصلي او دوو ناظرو اعضاوو څخه جوړه ده. له ۱۹۹۲م. کارل راهيسې يې مرکزي د فتر د اندونيزيا په پلازمېنه (جاګاراتا) کې دی. ددغو ټولو هېوادونو مساحت ۵، ۰۲۱۹۷٤٤ مربع کيلو متره او نفوس يې ٦۰۲٦۵۸۰۰۰ تنه کېږي، چې په هر مربع کيلو متر کې د نفوسو کثافت ۱۳۵ تنه دي. په دې توګه زياتره يې د نړۍ د زيات نفوس لرونکی هېوادونه دي، تقريباً ټول يې درې دی. بل ډول تصاعد هندسي تصاعد دی چې په دې کې اعداد يو بل سره دوه ځلې، درې ځلې_ توپير لري، لکه ۲، ٤، ۸، ۱٦، ۳۲..... مالتوس په خپله نظريه کې ويلی و، چې د نفوسو زياتېدل د هندسي تصاعد بڼه لري او د غذايي موادو زياتېدل د حسابي تصاعد بڼه لري (وګوري Malthus).

حسابي سلسله **arithmetic series**

له وخت سره په موازي توګه د اعدادو ښودل او ثبتول. يا د کوم بل کمي او کيفي خصوصيت له مخې د اعدادو سلسله.

ARP (Average Revenue Product)

منځنی توليدي عامل

کله چې د عايد منځنی عدد سره د توليد يو عامل ضرب شي، منځنی توليدي عايديا (Average Product Revenue ترلاسه کېږي، يعنې ARP =P.APP يا له منځني فزيکي توليد سره د يو واحد د قيمت ضرب کول.

دلته:

P – د محصول بيه ده او

ARP – منځنی فزيکي توليد دی.

کتار **array**

کله چې په احصائيوي جدول کې ارقام له پاس څخه مخ ښکته خواته وليکو، يعنې د جدول د ستون تر عنوان لاندې د اعدادو ترتيبول (Array) بلل کېږي. يا له پاس څخه کوزې خواته کتارول.

افتاء **Asian free Trade Area (AFTA)**

د آسیا د جنوب او ورسره د نورو آسیایي هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ لپاره یوه ټولنه ده چې په خپلو منځو کې یې د سوداګرۍ په برخه کې یو شمېر اسانتیاوې منلي دي. په لنډیز سره (AFTA) بلل کیږي.

ارزيابي کول **assess**

په اقتصادي تحلیلونوکې د شمتنیو، مالیاتو، عایداتي مدارکو او پانګې هغه ډول ارزونه چې هیله کېږي، ترلاسه به شي. مثلاً هغه مالیات چې ټاکل شوي او راټول به شي. دارزیابي وړ Assessable بلل کېږي. همداسې هم د ارزیابۍ وړ اسهام اویا هم هغه بیمې چې ارزیابي او ښودل شوی (Assess evaluation) بلل کېږي.

شتمني **asset**

په اشخاصو (حقیقي او حکمي) پورې اړوند ټول هغه اقلام چې د ارزش لرونکي وي. هغه اجناس چې د تملک وړ او د بیې لرونکي او د ګټې کولو لپاره د بیا په کار اچولو وړ دی، یعنې د پانګې ځانګړتیا هم لرلای شي. چې دا بیا لاندني ډولونه لري:

Curren asset یا ثابته شمتني، Fiexdasset جاري شتمني اوپه جریان کې لویدلی شتمني یا operating asset او د سرو زور شتمنۍ ځئنې . نغدو پیسو په بڼه وي (لېږدیدونکي) ځینې د ځمکې او طلا په بڼه وي (نه لېږدیدونکي).

نړیوالو اوبو ته لار لري او سوداګري یې مخ په وده او د غوړیدلي اقتصاد خواته مخ په وړاندې ځي.

Asian Development Bank

دغه بانک په ۱۹٦٦ م.کال کې د اسیا او لرې ختیځ لپاره د ملګرو ملتونو د اقتصاد د کمیسیون له خوا پېشنهاد شو. د دغه بانک د جوړېدلو موخه د همدغو سیمو د هېوادونو د پرمختیا ګړندي کول و. دغه بانک د سیمې د هېوادونو ترمنځ مالي او اقتصادي مرستې هڅوي. د بانک غړي د بانک د پام وړ پروژو د پروګرامونو د ترسره کولو په برخه کې د دوه اړخیزو تړونونو حق لري. ددغه بانک لومړنۍ پانګه ۱۱۰۰ میلیونه ډالره وه، چې په سلو کې ٦۰ یې د سیمې د ملګرو ملتونو د کمیسیون د نولسو هېوادونو له خوا چې په هغو کې یو شمېر پرمختللي هېوادونه لکه جاپان، استرلیا او نیوزلېنډ وو، ورکړل شوه. د بانک ناسیمه ییز غړي امریکا، المان، انګلستان او سویس دي. په ۱۹۷٦ م. کې د دغه بانک ټوله پانګه ۳۳۰۰ میلیون ډالرو ته لوړه شوه او په دې باندې هوکړه وشوه، چې تر ۸٦۰۰ میلیونه ډالرو پورې به نوره هم اوچته شي. دغه بانک لکه د معمولي بانکونو په شان عمل کوي، چې د بانک کمه بهره د دې لامل کېږي، چې د نړۍ له نورو سیمو څخه پانګه دغې سیمې ته راماته شي.

حرفوي کورسونه دایریږي، ترڅو خپل هېواد ته ترستنېدا وروسته ځانته اقلاً یو کوچنی کاروبار پیل کړي.

د بیمې شرکت **assurance company**

هغه موسسه چې د بیمه گر په توگه عمل کوي.

د بیمې تړون **assurance contract**

هغه ژمنه او د ژمنې سند چې د هغې له مخې د بیمه گر یا بیمه کوونکي او بیمه کېدونکي ترمنځ د بیمې معامله صورت نیسي.

حق البیمه **assurance premium**

هغه اندازه پیسې چې بیمه کېدونکي یې د بیمې شرکت ته د بیمې په مقابل کې سپاري.

پناه اخیستل **asylum**

یو شمېر حکومتونه د ملاتړ کولو او حمایت پروگرامونه لري چې مهاجرو ته یې برابروي، په تېره بیا هغو کسانو ته چې ځانونه یې په خطر کې وي یا په ډېرو بدوشرایطو کې ژوند کوي، یعنې حکومت د مهاجرو حقوق په رسمیت پېژني او مهاجرو ته له پینځو څخه تر لسو کالو پورې د پاتې کېدو جوازورکوي(البته بېلابېل هېوادونه مختلف قوانین لري) چې کوربه هېواد کې ژوند وکړي او دوی ته یو شمېر امتیازات او حقوق ورکوي. د هغه چا لپاره چې د پناه اخیستو هیله کوي کومه ویزه نشته، دوی باید د مهاجرو په کمپونو کې انتظار وکړي، چې پرته له ویزې څخه

د حوالې اخیستونکې **assignee**

هغه څوک چې هغه ته یو حق، گټه یا پیسې ورلېږدول شوي وي، یا د بل چا وکیل او استازی وي او د هغه په استازیتوب مال ترلاسه کوي.

حواله ورکوونکی **assignor**

هغه څوک چې یوه اندازه پیسې، مال، گټه یا یو حق یو بل چاته لېږدوي. د یوه حق د لېږدولو واک لرونکی چې په لاسلیک سره یې پیسې یو بل چا ته ولېږدول شي. دغه لېږد او انتقال ته قانوني انتقالول یا لېږدول یعنې assignment ویل کېږي.

assisted voluntary return

د اوطلبانه راستنېدل

که چېرې مهاجر او بې کوره شوي وگړي ونشي کولای چې یوه بهرني هېواد کې ژوند وکړي (له دې امله چې کوربه هېواد غواړي دوی بېرته خپل هېواد ته ورستانه کړي یا دا چې مهاجر هلته ځانته ښه کار پیدا کړی نه وي)، نوغواړي چې بېرته خپل هېواد ته ستون شي، دغه ډول داوطلبان کولای شي چې له کوربه هېواد څخه یا د مهاجرت له نړیوال سازمان څخه د مرستې غوښتنه وکړي، ممکن دوی د ده د بېرته ستنېدو په خاطر نوموړی ته د ټکټ لگښت ورکړي، یا ممکن هیڅ لگښت ورنه کړي. ځینې وخت مهاجرینو ته د مهارتونو د زده کړې شپږ میاشتنی

د پناه غوښتونکو دوسیه **asylum case**

کله چې يو مهاجر د پناه اخيستونکي غوښتنليک سپاري، بايد مربوطه مقاماتو ته قانع کوونکي دلايل ووايي، يعنې ثابته کړي چې ولې يې د پناه اخيستو غوښتنلک ورکړی دی. دوی بايد دا څرګنده کړي چې له چا او څه شي څخه ويربږي او د خپلې ادعا د ثبوت لپاره بايد شواهد او سند وړاندې کړي. معمولاً مهاجرين داسې فکر کوي، چې که چېرې څه اسناد ولري او وايي چې ددغو اسنادو له مخې يې ژوند په خطر کې دی نو منل کېږي، خو دا دومره ساده نه ده لکه چې دوی يې فکر کوي، کله چې دوی د کيس يا دوسيې خبره کوي، نو معنا يې داده، چې لازم راپورونه او شواهد هم له ځان سره لري.

پناه غوښتونکی **asylum seeker**

پنا غوښتونکی هغه څوک دی چې د يوه معقول دليل له مخی له خپل اصلی ټاټوبی څخه د خپل هيواد دننه يا بهر بل هيواد ته په موقت يا دايمی ډول بيځايه شی. کله چې نوموړی وګړی نوی ځای ته د تلو او هلته د ميشت کيدو غوښتنه وکړی، نو پنا غوښتونکی بلل کيږی. حکومتونه هغه مهال د پناه ورکولو پرېکړه کوي، چې مهاجر حقيقت ويلي وي، نو بيا حق ورکول کېږي، چې په يوه بل هېواد کې واوسېږي او دغه ډول مهاجر د پناه اخيستونکي په توګه منل کېدای شي. کله چې يو مهاجر د پناه مسافرت وکړي، يا دا چې په جعلي ويزه باندې ورځي او داسې ښيي چې د ګرځندوی يا محصل په توګه راغلی دی، څومره چې ژر اقدام وشي، هغومره ژر حکومت د پناه ورکولو درخواست مني. پناه هغه چاته ورکول کېږي، چې خپل ټاټوبي کې يې ژوند ته ګواښ وي. مهاجر غواړي چې هماغه لومړني هېواد ته چې دوی وررسېږي، هغه ته د پناه اخيستو غوښتنليک ورکړي. معمولاً مهاجر نشي کولای چې خپله ځانته کوربه هېواد غوره کړي.که دوی په لومړي ځل داسې يوه هېواد ته ورشي چې امنيت ولري (لکه ايتاليا يا فرانسه) او بيا وروسته له هغه څخه کوم بل هېواد، لکه ناورې يا المان ته ورشي، نو دغه هېوادونه هڅه کوي چې دغه مهاجر بېرته خپل ټاټوبی ته راستون کړي، خو دوی زياتره دا کار نه کوي، خو مهاجر بايد له شپږو نيولې تر اتو مياشتو پورې بې له کومې مرستې په تمه پاتې شي، ترڅو د هغو پرېکړه معلومه شي. په ديموګرافيکي بحثونو کې مهاجرت د نفوسو د حرکاتو يو ډول دی، چې بالعموم اوسني وخت کې د مهاجرتونو موضوع، په تېره افغانستان او يو شمېر نورو پرمختيايي او جګړه ځپلو هېوادو کې يوه نوې لويه ستونزه ګرځېدلې ده.

مزایده **auction**

هغه ځانګړې بازار چې هلته یو پلورنکی او څو ګڼ شمېر پیریدونکی وي. پلورل دمزایده کوونکی (auctioner) له خوا په دې توګه کېږي، چې د هر پیریدونکي له خوا په بیه کې وار په وار زیاتوالي راځی اومز ایده کوونکی د لا لوړې بیې په تمه وي. مزایده کوونکی پلورونکی، پیریدونکو ته اجازه او دا موقع ورکوي چې وار په وار لوړې بیې پېشنهاد کړي. مزایدې ته ایښودل شوي اجناس هغه پېریدونکی باندې پلورل کېږي، چې تر ټولو لوړه بیه یې پېشنهاد کړې وي. مزایدې ته خلک د اعلانونو له طریقه رابلل کېږي. دمزایدې اعلانونه عامه رسنیو، جرایدو یا راډیو، تلویزون کې کېږي په یوه ربښتیانۍ مزایده کې اجناس په داسې یوه بیه پلورل کېږي، چې په هغې کې د تولید لګښتونه په پام کې نه نیول شوي وي، خو که چېرې مزایده کوونکی (پلورونکی) وغواړي چې دا حق ځانته وساتي کولای شي، یعنې دا حق لري چې غیر منطقي بیې ټولې رد کړي. مزایدې ته معمولاً هغه مالونه وړاندې کیږي چې ډېر انتیک، د نامتو تاریخی اشخاصویادګار، د متوفی مال، دکوم دفتر مستعمل سامان، له ماتې سره دمخامخ شوی کوم شرکت وسایل او دې ته ورته اجناس وي. په مزایده کې شرط دادی، چې باید بیه سمدستي ورکړل شي او جنس هم ډېر ژر تسلیم شي. ځئنې وخت د مزایدې بیې (auction price) ته ځینې وختونه د انحلال بیې (liquidation price) او ځئنې وختونه زغمل شوي اخیستونکي په توګه منل کېږي، دغه مهاجر ته په پیل کې د کار اجازه نه ورکول کېږي، د مسافرت حق نه لري او د اتباعو ډېر لږ حقوق لري، خو کله یې چې قانوني مراحل بشپړ شي، بیا نو له ګڼ شمېر حقونو څخه برخمن کېدای شي.

attainder

له مالونو او شتمني څخه د یو چاد حق سلبول. د یوه جرم له کبله یو څوک له مدني حق څخه د مجازات په بڼه بې برخې کول او له هغې جملې د هغه د شتمنیو او ملکیت مصادره کول.

شاهدي ورکول **attest (to)**

د یوې شمتنې د ملکیت تصدیق کول. د یوې معاملې لپاره شاهدي او د هغې تصدیق کول. دیوه ملکیت شاهد پاتې کیدل.

د کار ځواک له لاسه ورکول **attrition**

عمومي معنا یې تلف کېدل دي، خو په اقتصادي بحثونو کې موخه ورحخه له لاسه وتل، په تېره بیا د زیاتره Attritionبشري منابعو هدر یا ضایع کیدل دي. د کار په اقتصاد کې استعمالېږي، هغه وخت چې کار په اجباري توګه ودرول شي، کارګر له کار څخه وایستل شي، یا کار کوونکي وفات شي، یعنې د کار ځواک کې کمښت راشي. اتومات تکنالوژي چې د کارګرو ځای نیسي هم د کار ځواک دله لاسه وتلو یو عامل دی.

audit (auditing)　　　　تفتيش او ارزونه

معمولاً ادارت، دفترونه او شرکتونه خپل حسابونه تفيش او تر ارزونې لاندې راولي. دغه ارزونه (auditing) په بېلابېلو دورو کې د ټاکلي حسابرس يا ارزوونکي تفيتش تر کتنې لاندې صورت نيسي او خپل (Audit report) عمومي مدير ته وړاندې کوي، هغه ځوک يا هئيت چې دغه کارته گومارل کېږي، (auditor) بلل کېږي.

autarchy　　　　پرځان بسيا اقتصاد

د شلمې پېړۍ په پيل کې چې اقتصادي نوی نظم، نړيوالتوب، څو مليتزه شرکتونه او داسې نور مفاهيم ډېر نه و روا ج اولا هم په ډېرو هېوادو کې ملتپاله افکار پياوړی وو، دغه اصطلاح کارول کېده. په هغو وختونو کې د سياستپوهانو او د اقتصادي نظرياتو په بحثونوکې دا يوه ارماني نومونه وه، چې معنا او موخه يې په اقتصاد کې داسې پاليسي تطبيق کول و، چې يو هېواد يا يو ملت خپلې ټولې اړتياوې په خپله پوره کړي. *اوتارشي* يعنې په ځان متکي اقتصاد، يا د بشپړ اقتصادي واک لرل. په خپل مټ بسيا.

authorization　　　　اجازه. واک

په يوه کار او تصميم کې واک او اختيار لرل. د اجازې لرل. مثلاً هغه بانک چې د بانکي دفتر او څانگو اجازه ولري د (authorized bank) په نوم او هغه پانگه چې د يو شرکت په نوم ثبت شوی

بيې (forced price) هم ويل کيږی. دمزايدې بيې ته دڅټک لاندې بيه (under the – Hammer price) ځکه وايي، چې مزايده کوونکي د بيو داعلان لپاره له څټک څخه کار اخلي. مزايده د بورسونو بازار کې هم شته. بورسونه معمولاً د ازادې مزايدې د بازار (Freauction market) ترشرايطو لاندې عمل کوي، ځکه چې هر ډول لېږد، دوه گونې سيالۍ لري، يعنې پيريدونکي يو بل سره سيالي کوي او پانې په هغه چا پلورل کېږي، چې تر نورو لوړې بيې ته حاضر شوی وي. هغه ځوک چې د بورس د پانو ټيټه بيه ولري هغه تر ټولو مخکې خپلې پانې پلورلای شي.

په اداره او دفتر کې مزايدې ته حاضر شوي کسانو په ترليو پاکټونو کې بيې راوړی او د مزايدې د هئيت تر مخې پرانيستل کېږي، تر ټولو لوړه بيه بيا اعلان ته سپارل کېږي، او نورو مزايده کونکو څخه غوښتل کېږي، چې پيرودنې ته په لوړه بيه راودانگي.

auction sale

داجناسو هغه ډول پلورل چې يوه پېشنهاد کوونکې ته په لوړه بيه عرضه کېږي، په دغه ډول خرڅلاو کې لکه د مناقصې او مزايدې په شان د بيو وړانديزونه کېږي، مثلاً يو شمېر شفاهي پېشنهادونه موجودوي، په هغو کې تر ټولو مناسب د مشتري له خوا غوره کېږي.

average physical product (APP)

منځنی فزیکي تولید

دپه کار تللو عواملو په وړاندې ټاکلي واحد تولید په لاس راځي. که چېرې ټول فزیکې تولید پرمصرف شوي تولیدي عامل تقسیم شي منځنی فزیکي تولید Average Physical Productپه لاس راځي. که د تولید عامل په (x) ښکار کړو حل یې دادی:

$$APP\frac{TPP}{x}$$

د لته TPP مجموعې فزیکي تولید دی.

average variable costs

د محصول د هر واحد پرسر هغه بدلېدونکي لګښتونه دي، چې په مجموع کې په پام کې نیول کېږي، ترڅو په هغو سره اضافي تولید اعظمی حد ته ورسول شي. دا هغه وخت محاسبه کېږي، چې مجموعي متغیر یا بدلېدونکي مصارف (TVC) یا(Total Vriable Cost) د محصول په واحدونو (x) تقسیم شي یعنې:

$$AVC = \frac{AVC}{X}$$

avoidance **لغوه او بې اعتباره شوې**

هره اقتصادي معامله چې دواړه لوري یا یو لوري ور څخه تېر شي او لغو یې کړي. په دې توګه لغو شوی قرادرادته (avoidance of contract) ویل کېږي، د تولید په عملیه کې له هغو لګښتونو څخه چې مخه یې نیول کېدای شي (avoidable costs) ویل کېږي.

وی د (authorize copital) په نوم یادېږي، او شرکت د خپلو ونډه والو په ښودلو سره هغه خپله اساسنامه کې ښودلې وي.

autonomous tariff system

د تعرفو خپلواک سیستم

تعرفه ټاکنه بیلابیلې بڼې لري. په دې کې یو ډول هغه تعرفې دي، چې دنړیوالو یا سیمه ییزو سوداګریزو تړونونو له مخې ټاکل کیږی. بل ډول یې هغه تعرفې دي، چې یو هیواد یې دخپل قانون له مخې په ګمرکی محصولاتو وضع کوي. یا د تعرفې هغه سیستم چې په یو اړخیز ډول د یوه هیواد له خوا د خپلواک او مستقل نرخ په توګه وضع کیږی.(و.ګ. tariff)

average **اوسط**

یو متوسط عدد چې د نورو اعدادو استازیتوب وکولای شي، یا د نورو اعدادو په پرتله په یوه منځني حد کې وي.

average cost **منځنی لګښت**

د مصارفو په سنجش کې په منځني ډول د تولید د لګښت سنجول دي. کله چې په تولید شویو واحدونو باندې ټول لګښت یا مجموعي مصرف تقسیم شي، average cost په لاس راځي، مثلاً که چېرې موږ لس دانې قلمونه په سل افغانی لګښت تولید کړی وي، په منځني ډول دهر قلم تولید کې لګښت داسې محاسبه کوو:

B

ګرندیتوپ او د مدیریت سره د کار کوونکو ښه همکاري او د غوره همغږۍ لرونکی وي.

د فرمایش زیاتوالی **back log**

ارزاني **back spread**

له معمول حده ټیټه بیه.کله چې یو جنس دومره ارزانه شي چې په هغه باندې شوی لګښت هم پوره نشي.

اعتبار پسې اعتبار **back to back credit**

کله چې د یوه اعتبارلرونکي، مثلاً سوداګر و نه غواړي چې سوداګریز اجناس صادر یاپیریدونکو ته وړاندې کړي، یا یې خپله عرضه نه کړای شي، له خپل اعتبار څخه په استفادې یې د بل په وا ک کې ورکوي. یعنې یو بل څوک یې صادر او عرضه کوي او یو بل دو هم ګټه اخیستونکي له دغه اعتبار څخه مستفید کېږي.

وروسته پاتې **back ward**

هغه ټولنه چې د اقتصادي ودې، د خپل تولید داندازې، کلتوري ارزښتونو تکنالوژیکي کچې او نورو له مخې په نسبي توګه وروسته پاتې وي. هر ډول هغه وضعیت چې د ودې اوپرمختګ امکان یې وي.

د برات ظرهر نویسي **back abill**

د یوه سند، بها لرونکی پاڼې، حوالې یا برات د چلولو لپاره باید په یوه پړاو کې ورباندې لاسلیک او د هغه مقدار او نیټه یې ولیکل شي، یا (Back to یعنې ظهور نویسي، د سند پر بل مخ تضمین کول او لاسلیک کول دی.

back bone from

د ملاتیر حیثیت لرونکې تصدي

تصدۍ یو اقتصادي واحد دی. ډېرې کوچنی تصدۍ ممکن ډېر نوښت هم ونه لري او تولیدات او خدمات یې هم کافي نه وي، خو ډېرې لویې تصدۍ یا شرکتونه ممکن ډېرې اغېزمنې نه وي. منځنۍ اندازه تصدۍ ښه مدیریت او اغېزمنتیا لري، نو دغو منځنیو اندازې تصدیو او شرکتونو ته د تصدیو د اقتصادي فعالیت د شاتیر یا د ملاتیر صفت ورکول شوی دی. دغه اصطلاح په ۱۹۹۰ م. کال کې د لومړي ځل لپاره Nakamura وکاروله. داسې ویل کېږي، چې دغه ډول تصدۍ چې منځوی حیثیت لري، د غوره ستراتیژۍ یعنې په تکنالوژۍ کې نوښت لرونکی، په بازار موندنه کې بریالیتوب، لوړ مهارت لرل، په سیالۍ کې

پېړۍ کې سره زر يا د امريکې ډالر). په دې توګه د پيسو د ارزش يا په مجموع کې د پولي سيستم د ايجاد لپاره درې لارې شته.

الف) داسې يوه بې پشتوانې لاره چې د پيسو د چلند او حجم (نشر شوی اندازې) لپاره صرف دولتي تائيد کفايت کوي. دې ډول پيسو ته (Fiat Money) وايي، دولت دغو پيسو ته قانوني اعتبار ورکوي.

ب) داسې يوه لاره چې په هغې کې پيسې ديوه جنس ارزښت ولري. د بېلګې په توګه د برتون وډز په کنفرانس کې د سرو زرو يا ډالرو سره برابر ګڼل شوی او مشخص حد يې ونښودلای شو.

ج) پيسې يوه پشتوانه لري او د پيسو لرونکي ته د غوښتنې پر مهال ورکول کېږي. دغه پشتوانه په يوه ساتنځای کې وي او کلکه ساتل کېږي. دغې پشتوانې ته Backing نوم ورکړل شوی دی.

ملاتړ يا پشتيوانه **backing**

هغه اندازه سره زر اسعار او بيه لرونکي اسناد دي چې د مرکزي بانک د تعامل او قانون له مخې د نغدو پيسوپه مقابل کې په ثابته توګه ورسره وي.

backward and for word linkage

وړاندې او وروسته سره نښلول

د مخکې او وروسته سره يوځای کول يا انضمام نيمه جمله يا لنډ مفهوم هير شمن

وروسته پاتې اقتصاد **back ward economy**

د هغو هېوادونو اقتصاد چې د ښکلاک د اوږدې مودې له امله له پرمختګ څخه پاتې شوي او اوس هم د ښکېلاک د دورې ناوړه اثار پکې ښکاري، يا د هغو هېواد اقتصاد چې د بېلابېلو واملو له امله يې تراوسه پوره پرمختيا نه ده کړې.

د پرېشانۍ اغېزې **back wash effects**

کله چې په بيوزلي اخته سيمې يا د جګړې اوناتارونو له امله يوې وروسته پاتې سيمې څخه د هغه ګاونډ ته يوې هوسا او پرمختللی سيمې ته د توليد عوامل او کاري کادرونه ولېږدي، نو دغه سيمه نوره هم له ستونزو سره مخامخ کېږي. په بله وينا: کله چې په يوه اقتصادي سيمه کې اقتصادي پرمختګ راځي او د هغې پرګاونډ باندې منفي اغېزه وکړي، يعنې له خپلې شاوخوا څخه توليدي عوامل (پانګه او بشري نيرو) ځانته راوکاږي، دې ته ناوړه اغېزې وايي. د بېلګې په توګه له وروسته پاتې کليوالي سيمو څخه ښارونو ته د خلکو مهاجرت کول يا په افغانستان کې د يوو يشتمې پېړۍ په لومړۍ لسيزه کې د جنوب نا امنه سيمو څخه د پانګې او بشري نيرو راوتل نورو سيمو ته.

پشتوانه لرونکې پيسې **backed currency**

هغو پيسو ته ويل کېږي، چې دهغو ارزش د يوه خدمت يا يوه محصول په واسطه تضمين شوي وي او په ثابته بڼه ترکتنې لاندې وي (لکه په نولسمه

بدلې پیسې **bad money**

ګراشام یو حقیقت بیان کړی و، هغه دا چې که دټیټ ارزښت لرونکو پیسو سره یو ځای، د لوړ ارزښت لرونکي پیسې په چلند کې وي، دغه ټیټ ارزښت لرونکې پیسې اوچت ارزښت لرونکی له چلند څخه باسي، یعنې خلک هڅه کوي لوړ ارزښت لرونکې پیسې وساتي او معاملات په ټیټ ارزښت لرونکو پیسو ترسره کړي. ګراشام دغه قاعده او قانون په مثالونو سره توضیح کړی دي، دګراشام قانون وویل چې بدلې پیسې، ښې پیسې له دوران څخه باسي، یعنې بدلې پیسې د هغو پیسو په پرتله زوړ او لږ ارزښت لري، چې په عین وخت کې د لوړ ارزښت لرونکو پیسو په توګه په دوران او چلند کې وي.

د ضمانت سند **bail bond**

په اقتصادي معاملاتو کې ضامن او ضمانت (Bail) ته اړتیاپیښیږي. په دې توګه د ضامن له خوا برابر شوی سند ته Bail Band ویل کیږي، البته sponsor د ضامن معادل دی، اما کله چې د ضامن سند ته اشاره کیږي، Bail Bond موزونه ښکاري.

تر ضمانت لاندې کریډټ **bail credit**

هغه اعتبارات او کریدتیونه چې د ضمانت Bail Credit لرونکي وي.

(Hirschman) د پرمختیا یې تیوري په ترڅ کې بیان کړ. نوموړی د غیر متوازنې ودې په ترڅ کې دپرمختیایي هېوادونو یو شمېر ګټور ټکي بیان کړي دي، هغه وایي: په وروسته پاتې او د پرمختیا په حال کې هېوادونو ته په کار ده، چې هم له پانګې او هم له بشري منابعو ګټه او چته کړي. د لته بشري منابع کافي او ارزانه وي، خو پانګه پکې لږ ده. دغه ډول هېوادونه نشي کولای چې خپله دغه لږ پانګه په ډېرو څانګو کې په کار واچوي او د متوازنې ودې لپاره هرې برخې ته وده ورکړي، خو په یوه رشته کې چې دوی ته ډېره ضروري ده پانګه اچونه کولای شي. همدغه رشته به وروسته بیا دوی ته ډېره ګټوره تمامه شي، یعنې باید هغې څانګې ته ترقي ورکړي چې بعداً دوی ته ډېره ګټوره تمامېږي. نوموړی د بېلګې په توګه وایي که چېرې پرمختیایي هېواد د وسپنې د ډېرو په کان کې چې صنایع ماقبل یې بللای شو او ډېر وروسته پاتې دی، پانګه په کار واچوي، نو خپل هغه صنایع به وربانديې پیاوړي کړي، چې دوی ورته احتیاج لري(صنایع مابعد). همداسې هم مثلاً که چیرې دپتروشیمی په صنعت کې پانګه واچوي، دا هغه سکتور دی چې مخکې د دوی په هېواد کې وروسته پاتې و، اما د راتلونکي لپاره ورته ډېر ګټوردی. په دې ترتیب سره به یو مخکنی ډېر وروسته پاتې سکتور د راتلونکي ګټور سکتور سره وتړل شي.

وی. له دې سره په توپیر کی، د سوداګری د کسر حالت ته balance of trade deficitاو د سوداګری غوره حالت ته د سوداګری د مازاد حالت balance of trade surplusویل کیږی.

د تادیاتو بېلانس **balance of payment**

ګڼ شمېر پرمختیایي هېوادونو د تادیاتو بېلانس خپلو انکشافي اهدافو کې شامله موضوع ګرځولی ده. بېلانس یا دورکړو توازن هغه وضعیت دی چې یو هېواد کې د یوه مالي کال په ترڅ کې (یا یوه ټاکلې دوره کې) بهرنیو هېوادو ته د دغه هېواد د مجموعي تادیاتو او له بهرنیو هېوادو څخه دغه هېواد ته د تادیاتو توازن ښکاره کوی. له یوه A هېواد څخه نورو هېوادو ته او له نورو هېوادو څخه نوموړی A هېواد ته ورکړې، بېلابېل حالات لري چې ځینې وخت د توازن په حال کې وي، ځینې وخت نه وي. دغه راکړې - ورکړې لکه سره زر، ټول سوداګریز مالونه، خدمات، کرایې، د مسافرو بیمې، پورونه، د پورونوورکړه اود هغو ربح او داسې نور دي. دتادیاتو حالت دې پورې اړه لري چې ایا نوموړی A هېواد له نورو هېوادو سره څه ډول اقتصادي اړیکې لري.

بېلانس پاڼه **Balance sheet**

په یوه ټاکلي دوره کې د پیسو او نورو شمتنیو د راکړې - ورکړې یو فهرست دی، چې د خالص زیاتوالي او کمښت د محاسبه کولو په خاطر ثبت کیږي.

امانت **bailment**

د اقتصاد په اصطلاح کې معمولاً د اجناسو، پیسو یا یو شمېر مالونو هغه ډول لېږدول چې له یو شخص څخه بل ته د قرار داد له مخې د ساتنې په موخه یا د کوم بل مقصد په موخه ورکول کیږي.

ضامن **bails man**

هغه شخص چې د یو جنس، شمتني یا معاملې ضامنت یې کړي وي.

تعادل، توازن **balance**

په عمومي توګه تعادل او توازن ته ویل کیږي، مثلاً په بهرني تجارت کې بېلانس، د تادیاتو بېلانس، د بودجې بېلانس او داسې نور، خو په حسابي چارو کې په ټاکلی دوره (یوه کال) کې د شتمنیو د ورکړو یو لنډ لېست دی، چې خالص کسر یا خالص زیاتوالی ښکاره کوي.

د حساب بېلانس **balance of account**

هغه رقم چې د کریدیتور او دبتور ترمنځ د حساب له تصفیې څخه پاتې کیږي.

balance of foreign trade

د بهرنی سوداګری تړون

کله چی د یوه هیواد په بهرنی تجارت کی د صادراتو او وارداتو اندازه (د حجم او ارزښت) له پلوه برابره وی، یعنی بهرنی سوداګری له ماتی (کسر) سره مخامخ نه

لکه د پخوا په شان ټيټه وي او د صنعتي توليداتو د پيريدلو توان به ونه لري. له بلې خوا که يوازې د کرنې د توليداتو ودې ته پاملرنه وشي، خو صنعت لکه د پخوا په شان وروسته پاتې وي، نو د کرنې د توليد شويو خامو موادو لپاره به د پروسس زمينه نه وي، په دې توګه د وی د متوازن پرمختګ لپاره يو شمېر د لايل راټول کړي دي.

balloon payment **بالوني ورکړې**

دايوه اصطلا ح ده، چې تشبه پکې راغلې ده. د پورونو او د هغو د ربح داسې ببرته ادا کول چې په يوه اوږده موده (مثلاً پنځلسو کالو) کې په قسطو نو سره ادا کېږي، د بېلګې په توګه کله چې د ولت د دولت مامورينو يا نور چاته د اوسېدو کورونه جوړ او د هغو بيه يا پور په اوږده موده کې په کوچنيو کوچنيو قسطونو پوره کوي.

bank **بانک**

بانک هغه اقتصادي موسسه ده چې د نورو مو سساتو لپاره پولي اسانتياوې برابروي. يا: بانک هغه موسسه ده چې د پيسو په چارو بوخته وي. بانک سپماوې او اعتبارتات راټول او ساتي يې او بيا دغه کريدتيونه (اعتبار اوپورنه) نورو ته ورکوي، چې کار وربانديې وکړي. هغه موسسه چې يوازې پورونه ورکوي، يا يواځې سپماوې ساتي هغه بانک نه بلل کېږي. د بانک کلمه د ايټالوي ژبې (Banco) څخه اخيستل شوي چې چوکۍ ته ويل

balanced budget **متوازمونه بوديجه**

کله چې په يوه بودجه کې لګښتونه اوعايدات مساوي وي. د بودجې په کال کې د عوايدو او مصارفو مساوي والی يا يو برابروالی.

Balanced Economics Development

متوازنه اقتصادي پرمختيا

په يوه هېواد کې د پرمختيا هغه ډول حالت دی چې د ملي اقتصاد ټولې برخې او سکتورونه يو بل سره په برابره توګه وده کوي او په انکشافي پلان او بودجه کې ټولو برخو ته يو برابر ونډه ورکړل شوې وي. البته د متوازنې ودې پلويان هم شته او ځينې نور بيا وايي چې مهم سکتورونه بايد مقدم وشمېرل شي او نورې برخې چې مهمې نه دي يافرعي حثيثت لري، ضرور نه ده، چې لکه د نورو برخو په شان ورته مساوي برخه اوبودجه ورکړل شي. دبېلګې په توګه متوازنه پرمختيا کې مصرفي اجناسو، سپکو صنايعو، درنو صنايعو، خدماتو (روغتيا، ترانسپورت، ښوونه اور وزنه)، سرمايوي اجناسو (لکه ماشين آلات او د توليدي فابريکو اساسي وسايل) او نورو ټولو ته يو شان پاملرنه کېږي. د کرنې، صنعت سوداګري او نورو سکتورونو ته هم مساياونه پاملرنه کېږي. دغه نظريه وايي چې يوازې د يوې برخې وده د ټول اقتصاد وده نه تامېنوي. که چېرې يوازې ښاري اوصنعتی اقتصاد ته پاملرنه وشي، نو د دوی تقاضا اجناسو ته زياتېږي، اما د کرنيزو توليداتو عرضه به

جنسي اونماينده ګي دنده ترسره کوي، مثلاً په خپلو نماينده ګيو کې مشتريانو ته چک او بيه لرونکي اسناد ورکوي.

بانکي حساب **bank account**

مشتريان په بانکونو کې ځانته بېلابېل حسابونه پرانيزي او د اړتيا پرمهال له خپل همدې حساب څخه پيسې اخلي او پيسې پکې اچوي، خو په عمومي توګه د بانک له خوا د هر ډول کريډيت لپاره استعمالېږي.

د بانک تحويلدار **bank cashier**

د بانک هر هغه مامور چې په ځانګړې کړکۍ کې پيسې اخلي او پيسې ورکوي.

بانکي کرېډټ **bank credit**

د بانک لخوا د پوره ورکړه. بانکي مرسته Bank advance . د برات تنزيل Dicounting Bills او د بيه لرونکو پاڼو پيرودل دي، چې موخه يې مشتري سره يو ډول مرسته ده، اما ځانګړی بانګي پور چې سوداګريز بانک يې خپل مشتري ته ورکوي، هم بانکي کريډيت دی. د بانک لخوا د قرض ورکول (bank loan) بلل کېږي.

بانکي پورونه **bank debits**

د بانک له خوا ورکړل شوی هغه پيسې او پورونه چې له بانک څخه وتلي وي

کېده. پخوا وختونه به چې هغه کسان په چوکۍ ناست وو او خلکو (په تېره سوداګرو) ته به يې پولي معاملات، امانات او د حوالو اجرا کول ترسره کول، نو هغوی ته به بانک ويل کېدل چې نن ورځ په انګليسي ژبه کې د bank په بڼه استعمالېږي. اما د نن ورځې بانکونه دهغوی په پرتله په مراتبو پراخ پيچلی او د ډېرو ګڼو معاملاتو او دندو لرونکي دي.چې د خپلو د ندو له مخې په سوداګريزو بانکونو، د سپما بانک، د کرنې د پراختيا، رهني، صنعتي او د مرکزي بانک (دولت بانک) باندې وېشل کېږي. په مجموع کې بانکونه د اماناتو اخيستلو او ساتلو، دجاري حسابونه پرانېستلو، مشرتيانو ته د چک ورکولو، د بيه لرونکو اسنادو د تبادلې،لېږلو، منلو او معامله کولو، د پور ورکولو له يو شخص څخه بل ته د پيسو د لېږدولو، د وصولو د ترتيباتو، د پيسو د نشر (د مرکزي بانک د نده) د حواله جاتو تصفيه کولو، دشرکتونو د اماناتو د ساتلو، د سرو زرو پيرودلو او پلورلو او داسې نورو دندو او اسانتياوو راوستونکي دي او په اقتصاد کې مهم رول او دندې لري. د بانکونو يوه مهمه دنده داده چې د سرمايګذارۍ لپاره پانګه چمتو کوي، د اقتصاد توليدي برخو ته پورونه ورکوي، مالي پاليسي تنظيموي او د انفلاسيوني اثراتو مخه نيسي او بالاخره داسې معاملات اجرا کوي چې هم خلکو او هم په خپله بانک ته ګټور وي، همدارنګه د ا

بانکي کمېشن **bank commission**

د فيصدۍ له مخې يا د ټاکلي خدمت او فعاليت له مخې ټاکل شوې اندازه پيسې او حق چې بانک يې د دغه ډول خدماتو او اجرائاتو په وړاندې ترلاسه کوي.

بانکي سپما **bank deposit**

د ټولو متشريانو هغه سپما چې بانک ته سپارل شوې وي، بانکي سپماده. د بانک په اصطلاح د غه اندازه سپما د بانک پور وړ توب او د مشتريانو شمتني بلل کېږي. بانک ته ورکړل شوی سپما هم د چک په شکل او هم په نغدي ډول سپارل کېدای شي او هلته د مشتري په حساب منظور او لېږ دول کېږي، بانک په حقيقت کې د مشتريانو د سپما په راټولولو سره يو ه لويه پانګه يا پيسې جوړوي. د غه پيسې جوړول نه يوازې په نغدي پيسو سپارلو، بلکې له يو حساب څخه بل ته د پيسو په لېږد هم بانک پيسه ورڅخه جوړولای شي، چې د چک په ايستلو سره يو ځوک په هغه باندې پيردونه وکړي، يعنې دغه چک يو چاته د پيرودنې قدرت ورکوي. سپما هم په جاري حسابونو کې او هم د سپما په حساب کې سپارل کېدای شي چې دغو ټولو ته بانکي سپارنې هم وايي. په دې توګه bank deposits يوه پراخه معنا افاده کوي.

د بانک ناکامي **bank failure**

کله چې يو بانک ماتې سره مخامخ شي، اما دا له (dvalue) سره توپير لري. يعنې د بانک ماتې.

څارنه **bank examination**

يوه داسې څارنه ده چې ازميښتي بنه لري ترڅو د بانک مالي وضع روښانه کړي. د بانک ازميښتي - څارنيزې چارې د هغو متخصص کسانو له خوا کېږي، چې يا به په خپله د بانک مامورين وي يا به له بهر څخه ګومارل شوي وي. همداسې د بانک ازميښتي څارنه داخلي يا خارجي بڼه لرلای شي، چې د ځانګړي قانون له مخې ترسره کېږي. دبانک څېړونکي ته Bank examiner وايي.

بانکي زيرمې **bank reserves**

هغه اندازه پيسې دي چې بايد هرو مرو هغه بانک د خپلو امانت لرونکو مشتريانو د غوښتنې د پوره کولو لپاره سمدستي او هر وخت په لاس کې ولري. البته د مشتريانو امانات د بانک د ټولې شتمنۍ ډېر لږ برخه جوړوي، نو که دغه برخه په معاملاتو او دوران کې نه وي او تل نقدي بڼه باندې موجوده وي، د بانک د ګټو پر کمښت ډېره اغېزه نه کوي. دغه اندازه تل په لاس کې موجودې پيسې او د هغوحجم د هر هېواد د خپل قانون له مخې ټاکل کېږي.

د بانک قبول **bank acceptance**

هر هغه سند چې بانک ته د منلو وړ وي. هغه برات، چک او بل هر لاسليک شوی سند چې بانک د هغه په وړاندې دورکړو ژمنه کړې وي.

خپل پور ادا کړي او د ده دغه حالت دواکمنې محکمې له خوا تائید شي، نو د دغې محکمې په حکم د هغه موجوده ملکیت او مال د دغې محکمې تر اداري لاندې راځئ او د پور ورکوونکو په ګټه ورڅخه استفاده کېږي. که چېرې په خپله دپوروړي په خوښه او غوښتنه دغه وضعیت پیښ شي، دې ته ارادي افلاس وایي، خو که چېرې د پور ورکوونکو (طلبګارانو) له خوا وشي، نو دې ته اجباري افلاس ویل کېږي.

میله یې ګراف bar chart

د احصائیوی ګرافونو هغه ډول چی په مستقل محور (x)باندی د ارقامو ښودنه د میله ډوله شکلونو (bar)په واسطه شوی وی لکه:

په احصائیوی تحلیلونو کی میله یی ګراف یا بار چارټ تر خطی ګراف وروسته دوهم ځای لری. د دې ترڅنګ نورګارفونه هم شته لکه: دایروی، تصویری اونور.

چنې وهل bargain

د پلورلو او پیردول په یوه معامله کې د بیو پرسر چینې وهل. د معاملې تړون ترسره کول. د معاملې د شرایطو معلومول.

د تیلو لوښی barrel

بېرل. بوشکه. د نفتو لوښی. یو امریکایي بېرل کې ۹۸، ۱۵۸ لیتره یا ۴۲ امریکاي ګیلنه یا۱٦ , ۰

بانکي نوټ bank note

لوټ، نوټ، کاغذي پیسې. هغه کاغذي پیسې دي چې په هغو باندې د هېواد مرکزي بانک د ټاکلي اندازې پولي واحدونو (ټاکلی مبلغ) د روکړې وعده ورکړې وي او ددغه نوټ لرونکی دغوښتنې پرمهال دغه مبلغ له بانک څخه ترلاسه کړای شي.

د پیسو نشر کوونکی بانک bank of issue

هر هغه بانک چې بانکنوټونه خپروي. معمولاً

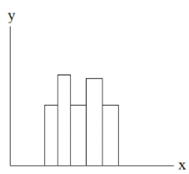

ددولتونو مرکزی بانکونه یا ددولت بانک دا ډول صلاحیت لری.

برېښنايي بانکوالي banking

د نن ورځې له تکنالوژۍ څخه په کار اخیستو او په بانکی چارو کې د نویو اطلاعاتو، برېښنایي سیستم او کمپیوټر په واسطه د چارو وپرمخ بیول، یا د فزیکي پیسو پرځای له برېښنایي ښو څخه ګټه اخیستل او د پولي عملیاتو او مالي پانګونې ترسره کول، بریښنایی بانکولی ده. په دې توګه په لږ وخت کې ډېر اقتصادي او بانکي فعالیتونه په اسانۍ سره تر ډېرو لرې سیمو ترسره کېږي.

بې پیسو کېدل bank ruptcy

افلاس bank ruptcy

کله چې یو پوروړی (مدیون) د خپل مالي توان له پلوه دومره مفلس شي چې نور نو نشي کولای

د هغه مقابل کې پیسې ترلاسه کوي. دچک او حوالې لرونکی . د پیسو د سند حامل.

د ګټې اصل **benefit principle**

د غه نومونه زیاتره د مالیې اومالیې ټاکنې په برخه کې کارول کېږي. کله چې د مالیې تخنیکونه او حدود ښودل کېږي، د مالیه ورکوونکو لپاره د مالیې اندازه له عامه اجناسو څخه د هغوی د ګټې د اندازې له مخې ټاکل کېږي. کومه نظریه چې په دې بنسټ ولاړه ده، د Benefit tax theory په نوم یادېږي.

د بېنلوکس تړون **BENELUX**

د بلجیم، نیدرلېنډ او لوګزامبورګ ترمنځ جوړې شوې اقتصادي ټولنې نوم دی، چې (Bedgium , (Netherland luxemborg economic Union څخه اخیستل شوی دی. د وی خپل منځ کې ګمرکي عوارض له منځه یووړل او دغو هېوادو ته واوریدونکو ټولو اجناسو ته کټ مټ تعرفي وضع شوی. دغودریو هېوادونو د اروپا په زړه کې یو اتحاد جوړ کړ، لومړی ځل یې په ۱۹٤۳ م. کې د اکتوبر په ۲۱ مه یوه اسعاري موافقه لاسلیک کړه، وروسته یې په ۱۹٤٤ م.کې یو ګمرکي میثاق (تړون) لاسلک کړ، چې له ۱۹٤۸ م. راهیسې عملي کېږي. په نظر کې وه، چې دغه تړون به تر ۲۰۱۰ م. پورې دوام ولري، خو وروسته پرېکړه وشوه چې هر لس لس کاله وروسته به نوي

مکعب متره تېل ځاییږي خو انګلسي یو (Brl)بېرل یوه بشکه ۳٦ امپریالي ګیلنه کېږي.

جنس په جنس **barter**

هغه راکړه - ورکړه چې د جنس په وړاندې جنس ورکول کېږي. هغه سوداګري چې د ټاکلو اجناسو د واردیدو په مقابل کې ټاکلي اندازه نور اجناس چې بیه یې سره برابره وي، صادر شي. پرته د پیسو له واسطې څخه په سیده توګه د اجناسو تبادله.

بارتي اقتصاد **barter economy**

هغه اقتصاد چې پرته د پیسو له واسطې اجناس یو پر بل بدلېږي. دغه وضعیت پخوانیو ټولنو کې موجود و. په افغانستان کې آن ترڅو کالو مخکې به د بازار په ورځ جنس په جنس تبادله کېده، مثلاً د څلورو پسونو په وړاندې یوه غوا، د جوارو په وړاندې دوریجو تبادله او داسې نور چې ډېره ستونزې لرونکې تبادله ده.

اساسي بوټې **basic crops**

د غلو، دانو هغه ډېر مهم ډولونه چې د کرنیزو محصولاتو په بیو باندې زیاته اغیزه کوی لکه غنم، جوار، وریجې، پومبه او نور.

د سند وړونکی **bearer**

په بانکي چاراواو محاسبه کې هغه چاته ویل کېږي، چې بانک ته د نقدولو په موخه چک یابل هر هغه لاسلیک شوی سند ور وړي چې

برنشټاين اډوارډ **bernstein Edwar**

دالمان نامتو اقتصاد پوه او سياستوال او په المان کې د سمونپالنې او تجد د (Revisionism) بنسټ ايښودونکی و. له دې امله چې څه موده يې له انګلز سره په ګډه کار کړی و، د مارکسېزم کلک پلوی شو، خو د (فابيان ټولنې Fabian society) په مطالعې سره يې په مارکسېزم کې سمون راوستل ضرور وبلل، نو ځکه يې په مارکسېزم کې د خپل سياسي – فلسفي ليد لوري له مخې نوی نظرونه ورکړل او د مارکسېزم ځينې برخې يې تر کره کتنې لاندې راوستې. هغه وويل چې د ارزښت تيوري او د پانګې د تمرکز نظريه غلطه ده، په تېره بيا په کرنه کې پانګه نشي رامنځته کېدای، بلکې پانګه صرف بوروژوازي نظام کی رامنځته کېدای شي. آن دا چې نويو صنعتي شويو هېوادو کې د پانګې تمرکز ډېر لږ او په کمه اندازه ليدل کېږي. ده وويل چې پانګه په ونډو وېشل کېږي، نو ځکه يې تمرکز له منځه ځي، خو د پانګوالي نظام مخالف هم و. ده وويل لکه هغسې چې بايد مارکسېزم اصلاح شي، همداسې هم بايد پانګوالي نظام سم او په بېلابېلو اصلاحاتو سره تعديل شي. د ده نامتو اثر (د سوسيالېزم اصول او د سوسيال د يموکراسي دندې) نومېږي. نوموړی چې په ۱۸۵۰ م.کې نړۍ ته راغلی و، په ۱۹۳۲ م. کې د ۸۲ کالو په

کېږي. د دوی ترمنځ د سوداګرو تګ -راتګ به ازاد وي او يو واحد سوداګريز سياست به لري. د ۱۹۵۸ م. کال د جنوري په لومړۍ نېټه بنلو کس د اروپا د اقتصادي اتحاد يې غړيتوب ترلاسه کړ او په دې توګه بريالي شول، چې يو څو کاله وروسته ټول هغه خنډونه چې د تجارتي اجناسو په لېږدولو کې موجود وو، حل کړي او د ۱۹۷٤ م. کال تر پېل پورې يې د کرنيزو توليداتو په ګډون د اجناسو تبادله، زېرمه کول او لېږدول او د خدماتو او پانګې لېږدول ممکن کړل. د بنلو کس د رهبري ارګانونه د وزيرانو کمېټه، بين الپارلماني مشورتي شورا، د اقتصادي اتحاد يې شورا، يو شمېر ځانګړي او عمومي کمېټې،عمومي د ارلانشا، د ژوري هيئت، قضايي د يوان او د اقتصادي او ټولنيزو چارو مشورتي شوراګانې دي. مرکزي د فتر يې په بروکسل کې دی، رسمي خپرونې يې د BENELUX بلوتن، يوه درې مياشتنی مجله او نور متون دي د بنو لکس غړی د اروپا د اقتصادي مرستو د موسساتو په فعاليتونو کې برخه اخلي او دغه هېوادونه د اروپايي يو شمېرنورو اتحاد يو غړي هم دي.

خيريه موسسه **benevolent institutions**

د دغه ډول موسساتو نوم له Benevolent يعنې خير غوښتونکی، بشردوست، سخاوت يا نيکي کوونکی څخه اخيستل شوېدی. هغه موسسې چې بشري مرستې کوي.

اقتصادي برخو کې په یو مهال او متوازن ډول پانگه واچوي. د دغې نظریې نامتو پلویانو څخه یو یې (رودان) دی. نوموړی وایي چې الوتکه هوا ته د پورته کېدو په خاطر ډېر گړندیوالي ته اړتیا لري، نو د اقتصاد هم د پرمختیا لوړې کچې ته د رسیدلو لپاره زیاتې پانگونې ته اړتیا لري، خوله دې امله چې د لته لا هم عایدپه ټیټه کچه کې دی ضرور نه دی چې درانه صنایع پیل شي، بلکې کېدای شي له کوچنیو او سپکو صنایعو څخه پیل وشي، او د کار ځواک په کار وگومارل شي او کرنه د دغه نوي صنعت لپاره کافي خام توکي برابري کړي. ورو ورو د خلکو د عاید په ښه کېدو سره بازار هم پراختیا مومي او تولیداتو ته تقاضا زیاتېږي، د خامو توکیو تولید، د صنایعو ایجاد او پراختیا، داستخدام د نویو فرصتونو ایجادیدل اود مارکېټونو پراختیا د Big push لپاره لازم شرایط او د پرمختیا لپاره پیاوړي کوونکي عوامل دي.

پیشکي برات **bil , advance**

هغه برات چې د سوداگریز و مالونو له استولو او رسېدلو څخه مخکې صادرېږي.

بهرنی برات **bil, forign**

هغه ډول برات چې یوه هېواد کې صادر شوي وي او په بل هېواد کې د تادیې وړ وي. په فدرال نظامونو کې دغه ډول برات یوه ایالت کې دصادرولو او په بل ایالت کې د تادیې وړتیا لري.

عمر کې مړ شو، چې اوس هم د المان سوسیال د یموکراتان د ده نوم ته د رناوی لري.

د مزایدې لپاره بیه **bid**

دمزادي په غونډه کې تر ټولو هغه لوړه بیه چې د مزایدې لپاره وړاندې کېدونکی جنس لپاره د پیریدونکو له خوا ټاکل کېږي. د پیرودني لپاره وړاندیز شوی بیه. د مناقص پېشنهاد. د اوطلبي. د مزایدې سند ته Bid bond ویل کېږي.

مزایده کول **bidding**

هغه غونډه او پروسه چې د هغې په ترڅ کې له مخکني اعلان سره سم مزایده او مناقشه کوونکی حاضرېږي، د مزایدې هر گډون کوونکی (Bidder) خپل Bidprice یا د پام وړ بیه وړاندې کوي.

کلک گوزار **big bang**

داسې یوه نظریه ده، چې وایي د یوه مهم کار یا لوی اقتصادي اقدام لپاره باید په ټول توان گړندی گام پورته شي. یا د اقتصادي اصلاح لپاره کوټلی او چټک گام پورته کول. هغه وخت چې ورو ورو او گام په گام اقدام کفایت ونه کړي، د هغه پرځای گړندی توپ وهل.

لوی فشار **big push theory**

په قوت او زور سره ټېل وهل. د متوازنې ودې لپاره یوه نظریه ده. د غه نظریه وایي چې یو پرمختیایي هېواد باید د بیوزلۍ د کړۍ د ماتولو لپاره په ټولو

کې يې معاملات اسانه او ګړندي کړي دي، په بېلابېلو بڼو د استعمال موارد لري لکه Bill of exchange د تبادلې اسناد، Bill of credit او Bill trade او داسې نور.

bill of loding **د بارجانمانې پاڼه**

bill, blank **سپين برات**

هغه بل يا برات چې په هغه کې د پور ورکوونکي نوم نه وي ليکل شوي. ددغه سند حامل کولای شي ښودل شوی مقدار ترلاسه کړی.

bill, domestic **کورنی برات**

هغه برات چې د يوه هېواد دننه صار او د همدې هېواد دننه د تاديې وړ وي. دې ته bill inland هم وايي.

birr **بېر**

د حبشې د هېواد پولي واحد دی، چې سل سنت کېږي، او په Br ښودل کېږي.

birth rate crude **د زېږېدنو خالص نسبت**

په يوه ټولنه کې په ټاکلې دوره (معمولاً ديوه کال په ترڅ) کې د زېږېدنو شمېر د کال په منځني اندازه نفوس باندې وېشل کېږي او BRC ترلاسه کېږي، چې فرمول يې دادی:

$$C.B.R = \frac{B}{P} . K$$

د لته په

B- په يوه کال کې د زېږېدنو شمېر دی

P- د يوه کال د منځ نفوس

bilateral account **دوه اړخيزه حساب**

دا په محاسبه کې معموله اصطلاح ده، هغه لوی دفتر او حساب چې دواړه ډوله معاملات په هغه کې د ثبت وړتيا لري.

bilateral agreement **دوه اړخيز توافق**

هغه تړون چې د اقتصادي اړيکو په هکله د دوو هېوادونو ترمنځ ايجاد او دسوداګرۍ په برخه کې د واړو لوريو ته يو شان امتيازات پکې منل کېږي، چې ممکن نورو هېوادونو سره نه وي. دا ډول قراردادونه د غو هېوادونو ته په نړيوال لوی سوداګريز جريان کې دناوړو پېښو اغېزه په دوی باندې کموي.

bilateral assistant (or aid)

دوه اړخيزه مرستې

هغه متقابلې مرستې چې د يوه تړون په ترڅ کې د دوو لوريو ترمنځ منل شوي وي، يعنې له څو اړخيزو اويا هم له نړيوالو سازمانونو څخه له مرستې اخيستو څخه توپير لري.

bill **برات**

سند. د حساب روښانه کوونکی رسيد. په لغت کې د حوالې په معنا او په حقوقي متونو کې د قانوني لايحې په معنا دی. په بانکي چارو کې د Bill of exchange په بڼه کارول کېږي. منظور د هغه څخه داسې يوسند دی چې په يوه معامله کې د يوه بل لوري د پور ښودونکی وي. په سوداګريزو چارو کې يې نن ډېره اسانتيا راوستې اوپه مجموع

سایتونه، بریښنایي، سرچینې او سوداګریز توکي دي. د هغو په کارولو سره د نړیوالې سوداګرۍ په هکله مهم معلومات، د لویو تجارتي شرکتونو خبرتیاوې، د صنایعو د محصولاتو اعلانونه او بیې او ډېر نور معلومات ترلاسه کېدای شي، همدارنګه د نویو د ندو موندل، اقتصادي خبرونه، سوداګریز پروګرامونه، د مارکېټنګ ستراتیژي او نور مهم معلومات ترلاسه کېدای شي.

black bourse **تور بورس**

د قاچاق بازار. غیر قانوني معامله له. تور بازار سره معادله کړنه. په داسې شرایطو کې چې په یوه پانګوالي ټولنه کې دولت د اسعارو بیې په بانکي سیستم سره ټاکلې وي، نو د ګټې کولو په خاطر د اسعارو تور بازار نه رامنځته کېږي، په دغه بازار کې په خصوصي سکتور کې د اسعارو بیه له دولتي نرخ څخه لوړه وي.

غیر قانونی اقتصاد. هغه اقتصادی چاری، معاملات او ګټه – وټه چی په غیر مشروع ډول جاری ساتل شوی وی او د ټولنیز نظام د ویجاړیدو لامل وګرځي لکه د غیر قانونی او ممنوع تولیداتو خرڅلاو، په تقلب او جعل د پیسو ترلاسه کول، اختطاف او د مخدره توکیو قاچاق، دعامه اودولتی ملکیتونو او ځمکو غصب، د تاریخ تیر او غیر معیاری درملو او نور مهمو توکو پلورنه، واردول او یا صادرول. تور اقتصاد ممکن د فرد په ګټه وی، خو د ټولنی او ټول اقتصاد په مطلق زیان تمامیږی.

K – ثابت ضریب چې ۱۰۰۰ نیول کېږي.

CBR په نفوسو کې د بدلون یو مستقیم معیار دی.

bith rate **د زېږېدو نسبت**

په هرو زرو کوچنیانو کې نړۍ ته د ژوندیو ماشومانو د راتګ منځنۍ اندازه. د دیموګرافۍ (Deomgraphy) اود نفوسو د تحلیل (population studies) د علم اصطلاح ده او د نفوسو د ودې او راتلونکي اټکل لپاره ورڅخه استفاده کېږي. د زېږېدو نسبت هغه شمېر د چې په یوه ټولنه کې په یوه ټاکلي دوره (معمولاً یوه کال) کې د وګړو شمېر کې زیاتوالی راښیي، د دې بالمقابل د مړینو نسبت (Death Rate) دی. په د یموګرافي کې ټولې حیاتې پېښې په یوه ټاکلي دوره (په یو کال) کې او د هرو زرو تنو له مخې ښودل کیږی. که چېرې په یوه ټولنه کې د زېږېدو نسبت د مړینو د نسبت په پرتله په پرله پسې ډول لوړوي، نو د دغې ټولنې د نفوسو وده ګړندې وي.

bizlink **بیز لینک**

دا په Business infromatics او بریښنایي سوداګرۍ (E-Commerce) کې ډېره عامه نومونه او دا ړتیا وړ انټرنیټي سایتونه دي. په سوداګرۍ کې اوس سایتونه او انټرنېټ، ایمل wikis، E-Business میتودونه او ساحات ډېر ګړندي او ارزانه ساحات دي. په دې کې یو هم بیزلېنک دی. په دې کې د لوړ کیفیت لرونکی انټرنیټي

مطلوبو په توګه ليکل شوي وی. تورلېست کې راغلی نومونه يا د پوليسي ارګانو تعقيب لاندې راځي، يا يې شتمنۍ کنګل کېږي،يا تعزيراتو سره مخامخ کېږي،يا له يوه هېواد څخه ممنوع الخروج کېږي يا صرف په لېست کې شامل او د تورلېست د شاملانو په توګه پېژندل کېږي. دغه لېست يوازې سياست کې نه، بلکې نورو مسايلو کې هم معمول شوي، مثلاً که چېرې يو تن کار ګر په فابريکه کې د اعتصاباتو، ناغيږي او د نورو کارګرانو د تحريک له امله تور لېست کې شامل شي او د دغې فابريکې خاوند دده نوم تورلېست کې نورو فابريکو ته هم واستوي ممکن هيڅکله په هيڅ ځای کې بيا استخدام نشي.

blank bill **سپين سند**

هغه برات، حواله يا چک چې مبلغ يې نه وي ټاکل شوی، خو يو چاته سپارل کېږي (اوس د نهايي سخاوت سمبول هم ګرځېدلی). په دې ډول چک يا حواله کې د پيسو اندازه د دغې حوالې چک لرونکی ليکي، خو بيا هم د عدد يا پيسو د مقدار نهايي حد ورکړې مسؤليت د صاردوونکي په غاړه دی.

blue chip rate **د ربح ارزانه بيه**

د پور اخيستونکو لپاره د بهرې يا ربح هغه ډېره کمه اندازه چې د دوی په ګټه وي او د لوړو کريديتونو لپاره چې د وی يې ترلاسه کوي وضع کېږي. (تشويقي او د ښه زيري لرونکي).

black list **تورلېست**

په عمومي توګه د هغو موسساتو، اشخاصو يا معامله لرونکو يو لېست دی، چې د حکمي او حقيقي اشخاصو په توګه نا مطلوب پېژندل شوي دي.

black market **تور مارکېټ**

هغه پلورل او پيرودل، معاملات او په بازار کې تبادله چې له نافذه قوانينو سره مخالف وي. د بيې جيره بندي، داسنادو يا بل اصوليت له مخې ممنوع معامله.

black market **تور بازار**

کله چې دولت د اجناسو يا يو شمېر اجناسو لپاره ټاکلې بيه (هم ټيټ حد او هم د بيو لوړ حد) وټاکي، د ګټې کولو په خاطر يو شمېر پلورونکي له هغو څخه عدول کوي، همدې ته تور بازار وايي. يا تور بازار هغه دی چې په هغه کې اجناس د دولت له خوا له ټاکل شويو بيو څخه په لوړه بيه پلورل کېږي، دا ډول وضعيت د جګړې پرمهال د اقتصادي کړکيچونو، ملي بحرانونو او د کوپون د وضع کولو پرمهال يا د دولت د کنترول دضعف پرمهال ليدل کېږي. د جيره بندي پرمهال، پلورونکي خوراکي توکي بازار ته باسي او داسې نور مثالونه. تور بازار يوه ناقانونه عمل دی.

Blacklist **تورلېست**

هغه ځانګړی او زياتره وخت پټ لست چې په هغه کې ديو شمېر اشخاصو، هېوادونو يا موسساتونومونه د نا

سره په هر مهال کې د سوداګرۍ وضعیت روښانه کوي. له محاسبې سره توپیر ځکه لري، چې محاسبه کې ځانګړې عملیات لکه کریډیت او دبت، مخارج او نور هم شامل وي.

اقتصادي غوړېدار **boom**

داقتصادي نوسان، د يوې سوداګريزې دورې يا د اقتصادي پروګرامونو هغه نقطه چې وروسته تر هغه ترقي او لوړوالی وليدل شي. هغه حالت چې په هغه کې اقتصاد له ډب او ولاړ حالت څخه په حرکت او ترقۍ باندې روانېږي. د اقتصادي حالت په ښه کېدو سره تقاضا زياتېږي، ورسره بيې هم لوړېږي او د صنعتي تصديو د خاوندانو ګټه ښه کېږي، حال دا چې مزدونه، دربح سلنه او آن يو شمېر خام توکي په پخواني بيه وي، نو په داسې مهال کې د تشبثاتو او توليدوونکو عايد ښه لوړ وي، نو ځکه پيرودنې هم زياتې وي. دا ټول د دې لامل کېږي، چې د توليد کچه ډېره زياته شي، کله چې توليد ډېر زيات شو ورسره د کارګرو لخوا د مزدونو د زياتېدو غوښتنه کېږي، د خامو توکيو بيې لوړېږي، په پايله کې د اقتصادي حالت غوړېدا بېرته ورو کېږي، نو دغه ډول نوسانات يو څو ځله تکرارېږي، اما رونق هيڅکله رفاه او پريماني سره برابره نه ده، ځکه ممکن د boom يا رونق او غوړيدا حالت کې به د سوداګرۍ حجم ډېر زيات شوی وي، اما واقعي توليد کې به زياتوالی نه وي راغلی.

د شنه اسمان قانون **blue sky law**

له يوې پخوانۍ تاريخي اقتصادي پېښې څخه راپاتې سمبوليکه اصطلاح ده. کله چې په ۱۹۱۱ م. کال کې د امريکې په متحده ايالاتو کې د ونډو پرمعاملاتو باندې د څارنې يو قانون نافذ شو، هدف يې د نويو پانګه اچوونکو هڅونه وه او د هغوی د ونډې او پانګې حمايه وه.

بورس **boarse**

بازار. د اسعارو د پلورلو او پېريدلو مارکېټ. د ونډو او پورونو دراکړې - ورکړې بازار. د اسهامو بازار.

بولېور **bolivar**

د ونزويلا د هېواد پولي واحد په B توري ښودل کېږي، يو بليوار سل سنتوز (100 Centimos) کېږي.

د پورونو د پاڼو بازار **bond market**

هغه مارکېټ چې د پور اسناد پکې پلورل (ورکول) کېږي.

د سند ثبتول **bond register**

د پور د اسنادو ثبت کول.

د دفتر مامور **book keeper**

د محاسباتو د دفتري محاسب. د محاسباتو مامور چې د Book keeping د نده لري.

حسابداري **book keeping**

په منظم ډول د سوداګريزو او کاروباري معاملو او چارو ثبتول، په داسې بڼه چې په ډېر ښه ډول

ترسره کولوسره، د خپلو ګټو په زياتولو بوخت وي او د پانګې په ټولولو سره د ټولنې ډېر څه او له هغې جملې د کار ځواک، توليدي منابع، توليدي وسايل، مطبوعات او نور ارزښونه خپل چوپړ او واک کې راوستلای شي. په سوسياليستي ادبياتو کې يې بورژوا داسې تعريف کړې دي: (هغه انسان چې بل انسان ځبېښي. په پانګوالي نظام کې هر پانګوال بورژوا دی، ځکه چې پرپرولتاريا استثمار کوي).

د ټولنو د تاريخي تکامل د پړاوونو له مخې بورژوازي، د فيوډالي مرحلې په ترڅ کې وده کوي او د څو پېړيو په ترڅ کې د ټولنې په حاکمه طبقه بدلېږي او فيوډالي نظام بدلوي. بورژوا په دريو ډلو وېشل کېږي: لوی، منځنی، او کوچنی بوروژا ګان. لوی بورژوا چې شمېر يې ډېر لږ دی ترټولو زيات توليدي وسايل په وا ک کې لري، د دوی په وړاندې منځنی اوکوچنی بورژوا د ماتې په حال کې وي او د لويو بوژواګانو د ګټو په وړاندې ولاړ دي، بورژوا د مارکس د کپيتال د بحث تر ټولو لوی بحث دی (و.ګ. کپتيال اوMarx).

پرېکون　　**boycott**

يوه ډله ييزه فيصله او د مقاطعې ګام اوچتول دي. کېدای شي د خلکو د يوې ډلې، ګوند، يوه هېواد يا څو هېوادو له خوا ترسره شي. مثلاً له يوه هېواد سره د سوداګريزو معاملو په هکله پريکون، د يوه هېواد د تجارتي مالونو او راکړې - ورکړې په وړاندې پريکون او داسې نور مثالونه. پريکون

پور اخيستل　　**borrow**

امانت اخيستل. پور غوښتل. يوڅه له چا څخه رااخيستل.

Borrowingپورښتنه د دولت يا د يوه شرکت مامور ته دنده او واک سپارل ترڅو د پورغوښتنليک د پور ترلاسه کولو لپاره پور ورکوونکي ته وسپاري او د کريډيټ د ژمنې سره سم پور ترلاسه کړي.

تشويقي مرسته　　**bounty**

ځينې وخت دولتونه د يو صنعت د هڅونې په خاطر يوڅه اضافي تشويقي اعانې او مرستې کوي. د يوې کارخانې، شغل يا کار د ترقی په خاطر اضافي مرسته. سبسايدی سره توپير لری.

بوژوازي　　**bourgeosie**

ډير پخوا د لاتيني ژبې (bourg) څخه اخيستل شوی چې معنا يې ښارو. يعنې هغه ځای چې هلته شتمنه او هوسا ښاري طبقه اوسېدله. په اقتصادي اصطلاح سره بورژوازي يعنې هغه پانګواله طبقه چې د توليدي وسايلو (لکه ماشين، فابريکې، کارخانې..) خاوند وي. بورژوازي چې کومه برخه پانګه په کار اچولې وي، په همدې نوم يادېږي، د بېلګې په توګه سوداګريزه بوروژوازي، بانکي بوروژوازي (بانک لرونکي) کليوالي بورژوا (ځمکه وال، خانان). دغې طبقې ته (bourgeois) او نظام ته يې بورژوازي طبقاتي نظام وايي. په پانګوالي نظام کې بورژوا هغه کسان دي چې د بېلابېلو اقتصادي فعاليتونو په

د تولید څانګې **branches of production**

معاصر صنعت او د یوویشتمې پیړۍ تولیدی فعالیتونه بیلابیل او ډیر زیات شوی دی. دهغو د ویش او د خصوصیاتو د ښودلو لپاره دغه څانګې په بیلابیلو برخو ویشل شوی دی. دغه ویش د تولیدی پروسې مدیریت هم آسانه کړی دی.

سوداګریزه نښه **brand**

نن ورځ هره تولیدي موسسه، کارخانه او بیلاییل تولیدوونکی واحدونه او کارخانې خپله ځانګړې نښه لري چې په هغې سره ځانګړی تولید او د هغه کیفیت پېژندل کېږي.

د نښې امتیاز **brand loyality**

ځانګړې نښه لرل او په دغې نښې سره ثبت او راجستر کېدل او په ځانګړې سوداګریزې نښې فعالیت یو حق الامتیاز بلل کېږي.

سوداګریز نوم **brand name**

عمدتاً نامتو کمپنۍ په خپل پېژندل شوی نوم او نښان خپل محصولات پلوري چې د دوی د خاص کیفیت استازیتوب کوي، مشتریان په بازار کې د بې نښو اجناسو له پېربدلو مخ اړوي.

د قرار داد ماتول **breach of contract**

کله چې یوه کمنپې، شرکت یا سوداګر ترسره شوی قرداد مات یا د هغه خلاف عمل وکړي. کله چې په قرارداد کې درج شوی اصول کټ مټ زیاتره وخت د شخړو پرمهال پېښېږي، چې مقابل لوری ته یو ډول سزایاد عبرت سبق ورکړل شي اویا هم تر فشار لاندې راوستل شي.

قانون ماتول **brach of aule**

هر هغه عمل چې د قانون خلاف او د عادي پروسې خنډ او ځنډ راوستونکي شي.

د مغزو تېښته **brain drain**

په زیاتره پرمختیایي هېوادونو کې د دوی د متخصصینو او لوړو زده کړو لرونکو مهاجرت او تېښته بهرنیو، په تېره بیا لویدیزو هېوادونو ته افاده کوي، هغه بد واقعیت چې بېوزله هېوادونه وار په وار خپل استعدادونه له لاسه ورکوي او نورو بډایه هېوادونو ته ځي.

فکري کارګران **brain workers**

لکه هغسې یې چې کار په دماغي او فزیکي کار ویشلی، نو ددوی کارکوونکي هم په دوو برخو ویشي: فکري کارکوونکي لکه څېړونکي، دانشمندان او نور چې د کار تولید یې اختراعات فرمولونه لیکنې او کتابونه او علمي تحقیقات دي. دا د بدن د اناتومیکي یا بیولوژیکي ځانګړنو له مخې نه ده، بلکې صرف یو مفهوم دی، پرته له هغه په هر فعالیت او کار کې د ماغ او فکر خپل رول لري. بل یې فزیکی کار کوونکی لکه ماشینکار، بزګر او داسې نور.

ښار کې یو نړیوال کنفرانس جوړ شو، چې د نړیوال پولي سیستم د کار کولو ښه نوي کړي. تر دې ځخه مخکې د پنځلسو کالو تجربې دا ثابته کړې وه، چې د پانګوالي صنعتي هېوادونو لپاره د بهرنیو سوداګریو محدودیتونه ګټور نه و، لکه هغسې چې کینز او کینز پانو غیر محدود تجارت او په اقتصاد کې پراخه ازادي غوښته، نو دا هیله یې هم لرله چې د پیسو لپاره داسې نړیوال نظام جوړ کړي چې د بهرنیو سوداګریو محدودتیا له منځه یو سي. د برټن ووډز کنفرانس هغه پولې له منځه یووړې چې د نړیوالې سوداګرۍ په لارې کې پرتې وې. د بېلګې په توګه: له ۱۳۹۰ م. کال وروسته داسې معمول شوې وه، چې هر هغه هېواد به چې یوه بل هېواد ځخه واردات کم کړي هغه بل به هم بالمقابل همدا کار کاوه، دغه عمل غلط ثابت شو.د همدارنګه د اسعارو کنټرول یا (exchange control) مخه ونیول شوه اود اسعارو څو ګونی انډول multiple exchange rate مخه هم ونیول شوه دا ځکه چې پخوا به دولت اسعار یو شمېر اجناسو ته ارزانه او نورو ته ګران ورکول ترڅو سوداګریز یو شمېر وارداتي اجناس تشویق کړي. د وارداتو دسهمیه بندي مخه هم ونیول شوه، خو پرځای یې د بېلابېلو هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د لمن د پراخېدو سپارښت وشو. د دغو موخو د ترلاسه کولو لپاره نړیوال بانک (World Bank) او د پیسو نړیوال صندوق (International رعایت نشي.دا ډول پېښه د تولید، سوداګرۍ او د خدماتو د عرضې په جریان کې یو خنډ بلل کېږي.

برېټن ووډز **Bretton Woods**

د هغه نامتو ښار نوم دی، چې هغه کې په همدې نوم یو مهم اقتصادي کنفرانس دایر شو او په هغې کې د امریکې د متحده ایاالاتو او اروپا اقتصاد پوهانو (په تېره د بریتانیا) اقتصادي تیوریسنانو برخه لرله، چې په نړیوالو پولي مسایلو، د سرو زرو د چلند، د نقدي زیرمو او دې ته ورته مسایلو باندې وغږېدل. له همدې کنفرانس ځخه وروسته پرېکړه وشوه، چې د پیسو نړیوال و جهي صندوق او نړیوال بانک دی په کار پیل وکړی او غړو هېوادونو ومنله چې د دوی ترمنځ به تبادله د ډالرو په ثابته بیه وي، او ډالر به په سرو زرو بدلولای شي. وروسته د تبادلې دغه سیستم له منځه ولاړ، خو د پیسو نړیوال صندوق او نړیوال بانک د دوو معتبرو پولي اومالي موسسو په توګه تبارز وکړ او مرستې یې د نړۍ ډېرو هېوادونو سره پراخه شوې.

برېټن ووډ تړون **Breton Woods Agreement**

د دویمې نړیوالې جګړې په پای کې په ۱۹٤٤ م کال کې د امریکې د متحده ایالاتو دبرټن ووډز په

اجرأت چی د ده دنده او صلاحیت دی د ناقانونه عوض په اخیستلو ترسره کوی. په دغه عمل سره ناقانونه اخیستل شویو پیسو او جنس ته bribeویل کیږی.

برینکمن، تیودور **brinkman theodor**

د آلمان د هېواد د شلمې پېړۍ نامتو اقتصاد پوه و. د ده نظریاتو د معاصر آلمان په کرنیزو تولیداتو کې اهمیت وموند. نوموړی په المان کې دکرنیز اقتصاد استادو او(د کرنیزو تصدیو اقتصاد) په نوم کتاب یې لیکلی دی. ده د وان تونن له نظریاتو ډېره ګټه اخیستې وه.

بروشر **brochure**

د اشتهاراتو او اعلاناتو هغه پاڼه چی سوداګر، کمپنۍ او کاروباریان په هغی سره د خپل تجارت او تولیداتو اعلانونه، پته د جنس او خدمت ډول او نور معلومات نشروی.

دلال **broker**

د بازار یو ډول منځګړی دی چې د دوو یا څو تنو سوداګرو ترمنځ د معاملاتو په هکله کار کوي. معمولاً دلالان د سوداګریزو معاملاتو په برخه کې یو شمېر اسانتیاوې برابروي. دوی د دلالي خدماتو په وړاندې یو څه فیس یا پیسې ترلاسه کوي.

یا په سوداګرۍ کې هغه د یولاس څخه بل ته د اجناسو اوخدماتو اسانه کوونکی یا منځګړی دی، چې په مارکېټ کې کوم مفدیت نه علاوه کوي، خو د بازار او مارکېټ له پروسې څخه ګټه اوچته او د نهایي مستهلک لپاره په بیو کې د لوړوالي لامل

(Monitory Fund جوړ شول. په کنفرانس کې د انګلستان او دامریکې د اقتصاد پوهانو ونډه پرېکنده وه.

رشوت **bribe**

له دولتي واک او دریځ څخه په ناوړه استفادې، د مالي متاع په وړاندې غیر قانوني کار ترسره کول. د پیسو په ترلاسه کولو د غیر قانوني رسمي اجراتو ترسره کول. درسمي کارونو د اجرا کولو په وړاندې په پټه پیسې اخیستل یا بل عاید او مفاد اخیستل. د راشي غیر قانوني عمل. د مالي فساد او جرمي اقتصاد ډېره بده بېلګه.

بډې **bribe**

هر هغه مادي اویا بل غیر قانوني امتیاز او ګټه چې د عامه اداري مامورین یې له خلکو څخه د ملکي خدمتونو په وړاندې ترلاسه کړي، د یو څه په ترلاسه کولو د غیر قانوني اجرااتو ترسره کول یا هغه قانوني اجرائات چې مامور یې د غیر قانوني پیسو په اخیستو تر سره کړي. دغه ډول مامور ته Briber او دغه عمل ته ارتشا یا رشوت او Bribery هم ویل کېږي. دا د اقتصاد، مدیریتي نظام اوعامه اداري لپاره مهلک زهر بلل کېږي.

رشوت اخیستل **bribery**

راشی ګری. د دولت یا د عامه اداری د مامور هغه فاسد عمل چی د نغدو پیسو یا بل جنس په اخیستلو سره ناقانونه اجرأت کوی یا قانونی

لگښتونه، پروژې اود چارو تمویل د همدغې بودیجې د ننه ترتیب او پرمخ ځي چې سقف بود جوي یا دبودجې چت هم ورته ویل کېږي.

budget cycle د بودیجې پړاوونه

له دې څخه مقصد د بودیجې د جوړولو پړاوونه د ي چې د بودجې له طرح کولو څخه پیل کېږي. د پودجې د غې لومړنی طرح ته budget pattern ویل کېږي، په دې پسې وروسته یا د وزیرانو شوراته ورځي. ورپسې د شورا له خوا د تایید پړوا اوبیا د ولسمشر له خوا یی توشیح کول دی. په دې توگه بودیجه جوړول په ځومراحلو کې بشپړېږي دې ته د بودجې پروسه budget process هم ویل کېدای شي. کله چې حکومت (د وزیرانو شورا) د مالیې وزرات د بودیجې طرح ومني نو د تصویب لپاره د جمهور رئیس تر توشیح څخه مخکې ملي شور اته ځي هلته د بودجې کمیسیون هنغه څیړی وروسته تر هغه د شورا عمومي غونډه هغه تائیدوی، چې دې مراحلوته د بودجې تصویب Budget resolution هم وایی.

budget deficit د بودیجې کسر

دلته موخه د هر سړی یا د هر مستهلک خپله لگښتی بودجه او د مصرف کرښه ده. له دې څخه موخه د مستهلک د پیسو د لگښت هغه اندازه ده چې په هغو باندې صرف له دوو اجناسو څخه یو ورباندې وپیرودلای شي، د بېلگې په توگه که یو

کېږي. د بیو لرونکو پاڼو او د بورس په بازار کې دغه خپلواک منځگړی کېدای شي افراد نه، بلکې موسسات او د خدماتو ترسره کوونکی کمپني وي.

budget بودیجه

د یوه مالي کال په ترڅ کې دیو دولت د عوایدو اولگښتونو سند یا د یوه د ولت یو کلن مالي پلان. د بودجې د سند یوې خواته د دولت عواید اټکل کېږي، او بلې خواته یې د دولت د اهدافود ترلاسه کولو او عامه چارو د اجرا لگښتونه ښودل کېږي، چې د حقوقي مکلفیت او الزام لرونکی اود حکومت د کار د پروگرام په عددي توگه د عواید اولگښتونو سره برابرول دي. د دولت عمومي لگښتونه لکه د امنیت او هېواد څخه دفاع، ټولنیزو چارو (روغتیا، ښوونه اور وزنه، تجارت...) د اقتصاد زیر بنایي پروژو لکه برېښنا، داوبو منابع، لویې لارې، ثقیله صنایع، د قانون جوړونې او د قانون د تطبیق او څارنې له لارې د عدالت تامین، د ملي کلتور وده او ساتنې په برخه کې وي.

budget appropriation د بودیجې اختصاص

د بودجې د سند د لگښتونو لوري د ټولو هغو برخو په نښه کول چې راتلونکې مالي کال کې ورته اړتیا ده،یا د دولت د عوایدو ځانگړي کول بېلابېلو جاري او سرمایوي لگښتونو ته.

budget ceiling د بودیجې د کچې ټاکل

هغه ټاکلې اندازه پیسې چې د یو هېواد د مالي مقام (دمالیې وزارت) له خوا د کال د بودجې په توگه ټاکل شوي وي، په دې توگه

لکه څرنګه چې د بودجې پورتنۍ کرښه کې ښکاري متسهلک د دواړو اجناسو یو معین ترکیب پیرودلای شي او بس که شپږ منه اوړه وپیري وریجې نشي پیرودلای، که 4,5 منه اوړه وپیري صرف یو من وریجې ورسره پیرودلای شي. که په خپلو ټولو پیسو باندې وریجې واخلي، نو څلور منه وریجې پیرودلای شي حال دا چې اوړو ته به یوه افغانی هم نه وي پاتې، نو ځکه مستهلک د AB پر کرښه صرف یوه نقطه انتخابولای شي، خو د عاید او بیو بدلون د مستهلک د بودیجې کرښه بالکل بدلولای شي.دلته د هریو په بدلون سره د بودیجې کرښې د پورتنۍ OAB له مثلث څخه توپیر مومي چې د عاید او د لګښت د هر بدلون لپاره جلا جلا AB کرښه رسمولای شو.

budget hearing د بودیجې غونډه

د بودجې په مراحلو کې یوه مرحله ده. د ملي شورا له اړوند کمیسونونو څخه د بودجې په هکله د توضیحاتو اورېدل او د حکومت له خوا د جوړې شوي مسودې په هکله معلومات ترلاسه کول دي. له دغې غونډې څخه وروسته بودجه تصویب اود ولسمشر(جمهور رئیس) له توشیح څخه وروسته منل او تطبیق کېږي. په دغه غونډه کې د حکومت د ادارو امرین،د ملي شورا د کمیسونونو له امرینو یا غړو سره د بودجې په هکله بحث کوي.

مستهلک ۱۲۰۰ افغاني ولري او د یو من اوړو بیه ۲۰۰ افغان او د یومن وریجو بیه ۳۰۰ افغان وي، نو هغه مهال د نوموړي مستهلک د پیرودلو علي البدل امکانات او غوره توبونه داسې دي:

د بودجې د کرښې موقعیت	یو من اوړه (۲۰۰)	یو من وریجی (۳۰۰)
A	6	0
B	4,5	1
C	3	2
D	1,5	3
D	0	4

که د مستهلک د بودیجې کرښه د دوو اجناسو لپاره رسم کړو لاندې شکل به ولري.

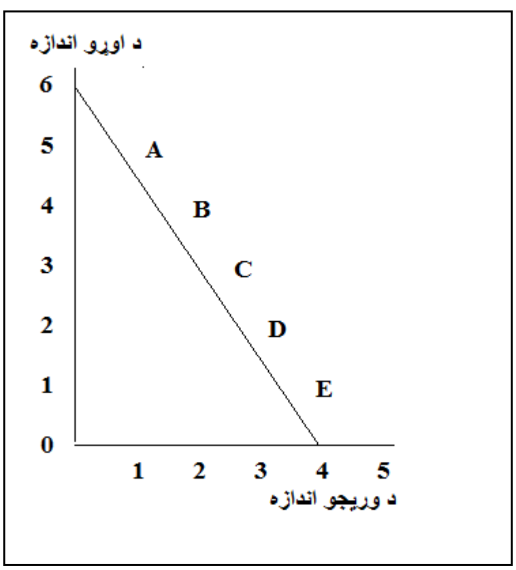

د سابقې غوره توب **bumping**

کله چې د فابریکې خاوند یا تصدۍ یوه ځانګړې وخت کې غواړي خپل سابقه لرونکی او باتجربه کارکوونکي وساتي او بې تجربې له کارځخه وباسي،دغه ډول رجحان ته Bumping ویل کېږي.

Bunched income

کله چې څوک د خپل شخصی خدمت له کبله عاید ولري لکه هنری کار، اختراع، مقاله لیکل او نور چې داله هغه عاید ځخه فرق لري چې څوک یې په ثابت ډول له خپل معاش څخه لري یا د یوې فابریکې څخه د مزد ترلاسه کولو نه فرق لري، دا ځکه چې دا کاملاً شخصي دی. یو څوک چې هرکله چې وغواړي اجرا کوي یې او بل دا چې دغه ډول عاید کې د عاید اندازه نظر د خدمت کیفیت ته توپیر کوي.

بیروکرات **bureaucrat**

هغه داداري چارو او دفتري امورو متخصص چې په دفتري کارونو بوخت وي. په اداره کې ټول دفتري کارونه د دفتري چلند بېلګو له مخې پرمخ بیول. بیروکراسي او اجرا کوونکي مامورینو ته یې بیروکراتان ویل کېږي. د مالي او اقتصادي موسساتو او دفترونو د کار یوه برخه د فتري اجرائات او بیروکراتیک مراحل دي.

د بودیجې پیغام **budget message**

کله چې حکومت (اجرائیه قوه) ملي شورا (مقننه قوې) ته د بودجې مسوده وړاندې کوي، په مسوده کې د هغې د پیغام مهم ټکی وي چې هغه راتلونکی کال کې د دولت د مالي سیاستونو او نظرونو څرګندونه کوي اوپه دې توګه په دغه پیغام سره د بودجې لپاره یوه توجه، برهان او دلیل رامنځته کېږي.

د بودیجې کړاوونه **budget process**

بودجه د دولت مالي پلان دی چې د یوه مالي کال لپاره لګښتونه او عواید پکې شامل دی. د دغه سند جوړول څو پړاوونه یا پروسه لري، لکه: د بودیجې د مسودې طرح، د وزیرانو په شورا کې د بودجې تائید، دملی شورا له خوا د هغې بررسی او توضیح او آخری پړاو یې تطبیق دی. رڼه او شفافه بودجه جوړونه هغه ده چې د هغې ټول دوران مالي اسنادو کې انعکاس موندلی وي او لاندنی څلور پړاوونه باید ولري:

الف) د بودیجې د ترتیب پړاو

ب) د تصویب پړاو

ج) د اجرا پړاو

د) د کنټرول پړاو

د بودیجې بازار **budget surplw**

د بودجی د کسر سرچپه حالت ته وایی.

د سرو زرو شمش **bullion**

د سرو زرو شمش هغه لېږدیدونکی ګرانبیه شتمني چې آسانه او په ډاډمنه توګه زیرمه کېږي.

کاروباري سيالي **business competition**

کله چې بېلابېل شرکتونه اوکاروباريان د محصول په کيفيت، د خدماتو ښه والي او د خپل مارکېټ پراختيا کې په سيالۍ بوخت وي.

د پیریدیدونکو توقعات **buyer's expectation**

ډېره مهمه ده چې توليدي او خدماتي کمپنۍ د خپلو مشتريانو په هيلو او غوښتنو پوه وي. دا هغه هيلې او توقعات دي چې مشتريان يا د خدماتو او اجناسو استفاده کوونکي يې له کمپنيو او تصديو څخه لري، چې بايد د کمپنۍ د برياليتوب او د مشتريانو د رضايت په تحليل کې د يوه معيار په توگه په پام کې ونيول شي.

زيانمن **burnt**

هغه معامله کوونکی يا هغه شخص چې په اقتصادي معامله يا د کاروبار په ترځ کې له تاوان او زيان سره مخ شوي وي.

کاروبار **business**

هغه اقتصادي فعاليت چې موخه ورڅخه د گټې - وټې ترلاسه کول او د ژوند چلول وي.

د کاروبار ادغام **business combination**

کله چې دوه ياله هغو زيات کاروبار يان خپلې پانگې او اقتصادي فعاليتونه سره يوځای کړي. په يوه موسسه کې د څو کاروباري موسساتو سره يو کېدل.

C,c

cameralism کامرالېزم

په اتلسمه پېړۍ کې مرکانټلېزم هغه اقتصادي مکتب و چې سوداګرۍ ته یې ډېر ارزښت ورکاو او هغه یې د شتمنۍ د ترلاسه کولو وسیله بلله. د همدغې نظریې په سیوري کې یوه بله نظریه چې په المان او اتریش کې یې پلویان لرل، داوه چې په اقتصادي ژوند کې یې د مالي پالیسي، حکومتي اداري او تکنالوژي ترمنځ روابط مهم بلل. په دې توګه دوی نه یوازې دا چې د شتمنۍ ډېرې غوره لارې ښودلې، بلکې مهمه دا چې د شمتنۍ دلګولو او استعمال لارې یې هم ښودلې. همدغه نظریه عامه مالیات د ملي هوساینې یو مهم عامل بولي.

cammercial credit سوداګریز پور

هغه اعتبارات اوپورونه چې د سوداګریزو چارو لپاره ورکول او اخیستل کېږي.

cancel باطل

د یوې اقتصادي معاملې فسخ کول. د چک د تحویلي سند او برات باطل کول. بېرته اخیستل.

cabo tage کابو تاژ

د یو هېواد دننه د بل هېواد د نقلیه وسایطو په ذریعه د اجناسو لېږدول. د دغه ډول انتقال موخه ممکن داوي چې تولیدوونکو ته به ارزانه تمام شي، خو۱ دداخلي ترانسپورت په زیان تمامېږي.

cahrter چارتر

د مال التجاري یا بل څه د لېږدولو لپاره یوې بېړۍ اجاره کول. د بېړۍ اجاره کول. دالوتکې د یوې الوتنې اجاره کول.

calculate (to) محاسبه کول

د یو شمېر چارو د ترسره کولو لپاره د لګښت یا کارکوونکو او نورو عواملو سنجش کول، برآورد کول.

calculation محاسبه

په شرکتونو، دفترونو، سوداګریزو چارو او ګڼ شمېر نور چارو او مواردو کې د محاسباتو ترسره کول. نن ورځ دغه چارې د ځانګړو Calculator ماشینونو په ذریعه ترسره کېږي، او مجهز دفترونه خپل د حساب سیستم او ځانګړی Calculus لري.

الف) عدالت: ماليه بايد دماليه ورکوونکي د عايد په اندول وي، يعنې وس يې ولري.
ب) وضاحت: يعنې ماليه بايد ټاکلی وي، نه د خوښې سره سم.
ج) اسانتيا: ماليه بايد اسانه او منظمه وي چې ماليه ورکوونکی يې مناسب وخت کې دولت ته وسپاري.
د) ماليه بايد اقتصادي وي يعنې د ټولولو په چارو کې يې ډېر لګښت ونشي.

پانګه capital

په نغدي بڼه، دکارخانو، ماشين الاتو او نورو ټولو توليدي منابعوپه بڼه هغه سرچينې دي، چې دانسان د کار په واسطه توليد شوی دی او بېرته د ګټې کولو په موخه د نورو اجناسو او خدماتو د توليد لپاره کارول کېږي. دوه ډولونه لري:
ثابته پانګه: هغه دوام لرونکی اجناس، ملکيتونه او ماشينونه دي چې د اوږدې مودې لپاره د توليد لپاره په کار ځي.
جاري پانګه: خام او نيم کاره توکي چې ډېر ژر د نور اجناسو د توليد لپاره لګول کېږي او بڼه يې بدلېږي، ياد پانګې هغه بڼه چې د خپل ارزش په واسطه نور محصولات رامنځته کولای شي.
پانګه د کار او توليد په پايله کې د سپما په بڼه راغونډېږي. د نن ورځې بحث کول.د سبا پانګه او د بل سبا بېرته ګټه کول دي. پانګه د ځمکې، کار او مديريت ترڅنګ يو توليدي عامل دی چې د انسان په واسطه توليد شوده، پيسې صرف هغه

د کانکن غونډه Cancun Summit

په ۱۹۸۱ م. کال کې د مکزيک په کانکن کې د اقتصادي او ورسره تړلو مسايلو په اړه يوه لويه غونډه جوړه شوه چې د ګڼ شمېر هېوادونو مشرانو پکې ګډون کړی و او د امريکې جمهور رئيس هم پکې وينا وکړه، مهمې پرېکړې يې داوې:

- د پرانيستو مارکېټونو له لارې د نړيوالې سوداګرۍ هڅونه،
- د ځانګړو سيمو او هېوادونو د پرمختيا لپاره د ځانګړو ستراتيژيګانو ترلاس لاندې نيول،
- په خپل ځان د متکي کېدو په خاطر د خپلو توليدي ظرفيتونو څخه کار اخيستل او دسيمې هېوادونه دغې موخې ته رهنمايي کول،
- پرمختايي هېوادو کې د پانګونې ښه کول او هغوی ته د فني لارو چارو اسانه کول،
- د بازار په چارو کې د دولتونو د مداخلې د سالمو او اصولي حدودو ښودنه اود بازار د ښې لارښوونې لپاره له سياسي فشار مخنيوی او د هغه پرځای د اقتصادي لارغوره کول،

کانکن د مسکيکو تر ټولو غوره او ساحلی سيمه ده او د پورتنۍ غونډې پرېکړو د پرمختيا يي هېوادولپاره د هڅونې او ملاتړ حيثيت درلود.

د ماليې ټاکنې canons of taxation

د مالي پاليسي او د ماليې ټاکنې بنسټونه او قواعد څلور دي:

(saves) پانگه جوړوي. سپما کول (Saving) د پانګې د جوړښت (Capital Formation) لامل کېږي، ورسره د وارداتو تعویض صورت نیسي، صادرات پیاوړي او اقتصادي او غیر اقتصادي دواړه شرایط ښه والی مومي، نو دغه جوړه شوې پانګه راټولېږي او یوه لویه پانګه ورڅخه جوړېږي. هغه پانګه جوړيدنه چې په یو لوی حجم سره وشي او بېرته په تولیدي اوخدماتي برخو کې د پانګونې لپاره په کار یوړل شي دغه حالت ته (capital accumulation) یا د پانګې غونډېدل یا تجمع وایي.

د دې معنا دا هم ده چې په دغه حالت کې په ټولنه کې پانګه ییز یا سرمایوي اجناس، د تولید وسایل، ماشینونه، خام توکي، د برېښنا تولید، د کرنیز و تولیداتو لوړېدل...) ښه شوی دي اوخدمات هم په ښه ډول ترکار لاندې نیول شوي دي. د تولید په زیاتېدو او د سپما په رامنځته کېدو سره چې د پانګې د تراکم یا تجمع حالت رامنځته شي دپانګې مارکېټ کې پانګه د پانګې اچونې کانالونو ته ورځي، په دې لړ کې بانکونه د پانګې د مارکېټ یوه برخه ګرځي، یعنې له یوې خوا د خلکو سپماوې زېرمه کوي، له بلې خوا تولیدي برخو کې د پانګونې په خاطر خلکو ته پورونه ورکوي. په دې منځ کې بانک او ټول اقتصاد ته لویه ګټه په لاس ورځي. دپانګې د تجمع یا ټولیدو لپاره درې عاملین مهم دي: سپما وخت پانګه ده چې بېرته پانګونه کې ولګول شي اوځکه هم پانګه بلل کېږي، چې په ربح باندې یې نورو ته ورکولای شو. پانګه په هر ډول سیاسي، اقتصادي نظام کې پانګه ده، خو توپیر په هغې باندې د مالکیت په بڼه کې دی، یعنې له هغې څخه د ګټې په اخیستو کې توپیر دی. په پانګوالي نظام کې پانګې سره ګټه یا بهره او ربح تړلې ده، خو په سوسیالیستي اقتصاد کې پانګه د ګټې او ربح منبع نه ده، نو ځکه ګټه نه ایجادوي، بلکې ګټه د کار ګرو د کار له امله ایجادېږي، نو ځکه یې عوض دپانګې /پانګوال پرځای کارګر ته ورګرځي. په پانګوال نظام کې له پانګې څخه ګټه، د اضافي ارزش په توګه پانګوال ته ورځي، چې دغه اضافي ارزش د هغو ساعتونو د کارارزش دی چې پانګوال کار ګر ته نه دی ورکړی او ده ته پاتې دی. له همدغه ځایه د پانګې بحث په سوسیالیستي او پانګوال نظامونو کې سره بېلېږي، اود دواړو له نظره پانګه، د هغې تعریف او ډولونه توپیر پیدا کوي، او د تضاد تربرېده رسېږي.

د پانګې غونډېدل **capital accumulation**

په اقتصادي پرمختیا کې تر ټولو مهم او کلیدي مفهوم چې د پانګې له جوړېدو اوسپما سره سیده اړیکې لري، هغه دپانګې تجمع ده. کله چې د ټولنې د وګړو عاید ورو ورو زیاتېږي، په ښارونو کې تولیدي او صنعتي فعالیتونه اوپه کلیو کې کلیوالي تشبثات ایجاد او ګړندي شي، نو پس اندازونه رامنځته کېږي. دغه سپما یا پس اندازونه

کولو، اصلاح اونويو اخيستنو لپاره کېږي، همدغه دوهم ډول لګښت سرمايوي لګښت بلل کېږي، دا ځکه چې دغه ډول لګښت په ثابتو شمتنيو باندې کېږي.

د پانګې تېښته **capital flight**

د بېلابېلو عواملو له امله له يوه هېواد يا يوې سيمې څخه د پانګې وتل نورو هېوادو يا سيموته. د پانګې اوپانګوالو له شتون سربېره په يوه سيمه يا يوه هېواد کې نه پانګونه.

د پانګې جريان **capital flow**

په نړيواله کچه له يو هېواد څخه بل ته، له يوه بانک څخه بل ته، ديوه هېواد په ملی اقتصاد کې له يوه سکتور څخه بل ته د پانګې لېږديدل دی. دغه لېږديدل د بېلابېلو اهدافو او مقاصدولپاره وي او بېلابېل اثرات لرلای شي.

د پانګې جوړښت **capital formation**

د پانګيزو يا سرمايوي مالونو او وسايلو رامنځته کېدو ته وايي. پانګه له سپما څخه رامنځته کېږي. دغه پانګه په کار، کارګر، خامو او نيم کاره توکيو لګول کېږي، يا ممکن بانک کې واچول شي ترڅو په کريډيټ ورکړل شي. کريديت په خپله بياد پانګې د جوړښت لامل کېږي، په دې توګه دغه پانګه سره راټولېږي او اقتصاد ورباندې وده کوي يازيرمې (Saving)، د پانګې مارکېټ او پانګه اچوونکی. د خلکو عوايد په دوو برخو کې وېشل کېږي، يو ددوی د کورنۍ اوورځني لګښتونه او بله برخه يې سپما. څومره چې لګښتونه کېږي، د عايد د سپما برخه هومره زياتېږي، په دې توګه سپما ته داسې تعريف شوی چې: په لګښت کې بچت کولو ته سپما وايي، دا بچت کول د دې لامل کېږي، چې خلک د سرمايوي شمتنۍ (capital asst) خاوندان شي.

سرمايوي شتمني **capital asset**

دې ته ثابته پانګه هم ويلای شو لکه ماشين الات. دغه ډول وسايل د عادي کار پرمهال نه پلورل کېږي اونه پيرودل کېږي، بلکې د توليد پروسه کې ورڅخه کار اخيستل کېږي. د بېلګې په توګه د ګنډلو ماشين، د جامو مينځلو ماشين او د لرګی د پرې کولو ماشين په هټۍ او مغازه کې عادي شتمني ده، خو دغه هريو يې کله چې د خياط، دوبي او ترکاڼ هټۍ ته ورسېږي، نو په سرمايوي شمتنۍ بدلېږي، ځکه چې هلته کار وباندې کوي.

پانګه ييز لګښت **capital expenditure**

د مصارفو په سنجش کې دوه ډوله لګښتونه يو بل څخه جلا کېږي: يو هغه لګښتونه دي چې د ورځينو چارو په برخه کې لګول کېږي، بل يې هغه لګښتونه دي چې د ماشين الاتو او وسايلو د ښه

دولت يو شمېرډېرې ګټورې پروژې لکه د جنګلک کارخانه، ګڼ شمېر نساجيګانې، سيلوګانې، حجاري او نجاری، دسمنټو توليدی فابريکې او نورې دولتي فابريکې او لويې تصدۍ لکه کاماز،د ننګرهار کانال او نورله کاره وغورځول يا يې دخصوصي کولو په نوم وپلورل، په نتيجه کې ملي توليد ته زيان واوښت او داخلي محصول ورو ورو په نشت حساب شو. د وارداتي اجناسو په وړاندې ملي اجناس حمايه نه شول. دا ټول د دې لامل شول چې سپما ونشي اوپانګه جوړه نشي، د عياشۍ د روحيې زياتېدل او هوسا ژوند کولوڅخه تقليد او سيالي د دې لامل شوه چې کار بې ارزښته شي، بهرنيو مرستو ته کيناستل يو عادت وګرځېد، اسرافي ودونه، د سرو زرو او ځمکو پيرودل، بې شمېره بهر ته سفرونه، د سيالۍ او نورو په نوم لګښتونه وار په وار زيات شول، چې سپما کېدونکی پيسې يې په سيلاو يووړې او په هېواد کې پانګه جوړه نه شوه، يو شمېر پانګوالو د ناامني او فساد له امله خپلې پانګې بهر ته ولېږدولې او په هېواد کې په مؤلدو برخو کې پانګونه ونه شوه. د نوښت او خلاق کار روحيه وځپل شوه او په بېلابېلو بنو د مترقي تفکر مخه ونيول شوه او له ترقي او وطنپالنې سره د دښمنې تفکر پياوړي کړل شو.نا امني لکه د اکلموس چاړه پر کار وباريانو راځوړنده پاتې شوه، په دې توګه د نوې پانګې ايجاد شنډاو د توليد ډېرې سرچينې اواقتصادي غوړيدا رامنځته کوي، دا ټول د پانګی دجوړيدو مثالونه دی.

يا

داسې يوه پروسه ده چې د سپما کولو په پايله کې وار په وار شتمني کې زياتوالي راځي او دا د ثابتې پانګې د زياتېدو لامل کېږي، چې د پانګې جوړښت د پانګې دتجمع باعث کېږي. پرمختايي هېوادونه په سپما او د پانګې په جوړښت کې ستونزه لري، لامل يې دادی چې د غو هېوادو کې عوايد لږ دی، چې عوايد کم وي سپماوې کمې وي، نو ځکه د پانګې اچونې حجم هم ټيټ يا لږ وي. له دې امله چې يو شمېر دغه هېوادونه او له هغې ډلې افغانستان د دلالي سوداګري دډېروالي له امله په بشپړ مصرفي هېواد بدل شوی دی، د پوره پنځلسو کالو په جريان کې بهرنۍ بې شمېره مرستې، دلرګيو او ځنګلونو قاچاق، د قيمتي ډبرو قاچاق او له نورو عامه شتمنيو څخه ناوړه استفاده د دې لامل شوې، چې د يو شمېر خلکو عايد ډېر زيات شي، او دوی د لوکسو اجناسو او له بهر څخه دواردېدونکو مصرفي اجناسو مصرفوونکي شول او له بلې خوا د سياسي واک لرونکو کسانو بې شمېره ځمکې غصب کړي، کوچنيو ځمکوالو اوبزګرانو د ځمکو د بيو د لوړېدو او د اقتصادي مجبوريت له مخې خپلې هغه ځمکې وپلورلې چې د توليد مهم عامل وې، د دې ناولې پېښې له امله کرنيزې ځمکې وار په وار له منځه ولاړې،

تکنالوژي چې د بشري نیرو د عامل په پرتله د پانګې عامل ته زیاته اړتیا ولري.

د پانګې زیان **capital loss**

کله چې دپانګې په شتمنۍ کې دزیاتوالي پرځای کمښت او زیان پیښ شي. هغه ناوړه حالت چې د پیریدنو بیې د پلورلو په پرتله ټیټې واقع شي، اما د دې برخلاف که چېرې ماشین آلات،ودانۍ یا بله سرمایوي شمتني د پیرودنې د بیې په پرتله په لوړه بیه وپلورل شي دې ته Capital gain ویل کېږي، یعنې د پانګې په شتمني کې دزیاتوالی راتګ هم ورته ویلا شو، خوپه پانګه کې زیان ددې برخلاف دی.

د پانګې حرکات **capital moment**

کله چې یوه پانګه په یو ځای کې په کار اچول شوې وي او هلته یې حساب تصفیه شي او په بل ځای کې بیا په کار واچول شي، دې ته د پانګې حرکت ویل کېږي. کېدای شي دغه ډول حرکات له یوه هېواد څخه بل هېواد ته، له یوه سکتور څخه بل ته او له یوې فابریکې یا بانک څخه بل ته وي.

پانګه ییز مالونه **capital properties**

هغه ماشینونه، وسایل اسبابو نه، ودانۍ او نقلیه وسایل چې د تولیدي چارو لپاره په کار ځي او اقتصادي ګټور عمر یې اقلاً له یو کال څخه زیات وي، په سیده توګه د اجناسو یا خدماتو په رامنځته وچې شوې، تخصص بې کیفیته او له علم او زده کړې سره علاقه کمه شوه، استعدادونه له هېواد څخه ووتل، نا مناسبه تکنالوژي هېواد ته راغله چې په پای کې داسې ساحاتو کې پانګونه ونه شوه، چې په ملي محصول کې یوڅه اضافه کړای شي. کله چې د پانګې جوړښت نه و، نوځکه په ثابتو شتمنیو کې پانګونه نه وه او په پای کې پانګه ټوله نه شوه.

سرمایوي اجناس **capital goods**

هر هغه مادي مال او جنس چې د انسان د کار محصول وی اودثروت یا شمتنیو د رامنځته کېدو لامل شي (پرته له ځمکې، داځکه چې ځمکه د انسان په لاس نه ده جوړه شوې)، خو یو شمېر نورو بیا سرمایوي اجناس په دوو برخو وېشلی دي: یو یې طبیعي دي لکه ځمکه چې په محدوده اندازه موجودده، نور یې غیر طبیعي یا د انسان په لاس جوړ شوی اجناس دی. په دې توګه سرمایوي اجناس هغه دي چې د نورې سرمایې یا پانګې د رامنځته کېدو لامل شي، په دې کې ونډې، دپورونو اسناد، ګروي او نور راتلای شي.

پانګه کښ **capital intensive**

د چارکښ بالمقابل اصطلاح ده، هغه صنایع، تکنالوژي یا اجناس چې د کار په پرتله پانګه پکې زیاته لګول کېږي. هغه ډول کار او د کار

غوره کړه، خو د دوهمې جګړې په پای ته رسېدو سره د غه نظام يو بشپړ صنعتي نظام شو او دولت په اقتصادي چارو کې محدوده مداخله کوله. دا چې له پانګوالی سره نور کوم نظامونه وو او ددې لپاره چې له دغو نورو نظامونو سره يې په توپير پوه شو، موضوع به لږ په تفصيل بيان کړو: د يوويشتمې پېړۍ تر پېل پورې د سوسياليستي او پرمختيايي وروسته پاتې هېوادو څخه پرته نورو هېوادونو (د امريکې متحده ايالاتو، غربي اروپا، بريتانيا او استراليا) ته بالعموم پانګوالي ويل کېدل، پانګوالي نظام د سوسياليستي نظام په بشپړ تفاوت سره نظام و، چې له دوی سره په توپير کې وروسته پاتې هېوادوته د دريېمې نړۍ هېوادونه هم ويل کېدل. يعنې هغه نظامونه او هېوادونه چې نه پانګوالي وو او نه هم سوسياليستي. کله چې سوسياليستی نظامونه ړنګ شول او اوس د دريېمې نړۍ پرځای د پرمختيايي هېوادونو اصطلاح کارول کېږي، او د بازار د اقتصاد نظام په پخوانيو سوسياليستي هېوادو کې د ود شوی دی او دولتونه يې ملاتړ کوي.

پانګييز ارزښت **capitalized value**

په يوه کال کې له پانګې اچونې څخه ترلاسه کېدونکي ګټه. دا هغه عوايد دي چې د بازارد ربح په اندازه باندې تړول کلني عوايد تقسيم کېږي، په کولو کې ورڅخه کار خيستل کېږي او اقتصادي ګټور عمر ولري او دوام لرونکي وي.

د پانګې بېرته ستنېدل **capital recovery**

هغه پروه چې د هغې په ترڅ کې په يوه اقتصادي فعاليت،پروژه او پروګرام کې په کار اچول شوي پانګې د خدمت يا جنس د ارزش په واسطه بېرته ترلاسه شي.

پانګوالي **capitalism**

هغه اقتصادي نظام چې توليدي وسايل شخصي ملکيت وي او د ازادې سيالۍ په شرايطو کې د لا زياتې ګټې په خاطر تشبثات، ملکيت او د کار ځواک ګومارل کوم بريد ونه لري. پانګوالي اقتصادي نظام لاندنۍځانګړتياوې لري:

۱) د توليد وسايل خصوصي ملکيت کې وي،

۲) داقتصادي فعاليتونه تضمين شوی وي،

۳) د دولت مداخله اقتصادي چارو کې ډېره لږه وي،

٤)د کارګرانو (مزدورانو) مرزدونه د کار فرما لخوا ټاکل کېږي،

O) د اجناسو او خدماتو بيې د بازار د ميکانېزم له مخې رامنځته کېږي، (دعرضې او تقاضا او د بشپړ رقابتي شرايطو په چاپيريال کې قيمتونه ټاکل کېږي.) دغه ډول نظام د لومړنۍ نړيوالې جګړې له پېښېدو مخکې په نګه بڼه ريښه وځغلوله چې دولت په اقتصادي چارو کې کومه لاسوهنه نه کوله. د نيمې پېړۍ په ترڅ کې يعنې تر دوهمې نړيوالې جګړې پورې يې د دولتي پانګوالي بڼه

career development

په کار او شغل کې پرمختیا

کله چې یو کارگر، مامور یا بل کار کوونکی وار په وار خپلو دندو کې پرمختګ کوي او د حرفوي کېدو په لور ځي. هغه روزنه چې په دې موخه ده ته ورکول کېږي،د career education یا شغلي روزنې په نوم یادېږي او نوموړی حرفوي شخص جوړېږي.

cargo **پېټی**

پیټی، انډی، پنډ، بار، تجارتی محموله. هغه اجناس چی د تولید په سیمه کی تړل شوی او له ګمرکی مراحلو وروسته د لیږد لپاره چمتو شوی دی. اوس معمولاً هغو الوتکو ته کارګو ویل کیږی چی صرف سوداګریز پیټی وړی یعنی air cargo دنده لری.

cargo **بار**

د سوداگریزې بیړۍ انډې. په لېږدوونکی الـوتکې اوبېړۍ کـې لېږدیـدونکي وسـایل. تجـارتی بـار او اجنــاس. هغــه الوتکــه چــې ســوداګریز مالونــه لیږدوی.

caribbean community CARICOM

د کرابین حوزې ټولنه

د شپېتمې لسیزې په دوران کې د کارائب حوزې هېوادونو کې یو غورځنګ ترسترګو شو. په ۱۹۷۵ م.کال کې یې خپلو منځو کې د یوه دې توګه هغه راتلونکې موده کې به چې له یوې شتمنۍ څخه کومه ګټه ترلاسه شي، په لاندې فرمول کې ښکاره کوو:

$$\text{فعلی ارزش} = \frac{I}{(1+r)^t}$$

دلته:

- Iاکلني عواید

- rد ربح جاري اندازه او

T -کلونه دي.

دغه فرمول د پروژې په سرمایګذارۍ او له هغې څخه د ترلاسه کېدونکي ارزش د محاسبې لپاره په کارځئ او دې ته یو ځانګړې معیار سنجول شوی وي، چې هغه ته د پانګیز ارزش معیار Capitalized value standard ویل کېږي.

cardinal **عددي اندازه کول**

دا په مطلق ډول په یو عدد سره د یوه کمیت اندازه کول دي چې د سلسلې رعایت په کې نه وي، د ترتیبي افادې برخلاف جلا جلا اعداد کمیت ښکاره کوي، لکه لس تنه وزګار شوی کارګران، شل تنه استخدام شوي کارګران پنځه کیلو مڼې اوداسې نور. احصائیه کې یې له اردنیل سره د توپیر په خاطر استعمالوي.

پوهنتونونو کې یې زده کړې وکړې، د ځوانی په کلونو کې د هیگل (یوه بل الماني فیلسوف) له پلویانو څخه شمېرل کېد، نو ځکه یې د هیگل فلسفي لیکنې د هغه مهال د ټولنیزو نیمگړتیاوو او بیعدالتیود له منځه وړلو لپاره کار ولې. ځوان مارکس په دغه برخه کې پیاوړی انتقادي مقالې ولیکلې، نو ځکه یې ځانته د ورځپاڼې لیکلو د نده غوره کړه، خو په ۱۸۴۳ م. کال کې هغه ورځپاڼه هم توقیف شوه، چې مارکس یې مدیر و، په دې توگه مارکس اړ شو چې پاریس ته او بیا له هغه ځایه بروکسل ته ولاړ شي، ترڅو چې په ۱۸۴۸ م. کې تر لندن پورې ورسېد او بیا ټول عمر همالته پاتې شو. هلته له فریدریک انگلز سره اشنا شو. فریدریک انگلز هم د یو الماني سوداگر زوی و، چې په مانچستر کې اوسېده. انگلز د آدام سمېت او ریکارډو اثار لوستي وو او مارکس یې و هڅاوه چې د انگلستان د پخوانیو اقتصاد پوهانو اثار ولولي. په ۱۸۴۷ م. کې یې (دفلسفې فقر) تر عنوان لاندې خپل لومړنی اقتصادي اثر وکېښ، ده د پروودون په سوسیالیستي عقایدو باندې نیوکې وکړې، په ۱۸۴۸ م کال کې یې په لندن کې د کمونیستي یووالي د کمېټې جوړېدو پرمهال د کمونېست مانیفست خپور کړ. دغه رساله په تاریخ کې تر ټولو اغېزه کوونکې نامتو او د خلکو د پام راگرځوونکي اثر وگڼل شو، چې ډېر

اقتصادي اتحاد په توگه یو سازمان جوړ کړ، په پیل کې ددغه مقصد لپاره بار اباډوس، جایکا، کیانا، ترینداد او ټوبیکو سره یو ځای شول، وروسته بیا دغې ټولنې له سیمې بهر یو شمېر ناظر غړي هم وموندل اوس یې شمېر له پنځلسو غړو څخه زیات دي. د دوی مهمې موخې، اقتصادي پرمختیا، د سیمې سوداگری کې اسانتیا راوستل او د غړو هېوادو د اتباعو دژوند لوړې کچې ته رسېدل او نورو هېوادونو او سیمه ییزه او نړیوالو اقتصادي سازمانونو سره د اړیکو پراختیا ده.

کارل مارکس **Carl Marx**

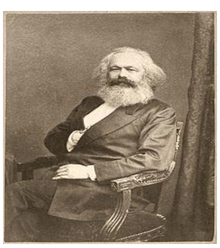

کارل مارکس نه یوازې دا چې نامتو اقتصاد پوه و، بلکې فیلسوف هم و. د ده نظریاتو وروسته تر نولسمې پېړۍ او آن په شلمه پېړۍ کې په گڼ شمېر اروپایي، اسیایي، د لایتني امریکې، افریقا، لنډه دا چې د ټولنې نړۍ په تعلیم یافته قشر اغېزه وکړه. په تېره د تاریخي تکامل دوري یې توضیح کړې او د تولیدي عواملو د ملکیت او د پانگوالي نظام په هکله یې نظریات ورکړي دي. کارل مارکس د اوسني المان (پخواني پروس) د هېواد د تریر (تریه) په ښار کې نړۍ ته سترگې پرانیستې، د بن او برلین په

رناوی درلود، مارکس پوره شل کاله په کپيتال کار وکړ،څيرانوونکی ده چې افغانی ټولنه يې هم په ژوره توګه پيژندلی او څيړلی وه، دايې د رنګارنګ قومونو يوښکلی جوړښت بللی و او د انګريزی استعمار په ماتولو کې يی د دوی ميړانه ښودلی وه او له يوه لوی استعماری لښکر څخه يی يواځی د يوه افسر ژوندی پاتی کيدل ليکلی دی. ده تر ښکيلاک لاندی دډيرو سيمو او هيوادونوحالات تر کتنې لاندې نيولی وو. نوموړي د خپل ژوند په ترڅ کې د خپل زمان ټول اقتصادي اثار په کره توګه کتلي وو، په پيل کې د هيګل د ليکنو او نظرياتو اغېزه ورباندې زياته وه، خو وروسته يې د ريکارډو اثارو ته هم ډېر ارزښت ورکړ، د ريکارډو د نظرياتو په جمله کې يې د هغه (د کار ارزښت) تر عنوان لاندې بحثونه ډېر وڅېړل. ريکاردو په بېلابېلو صنايعو کې د انسان د کار د څواک او د پانګې د ترکيب بېلابېل نسبتونه ښودلي وو او د کار- ارزښت نظريه يې مطرح کړې وه، نوموړې صرف تريوه بريده د کار- پانګې مفکوره مطرح کړې وه، دايې ونشوه ښودلای چې ايا د توليد شويو اجناسو نسبي بيې د کار د لګول شوی وخت سره په څه اندول ټاکل کېدای شي، دايې ثابته نه کړه چې د يوه جنس بيه په هغې کې د نغښتل شوي کار اندازه ښکاره کوي، خو څومره کار يې چې کړی و، سم و او په خپله ورڅخه خوښ و، خو مارکس تصميم ونيو، چې دا ثابته

ټکی يې ډېرو خلکو واوريدل، ددغې رسالې يو شمېر جملې داسې وې:

" خواريکښان به د خپلو مبارزو په ترڅ کې پرته د دوی له زنځيرونو، نور څه له لاسه ور نه کړي.... د بشري ټولنو تاريخ له پيل څخه تراوسه پورې د طبقاتي مبازراتو تاريخ دی.... پانګوالي نظام به پانګې پسې وسله هم صادره کړي،..." او داسې نورې جملې اووناوې.

انګلز له مارکس سره د هغه تر مړينې (۱۸۸۳ م) پورې انډيوالي وساتله. د دده ډېر نامتو اثر کپيتال(CAPITAL)يا پانګه و، خو دا جل د رارسېدو له امله يې بشپړ نشو کړای، بلکې د خپل ژوند پرمهال يې د دغه لوی کتاب يوازې لومړی ټوک بشپړ کړای شو، چې هغه بيا په ۱۸۶۷ م. کې خپور شو، دوهم ټوک يې هم په ۱۸۸۵ کې او دريېم ټوک يې په ۱۸۹۱ م. کې خپور شو. د مارکس له مړينې وروسته د ده د (پانګه) د کتاب څلورم ټوک چې زر پاڼې کېد، چاپ شو، په دغه ټوک کې د اقتصاد ټول تاريخ او ټول نظريات د پټې له مهال څخه بيا د استوارت ميل تر مهال پورې راغلي وو، څلورم ټوک د الماني مارکسيست اقتصاد پوه کارل کاووتسکي په زيار خپور شو. د مارکس او انګلز انډيوالي د ټولنيزو علومو په تاريخ کې يوه له تواضع او ځان تېر ېدنې ډکه او بېساري بېلګه ده. دوی يو بل ته په حيرانوونکي توګه د

دا ثابته کړي، چې بيې اصلاً د کار د ځواک يو بدل شوی ارزښت دی او هغه يې د کارګر په مټ کې لټوله. خو له دې ټولو سره سره يې هم دغه موضوع نا بشپړه ګڼله او هڅه يې کوله هغه په پوره بڼه ثابته کړي او يو څه کافي دلايل ولري، خو ژوند ورسره وفا ونه کړه چې د کاپيتال نور ټوکونه بشپړ کړي. نيمه پېړۍ نور اقتصاد پوهانو د هغه نظريات وڅېړل ترڅو د هغه په دلايلو وپوهېږي. د ده د ليکنو ټوله پايله دا راوځي چې د کارګرې طبقې فقر يې انځور کړی دی او د پانګوالي نظام د له منځه تلو اټکل يې کړی و. د ده د نظرياتو له تحليل څخه ښکاري چې هغه اقتصادي مسايل دومره نه دي څېړلي، بلکې زياتره يې ټولنپوهنه باندې کار کړی و، د ه ټولنپوهنه اقتصاد، سياست او تاريخ او آن وګړپوهنه په ګډه تر بحث لاندې نيولې دي. تراوسه د مارکس په هکله سلګونه کتابونه ليکل شوي دي. مارکس د تصديو د ودې او پرمختګ، په پانګوالي نظام کې د کار ځواک د تنظيم په برخه کې د بېکارۍ رول، د پولې مزدونو ټاکل کېدل، سوداګريزې دورې، د سوداګرۍ نوساناتو تحليل، د ګټوپه اندازه باندې د تکنالوژيو اغېزه او سپما په هکله ليکنې کړي دي. د ده ليکنې اوس په پوره اندازه لوستل کېږي، خو ډېرې پيچلې دي، دا ځکه چې مارکس يو ځانګړی طرز تفکر درلود او د اقتصادي استدلال کړي چې د ارزښت- کار نظريه په مجموع کې سمه ده، خو يوازې د يوه يا څو ټاکلو اجناسو لپاره نه، بلکې په کُل کې په يوه ټولنه کې د ټولو توليد شويو اجناسو لپاره يعنې د نن ورځې په مفهوم دغه نظريه د ټول ملي اقتصاد يا ماکرو په کچه سمه نظريه ده. مارکس د ټولو توليدي اجناسو لپاره د Macro. Eco. په کچه هغه تحليل کړه او داسې پايله يې ترلاسه کړه، چې د کار فرمايانو يا پانګوالو ګټه بل څه نه ده، بلکې دامزدورانو يا کارګرو ته د هغوی نه ورکړل شوی مزدونه دي، چې د توليدي وسايلو خاوندان يې ورڅخه ځان ته اخلي، په دې توګه يې د توليدي وسايلو په واک کې لرل د ځېښناک وسيله وګڼله او په دې توضيح سره يې د پانګوالي نظام د ګټو ريښه څرګنده کړه او دکارګر دمظلوميت او دپانګوال دظلم حکم يی بيان کړ. ده ويل چې دا حکم يوازې پر اخلاقي اصولو نه دی ولاړ بلکې علمي بنسټ لري چې ريښه يې د کلاسيکانو اقتصاد پوهانو په نظرياتو کې هم شته، ده د پانګې(کپيتال) اثرد فلسفې اصل سره وتاړه يعنې د پېښنو د ظاهري وضعيت او د هغو د ماهيت ترمنځ يې تل اړيکه په پام کې نيوله. په دوهم ټوک کې يې وښودله چې د توليد شويو اجناسو بيه د هغوی د توليد د لګښتونو او د هغو د ګټې مجموعه ده چې د توليدي وسايلو خاوندانو ته وررسېږي، ده په دې ټوک کې هڅه کړې ده چې

ټاکلي حد څخه زياته شي، چې د دوی په تاوان وي. په دې توګه دا عمل د دوی ګټې تضمين کوي، د بېلګې په توګه د يوشمېر نفتي شرکتونو کارتل چې دانحصار په لرلو سره عرضه کنټرولوي او د نفتو له پلورلو څخه لوېې ګټې ترلاسه کوي.

که له تاريخي پلوه وکتل شي د کارتل لومړنۍ بڼه په المان کې رامنځته شوه، چې موخه يې داوه چې د ټاکلي جنس د څو توليدوونکو ترمنځ يو انحصاري جوړښت (سازمان) رامنځته او په توافق سره د محصول حجم په ټيټ حد کې وساتي او د عرضې د ډېرې زياتېدنې مخه ونيسي او بيې د ټولو په ګټه وي. سرغړونکي غړی به جريمه کېدل. په اوس وخت کې OPEC هم د همداسې يو کارتل بېلګه کېدای شي، خو د غړيتوب منل يانه منل په کې اختياري دي. په لويديزه نړۍ کې اجباري کارتلونه شته، د بېلګې په توګه د کرنيزو توليداتو کارتلونه چې آن د دولت له خوا د ټاکلو بيو رعايت کولو ته اړ ايستل کېږي اونه پرېږدي چې دغه توليدوونکي يوبل سره سيالي وکړي او د کرنيزو توليداتو او په نهايت کې د ټولې ټولنې د زيان لامل شي، دا ځکه چې کرنيز محصولات عمدتاً غذايي توکي دي، خو صنعتي کارتلونه بيا په اختياري توګه د عرضې اندازه په هغه حد کې ساتي چې دد وی ګټې تضمين کړي. د کارتلونو غړي يو بل په کلکه څاري ترڅو عرضه له ټاکلي بالکل جلا بڼه يې کاروله. کار مارکس په ۱۸۸۳ م. کې ومړ.

کراکش **Carriage**

د انتقالاتوپه سکتور کې ځانګړې اصطلاح ده، چې د بار د لېږددولو په وړاندې داخيستو وړ کرايې ته ويل کېږي. باربري. بارکش. حمل ونقل.

کارتاژ **cartage**

په لاريو کې د مالونو وړل راوړل، په لويو باروړونکو موټرو کې ترانزيت، ولاريو انتقالات.

کارتل **cartel**

د خپلواکو اقتصادي موسساتو د خپلې خوښې اتحاد. د يوه هېواد دننه د څو اقتصادي واحدونو يا د څو بېلابېلو هېوادونو د اقتصادي موسساتو ترمنځ يو داسې پيوستون او تړون چې موخه يې د غړو له خوا د اجناسو پېرودل، پلورل، توليدول، صادرول او تنظيمول دی ترڅو يې ګټې اعظمي شي.

کارتل **cartel**

د هغو شرکتونو پيوستون او اتحاديه چې د له يو شمېر ځانګړو رشتوي، صنايعو يا د ځانګړو توليدی تصديو سره د ټاکل شوي کارتلي بيې په انحصار سره توافق ته رسېدلي وي. کارتل ديوه محصول يا څو محصولاتو هغه پلورونکی دي، چې يو بل سره لاسونه يو کوي او د خپل ځانګړی توليد خرڅلاو او بيې کنټرولوي او نه پرېږدي، چې عرضه له هغه

لګښتونه ټول منفي جريانات دي، خو شرکت، تصدی يا بلې اقتصادي موسسې ته د نغدي پيسو راتګ بيا مثبت جريان دی. يو خالص جريان هغه دی چې تللی يا وتلی نغدې پيسې له راغلو پيسوڅخه منفي شي. وتلې پيسې لکه د ماليې ورکړه، د ودانيو، د ساتنې لګښت، د برېښنا، تيليفون، اوبو او نورو لګښتونه ورکول اونور. نغدي جريان په سوداګرۍ او پروژه کې هم په همدې معنا استعمالېږي.

نقده جريان **cash flow**

د يوه شرکت يا د سوداګرۍ موسسې نګه يا خالصه ګڼه. هغه نغدي حساب چې په دوره کې پرته له کوم بدلون په پام کې وي.

نقدي جريان بڼه **cash flow statement**

هغه حساب، لست يا سند چې د نغدو پيسو څرنګوالی تشريح کوي. د نغدي پيسو د جاري کېدو د بڼې توضحيات.

cash inflow into the banking system

بانکي سيستم ته د نغدو پيسو ننوتل

هغه اندازه نغدې پيسې چې بانک ته داخلې شوي او بانکي حسابونو ته اچول شوي وي.

د نغدو بازار **cash market**

عملاً په مارکېټ کې د نغدو پيسو راکړه ورکړه

حد زياته يا بيې له ټاکلې حد ټيټې نه کړي، دوی په کلکه خپل منځ کې ترسره شوی تړون باندې ولاړ وي، پرته له هغه کارتل له منځه ځي.

نغد **cash**

په لغت کې په لاس کې موجود، په پيسو سره اود نغده په معنا ده، خو په حسابي چارو او اقتصادي معاملاتو کې هر نغد جريان، معاملې، حساب او تبادلې ته ويل کېږي، چې په سيده توګه په پيسو سره وي. په يوه هېواد کې د سکې او بانکنوټ په شکل عرضه شوې پيسې يا په بانکونو کې نغدې ټولې پيسې او د کاروبارونو په ټول دوران کې لويدلې پيسې.

د نغدي حساب کتابچه **cash book**

د محاسبې او حسابدارۍ يوه مهمه اصطلاح ده، موخه ورڅخه هغه کتاب يا کتابچه ده چې د يوه شرکت، سوداګريز دفتر او د تجارتخانې ټول نغدي محاسبات پکې درج او ليکل کېږي.

نقده جريان **cash flow**

د نقده پيسو دوران. ديوه شرکت يا دولت د راکړو- ورکړو وضعيت او د موجوده نغدوپيسو اندازه ښودل. له يوې اقتصادي موسسې څخه بلې ته د پيسو د ورکړو جاري کېدل. د نغده پيسو جريان په دوو بڼو ليدل کېږي. د بېلګې په توګه د يوه شرکت څخه وتلې پيسې يا د شرکت نغدي

یوه ټاکلي وخت کې د ارقامو او اعدادو راټول، تصنیف، ارزیابي، تجزیه او تحلیل کول او بیا د هغو خپرول او د اړوندو مراجعو په واک کې ورکول. داد د یموګرافیکي احصائیو او معلوماتو له څلورو منابعو څخه یوه منبع ده (درې نور منابع د نفوس د احوالو ثبت یا population register، د حیاتي احصائیوي ثبت vital statistical register او دیموګرافیکي نمونوی سرویګانې (demographic sample surveys) دی.

center – periphery hypothesis

د مرکز شاوخوا فرضیه

دا فرضیه داسې وایي چې که چېرې یوه له وګړو تشه سیمه کې یو تولیدي مرکز، کوم د ټولنیزو خدماتو لرونکی او کاروباري مرکز، پوهنتون، د عبادتونو ځای یا کوم بل دا ډول مرکزي ایجاد شي، په خپله یې شاوخوا یو شمېر بدلوونه او له هغې جملې دخلکو میشت کېدل پیل کېږي. دغه ډول پانګونه خپلې شاوخواته نور کارونه هم پیدا کوي او له ګڼ میشتو سیمو د وګړو د فشار د کمېدو لامل کېږي، ورو ورو به سړکونه، روغتون او نور تاسیسات هم هلته ورشي. دغه نظریه د افغانستان لپاره ډېره غوره ده. له بده مرغه افغانستان د میشت کېدنې پالیسي(settlement policy) نه لري له همدې امله ښارونو نا انډوله وده وموندده او د نفوسو تکاثف په څو محدودو ښارونو او له هغې جملې کابل کې دی، که چېرې

cash book **د نغدي معاملاتو دفتر**

هغه کتاب چې نغدي معاملات پکې ثبت او لیکل کېږي. دیوې موسسې د نقدي ورکړو او نقدي ترلاسه شویو پیسو د ثبت دفتر.

casual variable **سببي متحول**

کله چې د یوه مستقل متحول د بدلون له امله په تابع متحول کې بدلون راځي او په دې بدلون کې یو مشخص سبب او لامل موجود وي.

casual worker **موقتي کارکونکي**

هغه کار کوونکي چې د یوې ټاکلې لنډې مودې په ترڅ کې په کار کې استخدام شوی وي. دوی ته Casual labourهم وایې یعنې فقط یوه فرصت یا موده کې کار کوي.

cattle market **نخاس**

د څارویو د پلورنې بازار. د مواشي مارکیټ.

caveat emptor **پیریدونکی خبر**

د سوداګرۍ چارو کې ځانګړو حالاتوکې پیریدونکو ته اخطاریه خبرتیا ورکول، ترڅو له احتیاط څخه کار واخلي اوله زیانمن کېدو ځان وساتي. همدغه ډول بله اقتصادي اصطلاح د پلورونکي لپاره هم شته چې ورته (Caveat ventitor) ویل کېږي، ترڅو پلورونکي با خبره اوسي.

census **وګړ شمېرنه**

د یوه هېواد یا یوې سیمې د ټولو وګړو په دیموګرافیکي، اقتصادي او ټولنیزو برخو کې په

پراخ ډول يې کنترولوي. دتوليد حجم او اندازه او د توليد ټوله پروسه او سازماندهي او دمنابعوتخصيص ټول د مرکزي پلان له مخې کېږي. په تېره بيا وروسته تر ۱۹۵۰ م. کال څخه پخواني شوروي اتحاد څو پرله پسې پنځه کلن مرکزي پلانونه جوړ او تطبيق کړل، ټولو سوسياليستي هېوادونو او يو شمېر پرمختيايي هېوادونو همدغه سيستم او نظام درلود. په دغه ډول نظام کې په اقتصادي چارو کې د دولت مداخله ډېره پراخه وی، د خصوصي سکتور ونډه ډېره لږه وي، هغه په داسې حال کې چې رهبري کوونکي او ارشادي رول د دولت په لاس کې وي، خصوصي سکتور د دولت پلان ته د لاربښود په توګه ګوري.

centralization **مرکزيت**

په اقتصادي تصاميمو کې د مرکز د رول زياتېدل. څومره چې د مرکز رول په پروګرامونو او اقتصادي فعاليتونو کې زياتېږي، د مرکزيت درجه لوړېږي. د غه درجه داړتياوو او د ټولنې د عينې شرايطو له مخې وي.

certificate **تائيدول**

د يوه توليدي محصول دکيفيت تصديق کول. دبيه لرونکو اسنادو هغه تاييدونکی سند چې په هغو کې يې د سپارلو تصديق شوی وي. د اماناتوتصديق (Certificate of deposit) يا

نورو پراخه او د ميشت کېدنې او اقتصادي فعاليتونو د ظرفيت لرونکو سيمو کې داسې مراکز جوړ شي، نفوس به ورخپور شي او نوي مشاغل به هم ايجاد شي، د سړکونو غځول، د برېښنا رسول، د اوبو رسول هم دغو سيمو ته امکان لري وروسته د دې ډول سيمو شاوخوا وده او ترقي کولای شي.

central bank **مرکزي بانک**

دې ته د بانکونو بانک هم ويل کېږي. نور باکونه له اشخاصو سره معاملې او راکړې- ورکړې لري، خو مرکزي بانک له نورو بانکونو سره معاملات لري، مرکزي باک لاندينی د ندې لري:

۱) د پيسو د خپرولو د امتياز لرل او د پيسو د ارزښت ساتنه،

۲) د دولت د بانک په توګه د دندې لرل،

۳) نورو تجارتي او معاملاتي بانکونو ته د يو بانک په توګه رول ترسره کوي،

٤) د اسعارو د زيرمو کنترول او ارزونه،

۵) په مجموع کې د هېواد داقتصاد د ښه کېدو لپاره د پولې سياستونو د تعقيبولو په برخه کې اساسي رول لوبول.

central planning **مرکزي پلان جوړونه**

د رهبري شوي اقتصادي نظام ځانګړتيا ده، چې د بازار او عرضې او تقاضا په عوض ټول اقتصادي مسايل د دولت د مرکزي پلان جوړونې له خوا رهبري کېږي. په دغه ډول نظام کې د حکومت اداره (د پلان وزارت ياد پلان جوړونې دولتي کمېټه) د اقتصاد لپاره پلان جوړ او تطبيقوي او په

لرونکي وي، خو ديو شمېر همغېره کوونکو مديريتي چارو په واسطه د بانکونو دونډو مالکيت تر نظارت لاندې وي. دې ته group banking هم ويل کېږي. د دې نظام پېشنهاد کوونکو وړانديز کړی و، چې په زنځيری بانکولی سره، د دغه ډول مشترک نظارت غړی (زنځيري نظام کې شامل بانکونه) له مالي ماتې او ديوالي کېدو څخه ساتل کيدای شي.

د سوداګرۍ خونه **chamber of commerce**

اتاق تجارت يا Chamber of Trade يا سوداګريزه خونه د لويو سوداګرو او عمده کاروباريانو يو جوړښت دی، چې لکه د يوې صنعتي اتحاديې په شان د سوداګرو د کار او تجارت د بهبود، د دوی د حقونو د خونديتوب او د تجارت او کاروبار د ښه کېدو په موخه سره يو ځای کار کوي او چارې يې د انتخابي مديره هئيت له خوا پرمخ ځي. د بهرنيو اړيکو، پلان،مطبوعاتو اونورو برخو مسئولين يې هم معلوم وي.

عرضه کې بدلون **chang in supply**

عرضه کې هغه وخت زياتوالی راځي چې په هماغه پخوانۍ بيې سره زيات اجناس بازار ته وړاندې شي، يا د کټ مټ عرضه شويو اجناسو د ټاکلې اندازې لپاره بيې راکمې شي، خو عرضه هغه مهال راټيټېږي، چې په کټ مټ پخوانيو بيو سره لږه اندازه اجناس بازار ته وړاندې شي يا دپخوا په پرتله، په لوړې بيې سره لږ اجناس بازرا ته وړاندې شي. دا ټول حالتونه په عرضه کې د (C.D) دشرکتونو تصديقنامې، دګمرک تصديق، د بيمې تصديق او داسې نور.

تائيد شوی چک **certified check**

هغه چک چې تصديق شوی وي. هغه چک چې د هغه د خاوند لاسليک تائيد او دنوموړي چک د خاوند دشتمنۍ د حساب موجودي هم تائيد شوي وي. په دې توګه د چک د خاوند په چک کې ښودل شوې پيسې کسر کېږي، يعنې تحويلدار نشي کولای د يوه تصديق شوی چک په مقابل کې د پيسو له ورکړې انکار وکړي.

certified financial statement

تائيد شوي مالي حسابونه

د حسابونو هغه ګزارش چې تصديق شوي وي.
تاييد شوی صورت حساب.

باج **cess**

ماليه. پرعوايدو هغه ماليات چې له غير مسلمانو اتباعو په اسلامي حکومت کې اخيستل کېږي، له Tax سره معادله ده.

زنځيري بانکوالي **chain banking**

د بانکي چارو يو داسې نوم دی، چې د يو شمېر بانکونو عمليات او پاليسي يا تقريباً د هغوی مالي چارې د يوه بل بانک يا يوې بلې موسسې ترڅارنې لاندې اداره کېږي. دغې نظارت کوونکې او اداره کوونکی موسسې ته (holding copany) هم ويل کېدای شي. ددغه ډول بانک يا موسسې تر نظارت لاندې بانکونه په خپلو داخلي چارو کې په بشپړ ډول د واک او خپل اختيار

وضعیت تر هغو پورې ثابت وي چې داجناسو بیې بدلون ونه مومي، خوکه چېرې د اجناسو یا خدماتو بیې راټیټې شي، نو طبعاً پیریدونکي د خپلو لګښتونو په جدول کې بدلون راولي، یعنې د دغه ارزانه شوي جنس یا خدمت لپاره غوښتنه زیاتوي. په دې توګه نوموړی خپل نهایي مطلوبیت نویو بیو ته ور نژدې کوي، خو که بیې لوړې شي، نو مستهلک پیرودني یاغوښتنې کموي، دا ځکه چې:

الف) د ګران شوي جنس یاخدمت په عوض یو بل ارزانه جنس یاخدمت ته مخ اړوي.

ب) کله چې بیه لوړه شي، مستهلک د بیوزلۍ احساس کوي (د لوړې شوې بیې په مقابل کې عاید ټیټ پاتې دی.)، نو ځکه لګښت کې کمښت راځي. همدغه لګښت کې کمښت په تقاضا کې بدلون (change in demand) دی.

لاس پلورونکی **chapman**

دمارکېټنګ د چینل ترټولووروستی میانجی. هغه څوک چې د وره ګر دوي. هغه پرچون پلورونکي چې ټاکلې هټۍ نه لري، خو په بازار کې ګرځي او خپل اجناس دپلورلو لپاره په لاسونو کې ګرځوي اوپلور ي یې.

بدلون په معنا دی. عرضه کېدونکي اندازه د تولیدیدونکي حجم سره سیده اړیکې لري.

په تقاضا کې بدلون **change in demand**

د بازارپه اقتصاد کې قیمتونه د عرضې او تقاضا له مخې ټاکل کېږي، که چېرې په بیو باندې نور اغېزه لرونکي عوامل ثابت فرض کړو، تل دیوې ټاکلې مودې په ترځ کې یوه ټاکلې اندازه عرضه او تقاضا موجوده وي. خو ستونزه داده چې نور اغېز کوونکي تل ثابت نه پاتې کېږي، نو ځکه په عرضه اوتقاضا کې بدلون پېښېږي. تقاضا کې هغه وخت زیاتوالی راځي، چې بیې ټیټې شي، خو په دې شرط چې نور شرایط اوعوامل ثابت پاتې وي. نور عوامل دادي: د عوایدو کمښت، د ذوق بدلون، دعوضي جنس بازار څخه ټولېدل او د اسې نور. مستهلکین یا خلک تل غواړي چې د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لوړ حد ته ورسېږي. خلک په دې پوهېږي، چې د دوی عواید یوه ټاکلې برید کې دي، خو غوښتنې ډېرې دي، نو ځکه خپل ترجیحات (غوره توبونه) په پام کې نیسي. دوی هڅه کوي چې خپل لګښتونه داسې برابر کړي او په یوه داسې برید کې یې وساتي چې د دوی هغه تر ټولو کوچنی وروستی پولي واحد، چې د بېلابېلو اړتیاوو د پوره کولو یا بېلابېلو اجناسو د بېلابېلو واحدونو د پېرېدلو لپاره یې لګوي، له نهایي مطلوبیت سره برابر وي، یعنې خپله نهایي ګټه او نهایي مطلوبیت سنجولای شي. دغه

(٦٠٠٠٠/)،نيټه، د بانک نوم او ځای، دچک د صاردوونکی لاسلیک. د چک ظهر نويسي کول.

جاري حساب **checking account**

له سپما څخه پرته هغه جاري حساب چې یو مشتري یې لري.

جاري سپارنې **checking deposit**

ټولې هغه سپارل شوې پیسې چې په جاري بڼه یا د جاري حساب په شکل وي او د هغه خاوند کولای شي هغه ټولې یا یوه برخه یې د اړتیا له مخې د چک په واسطه ترلاسه کړي. جاري سپارنې له (saving account) (د سپما حساب) سره توپیر لري، دا ځکه چې جاري سپارنې ډېر ژر، داخیستو وړ وي، خو دسپما حساب وروسته د یو څه مودې څخه د ورکړې وړ ده. د جاري سپارنې حسابونه هماغه (current account) حسابونه دي.

د شیکاګو مکتب **Chicago School**

د اقتصادي نظریاتو یوه مجموعه یا په بله وینا د شیکاګود پوهنتون د اقتصاد داستادانو له نظریاتو څخه یوه جوړه شوې مجموعه. یو شمېر اقتصاد پوهانولکه میلتون، فریدمن، جورج استیګلر، مایک او هنري سیمون (و، ګ، د هریو پېژندنه) چې دشیکاګو په پوهنتون کې یې تدریس کاو، د داسې اقتصادی نظریاتو لرونکي وو، چې وروسته بیا (د شیکاګومکتب) په نوم وپېژندل شول. دوی د ازاد بازار او سیالي کولو په هکله د پخوانیو (کلاسیکانو) نظریات په یوه نوي

منقوله شتمني **chattel**

هغه دلېږدولو وړ هر ډول شتمني او دارايي چې له ځان سره یې وړلای شو، ممکن ځنې وخت یو مالي حق هم وي.

ارزانه **cheap**

په کمه بیه ترلاسه کېدونکی. د (ګران) priceless پرخلاف. د لږ بیې لرونکی ارزانه پلورونکی.

ارزانه کار **cheap labor**

په ډېر ټیټ مزد کار کول.

ارزانه کول **cheapen**

د یوه جنس یا خدمت د بیې کمښت. بې ارزښته کول. کم ارزښته ګڼل.

چک **check**

هغه لیکلی سند دی چې د هغه خاوند کولای شي، چې په لاسلیک کولو سره له بانک څخه له خپل حساب ټاکلې اندازه پیسې چې په چک باندې لیکل شوې وي، په ټاکلې نېټه واخلي یا یوه بل حقیقي یا حقوقي شخص ته واخلي. چک یوه داسې حواله ده، چې د بانک په وجه لیکل کېږي او کله چې یوځل لاسلیک شو، نو بېرته یې ګرځول امکان نه لري. قانون د چک لپاره د ورکړې مخنوی کولای شي. هغه څه چې باید په چک کې هرو مرو لیکل شوي وي، دادي: د چک وجه او د حامل ښودل، د اخیستونکي نوم، د ورکړې یا اخیستو وړ پیسو اندازه چې هم په عدد او هم په حرف باید ولیکل شي (لکه شپېته زره افغانۍ)

پروسه کې په کار اچول کېږي، یو محصول وربانديې ترلاسه کېږي، کله چې دغه محصول وپلورل شي، ګټه بېرته تولیدي واحد ته ورځي، په دې توګه له پانګې څخه د استفادې جریان چارو کې څو ځله تکرارېږي، نو سټوارټ وايي چې پانګه په پرله پسې توګه په دوران کې ده.

طبقاتي مبارزه **class conflict**

له هغه وخته چې ټولنه د اقتصادي توانمندۍ او په تولیدي وسایلو باندې مالکیت له مخې په دوو حاکمه او محکومه طبقه ویشل شوې، ورسره د دوی په ګټو کې هم تضاد واقع شوی او هره یوه د خپلو ګټو لپاره هڅې کوي. البته دغه شخړې او مبارزې د ټولنو د تکامل په هر پړاو کې توپیر کوي: د مرئیتوب دوره کې حاکمه طبقې (بادار) په محکومو وګړو (مریيانو) ډېر ظلم کاوه هغه مهال مریې په بشپړ ډول د مال حیثیت درلود، چې هم پیرودل او هم پلورل کېده، خوپه فیوډالي ټولنه کې بزګر د فیوډال په ځمکه باندې د خپلې کورنۍ له غړو سره یوځای کار کاو. فیوډال د بزګر ژوند ور څخه نشو اخیستلای او هغه یې پلورل او پیرودلای هم نشو، په بوروژوازي نظام کې د کار ګر د پوهې کچه ډېره اوچته شوه، خپلې اتحادیې او ټولنې یې جوړې کړې او پانګوال اړ شول چې د قانون له مخې دوی سره چلند وکړي. په دغه ټوله دوره کې د حاکمې او لاس لاندې طبقې ترمنځ کشمکش موجود و.

بنه بیان کړل. دوی به ویل چې د منابعو د تخصیص لپاره ډېره ښه لاره د بازار میکانیزم دی، خو یو شمېر عامه چارو او ښوونه او روزنه کې باید دولت د منابعو په تخصیص کې برخه واخلي (د هریو ه نظریات د دوی له پژېندګلوۍ سره په همدې کتاب کې راغلي دي).

د ماشوم کار **child labor**

په کار کې د کار له سن څخه د ټیټ عمر استخدام. د ماشومانو کار کول. (په افغانستان کې دکار سن اتلس ښودل شوی یو شمېر هېوادو کې داستخدام عمر ۱۴ یو شمېر کې ۱٦ او ان یو شمېر هېوادو کې ۱۲ کلن ښودل شوی، خو هغه څخه ټیټ عمر د کارسن نه دی).

پراخ انفلاسیون **chronic inflation**

د پیسو د پړسو ب (تورم) ډېر پراخ او مزمن شکل.

پراخه بیکاري **Chronic unemployment**

په یوه ټولنه کې د بېکارۍ یاد وزګارتیا اندازه د یو ټاکلي نسبت له مخې وخت په وخت ارزول کېږي. کله چې د وزګار تیا نسبت unemployment rate ډېر اوچت شی دی ناوړه حالت ته پراخه بیکاري ویل کېږي.

دوراني پانګه **circular capital**

په دوران کې اچول شوې پانګه. هغه پانګه چې په جار ي شتمنیو کې په کار اچول شوې وي، خو جان میل سټوارټ وايي، چې دغه تعریف کافي نه دی. دهغه په فکر کله چې پانګه په تولیدي

د دغه اثر په لیکلو سره د معاصر اقتصاد د بنسټ اېښودونکي نوم وګاټه، څکه ده د کلاسیک اقتصاد د نظریاتو په بشپړولو کې مهم رول درلود او همدا نظریات د اوسني پانګوالي او ازاد بازار د نظام پیاوړي کوونکي وو. د دغه مکتب نور غړي مالتوس، ریکارډو، جیمز میل، جان اسټوراټ میل او جرمني بنتهام وو. دوی عمدتاً انګلیسي اقتصاد پوهان وو. دوی دولت ته د امنیتي چارو په سپارلو ټینګار کاوه، خوپه اقتصاد کې یې د لاسوهنې مخه نیوله او د اقتصاد قوانین یې فطر ي بلل. دوی د فیزیو کراتانو برخلاف ځمکې، طبیعي سرچینو او کرنې ته اهمیت نه ورکاوه، بلکې صنعتي کارفرمایان یې د اقتصادي پرمختیا عامیلن بلل چې شتمني ایجادوي او ویشي یې. دودې کلاسیکه نظریه، د کار د بازار کلاسیکه نظریه، د عرضې کلاسیکه تیوري او د استخدام کلاسیکه تیوري د دوی په نظریاتو کې راتلل.

طبقه بندي **Classification**

په ډېرو برخو او ګڼ شمېر چارو کې طبقه بندي معموله ده، لکه د اجناسو طبقه بندي، د کاري کیفیت له مخې دکار ګرو طبقه بندي، د عاید د اندازې له مخې د وګړو طبقه بندي، د مالیاتو او نورو مسایلو طبقه بندي.... خو د لته موخه له classification څخه د احصایې یوه د نده ده. لکه چې پوهېږو احصائیه د هغو ټولو میتودونو او لارو- چارو مجموعه ده چې د کمي یا مقداري ارقامو اومعلوماتو د راټولولو، صنف بندي، تنظیم، لنډیز او ارائیه کولو لپاره کارول کېږي. په احصائیه کې

classical and neo classical economics

کلاسیک او نوی کلاسیک اقتصاد

د تاریخي نظریاتو په تاریخ کې یوه هم د کلاسیکانو نظر یه وه چې دنافعیت ترلاسه کول او د ګټې کولو په خاطر یې د وګړو ازادي د اقتصادي تعادل لپاره ښه لاره بلله. دغه نظریه ادام سمېت وځېړله (ورپسې نور ټول هغه اقتصاد پوهان چې د ازاد بازار د میکانېزم پلویان وو، کلاسیکان ونومول شول). په پېل کې دوی عرضه او تقاضا د اقتصادي پالیسي تثبیت کوونکی او د بېکاري او انفلاسیون مخنیوونکی وبلله او دا عقیده یې هم لرله چې لوی (ملي) اقتصاد دیوه هېواد د ننه د عرضې په منحني او د دغه منحني په اغېزه کوونکو عواملو لکه د نفوسو زیاتوالی، د پانګې جوړښت، تکنالوژیکي پرمختیا په اقتصاد کې د تولید وده او نورو باندې په لنډه موده کې هیڅ اغېزه نه کوي، بلکې د پولي پالیسېګانو غوره کول ډېر اغېزمن دي او د دولت بودجه، لګښتونه او مالیه ټاکنه هم ډېره اغېزه نه لري، خو د دوی برخلاف نیو کلاسیکانو دا نظریه اصلاح کړه او ویې ویل چې د دولت مالي سیاست په اقتصاد ډېر تاثیر لري. د بېلګې په توګه د مالیاتو اندازه په عرضه باندې سیده اغېزه لري، د وی هم د بازار د اقتصاد پلویان پاتې شول. د کلاسیکانو نظریات د اتلسمې پېړۍ له پای څخه د نولسمې پېړۍ تر پېل پورې جالب وو، چې د غربي پانګوالي په اقتصاد کې محدودوو. ادام سمېت په ۱۷۷٦ م. کال کې د ملتونو د شتمنۍ د څېړنې په اثر کې دغه موضوعات خلکو ته تشریح کړل. ادام سمېت

ضریب Coefficient

یو ثابت ضربي عامل دی، چې په فورمول کې ټاکلی قیمت لري. د بېلګې په توګه د ارقامو په طبقه بندی یا Clasification کې چې کله د صفنونو تعداد معلوموو له K = 1 +0,3 log (n) څخه کار اخلو، دلته یو او 0,3 دواړه ثابت ضریبونه دي. یا: د کرې دحجم فرمول ($V=4/2\pi r^3$) چې (r) د کرې شعاع ده چې د طول په واحد باندې اندازه کېږي او په دغه فرمول کې له (π)څخه مخکې عدد ثابت ضریب دی.

د پیوستون ضریب coefficient of correlation

د اقتصادي پدیدو(بیلابیلوښکاروندو) په څېر نه کې بېلابېل متحولین، فکتورونه او ښکارندې یوپر بل اغېزه لري. د غه فکتورونه د خپلو ځانګړتیاوو له مخې سره توپیر لري، نو د یوې اقتصادي ښکارندې په څېړنه کې باید د متحولینو (variables) ترمنځ اړیکې روښانه شي. د متحولینو اړیکې یو بل سره تفاوت لري چې یو ډول یې سره تړلی (correlat) دي. دغه اړیکې د اړونده قیمتونو له مخې په ګرافي بڼه رسمولای شو، په دې توګه correlation د دوو هغو عاملینود ارتباط څرنګوالی او د درجې یو معیار دی، چې یو پر بل اغېزه لري. د پیوستون د ضریب د رابطې یا د متحولینو ترمنځ د اړیکو د تشریح لپاره زیاتره سکټر ګرام (scatter diagram) کارول کېږي. په لاندې فرضي شکلونوکې په یوه فابریکه کی د متحولینوتړلتیا یو بل سره ښودل شوی ده. که دوه ښکارندی یو بل سره رابطه ولری، مرتبط طبقه بندي، يوپړاو دی چې ارقام (data) وروسته تر راټولولو (Collection) څخه په ټاکلو صنفونو (Classes) کې تنظیم کېږي. دغه صنف بندي کېدای شي د کیفي ځانګړتیاوو له مخې وي یا هم د کمي ځانګړووتیاوو له مخې. صنفونه د احصائیوي نورو عملیو لپاره د مبداء حیثیت لري.

سپین برات clean bill

بې لاسلیکه برات. بې لاسلیکه چک. بې له کوم قید او شرط څخه سند. بې قید او شرطه رسید (clear rceipt) اونور.

مشتري client

مراجعه کوونکي. هغه څوک چې د یوې موضوع په خاطر مراجعه کوي. موکل. مشتري.

د حسابونو تړل کېدل closing

د محاسبې په چارو کې هغه جریان دی چې په هغه سره ټول اسمي یا موقت حسابونه بند او صفر کېږي او ټول یو واري دشخصي پانګې حساب ته ور وړل کېږي، ورپسې یې یوه نوی یا بله دوره پیل کېږي.

سمندر غاړې coastal land

هغه ځمکې چې د سمندر تر غاړې دي. سواحل. د سمندرونو د غاړې شګې. دغه ډول ساحات د طبیعی منابعوپه کتګوریو کې په تفریحي ځمکو کې شمېرل کېږي، چې د توریزم لپاره مساعدې او د لوړو عوایدو لرونکې وي.

سکه **coin**

د پولي واحد فلزي سکه. هغه پيسې چې د سکې لرونکې وي يا چې سکه شوې وي د (Coined money) په نوم يادېږي.

د هڅو شريکول **collaboration**

د اقتصادي برنامې، د پرمختيايي اهدافو، د توليد د کيفيت او کميت غوره توب او نورو مقاصدو د ترلاسه کولو په خاطر د بېلابېلو واحدونو، تصديو، ارگانونو او مقاماتو همغږي شوې گډې مرستې او هڅې ترسره کول.

ارزانه کېدل **collapse**

مخ په ځوږ کېدل. د بيو ټيټېدل. ړنگېدل.

گډې کروندې **collective farm**

پر ځمکه باندې د ځو کروندگرو کورنيو په شريکه کار کول اوپه گډه د هغه د حاصل اخيستل. د سوسياليستي اقتصاد کلخوزونه د دغه ډول کروندو ښه مثال و،چې پراخه دولتي ځمکې به کروند گرو کرلې، او حاصل به د ټول کلخوز مال گڼل کېده او د ټولو د معيشت مشترکه ملکيت و، خو يوه کور، د شخص استفادې لپاره خپل ځاروی، د ژوند شخصي وسايل چې په توليدي (سرمايوی) وسايلو کې نه راتلل، يوه اندازه شخصي ملکيت، لکه د جامو مينځلو ماشين، تلويزيون، يخچال او نور درلودل، ځمکه گډه کرونده وه چې ټولو به کرله

(correlate)بلل کيږی او رابطې ته يې (relate) ويل کيږی. هغه متحولين چې يوبل سره تړلی، هغو ته تړلي (associate) وايي چې د دوو متحولينو ترمينځ د اړيکوپه معني استعماليږي. لکه لاندې مثالونو کي دوه فرضی مقداري متحولين. د دوو مقداری متحولينو په مينځ کي د تشريح کولو يوه لار ددوه متحوله رابطي (bivariate relationship) په نوم ياديږي چي د ارقامو هندسي شکل يي په سکټرگرام (scattergram) يا سکټرپلاټ (scatterplop) کي ښودل کيږي. سکټرگرام هغه دوه بعدی هندسي جوړښت دي چي يومتحول يي د عمودي محور په امتداد او بل متحول يي د افقي محور په امتداد کې وي. که چيرې د يو متحول زياتوالي، د دوهم متحول زياتوالي سره مرسته کوي، نو ويلاي شوچي دا دواړه متحولين يو د بل سره سيده رابطه لری يا يو بل سره تړلي او مرتبط دي. دغه ډول متحولين يوه بل سره سيده اومثبته رابطه لري. خو ددې برخلاف، که چيري يومتحول د کموالي طرف ته ميلان ولري او بل متحول د زياتوالي طرف ته ميلان ولري، نو دغه متحولين يود بل سره منفي رابطه لري.

عدم تناظر ظريف **coefficient of skewness**

د ارقامو د گرافيکي ارايې او طبيعي منحنی په سنجولو کې هغه ضريب چې غير متناظروالی ښکاره کوي.

د خپوروالي ضريب **coefficient of variation**

د بېلابېلو ښکارندو، مشاهدو او ارقامو ترمنځ د فاصلې او خپوروالي ضريب. د مشاهداتو ترمنځ د توپير يو معيار.

د کار قوه له منځه ولاړه، نو ځکه هسپانيويانو له اروپا څخه خلک د مرئييانو په توګه امريکې ته بوتلل. ورپسې هالېنډيانو او فرانسويانو يو شمېر سيمې ښکېل او د سوداګريزو ګټو په موخه يې د هغوی ارزانه توکي ترلاسه او خپل يې وپيرودل، چې په همدې لړ کې د انګريزانو د ښکېلاک ښامار د هند تر نيمې وچې راورسېد. دغه ښامار پر افغانستان هم بريد وکړ، خو افغانانو درې ځلې ماتې ورکړه. ښکېلاک د افغانستان څه ناڅه نيمايي خاوره جلا او خپلې استعاري نطفې سره يې ګډه کړه، افغانستان يې له خپلو طبيعي پولو بې برخې او سمندر سره اړيکې پرې شوې، د اوږدې مودې لپاره نفاق او شقاق، له تعليم څخه وروسته پاتېوالی، د خرافاتو خپوروالی اقتصادي وروسته والی، جنګ-جګړې، د بهرنۍ سوداګرۍ ويجاړتيا او فزيکي ويجاړتيا افغانانو ته د کلونيا لېزم د شوم ميراث په توګه ډېر کلونه دوام وکړ. کلونيا لېزم په افريقايي اويو شمېر نورو اسيايي هېوادو کې او په يو څود لاتينې امريکې هېوادو کې هم همدا ډول ميراث له ځان څخه پرېښود، هغه سيمې چې دوی ونيولې وې، د (colony) په نوم يې يادولې.

تراکيب **combination**

ځينې و خت د بېلابېلو اشياوو، اجزاوو، امکاناتو او شکلونو ترتيب کول په مطلوب شکل هم د تبـادېلو او هــم د تراکيبــو لــه لارې کېــدای شي، مــثلا د

ښکېلاک **colonialism**

د منځينوپېړيو په ترڅ کې يو شمېر اروپايي هېوادونو لکه پرتګال، فرانسې، بريتانيا او يو شمېر نورو هېوادونو خلک تر ښکېلاک او ځبېښناک لاندې راوستل. کله چې دوی ببړۍ جوړې کړې او سمندرونو څخه پورې وتل، د خپلې سوداګرۍ د پراختيا په خاطر يې د نورو سيمو توليدات راخپل کړل. پرتګاليانو د لومړي ځل لپاره دسمندری سوداګرۍ له لارې سوداګريز ښکيلاک پيل کړ. دوی به چې يوه سيمه ونيوله دهغه ځای خلک به يی يا ووژل يا به يی خپل اغيز لاندې راوستل او په پرتګال کې د توليديدونکو اجناسو مشابهو اجناسو توليد به يې منع کړل، سيمې ته به يې پرته له پرتګالی سوداګرو څخه پرته نور سوداګر نه پريښودل او دخپل ځبيښناک اوښکيلاک په ګټو کې به يې سيمه ييز اشراف هم ور ګډ او تطميع کړل، خو له دې سره سره د دوی سوداګرو ډېره کټه تر لاسه نه کړه، نو دوی ته استعماری سوداګری ډېره ګټوره واقع نشوه. ورپسې هسپانوی سوداګرو د ختيځ پرځای د لويديځ په لوري لارې پرانيسته، همدا مهال کريستوف کولمب امريکه کشف کړه، ورپسې يې مکسيکو او نور ځايونه چې ډېرې حاصل ورکوونکې ځمکې او راز راز پيدا وار يې لرل ونيول. د امريکې په ځا يې (بومي)سور پوستکو يې شاقه کارونه پيل کړل، په پای کې د سور پوستکو ډېره

مخ په ځوړ **come down**

کمښت. نزول. له هغې نقطې وروسته چې توليد، عايد ياد بل تابع متحول قيمتونه په ښکته کېدو پيل کوي.

د اقتصادي مرستو شورا **COMECON**

دغه شورا له ۱۹۹۰م. کلونو څخه مخکې فعاله وه. داقتصادي مرستو دغې شورا او له دې جملې څخه تخصصي کميټو او کميسيونونو د اقتصادي، علمي او فنی همکاريو له لاری دسوسياليستي هيوادونو پرمختګ سره مرسته کوله. اوس دغه سازمان په يوی بلی بڼې بدلون موندلی دی. دتاريخچې له پلوه، کوميکان يو نړيوال سازمان و، چې د ۱۹۴۹م.کال دجنوری په مياشت کې د اروپا د سوسياليستي هيوادونو په وسيله تأسيس شوی و. په ۱۹٦۲م.کال کې د مغلستان د خلکو جمهوريت اوپه ۱۹۷۲م.کال کې د کيوبا جمهوريت او په ۱۹۷۸م.کال کې ويتنام هم په کوميکان کې شامل شول. د کوميکان دروازې دټولو هغو هيوادو پرمخ خلاصی وې، چې د کوميکان د اصولو او اهدافو سره موافق وو. يو تعداد هيوادونه چې د کوميکان غړی نه وو، له دغه سازمان سره يی په مختلفو ډولونو نورو برخو کې مرستې کولی، مثلاً يوګوسلاويا دخاصی موافقې پر بنسټ کوميکان سره دارګانونو دکار په چاروکې ګډون کاو. انګولا، دکوريا دخلکو دموکراتيک جمهوريت او لاوس د کوميکان ددعوت پراساس دشورا د ارګانونو په جلساتو کې د ناظر په توګه ګډون کاو.، ديمن د خلکو دموکراتيک جمهوريت د دايمي ناظر و. فلند، ببلابېلو ګلانو ګډون، د زينتي ساحې لپاره د ببلابېلو رنګونو غوره کول، د ببلابېلو هېوادونو د بيرغونو داسې اېښودل چې خپل لازم موقعيت ولري (په هغه صورت کې چې د نوم الفبا يا کوم بل نظم په کې شرط نه وي بلل شوی) د هيئات ترکيب او نور مثالونه، خو بيا هم تراکيب له تباادیلو سره فرق لري: *تبادیل د اعدادو، اشیاوو او اجزاوو داسې تنظیمول دي، چې د نوبت سلسله په کې رعایت شي، خو تراکیب داسې تعریفېږي:* د اعدادو، *اشیاوو یا اجزاوو داسې ګروپ بندي ده چې هغو کې سلسله مراتب او نوبت نه مراعات کېږي.* دلته ګورو چې تبادیل او تراکیب ډېر کم فرق لري؛ مثلا د ABC درې حروف په درېيو دوه فقره يي ګروپونو وېشلو امکان شته او بس: AB, AC, BC

حال دا چې A, B, C, D په څلورو درې حرفي ګروپونو وېشل کېدای شي: ABC, ABC, ACD, BCD د تراکيبو لپاره فورمول په لاندې ډول دی:

$$nc_r = \frac{n!}{n!(n-\bar{v})!}$$

مثال:

A,B,C,D حرفونه په درې فقره يي څلورو ګرپونو وېشلای شو:

$$4c_3 = \frac{4!}{3!(1)!} = 4$$

او که همدا حروف په شپږو دوه حرفي ګروپونو ووېشو کوم احتمال يې شته؟

$$4c_2 = \frac{41}{2!2!} = 3! = 6$$

هوسايي **comforts**

ټول هغه وسایل، ضمانتونه او رفاهیات چې د هوسیانې او ډاډ لامل کېږي.

سوداګري **commerce**

په زیاته اندازه د هېواد دننه او بهر د ګټې کولو په موخه د اجناسو او خدماتو پیرودلو او پلورلو ته ویل کېږي. سوداګري له یوې خوا د سوداګر آګاهانه او ازادې ارادې، تجربې، مقصد او قانوني صلاحیت او قصد ته اړتیا لري، له بلې خوا باید د سوداګرۍ موضوع (هغه اجناس goods او خدمات services چې وربانديې سوداګري کېږي) ټاکلي وي (و.ګ. trade او business اودټولو توپیر).

سوداګریز بانک **commercial bank**

دولت پورې تړلی یا دخصوصي سکتور اړوند هغه مالي موسسه ده، چې د سپما (saving) او جاري حسابونو (current account) او خصوصي یا دولتي تصدیو، افرادو او بېلابېلو اشخاصو ته د پور (کریدیت) ورکولو په برخه کې کار کوي، یعنې سوداګریز بانک داسې موسسه ده چې ترهرڅه د مخه یې موخه د اجناسو د تولید، وېش او خرڅلاو لپاره د مالي سرچینو چمتو کول وي. دغه بانکونه د لنډې مودې لپاره سرچینې د اړو کسانو لپاره ورکوي، خو ډېر حسابونه یې د سپما له درکه وي. په تېرو وختونو کې پښتني تجارتي بانک په افغانستان کې همدا موخه لرله، البته د سوداګرۍ د پراختیا په برخه کې نورو بانکونو هم ښه خدمات کړي دي. تجارتي یا سوداګریز بانکونه بالعموم خصوصي بانکونه وي.

مکسیکو، عراق او نیکاراګوا د کومیکان سره دهمکاریو موافقه لیک درلود. افغانستان هم چې ګڼ شمیر سوسیالیستی هیوادونو لکه چکسلواکیا، بلغاریا او نورو سره کلکی تجارتی او اقتصادی اړیکی درلودی، د کومیکان ځینو غونډو کی یي د ناظر په توګه برخه درلوده. دکومیکان موخې په غړو هیوادونو کې د علمي او فني ترقی ګړندي کول، دملي اقتصاد پلانیزه کول او له دي لاری پراختیا، د اقتصاد یوبل سره نژدې کول اوپه دغو ټولو برخو کې یوبل سره دمرستو زیاتول او د هغو هیوادونو صنعتی کول او د ژوند دکچې لوړتیا وه، چې د صنعت له پلوه یې لږ پرمختګ کړی و، ترڅو د دغو هیوادونو د پرمختیا سطح یوبل سره برابره اودټولو اقتصاد یو شانته ښه شي. دغه شورا د غړو هیوادونو دملي ګټو،خپلواکی، یو د بل په کورنیو چارو کې نه لاسوهنې، د حقوقو کلې مساوات او برابروالي، یو بل ته دګټو رسولو، دملګرتوب له مخې همکاري، برابرې اومستقلې اړیکې ساتل، تساند، د دولت حاکمیت ته احترام، دحقوقو کامل برابروالی او متقابلو او دوستانه همکاریو پر بنسټ تأسیس شوی وه. دکومیکان عمده ارګانونه دشورا لویی غونډې، اجرائیه کمیته اویو شمیردایمی کمیسیونونه وو. د دې سازمان د مطالعی ارزښت د یوې کامیابه تجربې اهمیت لری، چې په څه ډول د دوهمې نړیوالې جګړی له امله ځپل شویو هیوادو لږ وخت کی ځان په پښو ودراو.

سوداګریزه نښه **commercial mark**

هغه ثبت شوی رسمي نښه او مارک چې په هغه باندې اړوند تجارت پېژندل کېږي.

سوداګریزه پالیسي **commercial policy**

د دولت ټولې هغه کړنې او اقدامات چې په راتلونکې کې یې غواړي، د سوداګرۍ په هکله یې عملي کړي، لکه د سوداګرۍ په چاروکې د دولت د مداخلې د حدودو ښودنه، د سوداګریزو اجناسو کنترول د صادراتي او وارداتي مجازو اقلامو ښودنه او نور. ګمرکي تعرفې ټاکل او د بهرنۍ سوداګرۍ د عوارضو ټولولو طریقې هم په پالیسۍ کې راتلای شي. د دولت په واسطه د یو شمېر سوداګریزو اجناسو انحصار د دغې پالیسۍ یوه اغېزمنه برخه ده.

سوداګریز اسناد **commercial set**

په سوداګرۍ چارو کې د تجارتي څلورو مهمو سندونو یعنې بیجک (invoice)، اسعارې برات یا حجت (bill of exchange)،بارنامې (way bill) او د بیمې تصدیق لیک ته ویل کېږي.

سوداګریز مالیات **commercial tax**

د دولت په عوایدو کې یو یې هم مالیات دي. څومره چې مالیات مختلف وي، یعنې چې څو عضوي مالیات وي هغومره یې سلنه کورنۍ ناخالص عاید کې زیاته وي. په دې کې بېلابېل مالیات راتلای شي، مثلاً د ځمکو پر عوایدو مالیات، د سرایونو مالیات او داسې نور چې په دې کې یو یې سوداګریز مالیات دي.

سوداګریزمرکز **commercial center**

هغه محلات چې هلته د سوداګرۍ لوی کارو بارونه او د سوداګریزوفعالیتونو تمرکز وي، لکه پخوا چې د کابل ښار د پل خشتي جومات لویدیز ته ګڼ شمېر مارکېټونه لکه لطیف مارکېټ حاجي هزار ګل مارکېټ او نور لوی لوی تجارتي سرایونه او مارکېټونه موجود وو او هریو یې د کابل ښار د سوداګریز مرکز مثالونه وو.

سوداګریزه صرافي **commercial exchange**

یوازې د سوداګرۍ صرافخانه. سواګریز بورس.

سوداګریزده کرونده **commercial farm**

کله چې د کروندې خاوند یا یو بزګر د خپلو تولیداتو په سلو کې ۵۰-۱۰۰ پورې په بازار کې د عرضه کولو او خرڅلاو لپاره تولیدوي، دې ته تجاري کرنه وایي. پرته له هغه، که چېرې بزګر یا د کروندې خاوند یوازې د خپل ځان د کفایت لپاره کرنیز تولیدات تولیدې، دې ته معیشتي (subsistence farm) ویل کېږي. په افغانستان کې د کندز د ځټکیو کروندې، دننګرهار د کلپې او لېږو کړوندې، د:اپیسا د اناروبڼونه، د پروان انګور او د کندهار او هلمنددکروندو او بڼونوتولیدات د سوداګریزو کرنیزو تولیداتو غوره بېلګې دي، چې د خپلو مالکانو د اقتصاد په ښه کېدو او د ټول هېواد په ملي عاید کې د زیاتوالي لامل شوي دي. په دغه برخه کې که کار وشي د هېواد په ډېرو سیمو کې عنعنوي کرنه په Commercial farm.شي کېدای اړول

د بیې تاکل وي. په دې صورت کې که چېرې د یوه هېواد ټول تولیدوونکي داسې یوه موافقه وکړي چې خپل اجناس له ترون سره سم په ټوله نړۍ کې په یوه بیه وپلوري، او بیې نه لوړې کړي نه یې ټیټې کړي، دې ته هم د اجناسو ترون یا (commodities agreement) وایي.

امتعه **commodity**

یو دلېرد وړ سوداګریز جنس دی. لکه هغسې چې د اجناسو لپاره (goods) استعمالوو، یعنې په انګلیسي ژبه کې ممکن زیاتره د goods مفرد ته Commodity وویل شي.

جنس **commodity**

جنس یا کالا هر هغه څه چې د انسان یوه غوښتنه پوره کړي. د بشریت د کار او اقتصادي فعالیت په پایله کې اجناس او اشیاټول یو مفهوم لري، چې د کار په واسطه رامنځته کېږي، لکه جامې، صابون، قلم، درمل او داسې بې شمېره نور اجناس. دا هریو یې لمس کېږي، دلېردولو وړ دي او بیه لري. بشریت په یو شمېر هغو خاموشیانو کار کوي، چې د دوی په چاپېریال کې شته لکه تېږه، خاوره لرګی، اوبه او نور. سره له دې چې یو شمېر ضرورتونه نور هم شته لکه هوا، خو د هغې توپیر له اجناسو سره دادی، چې د اجناسو عرضه محدوده ده، مګر د هوا عرضه محدوده نه ده، بل

په کوچنیو برخو وېشل **comminute**

یوه موسسه، تولیدي ساحات، یو سیستم یا بل هر څه په کوچنیو کوچنیو برخو وېشل. دغه ښکارنده د معاصر ژوند دپرمختګ یوه بېلګه ده.

جنسي پیسې **commodity money**

هغه ډول پیسې چې ذاتاً هم په استعمال کې وي او هم تبادلوي ارزش لري. که فرض کړو چې سره زر د ګاڼې په بڼه استعمال او ارزښت لري، نو کېدای شي د یوه قیمتي فلز په توګه تبادله هم شي.

د اجناسو ترون **commodities agreement**

کله چې د دوو هېوادونو ترمنځ د داسې یوشمېر اجناسو د تولید د اندازې په هکله یو ترون لاسلیک شي، چې د هغو موجوده مقدار یا اندازه د تقاضا له اندازې څخه زیاته وي دېته د اجناسو ترون وایي. له دې امله چې دغه ترون د هېوادونو ترمنځ لاسلیک کېږي، نو معنا یې د اده چې دغه جنس ته تقاضا په ټوله نړۍ کې د موجوده مقدار په پرتله کمه ده. دغه ډول ترون د داسې ټکیو او مقرراتو لرونکی وي، چې د هغو له مخې موجوده بازار ترڅارنې او کنترول لاندې وي او د ښودل شویو اجناسو یا ښودل شوي مشخص جنس په صادراتو، تولید او بیې باندې څارنه کېږي، او د موجوده مارکېټ پراختیا یې په پام کې نیسي. کېدای شي دغه ډول ترون د خرڅلاو لپاره په ګډه

اجتماعي موجود په توګه نظر کوي او دا دانسان د تکامل عالي پړاو دی چې له پنځ سره د نژدېوالي او توافق له حيثه او مانېزم او آن دا چې بشپړ نچرالېزم ته نږدې دی، يعنې د کمونيستي نظام انسان به يو طبيعت ګرا وګړی وي. د بشريت په تاريخ کې دا تر ټولو پېچلی تيوري ده چې ډېر اړخونه يې لا هم د ډېر ژور تحليل غوښتنه کوي. مارکس د دغې مسئلې په توضيح کې وايي چې په دغه پړاو کې دانسان او بل انسان (استثمار کېدونکي) ترمنځ تضاد او د انسان او طبيعت ترمنځ تضاد له منځه ځي او انسان خپله ازادي پيژنی. په خپله د کمونيست ګوند په مانيفيست کې دغه نظام او تاريخی پړاو د ژوند، تفکر، مناسباتو او توليد يوه نوې او انقلابی شيوه معرفی شوی ده چې لاندې ځانګړتياوې ورته ښودل شوي دي:

۱.پرځمکه له شخصی اړتيا اضافه ملکيت له منځه ځي او ځمکه د ټولنې مال او د ټولې ټولنې لپاره د توليد د منبع په توګه په کار ځي،

۲.پرعوايدو تدريجی يا هم تصاعدی زياتيدونکی ماليات ټاکل کيږی،

۳.د مالی-بانکی ټولو اعتباراتو تمرکز د دولت لاس ته، يعنې ټوله سرمايه دولتی کيږی او د دولت تر بشپړ انحصار لاندې راځي،

دا چې توليد شوی جنس د انسان د کار محصول دی.

ګډې ګټې **common wealth**

مشترک المنافع ټولنه، د ټولو عمومي او ګډ ثروت، دټولو شتمني او هوساينه.

کميونېزم **communism**

د مارکسېز م د مطالعاتو تر يوه برخه د کمونېزم او کمونيستي نظام په هکله ده چې د طبقاتي ټولنو (مرئيتوب، فيوډالي اوپانګوالي) څخه يې وروسته بل پړاو سوسيالېزم بللي او بيا يې کمونيزم بللی دی. له دې نظريې سره سم، دغه نظام له تاريخي پلوه د ټولنو تکامل، له اقتصادي پلوه يو بې استثماره او عادلانه ټولنه، د مالکيت د شکل له پلوه په ټولو توليدي وسايلو دعامه ملکيت د شتون او د شکل له پلوه يوه پرولتيارياېی- ديکتاتوري بولي. يوه ځانګړنه يې دانښودل شوې ده چې هر وګړی به په ټولنيز فعاليت کې د خپل کار او د خپلې اړتيا په اندازه امتياز اخلي، نه هغومره چې هغه زيرمه کړي او بيا نور ورباندې تر ځبېښناک لاندې راولي. له بشري لحاظه يې يوه بشپړه هيو مانيستي او بشر پاله ټولنه ښودلې چې تراوسه پورې يې عملاً په هيڅ هېواد کې تحقق نه دی موندلی. ويل شو ي دي چې په دې ډول يوه ټولنه کې به وګړی (انسان) بېرته خپل ځان ته راګرځي او ځان به پيژني او پر خپل ځان به د يوه بشپړ

کړې چې دا په خپله يو ډېر لوی او پېچلی اثر دی، چې فلسفه يې پرد يالکتيکي ماترياليزم درول شوې ده.

شرکت **company**

د صنعتي اوسوداگريزو فعاليتونو د پرمخ بيولو لپاره د يو څو تنو گډون. د اقتصادي فعاليتونو د اجرا لپاره د څو تنو پانگوالو يا کاروباريانو په گډه کار کول چې په بېلابېلو بڼو رامنځته کېدای شي مثلاً: تضامني، سهامي، محدود المسئوليت او نور.

نسبي مزيت **comparative advantage**

ځانگړې سيمې د ځانگړو ښېگڼو له مخې د يو شمېر اجناسو په توليد، يا د يو شمېر خدماتو په عرضه کې د نورو په پرتله اوچتوالی لري. د يوې سيمې دغه برتري نظر بلې ته نسبي مزيت بلل کېږي. د بېلگې په توگه د کرنې په سکتور کې د ننگرهار ولايت د خپل مديترانه يي اقليم له مخې د ستر وسو کورنۍ د ميوو په توليد کې د هېواد د نورو سيمو په پرتله برتری لري، حال دا چې پروان او کندهار د انگورو د کيفيت او کميت له پلوه، او کاپيسا د انارو په توليد کې اوکندز د خټکيو په توليد کې اوچتوالی لري. همداسې هم د کانونو له مخې د يو شمېر طبيعي زيرمو او آن د کار ځواک د ځانگړې تجربې او مهارت له مخې دغه ډول برتری د پژبندلو وړ ده. نه يوازې د يو هېواد دننه، بلکې په ټوله نړۍ کې هېوادونه هم په ځينو برخو کې د

۴.ټولې رسنی، مطبوعات او خپرونې د دولت په واک کې وی، ترانسپورت او دليږد ټول سيستم د دولت تر پلان او رهبری لاندې وی،

۵.د ټولو شاړو ځمکو تر کنبت لاندې راوستل او د دولت ملکيت گرځول،

٦.د اشتراکی نظام په بڼه د ځمکو اصلاحات او کنبت ته برابرول،

۷.دتوليدی وسايلو او فابريکو دولتی کيدل،

۸.ټولو خلکو ته دکار مهيا کيدل(په کمونيستی ټولنه کې بيکار وگړی نشته)،

۹.دکليو او ښارونو ترمنځ توپير له منځه تگ،

۱۰.دښوونې او روغتيا او نورو عامه خدماتو وړيا کول او د ماشومانو د کار منع کول،

۱۱.له صنعتی توليد سره دښوونی او روزنی ډير زيات نژدې کيدل.

په دې توگه يو شمير اقتصادی او کلتوری ځانگړنې ددغه پړاو لپاره ښودل شوی دی او د کمونيزم په تکامل سره دولت په ننني مفهوم او تعريف سره له منځه ځي. د مارکس په نظر کمونيزم يواځې هغه وخت رامنځته کيږی، چې سوسياليستی ټولنی ښه پوره پرمختگ کړی وي او دخپل پوخوالی وروستی بريد ته ورسيږی. يعنې کارگران ټول يو موټی او يو نړيوال پيوستون يې ډاډ من او په نړۍ کې هيڅ ډول تضاد او کړکېچ پاتې نه وي. ددغه اټکل کېدونکي پړاو اقتصادي اړخ مارکس په خپل کاپيتال نومې اثر کې تشريح

تولید شرایط یو بل سره توپیر لري، یعنې بېلابېلو هېوادو کې د تولید امکانات یو بل سره توپیر لري.

پرتله کول **comparison**

ډېر ځله اړتیا پېښېږي، چې اقتصادي ښکارندې د خپل اغېزمنتوب له مخې سره پرتله شي، د بېلګې په توګه د یوه کال د بیو شاخصونه له یوبل سره پرتله کول، د یوه ټاکلي جنس یا خدمت د لګښت مقایسه له یوبل سره، د یوې تصدۍ قیاس او تطبیق کول له بلې سره د یوه عامل برابري او ورته کول له بل سره او داسې نور چې دې عمل ته Comperison ویل کېږي.

د زیان د جبران اصل compensation principal

اقتصادي سیاستونه، چې د اقتصادي پرمختیا لپاره ترلاس لاندې نیول کېږي، په هغو کې ټولنیزې رفاه ته اهمیت ورکول کېږي. البته یوه اقتصادي پالیسي یا سیاست ممکن په بېلابېلو ټولنیزو طبقاتوو قشرونو او آن په ځانګړو افرادو بېلابېل تاثیرات ولري. د پاریتو مساعد حالت وایي چې له ټولنیز پلوه هغه اقتصادي پالیسي ډېره غوره ده چې لږ تر لږه د یوه تن اقتصادي وضعیت ښه شي، خو د هیچا د زیان لامل نشي، د پارتیو د مساعد حالت ترځنګ (N. kaldor) وایي: د یوې اقتصادي پالیسۍ تطبیق کول د یوشمېر خلکو ژوند ښه کوي، خو ممکن د یو شمېر نورو په زیان وي، خو هغه کسان چې په دغې پالیسۍ سره یې ژوند ښه شوی دی، د هغو نورو زیان جبران کړی

نسبي مزیت لرونکي دي. همداسې هم په یو شمېر سیمو کې د یو شمېر اجناسو تولید نظر نورو ته ډېر ارزانه تمامېږي، دې ته نسبي ټیټ لګښت هم ویل کېږي. په دې توګه نسبي مزیت او نسبي لګښت (comparative cost) په یوه معنا سره راتلای شي. نسبي لګښت هم د سیمې او هم د هېوادونو په کچه مطرح کېدای شي. د بېلګې په توګه په یوه ټاکلي هېواد کې یو ټاکلی جنس د هغه د خامو توکیو د پریماني او ارزاني له امله زیات تولیدېږي، نو ښکاره خبره ده چې دغه هېواد ته یې تولید ډېرګټور تمامېږي، خو یو بل وضعیت هم شته چې هغه ته د مطلق مزیت (abuslot advantage) وایي، یعنې لومړي وضعیت کې د یوه ځانګړي جنس تولید په نسبي توګه یوه هېواد یا یوې سیمې ته ګټور دی، خوپه دوهم وضعیت کې په مطلبق ډول ورته ګټور دی. همداسې هم د مطلق لګښت په وضعیت کې د یوه جنس د تولید لګښت په یوه سیمه کې د بلې په پرتله په مطلق ډول کم وي. نن ورځ په نړیواله سوداګرۍ کې دغه مفهوم په کار ځي، یعنې هغه هېواد چې د یو جنس په تولید کې نسبي یا مطلق مزیت ولري، هغه نورو هېوادونو ته صادروي او نور هېوادونه ورڅخه دغه ډول اجناس چې نوموړی هېواد د هغو تولید کې نسبي یا هم مطلق مزیت لري، پیري. مقایسوي لګښتونه پردې فرضي ولاړ دي، چې په بېلابېلو هېوادونو کې د

باندې بې اثره وي. له نويمې لسيزې وروسته ګڼ شمېر هېوادونو کې د بازار اقتصاد د ود شو چې بشپړ رقابت يې يوه ځانګړتيا ده. بشپړ رقابت يا سيالي په اقتصادي تحليل کې په ټول مارکېټ کې د ګډو ځواکونو لپاره په کار ځي. د بشپړ رقابت لپاره لاندېني شرايط ضروري دي:

الف (د ډېر زيات شمېر اقتصادي واحدونو شتون (ګڼ شمېر مولدين، مستهلکين) چې دغه عرضه کوونکي او تقاضا کوونکي په يوازيتوب سره دانحصار حق نه لري او پر بيو هم اغېزه نه شي کولای.

ب (داجناسو هم جنس والي (homogens goods)،

ج (د مارکېټ په هکله د کافي معلوماتو شتون،

د (د توليدي عواملو د خوځېدو او حرکت کولو وړتيا، متشثين کولای شي پرته له کومې ستونزې خپلې پانګې له يوه تشبث څخه بل ته ولېږدوي. کله چې د بازار يوه برخه مشبوع شي پانګه بلې ته تلای شي، يعنې عوامل هم (competitive) وي.

رقابتي محصولات **competitive products**

دوه توليدات هغه وخت رقابتي کېږي، چې د يوه توليد په کچه کې زياتوالی د بل د کمښت او دبل کمښت د دې لومړني يا اول محصول د زياتوالي لامل شي، چې دوی ته ثابته اندازه منابع تخصيص شوي وي، په دې صورت کې د دوی دتعويض نهايي اندازه منفي ده. د دوو رقابتي محصولاتو د توليد په هکله بېلابېل تصاميم نيول کېدای شي، کېدای شي، د هغو دعواملو چې ژوند يې خراب شوی دی. همدغه ټکي تکي د زيان د جبران اصل ويل کېږي.

سيالي **competition**

د بازار د اقتصاد يو مهم شرط سيالي ده. دلته هر څوک په ازادانه توګه مارکېټ ته داخلېږي او بېرته وتلای شي، يعنې د خدماتو او اجناسو بېلابېلو برخو کې پانګه اچولای شي. په دې ډول شرايطو کې بې شمېره کاروباريان او د سره ورته اجناسو مولدين شته. د مولدينو رجحان ګټه کول (ناقعيت) اود مستهلکينو رجحان کيفيت دی. په دې توګه په يواځېتوب سره د دوی عرضه او تقاضا د بازار په بيو اغېزه نشي کولای، يو هم دانحصار حق نه لري دې ته ازاده سيالي وايي. ازاده سيالي يا نګه رقابت (pure competition) چې (perfect competition) هم بلل کېږي، د يوه بشپړ مارکېټ خصوصيت دی که دا حالت نه وی هغه ته (imperfect competition) يا انحصاري رقابت (monopolistic competition) ويل کېږي. په ګڼ شمېر پلورونکو او پېرېدونکو کې يو يې هم په يوازيتوب سره د بازار په بيو اغېزه نه شي کولای. دا ځکه چې د يوه مولد محصول په يوازيتوب سره د ټول بازار د ټولې تقاضا ډېره لږ برخه جوړوي او دغه لږه برخه يا يوازې يو مؤلد نشي کولای په ټول مارکېټ باندې اغېزه کوونکی وي، همداسې هم د يوه پيېرېدونکي تقاضا په مجموعي بيو ډېره اغېزه نشي کولای، ځکه چې په ټوله مجموعي تقاضا

نه، بلکې د دلالانو په بنه راهسک شول. دوی په مادي توليد او د صنعت په پرمختيا کې رول ونه لوباوه، نو ځکه يې اغېز مثبته نه وه. دلال بورژوا له پرمختللفو صنعتي هېوادونو څخه صنعتي اجناس واردوي او ټولنه په يوه مصرفي کتله بدلوي، په دې توگه دغه کمپرا دوره بورژوازي د ريښتيانی ملي بورژوازي مخه نيسي. دغه د لالان چې کله د هېواد اقتصاد په بشپړ مصرفي او وارداتي اقتصاد بدل کړي، ديوه مولد، په پښو ولاړ، ثبات لرونکي او خپلواک اقتصاد د ودې مخه نيسي. کله چې پريمانه غذايي او نور استهلاکي توکي واردېږي، د هېواد دننه کرنيز محصولات هم له زيان سره مخامخ کېږي، په دې توگه د صنعت او کرنې (دوو مولدو سکتورنو) فعاليت له خنډ سره مخامخ کېږي. په داسې حالاتو کې د يو هېواد اقتصاد بېلابېل وضعيتونه غوره کولای شي. په افغانستان کې د عصري بورژوازي زړې يو مهال د شازمان پر مهال زرغون شول، خو ډېر ژردناوړه حالاتو له امله او د افغانستان په خوا کې د انگليس د ښکېلاکگرې لاسوهنې له امله وچ شول، دوهم ځل يو وار بيا د امير شېرعلي خان ددوهم وار په پاچاهۍ کې دغه زړي زرغونېدو ته تيار شول، خو ډېر ژر د بهرني ښکېلاک (انگريز انو) او داخلي استبداد (امير عبدالرحمن خان او حبيب الله خان) له لاسه له ودې پاتې شول. د ديموکراسۍ له لسيزې (دلمريزی څلوېښتمی لسيزې) سره يوځای څه ناڅه ملي پانگوالو د هېواد په اقتصاد کې ملا وتړله او د عبدالمجيد زابلي اقتصادي تدابيرو او د هېواد دريو علمي پنځه کلنو پلانونو د اقتصادي غوړېدا نښې درلودې، خو د کورنيو تحميلي جگړو له امله د

چمتووالی، د توليد د پروسې اسانتيا ؛، د پانگې دتخصيص په بازار کې يې بيه او نور يو بل سره پرتله اوبيا يې د توليد تصميم ونيول شي، چې دا مقايسه او تصميم د تصدۍ مديريت پورې اړه لري.

complement **متمم**

دوه سره تړلي محصولات لکه غنم او بوس، يا دوه سره داسې تړلي محصولات چې د يوه بيه پر پل هم اغېزه وکړي، لکه د نفتو د بيو په لوړېدو سره د موټرو د بيو راټيټېدل، او دسگرېټو د استعمال په کمښت سره د تمباکو د بيې ټيټېدل، همدارنگه د گرځنده تيليفون د لگښت په ډېر لوړېدو سره ممکن خلک نورو تېلفونو (د دفتر تيليفون) ته مخ واړوي، نو ځکه د گرځنده تيليفون د سيم کارت په بيه اغېزه کوي.

comprador bourgeois **کمپرادور بوراژوا**

ننيو صنعتي پانگوالو ټولنو کې ډېر کلونه پخوا د فيوډالېي پړاو د تکامل په ترخ کې يوه بله لوړه طبقه يعنې پروژوا رامنځته شوه او فيوډالي ټولنه يې په بورژوازي ټولنه بدله کړه. دا په خپله د ټولنې د تکامل يوه پړاوو. نوی بوروژا طبقه يو شمېر هغه پخوانی فيوډالان وو چې خپله راټوله شوې پانگه يې په ښارونو کې په صنعت او سوداگرۍ کې په کار واچوله او د صنعي اجناسو په توليد بوخت شول او د خپلو ټولنو په ترقۍ کې يې ډېره غوره اغېزه وکړه، خو راوروسته چې کله په وروسته پاتې هېوادونو کې لوړه طبقه دبوروژازي په بنه راڅرگنده شوه، دوی د يوې عصري بورژوازي په بنه

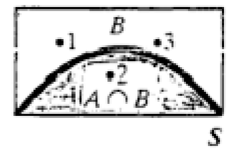

د پچی اچولو په تجربه کي د نمونې نقاط يو شان احتمال لري، او د کمې شوې نمونې فضاء پورې مربوط هريو دنمونې نقاط يوشان شرطي احتمال 1/3 تعين شوی دی. څرنګه چي صرف جفت عدد له هغو درې عددونو څخه چي د نمونې فضاء B يې کمبود مونډلاي و 2 عدده وو. نو نتيجه اخيستلاي شو چي د A د واقع کيدو احتمال په هغه وخت کې چې B واقع شوی وي 1/3 دی، نو د A حادثې احتمال کله چې B حادثه واقع شي، د ښودلو لپاره يې P(A/B) سمبول استعمالوو. نو د پچې اچولو مثال لپاره ليکو چي:

$$P(A/B) = 1/3$$

دلته: د A د حادثې داحتمال د لاس ته راوړلو لپاره کله چي B حادثه واقع شوی وي لاندې عمليه اجراء کوو، د A دحادثې احتمال هغه برخه چي د تنقيص شوي نمونې فضاء B په مينځ کي قرار لري يعنی P(A∩B) پر ټولې تنقص شوي نمونې په مجموعي احتمال باندې يعنی P (B) باندي تقسيموو. نو، د پچې اچولو په مثال کې د A په حادثه کي (د يوجفت عدد مشاهده) او د B په حادثه کي (د هغه عدد مشاهده چي د رې وي) نو پيدا کوو چي:

$$P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)} = \frac{P(2)}{P(1) + P(2) + P(3)} = \frac{\frac{1}{6}}{\frac{3}{6}} = \frac{1}{3}$$

په عمومي صورت سره دلته د(A/B) P فرمول صدق کوي.

دريو علمي پنځه کلنو پلانونو لاسته راوړنې او ورسره د لومړني جمهوري نظام نوې طرحې ټولې له لاسه ووتې، وروسته تر ۱۳۸۰ ل. کال يو اومافيايي اقتصاد چې د پيسو مينځل، مالي فساد او د ملي شتمنيو غصب، قاچاق اختلاس يې لويه مميزه وه تر سترګو کېږي، چې هيواد يې په يوه بشپړه لګښتي ټولنه بدل کړ. دغه حالت هم د ملي بورژوازي د رابرسېره کېدو او دملي پانګوالو د ګټور کار کولو او د کورنی توليد د ودې مخه ونيوله.

خارونکی **comptroller**

د حسابونو کتونکی. پلټونکی. کنټرولر. هغه څوک چې comptmeter ورسره وی.

شمېرل **compute**

حسابول. اټکل کول. د شمېر په پام کې نيول.

احتمالات **conditional probability**

هغه احتمالات، چي د حادثاتو د واقع کيدو نسبي فريکونسي يې په هغه وخت کې چې تجربه په زياته اندازه تکرار شي، په پام کې وي. دغه ډول احتمالات د غيرشرطيه (unconditional probabilities) په نوم يادېږي، ځکه چې هيڅ ډول شرط ددې ډول احتمالاتو لپاره نه وي فرض شوي، مګر هغه شرايط چي د تجربې په واسطه تعريف شوي وي. ددوه ځله تکرار شرطيه احتمال يوپردوه دی، د نورو احتمال بيا داسی نه دی. مثلاً د شيراو خط احتمال سم نيم شير او سم نيم خط کيدای شی، په دې شرط چی يو يی واقع شوی وی. دشرطيه احتمال شکل لاندی بڼه لري:

وایي چې ضروري لګښتونه دوه ځانګړتیاوې لري: یو دا چې د انسان ځانګړتیا ورته اړتیا لري او د کیفیت لرونکی دی. دوهم داچې د بنې او ډول له مخې یې محدود او لږوي حال دا چې ناضروري لګښتونه نا محدود دي. په عمل کې د لګښتونو ضروري او نا ضروري والی ستونزمن کار دی. په دغه ویشنه کې معیار دا دی چې که چیرې ضروري لګښتونه انسان ته برابر نشي، نو ژوند یې ګډ وډ کیږي، لکه ډوډۍ، خو د یوه زرک ساتل ناضروري دی. د اقتصاد له پلوه ضروري لګښتونه زیاتره د خلکو عوایدو پورې تړلی دی. یو امریکایي اقتصاد پوه (میلتون فریدمن) وایي: د یو وګړي لګښت د هغه شتمني او پرلپسې عاید سره تړلي دی، نه د هغه جاري عاید پورې. یعنی یو وګړي خپل لګښت، خپل جاري عاید او هغه عاید پورې چې ممکن راتلونکی کې یې ترلاسه کړي، له مخې ټاکي (د بیلګې په توګه د پلار میراث یې راتلونکی عاید دی). همدارنګه د یوه وګړي شتمني هم د هغه په لګښت اغېزه لري، نو ځکه یو وګړي د هغو په پام کې نیولو سره خپل لګښت کم او یا هم زیاتوي.

لګښتي اجناس **consumption goods**

هغه توکي چې کورنۍ یې له ترلاسه کولو سره سم د خپلو اړتیاوو لپاره لګوي. هغه اجناس چې د کورنیو د غړو داحتیاج د پوره کولو په خاطر استهلاک کېږي او د هغو د چمتو کولو او پیرودلو موخه دانه وي، چې د

ګډول **consolidation**

سره شریکول، یو ځای کول. د څو اقتصادي موسسو یو ځای کول. د څو شرکتونو ادغام. یووالی او اختلاط.

مستهلک **consumer**

هغه څوک چې اقتصادي مالونه مصرفوي. هغه مشتریان چې د استهلاک او استفادې لپاره اجناس پیري.

لګښت **consumption**

د جاري اړتیاوو د پوره کولو په خاطر له موجودو منابعو څخه کار اخیستل دی. په بله وینا: لګښت په لنډه موده کې د اړتیاوو د پوره کولو لپاره داجناسو او خدماتو لګول دی. په داسی ډول چې اجناس او خدمات داسی مصرف او ولګول شي چې هیڅ اثر یې پاتی نشی.

د ارقامو له مخې لګښت د ټولو کورنیو، خصوصی شرکتونو او د عامه سکتور جاری لګښتونه (د نظامی لګښتونو په ګډون) دی. د اجناسو او خدماتو کارولو ته لګښت ویل کیږي. د ډوډۍ خوړلو او د جامو اغوستلو ته د اجناسو لګښت او د راډیو اوریدل او دتلویزون کتل یا د یوه کتاب لوستلو ته د خدماتو لګښت وایي. هغه خدمت چې د اوسیدلویو کور یی ترسره کوي او هغه خدمت چې بوټان یی ترسره کوي او د استعمالوونکي د رضایت لامل ګرځي هم لګښتونه دي. ځینو پوهانو لګښت په ضروري او ناضروري برخو باندې ویشلی دی. دوی

سوسیالېزم کې ټولنیزه هوساینه معیار دی یعنې دیو وګړي او ټولې ټولنې ستندرد. دا ځکه چې دغه ډول ټولنه د فرد ګرایې پرځای ټولنیز توب ته نژدې ده، یعنې دوه وروستي نظامونه د لګښت د ستندرد لپاره دیو اخلاقي سلوک پلویان دي، نه د مطلقې ازادۍ. مګر یو شمېر نور نظریه ورکوونکي مصرفي چلند یاد لګښت د ستندرد مقابل د وګړي د رفتار په هکله خبرې نه کوي، بلکې د لګښت د ستندرد په اوصافو خبرې کوي. دوه وروستي نظامونه حکم کوي، چې د ټولنې هر وګړی د مصرف په برخه کې باید نه یوازې دا چې باید یووګړی وي، بلکې ورسره باید دټولنې د جمعې وجود یو عضو هم وي.

قاچاقي مالونه **contra band**

په پټه سوداګري کول،یو شمېر مالونه بې له قانوني جواز پلورل او پیرودل. د دوو یا له هغو څخه د زیاتو اشخاصو ترمنځ داسې تړون چې په راکړه - ورکړه کې قانوني خنډ ولري.

تړون **contract**

تړون او قرار داد یوه عمومي اصطلاح ده، خو په اقتصاد کې د دوو اشخاصو (حکمي او حقیقي دواړو) ترمنځ یوه موافقه ده چې د هغې له مخې یوه اقتصادي معامله پرمخ بیایي او دواړه لوري د هغې په رعایت ژمن وي. دواړه لوري تړون د رضایت له مخې او له قانون سره سم لاسلیک راتلونکي تولید اواقتصاد لپاره په کار یوړل شي، لکه بوټان، جامې، مالګه اونور.

دلګښت ستېنډرډ **consumption standard**

د مصرفي اجناسو اوچت کیفیت او د نورو اجناسو په پرتله یې غوره والی چې یو وګړی هڅه کوي هغه ترلاسه کړي، دغه موخه اوغوره والی په مصرف یا لګښت باندې اغېزه لري. د بېلګې په توګه د ښکلي او پاک چاپېریال لرونکي کورونه، اسانه ترانسپورت، تازه او پخه میوه چې د لوړ ستندرد لرونکي دي او د ګڼې ګوڼې او ناپاکه هوا لرونکې سیمې کورونه، دروند او ورو ترانسپورت، ورسته او بې کیفیته میوه د ټیټ ستندرد لرونکې وي. د لویدیځوالو یا پرمختللي اقتصاد له نظره لګښت دوو لاملونو پورې تړلي دي:

الف:ستندرد (چې پورته یې یادنه شوې)

ب: عاید

څومره چې اقتصادي توانمندي اوچته وي د لګښت ستندرد اوچت غوره کېږي، خو بېوزلان د ټیټ لګښت ستندرد کې وي، څومره چې د اجناسو او خدماتو ستندر اوچت وي، هومره یې لګښت زیات وي. په یوه ټولنه کې د بیوزلو او بډایو د ژوندیو معیار همدا د لګښت ستندرد دی. د اسلام مبارک دین عدالت او له نورو مسلمانانو سره برابري عیار ګرځولي، لکه د اسلام په صدر کې چې د خلفاوو او لوړ پوړیو چارواکو د ژوند طرز او طریقه عامو مسلمانانو سره توپیر نه درلود. په

اوپه شرکت، اداره،هټۍ، بانک او لنډه دا چې هر اقتصادي واحد، تصدی، پروژه يا بل څه کې پټولو، رشوت، کم او زيات حسابولو او دشخصي استفادې لپاره د پيسو لګښت ته وايي چې د مالي شفافيت سرچپه وي.

درغلي **counter feting**

جعلي. د درواغو معامله. جعلي پيسې counter feitmony دوکه.

جعلي پيسې **counter fit money**

هغه پيسې چې کټ مټ په چلند کې د لويدلو قانوني پيسو په شان بڼه لري، خو تقلبي وي او د مقابل لوري د دوکه کولو په خاطر استعمالېږي. مافيايي باندونه، د ځينو حکومتونو سياسي مخالفين، اقتصادي سبو تاژ کوونکی او غله د دې ډول پيسو په چاپ لاس پورې کوي. ځينې وخت د مادي منفعت په خاطر، ځينې وخت د يوه اقتصاد د ويجاړولو په خاطر، ځينې وخت دسياسي بې اعتباري په خاطر او ځنيې وخت د دې ټولو موخو د ترلاسه کولو لپاره دغه غير قانوني عمل ليدل شوی دی.

پېشه **craft**

کسب يا کار، حرفه.

پېشه ور **craftsman**

کسبه کار. د يوې حرفې لرونکی

کوي. تړونونه د سوداګرۍ په برخه کې ډېر معمول دی، چې نن ورځ يې په نړيواله کچه هم ګڼ شمېر ببلګې شته.

کنترول شوی اقتصاد **controlled economy**

له مرکزي اقتصاد سره مترادفه اصطلاح ده، د لته د ازاد بازار برخلاف، اقتصادي فعاليتونه او جريانات ددولت تر ځارنې او کنترول لاندې وي، داجناسو او خدماتو توليد او د اندازې ټاکل او د جنس او خدمت کيفيت هم د دولت له خوا کنترول کېږي. دولت په اقتصاد کې ارشادي رول لري.

چاپ حق **copy right**

يو انحصاري حق دی، چې يو شخص موسسه يا مطبعه يا بل چاته ورکول کېږي. علمي اثار، تاليفات، موسيقي کمپوز، عکسونه، نقشې، جدولونه، انځور او نور صنعتي او هنري يا طبع شوي اثار په دې کې راځي. دغه حق د محکمې له خوا نافذېږي، دولت د کاپي رايټ ملاتړ کوي.

فساد **corruption**

فساد په لغت کې وروستوالي او خرابۍ ته وايي، خوپه اقتصاد، اداره او ټولنيزو بحثونو کې موخه ورڅخه هغه نا مطلوب وضعيت دی چې ببلابېلو برخو کې ليدل کېدای شي، لکه اداري فساد، اجتماعي فساد، اخلاقي فساد، اومالي فساد، چې د لته زموږ موخه مالي فساد دی. په ځانګړي توګه مالي فساد د پيسو غلا، اختلاس، ناسم مصرف

لري. د محاسبې په چارو کې کريديت د دبت په وړاندې ثبت او ليکل کېږي. (و، گ، محاسبه) هغه بانکونه چې کريديتونه ورکوي (Credit bank) بلل کېږي، چې مشتريانو ته د پور ورکړه يې دنده وي،دغه کريديتونه يا د سيده پور په بڼه وي يا هم د اسنادو د بيو د تنزيل په بڼه. مشتري له دغه کريديت څخه د کارو بار پرمخ بيولو لپاره کار اخلي او د دغه ډول تجاري بانکونو د فعاليت په پايله کې کاروباري پرمختيا رامنځته کېږي.

سست تورم **creeping inflation**

د پيسو دپړسوب يا انفلاسيون هغه حالت چې ډېر ورو او په نرمۍ سره مخ په زياتېدو وي.کېدای شي وروسته له څه مودې څخه په گړندي انفلاسيون بدل شي (و.گ، انفلاسيون)

کړکېچ **crisis**

په اقتصاد کې ستونزې او خنډونه چې د اقتصادي پرمختيا او ترقۍ پرځای ځنډ راولي اووضعيت ټکنی کړي، خو دا د اقتصادي ډېب (panic) سره توپير لري. بحران له اقتصادي ډبوالی سره داتوپير لري چې، اقتصادي ډبوالی کېدای شي وروسته تر کړکيچ يا بحران ترسترگو شي، خو کړکېچ يا بحران هغه دوران دی چې نښې او علايم او حرکت يې ټول د اقتصادي ودې او رونق سرچپه وي.

اعتبار **credit**

پور. د ورکړې وخت. اعتبار. له مالي امکاناتو څخه د کار اخيستو د امکان برابرول. درې ډوله کريدت شته.

الف: مصرفي (Consumer credit): مالي بنسټونه لويې، مغازې لرونکې او نور رسمي او نا رسمي مراجع يې خلکو ته د دوی د مصرفي اجناسو د پېرودلو لپاره چمتو کوي.

ب: سوداگريز (Trade credit): هغه کريديت چې دلومړنيو اړتياوو عرضه کوونکی يې د فابريکو خاوندانو ته ورکوي.

ج: بانکي کريديت (bank Credit): له هغو پورونو اواسانتياوو گټه اخيستل چې مشترتان يې له بانکونو څخه ترلاسه کوي، په تېره بيا اوس يو شمېر بانکونه د ځانگړو مقاصدو لپاره مشتري ته کريديت ورکوي لکه د کرنې د پراختيا بانک يې چې بزگرانو ته ورکوي. پور او اعتبار(Credit) د دې لامل کېږي، چې توليدوونکی د توليد له پړاو څخه د پلورلو تر پړاو پورې ورسوي اوهمداسې هم يو مصرف کوونکی وکولای شي د خپل هغه عايد په واسطه ضرورت وړ اجناس وپيري، چې دغه عايد به راتلونکي کې ترلاسه کوي او بيا به يې کريديت ورکوونکي ته په هغه مهال ببرته سپاري. عموماً د بانک کريديتونه د پيسو د عرضې په بڼه دي، نو ځکه کريديت ډېر اوچت اقتصادي ارزښت

روزنه، د کار وسايل، د ژوند اسباب اونور ټول چې د تاريخ په اوږدو کې يې ترلاسه کړي او نسل په نسل همداسې رالېږدېدلي دي. البته دوخت د تېرېدو په ترڅ کې يې ډېرى هغه برخې چې د پاينبت وړتيا يې له لاسه ورکړې، يا يې ګټورتوب له منځه تللي، خو د پاينبت وړ او مثبت اړخ يې پاتې اونوره يې هم وده موندلې ده. په انګليسي او اروپايي ژبو کې د کلتوري ټولو مادي او مانيزو ارزښتونو لپاره همدا د کلچر ياکلتور لغت کارول کېږي، خو په پښتو او دري کې فرهنګ د کلتور تر ټولو متعالي برخه ده لکه ادب، پوهه، د مشرانو د رناوی، مېلمه پالنه، ټول عالي انساني سجايا او دې ته ورته وياړلي او اوچت ارزښتونه، حال دا چې يو شمېر نور دودونه چې متعالي ارزښت نه لري، په کلتور کې شمېرل کېږي، اما فرهنګ نه دی. دبېلګې په توګه د هلک د زېږېدو پر وخت په ټوک ډزې کول، په ميله او رخصتيو کې د چرګانو يا سپيو جنګول، په چلم باندې دمريو او ځونډيو ترل اوداسې نور کلچر دی اما فرهنګ کې نه راځي، دا به ډېره ناوړه وي چې دواړه په يوه معنا راوستل شي. د بېلګې په توګه د جګړې فرهنګ، د کوکنارو کرلو فرهنګ، د ښځو په وړاندې تاوتريخوالى دا يو هم فرهنګ نه دی، خو د افغانستان د جګړه ييزو شرايطو په کلونو کې چې د ژوند ډېره برخه انحطاط سره مخامخ شوه دغه ډول اصطلاحات هم په نا سنجول شوې بڼه دود شوی، يا يو دبل پرځای کارول کېږي. اوس سې بياکتنې ته اړتيا شته.

د بحرني مسير ميتود **critical path method**

يا CPM تقريباً هماغه د پيرت تخنيک دي (و.ګ.PERT)، خو توپير په دې کې دي چې دلته په سيده توګه د پانګې لګيدلو ته پاملرنه کيږي، يعنې د وخت په کميدو او زياتيدو سره پانګه لګيدل نه محاسبه کوي، بلکې په مجموع کې د پروژې د فعاليتونو په ترسره کيدو پانګه محاسبه کوي. دوي د وخت په محاسبه ډېر زيار نه ګالي، بلکه يواځې د بودجې په محاسبه کې هڅه کوي او د زمان د بر آورد په پرتله د بودجې بر آورد ته ډېره پاملرنه کوي، طبعاً دا کوښښ هم کوي چې په کوم وخت کې فعاليتونه ترسره شي، يعنې تقريباً له پيرت تخنيک سره د محاسبې تخنيک يوځاي کوي، په دې توګه پيرت تخنيک هم خپل ارزښت له لاسه نه ورکوي، بلکې ارزښت يې زياتيږي. په CPM کې د هر فعاليت د اجرا لپاره دوه فعاليتونه په پام کې نيول کيږي.

تر کښت لاندې **cultivated areas**

هغه سيمې چې کرنه پکې کېږي. هغه ساحه چې شاړه او خاره نه وي، بلکې د arable land په ځمکوکې وشمېرل شي او د ونو- بوټو کرنه cultivation پکې وشي، د کرنې ساحې cultivated areas پراختيا په سيده توګه د کليوالي خلکو له اقتصادي ودې او پرمختيا سره اړيکې لري.

کلتور **culture**

د بشري ټولنو تولې هغه مادي اومعنوي لاسته راوړنې،انګېرنې،روايات، عقايد، کړه -وړه، ښووونه او

جاري ارزش **current value**

په بازار کې د یوه جنس یا تولید شوي او عرضه کړل شوي محصول هغه بیه چې د هغه جنس لپاره موجوده ده او دغه جنس وربانديې ترلاسه کېدای شي. کېدای شي راتلونکي کې کمه یا زیاته شي.

ګمرکي عواید **custom duties**

هغه اندازه عواید چې د ګمرکونو د چارو له قانون سره سم او په ګمرکي تعرفه کې د ښودل شوي لارښود او طرز العمل مطابق په وارداتو وضع او ورڅخه اخیستل کېږي. هغه مالیه چې په صادراتي او وارداتي مالونو وضع شوې ده. په مجموع کې چې څه په سوداګرۍ بانديې حواله کېږي او هغه یې په ورکړه مکلف دی ګمرکي عوارضcustom charges بلل کېږي.

ګمرک **custom house**

هغه چارې چې د وارداتي او صادراتي اجناسو په هکله ترسره کېږي، خو په عمومي توګه په عامه ژبه کې همدغه اصطلاح ټولو ګمرکي چارو، عرف او عاداتو ته ویل کېږي. په خپله د ګمرک دفتر ته custom house ویل کېږي.

ګمرک **customs**

هغه چارې چې د وارداتي او صادراتي اجناسو په هکله ترسره کېږي، خو په عمومي توګه په عامه ژبه کې همدغه اصطلاح ټولو ګمرکي چارو، عرف

راټولېدل **cumulate**

ډېری کېدل. تجمع غونډېدل.

کرنسي **currency**

پیسې په هر هېواد کې د اقتصاد په جریان او معاملاتو کې د مبادلې قانوني وسیله ده. دې ته money یا مسکوک هم ویل کېږي اوکټ مټ یو شان معنا لري، چې د بانکنوټ په بڼه هم خپرېږي، خو د چک او د ورکړو نور اسناد په دې کې نشي راتلای.

د پولي واحد هیئت **currency board**

هغه صلاحیت لرونکی هیئت چې د یوه هېواد دقانوني ملي پیسې د ارزښت څارنه، نظارت، د هغو د چلند لارښوونه، له بهرنیو پیسو سره د هغو د تبادلې، د ملي پیسې د پیروډنې د قدرت ثبات او نور ارزوې او په دې هکله مشورې او هدایت ورکوي.

صراف **currency exchange**

هغه ځوک، شاغل یا کاروباری چې بوختیا او دنده یې دسعر بدلول وی. دصرافی خاوند.

جاري حساب **current account**

په بانک کې جاري حساب Current account جاري حسابونه دي.

جاري شتمني **current assets**

هغه د ارزښت وړ څه چې د سپما په ډول نه، بلکې د جاری شتمنیو په عنوان بانک کی پرته وی.

اسنادو مهر کول. په سند باندې د گمرک د مهر لګول.

دوراني نوسانات **cyclical fluctuations**

دا په اقتصادي پېښبو کې د نوسان او تمو جاتو هغه ډول دی، چې په دوراني ډول سره ځينې وخت تکرارېږي، يعنې هغه نوسان چې د ورته شرايطو په پېښېدو سره يوځل بيا دوران کوي.

او عاداتو ته ويل کېږي. په خپله د گمرک دفتر ته custom house ويل کېږي.

گمرکي تفتيش **customs inspection**

هغه پلټنه او ارزونه چې د گمرک د مامورينو له خوا ترسره کېږي.

گمرکي مهر **customs seals**

د گمرکي چارو په پای کې هغه نښه چې د حسابونو د پاکوالي په معنا لګول کېږي. د

D

Da Afghanistan Bank(DAB)

د افغانستان بانک

د افغانستان یا د افغانستان د دولت بانک يو مرکزي بانک دی، چې په ۱۳۱۸ ل. کال کې تاسيس شوی دی(سره له دې چې په افغانستان کې لومړنی بانک افغان ملي بانک و، خو هغه د دولت بانک نه دی دغه بانک په ۱۳۱۱ ل کې تاسيس شوی و). د افغانستان بانک (DAB)لومړنۍ پانګه ۱۲۰ ميليونه افغانۍ وه، چې له هماغه وخته د يوه مرکزي بانک اصلي دندې يعنې د پيسو نشر، د انفلاسيون کنترول او د پولي سياست جوړول او تطبيق کول او د تادياتو او کورنيو پيسو ثبات پرمخ بيايي. له دې امله چې د دې بانک له تاسيس څخه مخکې ملي بانک تاسيس شوی و، او تقريباً د دولتي بانک يا مرکزي بانک دندې يې پرمخ بيولې، نو ځکه يې د همدې بانک په پانګه کې ونډه ترلاسه کړه، خو وروسته بيا مستقل شو او مهم مالي فعاليتونه لکه د دولتي لويو او کوچنيو پروژو تمويل، داما ناتو ساتنه او پور ورکول يې ترسره کول يعنې څه موده يې د سوداګريز بانک چارې هم پرمخ بيولې، ترڅو چې پښتني تجارتي بانک جوړ شو. دغه بانک اوس د هېواد په ۳۴ ولاياتونو او لويو ښارونو کې ټولټې ۴٦ څانګې لري، ځينو ولاياتو کې شپږ نورسيمه ييز دفترونه لري. دغه بانک د يوې معياري مالي ادارې او د مرکزي بانک په توګه دنده لري، چې په هېواد کې يو پياوړی مالي سيستم ټينګ او پياوړی کړي، د بيو ثبات ډاډمن کړي، د پياوړی مالي سياست په لرلو سره دوامداره اقتصادي وده او منظم مالي سيستم تامين، سالم پولي سياست جوړو او اجرا کړي، د اسعارو زيرمې اداره او وساتي، د پيسو نشر په ولکه کې ولري، نور معاملاتي او تجارتي بانکونه کنترول او رهنمايي او د اړتيا پر مهال حمايه کړي او په مجموع کې د افغانستان د دولت عمومي اقتصادي پاليسي پلي کړي. دغه بانک له هېواد څخه بهر په نيويارک او لندن کې هم نماينده ګي لري. له بدغه مرغه د دې بانک ډېرې څانګې وروسته تر ۱۳۷۱ ل. څخه لوټ او يا له کاره پاتې شوې. بهرنۍ څانګې يې هم له فعاليت څخه پاتې شوی، خووروسته تر ۱۳۸۱ ل. کال څخه بېرته فعالې شوې او له دې څخه دوه کاله وروسته يې يو غوره او اغېزمن پولي ريفورم تطبيق کړ، اوس د افغانستان بانک د تشکيلاتي بدلون او د خپل مستقلانه صلاحيت له مخې يو بشپړ او معياري بانک دی.

دوطني صابون او پلاستکي لوښو د تولید پرمهال هم همداسې بېلګې ولیدل شوې او حریف بریالی راووت، خو کورني تولیدات ماتې سره مخا مخ شول.

معلومات data

ټول هغه اعداد، ارقام او حقایق چې د یوې څېړنې د ترسره کولو لپاره په کاردي. هغه اعداد چې د یوه احصائیوي تحلیل لپاره د خامو توکیو لپاره ضرور دي. د یوې موضوع په هکله راټول شوي معلومات.

د یوید ریکاردو David Recardo

د دیوید ریکارډو نوم خامخا په ګڼ شمېر ځایونو کې مخې ته راځي، د اقتصادي نظریاتو په تاریخ کې یې لیکنو ته اشاره شوي او د یو شمېر اقتصادي مفاهیمو او میتودونو په تشریح کې د ریکارډو د اثار یادونه شوې ده. دا چې ریکارډو په اقصتاد کې د کوم دریځ لرونکی دی او څه اثار یې د اقتصاد په ډګر کې لیکلي او د اروپا د نولسمې پېړۍ په اقتصاد پوهانو یې څومره اغېزه وه، دلته یې یادونه کېږي:

د یوید ریکارډو په ۱۷۷۲ م.کې په لندن کې نړۍ ته سترګې پرانیستې پلار یې یو یهودي و، چې په ۱۷۶۰ م.کې له هالند څخه انګلستان ته مهاجر شوی و. ریکار ډو په ۲۱ کلنۍ کې له یوې

زیان damage

هغه تاوان، خساره یا ضرر چې پېښ شوی دی. د ترانسپورتشن پرمهال مال ته زیان رسېدل، له قرار داد او تړون څخه د سرغړونې څخه دسرغړونې خساره ورکول، په ګودام کې مال ته زیان رسېدل او نور.

ارزانه پلورل damping

هغه حالت دی چې وارداتي اجناس په بازار کې له تقاضا اضافه وي او بیې راټیټې شي. د مپنګ قصدي عمل دی اوپه مارکېټ اوبازار کې د سیال د ماتولو لپاره ترسره کېږي. د ډمپنګ له امله تولیدوونکو ته رسېدلي زیان د دې لامل کېږي، چې دغه مولد په راتلونکي کې هیڅکله د تولید عملیه پرمخ نه بیایي. ځینی هېوادونه دخپل سیال هېواد د اقتصادي ماتې په خاطر هغه ډول مشابه اجناس چې دغه بل هېواد کې تولیدېږي، په پریمانه اندازه ور صادروي او د هغه هېواد دننه مشابه اجناس له ماتې سره مخامخ کوي، د بېلګې په توګه له ۲۰۰۲ کال وروسته د هېواد د ختیزو ولایتونو کې د یو شمېر سبو لکه بادرنګو، لېږو او هندوانې تولید ته پاملرنه وشوه او ګڼ شمېر بزګرانو تولید کړل، خو همدا وخت به د هېواد له ختیزو پولو په زیات شمېر سابه وارد شول چې بیه به یې دموقت وخت لپاره د سیمه ییزو تولیداتو له بیې ټیټه وه، دغه Damping بزګران اړ کړل چې بیا یې یو کال هم سابه ونه کرل. په هېواد کې

(ربح) هغه اغېزې هم وښودې چې د غلو- دانو د ټيټو بيو له امله راپيدا شوی وې، يعنې ده په حقيقت کې د نزولي بهرې قانون کشف کړی و. ده وويل چې پر ځمکه باندې دانساني کار (د بزګر د کار) او د پانګې په زياتولو سره د کرنيزو حاصلاتو ګټه وار په وار کمېږي، همدغه د نزولي بهرې قانون (Law of diminishing returns) نن ورځ د کرنيز اقتصاد د علم يو مهم څپرکی دی. دنوموړي دغه اثر د وه کاله روسته د کتابګوټي په بنه خپور شو. ريکاړډو په ۱۸۱۹ م. کال کې د انګلستان د عوامو د جرګې غړی شو، د هغه د ليکنو عجيبه ځانګړتيا داوه چې ډېرې لنډې، خو ډېرې زړه راکښونکی وې، پيچلي مسايل يې په يوه لنډ تحليلی موډل کې د څو متحولينو په څېړلو سره توضيح کول او له هغو څخه يې کوټلی پايلې په ګوته کولې، داسې هم ويل کېږي، چې د کنز د برياليتوب راز په دې کې و چې د ريکاړډو له هنر څخه يې کار اخيست. د ريکاردو داستدلال طرز د نورو اقتصاد پوهانو لپاره يو تحقيقي ميتود و ګرځېد. په تېره بيا نوموړی د کرنيز اقتصاد په ډګر کې د ځمکې محدوديت او قحط (land Scarcity) بيان کړ، هغه په ۱۸۱۵ م. کال کې ټول اقتصاد د يوې کروندې د اقتصاد په بڼه داسې توضيح کړ چې ټول محصول يې د کروندې د مالک، بزګرانو او اجاره لرونکو ترمنځ وېشل کېږي. هغه د لته هم د حاصل (مثلاً د غنمو توليد) د مزدونو (د بزګرانو لپاره) خالص توليد، نزولي بهرې او د ټولې پانګې لپاره هم ليو لنډ موډل تشريح کړ، نو ځکه يې نسبي لګښتونه هم وښودلای شول او د هغه وخت د انګلستان دولت

انګليسي پېغلې سره چې (کويکر) قبيلې پورې يې اړه لرله واده وکړ، خو مور او پلار يې د ده له دغه واده سره مخالف وو، دوی غوښتل ريکاردو له يهودي کورنۍ سره خپلوي وکړي، نو ځکه د پلار له ميراث څخه محروم کړل شو. د اد ريکاردو د ژوند لومړی لوړې – ژورې وې. لومړی يې د پلار په شان د صرافي په چارو کې ځان بوخت کړ او له سوداګرو سره يې د پيسو د لېږد په چارو کې کار کاوه، خو وروسته يې د بورس اوونډېو تبادله او د لالي پيل کړه. د پورونو ورکړې يې تنظيمولې او د ونډو معاملات يې ثبتول. په ۱۸۱٤ م. کې چې عمر يې ٤۲ کلونو ته رسېدلی و، له دې چارو لاس په سر شو او يوه کرونده يې وپيرودله او په هغې کې يې کار پيل کړ، همدا وخت يې د اقتصادي مسايلو مطالعه پيل کړه، په ۱۷۹۹م. کې په ناڅاپي توګه د ادام سمت د ملتونو شتمني کتاب لاس ته ورغی، له دې پيښې څخه لس کاله وروسته يې په اقتصاد کې خپله لومړنۍ مقاله په يوه ورځپاڼه کې خپره کړه، وروسته يې همدغه ليکنه په ۱۸۱۰ م. کال کې (د طلادبيو زياتېدل او د پيسو د ارزښت کمېدل) عنوان لاندې د يو کتابګوټي په بڼه چا پ کړه. ده په دغه اثر کې دا عقيده څرګنده کړه، چې د پيسو د تورم علت دادی چې د انګلستان مرکزي بانک ونشو کولای چې د پيسو د نشر مخه ونيسي، همدا وخت د سروزرو د بيو د څارنې کميسون د ريکاردو همدا نظريه تائيد کړه او دغې خبرې دريکاړډو نوم هرځای ته ورساوه. ده په حقيقت کې د تورم يو لامل ثابت کړی و. په ۱۸۱٤ م. کال کې يې دسوداګرۍ پاليسيګانې وښودې. ده د ونډو د ګټو

لپاره د تېلو په راوړلو کې ځنډ راغلی، کارګر په دی مهال کې هم مزد اخلي، خو کار ولاړ دی. یعنې هغه وخت چې مزد ورکول کېږي، خو کارنه کېږي. اوس پرمختللې نړۍ کې هیڅ داسې شیبې نه واقع کېږي، چې د وخت د ضایع په نوم وپېژندل شي، خو پرمختیایي هېوادونه لا هم دې ستونزې سره مخامخ دي.

death rate **د مړینو نسبت**

یوه دیموګرافیکي اصطلاح ده، چې دیوه کال په نفوسو کې په هرو زرو تنو کې د مړینو اندازه ښکاره کوي. په پرمختیا یي هېوادو کې د پرمختللو صنعتي هېوادونو په پرتله د مړینو او تولداتو، دو اړو کچه لوړه ده.

debenture **د پور ورکړې سند**

ټول هغه اسناد یا پاڼې دي چې د یوه شرکت یا تجارتخانې د دارایي په واسطه یې ضمانت شوی وي اونوموړی د همدغو پاڼو په ډاډمنتیا د تمویل لپاره پیسې مصرفولای شي. د پور سند.

debit **پور**

کله چې یوشخص (حقیقي یا حکمي) په ټاکلي مقدار پیسو یا د ټاکلي ارزش لرونکي جنس په وړاندې له یو بل شخص څخه پوروړی وي (کېدای شي پور د پیسو په بڼه یا هم د جنس په بڼه وي). زیاتره پورونه د ربح په وړاندې ترلاسه کېږي، او د اداکولو نېټه یې معلومه وي.

ته یې د ځانګړو اقلامو دصدور او دواردولو لېست وښود، د ارزانه تولیدیدونکو صادرول یې مجاز وګڼل خو د لوړې بیې لرونکو اجناسو واردول یې غیر اقتصادي وبلل، په دې توګه یې د ازادې سوداګرۍ لپاره یو فرمول وضع کړ. د ریکارډو یوه ځانګړنه داده چې شخصي ثروت یې د نورو اقتصاد پوهانو په پرتله زیا ت و، یعنې په ۱۸۲۳ م. کال کې یې تر مړینې وروسته خپلې مېرمنې او اولادونو ته د ۷۵۰۰۰۰ لېرې په اندازه شتمني په میراث پرېښوده چې په هغه مهال کې په انګلستان کې لویه شتمني وه.

de jure **د یجور**

کوم څه چې قانوناً او په رسمي ډول شته. د حق له مخې. د بېلګې په توګه په وګړشمېرنه کې دیجور سرشمېرنه هغه ده چې وګړي په سیمه کې داوسېدو پر بنسټ وشمېرل شي، نه دا چې آیا نوموړی د شمېرنې پرمهال عملاً چېرته دی. البته د واړه ډولونه معمول دي، خو مهمه داده چې دکار د پیل پرمهال یې په یوه نه یوه توافق شوی وي.

dead time **ضایع شوی وخت**

ځینې وخت د یوې فابریکې د فعالیت پرمهال ماشین له کاره لوېږي، یا برېښنا قطع شي یا د کوم بل دلیل له امله کار ودرېږي، خو کار ګر خپل معاش اخلي، دغه ضایع شوی له لاسه وتلی یا فوت شوی وخت ته dead time ویل کېږي. یا په کارځای کې کارګر موجود دی، خو خام توکي نشته او د خامو توکو یا نیم کاره موادو یا د سون

قیاس روش **deductive method**

د قیاس کولو له طریقه په یوې اقتصادي پېښې پوهېدل. د قیاس کولو له لارې د یوې څېړنې پرمخ بیول.

قباله **deed**

هغه لیکلی سند چې د ملکیت لېږدول ښکاره کوي او په هغه کې د ملکیت د لېږدولو موافقه لیکل شوې وي، دغه سند مهر، لاسلیک او په رسمي مراجعو کې ثبت کېږي.

اختلاس **defalcation**

د دولت په شتمن کې خیانت. له بیت المال (عامه شتمنیو) څخه په خپله ګټه کار اخیستل. د مالونووهل. خیانت.

د یفلاسیون **deflation**

په اقتصاد کې د انفلاسیون سرچپه هغه غیر عادي حالت دی، چې په بیو کې ډېر زیات کمښت راځي.

دیفلاسیونن **deflations**

منحل شوي کمپنۍ **defunct company**

هغه شرکت او کمپنۍ چې لمنځه وړل شوی، یوه بل شرکت سره ګډه شوی یا بیخی له منځه تللی او نشی کولای نور په پخوانی نوم، شهرت او مارک فعالیت ولری.

تقاضا **demand**

په یوه ټاکلي وخت کې د یو جنس یا خدمت د پیرودنې لپاره هغه اندازه ده، چې تقاضا کوونکي حاضر وي، په ټاکلي بیه هغه ترلاسه کړي. تقاضا

پور وړی **debtor**

هغه څوک چې یو قرض وربانديې دی. مدیون.

عدم مرکزیت **decentralization**

له اداري پلوه هغه ډول مدیریت کول او د چارو پرمخ بیول چې د مربوطه اداريې نورو واحدونو ته د چارو واک سپارل شوی وي، خو په اقتصاد کې هغه ډول اقتصادي نظامونه چې مرکزي پلان او مرکزي رهبرۍ ته ډېر محدود او ډېر ور پوريې تړلې نه وي.

جعل **deception**

په یوه معامله کې چل ول بانديې د چا دوکه کول. د دروغو سند. تیرایستل.

اعلان **declaration**

د یوڅه بیانول. د ګټې او تاوان اعلانول. دیوې اقتصادي معاملې تړون. د پروژې یا بل اقتصادي واقعیت څرګندول. اظهارول، اظهارلیک د بېلګې په توګه: declared value اعلان شوی ارزش، declared capital اعلان شوې یا اظهار شوې پانګه اوداسې نور.

تنزل **decrease**

کمښت. راکمېدل. په یوه اقتصادي پدیده کې نزول.

قیاس کول **deduction**

له یوې اقتصادي پیښې څخه د راتلونکي لپاره د یوې پایلې ترلاسه کول. له یوه اقتصادي راپور څخه داستنتاج ترلاسه کول.

منحنیگانو د تقاطع نقطه ده. که چیرې عرضه اوتقاضا په یوه خطي گراف کې ښکاره کړو، د عرضې منحني ته (s) او د تقاضا منحني ته (D) نوم ورکړو،نو دغه دواړه به د (E) په نقطه کې یو پر بل برابر شي، دې ته د عرضې اوتقاضا دیاگرام او د (E) نقطې ته د عرضې او تقاضا تعادل ویل کېږي. که له همدغې نقطې څخه تابع محور (y) چې دلته د بیو په محور نومول شوی یو عمود رسم کړو او په (P) باندې یې ښکاره کړو، نو له همدې نقطې څخه به یو بل عمود د مقدار پر محور باندې چې مستقل محور دی رسم کړو او په (a) باندې به یې وسنجوو چې نتیجه یې داسې راځي.

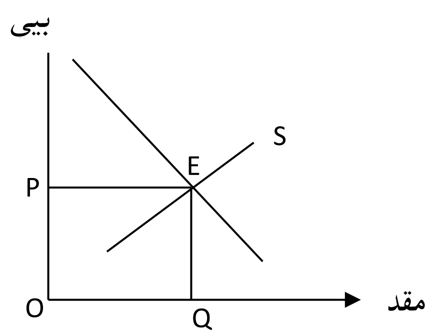

خو د عرضې او تقاضا په جدول کې دواړه یعنې هم بیې او هم مقدار بدلېږي، څومره چې بیه کمېږي، تقاضا زیاتېږي، خو عرضه هغه مهال زیاتېږي، چې بیې لوړې شي دبیو په کمېدو سره عرضه هم کمېږي. په دې توگه دغه موضوع د ازاد بازار دیو قانون په توگه منل شوې ده. ددغه قانون له مخې دتقاضا بیه هغه بیه ده چې مستهلکین یا (Demand) له غوښتنو (want) سره توپیر لي.

کله چې یوڅوک په یوه مغازه کې یو ښکلی قلم وینی او اړتیا هم ورته ولري، سمدستي پیسې ورسره نشته، یا یې بیه نشي پوره کولای، نو دا تقاضا نه، بلکې غوښتنه ده. یو بل څوک غواړي لس دانې کتابچې وپیري، نوموړی د خپلې اړتیا وړ لس کتابچې چې دهرې یوې بیه لس افغانۍ ده د سلو افغانو په بدل کې پیري او ځي، دغه دوهم مثال تقاضا ده، د تقاضا په بحث کې بیه مهم ټکی دی.دا ځکه چې عرضه کوونکی او تقاضا کوونکی باید ورباندې توافق وکړي، ترڅو په یوه تعادلي نقطه کې یعنې د جنس په بیه باندې توافق نه وی شوی، د پیرودنې او پلورنې عملیه نه ترسره کېږي. په دې توگه څومره چې بیه کمېږي، تقاضا زیاتېږي، او څومره چې عواید هم لوړېږي، تقاضا باندې اغېزه لري، په دې توگه باید د عرضې اوتقاضا تعادل په پام کې ولرو.

demand and supply equilibrium

د عرضې او تقاضا تعادل

د پانگوالي نظام د بازار د اقتصاد په شرایطو کې بیه (price) په هغه نقطه کې ټاکل کېږي، چې هلته د مستهلکینو (مشتریانو) تقاضا، د مولدینو (پیریدونکو) له عرضې سره برابر وي او پلورل او پیرودل په (توافق شوي قیمت) باندې وشي. په دې توگه دغه نقطه د عرضې او تقاضا د دوو

همدغې دندې ته گومارل شوې ده، چې د کار پايلې يې په احصائيوي کلنيو کې هر کال خپرېږي. په نړيواله کچه د نفوسو نړيوال صندوق دغه چارې پرمخ بيايي. په اقتصاد کې ديموگرافيکي معلومات بنسټيز ارزښت لري. نفوس د کار ځواک دی. د نفوسو د ودې او د اقتصادي پرمختيا ترمنځ سيده اړيکې شته. په اقتصادي ډگرونو کې د نفوسو په هکله له احصائيوي معلوماتو پرته هيڅ ډول اقتصادي پلان او د استخدام او کارگومارنې پروگرامونه نشي عملي کېدای. نن ورځ د افغانستان د اقتصاد په پوهنځيو کې ديموگرافي يو اساسي مضمون دی.

مالکيت **demonism**

په يوه مال، جايداو يابل ارزښت لروونکی جنس د ملکيت د حق لرل. په مال باندې مالکيت. د مالکيت حق.

deportation / forced return

اخراجي جبري راستنول

له يوه هېواد څخه د مهاجر ايستل دي. دا وضعيت هغه مهال پېښېږي، چې يو څوک له کور به هېواد څخه وتلو ته اړ شي، کله چې د کور به هېواد حکومت ډاډه نه وي او باور ونه کړي چې د مهاجر ژوند په خطر کې دی، نو داوسيدو اجازه نه ورکوي، يا هم که چېرې مهاجر هلته کوم جرم ترسره کړي او د تابعيت حالت يې هم لا معلوم نه مشتريان حاضرېږي، چې په يوه ټاکلي وخت کې په دغه بيه باندې يو ټاکلی مقدار جنس يا خدمت وپيري.

وگړ پوهنه **Demography**

وگړپوهنه يا ديموگرافي هغه پوهنه ده چې د وگړو اندازه (شمېر)، بېلابېلو سيمو کې يې وېش، دتنظيم څرنگوالی او د نفوسو کيفيت او څرنگوالی رابښيي. دا د نفوسو د علمي مطالعې علم دی چې په نفوسو کې د بدلونونو (مړينو، زېږېدنو، مهاجرتونو) د څېړنې ترڅنگ، د وگړو د ميشتوالي، سني او جنس گروپونو او نورو په هکله بحث کوي، يا په به وينا: په يو ځانگړي جغرافياوي سيمه کې د نفوسو عددي تشريح يا د وگړو رياضيکي او احصائيوي ليکنه ديموگرافي ده. دا له دوو برخو جوړ ده: (Demo) يعنې وگړي او graphy يعنې پوهنه. په وگړپوهنه کې په يوه ټاکلي وخت کې د يوې ټاکلې سيمې د وگړو زيات شمېر ځانگړتياوې لکه د هغوی مدني حالت، عوايد، ښوونه او روزنه، کلنۍ وده، استخدام، شغل، عوايد، عمر، جنس، په يوه سيمه کې يې تراکم او تجمع او داسې نور څېړل کيږي. دغه علم له ethnology اِتنولوژي (نژادپېژندنې) او anthropology اوانترولوژي (بشرپېژندنې) سره توپير لري. اِتنولوژي د اَنتروپولوژي يوه څانگه ده، خووگړپوهنه يا ديموگرافي د نفوسو احصائيوي تحليلونه را اخلي. په افغانستان کې د احصائيې مرکزي اداره

ج) ناڅاپي استهلاک: کله چې وسايل او سرمايوي اجناس د اورلګېدنې، زلزلې، سيلاب او نورو ناڅاپي پېښو له کبله له منځه ولاړ شي.

د) د تخنيکي پرمختګونو له امله استهلاک: کله چې په تکنالوژۍ کې پرمختګ راځي، زاړه او پخواني وسايل په خپله خپل ارزښت له لاسه ورکوي، دا ځکه چې نوي وسايل د توليد او کيفيت له پلوه غوره وي، نوځکه زاړه هيسته غورځول کېږي.

هـ) د اقتصادي بدلونونو له امله فرمايشات: کله چې د مزدونو په بدلون کې داړتيا په بدلون او دسياست د بدلون له امله د وسايلو موده بشپړه شي.

د استهلاک محاسبه:

۱. په خطي (liner) بڼه: که چېرې ديوه ماشين يا د وسايلو د وخت له بېشپړېدو څخه وروسته دهغو له ارزښت او بيې څخه بيخي سترګې پټې کړو، نوپه دې حالت کې خطي استهلاک داسې محاسبه کېږي، چې د وسايلو او ماشينونو د چمتوکولو ټوله بيه د هغو د استفادې په موده باندې تقسيم کېږي، يعنې:

$$\text{خطی استهلاک} = \frac{\text{د ماشین بیه}}{\text{وخت}}$$

۲. هندسي نزولي طريقه: دغه طريقه په سلنه يا فيصدۍ ښودل کېږي، يعنې دا چې د استفادې په هر کال کې څو سلنه استهلاک صورت نيولی او وي، نو په داسې حالت کې که مهاجر د راتلونکي لپاره خپل د پنا هنده ګی غوښتنليک ورکړی وي، هغه هم ايستل کېدای شي، آن دا چې که د غه ډول کسان له يوه هېواد څخه بل ته ځي هم ايستل کېدای شي.

استهلاک **depreciation**

له منځه تلل. زړېدل. د ارزښت کمېدل. ديوه کال په ترڅ کې د سرمايوي وسايلو له منځه تګ. دغه کلنی استهلاک کېدای شي، د تصدۍ په کچه اويا هم آن د ټول لوی (ملي) اقتصاد په کچه محاسبه شي. په يوه اقتصاد کې استهلاکات خامخا سنجول کېږي، ترڅو دسرمايوي اجناسو د ارزش کمښت محاسبه شي.استهلاک يا زړېدل څو ډولونه لري:

الف) د وخت په تېرېدو سره زړېدل (زماني مشروط يا غلی او خاموش استهلاک):کله چې ماشينونه، ودانۍ، د کار اسباب اونور سرمايوي اجناس د زنګ وهلو، تودوخې د هوا د اغېز ې اونورو عواملو له کبله. يعنې دغه ډول استهلاک پرته له استعمال څخه هم واقع کيدای شي. غلی يا خاموش استهلاک تر فعالو وسايلو په غير فعالو کې لا زيات وي.

ب) د کار اخيستلو له امله زړښت (استفادوي استهلاک): کله چې وسايل د تخنيکي کارله امله زړېږي.

تشریحي اقتصاد **descriptive economics**

داسې یوه اقتصادي مطالعه چې موجوده اقتصادي پېښې توضیح کوي، یعنې د اقتصادي وضعیت دتحلیل تشریح نه کوي او نه هم د پېښو علت، معلول، دلایل او منطقي نتایج راښیي او نه کوم استنباط راکوي، بلکې صرف وضاحت وي.

تشریحي اقتصاد **descriptive economics**

هغه اقتصادي معلومات چې موجوده اقتصادي وضعیت او پیسې صرف توضیح او تشریح کوي، حال دا چې د علت او معلول په هکله څه نه وایي او نه هم اقتصادي پېښې د عواملو له مخې تحلیلوي، مقایسه هم نه ترسره کوي او شاخصونه هم سنجوي، صرف اقتصادي جاري وضعیت یوه تشریح بلل کېدای شي.

descriptive financial statement

مالي تشریحي حسابونه

هغه مالي حسابونه چې په تفصیل سره تشریح او ښودل شوي دي. دلته یوازې دحسابونو درج او ثبت کفایت نه کوي، یعنی باید تشریح هم شی.

تشریحي احصائیه **descriptive statistics**

د اعدادو او ارقامو په واسطه د اقتصادي پېښو تشریح کول: یا هغه احصائیه چې یو شمېر اقتصادي مسایل صرف توضیح کوي، حال دا چې استنباطي احصائیه Infrential دStatistics ځانګړو میتودونو په واسطه ارقام تحلیل، تجزیه، څوسلنه پاتې دی، د سنجش طریقه او فرمول یې دادي:

$$\text{استهلاک} = \frac{\text{د استهلاک سلنه x د ماشین بیه}}{۱۰۰}$$

د بېلګې په توګه:

د ماشین بیه ۵۰۰۰۰ افغانی

د استفادې کلونه : ۳

د استهلاک سلنه: ۱۰

حل:

د لومړي کال استهلاک =

$\frac{50000}{100} = \frac{500000}{100}$ =5000 Afg.

د دویم کال استهلاک =

$= \frac{45000x10}{100} = 450000$ Afgh.

$\frac{4500000}{100}$

دریيم کال استهلاک = 4050

$\frac{40500x10}{100} = \frac{405000}{100}$ = Afgh.

ډب کېدل **depression**

سره له دې چې یوه عمومي اصطلاح ده او ډېرو حالاتو کې د ناوړه پېښوخنډ،ځنډ، پرېشان او ګډوډ شوي حالت ته ویل کېږي، خو په اقتصاد کې د اقتصادي فعالیتونو او کاروبارونو د ډب کېدو، رکود او پرېشاني یوه دوره ده، چې بیې رالوېږي، د پیریدلو توان کمېږي او بېکاري زیاتېږي.

نیول کېدل detention

د قانوني اسنادو د نه لرونکو اشخاصو بالفعل گرفتاری. د ناقانونه مهاجر پولیسو ته په لاس ورتلل یا د نا قانونه کړوال نېول کېدل چې کټ مټ لکه د بندي کېدو په شان دي. هغه څوک نیول کېږي، چې غواړي پرته د داخلېدو له اجازې څخه یوه هېواد ته ننوځي، یا هغه چا چې د اوسېدو لپاره غوښتنلیک ورکړی وي، خو غوښتنلیک یې منل شوی نه وي، نو په دې ډول حالت کې پولیس دغه ډول کسان بېرته راشړي.

د پیسو د ارزښت کمول devaluation

ځینې وخت یو اقتصاد له دوو حالاتو سره مخامخ کېږي: د ملي پېسو د ارزښت کمښت او د ملي پیسو دارزښت لوړېدل. دا دواړه حالات یو د بل سرچپه متقابل وضعیتونه وي چې د اسعارو په وړاندې رامنځته کېږي. دانعطاف منونکو نرخونو په شرایطو کې د سرو زرو یا هم د بېلگې په توگه ډالرو یا انگلیسي پوند او نورو په وړاندې د ملي پیسو د بیو راکمول. دلته زموږ موخه په قصدي ډول currency devaluation عمل دی. دا په نرخ کې یو ډول لاسوهنه ده چې په بهرنۍ سوداگرۍ کې د امتیاز د ترلاسه کولو په موخه کېږي، یعنې د پیسو د نرخ کمونکي هېواد کې ناڅاپي د وارداتي او صادراتي اجناسو بیه په کټ مټ سلنې سره لوړېږي، په ناسیده توگه د صادراتو زیاتېدو او د وارداتو په کمښت اغېزه کوي او بهرنۍ ورکړې ښه والی مومي، کورني تولیدات مقایسه او په پای کې لازم استنباط ورڅخه ترلاسه کوي.

تشریحي احصائیه descriptive statistics

د احصایې هغه برخه ده، چې د عددي ارقامو مهم خصوصیات او بنې د ټاکلو مفاهیمو او مېتودونو په واسطه شرح او په لنډیز سره راښیي. په دغې برخې کې عموما د احصایې توصیفي روشونه لکه د ارقامو صنف Descriptive methods بندي، گرافونه، د ارقامو د دفعاتو څرگندول، مود، میانه، اوسط او شاخصونه کارول کېږي. **په بله وینا:**تشریحي احصائیه د عددي او گرافیکي مېتودونو په استعمال سره دارقامو دسیټ څخه داسي انځور پیدا کوي چې دارقامو په سیټ کی موجوده معلومات دهغی په واسطه ښه واضح او په ښه توگه ارایه شي.

قاتلانه سیالي destructive computation

په بازار کې هغه ډول رقابت او سیالي چې تباهي راولي، بیې دومره لوړېږي، چې نور سیالان نشي کولای خپل اجناس او خدمات عرضه کړي، دا ځکه چې له زیان سره مخامخ کېږي. دا حالت هغه وخت واقع کېږي، چې په بازار کې ډېر لږ شمېر سیالي کوونکي وي. د یوه سیالي کوونکي له خوا په بیو کې ډېر لږ تنزیل ټول مشتریان هغه ته ور ماتوي او نور عرضه کوونکي بې مشتري پاتې کېږي. کېدای شی دقاتلانه سیالۍ پایله یو ډول انحصار پورې ورسېږي.

د بیو ټیټول **devaluation**

د يوه بل هېواد يا نورو هېوادو د پيسو په وړاندې د پيسو په ارزښت کې کمښت راوستل. د يوې. ديوې پيسې په فلزي محتوياتو کې کمی راوستل چې د قانون له مخې او د مرکزي بانک په صلاحيت ترسره کېږي. زياتره وخت اقتصادي وضعيت ته په کتلو سره يو دولت او د هغه مرکزي بانک پرته له کوم قانون په اختياري ډول د تبادلې نرخ او ارزښت ته تنزيل ورکوي. ځينې وخت يو هېواد د خپلو صادراتو د زياتولو او د بهرنيو اجناسو د واردولو د کمولو لپاره د خپلو پيسو ارزښت راکموي.

پرمختللي هېوادونه **developed countries**

هغه هېوادونه چې د پرمختيا د شاخصونو له مخې په نسبي ډول تر نورو مخکې وي، پرمختللي هېوادونه بلل کېږي. معمولاً دغه ډله هېوادونه، دنن ورځې وتلي صنعتي هېوادونه دي چې کلني سړي سر عايد، دژوند د سټنډرډ، د اتباعو منځنۍ عمر، د سواد کچې، اقتصادي پياوړې زيربنا، تکنالوژيکي پرمختيا او ګڼ شمېر نورو اقتصادي او اجتماعي شاخصونو او معيارونو له مخې اوچته درجه کې دي لکه د امريکې متحده ايالات، جرمني، انګلستان، کاناډا، بلجيم، روسيه، استرليا او جاپان.

پرمختيايي هېوادونه **developing countries**

د نړۍ د صنعتي پرمختللو هېوادونو برخلاف، هغه شمېر هېوادونه چې اقتصاد يې وروسته پاتې دی، هځول کېږي او د وارداتي اجناسو د بيو په لوړېدو سره خلک هغه نه پيري،پرځای يې کورنيو توليداتو څخه استفاده کوي. دبيلګی په توګه چين د خپلو صادراتو د زياتولو په مخه د خپلو پيسو ارزش ټيټ وساته، اما د پاليسی له مخې د پيسو په ارزش کې کمی راوستل د انفلاسيون له امله د پيسو د پيرودنې د قدرت له کمښت سره توپير پيدا کوي. د هدف له مخې د پيسو د ارزښت راټيټول يوه اقتصادي وسيله ده، چې د يوې مودې يا ټاکلې دورې لپاره په پام کې نيول کېږي، چې د دغې دورې په ترڅ کې اقتصادي وده ګړندې کېږي، خو د دې ترڅنګ دولت ډېر نور تدابير هم لري. يعنې د انفلاسيون ضد اقداماتو په واسطه د تورم مخه نيسي. په دې حالت کې د کورني توليد لپاره کافي خام توکي په پام کې وي، انرژيکي منابع د هېواد دننه ترلاسرسي لاندې وي، ما هره د کار قوه په توليد ګومارل شوي وي. بيا به هم د چين مثال راوړو: د چين اقتصاد وروسته تر ۲۰۰۵ کال همداسې يو مثال درلود، چې تر ۲۰۱۴ م پورې يې اقتصادي ښه وغوړېد او يوه سنجول شوې کلکه اقتصادي پاليسي يې تطبيق کړه، خو ډېرو هېوادونو او له هغې جملې د امريکا متحده ايالاتو ورڅخه ناخوښی څرګندوله او د چين ورځ په ورځ زياتېدونکو صادراتو د کيفيت په اړه يې پوښتنې راپورته کولې.

(traditional economy) هم وایه، دا ټول مترادف اصطلاحات وو. په لومړۍ ډله هېوادونو کې ګڼ شمېر اروپایي هېوادونه، د امریکې متحده ایالات استرلیا او جاپان راتلل. خوپه دوهمه ډله کې یو شمېر اسیایي او افریقایي هېوادونه شمېرل کېدل. دوهمې ډلې هېوادونو دغه نومونه ځانته له سپکاوي ډکه بلله، نو سره له دې چې حقیقت ته لږ نژدې هم وه، خو د دوهمې ډلې هېوادو په سیاستوالو ښه نه لګېده، نو ځکه د ۱۹۵۰ م.کال څخه وروسته د ملګرو ملتونو په لیکنو کې پرمختیا او وده ځینې نسبي مفهومونه وګڼل شول او لږ څه معتدل اصطلاحات لکه پرمختللی هېوادونه (Developed Countries) اولږ پرمختللی هېوادونه (Less Developed Countries) رواج شول، خو بیا هم فقیرو هېوادونوته دا نومونې د منلو نه وې. وروسته بیا د صنعتي او غیر صنعتي هېوادو اصطلاحات دود شول. په هر تریب، له دې ټولو څخه موخه داده، چې د نوموړې ډلې هېوادو او دویمې ډلې هېوادو د اقتصادي ودې او پرمختیا ترمنځ توپیر او واټن شته. د دې معنا داده چې پرمختللو هېوادو لا له مخکې د پرمختیا یې اقتصاد ځینې ټاکلې پړاوونه تېر کړي، نو ځکه دوی کولای شي چې اقتصادي وده لنډه موده کې ترسره کړي، په بله وینا: هغو ته مهمه خبره وه چې دوی باید دفقر دایره یا د غربت کړی (circle of poverty) ډېر ژر له منځه یو سي او په خپل ځان ویسا پړاو ته ورسېږي، نو ځکه د اقتصادي ودې او پرمختیا اړخونه په پرمختیایي هېوادو کې څو اړخیز او ژور دي. څو اړخیز په دې معنا چې دوی د خپلو پنځیزو (طبیعي) زیرمو څخه ګټه پرمختیایي بلل کېږي. د ملګرو ملتونو له خوا همدا اوس د نړۍ ۱٤۱ هېوادونه پرمختایي بلل شوي دي. دا هغه هېوادونه دي چې د اتلسمې او نولسمې پېړۍ په دوره کې یې د ښکېلاک دوره تېره کړې او د دوی د اقتصاد د خپلواکی او پرمختګ مخه ډب شوې وه. په حقیقت کې دا د ښکېلاکګرو لویدیځ هېوادونو له خوا قصداً وروسته ساتل شوي هېوادونه وو. دوی تر ډېرې مودې پورې د خپلو داخلي استبدادي حکومتونو له امله هم تر فشار لاندې ملتونه شمېرل کېدل، چې د مستبدو حاکمانو د خانداني ګټو د ساتنې په خاطر د تعلیم له پلوه وروسته پاتې شول او د روڼتیا او ویښتیا پړاو ډېر وروسته پکې پیل شو. دغه ډله هېوادونه چې عموماً یو بل سره ورته ځانګړتیاوې لري، په څو نومونو یادېدل. د شلمې پېړۍ په ٤٠- ٥٠ لسیزو کې د اقتصادي پرمختیا او وروسته پاتېوالي له مخې دوه ډوله اصطلاحات راوج شول: پرمختللی اقتصاد (developed economy) اونه پرمختللی اقتصاد (underdeveloped economy). دا د کوم نړیوال ټاکل شوي اوسل په سلو کې منل شوي معیار له مخې نه وو، بلکې ددوو اصطلاحاتو، دوه اقتصادونو یا دوه ډوله هېوادو د توپیر په خاطر دود شوی. دا اصطلاحات د دې مقصد لپاره کارول کېدل، چې په ښېړنۍ توګه د پرمختللو او وروسته پاتې هېواد توپیر وشي. دې پرمخ وړاندې تللی اقتصاد (advanced economy) او شاته پاتې اقتصاد (backward economy) نومونې هم کارول کېدې. ځینو ورته عصري اقتصاد (modern economy) او دودیز اقتصاد

البته يوه وخت چې په نړۍ کې دوه ستر بلاکونه يعنې د سوسياليزم او کپيټاليزم کمپونه موجود وو، ددې بالمقابل هڅه وشوه چې ټولو پرمختيايي هېوادو ته د دريېمې نړۍ نوم ورکړل شي،.دغې نومونې سياسي اړخ درلود. د چين هېواد دسړې جگړې په حالاتو کې دغه اصطلاح دود کړی وه. دابايد هيره نشي چې بيوزلي او پرمختيا او نه پرمختيا نسبي بڼه لري، کېدای شي د ډېرو پرمختللو هېوادو په کتار کې هم داسې هېواد ومومندل شي چې نظر نورو پرمختللوهيوادو ته ته وروسته پاتې وي. دپرمختيايي هېوادو يوه گډه نښه دا ده چې حقيقي سرانه عايد (سرې سرگټه) يې د پرمختللو صنعتي هېوادو په پرتله ډېره ټيټه وي، د پانگې له کمښت سره مخامخ وي، د توليد په پروسه کې د عادي تخنيک او عنعنوي وروسته پاتې تکنالوژي څخه کار اخلي او پانگه يې ډېره ناچيزه او توليدي اغېزمنتوب يې ډېر ور پرمخ روان وي، بشري ځواک پکې پوره په کار نه وي لويدلی او د دوی خپلې طبيعي سرچينې، داخلي امکانات او ريزرفونه گټې اخيستنې لاندې نه وي راغلي. دوی په عمومي توگه خپل خام توکي بهر ته صادروي او بالمقابل يو شمېر صنعتي اقلام واردوي. يو شمېر ټولنيزو کړکيچونو سره مخامخ او په عملي ډگر کې وروسته پاتې دي او متخصص کدرونه لږ لري. په وروسته پاتې هېوادو کې بيوزلي ناڅاپي يا د لنډې مودې لپاره نه وي، بلکې دا دوی ته له پخوا څخه ورپاتې ميراث دی، چې زياتره اوسني پرمختيايي هېوادونه پخوا د ښکېلاکگرو مستعمره وو او ددوهمې نړيوالې جگړې له پای ته رسېدو څخه وروسته خپلواک اخيستنه او پر هغو لاسبری، پانگه اچونه، ټولنيزو چوپړونو، پوهې او مهارت، د ملي عايد ښه ويش، د اقتصادي جوړښت مثبت بدلون، د ټول نفوس څخه اقتصاداً فعال نفوس او نورو برخو او اړخونو کې ښه والی راولي چې دا ټول ددوی اقتصادي بعد (اړخ) کې راځي. بايد په ياد وساتو چې له اقتصادي نا برابرۍ سره د مبارزې او اقتصادي ودې او پرمختيا ته درسېدلو په خاطر نه يوازې، دعايد او توليد لوړوالی، بلکې ژورو سياسي ټولنيزو بدلونونو ته هم اړتيا ده. يوازې د پانگې اچولو لوړول نه، بلکې بايد ټولنيز، فرهنگي، سياسي او نور ټول موسسات بشپړتيا ومومي. پرمختيايي هېوادو کې نفوس ورځ په ورځ زياتېږي، پانگه يې لږه، سرې سر گټه (PCI) يې ډېره ټيټه او د تکنالوژۍ له پلوه وروسته پاتې دي. يوه پرمختيا يي هېواد ته بايد وروسته پاتې ونه ويل شي، دا ځکه چې ممکن له دې څخه داسې تعبير وشي، چې گواکې د پرمختيا امکانات يې ډېر لږ وي، او بيوزلي هيوادونه يا فقير به دا معنا ولري، چې گواکې نوموړی هېوادونه هيڅ هم نه لري، په داسې حال کې چې زيات شمېر پرمختيايي هېوادونه پوره زيرمې او طبيعې پريمانه شتمنۍ لري، خود پانگې، مهارت او د تخنيک د ټيټې سطح له امله ترکار لاندې نه دي نيول شوي. دپرمختيا يي هېوادونو اصطلاح په ١٩٦٤ م. کال کې کينډې وکاروله. پرمختيايي اصطلاح ځکه هم مناسبه ده چې هيڅ داسې هېواد نشته چې د خپلې پرمختيا لپاره يې هڅې نه وې کړې. په دې توگه د غو هېوادو ته د بېوزله، نيستمن، وروسته پاتې او داسې نورو نومونه ورکول مناسب نه دي،

پرمختک **development**

پرمختیايي بانک **development bank**

هغه بانک دی چې خپلې سرچینې او پانګه اچونه یوازې په هغو برخو کې په کار اچوي چې داقتصادي پرمختیا لامل کېږي.

پرمختللي هېوادونه **development countries**

هغه هېوادونه چې د پرمختیا د شاخصونو له مخې په نسبي ډول تر نورو مخکې وي، پرمختللي هېوادونه بلل کېږي. معمولاً دغه ډله هېوادونه، دنن ورځې وتلي صنعتي هېوادونه دي چې کلنی سړي سر عاید، دژوند د سټنډرډ، د اتباعو منځنۍ عمر، د سواد کچې، اقتصادي پیاوړې زیربنا، تکنالوژیکي پرمختیا او ګڼ شمېر نورو اقتصادي او اجتماعي شاخصونو او معیارونو له مخې اوچته درجه کې دي لکه د امریکې متحده ایالات، جرمني، انګلستان، کاناډا، بلجیم، روسیه، استرلیا او جاپان.

پرمختیايي سیاست **development policy**

په اقتصادی بحثونو کی زموږ موخه له پرمختیا څخه اقتصادی پرمختیا وی، نو ځکه پرمختیایی سیاست یا پالیسی څخه موخه د اقتصادی پرمختیا پالیسی ده. ښکاره خبره ده چې اقتصادی سیاست دټولو هغو هڅو-هاند، اقداماتو او تدابیرو یوه مجموعه ده، چې په یوه تاکلې سیمه کې داقتصادی پېښو، حوادثو او جریاناتو د ټاکلو او ترنفوذ لاندې راوستلو او تنظیم (سازماندهی) په خاطر تر لاس لاندې نیول کیږی او اقتصادی پرمختیایی سیاست یا پالیسی د شوي دي. دغه بیوزلي ددوی د طبیعي سرچینو د کمښت له امله نه ده، بلکې د تولیدي پروسې د نیمګړتیا له امله ده. د دوی په مخه کې د پرمختګ او ترقي ښه پراخه ډګر پروت دی، یعنې د پانګې، بشري ځواک او طبیعي سرچینو دپه کار اچولو ښه امکانات لري. دلته لا اوس هم کرنه عمدتاً مسلط سکتور دی او صنعت یې نوی د پرمختګ په حال کې دی. اقتصاد پوهانو د یو شمېر نښو له مخې ټول اوسني پرمختیایي هېوادونه په دې ډولو وېشي:

ډېر لږ پرمختللي هېوادونه (LDC$_3$) Last Developed Countries، لږ پرمختللی (Less Developed Countries) او پرمختیایي Developing Countries. ځینې وخت دی ټولوته مخ پرودې هېوادونه هم ویل کېږي. په ۱۹۹۵ م کې م. م. دلږپرمختللو هېوادو شمېر ۴۲ وښود، لکه افغانستان، بنګله دېش، سومالیا، بنین، تایوان، بوتسوانا، بوتان، بروندي،چاد، یمن، ګینیا، ایتوپیا، سوډان، ګامبیا، ګنې بیساو، مالي، مورتیانیا، موزرمبیق، روندا، سومالیا، رواندا، نیپال او یوڅو نور. خو د پرمختیا په حال کې هېوادونه چې صنعت یې نسبتاً پرمخ تللی او داقتصادي ودې په درشل کې دی هغه دادي: ارجنټاین، اسرائیل، هانکانګ، چیلي، برازیل، مسکیکو، سنګارپور، تایوان، جنوبي کوریا او یو څو نور. چې په GNP کې یې د صنعت ونډه په سلو کې شلو ته رسېلې ده. دوی کې یو شمېر یې صنعتي نه دي، خو د نفتو په صادراتو متکي دی. لکه سعودي عرب، قطر کوېټ، بحرین او یو شمېر نور.

بې موازنه **dieguilibrum**

نابرابر ي. يې تعادله اقدامات. ناموزون.

د يجيتلي لاسليک **digital signature**

په اوسني مهال کې د e-cash، e-com، برېښنايي سوداګري او په سوداګرۍ او اقتصاد کې د IT دډېرې پراخه کارونې سره يو ځای په ډېرو برخو کې ګړندوالی او اسانوالی راغلی دی. په دې وروستيو کې يو بدلون د ديجتيالی لاسليک دود کيدل دي. ديجيتالی لاسليک يو داسې ديجتالي کوډ دی، چې له يوه ايميل يا برېښنايي ليک يا مسيج (پيغام) سره يو ځای استول کېدای شي او په ځانګړی توګه په هغه سره لېږدوونکی پېژندل کېږي. د دغه ديجتيالي لاسليک موخه داده چې لکه د عادي او په قلم باندې ليکل کېدونکي لاسليک په شان دا مسئله تضمين کړي چې ايا لېږدوونکی رښتيا هم هماغه څوک دی کوم چې د پيغام يا د ليک د لېږلو ادعا کوي، که نه. ديجتيالي لاسليک نن ورځ په برېښنايي سوداګرۍ کې مهم ارزښت او ځا لري او د وګړو د اعتبار او باور په ټاکلو او پېژندنه کې مهم ځای لري. د هغې کاپي کول او جعل کول هيڅ امکان نه لري. د ديجيتالي لاسليک د ډاډمنتيا او مصؤنيت لپاره بېلاپېلې لارې، چارې شته چې د هغو امنيتي کچه تضمين کوي.

پرمختيا د هدف د تحقق په خاطر په يوه سيمه کې د ټولو اقتصادی جرياناتو راوستل او تنظيمول دي. پرمختيايي پاليسی يا سياست د عمومی سياست او پاليسی يوه برخه ده.

انکشافي پروژې **development project**

دا هغه پروژې دي چې عموماً د عامه رفاه لپاره طرح کيږي، نه د خصوصي سرمايګذارۍ له پلوه، يعنې دا ډول پروژې ماکرو اهداف لري. انکشافي يا پرمختيايي پروژې له عادي پروژو سره دا توپير لري،چې دا عام المنفعه دي، حال دا چې عادي پروژې د خصوصي سکتور له خوا سرمايګذاري کيږي. عادي پروژه کې د خدماتو او اجناسو د عرضه کوونکې رجحان اعظمي مفاد (نافعيت) وي، خو د مستهلک يا تقاضا کوونکي رجحان کيفيت وي، حال دا چې په انکشافي پروژه کې رجحان عمومي رفاه يا اجتماعي هوساينه (Social Welfare) وي. عامه انکشافي يا پرمختايي پروژې داسې تعريفولای شو:

انکشافي پروژې هغه توليدي يا خدماتي واحدونه دي چې په يوه ځانګړی زماني مقطع کې ديوه يا څو هدفونو لپاره فعاليت کوي چې له يوې خوا منابعو ته اړتيا لري، له بلې خوا يوه پايله او مفيديت لري، د دغه ډول پروژو موخه د عامه ګټو لوړول او د خلکو هوساينه وي.

توپير لرونکي **dicrepancies**

هغه حسابونه چې توافق ورباندې نه وي او ترشک لاندې وي. له اصلي حساب سره توپير لرونکی حساب. د تېروتنې له امله معامله.

نسبت د کېمدو یا نزولي اصل ویل کېږي. دا په حقیقت کې د نزولي بهرې د قانون عملي اړخ دی چې د دوو تولیدي عواملو نهایي فزیکي تولید (marginal physical product) رابطه څرګندوي. د (x) عامل په زیاتېدو او د (y) عامل له کمېدلو څخه یو منحني ترلاسه کېږي، چې په یوه محور باندې د (x) عامل او په بل د (y) عامل مقدارونه ښکاره کوو اوپه خپله رسم کېدونکي منحني د تولید مقدار دی. د لته د (x) عامل د نهایي فزیکي تولید په کمښت سره د (y) نهایي فزیکي تولید زیاتېږي، نو ځکه د یوه ټاکلي مقدار تولید (د بېلګې په توګه د شلو کتابچو د تولید) لپاره د (y) کم او نور هم کمو مقدار ته ضرورت دی ترڅو بالمقابل د (x) عامل یو واحد اضافه شي. هغه نسبت چې په هغه سره د غه دوه عوامل یو بل سره تعویض کېږي، دانښکاره کوي چې ایا دغه دوه تولیدي عوامل په کوم برید یو د بل سره تعویض کېدای شي. مثلاً د یوه تن کارګر په اضافه کېدو سره کېدای شي د کار وخت دوه نیم ساعته کم کړو، په داسې حال کې چې د تولید اندازه هماغه شل کتابچې وي، څومره چې د تعویض د نسبت له مخې د دغه تخنیکي تعویض اندازه د بدلېدو وړتیا له لاسه ورکړي او د ټاکلي تولید د ثابت ساتلو لپاره ضرورت پیښ شي، چې باید نور نو عوامل سره تعویض نشي، بلکې ثابت پاتې شي، نو له دې څخه ښکاري په دې حالت کې دوه

diminishing marginal rate of technical (DMRTS)

د تخنیکي تعویض اضافي نزولي نسبت

د تخنیکي تعویض اضافي نزولی نسبت (diminishing marginal rate of technical substitution) یا تعویضی نهایی نزولی نسبت یوه څرګند، ځانګړتیا همدا ده چې نزولي ځانګړتیا لري. یعنې څومره چې د (y) له عامل څخه ډېره وشي او د هغه پرځای (X) عامل ته ځای ورکړ شي د تخنیکي تعویض نهایي نسبت راکمېږي. دغه موضوع هغه وخت اهمیت لري چې د یو جنس په تولید کې دوه بېلابېل تولیدي عوامل په بېلابېلو اندازو ترکیب شي او د دواړو له ترکیب څخه د تولیدي مصرف اندازه سنجولای شو او د دغه مصرف بالمقابل د تولید د اندازې تغییر هم سنجول کېدای شي، د یوه عامل په زیاتولو سره باید بل عامل کم کړو، یعنې که چېرې (x) عامل زیاتېږي او (y) کمېږي، نو د (x) د عامل د هر واحد په اضافه کولو سره (y) راکمیږی. دلته د (x)د د یوه واحد په وړاندې د (y) یوه ټاکلې اندازه کمښت مومي. ان دا چې ممکن د (x) یوواحد د (y) یوه کمه اندازه بدله کړي، ترڅو په مجموعي حاصل کې کوم بدلون رانشي، مثلاً د کارګرانو او د ماشینونو تعداد، د کارګرانو شمېر او د کارد ساعتونو شمېر او داسې نور ترکیبونه. همدغه اصل ته د تخنیکي تعویض د اضافي یا نهایي

dimishing return) وایي، یعنې د تولیدي عامل یا عواملو استعمال او ترکیب د یوې قاعدې اوقانون تابع دی.(و.ګ.law of dimishing return).

مستقیم مواد　　**direct material**

هغه توکي چې په سیده توګه تولید کې کارول کېږي. د جنس د مستقیم تولید لپاره پېرودل شوي مواد د ترانسپورت د مصرف سره یې یوځای چې تصدي یا فابریکې ته د اخلېږي او بلې خوا ته په کارتمامو اجناسو بدلېږي.

ناګټور　　**disadvantage**

نا مساعد. بې ګټې. هر هغه څه چې له اقتصادي پلوه ګټور نه ثابتېږي.

ورکړه　　**disbursement**

پر داختونه. ورکړې. د تخصیص شوې بودجې ورکول. د نقدي لګښتونو سپارل.د تخصیص دخرڅونو سپارل. دلازمو مالي منابعو هغه ورکړه چې د چارو او خدماتو داجرا لپاره ضرور دی. د لګښتوو ادا کول.

تخفیف　　**discount**

تنزیل راوستل. یوه ټاکلې فیصدي تخفیف منل. کسر کول.

وچ شوي ډنډونه　　**discovered lands**

هغه ځمکې چې د پخوانیو ډنډونو یا اوبو له وچېدو څخه وروسته رامنځته شوی وی. هغه ځمکې چې پخوا سیندونه وربانديې بهېدل خو یا سیند وچ شوی یا یې بهیر بل لوري ته تللی وي.

تولیدي عوامل په بشپړ ډول له یو بل سره تعویض کېدای شي او یو د بل ځای نیولای شي.

معاوضه　　**substitution**

د بدلولو لپاره، عوض کول. په اقتصاد کې د هغه شي د معاوضه کولو وړتیا ته ویل کېږي چې د بل متبادل ځای ونیولای شي لکه د وازګې یا کوچو پرځای د نباتې غوړیو استعمال. د تېغر پرځای دغالی استعمالول او نور.

نزولي بهره　　**diminishing rectum**

ښکاره خبره ده چې د تولید په پروسه کې ګټه او بهره یاد کار پایله د یو شمېر لګښتونو له مخې وي، یعنې موږ تولیدي عامل یا عوامل په کار اوچوو ترڅو بهره یا د هغې (return) بېرته ترلاسه کړو. د تولیدي عامل یاعواملو په کار اچولو سره باید د ګټې (بازدهي یا بهري) اندازه معلومه وي. که چېرې موږ یو ټاکلی عامل (که نور تولیدي عوامل ثابت فرض کړو) وار په وار زیات کړو، نو هیله کېږي، چې په تولید کې به هم زیاتوالی راځي، خو یو مهال داسې نقطې ته رسېږو، چې د تولید په مقدار کې د اضافه شوي عامل په اندازه کې توپیر نه راځي، آن دا چې کېدای شي یووخت د تولیدي عامل په زیاتولو په تولید کې هیڅ زیاتوالی رانشي. په دې توګه په یوه لنډه موده کې تر یو حده پورې د تولیدي عامل په زیاتولو سره د بهرې زیاتوالي ته د نزولي بهرې قانون (law of

discriminating duty

د ګمرک تبعیضي محصول

توپیر لرونکی ګمرکي محصول وضع کول د ګمرکونو د فعالې او سنجول شوې پالیسۍ ښودنه کوي. ځینې وخت له عین اجناسو څخه بېلابېل محصولونه اخیستل کېږي. کېدای شي علت یې د دغو اجناسو منبع یا بل د لیل وي، نه د هغو کیفیت. د بېلګې په توګه افغانستان د خوراکي توکو لپاره ټاکلی محصول اعلان کړي، خو د چرګ وارداتي غوښه باندې د نورو غذایي توکو په پرتله په سلو کې لس محصول زیاتوي، یا د حیرتان، اسلام کلا او شېرخان بندر کې د کرنیزو محصولاتو محصول یو ډول،خو په تورخم او سپین بولدک کې بل ډول وي، یا داسې نور مثالونه. دې ته differential duty او ځینې وخت preferential هم وایي.

discriminatory taxation

تبعیضي مالیه ټاکنه

د مالیې د اسې ټاکنه چې یو شمېر صنایع وهڅوي او هغو ته ګټوره وي. د بېلګې په توګه د تنباکو د تولید مالیه د منو د تولیدوونکو په پرتله لوړه وټاکل شي، یا د خوراکي توکیو د کښت او تولید د برخود مالیې کمول او د تیلفون او تلویزیون د برخو د مالیاتو لوړول.

دسیندونو پخوانې بسترونه. د دې ډول ځمکو خاوره د کرنې ښه وړتیا لري.

discrepancy **توپیر، اختلاف**

د محاسبې، شمېرلو، سنجش او بیا کتنې په پایله کې هغه توپیر، فرق او تېروتنه موندل چې له اصلي مقدار سره موجوده ده.

discretionary fiscal policy

اختیاري مالي پالیسي

د بېلابېلو موخو په لرلو سره د داسې مالي سیاست غوره کول چې کنترول یې په مطلق ډول د دولت په اختیار او واک کې وي اوپه دغه سیاست کې څو څو نور تصامیم هم نیولای شي، د اختیاري مالي پالیسۍ په نوم یادېږي. د تصمیم نیولو په دغه طرز کې دولت غواړي انفلاسیون کنترول کړي یا استخدام اوچت کړي یا بیې ثابتې وساتي او داسې نورې موخې لرل. که چېرې مرکزي بانک د پیسو په هکله دا ډول تصمیم نیسي او قصداً یوه پولي پالیسي غوره کړي، یعنې د پیسو له لارې ځینې اقتصادي مقاصد ترلاسه کړي، دې اقدام ته بیا discretionary monetary policy یا پولي اختیاري پالیسي ویل کېږي، دغه ډول تصامیم د اقتصادي موسساتو د پالیسۍ جوړوونکو په اختیار کې وي.

ناهيلی شوی کارگر **discouraged worker**

د کار ځواک هغه برخه يا هغه وګړي چې وروسته د کار له ډېر لټون څخه ورته کار نه وي موندل شوی او د کار ځواک کې نه شمېرل کېږي.(دا يو ډول بېکاري ده).

د لاسرسي وړ عايد **disposable income**

هغه ګټه چې وروسته تر ټولو کسراتو، مالياتو ورکولو او نورو عوارضو څخه په ربښتياني ډول لاسته راشي. موجوده د تصرف وړ عايد. هغه عايد چې وروسته د مالياتو او نورو ورکړو له تصفيې څخه ترلاسه کېدای شي او د دې عايد يوه برخه د اړتيا وو لپاره لګول کېږي او نوره يې چې پاتې شوه سپما کېږي. يوه اقتصادي انفس (واحد) ته د لاسرسي وړ ښه عايد هغه دی چې يوه برخه سپما هم شي.

اضافه لګښت **disserving**

د عوايدو په پرتله د لګښتونو زياتېدل. اضافه خرڅ لرل. له اړتيا اضافي مصرفونه چې د سپما فرصت له منځه وړي. بيځايه او بی ضرورته مصارف.

ضبط **distress**

د قانون له مخی د هغو مالونو، ملکيت يا شتمنی نيول، ضبطول او توقيف چی له احکامو څخه پکښی سرغړونه شوی وی. Distrainer هغه مامور يا ضبط کوونکی ځانګه يا مرجع ده چی د توقيف او ضبط صلاحيت لری او ضبط شوی مال د دولت په ملکيت کی شاملوی.

نابوخت **disengaged**

هغه وګړي چې چېرته په کار نه وي بوخت. وزګار. ناګومارل شوي.

پټه وزګارتيا **disguised unemployment**

هغه حالت چې وګړي په ښکاره په کار بوخت وي، خو کاري ظرفيت يې بشپړ نه وي. د بېلګې په توګه يو متخصص انجنير چې کولای شي د يوې ورځې د اتو ساعتونو په ترڅ کې پوره يو تخنيکي کار ترسره کړي، د نا مساعد وضعيت له امله لازم کار نه لري، يا محدوديت سره مخامخ دی، نو ځکه د کاري ورځې يوه برخه بيکاره وي، د شغل او کار د ماتې له امله عوايد هم کمېږي. په ټيټ عايد لرونکي کار کې د لوړ مهارت لرونکي او متخصص بوختيا. لږ ظرفيت لرونکی بوختيا.

د پانګونې کمښت **disinvestment**

پانګونه او په نويو شتمنيو باندې دپيسو لګول يو مثبت اقتصادي ګام دی، خو که چېرې پانګونه کې کمښت راشي اويا هم دسرما يوی اجناسو پيرودل پيل شي او سرمايوې اجناس په نقدو پيسو بدل او مولد فعاليتونه کم شي او د توليدوونکي پانګه په استهلاکي پانګه واوړي، دې حالت ته د پانګونې کمښت يانه پانګونه ويل کېږي. عدم سرمايه ګذاري يې هم بولي چې له ډېر انتظار سره سره په اقتصادي برخو کې پانګونه نه ترسترګو کېږي.

ځواک) د خپل کار په مقابل کې خپل مزد (لس کيلو گرامه) ترلاسه کړل او د مديريت عامل هم خپل د ستمزد (شل کيلو گرامه غنم) ترلاسه کړل. دغه ترلاسه کول دملي توليد د وېش مثال دی. په دې توگه يوه ټولنه ملي عايد لري. دغه عايد بېرته وېشل کېږي. د پرمختيايي هېوادونو يو هدف د ملي عايد عادلانه وېش دی، اماعملاً دغه عايد عادلانه نه وېشل کېږي او ټول ملي عايد بېرته توليدي پروسه په قوت سره فعاله نشي ساتلی. کار ل مارکس د عايد ويش کې د مالکانه بهرنۍ برخه زياته گڼله او بالمقابل يې د کار ځواک لپاره د ستمزد ناکافي او غير عادلانه باله، نو ځکه يې د عادلانه وېش د ډاډمنتيا لپاره په توليدي وسايلو باندې دواک بنه ټولنيزه (سوسيالستي مالکيت) يا داشتراکي په بنه سپارښت کاو. عملاً د نن ورځې اقتصاد يو پېچلی ميکانېزم دی هر عامل په کلکه يو بل سره په سيالې کې دی، آن دا چې د لالي انحصار د ملي عايد سره پر وېش اثر غورځولی او د يوه مفتخور په پنه يوه اندازه ملي عايد ترلاسه کوي، په پايله کې د ملي عايد ډېره برخه يو کوچنی لږ کې ته او کمه برخه د ټولنې اکثريت ته وېشل کېږي. په دې توگه بېوزلي وار په وار پراخېږي او دې نظام ته (غير عادلانه اقتصادي نظام) نوم ورکړل شوی دی. د دې ډول وېش يوه ناوړه اغېزه دا هم کېدای شي چې د توليد په پروسه کې دعاملينو يوه برخه د توليد پروسه کې

وېش **distribution**

په اقتصاد کې له وېش څخه موخه په ټوله ټولنه يا د هېواد دننه کې هر توليدي عامل ته د لازمې برخې ورکول دي. د بېلگې په توگه، څلور کورنۍ په پام کې نيسو، يوه د ځمکې مالکه ده، بله د کولبې،اوبو، بيل، تخم او سرې لرونکې ده، درېيمه کارگره (بزگره) ده، چې د کارځواک لري او څلورمه کورنۍ مديريت کوي، يعنې ځمکه د ځمکې له خاوند څخه، او به، بېل، سره، تخم او کولبه د هغو له خاوندې کورنۍ څخه او همداسې د کار ځواک په خپل هغه ځانگړي تخصصي مديريتي مهارت سره ترسازماندنهي لاندې راولي. دلته دغه مثال کې د يوه کال په ترځ کې د څلورو عواملو (ځمکې کار، پانگې او مديريت) له يو ځای کولو څخه استفاده کيږی، د بېلگې په توگه سل کيلو گرامه غنم توليد او له دغو سلو کيلو گرامو څخه يې د يرش کېلو د ځمکې خاوند ته، څلوېښت کيلو گرامه يې د اوبو کولبې، تخم او بېل لرونکي ته، شل کيلو گرامه مديريت ته او لس پاتې بزگرې (د کار ځوا ک) کورنۍ ته ورکول کيږي. په دغه مثال کې سل کيلوگرامه غنم ملي توليد فرضوو چې څلورو کورنيو (عاملينو) ته ووېشل شو. لومړنۍ کورنۍ د خپلې ځمکې اجاره ترلاسه کړه، ځکه چې د ځمکې خاوند ده، دوهمې کورنۍ دخپلې پانگې بېل، کولبې، تخم او اوبو مالکانه بهره(گټه) ترلاسه کړه، د ريېمې کورنۍ (د کار

ترسره کوي، د تجارت (سوداګري) په نوم یادوو. اوس د اقتصادي ماهرینو یوه بوختیا داده، چې ایا سوداګر په وېش کې څومره ونډه ترلاسه کوي، مالک د تولید اضافي ارزش کې کار ځواک څومر ه او داسې نور. دغو هڅو د وېش د قانون (distribution law) یوه پایله وړاندې کړې ده. د وېش د قانون تطبیق د سالم اقتصاد د شتون لامل بلل شوی دی. کله چې اقتصاد پوهانو په دې برخه کې نظریات تدوین کړل، هغو ته د (distribution theory) نوم ورکړل شو. دغه تیوري وايي چې ټولنیزه هوساینه یوازې په یوه ټولنه کې د تولید شویو محصولاتو په اندازې پورې نه ده تړلې، بلکې د هغه د وېش په څرنګوالي پورې هم اړه لري. دغه تیوري وايي چې باید اقتصادي محصولات عادلانه وویشل شي او (distribution equity) یا د وېش عادلانه توب بایدد اقتصادي پالیسو یوه برخه وګرځي.

نامطلوبیت **disutility**

مطلوبیت د اقتصاد محوری ټکی دی. موږ اجناس د هغوی د مطلوبیت له مخې ارزوو ا وارزښت یې ټاکو. او به مطلوبیت ایجادوي، ژوند بې اوبو ناممکن دی، کرنیز بوټی پرته له اوبو وده نه کوي، خو که همدغه اوبه کروندې ته له اندازې زیاتې ورکړل شي د مطلوبیت پرځای د نامطلوبیت لامل کېږي. حیرانوونکې ده چې مطلوب جنس نا مطلوبیت ایجادولای شي. کېدای شي یو شمېر کیمیاوي توکي، د سینګار مواداو د تجمل وسایل هم همداسې وبولو.

لازمه ونډه وانخلي او زیان یې ببرته ټول ملي اقتصاد ته رسېږي. ځینې کتونکي وايي چې د پانګې خاوند دنورو ټولو عاملینو له ګټې څخه ناوړه بهره اوچتوي، نو ځکه د عاید وېش (income distribution) باندې د (غیر عادلانه) حکم کوي. د اسلام مبارک دین د مالکیت ټولنیزوالی باندې تاکید نه دی کړی، بلکې د عاید عادلانه وېش لپاره یې د ارشاد او توصیې موخه د عاید وېش دی. د سوسیالېستي ټولنو تجربې وښوده، چې په سوسیالېستي اقتصادي نظام کې د سیالی نشتوالي اقتصادي ترقي ډب کړی وه، نو ځکه پانګوالي اقتصادي نظام د سوسیالېستي په پرتله په ډېر ګړندیتوب پرمخ روان و. دلته وېش د سیالي او د تولیدي وسایلو د مالکیت تر اغېز لاندې دی. یعنې مالکان غواړي وار په وار د اضافي ارزش خاوندان شي.

د تصدی له پلوه (distribution) بله معنا لري. دلته د وېش موخه دا ده، ترڅو تولید شوی جنس د تولیدوونکي له لاس څخه د مصرفوونکي (مستهلک) لاس ته ورسول شي. په دې کې هم وېشونکي د ګټې یوه برخه تر لاسه کوي. په دې توګه د هغې بیې ترمنځ چې مستهلک د جنس د پیرودلو لپاره ورکړی او د هغې بیې ترمنځ چې مولد (تولیدوونکی) ترلاسه کړی توپیر راځي. دغه توپیر د وېشونکي برخه ګرځي، دلته دغه اضافي ارزش وېشونکي ترلاسه کړ، دوی غواړی اضافي ارزش خپل کړي. دلته هغه کار چې ویشونکی یې

په تولید لاس پورې کړي، نو ځکه د بېکارۍ احتمال زیاتېږي.

٤(د کار د وېش په پایله کې د یو تن د کار له محصول څخه د بل جنس تولیدونکی استفاده کوي او بالمقابل د بل کارګر محصول څخه لومړنی کارګر استفاده کوي، یعنې کلال دترکاڼ له محصول څخه او ترکاڼ د کلال له محصول څخه اودوی دواړه بیا د جولا له محصول څخه او په همدې توګه د کار محصولات تبادله کېږي، خو دغه تبادله لکه د ډېر پخوا په شان جنس په جنس نه ده، بلکې د پیسو په واسطه تبادله کېږي، یعنې اجناس بازار ته ځي، او هلته هر مستهلک د ضرورت وړ جنس په بیه اخلي، خو په بازار کې د لال او بروکر عمل کوي چې ددوی بیلابېل محصول یوه کارګر څخه اخلي د مارکېټ په پروسه کې یې په بل پلوري په دې توګه د کار د وېش له امله غیر تولیدي دلال ډېره ګټه ترلاسه کوي.

٥(کله چې کار ډېر اختصاصي شي د ټولنې یو شمېر اقشار لکه روحانیون، ننداره ښوونکی او نور په کار کې برخه نه شي اخیستلای، نو ځکه د وی په یو ډول غیر مولد قشربدلېږي، حال دا چې پخوا دې ډول وګړو هم د خپل دغه غیر مولد مصروفیت ترڅنګ کار هم کاوه.

٦(کله چې کار ووېشل شو صنعت ډېر پیچلی او د تولید حجم زیات شو، مثلاً په متحده ایالاتو، انګلستان او اروپا کې، دوی ددغه اضافي تولید

د کار وېش		**division of labor**

له تاریخي پلوه څومره چې کار اختصاصي شوی او وېشل شوی هومره پېچلې شوې هم دی، چې دغې اوږدې پروسې د اقتصادي پلوه مثبت او منفي دواړه تاثیرات درلودل. کار لکه د ژبې په شان د انسان او په مجموع کې د بشري ټولنو په تکامل کې رغنده او بنسټیز رول درلود. کرنه له نن څخه ۱۲۰۰۰ کاله مخکې رامنځته شوه، ورپسې په تدریج صنعت له کرنې څخه جلا شو، همدا د کار لومړنی وېش و. له هغه راهیسې تر نن ورځې پورې کار په بېلابېلو بڼو وېشل شوی، د کار په وېشل کېدو سره د محصول کمیت او کیفیت دواړه ښه شول، خو له ټولنیز او رواني پلوه یې یوشمېر زیانونه هم څرګند شول لکه:

۱(کله چې کار ووېشل شو هومره پیچلی شو او اوس یو تن کار ګر له سهاره تر مازیګره په هماغه یوه ټاکلي کار بوخت وي، چې دا یوستومانه کوونکی حالت دی، له بلې خوا دده د ذهني ودې نوښت مخه نیسي.

۲(په دغه ډول کار سره کارګر د ماشین یوه پرزه یا د پولادي ماشین ترامر لاندې په یوه ژوندي مزدور بدلېږي.

۳(کله چې د یوه ټاکلي جنس لپاره تقاضا کمه شي، تخصصي کارګر نشي کولای د یوه بل جنس

وسايل) پرمختګ کوي، د کار وېش هم پېچلی او ځانګې کېږي. له تاريخي پلوه د کار لومړنی وېش له کرنې څخه د صنعت او بيا ورپسې دسوداګري جلا کېدل و. لومړنی کار (کرنه) په کليو کې پاتې شو او صنعت او سوداګري د ښاري ژوند ځانګړتيا ومونده و. ورپسې په خپله صنعت کې بې شمېره ځانګې لکه فلز کاري، نساجي، د خوراکي توکيو صنعت، تر کانې او بې شمېره نورې ځانګې سره جلا شوی او سوداګري هم همداسې. آدام سمېت د ملتونو د شمتني په کتاب کې وايي چې يوازې د يوه سنجاق د توليد لپاره لس ځانګې جلا جلا کار کوي، لکه د سيم جوړول، دهغه پرې کول، دسنجاق د سر ور پورې کول، سپينول.... او په پای کې په کاغذي قوطيو کې د هغو کېښودل چې دا هر يو جلا کارونه دي. په دې توګه پورتنيو لسو کارګرانو په يوه ورځ کې په منځني توګه ١٤٨٠٠ سنجاقونه جوړول،يعنې د ټولو توليد ١٤٨٠٠٠ سنجاقونه کيدل، خو که چېرې د کار وېش نه وای ممکن يوه کارګر په يوه ورځ کې ايله شل سنجاقونه جوړ کړی وای نو په دې توګه د کار وېش لاندنی ورتياوې ايجاد کړې دي:

١(تخصص،

٢(د مهارت او چټبدل او د هر کارګر د کار ګړندي کېدل،

٣(په وخت کې سپما او لپاره په وروسته پاتې او پرمختيايي هېوادو کې مارکيټ ته پراختيا ورکړه او په دې توګه د وروسته پاتې او پرمختيايی هيوادونو خپل کورني توليدات له ماتې سره مخامخ شول، خو عموماً د کار وېش يوه طبيعي پروسه ده او د توليد د کميت او کيفيت دواړو د ښه کېدو لامل کېږي. د کار د وېش له امله نوې منابع تر کار لاندې راځي او د اقتصادي غوړېدا لامل کېږي. که چېرې پرمختيايي او وروسته پاتې هېوادونه وکولای شي د کار د وېش له پورتنيو منفي اړخونو ځان ژغورنې، د دوی د توليد حجم به زيات شي او داخلي ريزرفونه او امکانات به يې تر استفادې لاندې راشي.

بخشش، خيرات **dole**

کله چې يوه اداره، سازمان يا د حکومت يو دفتر دټولنې له وزګارو وګړو، په تېره وزګارو شويو کارګرانو سره نغدي او جنسي مرسته کوي. اعانه. په اضطراري حالاتو کې له کورنيو سره نغدي ياجنسي کومکونه. بخششی ورکول.

د کار وېش **division of labor**

کار د انسان په متمدن کېدو او د بشري ټولنو په تکامل کې يو ډېر مهم فکتور بلل شوی دی. کار د وخت په تيريدو سره له ساده بڼې يوې پېچلې بڼې او له عمومي څخه اختصاصي کار ته بشپړتيا ومونده. د کار د پيچلتيا په بهير کې د کار وېش يو د پام وړ ټکی دی، يعنې ځومره چې په يوه ټولنه کې توليدي ځواکونه (د کار نيرو او توليدي

عين مهارت او تخصص نشي ثابتولای، هم غير اقتصادي عمل دی او نه بايد د هرې سيمې توليد له بلې څخه توقع ولرو.

د: د کار نړيوال وېش: د نفتو توليد داو پک دهېوداودونوله خوا، دوړيو توليد په استرليا کې، د الکترونيکي صنعت د کار پرمختګ په جاپان کې، ماشين الات په جرمني کې او داسې نور مثالونه. د اقتصادي ښې ګټې اخيستنې لپاره د کار وېش باندې پوهېدل يو اقتصادي اصل دی.

کورنی عايد **domestic income**

له دولتي او خصوصي برخو څخه د ټولو توليدي منابعو مجموعې ګټه، د ټولنې يا هېوادد ټولو اقتصادي فعاليتونو او سکتورو نو (صنعت، کرنې، سوداګرۍ، عامه خدماتو...) له مدرکه ترلاسه شوی مزدونه، د فروشاتو عوايد، د اجارې ورکولو ګټې- وټې ماليات، د بانکونو ربح او ګڼ شمېر نورو عوايد دي چې د کال تر پايه ترلاسه کېږي. يا د اجناسو او خدماتو ټول پولي ارزش چې د يوه کال په ترڅ کې ترلاسه شوي وي (و.ګ. national income)

ملي پيسې **domestic currency**

هر هېواد خپله ملي پيسه لري، چې د دوی د اساسي قانون له مخې رسماً تسجيل شوی وي او د اړوند هېواد د ملي ارزښتونو له ډلې شمېرل کېږي. دغه پيسه چې په نوموړي هېواد کې

٤(د ماشين آلاتو اختراع کې پرمختګ.

د کار په ويش سره هر کارګر ته د هغه له وړتيا سره سم يو کاريا د يوه کار يوه برخه ور رسېږي. بايد هيره نشي چې د کار وېش له بېلابېلو اړخونو په پام کې نيولای شو لکه:

الف: په ټولنه کې د اصنافو جلا والی يا دکار ډېر ساده وېش لکه ترکاڼي، پينګري، خټګري، قصابي اونور.

ب: د کارپيچلی وېش: دغه وېش په ماشيني توليد کې ترسترګو کېږي. د بېلګې په توګه د يوه موټر، راډيو يا تلويزيون د توليد په فابريکه کې د وسپنې برخې جلا کارګر لري، د پلاستيکي توکو توليد جلا، د برېښنا د سيستم جوړول جلا کارګر لري او بسته بندي اونټ - بولټ کول جلا او آن دا چې رنګ او کارتن کول جلا ځانګې ترسره کوي.

ج: د کار سيمه ييز وېش: په يوه هېواد يا سيمه کې د ځانګړو استعدادونو له مخې يا د ځانګړو خامو توکيو او اقليم له مخې يو شمېرکارونو تخصص پيدا کړي دي، زموږ هيواد کې همدا بيلګه صدق مومي،لکه: پوستين جوړول په غزني کې، ګوړه جوړول په کامه کې، خيدک په کونړ کې، غالی اوبدل په اقچه کې او داسې نور، يا د خټکيو کرل او توليدول په کندز کې، خو دانارو توليد بيا په کاپيسا او کندهار کې، د لېږو توليد په جلال آباد کې د جوارو او مڼو توليد په لوګر کې چې د يوې سيمې بزګر او کارګر بلې ته په ورتګ

د مراجعې او علاقمندی په صورت کې همدغه تړل شوی حساب بیرته فعاله کیدای شي.

د اخیستلو حساب **drowing account**

کله چې پر یوه بانک باندې دصادر شوي چک یا حوالې پیسې ترلاسه کېږي، دې ته drawing یا د پیسو ایستل وایي. په هغه حساب باندې چې دغه چک یا حواله رسېدلې، هغه ته د اخیستلو یا ترلاسه کولو حساب ویل کېږي. دا د محاسبې یوه ځانګړې نومونه ده.

لاسي پلورونکي **drummer**

د مارکېټنګ په اصطلاحاتو کې هغه ډول پلورونکی چې ټاکلې مغازه او هټۍ نه لري، بلکې په ګرځنده بڼه پلورل کوي.

للمي کرنه **dry farming**

هغه ځمکې چې داوبو ثابته منبع (ویاله، سیند، چینه، کاریز) ونه لري، د باران په تمه کرل کېږي. یو شمېر آسیایي او افریقایي پرمختیایي هېوادونو کې بې اوبوځمکې د للمې په بڼه کرل کېږي. یو شمېر نورو هېوادو کې له ډېرو لرې ځایونو اوبه ورته راوړل کېږي او ځینې وخت د اوربښت پرمهال اوبه زیرمه کېږي او د اوړي په ورځو کې ورڅخه کار اخلي. لنډه دا چې په ټولو موسمونو کې د اوبوله ثابتې منبع پرته کرنه للمي بلل کېږي. افغانستان د کافي اندازه سیندونو او د اوبو د میلیاردونو مکعب مترو په جریان سره للمې کرنې ته اړ دی. کېدای شي د انحرافي او ذخیروي بندونو او کانالونو په کېندلو سره یوه ښېرازه کرنه

قانوني چلند لري، د هغې نشر او چلند د دولت د بانک له دندو څخه ګڼل کېږي. د بېلګې په توګه افغانۍ د افغانستان ملي پیسې دي، چې د افغانستان بانک یې نشر وي، همداسې هم هر بل هېواد کې. دهر هېواد اتباع مکلف دی، چې د هېواد د ننه ټولې اقتصادي معاملې په خپلو ملي پیسو پرمخ بوځي. دې ته national money هم ویل کېږي، چې د هغه نشر، انحصار او چاپ د دولت په وا ک کې وي اوبس.

بارزه کمپنۍ **dominant firm**

د اقتصادي فعالیتونو، د مشتریانو د مراجعې، په بازار کې د فروشاتو او نورو معاملاتو د سرعت او حجم له پلوه ډېرې وتلې کمپنۍ، شرکت او کارځای ته ویل کېږي، چې تر نورو ډېره مخکې او بریالۍ وي او تر نورو یې زیات تبارز موندلی وي. بارزه شرکت یا کمپنۍ او کارځای د خپل ښه تبارز له کبله بازار کې ډېر شهرت لري او ونډه یې زیاته وي.

درول شوی حساب **dormant account**

کله چې بانکي حساب لرونکی ډېره موده بانکي معامله ونه لری،خپل حساب ته مراجعه ونه کړي، یا یې حساب صفر شی او د شتمنی او پیسو راکړه- ورکړه یی قطع وی، بانک تصمیم نیسی چې هغه ودروی، خو د مشتری او حساب لرونکی

ډمپینګ **Dumping**

په قصدي توګه ارزانه پلورل. د صادروونکي هېواد له خوا یوه بل هېوا د ته د صادرو شویو اموالو ارزانه پلورل او د خپلو محصولاتو ډېره زیاته اندازه داسې کوټ او انبار کول چې د واردوونکي هېواد خپلو داخلي محصولاتو دنه پلورل کېدو لامل شي. سره له دې چې ممکن صادروونکی هېواد به دغه خارجي بازار کې د لنډې مودې لپاره زیان سره مخامخ شي، خو کله یی چې د خپل پام وړ سیال هیواد په بازار کې له ماتې سره مخامخ کړ، نو بیا د انحصاري پلورونکی په توګه بیې په خپله خوښه تر هغو پورې لوړوي، چې پوره ګټه وکړي او تیر زیان ټول جبران کړي، دې ته په تبعیضي توګه په دوو بېلابېلو باز ارونو کې په بېلابېلو بیو د اجناسو پلورل هم ویلاشو، ان دا چې خپل هېواد کې دننه په ګرانه خو د بهرني سیال هېواد په بازار کې په ارزانه بیه پلورل چې موخه یې په دوکه او مکارۍ سره سیالي کول او د ډامپنګ په واسطه د مقابل هېواد داخلي تولید له ماتې سره مخامخ کول دي.

دوام لرونکي اجناس **durable goods**

د دوام له پلوه اقتصادي اجناس په دوو ډولونو وېشل شوي دي. ددغه دوام موده معمولاً یوه اقتصادي دوره (یو کال) ده. هغه اجناس چې له یوه کال څخه زیات دوام کولای شي لکه موټر، ودانۍ، میزونه، ماشینونه او نور بادوامه اجناس دي، خو هغه چې له یوه کال څخه کمه موده کې استهلاک کېږي، بې دوامه اجناسو کې شمېرل کېږي.

ولرو، د کانالونو، بندونو او سر بندونو په هکله یو غوره مثال د ننګرهار د کانال پروژه ده.

دوه ګونی اقتصاد **dualistic economy**

پرمختیایي او وروسته پاتې هېوادو کې د ښارونو او کلیو ترمنځ د ژوند د کچې ډېر توپیر ته ویل کیږي. په دغه ډول هېوادونو کې معمولاً په ښارونو کې څه نا څه پرمختللی چوپړونه لکه برېښنا، تیلېفون، ترانسپورت، عامه روغتیا او ښوونه او روزنه موجوده وي، خو په کلیو کې لا هم یو عنعنوي او وروسته پاتې سکتور په خپل حال پاتې وي.

د د وبلین کنوانسیون **dublin convention**

د مهاجرو په هکله د غه کنوانسیون یوقانون جوړ کړ، دغه قانون لیکي، هر هغه څوک چې لومړني اروپایي هېواد ته ننوت، باید دپناه اخیستو غوښتنلیک ورکړي، که د اروپا بل غړي هېواد ته ننوت، لومړني هېواد ته به ولېږل شي. که چېرې یو افغان دې ته په تمه وي چې له یوه اروپایي هېواد څخه بل ته ولاړ شي، باید ووایي چې د دوبلین د کنوانسیون تر ملاتړ لاندې دی، په داسې حالت کې به دوی د ډېر لږ حقونو خاوند شي، خو که دوی په دې تمه وي چې افغانستان ته به بېرته ونه شړل شي، نوپه دې حالت کې باید دخوب لپاره یوه کوټه ولري، خو یو شمېر اروپایي هېوادونه د دغه ډول مهاجرو لپاره پوره ځای نه لري، نو ځکه دغه ډول مهاجرین اړ کېږي، چې یا په پارکونو کې یا په سړکونو ویده شي.

خوځنده اقتصاد **dynamic economic**

د اقتصادي وضعیت د مطالعې لپاره که چېرې ضرور نه وي چې متحولین ثابت فرض شي، بلکې د یوه ریښتیاني خوځنده حالت بیانول مو موخه وي، په متحرک او خوځنده حالت کې د عواملو رابطه ښودل کېږي او په ډېنا میکه نظریه باندې ولاړ تحلیل ترسره کوو او په دې پوهېږو چې په دې حالت کې راتلونکې پېښې او بدلونونه اغېزه لري. په دې توګه اقتصاد پوهان وايي چې ستاتیکه مطالعه د اقتصادي وضعیت عکس یا انځور دی، خو ډېنا میکه یا خوځنده مطالعه یې فلم دی.

بې محصوله اجناس او خدمات **duty free**

هغه اجناس او خدمات چې ګمرکي محصول څخه معاف شوي وي. دا هغه ځانګړي اجناس او خدمات دي چې په مجازو صادراتي او وارداتي اقلامو کې شمېرل کېږي، مګر د کوم ځانګړي تصمیم له مخې، هغو ته د اړتیا، د هغو د هڅونې یا کوم بل لامل له مخې یې په واردولو محصول نه وي اویا هم دا چې محصول یې واخیستل شي، نو د دوباره صادرولو پرمهال یې یوه برخه اخیستل شوې مالیه بېرته ادا کېږي.

E

نيمګړتياوې پکې نه ليدل کيږي، خو دکاغذي چک ټولې ښېګڼې لري. دا چک هم بانک ته ديوه حکم لرونکی دی، چې د هغه له مخې ټاکلې اندازه پيسې ټاکلې شخص ته وسپاري.

E- Money **برېښنايي پيسې**

پرته له کوم بانکي حساب څخه له اعتباري کار ت (کريديت) څخه په استفادې له يوه حساب څخه بل ته د پيسو لېږدول دي. دا د نن ورځې د معاملاتو يوه ګړندی بڼه ده.

each way **دوه اړخيز**

د بېلګې په توګه کله چې يو کمېشن کار يا دلال د معاملې له دواړو خواوو څخه د د دلالي په توګه يوه اندازه ګټه اخلي. دی ته (each way) يا (له هريوه څخه) معامله وايي. ډېر کله سوداګريزه معاملو کې په راکړه - ورکړه کې د بازار ميډل من (ميانجی يا دلا لان) د معاملې دواړو خواوو څخه يوه اندازه ګټه ترلاسه کوي، خو هغه وخت چې د لال يوازې يو اړخ څخه ګټه ترلاسه کړي، دغه اصطلاح ورته نه استعمالېږي.

earning report **د ګټې زياتوالي راپور**

د اقتصادي دورې (معمولاً ديو کال) په ترځ کې هغه رسمي ترتيب شوې راپور، چې د کوچنيو

E- cash dig cash

digicash اصلاً د يوه شرکت نو دی، چې د امريکې متحده ايالاتو او هالندکې د ديجيتال نغدو پيسو او برېښنايي ورکړود سيستم په برخه کې کارکوی. د ډاډمنو ورکړو څو طرحې يې منځته راوړی دی چې د پيسو د ليږد ډير ډاډمن سيستم دی او امنيت او خصوصی والی يی ډير محرم دی.

E- commerce **برېښنايي سوداګري**

د اطلاعاتی او معلوماتي تکنالوژۍ په پراختيا، سوداګرۍ هم بڼه بدله او اوس ګڼ شمېر سوداګريز معاملات په برېښنايي وسايلو اجرا کېږي. پرمختللو هېوادو همدغه برېښنايي خدمات عملاً په کار اچولي دي، ډېر ژر به داسې وخت راورسېږي، چې برېښنايي سوداګري به په ټولو هېوادو کې د دوديزې سوداګرۍ ځای ونيسي او هغه هېوادونه چې دغه تکنالوژي ونشي کارولی، له سوداګريزې سيالۍ څخه به ووځي.

e-check **چک**

دانټرنيټي او کمپيوټري شبکو او سيستم له طريقه مشتري او بانک (دواړو) ته ډېر ارزانه او اسانه چک دی. په دې طريقه چې د مشتري حساب چک شي د بېرته ګرځېدو امکان يې نشته او د کاغذي چک

۲. دغړو هيوادونو ترمنځ دهمکارۍ په موخه دسوداګرۍ خونو رامنځته کول.

۳. په سيمه ييزه کچه دهوايي چلند پراختيا.

۴. دبيړۍ چلولو دچارو پراختيا.

۵. دتوريزم(سياحت) پراختيا.

٦. دګډو اقتصادي او صنعتي طرحو چمتو کول.

دسيمه ييزې پراختيا سازمان (RCD) شپږ اصلي څانګې او اووه فرعي کميټې درلودې. چې اصلي څانګې يې په لاندې ډول وې:

۱. دوزيرانو شورا، ۲. دپاليسۍ جوړونې شورا، ۳. دهمغږۍ کميټه، ۴. فني کميټې، ۵. دقايم مقام شورا، ٦. سکرتريت.

فرعي کميټې:

۱. دسوداګرۍ چارو کميټه، ۲. دنفتي او صنعتي چارو کميټه، ۳. دکرنيزو چارو کميټه، ۴. دفني همکاريو او اداري علومو کميټه، ۵. دتوريزم او اطلاعاتو کميټه، ٦. دکلتوري چارو کميټه، ۷. دليږد راليږد کميټه.

د(RCD) دکړنو په اړه بايد وويل شي، څرنګه چې غړو هيوادونو د څو اړخيزه توافقاتو پر اساس ژمنه کړې وه، څرنګه چې لازمه وه د سوداګريزې راکړې ورکړې کچه لوړه نه شوه برعکس ډيره کمه شوه چې په نتيجه کې په دغو چاروکې يوازې په سوداګريزو اړيکو پورې محدوده پاتې شوه. نوموړي سازمان دصنعتي او کرنيزو پروژو دپلي کولو په مقايسه، په سياسي، فرهنګي، روغتيايي او علمي برخو کې ډېرې لاسته راوړنې درلودې. (RCD) په ۱۳۵۹ هـ ش.کال کې ړنګ شو، خو د پاکستان، ايران او ترکيې ترمنځ همکاري په خپل کاروبارونو، کورنيو او دولت په کچه رامنځته شويو عوايدو کې زياتوالی ښکاره کوي. د لګښتونو او ګټو هغه صورت حساب چې د اقتصاد د ښه والي ثابتوونکی وي، له دې څخه مقصد داوي چې ټولنې او خلکو ته په ملي کچه اقتصاد کې eared income يا ترلاسه شوي زيات عوايد وښيي.

ECO (Economic Cooperation Organization) د اقتصادي همکارۍ سازمان

داقتصادي همکاريو له سازمان (Economic cooperation organization) څخه مخکې د سيمه ييزې پرمختيا سازمان (RCD) فعاليت کاوه. دسيمه ييزې پرمختيا سازمان په ۱۹٦۴م.کال کې د ترکيې، پاکستان او ايران په ګډون دترکيبي هيواد د په ستانبول ښار کې تأسيس شو. په نوموړي کنفرانس کې د ريواړو هيوادونو دسيمه ييزې پراختيا، سولې او ثبات په برخه کې پرسيمه ييزې همکارۍ ټينګار وکړ. دکنفرانس په پايله کې يو پريکړه ليک صادر شو چې دپام وړ ټکي يې په لاندې توګه دي:

۱. دغړو هيوادونو ترمنځ دسوداګريزو تړونونو له لارې د ازادې راکړې ورکړې اسانتيا وو ته لاره برابرول.

ددغې غونډې د بحث ډېر مهم موضوعات وو. دریيمه غونډه په ۱۹۹۳م.کال د پاکستان په پلازمينې اسلام اباد کې دايره شوه چې ددې غونډې پايله په لاندې ټکو منحصر وه:

۱. په ترکيه کې دتجارت او پراختيا بانک پرانيستل

۲. دايکو بيمې شرکت جوړول

۳. دتجارتي ترانزيت تړون لاسليکول

۴. دايکو د فرهنګي ځانګې جوړول

۵. دايکو دعلمي ځانګې جوړول

٦. دملګرو ملتونو د پراختيا (UNDP) او مخدره توکودمخنيوي (UNCDP) سازمانونو د موافقتنامه لاسليکول

۷. دسازمان دغړو هيوادونو ترمنځ د ويزې په ورکړه کې د اسانتيا رامنځته کول

څلورمه غونډه په ۱۹۹٦م. کال کې په ترکمنستان کې دايره شوې وه. پنځمه غونډه په ۱۹۹۸م.کال کې دقزاقستان په الماتا کې جوړه شوه چې دايکو سازمان دښوونيزې مؤسسې منشور په کې لاسليک شو. شپږمه غونډه په ۲۰۰۰م کال کې په تهران کې دايره شوه. چې او غړو هيوادونو يو ځل په خپلو کې پر اقتصادي، علمي، کلتوري او سياسي همکاريو ټينګار وکړ. اوومه غونډه په ۲۰۰٦م کال کې د اذربايجان په پلازمينه باکو کې جوړه شوه. په دې غونډه کې هم غړو هيوادونو يو ځل بيا په بيلا بيلو برخو کې پرهمکاريو ټينګار وکړ. دايکو دسازمان اهداف: ددې سازمان ستر هدف دغړيو هيوادونو ترمنځ ګډه اقتصادي همکاري ده ترڅو وکولای شي داقتصادي همکاريو او کډ وهلو ځلو له لاري خپلي اقتصادي حال پاتي شوه، چې دځانګړو سياسي او اقتصادي دلايلو له مخې دغه همکاري نوره هم پراخه شوه. ترڅو چې د (RCD) تر ړنګيدو وروسته، په ۱۳٦۳هـ ش.کال د ترکيې، پاکستان او ايران له خوا د اقتصادي همکاريو سازمان (ECO) تأسيس شو. په لومړي وخت کې په سازمان کې دغړو ترمنځ اړيکې او مناسبات د بهرنيو چارو دمرستيالانو په سطحه وې، خو بيا وروسته په ۱۳۷٦هـ ش. کال کې دغه اړيکې د يوه پروتو کول له مخې دبهرنيو چارو وزيرانو کچې ته ارتقاء وکړه. دايکو سازمان لومړنۍ سرمشريزه غونډه په ۱۹۹۲م. کال په تهران کې و شوه. نوموړي غونډه دپام وړ ارزښت څخه برخمنه وه، دا په دې مانا چې دمرکزي آسيا يو شمير هيوادونه هم، له دې سازمان سره يو ځای او متحد شول.

دتهران دغونډې مهمې پريکړې:

۱. دايکو سازمان پراختيا او پياوړتيا.

۲. داذربايجان، ترکمنستان، تاجکستان، ازبکستان او قرغيزستان غړيتوب.

۳. دجمو کشمير خلکو له حقونو څخه دفاع.

۴. دافغانستان دشخړې سياسي حل لاره.

۵. دغړو ترمنځ دسوداګرۍ په برخه کې اسانتياوې برابرول.

٦. دکرنې،انرژۍ او دترانسپورټ پراختيا.

دويمه سرمشريزه غونډه په ۱۹۹۳م. کال کې د لسو غړو هيوادونو په ګډون دترکيې په مرکز استانبول دايره شوه. دسوداګرۍ، انرژۍ، کرنې، توريزم او چاپيريال ساتنې پراختيا او همدارنګه دغړو هيوادونو له خوا د اسلامي بانک دتأسيس څخه ملاتړ او له نورو سازمانونو سره نږدې اړيکې؛

هیواد کې دایرېږي. دغړو هیوادونو په سرمشریزو غونډو کې ګډون کوي او په غونډه کې دله ونډې سره سم هر غړي هیواد دخپلو امکاناتو په چوکاټ کې دمالي او تخنیکې همکاریو او همدارنګه دخپل هیواد داقتصادي ستونزو او پریکړ لیکونو په اړه خپل عمومي غونډې ته رپوټ ورکوي او په پاي کې د ورکړل شوي رپوټ له مخې یو بل سره د همکاریو د پراختیا په موخه د لارو چارو دموندلو په اړه لازم تصمیمونه نیول کېږي. افغانستان په (۲۰۰۲م) کال کې ددغه سازمان غړیتوب ترلاسه کړ.دایکو اوسني نهه غړي دا دي: افغانستان، ایران، پاکستان، ترکیه، تاجکستان، اربکستان، قزاقستان، قرغزستان او اذربایجان. مهم ارګانونه یې دادي:

۱. دوزیرانو شورا (دسازمان ترټولو عالي ارګان) ۲. قایم مقامه شورا ۳. د پلان او پالیسۍ جوړونې شورا ۴. فني کومېټې(تجارتي، صنعتي، تخنیکي، دترانسپورتي، اړیکو، کرنې، علمي، فرهنګي او دانرژۍ کمیټې) ۵. سکرتریت.

د اقتصاد سنجول **econometrics**

موخه ورڅخه د اقتصاد په ډګر کې د ټاکلو شاخصونو او اندازو ښودل او معلومول دي. په بله وینا: اقتصادی سنجشونه د احصائې هغه برخه ده، چې د ټاکلو اقتصادي پارامترونو له مخې د ځانګړو اقتصادي سنجشونو په واسطه اقتصادي فرضیې ازمایي او اقتصادي وضعیت ورپاندې څرګندوي. Econometry یو اکاډمیک دسپیلین دی چې د اقتصاد سنجولو روشونه توضیح کوي چې معمولاً د تمایل او تړلتیا، ستونزې کمې کړي او یا له یې په کلې توګه له منځه یوسي. دایکو سازمان غونډې هر کال په نوبتي ډول په هر غړي هیواد کې جوړیږې د غړیو هیوادونو به مشرتابه کې ګډون کوي او په غونډه کې ونډی سره سم هر غړي هیواد دخپلو امکاناتو په چوکاټ کې دمالي او تخنیکې همکاریو اوهمدارنګه دخپل هیواد اقتصادی ستونزو او پریکړه لیکونو نو په اړه عمومي غونډې ته رپورت ورکوي او په پاي کې د ورکړل شوي رپورت له مخې له یو بل سره د همکاریو پراختیا او پرمختیا په موخه دلارو چارو دموندلو په اړه لازم تصمیمونه نیول کېږي. دا چې ددې سازمان غړي هیوادونه دکلتوري، اقتصادي، اجتماعي، طبیعي او معدني منابعو لکه: (تیل، ګاز، مسو، اوسپنې، د ډبرو سکرو، یورانیمو، مالکي، قیمتي ډبري) کرنیزو تولیداتو، لکه: (غنم، وربشي، جورا، ګني، مالوچ، میوو او سبو) له مخې ګډ خصوصیات او مشخصات لري په وروستي غونډه کې دي پایلي ته ورسیدل چې غړي هیوادونه په بشپړه هماهنګې سره په مشترک ډول کولای شي له یو بل سره خپلې اقتصادي مرستې لازیاتې ګټوري او اغیزمنې کړي او په وروستي توګه نشي کولای دنړۍ نورو پرمختلو هیوادونو سره بشپړه رقابت وکړي دغه هدف ته د رسیدو له پاره تصمیم لري چې دخپلو ګډو خصوصیاتو مشخصاتو، او دطبیعي اوزراعتي منابعو له مخې دخپل سازمان دمشترک المنافعو اتحادیو او کوپراتیفونو په جوړولو لاس پوري کړي.

دایکو سازمان جوړښت: باید وویل شي چې دایکو سازمان غونډې هر کال په نو بتي ډول په هر غړي

دی، اقتصاد موږ ته لاندیني سوالونه حل کوي، کوم اجناس او خدمات څومره او چاته په کوم ځای کې تولید او عرضه شي؟ د اړتیا وړ اجناس او خدمات څرنګه تولید او څرنګه وویشل شي؟ ایا تولیدي عوامل په خپل ټول ظرفیت سره کار کوي او که نه ؟ ایا د اقتصاد ظرفیت یو خوځنده او دینامیک دی که ولاړ او ستاتیک ؟
د پورتنیو پوښتنو د ځواب موندل، داقتصاد د علم موضوعات او دبحث ټکي دي، په خپله اقتصاد economic او economics او economy د استعمال بېل ځایونه لري، د بېلګې په توګه economical یعنې صرفه جو، سپما لرونکي حال دا چې economically بیا(له اقتصادي پلوه) معنا لري اویا Economist د اقتصاد پوه په معنا ده، economy بیا په خپله اقتصاد دی لکه د افغانستان اقتصاد یا د کمیابي اقتصاد economy of scarcity او economize یعنې اقتصاد پالنه. اقتصاد بېلابېلې څانګې لري لکه کرنیز اقتصاد agricultural economics د طبعي منابعو اقتصاد (Natural resources Economics) عامه اقتصاد public Economics او نور. په ټوله کې، داقتصاد علم په دوو برخو ویشل شوی دی: لوی یا ملی اقتصاد او کوچنی یا د تصدۍ اقتصاد.(و.ګ. macro اوmicro)

اقتصادي **economic**

کله چې اجناس او خدمات په داسې لارو چارو سره تولید شي، چې لږ لګښت او ډېره ګټه ولري، یعنې کیفیت یې لوړ وي، ورته اقتصادی ویل احتمالاتو او مرکزي وزنونو له طریقو سره سرو کار لري.. دافغانستان د اقتصاد پوهنځیو کې پخوا د اقتصادي سنجونو مضمون د یوه سمستر په ترڅ کې تدریس کېده،چې هم اقتصاد سنجول او هم داقتصاد ي سنجش موډل (Econometric model) پکې شامل وو.

اقتصاد **economic**

په پښتو، دري او عربي کې اقتصاد اوپه انګلیسي ژبه (economic) له لغوي پلوه بېلې معنا ګانې لري: اقتصاد چې یو عربي لغت، د افتعال پر وزن، یو مجرد ثلاثي او له قصد څخه اخیستل شوی دی، لغوي معنا یې میانه روي، منځلاریتوب، په لګښت کې تعادل ساتل، په هر کار کې توازن ساتل په عقیده کې اقتصاد، په عبادت کې اقتصاد، په فیشن کې اقتصاد اونور...په انګلیسي کې دغه لغت له لاتیني ژبې راغلی دی چې oikas (ایکاس) کور او Nemin (نیمین)تدبیر ته وایي، یعنې د کور تدبیر یا د کور سمبال.
په دې توګه ښکاري چې د لاتیني اکونومیکس اصطلاح کې د تدبیر او مدیریت مفهوم راغلی دی، خو زموږ په پښتو او دري (اقتصاد) کې دغه مفهوم نشته، نو ځکه یې موږ ته اصطلاحی معنا او مفهوم مهم دی، په اصطلاح کې د اقتصاد تعریف په بېلابېلو بڼو راغلی، دلته به یې یو څو تعریفونه راوړو:
اقتصاد هغه ټولنیز علم دی چې محدود او کمیاب منابع د انسانانو یا ټولنې ډېرو پراخو او نا محدودو غوښتنو ته تخصیصوي، یا: اقتصاد د تولید، وېش او د اقتصادي منابعو د حاصل اودمصرف علم

goods وایو، خو د هغو په وړاندې ډېر نور اجناس بیه او هغه هم گرانه بیه لري چې هغه economic goods دي.

اقتصادي وده **economic growth**

ډیره د پام وړ ده چې هره نومَونه د خپل استعمال ځانگړی ځای لري. توسعه د ترقۍ پرځای او ترقي دپرمختیا پرځای، توسعه د ترقۍ یا پرمختیا په معنا کارول د ناوړه پوهیدلو لامل کېدای شي. په دې لړ کې داقتصادي ودې مفهوم د اقتصادي پرمختیا له مفهوم سره توپیر کولای شو: په یوه هېواد یا ټولنه کې په اقتصاد کې کمی بدلون او د اقتصاد غوړېدا اقتصادي وده بلل کېږي. د اقتصادي ودې معیار په ملي ناخالص تولید کې د زیاتوالي یا هغه سلنه زیاتوالی چې په ټول (GNP) کې ولیدل شي، تعریف شوی دی. دا معیار د یوه کال په ترڅ کې په فیصدۍ ښودل کېږي. اقتصادي وده په دوو بڼو څرگندېږي:
یو اقتصاد کولای شي چې یو شمېر سرچینو (بشري ځواکونو فزیکي پانگې، نورو طبیعي سرچینو...) په لا زیاته او غوره گټې اخیستو سره چې د هغو په کارولو کې ښه والی او اغېزمنتوب اوچت کړي، وده وکړي. د بېلگې په توگه کله چې د بشري ځواکونو په ښه کار اچولو سره اقتصادي وده واقع شي، د سړي سر کلنۍ گټې د زیاتوالي لامل نه کېږي، خو که چېرې له ټولو سرچینو (د بشري ځواک په گډون) څخه په ښه اغېزه او لازیاته توگه استفاده وشي او مؤلدیت ته پاملرنه کېږي. هره هغه عملیه او کار چې دلوړ مطلوبیت له لرلو سره ډېره د قناعت وړ وي. د فني معلوماتو په لرلو سره د بشري اړتیاوو د پوره کولو لپاره په ډېر ښه ډول مطلوبیت ایجادول.

اقتصادي پرمختیا **economic development**

د ژوند د معیارونو وار په وار اوچتېدل او د خلکو د هوساینې ښه کېدل چې د پرمختیایي هېوادونو په انکشافي اهدافو کې یو مهم هدف بلل کېږي. د ژوند دمعیارونو اوچتېدل او د هوساینې ښه کېدل دسړي سر گټې (PCI) سره په سیده توگه اړیکې لري. د اقتصادي پرمختیا په پروسه کې دصنعت سکتور دکرنې دسکتورد ترقۍ په دوام گړندی پرمختک کوي، د استخدام نوي فرصتونه ایجادېږي، عامه خدمات ښه والی مومي، د تجارت کسردله منځه تگ په حال کې وي، سپما او پانگه اچونه ښه کېږي، بانکي سکتور پیاوړی کېږي، د دولت ثبات اوښه امینت ډاډمن او مدني ټولنه پرمختگ کوي(و.گ. پرمختیا، پرمختیایي هېوادونه).

اقتصادي اجناس **economic goods**

کېدای شي انسان ډېرو شیانو ته اړتیا ولري، ځینې به یې وړیا ورته چمتو وي لکه هوا او د لمر وړانگې، خو گڼ شمېر نورې اړتیاوې وړیا په لاس نه راځي، نو باید دهغو د ترلاسه کولو لپاره کار او هلې – ځلې وشي. هغه اجناس چې د کار په پایله کې ترلاسه او بیه لري، هغو ته اقتصادي اجناس وایو لکه ډوډۍ، جامې، قلم،کتاب، راډیو، خولۍ، بوټ او نور. هغه چې وړیا چمتو دی هغو ته Free

تنوع، د ژوند رفاه او نور مسایل اقتصاد پورې تړلي دي. هغه فلسفه او نظریات چې د ټولنې تکامل او اړتیا اقتصادي عواملو پورې تړي.

economic efficiency اقتصادي موثریت

یوه ارزونه ده، چې له مخې یې باید له منابعو، وسایطو او بشری ځواک ښخه داسې ګټه واخیستل شی او عوامل باید داسې په کار ولویږی، چې تر ممکن برید پورې اقتصادی کفایت ولری، د تقاضا کوونکو رضایت تر لاسه شوی وي، د تولید پروسه کې ضایعات اقل حد کې وي او د جنس او خدمت کیفیت ډاډمن وی.

economic equilibrium اقتصادي تعادل

کینز په اقتصاد کې د نورو نظریاتو ترڅنګ د اقتصادي تعادل په هکله هم توضیح ورکړې ده. هغه وایي: اقتصادي تعادل هغه وخت رامنځته کېږي، چې په یوه ټولنه یا هېواد کې تولید د ټولې ټولنې یا ټول هېواد تقاضا په اندازه وي، یعنې کومه اضافي او نا غوښتل شوې تقاضا او عرضه موجودې نه وي او کمښت هم ونه لیدل شي. وروسته تر کنز دی موضوع ته ډېر اهمیت ورنه کړل شو، خو له دې امله چې یو وضعیت یې تشریح کړی و، نوځکه په درناوي سره یادېږي.

economic friction اقتصادي اصطکاک

په یوه ټولنه کې هغه روحي، عقیدوي، ټولنیز او د دود، دستور له امله موجود خنډونه چې د اقتصادي فعالیتونو مخه کې وي. د اقتصادي ځواکونو د فعالیت په وړاندې پراته ټولینز- اروایي موانع. په ټولنه کې موجود هغه یو شمېر تعصبات وشي، نو سړی سرکلنی ګټې (PCI) کې زیاتوالی راځي، البته دا په خپله د ژوند د کچې د لوړېدو لامل کېږي، یعنې اقتصادي وده له اقتصادي پرمختیا سره اړیکې مومي. دلته ډېره پاملرنه د ملي تولید خالص زیاتوالي ته ده (ځینې وخت ټول تولیدات په ملي مجموعي تولید کې نشي ثبت او محاسبه کېدای، مثلاً د کرنې په سکتور کې کله چې بزګران له کرنیزو محصولاتو د خپلو کورنیو او خپلوانو د ورځنیو خوراک لپاره کار اخلي، دغه مصرف شوي تولیدد کال د پای محاسبه کې نشي راتلای).

economic area اقتصادي سیمه

هغه مساحت، سیمه یا برخه چې پولې یې له سیاسی یا دملکي ویش له مخې نه، بلکې د اقتصادی ځانګړتیاوو له مخې ویشل شوې وي. دغه ډول سیمې زیاتره د ځانګړو اقتصادی فعالیتونو لپاره وی، لکه دختیکیو د کښت سیمه، دډبرو د سکرو د کانونو سیمه، دغالی اوبدلوسیمه، د انګورو او انارو د تولید سیمه، د وړیودتولید سیمه او داسې نور.

economic depression د اقتصاد ډبوالی

هغه ناوړه حالت چې اقتصادی فعالیتونه ګډوډ وی، پانګونه لږ، بیکاری زیاته او بازار سوړ وي. د یوه هېواداقتصادی پریشانی.

economic determinism

د اقتصادي عواملو ټاکونکې فلسفه

هغه نظریه ده چې وایي په یوه ټولنه کې د وګړو چلند، د ټولنې نظم، اخلاقیات، د مادي نعماتو

کې اقتصادي جنس شي. لکه اوبه چې پخوا مُفته او بی بیې او نااقتصادی ماده وه، خواوس مهال کې اقتصادي توکی بلل کېږي او ارزښت یې ورځ په ورځ لوړېږي. یا مثلاً د فضایي کارکوونکو لپاره هوا (اکسیجن) او داسې نور.

د اقتصاد تاریخ **economic history**

د اقتصاد علم په پېل کې ځانگړی او جلا علم نه و، بلکې د اقتصادي ستونزو څېړنه پخوا له نورو ټولنیزو علومو سره گډه وه. د اوولسمې پیړۍ په پای کې د لومړي ځل لپاره د سیاسي اقتصاد بحث پېل شو، چې دا په واقعیت کې اقتصاد نه، بلکې سیاسي بحثونه وو. د نولسمې پېړۍ په پای کې اقتصاد له سیاسي پوهنو، تاریخ او فلسفې څخه جلا او د ادی نن ورځ یو جلا علم دی. د لومړي ځل لپاره د اقتصاد د علم تدریس د امریکې د متحده ایالاتو د هاروارډ پوهنتون کې په ۱۸۹۲ م.کې پیل شو، ورپسې اتلس کاله وروسته (۱۹۱۰م. کې) په انگلستان کې ورته څانگې جوړې شوې. نن ورځ د نړۍ په ټولو پوهنتونو نو کې د اقتصاد د پوهنځي بېلابېلې څانگې شته.

اقتصادي لېبرالېزم **economic liberalism**

لېبرال تفکر یوازې په سیاست کې نه دی مطرح، بلکې یوه پراخه مانالرونکي اصطلاح ده. لېبرال مفکوره په اقتصاد کې په دې وروستیو کې پیاوړې شوه. اقتصادي لېبرالېزم هغه مکتب (طرز) دی چې د سیالۍ له لارې د اقتصادي فعالیتونو ډېر ښه همغږي کول غواړي اوله مارکېټ څخه د اعظمی غوره استفادې پلوي کوي. دغه مفکوره د چې اقتصادي مساعد امکانات ضایع کوي. هغه دودونه، مناسک او رواجونه چې خلک یې مهم بولي، خو په حقیقت کې د اقتصادي فعالیتونو مخه نیسي.، بیځایه لگښتونه راولي اومنابع اووخت ضایع کوي. په وروسته پاتې ټولنو کې دایوه بده عارضه ده.

اقتصادي موخې **economic goals**

د اقتصاد لپاره د یو وگړي، کار ځای،کورنۍ، دولت اوهر متصدي هغه مقاصد چې د وی یې د ترلاسه کولو لپاره هڅې کوي. اقتصادی موخې په هره کچه توپیر کوي. هغه اهداف چې تصدۍ او کارځایونه او انفرادي کاروباریان یې لري، micro goals بلل کیږی او هغه چې یو هېواد او دولت یې لري د macro goals په نوم یادېږي. د کوچني اقتصاد اهداف اعظمي مفاد، بازار موندنه، د خامو توکو ارزانه موندل او نور دي، خو دلوی اقتصاد موخې بیا په ملي کچه استخدام، صادرات، واردات، ملي عواید او داسې نور دي.

اقتصادي جنس **economic good**

هر هغه جنس او شی چې لږپېداکېدونکی، کمیابه، د اړتیا وړ او د خلکو لپاره د پاملرنې وړ وي. یعنې یو څوک غواړي چې دغه ډول جنس په لا زیاته اندازه ترلاسه کړي. کېدای شي یو جنس یو ځای کې اقتصادي جنس نه وي، خو بل ځای کې به وي. همدارنگه کېدای شي یوه ماده یو وخت کې اقتصادي جنس نه وي، خو بل وخت

سره نه کمېږي، یعنې دانساني پانگې استهلاک د فزیکي پانگې په پرتله کم دی.

اقتصادي سرچينې **economic resources**

د اقتصادی سرچینو په ډله کی د یوه اقتصاد مهم جوړوونکی عوامل (Input) یا اجزا: ځمکه، کار ځواک، پانگه او مدیریت دی. په دې وروستیو کې د کار رامنځته کولو(دشغلونودایجاد) استعداد هم په اقتصادی سرچینو کی راځی چی له هغو نورو ټولو شیانو سره یو ځای چی طبیعت د مطلوبیت او مادی نعمتونو د تولید لپاره انسانانو ته چمتو کړي دی، یوه بډایه سرچینه جوړوی. د اقتصادی شرایطو د ثبات په شرایطو کی اقتصادی سرچینی د یوه اقتصاد د پرمختگ او ودی ضمانت کوونکی وی. له همدې امله اقتصاد پوهان بشری ځواک، پانگه او ځمکه د اقتصادی ودی ډیر مهم منابع بولی. د بیلگی په توگه که یو هیواد پوره اندازه بشری ځواک ولری، د تولید لپاره به په بالقوه ډول ډیر امکانات ولري.

سرچینی بیلابیل ډولونه لري: طبیعی، بشري او نوری. د اقتصاد د علم تاریخ وایی چی منابع کمی او کمیابه دی، نو ځکه بیه لري، هغو باندی د لاسبری په خاطر باید پیسی، انرژي او وخت ولگول شی، چې له هغو څخه اقتصادی مطلوبه گټه پورته شی. په بله وینا: اقتصای سرچینی ټول هغه کمیابه امکانات دی چی د اجناسو او خدماتو په تولید سره مطلوبیت (Utility)رامنځته کوی. مطلوبیت د ټولنی د وگړو د اړتیاوو پوره کول او په ارزښتونو کې زیاتوالی دی. د اړتیاوړ خدماتو د عرضی او د ضروری اجناسو د تولید لپاره د کارولو وړ څیزونه او سرچینی په خپله اقتصادی بازار او نظام ملاتړې ده او د دولت د مداخلې حدود یې هم ښودلي دي. دولت یوازې هغه مهال په اقتصادي چارو کې مداخله کولای شي، چې دغه چارې خصوصي سکتور اجرا نشي کړای، یعنې هغه اقتصادي سکتورونه چې خصوصي اقتصاد په هغو کې ناتوان دی، دولت یې پرمخ بیایي. ډېر غوره مثالونه یې اروپایي هېوادو کې لیدل کېږي، چې دعامه روغتیا، ترانسپورت، علمي څېړنو، د عمومي اجناسو(public goods) او د ښاري خدماتو برخې د دولت په واک کې دي.

economic of education

د ښوونې او روزنې اقتصاد

د غه اقتصاد وروسته تر ۱۹۵۰ م. کلونو څخه په لویدیځ کې د پام وړ وگرځېد. دپرمختیایي هېوادونو لپاره ډېره مهمه ده، چې دغه ډېره غوره تجربه په پیاوړې توگه عملي کړې. دلته د ښوونې او روزنې او د اقتصاد ترمنځ اړیکې ټینگېږي. د ښوونې او روزنې او د پوهې او مهارت ترلاسه کوونکی وگړي خپلې ټولنې او هېواد ته په ثابته پانگه بدلېږي. د نوموړو وگړو پوهه د دوی پانگه ده چې راتلونوکی کې هېواد ته گټه رسوي او دې ته انساني پانگه وایو. لکه د کرنې، مالدارۍ درمل جوړولو، اقتصاد، کان کیندلو او نورو برخو کې د پوهې او زده کړې ترلاسه کول. پوهه د تولید په لوړو کې رول لري. فزیکي پانگه په کارولو سره مصرفېږي، خوانساني پانگه په کارولو سره په تجربه بدلېږي او کیفیت یې نور هم زیاتېږي، او بل ښه والی یې دادی چې نورو ته هم لېږدول کېږي، خوپه دې لېږدولو سره یې اصلي خاوند

وړاندې د اقتصادي او اجتماعي مسايلو مسئوليت لري.مهمی دندې يي دا دي:

- دبين المللي اقتصادي، اجتماعي، کلتوري، عرفاني، صحي او نورو مسايلو مطالعه، د هغود راپورونو تهيه او توصيه.
- د بشر د حقونو او ټولو ته داساسي آزاديو داحترام رعايت او دهغو پراختيا.
- دبين المللي کنفرانسونو تشکيلول او دهغه دکاردساحو دننه مسايلو کې دمعاهدو او مسودو تدوين او عمومي اسامبلې ته دهغوی ارائه.
- له اختصاصي نمايندگانو سره مذاکرات او دموافقتنامو دشرايطو ټاکل،چې دهغو سره سم نمايندگان دملگرو ملتونو دسازمان سره رابطه ټينگوي.
- دمشورو اوتوصيو له لارې داختصاصي نمايندگيو ترمنځ دچارو همغږي.
- دعمومي اسامبلې او ملگرو ملتونو دغړو حکومتونو او اختصاصي مؤسسو سره دهماهنگي او انسجام ټينگښت. اقتصادي او اجتماعي شورا دنوبتي غونډو په وخت کې د اقتصادي مسايلو، اجتماعي مسايلو او دهماهنگي درى کميټې لري. دنړى بيلابيلو برخو کی يی حزوى دفترونه دا دي:

۱. داروپا لپاره دملگرو ملتونو ا قتصادي کميسيون، چی دفتريې په جينيوا کې دي.
۲. دآسيا او آرام سمندر لپاره اقتصادي کميسيون، مرکزيي په بنکاک کې دی.
۳. دلا تينې امريکا لپاره اقتصادي کميسيون، مرکزيي په سنتياگو کې دی، چې دچيلي مرکز دی.

سرچينی دی، دا ځکه چې ارزښت او بيه لری او هغو ته تقاضا موجوده ده. په دی توگه کله چی يو جنس او يو شی، يوه ټاکلی بيه او ارزښت ولري، هماغه اقتصادی جنس دی. له دې امله چی د مطلوبيت رامنځته کوونکی سرچينی ارزښت او بيه لري، له بلی خوا لږ او کميابه دی، نو ځکه ورته اقتصادی سرچينی وايو.

اقتصادي بنديز **economic sanction**

دا يو داسې اقدام او وسيله ده، چې موخه ورڅخه د يوه بل هېواد تر فشار لاندې راوستل، ديوې ټولنې يا هېواد اقتصاد ته زيان رسول اويا هم ديوه هېواد اړ ايستل تر څو يو شمېر شرايط ومني. د بېلگې په توگه له يوه هېواد سره د سوداگرۍ مخنيوی، د يوه هېواد د صادراتو بندول او د هغه دکورنيو محصولاتو په بهرکې د پلورلو مخه نيول، په بانکي فعاليتونو کې ستونزې ولاړول او داسې نور. د امريکې او يو شمېر لويديزو هېوادونو له خوا په ايران باندې لگېدلي اقتصادي بنديزونه د دې يوه بېلگه وه، چې وروسته بيا په ۲۰۱٦ م. کې لرې شول، د روسيې او امريکی تر منځ د کريميا او اوکراين پرسر د شخړې له امله په روسيه باندې لگول شوی بنديزونه او په شمالی کوريا باندې لگول شوی بنديزونه هم د دې موضوع بيلگی دی.

economic and social council

اقتصادي او ټولنيز شورا

اقتصادي او اجتماعي شورا دملگرو ملتونو يو اقتصادی – ټولنيز ارگان دی، چی دعمومي اسامبلې تر نظارت لاندې کار کوي او دم.م. په

اقتصادي مازاد **economic surplus**

د پرمختيايي اوروسته پاتې هېوادونو لپاره يوه کليدي اصطلاح ده. موخه ورڅخه داده چې په يوه هېواد، ټولنه يا اقتصاد کې چې کله د توليداتو د لګښت په پرتله د دوی ګټه او د پلورلو بيه يا ارزښت زيات شي، نو دې ته اقتصادي اضافه والی وايي. لګښتونه معمولاً مزدونه، د خامو توکو بيه، دانرژيکي توکو بيه، استهلاکات اوپانګه ده او ګټه بيا په مارکېټونو (کورنيو او بهرنيو) کې د توليد شويو اجناسو له پلورلو څخه ترلاسه کېدونکي پيسې دي. کله چې دغه ترلاسه کېدونکی پيسې(ارزښت) اوچت وي د اقتصاد دوامداره ودې او دپانګې د توليد لامل کېږي.

اقتصادي جګړه **economic warfare**

هغه ويجاړوونکی چې د يوه هېواد اقتصادي منابع ويجاړوي. د جګړې پرمهال د مقابل لوري پرضد داسې اقتصادي فعاليتونه ترسره کول چې مقابل لوري له پرېشاني او وارخطايی سره مخامخ کړي، لکه د خوراکي توکيو د لېږدولو مخنيوی، ښارونو ته د تلونکواکمالاتی کتارونوسوځول، د فابريکو شنډول، د اقتصادي تاسيساتو ويجاړول، د اقتصاد په ډګر کې د مهارتونو له منځه وړل، د متخصص کادر فلج کول او نور ډول ډول اشکال هريو اقتصادي جګړه ده.

٤. دافريقا لپاره اقتصادي کميسيون، مرکز يې په اديسه بابا کې دی،چې دايتوپيا يا حبشې مرکز دی.

٥. د لويديزی آسيا لپاره اقتصادي کميسيون، چی دفتر يې په بيروت کې دی.

سربيره پر دې ١٩٤٦ م.کال کې ددسمبر په ١١مه نيټه داقتصادي او ټولنيزی شورا په چوکاټ کې دماشومانو نړيوال مالي صندوق تأسيس شو، چې مرکزی دفتر يې په نيويارک کې دی. په اقتصادي اوټولنيزی شورا کې هر غړي هيواد،يونماينده لري،هر غړي يې صرف ديوي رايي حق لري اوپه دي شورا کې دغونډو تصميم دحاضرواوشاملو اعضاوو په ساده اکثريت صورت نيسي.

اقتصادي جاسوسي **economic spying**

د هېوادونو ترمنځ د جګړې يو ډېر ځپونکی او بد ډول دی، کله چې يو هېواد د بل د کورنيو ستونزو او کورنيو مخالفو عناصرو څخه د نوموړی هېواد داقتصادي تاسيساتو په ضد کاراخلي او د اقتصادي پروسې معلومات په ناقانونه توګه ترلاسه او بېرته د هغو په وړاندې خنډ اچوي. دغه اصطلاح لومړی ځل دا روپايي اتحاديې استازيو او د دغې اتحاديې د وزيرانو شورا وکاروله او شکايت يې وکړ، چې يو دوو هېوادونود ا شلون په نوم يوه د اقتصادي جاسوسی د ستګاه، د المان د هېواد د کارخانو د اقتصادي فعاليت په برخه کې په کار اچولې ده دا مهال دغه اصطلاح په ډېر شدت مطح نه شوه، خو وروسته بيا بېلابېلو هېوادونو کې د اقتصادي جاسوسي فعاليتونه وليدل شول، نوځکه د تشويش او بحث وړ وګرځيده.

اقتصادي پاليسي **economy policy**

د یوه حکومت یا یوې اقتصادي موسسې د اجراتو د اهدافو اساسي لارې چارې او اصول دي چې یوه یا څو اقتصادي هدفونو ته د رسېدلو په خاطر د یوې یا څو وسیلو څخه په استفادې سره ور باندې لاس پورې کېږي.

اغېزمنتوب **efficiency**

موثریت، اغېزمنتوب Efficiency له اقتصاد پرته ډېرو نورو برخو کې هم کارول کېږي، د بېلګې په توګه د درملو اغېزمنتوب، د تودوخې اغېزمنتوب او داسې نور، خو په اقتصاد کې هغه حالت دی،چې د تولید مصرف تر ټولو ټیټ وی. د بېلګې په توګه یو څپلی ګنډونکی په درې ورځو کې نهه جوړې څپلی په ۹۰۰ افغانی جوړوي، خو که همدغه کار ګر په درې ورځو کې ۱۲ جوړې څپلی په ۹۰۰ افغانی جوړې کړي، نو اغېزمن کار یې کړی اویوه جوړه څپلی د سل افغانیو پر ځای په ۷۵ افغانیو جوړېږي، په اقتصاد کې دا د اغېزمنتوب یوه بېلګه ده، همداسې هم د سرچینو اغېزمن تخصیص کول (efficient allocation of resources). یوه بله بېلګه یې کېدای شي دا وي، چې په دې حالت کې له ټولو فرصتونو او سرچینو داسې استفاده کېږي، چې تر ټولو ګټور واقع شي.

د اروپايي پانګونې بانک **EIB**

د اروپايي هېوادونو دپانګې اچونې بانک (European Investment Bank)د ۱۹۵۷ م. کال د مارچ په ۲۵ مه د روم په ښار کې د راوپايي

economies of abundance

د پرېمانی اقتصادیتوب

د اقتصاد هغه صفت او حالت چې پریمانی ښکاره کوی. د قحطی او کمیدونکی اقتصادیت (economies of scarcity)یو سرچپه حالت.

اقتصاد پوه **economist**

هغه شخص چې د اقتصاد په علم کې تخصص ولري او د اقصتادي تیوری په تحلیل او کارولو کې بوخت وي یا د اقتصاد د ډګر څېړونکی او تدریس کوونکی وي.

د اقتصادي اصولو ساتنه **economization**

هغه طرز او لارې چی د اقتصاد او اقتصادیتوب له اصولو سره سمی وی. د اقتصادی قوانینو، طرزالعملونو او اصولو رعایت او اجرا کول دی.

اقتصادیت **economize**

هغه ډول اصول پرمخ بیول چې هدف ورڅخه اقتصادي کول وي. د بېلګې په توګه د امکان تر بریده د لګښتونو راکمول او بالمقابل د عوایدو اوچتول. د اضافي ضایعاتو مخنیوی، د منابعو ډېر ښه او معقول تخصیص، د شتمنی ډېر ښه ساتل، له فرصتي لګښتونو او فرصتي عوایدو ښه ګټه اخیستل او داسې نور ټول د اقتصادي کولو په هڅوکې شمېرل کېږي.

دغه مطلقه قيمت يو وي، اوکه هيڅ ارتجاعی نه وی،نو دغه مطلقه قيمت له يو څخه کم راوځي.

برېښنايي بانکي چارې Electronic banking

هغه خدمات دي چې په هغو سره خلک د بانکونو په واسطه خپلې پيسې له يوه حساب څخه بل ته په الکترونيکي (برېښنايي) بڼه لېږدوي او خپل حسابونه تصفيه کوي. د دې خدماتو ګرنديوالی د د ی ډول خدماتويوه ښه ځانګړتيا ده.

برېښنايي سوداګري **electronic commerce**

له نويو ارتباطي وسايلو او د پوهاوي راپوهاي نوې تکنالوژي او معاصرې IT څخه په کار اخيستلو سره دسوداګريزو چارو پرمخ بيول. د انټر نېټ له لارې د تجارتي معاملاتو اجرا کول برېښنايي سوداګري ده.

لوکس اجناس **elitist (luxury) good**

هغه اجناس چې د عامه اجناسو او لومړنيو اړتياوو، سرمايوي اجناسو او عمومي خدماتو اجرا کوونکو په پرتله يو څه خاص، خود بيې له پلوه ډېر اوچت دي. د ټولنې ډېر عوايد په هغو لګېږي، د هغو مصرفول يوازې هغه وخت زياتېږي، چې د ټولنې د يو شمېر خواصو عوايد زيات شي. دغه اصطلاح اوس په نوي اقتصاد کې ډ ېره نه مطرح کېږي، دا دوروسته پاتې او پرمختيايي هېوادونو يوه ستونزه ده. په پرمختللو هېوادو کې د ژوند وسايل ټول مدرن شوي او د وګړو د ژوند په کچه کې ډېر توپير نشته، په تېره بيا عامه اړتياوې او اجناس مهيا او د عوايدو لږ برخه د لومړنيو اړتيا وړ اجناسو

ټولنې د ګډ بازار د يوې ګډې پرېکړې له مخې جوړ شو چې تقريباً يو کال وروسته يعنې د۱۹۵۸ م. کال د جون په لومړي ورځ يې په کار پيل وکړ. ددغه بانک موخه د اروپايي هېواد اقتصادي او ټولنيز پرمختګ و، دغه بانک په صنعت او اقتصادي زيربنا کې پانګونه وکړه. آلمان، بلژيک، ډنمارک، فرانسه، يونان، اير لېنډ، ايټاليا، لوګزامبرک، هالېنډ او بريتانيا يې غړي دي. اوس په اروپا کې المان بلژيک او لوګزامبورګ ښه صنعت لري، خو فرانسه، هالېنډ اويو شمېر نور متوسط حد کې صنعتي دی. ايټاليا نه په صنعت اونه هم په کرنه کې ښه ده، بلکې پرته له شمالي سيمو،نورې سيمې يې وروسته پاتې صنعت لري او يونان هم له اقصتادي او هم له سياسي پلوه نا خوښه دی، خو ددغه بانک پانګونې المان، لوګزامبورګ او يو شمېر نورو اروپايي هېوادو کې ښې پايلې درلودې.

ارتجاعي تقاضا **elastic demand**

کله چې د بيو(قيمتونو) په ټيټېدو سره پيريدونکي په تقاضا کې زياتوالی ښکاره کړي، يعنې د بيو په کمښت سره حساسيت ښکاره کړی، دې ته د تقاضا ارتجاعيت يا حساسيت ويل کېږي. د دې برعکس د بيو په لوړېدو سره ممکن پېريدونکی نور خريد ونه کړي. اجناسو ته تقاضا او د بيو په بدلون سره تقاضا کې حساسيت او تغيير ته په نظري توګه يو عددي ضريب ټاکل شوي دي، چې که مطلقه قيمت له يوه څخه زيات وی، دا ارتجاعي تقاضاده. که د بيو په بدلون سره هيڅ تغيير رانشي غير حساسه تقاضابلل کېږي، يعنې

- هغه هېوادونه چې نوي صنعتي شوي دي چې په دې کې د جنوبي اسیا یو څو هېوادونه لکه هانکانګ،سنګاپور، کوریا او یو څو نور هم راځي.
- د مرکزي اوشرقي اروپایا هغه پخواني سوسیالیستي هېوادونه چې اوس د مرکزي پلان جوړونې له اقتصاد څخه د وتلو په حال کې او د بازار د اقتصاد لاره یې غوره کړې ده.

هغه وروسته پاتې هېوادونه چې اوس نوی پـه هغـو د بـازار اقتصـاد پـه وده پېـل کـړې دی، لـه دې څخـه موخه هغه بازارونـه دي چـې همـدا اوس پـه ګړنـدي ډول پراختیـا او پرمختیـا مـومي. مګـر زیـات شـمیر وروسته پـاتې هیوادونـه دې ګـروپ کـې لا هـم نـدی راغلي

employers' association

د استخداموونکو اتحادیه

هغه اتحادیه چې د تصدیو او کارځایونو د خاوندانو یا کارفرمایانو له خوا جوړه شوې وي، ترڅو دکار ګرې اتحادیې په وړاندې د استخداموونکو د ګټو دفاع وکړي.

employment **په کار بوختیا**

په یوه کار کې بوخت اوسیدل. داستخدام حالت. مسلک او مصروفیت. د بېکارۍ په وړاندې دپه کار ګوماریدنې حالت.

emporium **لوی پلورنځی**

هغه سوداګریز لوی مرکز چې ډېر مالونه پکې پلورل کېږي. افغانستان تر اوایيمې لسیزې لپاره لګول کېږي، خو په پرمختیایي هېوادو کې اړتیاوې ډېرې، مګر عامه اجناس لږ مهیا دي. په دې کې لوکس واردېدونکي اجناس د داسې اجناسو په توګه شمېرل کېږي، چې بهتره ده په وارداتي اقلامو کې حذف یا محدود شي.

embargo **د سوداګرۍ منع کول**

هغه بندیزونه چې یو دولت یې د سوداګریزو مالونو په لېږدولو لګوي. د سوداګریزو بېړیو د ورل په بندرونو کې. کیدای شي ددې لامل هرو مرو اعتصابات، شخړې او سیاسي عوامل نه وی، بلکې کیدای شي زیات ترافیک او د نورو عواملو له امله وی. د یوه ښکاره یا پټ لامل له مخې د سوداګریز مال د لېږد بندول. ډېر ځله امبارګو د ډېر لنډ وخت لپاره وي، چې ډېر ژر کارګو بېرته فعاله شي.

embezzlement **اختلاس**

د دولت له مال څخه وهنه. کله چې دعامه اداري یو مامور، د مالیې وزارت کارکوونکي یا د دولت کوم بل استازی د بیت المال شتمنی باندې غیر قانوني واک ترلاسه کړي. ددولت د مال غلا او په پټه له هغه څخه شخصي استفاده کول. دا د فساد یو ډول دی.

emerging markets

د ودې په حال کې بازارونه

دا یوه نوې دود شوې نومونه ده چې لاندې درې ډوله هېوادونو ته اطلاق کېږي:

تولید شوي انرژۍ اندازه کول او په ارقامو ښودل ډېره ستونزمنه ده. په پرمختللو صنعتي هېوادو کې د سړي سر د انرژي کلنی لګښت کره او د محاسبې وړ دی.

د انګل قانون **engel's law**

د لږ عاید لرونکو کورنیو د عوایدو د مصرف له مخې د دوی د لګښت سلنه محاسبه شوې او یوعجیب حقیقت ورڅخه څرګند شو. څېړنې ښکاره کړه چې د بیوزلو د عاید ډېره برخه په خوراک لګېږي، خو هغه کورنۍ چې لوړ عاید لري، د دوی د عوایدو ډېره لږه سلنه په خوراک، نوره پاتې برخه په تعلیم، تفریح، سیاحت، روغتیا او نورو برخو کې لګېږي. په دې توګه په خوراک باندې د عاید د سلنې مصرف د ژوند د کچې د ټاکنې یو معیار ګرځېدلای شي، خو بیا هم د ژوند دکچې لپاره یو داسې عام قانون نه دی، چې د ټولو لپاره د منلو وړ وي.

دانګل منحني **engle curve**

د انګل منحني یوه په زړه پورې رابطه او موضوع تشریح کوي. انګل د یوه وګړي د عوایدو او د هغه د لګښتونو ترمنځ اړیکې یې په یوه ګراف کې وښودې. نوموړی دغه ګراف د (x) پر محور باندې د مصرف کوونکو عواید او په (y) محور باندې یې د مصرف مقدار (q) وښود چې د یوه (m) جنس لپاره یې ترسره کوي. د منحني میلان د نوموړي شخص هغه لګښت ښکاره کوي چې د (m) جنس مخکې د کابل نوي ښار کې د هندوستان د اوسني سفارت ته مخامخ د لاسي صنایعو یو لوی امپوریم درلود، چې د لاسي صنایعو د ملي امپوریم په نوم یادېده، ګڼ شمېر توریست یې مشتریان وو او زموږ دملي عاید اود ګڼ شمېر کسبه کارو د استخدام لوی او ډېر ښه فرصت یې برابر کړی و. د دغو محصولاتو مشابه په نورو هېوادو کې نه تولیدل، په دې امپوریم کې له انتیک بابو پرته، افغاني خامک، دسمالونه، پوسیتن او د سینګار غاړه کۍ او ګوتمۍ هم وې چې ساری یې د نړۍ نورو بازارونو کې نه و.

energy use per capita

سړي سر د انرژۍ لګښت

د یوه کال په ترڅ کې په یوه هېواد کې د هغې لګول شوی انرژۍ اندازه ده، چې د دغې دورې (یوه کال) په ترڅ کې یې اندازه د نوموړي هېواد په غونډ نفوس تقسیم او حاصل یې سړی سر دانرژۍ لګښت په بڼه ښودل کېږي. په دې کې له ټولو انرژیکي سرچینو لکه برېښنا، د ډېرو سکرو (په وروسته پاتې هېواد کې د لرګو سون)، نفت او نور ټول راځي، کېدای شي دغه انرژیکي توکي د موټرو، د فابریکو، د ماشینونو، کورنیو او یا نورو مصرفوونکو په واسطه لګول شوي وي، خو په وروسته پاتې هېوادو کې د څارویو له خوشایو، خځلو او لرګیو څخه د پخلي او تودولو لپاره د

ترانزيټي ګودام **enter pot**

هغه زيرمه ځای او د ترانزيټي مالونو د اينبودولو محل (زيرمتون) چې د بيا صادرولو يا مجدد صدور لپاره هلته مالونه اچول شوي وي.

تشبث **enterprise**

هغه ګټه لرونکې موسسه چې ټول فعاليت يې په خپل لګښت باندې وي او خپل مالک ته مفاد هم راوړي. تصدی يا انتفاعي کارځای چې مالک يا پانګه اچوونکی يې د ريسک او خطر په منلو ګټې تـه مـلا وتـړي. متصـدی يـــــا (enterpriser) نوښت لـري، نـوې منـابع او نـوی تخنيـک پـه کـار اچوي. دغه entrepreneurship خپـل کـار ځـای ته ځانګړی تشکيلات غـوره کـوي، کسـان پـه کـار ګوماري او ګټې او زيانونه په غاړه اخلي.

د چاپيريال اقتصاد **environmental economic**

چاپيريال ساتنه د شملې پېړۍ د بحث موضوع ا و د ملګرو ملتونو په اجندا کې شـامله سـتونزه ده. د کې يـو هـدف چاپيريـال MDGsزريزې په اهدافو ساتنه وه. چاپيريال ته ورپېښ خطرونه راز راز دي، يـو شـمېر خطرونـه د وسـلو د سـيالۍ لـه املـه، يوشمېر د ناوړه پاليسو لـه املـه، خـو زيـات شـمېر خطرونه د اقتصادي او صـنعتي افراطـي فعاليتونـه له امله دي، نو ځکه د چاپيريال د اقتصـاد څانګـه رامنځته شوه چې په چاپيريال باندې د اقتصـادي فعاليتونو له اغېز بحث کـوي. د چاپيريـال سـاتنې اهميـت او پـه دې موخـه د اقتصـادي فعـاليتونو تنظيم يې موضـوع ده ترڅـو د چاپيريـال سـاتنې، اقتصـادي او نـورو ټـولنيزو اهـدافو تـرمنځ تـوازن لپاره يې له لاسه ورکوي. دغه مصرف د ده د عايد په تناسب د ده د مصر ف اندازه اوفيصدي روښانه کوي. د OA د منحني ميلان د مصرف کوونکي هغه نسبت ښکاره کوي، چې دده د عوايدو په مقابل کې رامنځته کېږي، اود مصرفوونکو د مصرف حساسيت هم ورڅخه موندلای شو. کله چې دغه منحني اود هغه معادلې ته انکشاف ورکړل شو له $\frac{\Delta Q}{\Delta y}$ څخه يې د نهايي مصرف ميلان او د $\frac{Q}{Y}$ معادلې څخه يې د لګښت لپاره په منځنۍ توګه يو ميلان او ددغو دواړو معادلو يو پر بل باندې له تقسيم کولو څخه يې د (m) جنس ته د مصرفوونکي حساسيت ترلاسه شو. دغه نسبت په يوه ټولنه کې يو تجربي قانون ارائه کړ چې اوس د (Engel's law) په نوم يادېږي، دغه قانون د يو هېواد د ټول عايد هغه سلنه ښکاره کوي، چې په دغه هېواد کې د خوراکي توکو لپاره لګول کېږي او د همدې له مخې د نوموړي هېواد د وګړو د هوساينې بريد معلومېږي. څومره چې د ټولو عوايدوپه اندازه کې غذايي توکو ته د مصرف سلنه کمه وي هومره د وګړو هوساينه لوړ حد کې ده.

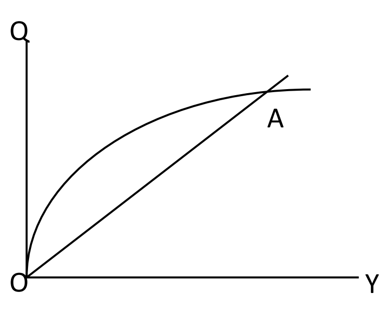

scarcity او د بې شمېره زیاتو اړتیاوو لپاره د هغو تخصیص کول) مطرح ده. د چاپېریال مسایل ټول په عامه اجناسو کې راځي، نو ځکه د لږ پیدا کېدونکو سرچینو لپاره بیه اوبیه ټاکنه او د قیمت نظام نشه نه شي غوره کېدای او نه هم د بیونظام طبیعي کیمابه منابع ښې تخصیص کولای شي. اوس د طبیعي سرچینو په برخه کې د مالکیت د حق د نشتوالي له امله ګڼ شمېر ستونزې په ښه ډول سره تعریف شوي دي، یعنې دغه وضاحت او تعریفونه او د طبیعي منابعو ښودنه د عامه ملکیت په توګه د دې لامل شوې ده، چې که چېرې ددولت کنترول هم نه وي، بیا هم خلک په مناسب ډول له هغو څخه کار اخیستلای شي، خو د ضرورت پر وخت د استفادې کولو میکانېزم د اقتصادي قوانینو په اثر هم کنترول کېدای شي، مثلاً د مالیاتو اضافه کول، د ګلخانه یي ګازونو (ګلتوني یا د greenhouse اثراتو) د خپریدا مخنیوی د جریمې له لارې یعنې په ککړونکو فعالیتونو باندې د ټکس زیاتول.

equal advantage **متعادل یا برابر مزیت**

(و. ګ. مقایسوي مزیت comparative advantage)

equal pay **برابري یا مساویانه ورکړې**

د ټولنیز مساوات د اړخ لرونکې اصطلاح ده چې د یوه پرمختیایي هېواد په اجتماعي سیاست کې باید د پام وړ وي. له دې څخه موخه د کار شرایط او د مزدونو مساوي او عادلانه حالت دی، په تېره بیا د سره ورته کار او برابروخت په ترڅ کې ښځو، رامنځته شي. د یو شمېر اجناسو تولید یا یو اقتصادي فعالیت ممکن چاپیریالي ستونزې رامنځته کړي، خو مصرفوونکي ورته اړتیا لري، په دې توګه باید دې ته معقوله د حل لار ومونډل شي. همدغه لارې -چارې د چاپېریال د اقتصاد په نوم یادېږي، چې د تولیدوونکي سلوک او دمصرفوونکي غوښتنې څېړي. په پایله کې داسې لارې ښیي چې دواړو ته مثبت ځواب ووایي. دا د اقتصاد دنورو عملي څانګولکه د کار اقتصاد، د روغتیا اقتصاد، پولي اقتصاد، تجربوي اقصتاد او د پرمختیا د اقتصاد په شان یوه عملي ساحه ده.

environmental economics

د چاپیریال اقتصاد

د شلمې پېړۍ له پیل راهیسې ساینسپوهانو د چاپېریال اود خپل ژوند دماحول راتلونکې ستونزې په جدي بڼه مطرح کړې. د سترګو او پوټکي د یو شمېر نویو ناروغیو راڅرګندېدو، د اوزون د طبقې سوري کېدو، د ځمکې د غونډاري د تودوخې او چتېدو، د سارایي سیمو وار په وار پراختیا او د یو شمېر ژویو له منځه تګ ساینس پوهان یو نوی حقیقت ته ځیر کړل. البته د ا موضوع له اقتصاد او اقتصادي فعالیتونو سره نژدې اړیکه لري، نو ځکه د چاپېریال د اقتصاد موضوع مطرح شوه. په دې توګه د چاپېریال اقتصاد Environmental Economics د اقتصاد د علم دیوې څانګې په توګه رامنځته شوه، چې د بشر په لاس باندې د طبیعي سرچینو د سمې او ناسمې کارونې سره سروکار لري، یعنې دلته هم د اقتصاد اصلي مسئله (دسرچینو کمښت یا

سم د المان پخواني مارک، د فرانسې پخوانی فرانک او دايټاليا لېره له چلنده وغورځول شوې. له ۲۰۰۲ م. کال وروسته ورو ورو نورو اروپايي هېوادونو هم يورو د خپل پولي واحد په توګه ومانه او دغه حوزه د يورو د حوزې په نوم ياده شوه. د پيسو په تاريخ کې دا يوه لويه پېښه وه، چې څو هېوادونو يو ګډ پولي واحد په لوی حجم معاملاتو کې قبول کړ. په اروپا کې د بېلابېلو هېوادونو سکې او بانکوټونه ورو ورو په يوه پولي واحد (يوور) بدل شول او بانکي حسابونه هم اتومات په يوور واوښتل. سره له دې چې په پيل کې يو څه موده هم د هر هېواد پخوانی پيسې او هم يورو دواړه چلېدل،خو بالاخره پخوانی پيسې راټولې اويورو يې بشپړ ځای ونيو. يوه يورو سل سنته کېږي. اوس يورو يوه نړيواله پيسه ده او بيه يې په سياله بنه هره ورځ جلا جلا ټاکل کېږي، يعنې د نورو بهرنيو پيسو (اسعارو) په پرتله د پيسو مارکېټ کې دلامبوزنې په توګه کله ښکته او کله پورته ځي. د راوپا د ټولنې پولي جوړښت د اروپا د مرکزي بانک له خوا ټاکل کېږي، چې د اروپا مرکزي بانک د اروپايي هېوادونو دپخوانيو دولتي بانکونو پرځای کار کوي چې مرکز يې د المان د هېواد په فرانکفورت کې دی.

د يورو سيمه **euro area**

ټول هغه هېوادونه چې پولي واحد يې يرو (Euro) دی. د اروپا هغه غړي هېوادونه چې په هغو کې په راکړه- ورکړه له يورو څخه کار اخيستل کېږي (المان، بلژيک، يونان، اسپانيا، فرانسه، اير لېنډ،

نارينه او بېلابېلو ټولنيزو اقشارو ته عين اندازه مزد ټاکلو ته ويل کېږي.

تعادل **equilibrium**

په اقتصاد کې هغه متوازن حالت چې که موجود وي،نو تر هغه وخته په تعادل کې بلل کېږي، چې په غير اقتصادي شرايطو کې کوم بدلون رانشي، دغه ثبات او حالت همداسې دوام پيداکړي، که په اقتصادي شرايطو کې بدلون راشي، نو دغه توازن د لنډې مودې لپاره ګډوډېږي، ترڅو چې بېرته خپل حالت (تعادل) ته راوګرځي.

اټکل **estimation**

د احصائيوي ارقامو له مخې د يو شمېر پارامترونو او د راتلونکي ترند يا مسير (trend) مخکې تر مخکې ښودنه. داحتمالاتو د تيورۍ پر اساس د يوې اقتصادي ښکارندې وړاندوينه. په اقتصادي سنجشونو کې د اکونو ميتريکي موډلونو په واسطه د اقتصادي راتلونکي وضعيت پيش بيني،په تېره بيا د least – squares ميتود په واسطه دارقامو د راتلونکي ترند اټکل کول. د راتلونکي لپاره له احصائيوي ارقامويوه نتيجه اخيستل.

يورو **euro**

د ۲۰۰۲ م.کال د جون په مياشت کې يو شمېر اروپايي هېوادو ديوې ګډې، پرېکړې له مخې د اروپايي هېوادو ترمنځ يوه نوې پيسه په چلند کې واچوله چې د (Euro) نوم يې ورکړ او له دې سره

آلمان، بلجیم، ډنمارک، هسپانیا، فرانسه، ایټالیا، یونان، ایرلېنډ، لوګزامبورګ، هالند، پرتګال، او برېتانیاوو. دوی د سیاسي -کلتوري او نظامي اهدافو ترڅنګ ځانته اقتصادي ګډ اهداف هم وټاکل چې اوس دایرو حوزه هم ورته ویل کېږي. (و. ګ. میو ستریخ Maustrich treat)

evaluation **ارزونه**

د کارونو د پایلو ډېر ښه مقایسه کول دي، د اقتصاد په ډګر کې د پلان د مراحلو په ترڅ کې یوه ډېره ضروري مرحله ده چې وروسته د پلان د تطبیق له پړاو څخه ترسره او پایلې یې د بل راتلونکي پلان د طرح په مرحله کې په کارېږي.
ارزیابي موږ یو قضاوت ته رسوي او د اجرا شویو فعالیتونو او پلان پوتانشیل او ارزښت را معلوموي.
Ex ante تمه، هیله
په اقتصادي ډګر کې هر هغه څه چې موږ یې تمه لرو او ورته منتظریاستو ex ante ورته ویل کېږي، لکه د یوې پروژې څخه تمه یا د یوې پانګې اچونې څخه هیله. البته دا له result یا پایلې او نتیجې سره توپیر لري، د بېلګې په توګه کله چې موږ د CBA په روش پروژه څېړو، مخکنۍارزونه Ex post ارزونه ده، د پروژې په جریان کې ارزونه او څېړنه medias research in ده او دا چې کومه تمه او هیله لرو د هغې ارزونه Ex ante بولو، نه تیجه. په دې توګه پایله یا نتیجه یوه قطعي ښکارنده ده، خو ex ante حتمي پېښېدونکې نه ده، که پېښه شي، ښه خبره ده او زموږ د خوښې وړ به وي. د بېلګې په توګه پانګه اچوونکی تمه لري، چې دپانګې هر واحد څخه ګټه

ایټالیا، لوګزامبورګ، هالېنډ، اتریش، پرتګال او فنلېنډ د اوس لپاره په دې حوزه کې دي) کېدای شي ترڅو نورو کلونو د اروپا یو شمېر نور هېوادونه هم په دې حوزه کې راشي، یا هم کیدای شی ورڅخه ووځي.(په خپله د اروپا اتحادیه (EU) European Union) یوه نړیواله سیمه ییزه اتحادیه ده چې په ۱۹۹۵ م. کال کې د پخوانۍ اروپایي اقتصادي ټولنې پرځای جوړه شوه او هغه په ۱۹۵۷ م.کې جوړه شوې وه.).

European Central Bank(ECB)

د اروپا مرکزي بانک

په ۱۹۹۲ م. کال کې د میو ستریچ په تړون کې د اروپایي ټولنې جوړېدل تایید شول او په تدریج سره یې دغړو شمیر له لسو څخه ۲۸ هېوادو ته ورسېد. په ۲۰۰۲ م. کې یورو (اروپایي واحده پیسه) European Currency یا (ECU) په چلند پیل وکړ. په همدې کال د اروپایي اتحادیې مرکزي بانک هم د المان د فرانکفورت په ښار کې په فعالیت پیل او د یورو د حوزې د پولي سیاست څارنه، د یورو جریان او د غړو ترمنځ عمومیت موندل او نورې چارې یې په غاړه واخیستې.

European Union **د اروپا اتحادیه**

د اروپا یي هېوادونو هغه ګډه ټولنه ده چې په ۱۹۹۲ م. کال کې د میو ستریخ د تړون پر بنسټ جوړه شوه، چې بنسټ ایښودونکی هېوادونه یې

د اسعارو کنترول **exchange control**

د دولتونو داسعارو موضوع د دوی په مالي پالیسۍ کې لومړیتوب لري. اسعار او د هغو تبادله له باریکۍ ډکه موضوع ده، نو ځکه دولتونه د هغوپه هکله ځانګړي مقررات لري. ددغو مقرراتو تطبیق او څارنه د اسعارو دکنترول په نوم پېژندل کېږي.

مبادلوي اقتصاد **exchange economy**

یو پرمختیایي هېواد باېد کورنی له(subsistence) حالت څخه وکاږي، دا هغه حالت دی، چې کورنۍ صرف د خپل لګښت د کفایت لپاره تولید کوي. بزګر هغومره څه تولیدولای شي، چې تربل کال پورې یې ګوزاره ورباندې وشي، همدا سې هم نور. خویو مبادلوي اقتصاد هغه د ی چې مولد له ګوزاروي حالت څخه تجاري حالت ته واوړي، یعنې دومره څه تولید کړي چې د هغو په سلو کې له ۵۰ څخه تر ۱۰۰ پورې بازار ته عرضه کړي. همدغه تولید دغې کورنۍ ته د تخصص اود کار د وېش لامل کېږي، چې اقتصادي ودې ته لاره هواروي. وروستیو ناخوالوپه افغانستان د تولید تخصص او د کار وېش له منځه یووړ، حرفوي مهارتونه نشته او ډېر لږ داسې کورنۍ لرو چې بازارته د عرضې او تبادلې لپاره توکي تولید کړي، کېدای شي دا توکي، تار، سنۍ، جارو، پوزی، لاسی اوبدل، د چرګانو هګۍ، سابه او هرڅه چې وي، مقصد د یوه تبادلوي اقتصاد بنسټ باید ورباندې ودرول شي.

اضافه زیرمې **excise reserve**

بانکونه بالعموم د احتیاطي تدبیر په توګه یوه ښودل شوې اندازه (ټاکلې سلنه) شتمني د زیرمې په توګه ساتي، خو که چېرې یو بانک د مرکزي بانک له ښودل شوي اندازې زیاته زیرمه ولري، دې ته اضافه زیرمه ویل کېږي. بانک د دغې اضافي زیرمې اجازه ځکه ورکوي چې د ګډونوالویا نورو مراجعو له خوا د پور ناڅاپي غوښتنې یا نورو معاملو او اضافي لګښتونو لپاره یو څه پیسې په واک کې ولري.

تبادله **exchange**

د اسعارو تبادله. د پیسو بدلول. تجارت (trade) هم یوه مبادله ده.

ترلاسه کړي، که دده تمه او هیله پوره شوه نتیجه عالي ده.

بې سوده **ex interest**

هغه معامله، پور، مرسته یا بل څه چې په هغې کې تکتانه، ربح یا سود مطرح نه وی. بی تکتانی یا پرته له ربح څخه ترسره شوی معامله.

ترسره شوی **ex post**

هغه څه چې لا مخکې اجراشوی دی. دا د ex ante سرچپه ده، یعنې داتمه او هیله نه بلکې ترلاسه شوي او ترسره شوې هیله ده. د پروژو په تحلیل او ارزونه کې هغه ډول تحلیل دی، چې د پروژې اجراشوی برخې ارزول کېږي، (و.ګ، ex ante).

اضافه زیرمې **excess reserve**

بانکونه بالعموم د احتیاطي تدبیر په توګه یوه ښودل شوې اندازه (ټاکلې سلنه) شتمني د

په پام کې کې نیسي، چې فکر کوي بدلېدونکو حالاتو کې به د پور یا نورو مسایلو لپاره دوی ته په کار شي (همدارنگه required reserves او free reserves هم ورته ویلای شو.)

exhaustible resources تماميدونکي سرچینې

د طبیعي منابعو په اقتصاد کې ټولې سرچینې د دوام له پلوه په درې برخو وېشل کېږي: نه تمامېدونکي سرچینې لکه د لمر وړانګې، باد او د سمندرونو څپې، ذخیروي سرچینې لکه په اوبو کې کبان، کان، ځنګل ونې، تخمونه او نور. تمامېدنکي سرچینې لکه رواني اوبه، ځمکه او داسې نور، چې د استفادې په صورت کې پای ته رسېږي او هیڅ امکان نه لري چې له خپل فزیکي چوکاټ څخه اضافه شي او له موجوده مقدار څخه یکې زیاتوالی راوستل شي لکه په یوه کان کې د طبیعي ګازو اندازه او داسې نور.

exhibition ننداړتون

د تولیداتو د ننداری ته ایښودلو هغه ځانګړی ځای چې د تولید د معرفی، اشتهاراتو او پلورنی په موخه هلته محصولات په ځانګړو کړکیو کی تنظیم او د خلکو د رابلنی لپاره اعلانونه شوی وی. ننداړتون ټاکلی موده (څوورځې) وی او معمولاً په ځینو مناسبتونو دایریږی.

expansionary fiscal policy

انبساطي مالي پالیسي

هغه سیاست او پالیسي چې د هغه په ترځ کې دولت مالي وسایلو ته انبساط ورکوي، یعنې له زیرمې په توګه ساتي، خو که چېرې یو بانک د مرکزي بانک له ښودل شوي اندازې زیاته زیرمه ولري، دې ته اضافه زیرمه ویل کېږي. بانک د دغې اضافي زیرمې اجازه ځکه ورکوي چې د ګډونوالویا نورو مراجعو له خوا د پور ناڅاپي غوښتنې یا نورو معاملو او اضافي لګښتونو لپاره یو څه پیسې په واک کې ولري.

excise tax ناسیده مالیه

دا یو ډول اضافي مالیه ده چې دولت یې په یو شمېر ټاکلو اجناسو باندې وضع کوي چې د هغو مصرف او استعمال کم یا بالکل بند شي. د بېلګې په توګه په سګرټو او الکولو باندې مالیه لوړول، ځینې وخت د یو شمېر ټاکلو اجناسو د پلورلو بیه اوچتول او داسې نور. دا په حقیقت کې یو ډول نا سیده مالیه ده. له دې څخه کېدای شي موخه دا هم وي، چې د دولت عواید لوړشي او دا هم کېدای شي چې د هغو اجناسو د تولیداتو د مشابهو اجناسو واردات محدو کړي چې د هېواد په دننه کې تولیدېږي، یا تولیدېدای شي.

exess reserve اضافه زیرمې

مالي بنسټونه او له هغې جملې بانکونه قانوني زېرمې لري. کله چې یوه مالي موسسه له قانوني زېرمې اضافه مالي وسایل ولري دې ته (مازاد ذخایر) یا اضافي زیرمې ویل کېږي. یوه مالي موسسه، بانک او بنسټ هغه وخت دا ډول زېرمه

مونډلی دی. پرمختیایي اقتصاد باید توقعات ولري او هغو ته په رسېدلو کې هڅې وکړي.

expected net return

توقع کېدونکې خالصه ګټهٔ

له پانګونو(سرمايګذاريو) څخه توقع کېدونکی نا خالصه ګټه او د پایلو جریان یې. له پانګې څخه توقع کیدونکی خالصه ګټه.

expensive **ګران**

هغه بیه چې په بازار کې د معمول او د ود بیې په پرتله لوړه وي. هغه څه چې بیه یې له نورو ټولو اجناسو ډېره پورته وي، د بیو ګراني. قیمته نرخ.

Expired پای ته رسېدل

هغه نېټهٔ چې پای ته رسېدلې وي. هغه اعتبار چې نور یې نیټه ختمه شوې وي. هغه کارت یا بل سند چې نور نو نه چلېږي. منقضي شوی.

expiry date **د پای ته رسېدو نېټه**

هغه موده چې د هغې په ترځ کې یو سند، تړون، اقتصادي معامله یا بل څه پای ته رسیږي. هغه ورځ او نېټه چې نور نو د معاملاتو مقاطعه صورت نیسي.

explicit costs **څرګند لګښتونه**

په یوه تصدۍ، کارځای اوکاروبار کې هغه ټول د محاسبې وړ، څرګند اوپه نغده بڼه ترسره شوي لګښتونه دي، چې کارځای او د فعالیتونو د ترسره کولو، د معاملاتو پرمخ بیولو

مالي وسایلو څخه په کار اخیستو د اقتصادي وضعیت د ټینګښت اوثبات لپاره اقصتاد کې پراختیا راولي ترڅو اقتصادي رونق تحقق ومومي. د دې موخې لپاره دولت په مالي لګښتونو کې زیاتوالی راولي، کېدای شي مالیات هم لوړ کړي، او بعضې سکتورونو کې د مولدینو د تشویق لپاره مالیه کمه کړي،یعنې هغه تدابیر چې د اقصتادي رونق په موخه د هغو د تحقیق لپاره مالي وسایل وکارول شي. دلته درې ټکي مهم دي (expansion) یعنې انبساط او رونق، Fiscal یعنې مالي او policy . یعنې سیاست او اقدامات تر کار لاندې نیول. پرمختیایي هېوادونه خپل اقتصاد ته په کتو سره لازمو وختو کې دېلابېلو سیاستونو او له هغې جملې انبساطي سیاست غوره کولو ته اړتیا لري.

expectations **توقعات**

په راتلونکي وخت کې د اقتصادي متحولینو د ارزش په هکله هیلې. ډېر ځله په راتلونکي کې د ستونزو او د نه ډاډمنتیا له امله وګړي، اقتصادي بنسټونه، دولت، تصدۍ اونور موسسات د اقتصادي متحولینو په هکله توقعات څرګند او جوتوي. مثلاً دولت وایي په ۲۰۱٤ م.کې سړی سرعاید ۷۵۰ امریکایي ډالر و، توقع کېږي، چې په ۲۰۲۰ کې به ۸۷۰ امریکایی ډالرو ته لوړ شي، یا د رفاه په هکله توقعات او داسې نور. دغه اصطلاح له ۱۹۳۰ م.کلونو څخه رادېخوا د پام وړ مفاهیمو لپاره کارول شوي ده. په تېره بیا توقعات د سپما او پانګې اچونې په هکله ډېر په پام کې نیول شوي دي اوپه اقتصاد کې یې ډېر اهمیت

کارګر ته ددوی د کارله رېښتیاني ارزش څخه لږ مزد ورکول کېږي، د کار ځواک د څېښناک په معنا ده.

څېښناکګر نه یوازې مستعمره هېواد کې، بلکې خپلو هېوادو کې هم د کارګر د کار ډېره ګټه ورڅخه اخلي اوله خپل ستوني یې تیروي. رابینستون وایي: هغه توپیر چې د یوه کارګر یا په مجموع کې د کار ځواک د نهایي ګټې او د ورکول کېدونکي مزد ترمنځ څېښناکګر ته پاتې کېږي، د کار ځواک څېښناک دی. کارل مارکس همدغې استثمار کېدونکی ګټې ته د اضافي ارزش نوم ورکړی و، چې پانګوال یې ځانته وهي. دغه اضافه ارزش د کارګر دکار او ګټې ستنول اوپانګوال ته وړیا ګټه ده چې د څېښناک یوه بېلګه ده.

صادرات **export**

د یوه پرمختیایي اقتصاد لپاره صادرات د دوی دداخلي تولید د هڅونې اود عوایدو د سرچینې په توګه ځانګړی ارزښت لري. په صادراتو کې هم توکي(اجناس) او هم خدمات (چوپړونه) راتلای شي، یعنې صادرات هغه توکي او خدمات دي، چې په یوه هېواد کې تولید او بل هېواد ته د پلورلو لپاره لېږل کېږي او هلته مصرفېږي. لېدونکي، لمس کېدونکي او وزن لرونکي صادرات توکي دی، خونه لېدونکي صادرات خدمات دي. ممکن یو پرمختیایي هېواد خدمات صادر نشي او په بازار کې د تصدی یا کارځای د اهدافو د تحقق په خاطر ترسره شوي وي. له دې امله چې څرګند او محاسبه کېدونکي دي، نو accounting cost هم ورته ویل کېږي.

څېښناک **exploitation**

د پرمختیا یي هېواد دتېر تاریخ یوه ځوروونکې اصطلاح ده. هغو هېوادو کې چې تېر وخت کې داوسنیو غربی پرمختللو صنعتي هېوادو(بریتانیا، پرتګال، فرانسه، هسپانیا) تر واکمنی لاندې یې یوه د ښکېلاک دوره تېره کړې او بیا یې د ملي ازادي بښونکي مبارزې په ترڅ کې خپلواکي ګټلې ده. دغې اصطلاح ته د اقتصاد له نظره په دوو معنا ګانو سره کتل کیږي:

۱) د دوی له انساني او طبیعي سرچینو څخه کار اخیستل او ګټه ترلاسه کول،

۲) د دوی د کارځواک څېښنل.

په لومړی معنا سره تېرو دوروکې، استعمار ګرو (څېښناکګرو) ددوی ګڼ شمېر اوسېدونکي د مرئییانو په توګه کارولي اوان دا چې د پرتګالیانو، هسپانیانو اوامریکایانو ډېر تور پوستي په بېړیو کې ځان سره وړي، چې په زرګونه نه یې د لارې په ترڅ کې مړه او مړي یې سمندرونو ته غورځول شوي دي. همداسې یې قیمتي کانې، انرژیکي منابع او آن تاریخي اثار ورڅخه وړي دي. په دوهمه معنا سره کله چې د وروسته پاتې هېواد

یاد صادراتو لایسنس په تېره بیا هغه وخت ډېره مهمه ده چې دولت د صادراتو په هکله ټاکلې پالیسي او کلک کنترول ولري او په صادراتو یې قیود وضع کړي وي. د بېلگې په توگه په هغو اجناسو چې د تاریخي اثارو او انتیک شک کېږي، وحشي ژوي، دبدن اعضا اویو شمېر کاني توکي چې قطعاً منع دي، ممکن صرف د جواز لیک په لرلو اجازه ولري او د اسې نور مثالونه.

د صادراتو مرسته **export subsidy**

هغه اندازه پیسې چې دولت یې صادروونکو ته د مرستې په بڼه ورکوي، ترڅو د دې په مقابل کې د خپلو صادراتي اجناسو بیې راکمې کړي او وکولای شي په بهر کې ښه سیالي وکړي اودغه صادروونکي اجناس هلته وپلورل شي. کله چې دغه اجناس بهر کې پوره معرفي شي بیا په خپله د خپل شهرت له امله مارکېټ پیدا کوي او وروسته بیا ملاتړ او مرستې ته اړتیا نه لري، دا ځکه چې وروستیو پړاوونو کې ددولت په ملاتړ او سبسایډۍ صادرات پیاوړی شوی وي.

مصادره کول **expropriation**

په ځانگړو حالاتوکې ددولت د پرېکړو له مخې د اشخاصو (حقیقي اویا حکمي) ملکیتونه اخیستل او د دولت په ملکیت کې راوستل، د بېلگې په توگه د یوشخص ملکیت د ملي کولو په موخه دولت هغه لومړی مصادره کوي بیا یې بیه مالک ته ورکوي، یاد تخلف په صورت کې دولت دیو متخلف یا له هېواده وتلي شخص ملکیت مصادره کوي.

کړای، یعنې نه لېدونکي صادرات یې ډېر پیاوړي نه وي، خو پرمختیایي هېوادونه ډېر داسې گرانبیه توکي لري، چې دقیمتي صادراتي اقلامو په توگه یې بهرنۍ سوداگرۍ کې مهم ارزښت لري. دغه ډول صادرات د دوی لپاره د اسعارو غوره سرچینه ده. البته د لته موخه خام توکي نه، بلکې صنعتي پروسس شوي توکي او د کرنیزو تولیداتو بېلابېل محصولات دي.

د صادراتو پر بنسټ وده **export – led growth**

دغه نوم۫و۫نه یوه پرمختیایي هېواد ته یوه توصیه ده، معنا یې داده چې د صادراتو پر بنسټ وده په یوه اقتصاد کې د تولید هغه زیاتوالی دی، چې په صادراتو کې د زیاتوالي له امله راغلی وي. د ودې دغه سرچینه نه یوازې دا چې د ریښتیاني زیاتوالي واقعي ضریب او اثرات دي، بلکې د دې ډاډ هم ورکوي، چې د ورکړو (تادیاتو) له امله د نامتوازن والي ستونزه رامنځته کېږي. دغه سرچینه د تادیاتو بېلانس پیاوړی کوي، دا ځکه چې په یوه پرمختیایي هېواد کې د دوی د داخلي تولیداتو صادرات، د اسعارو ترلاسه کول زیاتوي او بیا همدغه اسعار ددوی د وارداتو دورکړي لپاره کفایت کوي او د وی کولای شي له دغو اسعارو څخه د خپلو اقتصادي فعالیتونو د پیاوړي کولو لپاره کار واخلي.

د صادراتو جواز لیک **export license**

حکومتونه د صادراتو او په ټاکلي اندازه مجازو صادراتي اقلاموته د اجازې پاڼه ورکوي. دغه پاڼه

هېوادونه اوس د وارداتو تعویض ته اهمیت نه ورکوي، خو دا د پرمختیایي هېواد لپاره یو مهم پرمختیایي هدف دی) د تشدیدي او منبسط استعمال بحث زموږ لپاره یو مهم ضرورت دی، دا مسئله باید حل شي.

extensive cultivation **پراخه کښت**

منبسط یا وسیع کښت هغه دی چې په پراخو ځمکو کې د ډېرې لږ پانګې اونورو تولیدي عواملو په لګولو پیل کېږي، او د تشدیدي کښتentensive cultivation په پرتله کم حاصل ورکوي او پرمختللې او پېچلې کرنیزې عملیې او تکنالوژي هم پکې نه استعمالېږي.

external balance **بهرنی توازن**

کله چې په یوه اقتصاد کې د بهرنیو ورکړو انډول برابر وي، د ورکړو بېلانس یا د متوازنو پرداختونو (blance payment) وضعیت دغه هدف ترلاسه کوي. په دغه وضعیت کې د وتونکو پیسو او راتلونکو پیسو جریان یو برابر وي، په بله وینا د خروجي او د خولي پیسو د جریان برابروالی.

external deficit **بهرنی کسر**

کله چې یو هېواد بهرنیو ورکړو کې له ماتې یا کمښت سره مخامخ وي. دا یو ناوړه اقتصادي وضعیت دی. کله چې ورکړې د بېلانس حالت ته ورسېږي، دا وضعیت اصلاح کېږي. یو پرمختیایي هېواد کولای شي ځان مثبت بېلانس ته هم ورسوي.

extensive agriculture **منبسطه کرنه**

په دغه ډول کرنه کې هڅه کېږي، د تولیدي منبع (ځمکې) اندازه وسعت پیدا کړي او نوې کرنېزې ځمکې تر کرلو لاندې راوستل شي، یعنې پراخه ځمکو کې کرنه چې ممکن د هر واحد د تولید اندازه د تشدیدي (intensive agriculture) په پرتله کم وي، حال دا چې په تشدي استعمال کې د ځمکې ټوټه یا اندازه نه پراخېږي، بلکې د سرې په استعمال د تکنالوژۍ په ښه کولو، د امراضو په مخنیوي او نورو طریقو د هر واحد حاصل لوړېږي، نو ځکه د منبسطې په پرتله په تشدیدي کې د هر واحد د حاصل اندازه زیاته وي. تشدیدي یا Intensive agriculture کې مصرف زیات وي، نو حاصل زیاتېږي، حال دا چې د افغانستان په شان یوه پرمختیایي هېواد کې لا اوس هم پراخه دکرنې وړ ځمکې لا هم تر کرنې لاندې نه دي راغلي. دغه ډول هېوادونه باید لومړی خپلې طبیعي منابع د فزیکي چوکاټ له پلوه وروستي حد ته ورسوي، بیادی وروسته اقتصادي چوکاټ باندې پیل وکړي. موږ لا اوس هم د کرنې په برخه کې د خپلو ځمکو او اوبو څخه پوره استفاده نه ده کړې، یعنې لاهم د منبسط استعمال په حالت کې یاستو. د ځمکو تر کر لاندې راوستل نه یوازې دا چې د منابعو استعمال ښه کوي، بلکې بیکاري له منځه وړي،دغذایي توکو تولید زیاتېږي، او بهرنۍ تجارت کې د وارداتو تعویض صورت نیسي(ډېر

فعالیت له امله ور په برخه شوه. دا خارجي ګټور توب او صرفه جويي ده.

بهرنۍ صرفه **external economies**

هغه ګټور توب اوصرفه چې يوې انتفاعي تصدۍ ته له هغې څخه په بهر کې د ځينو پرمختياوو له امله په لاس ورځي. د بېلګې په توګه يوه فابريکه له ښار او مرکزي مارکېټ څخه په لرې واټن او خرابه لاره او زوړ ترانسپورت فعاليت کوي، خو که چېرې د ښاروالۍ د پلان له مخې دغه سړک پوخ او ترانسپورتي وسايل نوی شي، نو د دغې فابريکې د محصولاتو او توليد مارکېټ کې ښه والی راځي او انتقال يې ارزانه تماميږي. په دې توګه دغې فابريکې ته داسې ګټور توب اوصرفه ور په برخه شوه، چې د دغې فابريکې د داخلي بدلون له امله نه، بلکې د بهرني بدلون له امله دی، خو که چېرې دفابريکې تکنالوژي نوی شي يا فابريکه خپلو اړوندو کار ګرانو ته دترېننګ او مهارت کورس پرانيزي يا اشتهارات پياوړي کړې او ددی ټولو په اثر يې د توليداتو مارکېټ ښه شي اوعوايد يې اوچت شي دې ته internal economies وايي. د دې سرچپه حالت ته غير صرفه يا د فايدې کمښت diseconomies وايي.

بهرني ملي پورونه **external national debt**

هغه ملي پورونه چې هېواد کې د نا استوګنه بهرنيانو وي، يا هغه دين چې داين يې بهرنی وي. بهرني ملي پورونه اود هغو ربح د اړونده بهرني هېواد په پيسو ورکول کېږي. ګڼ شمېر اوسني پرمختيايي هېوادونه دا ډول پوروړتوب لري.

بهرنۍ صرفه جويي **external economic**

په اقتصادي بحثونو، په تېره بيا د پروژو، پلان جوړونې او د پانګې اچونې په برخه کې دوه ډوله اصطلاحاتو سره مخامخ کېږو: يوه يې internal economics بلل کېږي، دا هغه ډول اقتصاديت او صرفه جويي ده، چې د تصدۍ، فابريکې يا پروژې دننه کې دتشکيلاتو، تکنالوژۍ، انرژيکي موادو او نورو کې اصلاحات راوستل او د هغې په پايله کې د ګټې زياتول او د لګښت کمول يا هم د خامو توکيو ارزانه ترلاسه کول يا د مديريت ښه کول او داسې نور تر سترګو شی،چې د تصدۍ، اقتصادي فعاليت ځای او پروژې دننه صرفه جويي رامنځته کېږي. بل يې د تصدۍ، پروژې يا فعاليت ځای څخه بهر صرفه جويي ده. د بېلګې په توګه که چېرې يووګړی، فابريکه يا تصدۍ له هغې پانګې څخه چې د ده له فعاليت څخه بهر بل چا ترسره کړې وي، ګټه ترلاسه کړي، دې ته external economics وايي. د بېلګې په توګه يو څوک د ګلانو د توليد نرسری يا بڼ جوړوي، نو په دې توګه د دې سيمی له ښايسته کېدو څخه شاوخوا کورونه برخمن کېږي، او آن کرايه يې لوړېږي. يا د ښاروالۍ له خوا د هټيو د مخې د پلي لارې پخول او کانکرېټ کول د هټيو نظافت او موقعيت ښه کوي، يا يو بل مثال: يوې فابريکې ته د خامو موادوله سيمې پوخ سړک يا ريل پټلۍ فعاله کېږي، د دغه نوي، چټک او ارزانه ترانسپورت په مهيا کېدو، دغې فابريکې ته د خامو موادو لېږدول اسانه او ارزانه کېږي. دېته بهرنۍ صرفه جويي ويل کېږي، يعنې هغه ګټه چې د ښاروالۍ د

بهرنۍ شبکې **extranet**

دتکنالوژۍ یوه اصطلاح ده چې په برېښنايي تجارت، سوداګرۍ او معاملاتو کې دګړندي اوشفاف سیستم برخه ګرځېدلې ده. موخه ورڅخه هغه پراخه او د څو انټرنیټونو جال دی، چې یو بل سره تړل شوی دی، او ددې په وسیله سوداګریزې موسسې، بانکونه او نور کاروبار یان اطلاعات تبادله کوي.

استخراجي صنايع **extractive industry**

د صنعت هغه څانګه چې د کانونو په استخراج کې کار کوي. هغه صنعت چې د یوې سیمې یا یوه هېواد له ځمکې، لاندې، غرونو او اوبو څخه اقتصادي توکي راباسي او په دې توګه طبیعي زیرمې مصرفوي. همدارنګه هغه صنعت ته هم ویل کېږي، چې له استخراج شویو توکو اجناس تولیدوي او استخراج او ځېبنل شوی توکي یې خام او نیم کاره توکي وي.

F

شي. دغه ترکیب له اقتصادي پلوه د دقت وړ دی. له بلې خوا تولیدي عوامل خوځېدونکی او حرکت کوونکی دی، چې د بېلابېلو مقاصدو لپاره او په بېلابېلو ځایونو کې کاریدای شي، یوه ډېره ښه اقتصادي پایله به هله ترلاسه شي چې دبېلابېلو تولیدی عواملو ترکیب په ډېره ښه بڼه وشي. د تولید د دوو عواملو د بدلون یا تعویض بېلګه د ماهر کارګر او غیر ماهر ګارګر، دبرېښنا پرځای د ډبرو سکرو استعمال، د ډیراني او کیمیاوي سرې تعویض او دې ته ورته نور مثالونه دي.

کارځای **factory**

هغه محل چې هلته سرمایوي اجناس (ماشینونه او تکنالوژي) په تاســـــیساتو (ودانیو) کې د کار ځواک (کارګر) په واسطه د انرژیکي سرچینو (برېښنا، د ډبرو سکاره، اوبو او نورو) په مرسته په کار ا چول کېږي، اجناس او خدمات تولیدیږي. فکتوري (Factory) یا فابریکه یا کارخانه کې فزیکي شتمني او تجهیزات مهم رول لري، کېدای شي کارځایونه ډېر ابتدایي وي، لاسي صنعت به پرمخ بیایي، یو یا دوه کارګر به لري او کېدای شي پرمختللې او بشپړه ماشیني کارخانه ولرو، مهمه

عامل **factor**

په سوداګرۍ کې هغه چاته ویل کېږي، چې د پام وړاجناس یا د معاملې لپاره ټاکلي اجناس د هغه په نوم ور استول کېږي، وروسته بیا دغه عامل یا Factor د یو بل چا په عوض معامله ترسره کوي او خپل ځانته (Factor age) یا د عامل والی مزد یا دعاملیت حق الزحمه اخلي اویا پیسې او ګټه موکل ته وراستوي،خو په عمومي توګه عامل دتولید په برخه کې کار، پانګې، ځمکې او اداري ته ویل کېږي.

د عامل نسبتونه **factor proportion**

هغه نسبتونه چې په هغو سره عوامل یو بل سره ترکیب کېږي. د یوه جنس یا خدمت لپاره د هر عامل هغه اندازه چې باید په کار یوړل شي.

د تولید دعامل تعویض **factor substitution**

کله چې په یوه تولیدي عملیه کې یا د یوه جنس د تولید لپاره د یوه عامل بدلون په داسې شرط سره تر سره شی،چې په مجموعي مصارفو کې زیاتوالی رانشي. موږ پوهېږو چې د تولید د عواملوفني ضریب (technical -coefficient) بدلیدونکی یا د تغییر وړ دی، یعنې تولید ی عوامل (factor as production) چې بېلابېل دی، کولای شي یو بل سره په بېلابېلو نسبتونو ګډ

مېرمن او تر ۱۸ کلنی پورې اولادونه ځانته وغواړي، په ځانګړو شرایطو کې پلار، مور، ورور، خور، وراره او خور یې هم راوستلای شي، خو دوی هغه وخت کولا شي، پرته له دغو خپلوانو کوم بل څوک هم راولي، چې خپل هېواد کې کوم بل خپلوان ونه لري، چې د دوی ساتنه وکړي، ډېر زاړه یا ډېر ځوان خپلوان هم دې ډله کې راتلای شي.

د هغو مهاجرو د کورنۍ لپاره چې نوی راځي کوربه حکومت مرسته کوي، خو مهاجر باید د ټکټ او نور لګښت په خپله ورکړي. که یو څوک مهاجر نه وي، خو د اوږدې مودې لپاره د اوسېدلو اجازه لري، دوی کولای شي خپله مېرمن کوژدنه یا هم خپل اولادونه ځان سره راولي البته د ا هغه وخت کېدای شي چې لوی کور او پوره اندازه معاش ولري. بهرني حکومتونه هغو کډوالو ته چې پوره معاش نه لري اجازه نه ورکوي چې خپلې کورنۍ ځان سره راولي، که چېرې داسې کسان وي چې د لنډې مودې ویزه لري، مثلاً یو کلنه ویزه ولري یا د اوسېدو هیڅ اجازه ونه لري د وی نشي کولای چې د خپلې کورنۍ غړي راوغواړي، که د چا په اروپایي هېوادو کې خپلوان وي او ده د پناه هنده ګی غوښتنلک ورکړی وي، په تېره بیا که چېرې د زیانمن کېدو وړ اقلیتونو څخه وي، نو هغه کولای شي چې د اسې یوه هېواد ته ولاړ شي چې د کورنۍ غړي یې هلته وي، خو معمولاً اروپایي هېوادونه دغه ډول غوښتنلیکونه نه مني او ورته پاملرنه نه کوي.

داده، چې یو کارځای د اقتصادي پرمختیا یو مهم عامل دی.

غورځېدلی بازار **fall market**

نزولي، مخ په ځوړ یاغورځېدلی مارکیټ هغه وخت واقع کېږي، چې بیې په ناخوښې ډول پریوځي. د بېلګې په توګه د یوه وضعیت یافکتور له امله داجناسو او خدماتو او ان د ونډو په نرخ کې نزول او پریوتل.

کورنۍ کروند ګري **family – unit agriculture**

کورنۍ کروندګري په پرمختیایي هېوادو کې یو په زړه پورې د ودیز کرنیز سیستم دی. په دې سیستم کې یوه ټوټه ځمکه یوې کورنۍ پورې اړه لري او تولید یا حاصل یې د همدې یوې کورنۍ اړتیا پوره کوي. که ډېر لږ اضافه تولید هم ولري، هغه په سیمه ییزه کچه د هغو اړتیا وړ توکو لپاره تبادله کېږي، چې نوموړې کورنۍ ورته اړتیا لري. په دغه ډول کرنه کې د ځمکو ټوټې کوچنۍ او تولیدي وسایل او تکنالوژۍ ساده، دودیزه او د پانګه کنبې پرځای چارکښه وي چې کرنه تجارتي بڼه نه، بلکې صرف معیشتي بڼه لري.

کورنۍ سره یو ځای کېدل **family reunion**

هغه کسان چې د اوږدې مودې لپاره د پاتې کېدو ویزه لري، یا مهاجر دي، د ددوی د کورنۍ غړي کولای شي ورسره یو ځای شي. که چېرې یو څوک د مهاجر په توګه وپېژندل شو، نودا حق لري چې خپله

دیوه نړیوال سازمان د جوړیدو پر اړتیا خبرې وشوې. دسازمان غړو د ۱۹۴۵م. کال په اکتوبر کې دکاناډا په کیوبک ښار کې خپله لومړۍ غونډه وکړه، چې په ترڅ کې یې د غړو هیوادونو له خوا دسازمان اساسنامه لاسلیک شوه. داساسنامې له لاسلیک وروسته دخوراکي توکو او کرنې نړیوال سازمان د یوه تخصصي سازمان په توګه په رسمي ډول په فعالیت پیل کړ چې موخې یې دا دي:

۱.دخلکو د ژوند دسطحې لوړول،

۲. دکرنیزو توکیوتولید، اصلاح او دخوراکي او کرنیزو محصولاتو ویش،

۳. په کلیوالي سیمو کې دپرمختیایي پروژو پلي کول. یعنې په عمومي توګه له نړیوال اقتصادي پرمختګ سره مرسته او دعامه هوساینې پراختیا.

ددغه سازمان جوړښت او ارکان دا دي:

۱. کنفرانس: د FAO ترټولو لوړ ارګان دي، چې په کال کې یو ځل غونډه کوي. اصلي او څارونکي غړي کولې شي کنفرانس ته خپل استازي ولیږي، خو یوازې اصلي غړي په کنفرانس کې درایې حق لري.که کنفرانس لازمه وګڼي کولای شي، دهغونړیوالو سازمانونو استازي؛ چې موخې او فعالیتونه یې دکنفرانس له فعالیتونو سره ورته والي ولري، په غونډو کې دګډون لپاره کنفرانس ته راوغواړي. یاد سازمانونه به یوازې دڅارونکي په توګه په کنفرانس کې ګډون کوي او دکنفرانس په پریکړو کې د رایې ورکونې حق نه لري.

۲. شورا: شورا دسازمان اجرائیوي ارګان دي، چې ۴۹ غړي لري دشورا غړي دکنفرانس له خوا ددریو

د کرنې او غذايي توکو نړیوال سازمان FAO

Food and Agriculture Organization of the United Nations

دا سازمان په حقیقت کې دملتونو د ټولنې اړوند د(کرنې نړیوالې مؤسسې) ځایناستي ګڼل کېږي.

د کرنې نړیواله مؤسسه دملتونود ټولنې (دملتونو ټولنه دلومړۍ نړیوالې جګړې له پای ته رسیدو وروسته په نړۍ کې د سولې دټینګښت او یو شمیر نړیوالو درنو مسئولیتونودمنلو په موخه جوړه شوې وه، خو خپل ماموریت کې ډیره بریالۍ نه وه، چې وروسته ددوهمې نړیوالې جګړې څخه یې دم.م. سازمان پرځای جوړ شو) دفعالیت پرمهال، جوړه اودکار او روغتیا له نړیوالو سازمانونو سره یې داطلاعاتو په راکړه ورکړه کې نږدې همکاري لرله. دغې مؤسسې دونو- بوټو په ساتنه او وده کې هم اغیزمنې هڅې ترسره کړې وې، خو د خوراکي توکو او کرنې سازمان (Food and Agriculture Organization) له جوړیدا وروسته، له نوموړې مؤسسې څخه د اروپا دسیمه ییز دفتر په توګه کار واخیستل شو، چې بالاخره په ۱۹۴۸م. کال کې په رسمي توګه ړنګه او مسؤلیت یې ننني FAO ته وسپارل شو. د FAO د تأسیس طرحه په لومړي ځل د ۱۹۴۳م.کال د مې په میاشت کې د امریکا دولسمشر (فرانکلن روزولت)له خوا دخوراکي توکو او کرنې په مناسبت په جوړ شوي نړیوال کنفرانس کې، چې د امریکا په ویرجینیا ایالت کې جوړ شوي و، وړاندې شوه. په دغه کنفرانس کې چې نږدې ۳۴ هیوادونو برخه لرله، په نړۍ کې د بېوزلۍ او دلوږې پر وړاندې دمبارزې په موخه

او په لازم وخت کې يې په يوه ښه بيه عرضه کړي، په دې توګه له ستونزې سره د حل لاره هم مومي.

د کورنۍ سبسايدي **farm subsidies**

په هغو پرمختايي هېوادونو کې چې غوره انکشافي برنامې او مدبر نظامونه لري، د کرنې، صنعت او سوداګرۍ د پرمختيا لپاره د راز راز تشويقي، رهنمودی او حمايتي پروګرامونه لري. له دې امله چې يو شمېر پرمختايي هېوادوکې لا اوس هم عنعنوي او عمدتاً مسلط سکتور دکرنې سکتور دی، نو د کرنيزو محصولاتو د ملاتړ په خاطر د دولت له خوا مالي مرستې کېږي. دغه مرستې ممکن د وارداتو په برخه کې د اسانه تعرفې په بڼه، د صادراتو په برخه کې سبسايدي (ترڅو کرنيز توليدات د بهرنيو محصولاتو په وړاندې په سيالۍ کې پياوړی شی). په سيده پيرودنې سره دمحصولاتومقابل کې د دولت له خوا د يوه تضمين شوي قيمت ورکړه او د داسې نورو مرستوپه بڼه وي، مثلاً د حاصلاتو د ټولولو (درمند) پرمهال دولت د بازار له نرخ څخه په يوه لوړه بيه له بزګرانو څخه خريد کوي، چې وروسته يې په دولتي سيلو ګانو، زيرمتونو اوسړو خونو ک ساتي، کله چې د حاصل د اوچتولو موسم تېر شي، او نرخونه لوړ شي له بازار څخه يې په ټيټ نرخ عرضه کوي، هم بزګرانو سره يو ډول مالي کمک دی، او هم د متسهليکنو لپاره غوره بيې دي، بزګران معمولاً د درمند پرمهال بېړه لري، چې د خپلو ضرورتونو د پوره کولو لپاره ډېر ژر خپل حاصل کلونو لپاره ټاکل کېږي. شورا دکنفرانس له خوا د ورکړل شويو واکونو دپلي کولو مسؤليت لري.

۳. منشي: دخوراکي توکو او کرنې سازمان منشي د سکرټريټ مشرتوب په غاړه لري. منشي د کنفرانس له لوري ديوې دورې په موخه دشپږوکلونو لپاره ټاکل کېږي. دسازمان منشي دکنفرانس دتوافق په صورت کې کولای شي، سيمه ييز دفترونه پرانيزي.

کروند ګره کورنۍ **farm family**

هغه کورنۍ چې په ګډه په کرونده کې کار کوي اود کار او ګټې - وټې ډېره برخه يې له کروندې څخه وي. په پرمختيايي هېوادو کې کليوالي سيمو کې ډېرې کورنۍ همدا ډول ژوند لري.

د کروندې **farm problem**

د کروندې په اقتصاد او مديريت (تنظيم) کې يوه ځانګړې اصطلاح ده چې د بزګرانو عوايدو او له کروندې څخه د دوی د هيلو په مخکې راپېدا کېدونکې ستونزې ته اشاره کوي. کله چې په بيو کې موسمي بدلونونه راځي، کله چې کرنيز محصولات د درمند پر مهال انبار شي او د زياتې عرضې له امله بيې راولوېږي، د دې احتمال واقع کېږي، چې بزګران به تمه کېدونکې ګټه ترلاسه نه کړي، نو دولت د دې ستونزې د حل لپاره په خپله په لوړه قانوني بيه د کروندګر محصولات پيري او بزګر له احتمالي زيان څخه ژغوري. البته دولت کولای شي دغه محصولات زيرمه يا پروسس کړي

له حالته وتلي وي او د ټولنې اقتصاد او مقاماتو ته مطلوب وي.

fax **فاکس**

هغه دستګاه ده چې نن ورځ یې مالي راکړې - ورکړې، معاملات او د تفاهم چارې، اسانه کړې دي او د اقتصاد برخه کې یې لویه اسانتیا راوستې ده. په دې سره هر ډول تصویر (کاپي) او نور معلومات مقابل لورى ته د کود په لرلو سره خپلې بلې مشابه دستګاه ته استول کېږي.

fee **حق الزحمه**

هغه پاداش، عوض او ورکړه چې یو ثوک یې د خپل فکري یا جسمي کار او فعالیت په مقابل کې ترلاسه کوي، لکه طبیب چې د ناروغ دمعاینه کولو څخه حق الزحمه اخلي.

fertility **حق الزحمه**

هغه پاداش، عوض او ورکړه چې یو ثوک یې د خپل فکري یا جسمي کار او فعالیت په مقابل کې ترلاسه کوي، لکه طبیب چې د ناروغ دمعاینه کولو څخه حق الزحمه اخلي.

fertility of land **د ځمکې حاصلخیزي**

د یو واحد ځمکې د حاصل ورکولو هغه توان دی، چې عوامل پکې ښه ترکیب شوي وي او دځمکې ذاتي ظرفیت څخه پوره استفاده وشي. دا د کرنیز اقتصاد ځانګړی مفهوم دی، خوله دې امله چې ځمکه په اقتصاد کې یو عامل دی، نو دځمکې حاصلخیزي د صنعت په هکله هم صدق کوي، یعنې د ځمکې داسې غوره کول چې تر ټولو وپلوري، له بلې خوا دوی زیرمتون نه لري،نو ځکه جلابان د دوی محصول ارزانه پیري، خو د دولت له خوا په یوه مناسب قیمت پیرودل د وی سره یو مالي کمک دی، دولت له کروند ګرو سره دغه ډول سبسایدي ځکه مني چې:

۱) د هېواد د ننه دغذایي توکو لپاره ضرورت پوره شي.

۲) په کرنیزو تولیداتو باندې د قیمتونو د نوساناتو اغېزه کمه شي.

۳) په کلیو کې د ژوند چاپېریال خوندي وي.

fatalism **فټالېزم**

د پرمختیایي هېوادو کلیوالي وروسته پاتې سیمو کې له سواد او پوهې څخه د پاتې خلکو هغه خرافي ذهنیت چې د ژوندانه لپاره تدابیر نشي نیولای اوهرڅه اوهامو ته حواله کوي. دوی په خپل برخلیک باندې پیریان، شیشکې یا بل څه مسلط بولي. د حرکت کولو اوبیا د الله (ج) له لوري د برکت کولو په فلسفه نه پوهېږي. دغه ډله خلک فقط په توکل امید تړي خو تدبیر ورڅخه هیروي. فتالېزم په دغه ډول سیمو کې ژوند له تحرک څخه غورځولی، فعالیتونه مبهم او بې نظمه او سرچینې ټولې له لاسه وتونکی دي. فټالېستان د ټولنې د اوږو بار وګرځي وي.

favorable balance of trade

د سوداګرۍ د خوښې وړ بېلانس

داد سوداګرۍ د مثبت بېلانس حالت دی، چې صادرات د وادراتو په پرتله زیات او تجارت دکسر

د زرو په ثابت (K) ښودل کېږي، په بله وينا: که چېرې په يوه کال کې د تولداتو شمېرپه B، د کال منځ نفوس په P اومنل شوي د زر ثابت عدد په (K) وښيو فرمول يې دا شکل غوره کوي:

$$\mathrm{CBR} = \frac{B}{\mathrm{P}}.K$$

ملوک الطوايفي **feudal system**

يوه تاريخي مرحله وه چې په هغې کې ځمکوال د حاکمانو په توګه واکمن وو او کوچنۍ کوچنۍ ساحې يا څو څو کلي يې تر حکم لاندې وو. په اروپا کې دغه ډول نظامونه له نهمې پېړۍ څخه تر پينځلسمې پېړۍ پورې واکمن وو. دځمکو خاوندانو ته يې *لارډ* ويل، نورعادي خلک د دوی مريئيان او بزګران وو، دغه وخت په يوه هېواد کې يو سراسري واحد دولت موجونه و.

فيوډاليزم **feudalism**

فيوډالی يو ځانګړی اقتصادی نظام او د ټولنو د پرمختيا يوه ځانګړې دوره ده، جې د ځمکې د توليد نظام، يعنې حاکمه طبقه ځمکوال يا ملاک دی او د کار ځواک بزګران دی، چې پرځمکه کار کوي. په اروپا کې فيرډاليزم په منځنيو پېړيو کې موجود و. په دغه نظام کې پاچا کولای شول ځمکې په تيول او اقطاع کې ورکړي، د خپلې واکمنۍ د ټينګښت لپاره به يې ځمکه د قبيلو مشرانو او سيمه ييزو ځواکمنو افرادو ته ورکولې. لويو ملاکانو کولای شول، د ځمکو لويې ټوټې نورو کوچنيو ملاکانو ته په اجاره ورکړي. پر ځمکه

اوچت او نبه ضروري، محيطي، ټولنيز، محسوس او غير محسوس ګټور توبونه ولري.

د ځمکې حاصلخيزي **fertility of land**

د کرنې په سکتور کې د ځمکې ښېرازي د لوړ توليد لپاره يو معيار دی. طبعاً ځمکې د خاورې د جوړښت د رڼا او اوبو د موجوديت او د عضوي موادود ترکيب له پلوه توپير لري. د ځمکې ښېرازي او حاصلخيزي د کرنيزو محصولاتو په توليد کې د ځمکې يو واحد ذاتي وړتيا (capacity) ده.کله چې دوه ټوټې ځمکې د عين اندازه لګښت په لرلود حاصل له پلوه توپير ولري، نو په Fertility کې يې توپير دی.

د ماشومانو د زېږېدنې نسبت **fertility rate**

په يوه هېواد کې د هغو ماشومانو شمېر چې يوه مور يې درلودای شي. دا په هرو زرو تنو کې د نويو ژونديو زېږېدلو ماشومانو شمېر دی چې (Birth rate) هم ورته ويل کېږي. دا د ديموګرافۍ په علم کې د نفوسو د بدلون يو مستقيم معيار دی. په يو هېواد کې ټولو تولداتو ته غير خالص تولدات يا زېږېدنې (crude birth rate) ويل کېږي، چې په هرو زرو تنو کې ترلاسه ياموندل کېږي، او فرمول يې دادی:

$$\mathrm{CBR} = \frac{\text{په يو کال کی د زېږېدنو شمېر}}{\text{د کال منځ نفوس}} K$$

دلته د K راډيکس معمولاً (1000) منل شوی دی، دا يو ډېر ښه معيار دی او په نفوسو کې هر بدلون

ممکن يو جنس د دواړو موخو لپاره وکارول شي. کله چې يو پرمختيايي هېواد د واړو کې ځان تکړه کړي بهرنيو هېوادو ته يې اړتيا کمېږي.

نهايي محصول **final product**

نهايي محصول يا نهايي توليد هغه جناس او خدمات دي چې د وروستي مصرفوونکي له خوا پيرودل کېږي، يعنې د اقتصاد ټول توليد څخه منځنی يا واسطه توليدات منفي کېږي، او څه چې پاتې کېږي، هغه نهايي توليد دی.

مالي تمويل **finance**

منظور ورځخه مالي سرچينې دي چې د پيسو په بڼه هغه پانګه يا منبع ده چې د مالي موسسو يا هم د مالي بازارونو له خوا د سرمايوي موخو لپاره تهيه کېږي. کېدای شي په پور هم ترلاسه شي. په عمومي توګه دغه پيسې د هر ډول اجناسو پيردولو باندې لګول کېږي.

مالي پانګه **finance capital**

هغه پيسې چې د پانګونې يا سرمايه ګذاري لپاره لګول کېږي.

مالي موسسه **finance company**

معمولاً موخه ورڅخه هغه تجارتي بانکونه دي چې د اقتصادي فعاليتونو، کاروبارونو يا د سوداګريزو چارو د پيل کولو لپاره پورونه ورکوي، کېدای شي مالي موسسات سرمايوي اجناس لکه ماشينونه، ودانۍ او موټر وپيري، دا د بانکونو دځانګې په

مالکيت ميراثي و، د ملاک لپاره سرف کار کاو (و.ګ. manorial system). د همدې نظام په پای کې بازار رامنځته شو، پانګې جوړښت وموند او د صنعت په تېره بيا د ماشيني صنعت نښې ځرګندې شوې. دغه نظام په اروپا کې در وم د امپراتورۍ له پرځېدو سره سم ټينګ شو او لويو ځمکوالو سياسي قدرت ترلاسه کړ. دوی د اروپا بېلابېلو سيمو کې يو ډول منظمه او ټينګه ملوک الطوايفې جوړه کړه، يعنې هر فيوډال خپل ور بوی درلود او يو ډول ترلی اقتصاد يې رهبري کاوه.هر لارې د يوه پاچا مثال درلود، خو په فرانسه، آلمان او ايټاليا کې پاچاهانو او شهزادګانو د فيوډالو په زور تکيه کوله او خپل حاکميت يې د دوی په زور په سيمه ييزه کچه ټينګ ساتلی و. سرف (بزګر يا د ځمکې کارګر) نشو کولای د خپل ملاک له اجازې پرته بل ځای کار وکړي، خو د سرف ازادي دمرئيانو په پرتله زياته وه، يعنې دغه دوره د مرئيتوب په پرتله يوه څه پرمختللې وه. په دې نظام کې بهرنۍ راکړه ورکړه نه وه، بلکې ديوه ترلي اقتصاد بڼه يې لرله. د دې دورې مانو فاکتور اولاسی کارونو در اتلونکي ماشيني صنعت او پانګوالی بنسټ کېښود.

نهايي يا وروستي اجناس **final goods**

هغه اجناس چې سيده د لګښت لپاره دي، نه دا چې يو ځل بيا د توليدي پروسې لپاره کارخانې ته واستول شي. يعنې وروستي اجناس له هغو منځنيو،نيم کاره يا واسطه اجناسوسره توپير لري، چې يو ځل بيا د توليد پروسې ته ورځي، خو

تصدی، اقتصاد، اقتصادي موسسی یا بل مالی واحد د مالی دریځ او حالت ښودنه.

مالي تدارک **Financing**

د یوه مقصد لپاره یا د یوه اقتصادي فعالیت د اجرا او یو شمېر چارو د پرمخ بیولو لپاره د پیسو برابرول چې معمولاً ورته تمویل ویل کېږي. دتمویل لپاره د پیسو د چمتو کولو عمل.

جریمه **Fine**

له حقوقي پلوه جریمه یا ناغه کول یوه نغدي سزا ده چې له قانون څخه د تېري کوونکي شخص څخه اخیستل کېږي، خود قیمتي فلزاتو په بحث کې لکه د سرو زرو او سپینو زرو په برخه کې بیا ورڅخه موخه (په انګلیسی ژبه)د هغو خالصوالی (نګه توب) دی.

اقتصادي موسسه **Firm**

هغه د کاروبار، د تولید یا خدماتو د عرضې واحد چې د تولید عوامل په کار اچوي او تولنې،مشتریانو، کورنیو اویا نورو موسساتو ته خدمات اوجناس تولیدوي او ور باندې پلوري یې. دغه کار ځای د اقتصادي تصامیمو د نیولو یو واحد دی، دکار ځواک استخداموي، تولیدي عوامل په کار اچوي او محصول پلورلو ته چمتو کوي. له تولید پرته یو شمېر نورې چارې هم کېدای شي پرمخ بوځي لکه د خپلو تولیداتو لپاره اشتهارات، په قرار دادونو کې ګډون او نور فعالیتونه. کار ځای (firm) د کوچني اقتصاد د بحث موضوع ده.

توګه هم پېژندل کېږي، خو په خپلوا ک ډول کارکوي.

مالي شتمني **Financial assets**

ټولې نقدې دارايي ګانې. د نقدي شتو په وړاندې ادعا.

مالي مدیریت **financial management**

نغدی پیسی د مالی سیستم لومړی جز دی چی راکړی ورکړی (تبادلی)، پس انداز او تمویل ورباندی صورت نیسی. مالی مدیریت د پیسو همدغه دندی تنظیم، رهبری، پلان او همغږی کوی. په دی توګه مالی مدیر او مالی مدیریت هغه دی چی د مالی موسساتو ټولی اړونده غوښتنی، د هغو اقتصادیتوب، له زیان څخه ساتنه، د مولدیت او موثریت لوړولو او ګړندیو او رڼو اجرأتو غوښتنی او موخی تنظیموی.

مالي بازارونه **Financial markets**

هغه بازارونه چې د پانګوني لپاره پوره اندازه سپما لري، او اقتصادي کار ځایونه شرکتونه او کاروباریان ورڅخه پور او نورې مرستې ترلاسه کولای شي. په دې کې د تقاعد خزانه، سوداګریز بانکونه، د بیمې شرکتونه او دې ته ورته د مالي شتمنیو لرونکي موسسات شامل دي. دوی په کتلوي توګه په لوی حجم پیسې تبادله کوي او راکړې ورکړې کې فعال دي.

مالي وضیعت **financial position**

له مالي پلوه د یوی موسسی، شرکت، بانک یا بل څه تحلیل کول، ارزول او تشریح کول. د یوی

دولت بودجه هم جوړه او د همدغو ۱۲ میاشتو په ترخ کې تطبیق کېږي. کېدای شي مالي کال د تقویمي کال له پیل او پای سره برابر وي، یا هم کېدای شي برابر نه وي.

پنځه کلن پلان five – year plans

بېلابېل هېوادونه پرته ددوی د سیاسي او اقتصادي نظامونو له پام کې نیولو څخه،اقتصادي برنامې یا پروګرام جوړونه (programming) او پلان جوړونه (planning) لري، په تېره بیا وروسته د دوهمې نړیوالې جګړې له پای ته رسېدلو څخه یو شمېر هېوادونو لکه پخواني شوروي، هندوستان، پاکستان، مصر، ایران او ګڼ شمېر نورو خپل اقتصادي پنځه کلن پلانونه جوړ او تطبیق کړل. جاپان اووه کلن پلانونه عملي کړل. افغانستان هم له ۱۳۳۵ ل. کال څخه تر ۱۳۵۱ پورې د ري پنځه کلن اقتصادي – اجتماعي پلانونو تطبیق کړل،خو څلورم پنځه کلان پلان د هغه وخت ملي شورا کې د یو شمېر ستونزو له امله تصویب نه شو. وروسته بیا افغانستان د جاپان په شان یو اووه کلن اقتصادي پروګرام په ۱۳۵٤ ل. کال کې جوړ کړ، خو په ۱۳٦۵ کال کې یې بېرته پنځه کلونو پلانو ته مخ واړاو. اوس چې وروسته تر دوه زرم کال څخه ډېرو هېوادونو د پخوانیو لارښودو پلانونو او مرکزي پلان جوړونې له سیستم څخه خپل اقتصادي نظامونه

مالي fiscal

هر هغه څه چې پیسو پورې مربوط وي، په تېره عامه مالیه. لکه مالي کال ته چې fiscal year ویل کېږي،یا مالي انحصار چې دا ټول د پیسې په ذاتي جنس پورې تړلي دي.

مالي انحصار fiscal monopoly

دغه ډول انحصار دولت ترسره کولای شي، داځکه چې د پیسو ذاتی صلاحیت دولتی بانک سره دی. دولت د خپلو پولي عوایدو د ښه کولو یا مالي چارو د ښه کولو په خاطر د یو شمېر اجناسو د خرڅلاو حق فقط خپل ځانته ساتي او د دغو انحصار شویو اجناسو له پلورنې څخه ترلاسه شوی مفاد عامه چارو کې لګوي. په افغانستان کې له اویایمې لسیزې مخکې دانحصاراتو تصدی، چې مرکزي د فتر یې سالنګ واټ کې و، همداسې یوه بیلګه کیدای شي.

مالي سیاست fiscal policy

هغه پالیسي چې دولت یې دعامه پورونو، تخصیصاتو، عامه لګښتونو، مالیې ټاکنې، پیسو، د حکومتي دفترونو د وجهې او نورو برخو کې تطبیق کوي او په دې برخه کې چې کوم تقنیني او اداری اجرات پرمخ بیا یې مالي پالیسي بلل کېږي.

مالي کال fiscal year

هغه دولس میاشتې چې دیوې حسابي دورې په توګه منل شوي وي. د همدې مالي کال لپاره د

پروسې دننه اضافي تقاضاته ځواب نه شي ويلای، بلکې د تصدی يا پروژې په ټول دوران او عمر پورې اړه لري. هغه توليدي عوامل چې ثابت دي. دبېلګې په توګه د کار ځای ودانی باندې لګښت ثابت مصرف دی، خو د توليد شويو اجناسو لپاره کارتنونه جوړول، متحول مصارف دي چې د اجناسو د اندازې له مخې کم او زيات په پام کې نيول کېدای شي. دغه متحول مصارف د توليد د اندازې له مخې کم او زيات کېدای شي.

فراري پانګه **flight capital**

کله چې يو پانګوال خپله پانګه له هېواد څخه باسي او په بل هېواد کې پانګونه کوي. هېوادونه نه پرېږدي چې پيسې يې له هېواد څخه ووځي، بلکې د هېواد دننه د پانګې دوران د اقتصادي پرمختيا يو مهم شرط دی. دغه ډول پيسې چې بهرته وتلی، د hot money په نوم هم يادېږي. ځينې وخت هغه پيسې چې په يو هېواد کې له نامشروع لارو ترلاسه شوی بهر ته ايستل کېږي، ترڅو د قانوني پيسو په توګه وچلېږي. دې ته د پيسو مينځل (money laundering) وايي، په هره بڼه د پيسو ايستل نا قانونه عمل دی او په فراری پانګه کې شميرل ګيږي.(و.ګ. دپيسو مينځل).

د دوران په حال کې پانګه **floating capital**

هغه پانګه چې تر کار لاندې او توليدوونکی جنس باندې په کار اچول شوي وي، يعنې په ثابتو شمتنيو باندې پانګونې څخه پرته، نورې پانګونې د بازار په سيستم اړولی، پنځه کلن پلانونه هم معمول نه دي. په دې توګه پنځه کلن پلانونه د تېر وخت د پرمختيايي هېوادو او د سوسياليستي نظام لرونکو هېوادونو د دولتونو له خوا جوړ شوي مرکزی اقتصادي پروګرامونه وو، چې د دوی اقتصادي، اجتماعي پرمختيا ته يې لارښوونکی او نظمورکوونکې بڼه ورکوله..

ثابته شتمني **fixed asset**

د يوې تصدی، شرکت، توليدي کار ځای، يا فارم يابل هر واحد غير مالي پانګه او شمتني ده چې د وام لرونکې وي او د توليدي پروسې په ترڅ کې په کار ځي او په بيه باندې د توليدي پروسې د پرمخ بيولوپه خاطر پيرودل شوي وي او د مربوطه تصدی، فابريکې، شرکت يا هر بل واحد ملکيت وي او بيا د توليد په ترڅ کې يې لګښت بېرته د همدغې شمتنی ملکيت لرونکي ته ورګرځي، ثابته شتمني يا دارايي بلل کېږي. لکه ودانی، موټر، تراکتور، ماشين او نور. دغه شمتني د جاري شتمنی په پرتله ژر په نقده ه شتمني نشي بدلېدای، حال دا چې جاري شمتني لکه خام يا نيم کاره مواد او توليد شوي اجناس ډېر ژر په نقدو پېسو د بدلېدو وړتيا لري.

ثابت مصارف **fixed cost**

هغه لګښتونه او مصارف چې په لنډه موده کې د بدلون وړ نه وي. هغه مصارف چې د توليدي

فوګل، رابرت **Fogel, Robert W**

رابرت فوګل په ۱۹۲٦ م. کې د نیویارک په ښار کې نړۍ ته سترګې پرانیستې لیسانس یې په ۱۹٦۸ م. کې د کورنل پوهنتون(Cornell University) څخه او د کتورا یې ۱۹٦۳ م. کې د جان هاپکنز ل پوهنتون(Johans Hopkins University) څخه ترلاسه کړه، همدا وخت یې خپل لومړی کتاب د یونیون پاسفیک د وسپنې پټلۍ ترسرلیک لاندې خپور کړ. په دغه کتاب کې یې د یوې نوی تاسیس شوې اقتصادي تصدۍ ښلګه تشریح کړې وه، په ۱۹۵۹ کال کې یې د روچستر پوهنتون (University of Rochester) کې په تدریس پیل وکړ او په ۱۹٦٤ م.کې د شیکاګو د پوهنتون د علمي کادر غړ ی شو او د اقتصاد د تاریخ په تدریس بوخت شو، له ۱۹٦۸ څخه تر ۱۹۷۵ م پورې یې بیا د روچستر په پوهنتون کې تدریس پیل کړ، په ۱۹۷۵ کې د هاروارد پوهنتون ته ولاړ اوپه ۱۹۸۱ م. بېرته د شیکا ګو پوهنتون ته راغی. په دغه پوهنتون کې د تدریس ترڅنګ د وال ګرین د ټولنې مشر هم و او یو څه موده د اقتصاد د ټولنې مشر و. نوموړی مخکې تر دې هم په ۱۹۷۷ م. کې اقتصاد د تاریخ د ټولنې ریس او بیا په ۱۹۸۰ م. کې د ټولنیزو پوهنو د تاریخ د دي. په دې کې ترکار لاندې اجناسو باندې پانګونه، مزدونه او نور شامل دي.

تضمین **floating charge**

کله چې پور اخیستونکي د پور د اخیستو لپاره کوم ضمانت وسپاري. د خصوصي پورونو پاڼې اوسند هم په تضمین کې شمېرل کېدای شي. د تضمین په توګه ورکړل شوی سند، شتمني، ملکیت یا بل څه.

نوسانات **fluctuations**

په بیو کې بدلونونه، په اقتصادي فعالیتونو کې نزول او صعود او د عوایدو او مصارفو په تحلیل کې کله لوړوالی او کله کمښت ته نوسانات ویل کېږي. په اقتصاد کې نوسانات معمو لی خبره ده چې ښلابېل شکلونه لري، په یوه ګراف کې یې داسې ارائیه کولی شو. په یوه اوږده مموده کې په ګرافیکي بڼه د نوساناتو ښودل دمستقل متحول د اراقمو له مخی د تابع متحول بیلابیل په نښه شوی نقاط دی چی له ورایه دلوړو-ژورو په بڼه ښکاري، لکه لاندی فرضي شکل:

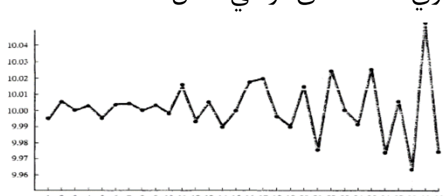

شو چې په دې برخه کې یې ځانګړی سبک درلود.

غذايي مصؤنيت **food security**

دغه اصطلاح په ۱۹٤٤ م. کال کې د خوراک او کرنې سازمان په یوه ټولنه کې، هغه حالت ته تعریف کړه، چې هلته د خلکو لپاره دومره کافي اندازه خوراکي توکي وي چې دوی نه یوازې دا چې وږي پاتې نشي، بلکې د کیفیت له پلوه او د مربوطه ټولنې د اجتماعي او کلتوري لحاظه هم مناسب وي. اوخلک له رواني پلوه د خوراکي توکو د کمښت ویره ونه لري. دغه غذایي توکي باید دانرژی، منرالونو، ویټامینونو او نشایستې له پلوه د بدن دماشین د چلولو توان ولري. یعنې غذایي مصؤنیت یوازې د قطحي نشتوالی نه، بلکې یو څلور بعدي حالت دی، چې غذا باید له دغو څلورو بعدونو خلکو ته مناسبه وي، چې هغه یې د کافي والي، مغذي والي، اجتماعي والي او له رواني پلوه دډاډه والي بعدونه دي.

اجباري پور **forced loan**

کله چې داین (پور ورکوونکی) اړ شي چې د یوه اضطراري، ناڅاپي او ستونزمن علت او شرط له مخې پور ورکړي. د بېلګې په توګه د یوې اضافي حوالې (over draft) اجرا کول د یوه بانک له خوا اضطراري عمل دی. همداورسته په پوره بدلېږي. هغه پور چې په خپل وخت نه ادا کېږي ټولنې ریس و، همداسې هم یو څه موده (په ۱۹۷۸ م. کې) د امریکې د اقتصادي څېړنو د ملي دفتر د پلان جوړونې د څانګې مشر و. په ۱۹۹۳ م. کې یې له د وګلاس نورث (Douglass north) سره یو ځای د نوبل جایزه ترلاسه کړه. رابرت فوګل په ۲۰۱۳ م. کال کې د ۷۸ کلونو په عمر و مړ، چې د اقتصاد دنوبل د جایزې وړونکي یا (Nobel – winning Economist) په توګه یې نوم ثبت شوی دی. نوموړی د اویایمې او اتیایمې لسیزې په ترڅ کې ډېر فعال و. ده د امریکې د اقتصاد په وده کې د وسپنې د پټلۍ درول او ارزښت په هکله څېړنې وکړې، له اس. اِل، اینګرمن سره یې یو ځای د امریکې د اقتصادي تاریخ کتاب بشپړ کړ. په ۱۹۸۲ م.کال کې یې له جی. آر. التون سره علمي او عنعنوي تاریخ خپور کړ. د امریکې د مرئیتوب د دورې د اقتصاد تاریخ یې هم بیان کړ چې تورپوستي په امریکې کې د مرئیانو په توګه په کارګومارل کېدل. په ۱۹۷٤ م. کې د دغه کتاب د خپریدلو له امله په امریکې کې ډېر بحثونه پیل شول، هغه وویل چې د مرئیانو کارکولود امریکې اقتصاد ته ډېره وده ورکړه چې دوی په تولید اود ګټو په رامبنځته کولو کې بیساري زیارګاللی دی. د ده دغه خبرې د جنجالونو لامل شوې، په دې توګه نوموړی داقتصادي تاریخ تفسیر کوونکی لیکوال ګڼلای

بهرنۍ مرسته رسمي انکشافي مرستې يا ODA (official development assistance) دي. دغه مرستې رسماً د يوه پرمختللي هېواد له لوري يوه وروسته پاتې، يا جګړې ځپلي يا د کومې ناځاپې پېښې له امله زيانمن شوي هېواد ته د پرمختيايي چارو د ترسره کولو لپاره سپارل کېږي. معمولاً پرمختيايي هېوادونه دغه ډول مرستو ته اړ دي.

بهرنۍ بانک **foreign bank**

ځينې وخت يو هېواد په بل هېواد کې بانک يا د بانک څانګه پرانيزي، دغه بانک ته په دې هېواد کې بهرنی بانک وايي.

بهرنۍ پانګه **foreign capital**

په دې وروستيو کې د ژوند ډېر اړخونه نړيوال شوي دي. هېوادونه يو بل سره ډېرې اړيکې لري. په دې کې يو هم د پانګې اچونې په برخه کې د هېوادونو اړيکې دي. په يوه هېواد کې بهرنۍ پانګه په لاندې درې بڼو ليدل کېږي:

١. د بهرنيانو خصوصي سيده پانګه،
٢. له بهرنيو هېوادونو څخه پورونه اومرستې،
٣. د نړيوالو موسساتو پورونه، لکه د نړيوال بانک (WB) پور.

پرمختللي يو شمېر هېوادونه د پانګې پوره اندازه سپما او زيرمه لري او دوی کولای شي په بل هېواد کې پانګونه وکړي او يو شمېرپرمختيايي هېوادونه د خپلې اقتصادي پرمختيا لپاره اړدي چې له بهرنۍ پانګې ګټه واخلي، خو دغه بهرنۍ پانګونه دوی ته هومره ګټور نه وی لکه د دوی او د مجبوريت له مخې تمديد کېږي، داهم جبري پور دی.

جبري خرڅلاو **forced sale**

کله چې د مالک مال په جبري ډول وپلورل شي. د بېلګې په توګه که چېرې يو پور وړی خپل پور ورکوونکي ته په ټاکلي وخت کې دهغه پور ورنشي کړای، نو کېدای شي هغه ملکيت يې چې داين ته په ګرو ورکړی، هغه بيخې د پور په وړاندې ورباندې وپلوري.

بهرنۍ مرستې **foreign aid**

دپيسو هر ډول لېږد او سپارل له يوه هېواد څخه بل ته د مرستې په خاطر. يوه اړ اووروسته پاتې هېواد ته له بهرنۍ پرمختللي هېواد څخه د نقده جريان سپارل کېدل، چې څو ډولونه لري:

له ١٠ څخه تر٢٠ کلونو پورې داوږدې مودې پورونه،بنه والی يې پور اخيستونکی يا مرسته اخيستونکي ته دا دی چې په يوه اوږده موده کې يې په قسطونو هم ادا کولای شي، چې د لنډې مودې او منځنۍ مودې پورونو په پرتله يې ادا کول اسانه دي. بل ډول مرسته د خوراکي توکيو استول دي چې يو بډای هېواد خپل اضافي خوراکي توکي (معمولاً زراعتي توليدات) يوه اړ هېواد ته د پيسو په مقابل کې ورکوي. همدارنګه يو بل ډول مرسته د تخنيکي او فني مرستو رسول دي، چې دانقدي جريان اود نقدو پيسو سپارل نه دي. ډېره ګټوره

نفتو په شکل زیرمه شوي دي. دا د تمامېدونکو سرچینوپه ډله کې راځي.

foster family **کورنۍ کوربه**

په دې وروستیو کې ګڼ شمېر ستونزو ماشومان هم کډوالي او مهاجرت ته اړ کړي که یو ماشوم چې ۱٦ کلنۍ څخه کم عمر ولري او په یوازیتوب ځان اروپا یا استرلیا ته ورسوي، ممکن هغه داسې یوه ځای ته بوتلل شي، چې هلته د کوربه هېواد له کورنیو سره یوځای ژوند وکړي. حکومت هغوکورنیو ته یوه اندازه پیسې ورکوي چې دغه ډول ماشومان ساتي، څېنې وخت له ۱٦ کلنۍ څخه د ټیټ عمر لرونکو ماشومانو سر پرستي او ساتنه په تجارت بدلېږي، هغه کورنۍ چې ددغه ډول ماشومانو د ساتنې مسؤلیت په غاړه اخلي، له هغه سره ناوړه چلند کوي، خو له حکومت څخه پیسې اخلي، خو څېنې وخت هغه کورنۍ چې دغه ډول ماشومان د روزنې لپاره اخلي، نو له ماشوم سره یې چلند لکه د یوې ریښتیانۍ خپلې کورنۍ په شان وي او د دوی ترمنځ یو ډول عاطفي چلند رامنځته کېږي، دې ته کور به کورنۍ ویل کېږي.

fractional money **د پیسو اجزا**

د یوه پولي واحد اجزا. مثلاً په افغانستان کې یوه افغانۍ سل پوله کېږي، د بېلګې په توګه له یوې خپله کورنۍ پانګه چې ګټوره ده. په دې توګه کله چې بهرنۍ پانګه عملاً یوه بل هېواد کې په کار لوېږي، دې ته foreign investment ویل کېږي.

foreign direct investment

بهرنۍ سیده پانګونه

په یوه کاروبار باندې هغه پانګې اچونې ته ویل کېږي، چې د یوه بهرني هېواد کومه پانګه اچوونکې کمپنۍ یا شرکت یوه بل هېواد کې پانګه په کار اچوي او کنترولورباندې ولري. له دغه کنترول څخه موخه داده، چې پانګه اچوونکی شرکت یا کمپنۍ د خپلې پانګې په سلو کې لس برخې زیاتې باندې خپل واک ولري. دغه ډول پانګونه په پرمختیایي هېوادو کې د ښه مدیریت په صورت کې مثبت تاثیر لري او له نورو هېوادو سره یې اقتصادي اړیکې پیاوړې کېږي. پرمختیایي هېوادونه دې حالت کې هڅه کوي چې خپل ستراتیژیک ذخایر او طبیعي منابع زیمانمن نه کړي، بلکې بهرنۍ سیده پانګونه د اجناسو تولید، د خدماتو ښه کولو او ګرندي کولو او د کورنیو خامو توکیو پروسس او د استخدام لوړولو کې راجلب کړي.

fossil fuels **فوسیلي سون توکي**

دطبیعي سرچینو یوه مهمه اوانرژیکي برخه ده چې د پخوانیو ونو- بوټو او ژویو له ورستو شویو برخو راپاتې وي او د میلیونونو کلونو راهیسې د ځمکې په تل کې د ډبرو سکرو، طبیعي ګاز او

په هغه کې مداخله نه کوي، د انحصار تر اغېزې لاندې نه وي، بلکې د بازار تعادل، د بازار د دوو قوو يعنې عرضې او تقاضا په اثر رامنځته شوي وي.

free ride وړيا سورلۍ

له عامه خدماتو په وړيا توګه ګټه اخيستل. له عامه هوسا ينځايونو، پارکونو، او منظرو بې له کوم ټکټ او فيس استفاده کول. دغه ډول مجانی او مُفته استفاده کوونکي ته (free rider) ويل کېږي. په دې کې هغه خدمات او اجناس راځي چې عمومی اجناس () دی. د يوه وګړی له خوا ددغه ډول اجناسو مصرفول د نورو د مخنيوي لامل نه کېږي. که د دې ډول اجناسو د لګولو په خاطر له وګړي څخه د پيسو يا بيې غوښتنه هم وشي، ممکن هغه د بيې يا فيس له ورکولو ډډه وکړي، ځکه هغه به وايي چې په هر حالت کې زه کولای شم ورڅخه استفاده وکړم. دې ته مُفته يا وړيا سورلۍ وايي.

free trade ازاده سوداګري

د سيمو د هېوادونو ترمنځ هغه سوداګري چې دولتونه په هغو کې ډېره مداخله نه کوي. هغه ډول سوداګري چې اجناس د بېلابېلو سيمو او هېوادونو د نسبي مزيتونو په پام کې نيولو سره اويا هم د هېوادونو او سيمو ترمنځ د کار د وېش له مخې توليد او تبادله کېږي. نن ورځ د کار د نړيوال وېش له مخې د نړۍ په کچه منابع په ښه ډول تخصيص کېږي او د ازادې سوداګرۍ د

افغانی څخه لږ پول (50 پوله، 25 پوله او نور) د پيسو اجزاوې دي يا سنتونه چې د دالر اجزا دي.

fraud دوکه

ناوړه ګټه اوچتول. فريب،نيرنګ،تقلب. هغه څوک چې د خپلې ګټې لپاره ناوړه لارې څخه کار اخلي fraudulent بلل کېږي.

fraudulent conveyance جعلي معامله

د دوکې او فريب په موخه جعلي معامله ترسره کول. د پور وړي شتمني په پټه نورو ته لېږدول خو اصلي پور ورکوونکی ته ونه رسول شي.

free economy ازاد اقتصاد

موخه ورڅخه د پانګوالۍ اقتصا ددی چې د دولت په اقتصادي چارو کې لاسوهنه نه کوي او اصطلاحاً د پلان جوړونې او مرکزي اقتصاد په مقابل کې استعمالېږي. دې ډول نظام ته اقتصادي لېبرالېزم هم ويل کېږي، چې هغه خصوصي اقتصاد دی چې اقتصادي چارې پرمخ بيايي او د ولت وربا‌ندې کنټرول نه لري. په دغه سيستم کې د منابعو تخصيص د ګټې د معيار له مخې ترسره کېږي.

free goods وړيا اجناس

هغه اجناس چې ډېر نادر او کميابه نه دي او کومه بيه نه لري لکه تازه هوا، د لمر وړانګې او د سيند تازه اوبه. په بله وينا: اسانه ترلاسه کېدونکي اجناس.

free market ازاد بازار

هغه بازار چې په هغه کې ازاد رقابت او د رقابت شرايط حاکم وي. دولت د ارشادي نقش په لرلو سره

د ملګري او دوښمن اړيکې **freenemies**

سره له دې چې دغه نومَونه زياتره ديپلوماسي او سياست کې کارول کېږي، خوپه دغو اړيکو کې اقتصاد ډېر اغېزمن دی. له بده مرغه ګڼ شمېر اوسني وروسته پاتې او پرمختيايي هېوادونه، په تېره بيا هغوی چې يو بل سره ګاونډيان دي، خپلو منځو کې ستونزې لري. دوی کې يو شمېر يې اوس داسې برید پورې رسېدلی، چې له هغه بل سره سيالي کوي او غواړي خپلو بازارونو ته پراختيا

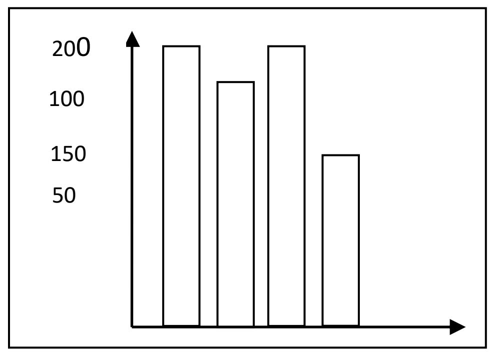

ورکړي. له بلې خوا دوی د يو بل مرستو ته هم اړ دي، د بېلګې په توګه که چېرې په اقتصادي ډګر کې يو بل سره کلکه سيالي لري، په سيات او د يپلوماسی کې مجبور دي ملګرتوب وکړي. ددغه ډول دوه مخی اړيکې د ملګري او دښمن (دوست په نوم يادېږي. چې freenemie– ميرځمن) يا اودوهمه يې له friendلومړی برخه يې له ځخه راخيستل شوي ده. افغانستان enemy کولای شي دا ډول ستونزې تر دې نوم لاندې هوارې کړي، دا په ديپلوماسي کې د زغم يوه لويه بېلګه ده، چې د ملتونو خير غوښتنه ښکاره کوي.

پاليسی له مخې دهېوادونو ترمنځ تبادله او سوداګري پرمخ ځي. له دغو ټولو ښېګڼو سره سره چې په تيوري کې لبدل کېږي، عملاً ازاده سوداګري ډېره لږ ليدل کېږي، يعنې دولتونه ځينې وخت د غير اقتصادي دلايلو له مخې په سوداګر ی کې مداخله کوي. يو شمېر هېوادونه د امنيتي دلايلو له مخې ازاد تجارت ته اجازه نه ورکوي، يو شمېر هېوادونه د خپلو بېوزلو يا بزګرې طبقې وګړو د ګټو په خاطر، يو شمېر نور د خپلوداخلي صنايعو دپياوړي ساتلو په خاطر (چې دا اقتصادي دليل دی، نه امنيتي او ټولنيز) يو شمېر نور بيا د خپلو نويو ايجاد شويو صنعتي ځانګو د پياوړي کولو په خاطر دازادې سوداګری مخه نيسي، خو بيا هم په عمومي توګه پرته له ځو وروستيو بېلګو په ډېر شمېر هېوادونو کې نړيواله سوداګري د ازاد تجارت بڼه لري. يعنې دولتونه يې نه مخه نيسي اونه يې هڅوي. د اقتصاد له نظره د ازادې سوداګری ګټه داده چې اقتصادي مطلوبيت پکې شته، خو ازاده سوداګري په خپله ځينو ځايونو کې د صادراتي سبسايديو اوواردتي ونډو او دتعرفو د ټوپيرونو له امله خنډ سره مخامخ کېږي، نو ددغو خنډونو د هواري لپاره د دولتونو په موافقې سره د يو شمېر هېوادونو ترمنځ د ازادې سوداګری سيمې (free trade area) پېژندلی او په نښه شوي دي. دا هغه هېوادونه دي چې په خپل منځ کې يې تعرفې او نور خنډونه له مخې لرې کړي دي او هر هېواد د دغې ډلې له بل غړي سره د اجناسو ازادانه راکړه ورکړه کوي.

د دغو ارقـامو Bar Chart گـراف رسـم کـړو، یعنـې هســتوگرام یــې وکــاږو او بیــا د هــر رســم شــوي مستطیل پورته ضلع په وسـط کـې نښـه او د ټولـو مستطیلونو دغه په نښه شوي نقاط وصل کـړو، نـو د پولیگان منحني په لاس راځي.

مثلا: په یوه کلي کې د ۱۲۰ بزگرانو ورځنې عواید د جدول د ارقامو گراف په لاندې ډول دی:

X	Y
31-40	**7**
41-50	**11**
51-60	**35**
61-70	**37**
71-80	**17**
81-90	**8**
91-100	**5**

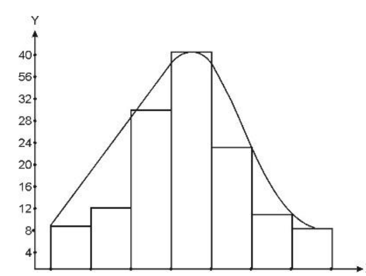

د فریکونیسي ویش **frequency distribution**

د احصائیوي تحلیل لپاره لومړنی راټول شوی معلومات (ارقام) کوم نظم نه لري او نه هم کومه روښانه نتیجه څرگندوي، باید چې لومړی ارقام د نبه نظم او ترتیب کېدو په خاطر گروپ گروپ یا په صنفونو وویشل شي. په جدول کې د دغو لومړنیو

د پېښو واقع کېدل **frequency**

د اقتصادي تحلیلونو او سنجشونو په بحثونو کې فریکونسي په احصائیوي میتودونو کې مخې ته راځي او داد پېښو هغه تکرار او واقع کېدل دي، چې د مشاهداتو په هکله ترسترگو کېږي. د پېښو د نسبي وقوع شدت او څومره والي ته هم وایي. په احصائیوي گراف کې یې د (y) پر محور ښکاره کوو. د بېلگې په توگه د یو ښوونځي د صنفونو او شاگردانو شمېر داسې ښیو:

د زده کوونکو شمېره (y)	ټولگی (x)
۲۰۰	۱-۳
۱۵۰	٤ – ٦
۱۸۰	۷ – ۹
۱۰۰	۱۰ – ۱۲

په احصائیوي جدول کې صنفونه په (x) اوفریکونسي په (f) ښکاره کوي. دفریکونیسي دفعات (F) په تابع (y) محور او صنفونه په (x) محور باندې رسم او ښودل کېږي.

د دفعاتو د وېش منحني **frequency curve**

په احصائیوی تحلیلونوکې ارقام وروسته لـه ترتیـب او جدول بندي په صـنفونو کـې تنظـیم او بیـا یـې دفعات شمېرل کېږي، د دفعاتو شمېر پـه عمـودي (Y) محـور بانـدې او صـنفونه (X) پـه افقـي محـور ښیو، وروسته د دواړو محورونو په حدودو کې دننـه د مربوطه قیمتونو موقعیت په نښه کوو، که چېـرې

نه هم کومه روښانه نتیجه څرګندوي، نو بايد چې لومړی ارقام د ښه نظم او ترتيب کېدو په خاطر ګروپ ګروپ يا په صنفونو وويشل شي. په جدول کې د دغو لومړنيو يا Ungruop Data اعدادو د یوه سیت او مجموعې ترتيبول له يوې خوا دا ښيي چې ارقام په ګروپونو يا صنفونو وېشل شوي، له بلې خوا دا بايد وښودل شي، چې ذکر شوي هر صنف او ګروپ پورې څو مشاهدې اړه لري. د دې ډول جدول په واسطه د ارقامو صنف بندي او بيا د هر صنف د فريکونسيو ښودل، د دفعاتو د وېش په نوم يادېږي. طبعاً په صنفونو کې تظيم شوي يا صنف بندي شوي ارقام هغه پديدې، مقياسونه او حادثات او مورد نظر څه دي چې د مشاهدو په ترڅ کې راټول شوي، خو دا بايد وښودل شي چې پر هر صنف کې مشاهدات څو ځله راغلي؟ نو ځکه د هر صنف مربوطه فرېکونسي- په يو صنف پورې د مشاهدو تکرار يا د واقع کېدو شمېر څرګندوي، چې دې ته د پېښو يا مشاهدو واقع کېدل يا تکرار وايي.

ترلې شتمني **frozen asset**

دې ته کنګل شوی، راکده اوترل شوې اصطلاح استعمالېدای شي. دا هغه شتمني ده چې مالک لري، خود محکمې له خوا د يوه تور، جرم يا ناقانونه عمل له امله کنګل شوې وي. په دې شتمنۍ کې ودانۍ، پيسې، ماشين آلات او هرڅه راتلای شي. يعنې دغه شتمني د تصدۍ، تجارتخانې، موسسې يا بل واحد څخه بيرون د يوه ارګان له خوا تر قانوني کنترول لاندې راځي. (مثلاً د ۱۳۹۳ ل. کال د لېندۍ په مياشت کې يا Ungruop Data اعدادو د یوه سیت او مجموعې ترتيبول له يوې خوا دا ښيي چې ارقام په ګروپونو يا صنفونو وېشل شوي، له بلې خوا دا بايد وښودل شي، چې ذکر شويو هر صنف او ګروپ پورې څو مشاهدې اړه لري. په دې ډول د جدول په واسطه د ارقامو صنف بندي او بيا د هر صنف د فريکونسيو ښودل، د دفعاتو د وېش په نوم يادېږي. طبعاً په صنفونو کې تظيم شوي يا صنف بندي شوي ارقام هغه پديدې، مقياسونه او حادثات او مورد نظر څه دي چې د مشاهدو په ترڅ کې راټول شوي، خو دا بايد وښودل شي چې پر هر صنف کې مشاهدات څو ځله راغلي؟ نو ځکه د هر صنف مربوطه فرېکونسي په يو صنف پورې د مشاهدو تکرار يا د واقع کېدو شمېر څرګندوي، چې دې ته د پېښو يا مشاهدو واقع کېدل يا تکرار وايي.احصائيوي تحليلي جدول کې د صنفونو ستون په (X) او د دفعاتو يا فرېکوينسيو ستون په (f) ښودل کېږي، په دې ډول صنفونه د احصائيوي جدول (مبتداء) بلل کېږي او بيا ورپسې نور ستونونه د (خبر) حيثيت لری. اخری ټول تحليلونه او د نورو ټولو پوښتنو حل د (X) او (f) ستونو په اساس کېږي. لاندی شکل کی صنفونه او ددفعاتو دويش منحنی ښودل شوی دی. ګراف کی دنجونو شمير په تور رنګ او دهلکانو شميرپه سپين رنګ ښودل شوی دی.

frequency distribution

د دفعاتو يا فريکونسی وېش

کله چې د احصائيوي تحليل لپاره معلومات (ارقام) راټول شي، دغه ارقام کوم نظم نه لري او

هر کاره بانک **full service bank**

يو شمېر بانکونه محدود يا ټاکلی شمېر دندې ترسره کوي، خو عمومي بانکونه د يوه بانک په غاړه پرتې ټولې دندې ترسره کوي، يعنې هغه سوداګريزبانک چې خپل خدمات يو ازې يوې څانګې پورې نه تړي. دا معمولاً لوی بانکونه دي چې هغه اسانتياوې په واک کې لري چې کوچني بانکونه يې نه لري.

تابع **function**

اصلاً يوه رياضيکي اصطلاح ده، خو د اقتصادي مسايلو د حل لپاره اساسي دنده لري. مثلاً کله چې توليدي دوه يا څو متحولين يو پر بل اغېزه ولري، يو يې مستقل متحول او بل يې تابع مستقل وي (يا يو مستقل څو نور تابع متحولين وي) دې ته اړتيا لرو. دتابع معادله لاندې شکل لري:

د پيسو چمتو کول **fund**

هغه وجهه چې د يوې منځنۍ يا اوږدې مودې پور لپاره ورکول کېږي. له مالي پلوه د يوې پروژې ډاډمن کول. په لاس کې موجودې وجهې.

بيخلن تحليل **fundamental analysis**

کله چې ديوې تصدۍ، شرکت، سوداګريز کاروبار يابل څه څېړنه او ارزونه په اساسي او بنيادي توګه ترسره شي دې ته اساسي، بنسټيز يا بيخلن تحليل او چمتو شوي راپور ته يې د اساسي ارزونې راپور ويل کېږي.

په کال بانک کې د شوي فساد له امله د يو شمېر کسانو شمتني د محکمې له خوا کنګل اعلان شوه)، په بهرنيو هېوادو کې هم ډېر دا ډول مثالونه شته، مګر ځينې وخت دامنيتي اوسياسي دلايلو له مخې هم داسې پېښه ليدل کېږي. دلوړو مقاماتو پريکړې او تصاميم يوائې د افرادو (حقيقی اشخاصو) شتمنی نه کنګلوی، بلکې د حکمی اشخاصو شتمنی هم کنګل کيدای شی.

ډک کانټينر **full container load**

هغه کانټينر چې له سوداګريز مال څخه په ټول ظرفيت سره ډک شوی وي او د (FCL) په لنډيز سره ښودل کېږي. هغه کانټينر چې نور يې ظرفيت بشپړ شوی او لېږدولو ته چمتو وي.

بشپړ استخدام **full employment**

په اقتصاد کې هغه د منلو وړ وضعيت دی، چې په يوه اقتصاد يا يو هېواد کې بشري ځواک د نورو توليدي وسايلو او منابعو سره يو ځای د اجناسو او خدماتو په توليد بوخت وي او په قناعت بښونکې توګه په کار لويدلی وي. استخدام د ملي اقتصاد (Macroeconomics) د بحث وړ موضوع ده، چې له اقتصادي ودې او ثبات سره تړاو لري. سره له دې چې په يوه اقتصاد کې په سلو کې سل د کار ځواک، دتوليدی عواملو، منابعو او وسايلو په کار اچول (استخدام) امکان نه لري، خو بيا هم دا يو نسبي مفهوم ارائه کوي.

شي. البته راتلونکي نېټه به په کره توګه ښودل شوي وي. ځینې وخت دې ته (forward contracts) هم ویل کېږي.

د راتلونکي قرارداد **Future contract**

هغه ډول قرارداد چې د مخکې تر مخکې سنجول شویو، بیو له مخې داجناسو، خدماتو، بیه لرونکو پاڼو او اسنادو اویا هم د خدماتو دترسره کولو لپاره د راتلونکي یوې ټاکلې مودې لپاره قراداد لاسلیک

G

د اوو هېوادو ډله **G7**

دا هغه اووه صنعتي هېوادونه دي، چې دسعر د مارکېټ او نورو په هکله د تصمیم نیولو لپاره سره یو ځای شوي دي. په پېل کې په دې ډله کې د نړۍ پینځه لوی صنعتي هېوادونه (جاپان، دامریکې متحده ایالات، فرانسه، المان او انګلستان) شامل وو، وروسته بیا په ۱۹۸٦ م. کې ایټالیا او کاناډا هم ورسره شول. په ۱۹۹۷ م. کې روسیه هم له دې ګروپ (ډلې) سره یو ځای شوه، خو بشپړ غړیتوب یې ترلاسه نه کړ. یو مهال له دوی سره د روسیې په یوځای کېدو سره د G8 (Group of eght) په نوم یادېده. ځینی وخت G8 اوځینې وخت G7 هغه هېوادونه وو، چې پرمختللي او صنعتي اقتصاد یې درلود. روسیې د ۲۰۱٤ کال د مارچ له ۲٤ مې نېټې څخه دکریمیا د شخړې له امله G8 سره ستونزه پېدا کړې ده. د کریمیا یا اوکراین شخړې له امله یې نور د دغې ډلې غونډو کې ګډون ونه کړ، خو فرانسه، جرمني، ایټالیا، جاپان، انګلستان او دامریکې متحده ایالات یې اوس هم غړي دي. کله چې په ۱۹۷٦ م.کې لا کاناډا ورسره نه وه، یوځای شوې، د G6 یا Group of six په نوم یادېده، په دې ګروپ کې روسیه یواځې له ۱۹۹۸ څخه تر ۲۰۱٤ م. کال پورې فعاله پاتې وه. بالعموم دغه ګروپ هېوادونه په کال کې څو ځله خپلو منځو کې د مالیې د وزیرانو په کچه غونډې دایروي چې د اسعارودبیو، سوداګرۍ او صنعتي تولید په هکله خبرې کوي. مهمه غونډه یې په ۲۰۰۷ م.کال کې په کاناډا کې وه، چې دنړیوالو کړکېچونو اود اقتصادي بحرانو په هکله سره وغږېدل. دوی په دې غونډه کې له مالي مسایلو پرته د تروریزم په هکله هم بحث وکړ، حال دا چې نورې غونډې یې عمدتاً د دوی خپلې اقتصادي مسئلې دي.

مفاد **gain**

په خالصه دارایي کې زیاتوالی. مفاد د پانګې اچونې په پایله کې یوه خالصه ګټه یا د پانګه اچوونکو یا د تصدۍ او شرکت د مالک د پانګې اچونې پایله ده، چې د یو شمېر محیطي، اصلي او فرعي فعالیتونو په ترڅ کې ترلاسه کېږي.

د سوداګرۍ ښېګڼې **gains from trade**

ښکاره خبره ده چې سوداګري له ډېر پخوا څخه دیوې اړتیا له مخې رامنځته شوې ده، خو په اوسني وخت کې هېوادونو د بهرنۍ سوداګرۍ د

د لوبې تيوري **game theory**

د اقتصادي معاملاتو د ترسره کوونکو ترمنځ د يو د بل په وړاندې دريځ غوره کول اودعمل او عکس العمل بيانوونکې ده. د بازار په شرايطو کې د مطلوبيت حد ته د رسېدلواو د زياتې ګټې د ترلاسه کولو په خاطرد شرکتونو، تصديو، افرادو او اشخاصو ترمنځ هغه تعاملات او فعاليتونه چې يو پر بل اغېزه کوي او دوی د سيالۍ په حال کې تصاميم نيسي. په دې سيالۍ (لوبه) کې د يوه لوري تصميم د بل د تصميم نيولو لامل کېږي، يا ديوه لورې ګام اوچتول د بل لوري د شاتګ لامل شي. د بېلګې په توګه د کارګر او د فابريکې د مالک ترمنځ دمزدونو د ټاکنې پرسر خبرې اترې. په يوه دوه قطبې بازار کې ديوه پلورونکي د بيې بالمقابل يو بل پلورونکی خپله بيه ټاکي، په تېره بيا د ګټې او پلورلو، پيريدلو په معاملاتو کې د لوبو له رياضيکي نظريو څخه کار اخيستل کېږي. د لوبې پايلې يا بڼې بېلابېل شکلونه درلودای شي، د صفرد مجموعې لرونکی لوبه هغه ده چې هلته د يوه لوبه کوونکي ګټه د بل د ټول زيان سره برابره شي. له صفر پرته لوبه هغه ده چې ممکن ديوه لوري ګټه د نورو د ګټې يا زيان لامل شي. نا همغږې شوې لوبه هغه ده چې هلته هيڅکله لوبه کوونکی يو د بل په وړاندې نه تېرېږي، او د جوړ - جاړي امکان پکې نه وي. د لوبې نظريه لومړی ځل په ١٩٤٤ م. کال کې د Von Newman او بېلابېلو ګټو او ضرورتونوله مخې سوداګرۍ ته يو شمېر اصول وضع کړي او اقتصاد پوهانو يې ښېګڼې جوتې کړې دي. په نړۍ کې د هوساينې د کچې لوړوالی يا هم ديوه ځانګړي هېواد د اقتصاد ښه کېدل د سوداګرۍ د ترقي له مخې اټکل کېدای شي. کله چې يو هېواد ځانته د لوړې ګټې په لرلو سره په ارزانه بيه يو جنس يا خدمت توليد او عرضه کړي او يو بل يې هېواد يې خپل هېواد کې په لوړ لګښت د توليد پرځای په ارزانه بيه وارد کړای شي، همدا ټکی د بهرنۍ سوداګرۍ له ښېګڼو څخه شمېرل کېږي، او لامل يې د بېلابېلو سيمو او هېوادونه طبيعي زيرمو، اقليم، کارځواک او مهارت او د لېږد په اسانتياوو کې توپيرونه دي. دغو توپيرونو بېلابېلو سيمو او هېوادو ته د تبادلې او تخصص بېلابېل امکانات ور په برخه کړي دي.

ځغلنده **galloping inflation**

د پيسو د حجم زياتوالی د هغو د پيريدلو د توان کمښت يا د پولې پړسوب هغه حالت دی چې سرعت او وضعيت يې تر ټيټ او منځني حالت څخه ډېر پورته اوګرځېدی وي. په دې ډول تورم کې بيې څو ځله دعادي حالت په پرتله لوړېږي، حال دا چې اجناس او خدمات په پخوانۍ اندازه وي، (و. ګ. ګړندی تورم hyper inflation).

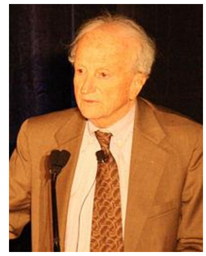

پرنستون پوهنتون (Princeton university) څخه او خپله د کتورا یې په ۱۹۵۵ م.کې د له شیکاګو پوهنتون څخه ترلاسه کړه. په ۱۹۶۰ م. کې د کولمبیا د پوهنتون د استاد په توګه ومنل شو او له۱۹۷۰ م. څخه وروسته د شیکا ګو د پوهنتون استاد و، په ۱۹۶۷ م. کې یې د جان بېټس کلارک مډال د امریکې د اقتصاد پوهانو له ټولنې څخه ترلاسه کړ. بکر په ۱۹۷٤ م. کال کې د امریکې د اقتصاد پوهانو د ټولنې مرستیال شو اوپه ۱۹۹۲ م.کال کې یې د نو بل جایزه ترلاسه کړه. د اقتصاد په هکله یې پراخه تفکر درلود او مسایل یې هر اړخیزه ارزولي دي او په خپلو لیکنو کې یې یو بل سره ناتړلي اقتصادي مسایل عمومي اصولو سره یو ځای کړي دي. په۱۹۵۷ م. کې یې (د تبعیض اقتصاد) تر عنوان لاندې د خپلې دوکتورا د تیزس لپاره رساله ولیکله او په هغې کې یې د سپین پوستو او تور پوستو کارګرانو د مزدونو ترمنځ او د کار د دغې نیرود سیالۍ په هکله څېړنه او مقایسه ترسره کړه، وروسته یې بیا په ۱۹۶٤ م.کې د انساني پانګې تر نامه لاندې خپل اثر ولیکه چې د کولمبیا پوهنتون خپور کړ، همدغو څېړنو یې په اقتصادي نظریاتو کې د کار د ځواک ارزښت راڅرګند کړ او وروسته بیا په شپتتمه لسیزه کې د ډېرو اقتصاد پوهانو فکر هم دغوخبرو ته واوښت. په ۱۹۶۵ م. کې یې (د کورنۍ Morgenstern له لوري د (اقتصادي سلوک او د لوبو تیوري) په کتاب کې توضیح شوه.

ګانت چارت **Gant Chart**

دپروژو په تحلیل کی یو ډېر معمول روش دی چې ظاهراً ډېر آسانه ښکاری. دا د پروژو په تصویري برنامه ریزي کې یو اساسي روش اومیتود دی، دغه روش د هانري.اِل.ګانت لخوا طرح او اوس د (Gant Chart Method)په نوم یادېږي. دغه روش او طریقه نړیوال نوم لري او تر نورو روشونو زیات رواج شوی دی. دغه روش معمولاً فعالیتونه په ترتیب سره زمانبندي کوي، چې دوه بعدونه لري، عمودي محور یا ستونونه وظایف د وړاندې وروسته والي له مخې ښکاره کوي؛ خو افقي محور یا کتارونه وخت د میاشتو، اوونیو، ورځو او حتی په ساعتونو باندې ښکاره کوي، دلته به یې یوه عمومي بېلګه ښکاره کړو: دغه روش یو رهنمایي کوونکی رول لري او د وقفې، تاخیر، ځنډ او بحراني مسیر په اړه مسؤلیت نه لري.

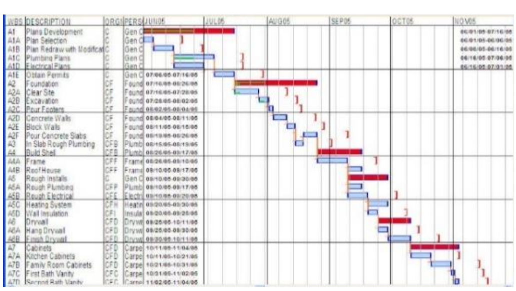

بکر، ګری **Gary Backer**

بکر په ۱۹۳۰ م کال کې د امریکې د متحده ایالاتو د پنسلوانیا د ایالت په پوتس تاون کې نړۍ ته سترګې پرانیستې په ۱۹۱۵ م. کې یې لسانس له

شکل غوره کړ. د دغې پريکړې له مخې د توافق کوونکو هېوادونو ترمنځ ورو ورو او گام پر گام د سوداگرۍ په برخه کې دتعرفو او نورو مسايلو ستونزې حل او د دوی ترمنځ هر ډول تبعيض لغو شو او يو ډول ازاده سوداگري يې ترمنځ اعلان شوه. وروسته بيا په همدې موخه د جينوا په غونډه کې (٦٧- ١٩٦٦) يو څه نورې اسانتياوې اوپه ١٩٧٩ م. کې د توکيو په غونډه کې هم تعرفوې اوهم نور خنډونه ټول حل شول، چې پرمختيايي هېوادو ته يې هم يو شمېر اسانتياوې په پام کې ونيولې او د UNCTAD پرېکړو ته يې د رناوی وکړ. UNCTAD د پرمختيايي هېوادو دخامو توکو صادراتو ته د لوړې او مناسبې بيې سهولت په پام کې نيولی و، چې په ١٩٦٨ م.کال کې ملگروملتونو منظور کړ، يعنې له پرمختللفو هېوادونو سره يې د پرمختيايي او وروسته پاتې هېوادونو تجارت ته لاره هواره کړه. د GATT موافقه ليک تر ١٩٥٥م. پورې دوام وکړ او بيايې WTO (د نړيوالې سوداگرۍ سازمان) ځای ونيو.

عمومي تعادل **general equilibrium**

په يوه اقتصاد کې داسې يو وضعيت چې د تعادل شرايط يې په بازار کې موجود وي او په ټولو بازارونو کې د تعادل عمومي سيستم يو بل سره تړلی وي او ټولو کې عرضه او تقاضا برابره وي.

لوی دفتر **general ledger**

د فتر کبير يا دفتر کل په حسابدارۍ کې يو مهم کتاب دی چې د موسسې، بانک يا شرک ټول

د غړو ترمنځ د کار وېش) په نوم يوه مقاله خپره کړه، په دغه مقاله کې يې د کورنۍ بېلابېل اړخونه لکه د اولادونو لرل، واده، طلاق، داولادونو روزنه اونور مسايل له اقتصادي پلوه وڅېړل چې تر ١٩٨١ م. پورې يې دغه بحث د يوه کتاب په بڼه بشپړ کړ او (د کورنۍ په هکله بحث) په نوم يې خپور کړ. هغه په دې اثر کې کورنۍ د يوه مصرفوونکي واحد له تعريف څخه راوکښله او ويې ويل چې په کورنۍ کې د توليد څو عوامل شته چې د کورنۍ د غړو د پوهې، وخت او زيار په پايله کې مطلوبيت ايجادولای شي او د توليد نظريه يې د کورنۍ د غړو چلند پورې پراخه کړه. هغه دولس کاله (١٩٥٧ - ١٩٦٩) د کولمبيا په پوهنتون کې او پاتې نور کلونه يې د شيکاگو په پوهنتون کې تدريس وکړ. هم بکر او هم د شيکاگو د پوهنتون يو شمير نور اقتصادي نظريه ورکوونکی د شلمې پېړۍ په پای کې د بازار د اقتصاد پياوړي پلويان وو. ده په اقتصاد کې دومره پراخه قلم وچلاوه چې د ټولنپوهنې، وگړپېژندنې او ارواپوهنې مسايل يې پکې ورگډ او پر اقتصاد يې د دغو برخو اغېزه وښوده، يعنې د اقتصاد د علم پولې يې پراخه کړې.

GATT

د تعرفو او سوداگرۍ عمومي موافقه ليک

په ١٩٤٧ م. کال کې يو شمېر هېوادونو د General agreement on tariff and) trade) تر نوم لاندې په گډه يوه پرېکړه وکړه، چې د ١٩٤٨ م. کال په جون کې يې قانوني اونهايي

هندسي اوسط **geometric mean**

هندسي اوسط د حسابي اوسط په اندازه زيات د کارولو ځايونه نلري، خو داړتيا په صورت کې دمشاهدو جذر نيول کيږي او هندسي اوسط ترلاسه کيږي. هندسي اوسط نظر د مشاهدو ډول ته فرق کوي، يعنې دا چې آياهر قلم صنف بندي شوی که نه؟ دلته به هر يو بېل بېل وگورو:

الف: په غير صنف بندي شويو ارقامو کې د هندسي اوسط سنجش:

که چېرې په $X_1, X_2, X_3...$ ډول ارقامو کې چې د شمېرنو يوه سلسله ده، موږ وغواړو هندسي اوسط ومومو، نو دلته ددغې سلسلې هندسي اوسط د هغو د ضرب د حاصل nام جذر دی، دغه اوسط په (G)سره، چې د Geomet rec لنډيز (مخفف) دی؛ ښودل کېږي، فورمول يې دا دی:

$$G = \sqrt[n]{(X_1)\,(X_2)\,(X_3)...(X_n)}$$

دلته:

G- هندسي اوسط.

n- د مشاهدو شمېر.

X- هر بېلابېل عدد يا مشاهده ده.

مثال: که چېرې ۲، ۴، او ۸ اعداد ولرو، هندسي اوسط يې داسې سنجوو:

$$G = \sqrt[3]{(2)\,(4)\,(8)} = \sqrt[3]{64} = 4$$

هندسي تصاعد **geometric progression**

د اعدادو د اسې سلسله يا د ارقامو د اسې زياتوالی چې د هغې په ترځ کې هر عنصر له خپل بل مخکنی اوورستی عنصر سره يوه زياتېدونکې

لېږد- رالېږد او اقلام پکې درج وي او ټولې شمتنې پکې اړونده څېړکی کې ثبت وي.

general liner model (GLM)

عمومي خطي موډل

په اقتصادي سنجشونو او د محاسباتو په تحليل کې يو ډېر معمول روش دی، چې په لنډيز سره (GLM) بلل کيږي. په دغه موډل سره تابع متحول د خطي تابع په بڼه د ټولو يا يوه مستقل متحول سره په رابطه کې ښودل کېږي، او معادله يې حل کېږي.

زياتره اعتصابات د يوې صنعتي څانگې د يوې برخې کارگرانو له خوا واقع کېږي، لکه په اروپا کې چې د ډېرو سکرو کارگرانو څو ځله اعتصابات ترسره کړي او خپلې اتحاديې يې د خپلو حقوقو ترلاسه کولو لپاره پياوړي کړيدي، خو هغه اعتصاب چې د ډېرو کاروبارونو دکارگرانو او آن دکارگرانو ترڅنگ د کارفرمايانو او نورو په گډون وي، دېته عمومي اعتصاب ويل کېږي.

تکويني صنعت **genetic industry**

هغه تدابير، چارې او صنعت چې تکثيري او زياتوونکی اړخ لري. هغه صنعت چې په سيده توگه زياتوالی راوستلای شي لکه د څارويو، ونو، بوټو او کبانو تکثير. د مالداري او کرنې سکتور کې بوخت کاروبار.

١

په ۱۹٤٦ مې د امريکې د اقتصاد پوهانو د ټولنې ريس شو او په ۱۹۷۷ م کې د امريکې د تاريخ د ټولنې ريس شو، ددغه اداري د ندواو کاډميکو بوختياوو ترڅنګ يې يو شمېر علمي اثار هم ليکلي دي، د بېلګې په توګه په ۱۹٤۸ م کال کيې (په اقتصادي مسئلو کې پنځه يوناوې) تر عنوان لاندې يو کتاب چاپ شو چې اقتصادي نظريات يې پکې تحليل کړي وو، په ۱۹٦٥ م کې يې د اقتصاد د تاريخ په اړه مقالې راټول او په ۱۹٦۸ م کې يې د صنعتي سازمان په نوم کتاب او په ۱۹۷٥ کې يې د اتباع او د ولت تر عنوان لاندې کتاب اوپه ۱۹۸۲ م کې يې (اقتصاد پوه د يوه موعظه کوونکی په توګه) کتاب چاپ شو چې په دغه کتاب کې‌د ستيګلر هغه مقالې راټولې شوي دي په بېلابېلو کلونو کې يې ډېر کلونه د امريکې د متحده ايالاتو د قاتصادي څېړنو له ملي د فتر سره علمي همکاري لرله يو شمېر مقالې يې له نامتو اقتصاد پوه ميلتون فريد من سره (Fried Man Milton) يوځای چاپ شوي دي او نوم (ځ بامونه او د بامونو پر سر) ورته ټاکلی و، د ده د پرله پسې او له زيار څخه ډکو کارونو له امله ورته په ۱۹۸۲ م کال کې په اقتصاد کې د نوبل جايزه ورکړه شوه دا ځکه چې د اقتصادي مقرراتو په هکله يې له نوښت څخه ډک کار کړی و، نوموړي مزدونو، کارموندنې او بېکارۍ په هکله خوري ورې ليکنې خپرې کړې دي، نوموړی په امريکې کې د اقتصاد

منظمه رابطه ولري. چې په لاندې بڼو يې ښودلای شو:

1,2,4,8,16,32 .....

چې د ...$1,a,a^2,a^3,a^4$ په بڼه يې ښودلای شو.

اقتصاد پوهان وايي چې نفوس په هندسي تصاعد سره زياتېږي، خو د غذايي محصولاتو زياتوالی صرف په حسابي تصاعد سره کېږي، لکه:

1,2,3,4,5...

جورج سټېګلر George J. Stigler

جورج ستيګلر په ۱۹۱۱ م. کال د امريکې د متحده ايالاتو د واشنګټن د ايالت د رنتون په ښار کې نړۍ ته سترګې پرانيستي دي، په ۱۹۳۱ م. کال کې يې خپل لسانس د واشنګټن له پوهنتون څخه او فوق لسانس سند يې د شمالي کارولينا له پوهنتون څخه او د دوکتورا (PHD) سند يې د شيکاګو له پوهنتون څخه ترلاسه کړ، چې ډېزرتشن يې (د توليد اووېش نظريات) تر عنوان لاندې و. دغه اثر په ۱۹٤۱ م. کې خپور شو. د دويمې نړيوالې جګړې په کلونو کې په واشنګټن کې د بيو د تنظيم په اداره کې په کار بوخت شو، چې په ۱۹٤۲ م. کې يې يو کوچنی کتاب (د بيو نظريه) تر عنوان لاندې خپور شو او محصلونو ډېر کلونه دغه کتاب د درسي اخځ په توګه لوست، په ۱۹٤٦ م کې د شيکاګو پوهنتون ته ولاړ،

نړیوال اقتصاد **global economy**

په ټوله کې د نړۍ اقتصادي وضعیت، بیې، استخدام او دنړیوالې سوداګرۍ مسایل ار اخلي.

نړیوال کېدل **globalization**

له شلو کلونو راهیسې اقتصادي روابط هر اړخیزه، پراخه او پیچلي شوي دي. لویو پانګوالو د نړۍ ګوټ ګوټ کې پانګونې وکړې. پخوا چې ملي دولتونو ځومره د اقتصاد په ډګر کې امکانات لرل او واک یې و، اوس نشته. داقتصاد په نړیوال کیدوسره ډېر هېوادونه دکار نړیوال وېش کې ورګډ شوي دی او د ډېرو هېوادونو اقتصاد د ملي بازار پر بنسټ نه، بلکې د نړیوال اقتصاد سره په اړیکو کې دی. په اقتصادي فعالیتونو او اړیکو کې ملي پولې له منځه تللي دي، اقتصادي نړیوال او سیمه ییز سازمانونه ګړندي شوي دي، برېښنایي اطلاعاتي وسایلو آن ملي تصامیم له نړیوالو تصامیمو سره همغږي کړي دي. برېښنایي سوداګري میلیونونه پانګه د نړۍ له یوې برخې بلې ته په اسانه او ډېره ګړندۍ توګه لېږدوي د همدغو مظاهرو څرګندیدو او د هغو لازیات پرمختګ او پراختیا ته نړیوال کېدل (globalizations) نوم ورکړل شو.

GNP deflator

د ملي ناخالص تولید د حجم کمول

د هغو بیو شاخص چې د یوه هېواد په اقتصاد کې د ټولو تولید شویو اجناسو او خدماتو د بیو په اندازه کې بدلون ښکاره کوي (معمولاً دا یو کمښت وي).

ي مقرراتو په هکله ډېر کار کړی دی، او د خپلد غه کار له امله نامتو او پېژندنه شوی څېره ده.

سوغات **gift**

له یو شخص څخه بل شخص ته پرته له کوم خاص هدف څخه د یو مال لېږدول. ډالۍ. د یوې خاطرې د پرېښودلو او درضایت په موخه چې کوم امتیاز یې په بدل کې مطرح نه وي. د یوه ملکیت په خپله خوښه لېږدول.

پر سوغات مالیه **gift tax**

د واحدې مالیې ددوران پر خلاف، اوس په هر ډول اقتصادي فعالیت او شتمنۍ مالیه وضع کېږي، ترڅو له یوې خوا د دولتونو عواید لوړ شي اوله بلې خوا اضافي او چاپېریال ته زیان اړوونکي لګښتونه کم او تولیدوونکي لازیاتې ګټې کولو ته وهڅول شي. په دې موخه په دې وروستیو کې په میراث هم مالیه وضع شوې ده او په سوغات باندې مالیه یوه بله هغه مالیه ده چې له یو تن څخه بل ته د شتمنۍ په لېږدولو کې (که د سوغات په بڼه هم وي) اخیستل کېږي، ان دا چې په پچه اچولو اولاتري کې د لاتري وړونکی باید د ټاکلې سلنې له مخې دولت ته مالیه ورکړي.

اجتماعي نورمونه هم په پام کې نشي نېول کېدای. د شلمې پېړۍ له شپېتمې لسیزې مخکې (PCI) د هېوادونو د پرمختګ یو معیار و، خو اوس دغه رقم د ټولنې د پرمختیا معیار نه بلل کېږي، بلکې مهمه خبره ټولنیزه هوساینه ده (و. ګ. Social welfare)

جاري بیې **going price**

په بازار کې د ورځې معمول او تر ټولو تازه قیمتونه یا بیې دي،چې اجناس او خدمات ور باندې پلورل او پیرودل کېږي. د قیمتونو د شاخص د سنجش لپاره همدغه جاري بیې له تیر مهال یا راتلونکي دورې سره پرتله کېږي.

سره زر **gold**

پخوا وختونو کې او آن د شلمې پېړۍ تر پیل پورې سره زر هم د تبادلې یوه وسیله وه او د ثروت مهمه برخه او د سپما مهم معیار و. دبېلګې په توګه د یوه هېواد ملي پیسه به د یوې ټاکلې اندازې سرو زرو استازیتوب کاو، یعنې بانکنوټ په سلو کې سل د سرو زرو پشتوانه لرله. تر ۱۹۷۰ م. کلونو پورې هم سره زر د نړیوالې سوداګرۍ په ډګر کې د پیسو د پشتوانې په توګه په یو ډول سره د مبادلې وسیله شمېرل کېدای شوه، خو له دې نېټې وروسته د سرو زرو اړیکې له پیسو سره پرې شوې. نن ورځ نه پر مختللو صنعتي هېوادو کې اونه هم پرمختیا یي هېوادو کې نور نو سره زر نه د مبادلې وسیله ده او نه د ثروت دساتنې وسیله ده،

سړي سر ملي ناخالص تولد **GNP per capita**

د یوهېواد ټول هغه ملي ناخالص تولید چې د دغه هېواد په نفوس تقسیم شي، حاصل یې هغه عاید دی چې ددغه هېواد هر وګړي ته رسېږي. دا محاسبه په اوسط ډول سنجول کېږي، یعنې ممکن ترلاسه شوي عدد هرو مرو هر وګړي ته عین اندازه نه وي، دې ته سړی سر عاید هم ویل کېدای شي. دغه عایدیا per capita income عدد داقتصادي ودې یو معیار ګڼل کېږي، خو په مطلق ډول د یوې ټولنې د ټولو وګړو د هوساینې ښودنه نه شي کولای. دا ځکه چې په تېره بیا په پرمختیایي هېوادونو کې د وګړو ترمنځ د ژوند دکچې ډېر توپیر موجود وي. له بلې خوا په دغه ډول محاسبه او عاید سنجولو کې دا نشي ثابتېدای چې ایا د ټولنې ټول ناخالص تولید د چاپیریال ساتنې او د منابعو د زیانمن کېدو اوله لاسه وتلو له پلوه څومره معقول دی او تولید شوي اجناس او خدمات څومره په عمومي هوساینې او ټولنیزې رفاه کې اغېزمن اوګټور دي (د بېلګې په توګه کیمیاوي وسلې زهري توکي، ناوړه فلمونه، سګرت او تمباکو او نور داسې شیان). ممکن دا ټول ذکر شوی تولیدات د تولید شویو اجناسو په ډله کې وشمېرل شي او بیه به یې هم محاسبه شي، مګر ټولنیز ګټور توب نه لري. په دغه معیار کې د خلکو بشري حقونه، فردي ازادي، دتفریح وخت، د زده کړې کیفیت او یو شمېر نور

بانکنوټ د حجم او ارزښت تصديق او تضمين کار وکولای شي، سره زر يا دسرو زرو شمش اوسکه يې پشتوانه وگرځول شوه. په متحده ايالاتو کې د پشتوانې دغه بڼه له ۱۸٦۵ م. څخه تر ۱۹۳۳ م. پورې دود وه. دې سيستم کې دا معلومه وي چې ايا يو پولي واحد په بانک کې څو گرامه سره زر د پټشو انې په توگه لري، همدا ټکی په قانون کې ښودل شوي وي.

gold parity **د سرو زرو برابري**

په تېره بيا تر څو کاله مخکې پورې د پيسو د رازښت لپاره يو معيار و، کله چې يو هېواد په قانوني توگه د سرو زرو ټاکلی اندازې سره سم بانکنوټ چلند کې اچاو (د هر پولي واحد په وړاندې ټاکلی اندازې خالص سره زر)، دې ته د سرو زرو برابرې ويل کيده، چې اوس ډېرنه ليدل کېږي. د پيسو نړيوال صندوق هم دغې برابرې ته ډېر ارزښت نه دی ورکړی.

gold standard **د سرو زرو سټنډارډ**

هغه پولي نظام چې هلته د يوه هېواد دپيسو ارزښت په قانوني ډول سره د سرو زرو ثابت مقدار يا اندازې سره برابروي. په دغه ډول نظام کې ددغه هېواد ملي پيسې (سکه او بانکنوټ) په همدغه قانوني نرخ سره له طلا (سرو زرو) سره تبادله کېږي، مثلاً يو پولي واحد له ۰،۰۰۸۱ گرامو سروزرو سره برابر وي.

Goods **اجناس**

د اقتصاد په علم کې يوه اساسي مقوله ده، پرهر شي (د انسان د وجود څخه بهر) څه مادي وي او

دا ځکه چې اوس نه دالر او نه کومه بله پيسه د سرو زرو پشتوانه او ملاتړ لري اونه مبادله ورباندې کېږي، خو يقيناً چې سره زر يو قيمتي نجيبه فلز دی او د سياليت لوړه درجه لري يعنې ډېر ژر په نقدو بدلېدای شي. نن ورځ د يو هېواد دملي پيسې پشتوانه د سرو زرو په ځای ملي توليد، سرچينې، صنايع، د دولت اعتبار، ثبات او تخصص او د کار مهارت او دې ته ورته صنعتونه دي. نور نو سره زر پيسې نه دي، خو بې له شکه يوه ښه شمتني ده او لکه د نورو شتمنيو (ځمکې، سرقلفي، موټر...) په شان لوړ ارزښت لري، خو په بانکونو کې په ثابت ډول د ثروت ساتونکي نه ده، يعنې پيسه نه ده، بلکې ارزښت يې په پيسو ښودل کېږي، او بيې يې له نوسان سره مخامخ کېدای شي، خو له دې څخه انکار نه شي کېدای چې په يو اقتصاد يا يو هېواد کې د سرو زرو شتون د ښه اقتصاد استازيتوب کوي. ډېر لږ شمېر هېوادونه به وي چې خپلې پيسې يا بانکنوټ د سرو زرو پر بنسټ او معيار هم چاپ او هم دوران کې واچوي، يعنې اوس د gold exchange standard يا معيار خپل ارزښت دوهمې درجې ته بايللی دی.

gold certificate **د سرو زرو پشتوانه**

تر ډېره وخته سره زر د پيسو په توگه استعمالېدل، آن دا چې سرو زرو او پيسو د واړو يو مفهوم درلود. د بانکي سيستم په رامنځته کېدو، په تېره بيا د بانکنوټ په خپريدو سره دې برخه کې لوی تحول راغی. د دې لپاره چې د چاپ او خپرو شويو پيسو د حجم او ارزښت لپاره ملاتړي معيار موجود وي اود

پوشاک، د ټاټوبي ځخه کار اخيستل او نور، خو هغه توکي چې د نورو مصرفي، واسطه يې اويا هم د پانګه ييزو توکو دلاسته راوړلو په موخه کارول کېږي، پانګه ييز توکي نومېږي. يا په بله وينا: پانګه ييز اجناس هغه با دوامه توکي دي، چې د خپل عمر تر پايه د نورو توليدي توکو په موخه مولد او توليدي خدمتونه د مولد په واک کې ورکوي لکه ماشين آلات، ماڼۍ، لارې، بندونه او نور. که کوم شی لکه دجامو منيځلو ماشين د يوې کورنۍ له خوا د کالي مېنځلو په موخه وکارول شي، نو مصرفي جنس دی او که همدا ماشين په يوه فابريکه کې د عايد لاسته راوړلو په خاطر استعمال شي پانګه ييز جنس دی، همدا راز د استعمال د مودې پر بنا په دوامداره او بې دوامه اجناسووېشل کېږي. بې دوامه اجناس Soft Goods هغه دي چې: د يوه کال ځخه د کم ګټور عمر درلودونکي وي چې په توليد کې د کارولو او مصرف له کبله يې کيفيت بدلېږي، اويا هم بيخي له منځه ځي، لکه د غذايي موادو، دسون توکي، د مېنځلو توکي کاغذي د ستمال او ورته شيان، بې دوامه اجناس د دې برعکس.

اجناس يا توکي **goods**

هغه اقتصادي ګټور توکي چې لمس کېږي، دليدو وړ وي، يو ځای اشغالوي، بيه لري، او وروسته تر توليد ځخه په اقتصادي هوساينه مثبته که معنوی چې انساني غوښتنې بسيا کړي اطلاق کېږي، د کالي (goods) کلمه د مال، اجناسو، توکو اومتاع همر ديفه کلمه ده او په جمع يعنې دgoods په بڼه استعمالېږي. توکي (اجناس) د کميابۍ له نظره په دوو ډلو، اقتصادي او غير اقتصادي باندې وېشل کېږي. هر ډول فزيکي اجناس (طبيعي / مصنوعي) اويا خدمت چې په بازار کې بيه ولري اقتصادي جنس دی. په اقتصاد کې توليد شوی محصول يا ملموس وي اويا هم غير ملموس، چې د معمول په توګه هغې ته خدمت اطلاق کېږي، د مثال په توګه چوکۍ، دليکنې لوازم، لباس د خوراک او داسې نور توکي دي، اما طبابت، قضاوت، تدريس، موټرواني او ورته نور خدمت حسابېږي. اقتصادي اجناس، نهايي اوواسطه يې توکي (intermediate goods) ټول را اخلي. هغه توکي چې د ورستي مصرف په موخه توليد شي نهايي اجناس نومېږي، دا ډول اجناس بيا په توليد کې نه کارول کېږي، په داسې حال کې چې واسطه يې اجناس هغه راز توکي دي چې د نورو توکو د توليد په خاطر ترې کار اخيستل کېږي، وروستنې توکي د مصرف د ځرنګوالي پر بنا په مصرفي (Consumption goods) او پانګه ييز توکو (Capital Goods) وېشل کېږي. هغه توکي چې په سيده بڼه د ضرورتونو او اړتياوو د پوره کولو په موخه کارول کېږي، مصرفي توکي نومېږي، لکه غذايي مواد،

کېدو سره د دولت د استقراض په هکله یو ډول خوشبیني راپیدا شوه، چې په نتیجه کې یې د دولتونو استقراض په ډېره زیاته پیمانه پراختیا وموندله، چې په اوولسمه او اتلسمه پېړیو کې زیاتو اروپایي هېوادونو په خورا زیات استقراض اقدام وکړ. په دې برخه کې ډېر نظریات موجود دي چې دولت د کومو شرایطو تر فشار لاندې او په کومو حالاتو کې د دې اجازه لري، چې خپل مالي لګښتونه او اړتیاوې د استقراض له لارې تمویل کړي، دې ته د استقراض شرایط ویل کېږي.

د دولت سرچینې **government resources**

کله چې دولت یو شمېر اضافي لګښتونو سره مخامخ شي، او موجود مالی وسایل د دولتي لګښتونو لپاره کفایت ونه کړي، نو دولت د پیسو د ترلاسه کولو په خاطر لاندنی تدابیر تر کار لاندې نیسي:

۱) یا به مالیات زیاتوي

۲)یا به پورونه ترلاسه کوي.

۳) یا به نوی پیسې خپروي (تر هغه بریده چې د انفلاسیون سبب نشي).

٤) یا به خپل ملکیتونه پلوري.

کلاسیکانو د مالیاتوزیاتول مناسب بلل،اوس له خلکو (خصوصي) سکتور پور هم مناسب بولي، په دواړو طریقو په حقیقت کې دولت د خلکوله جیب پیسې اخلي او خپل جیب ته یې کوي او هغه تقاضا چې خصوصي سکتور کې رامنځته او د اغېزه ولري، دې ته اقتصادي توکي هم ویل کېږي.

د دولت دندې **government function**

آدام سمېت د نورو په پرتله د دولت پر دندو ډېرتېینګار وکړ. د مالیې د علم پوهانو د مالیاتو د مشروعیت په برخه کې د ولت ته ځانګړې د ندې تعریف کړې چې د قانون انفاذ، د عدالت ډاډمن کول، ځمکنۍ دفاع او امنیت ساتل او د هغو لویو عام المنفعه تاسیساتو جوړول چې هرو مرو انتفاعي نه وی او خصوصي سکتور یې تاسیس کولو سره علاقه نه لري (لکه د اوبو بندونه، هوایي ډګر او نور) او د طبیعي منابعو او چاپیریال ساتنه، دعامه ټولنیزو خدماتو ارائه او داسې نور دي. په معاصر وخت کې دغه دندې تر پخوا هم مهمې شوې دي، د دې په وړاندې عادي تشبثات او کاروبارونه چې د اقتصاد پرمختګ کې ښه رول لري خصوصي سکتور ته پرېښودل شوي دي.

د دولت استقراض **government loan**

د دولت استقراض چې ددولت پوروَنه (State borrowing) هم ورته وایي، د دولت د مالي اړتیاوو د پوره کولو لپاره یوه عادي او قانوني وسیله ده چې د دولت ددندو لپاره د عادی بودجی د نه پوره کیدو په صورت کې ترلاسه کیږی. همدا رنګه د لګښتونو په صورت کې دولت پورته لاس اچوی. اقتصاد پوهان په دې آند دي چې د دولت لګښتونه په یو هېواد کې تولیدي ارزښتونه منځته راوړي. ددې ډول استدلال د طرز د رامنځ ته

له پرمختللو هېوادونو او خیریه ټولنو څخه دا ډول مرستې ترلاسه کړې دي او ترلاسه کوي یې.

گراف **graph**

د اعدادو او قیمتونوله مخې د کرښو په واسطه هغه انځور شوی شکل چې یو بل سره د دغو اعدادو رابطه ښکاره کړي، یا د کرښو او انځور په واسطه د ریاضیکي اعدادو ښودنه. یا هغه وسیله چې ارقام د لیدلو په واسطه ورباندې ښیو، چې له ټکیو، کرښو، سطوحو او جیومټریکي بڼو او سمبولونو څخه جوړه او په عامه معنی سره د گرافیکي ارائې، گرافیکي توضیح، گرافیکي تصویر یا هم گرافیکي نمایش Graphical Representation په نوم یادېږي. گرافونه د دیاگرامونو Diagrams په بڼه هم رسم کیدای شي. په گرافونو کې ارقام د خط یا منحني یا Curve په شکل رسمېږي، خو دیاگرام بیا د څو کرښو او بعدونو لرونکو بڼو په شکل رسمېږي چې د دوو یا څو متحولینو ترمنځ رابطه ښکاره کوي، گرافونه د جدولي ارائې د روش ادامه ده، یعنې د ارقامو یو جدول د گراف په واسطه ترسیم کولای شو. په گراف کې تابع متحول په عمودی محور (Y)او مستقل متحول په افقي محور (X) باندې ښودل کېږي.گرافونه بیلا بیلې بڼې لری، لکه: خطی، دایروی، تصویری او نور.

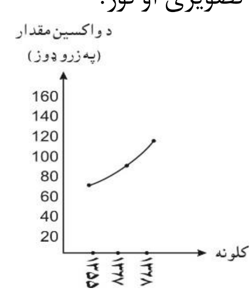

دولت تقاضا کې له منځه تللی ورباندې پوره کړی. په دې توگه په دې ډول حالت کې پورتنی منابع د دولت سرچینې شمېرل کېږي.

مهلت **grace period**

د مهلت یا اخري وعدې دوره، معمولاً هغه درې ورځې دي چې ځینې وخت یې داین خپل مدیون ته د هغو فرصت ورکوي. په دغه دوره کې که یوه معامله ترسره هم نشي کومه جریمه ورباندې نه راځي، خو د هغې په بشړېدو سره باید حتماً ژمنه پوره او معامله اجرا شي، دې ته days of grace هم ویل کېږي.

د لېبل درجه بندي **grade labeling**

لېبل او لېبل لگول د سوداگرۍ او مارکېټ یو خدمت دی چې په خاصو شفرونو او نښو اجناس راپېژني. په دې کې یو دلېبل په واسطه د اجناسو درجه بندي ده، چې د لېبل درجه بندي یا grade lebeling بلل کېږي. مشتري د هغه په لیدلو د جنس ستندرد باندې پوهیږي، دغه درجه بندي دیوه واکمن هیئت له خوا کېږي. بل داچې یو شمیر نور مشخصات لکه سایز او نور هم ورباندی ښودل کیدای شي.

بلاعوضه مرستې **grant**

هغه پیسې چې د یوه هېواد، وگړو یا سازمانونو له خوا نورو هېوادو، وگړو یا سازمانونو ته د مرستې تر عنوان لاندې ورکول کېږي. گڼ شمېر پرمختایي هېوادونو

خړ بازار **gray market**

هغه بازار يا د ماركيټ برخه چې له قانون سره سم چلند نه كوي. غير قانوني ماركيټ. له اصولو وتلی او ناسالم بازار.

اعانه **great**

هغه ډول مرسته چې د تحفې او بسپنې په توګه وركول كېږي. هغه اندازه پيسې چې يووګړی يا اداره يې د معاونت په توګه وركوي او د مبادلې بڼه ونه لري. بې عوضه مرستې.

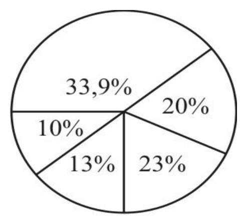

Pie Digram

شين اقتصاد **green revolution**

كله چې پرمختايي هېوادونو د خپلو كرنيزو محصولاتو د زياتوالي په خاطر لوړ حاصل وركوونكي تخمونه او د غلو - دانو نوی ورايټي ګانې ترويج كړی او د كرنې په توليداتو كې يو بدلون راغی، دې ته د زرغون انقلاب نوم وركړل شو. يو شمېر هېوادونو وكولای شول چې په يوه كال كې درې او څلور ځله فصلونه وكري او و ريبي. يو شمېر دمنبسطې او يو شمېرنورو د تشديدي كرنې له لارې خپل حاصلات لوړ كړل. خو دا يوه لنډه دوره وه، او ډېر دوام يې ونه كړ، دا ځكه چې په پرمختيايي هېوادونو كې تكنالوژيكي او تخنيكي ترقي ګړندی نه وه او خوار بزګران د پرمختللی تكنالوژي د پيريدلو وس نه لري او د

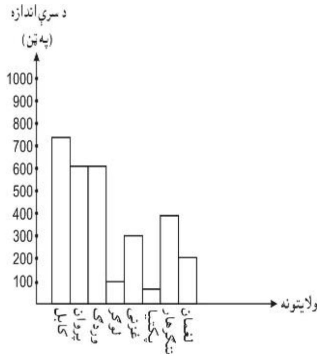

ګرافيكي تحليل **graphical analysis**

د ګرافونو په واسطه د اقتصادي ښكارندې توضيح او ښودنې ته ويل كېږي، چې د ګراف په واسطه تحليل دا ښېګڼه لري چې ګڼ معلومات په اسانه توګه پرتله كېدای شي او بېلابېل متحولين اسانه راپېژني، كم ځای نيسي او د ښه پوهېدو وړ وي او ژر حافظې ته سپارل كيږی. نن ورځې خطي ګرافونه، استوانه يي ګرافونه، دايروي او تصويري او نور ګرافونه د مسايلو د تحليل لپاره معمولي طريقې دي.

د نيمې شپې شفټ **grave yard shift**

په پرمختللی اقتصاد او د غوره ۲۴ ساعته خدمتونو لرونكو ټولنو كی د كار هغه نوبت (شفت) چی كاركوونكی نيمه شپه كار كوی او د ورځی شفت كی يی پر ځای نور د ورځی د شفت يا نوبت كار كوونكی راځي.

کې د مثبت فکتور په توګه پېژندل کېږي، جوړوي. په دې کې د خصوصي او د دولتي سکتور لګښت نه راځي.

gross income **نا خالص عاید**

نا خالص عاید دیوې تصدی، کورنی، فابریکې یا بل اقتصادي واحد او موسسې مجموعې عاید دی، پرته له دې چې لګښتونه ورڅخه منفي شي په نظر کې نیول کېږي، خو که چېرې ټول لګښتونه له مجموعي عاید څخه منفي شي خالص عاید بلل کېږي.

gross national product (GNP)

ملي ناخالص تولید

د یوه کال په ترځ کې په یوه هېواد کې تولید شوي ټول مجموعې اجناس او خدمات یا د تولید شویو اجناسو او خدماتو محاسبه شوی ارزش ته (Gross National Product) یا (GNP)ویل کېږي. البته هغه عواید چې ددغه هېواد وګړي یې له بهر څخه ترلاسه کوي، یعنی هغه جلا دي، له دې سره یو ځای کېږي، خو د بهرنیانو عواید پکې نه شمېرل کېږي. ملي ناخالص تولید او داخلي یا کورنی ناخالص تولید یو بل سره توپیر مومي. که چېرې د یوه هېواد د تولید ټولو عوایدو څخه د بهرنیانو عواید ور بېل شي، نو د داخلي ناخالص تولید اندازه به په ټول ملي ناخالص تولید کې زیاته شي. په پرمختیایي هېوادو کې د کورني ناخالص تولید او ملي نا خالص تولید ترمنځ توپیر دغه انقلاب له امله د عواید ووېش ټولې ټولنې کې برابر اوعادلانه نه و.

greenhouse gases **ګلخانه يي ګازونه**

د ګڼ شمېر صنعتي فعالیتونو، بیولوژیکي تعاملاتو او نورو له امله یو شمېر ګازونه لکه د کاربن اکسایدونه، میتان، د نایتروجن اوکسیدونه او کلورو فلورو کاربن ګازونه تولید او د ځمکې پر سر یوه طبقه جوړوي، چې پر ځمکه باندې د لګېدونکو لمر وړانګو تودوخه بېرته نه پرېږدي، چې د ځمکې د سطحې له سر څخه ووځي. یعنې ټوله تودوخه همدې طبقې لاندې بنده پاتې شي، په نتیجه کې د ځمکې تودوخه لوړېږي. دا ستونزه د اوسنی پېړی یوه پېچلې مسئله ده، چې ملګرو ملتونو خپله اجندا کې هم شامله کړې ده.

gross domestic product

کورنی نا خالص تولید

ټول ملی عاید ته ویل کېږي. (و. ګ، National (come

gross domestic saving rate

د کورني ناخالص پس انداز نسبت

د یوهېواد د ټولو داخلي ناخاصلو زېرمو، سپما او بچت کولو مجموعه ده، چې په خصوصي او عامه لګښتونو کې د ناخالص بچت کولو مجموعي سره یو ځای چې د راتلونکي لپاره د اړونده هېواد پانګه اچونه باندې غوره اغېزه لري او په یوه ملي اقتصاد

خوا ټاکل شوی وي. که چېرې په بازار کې تعادلي بیې (د مارکېټ نرخونه) له تضمین شوي یا د دولت له خوا ټاکل شوې بیې څخه ټیټ وي، دولت له هغه څخه په لوړه بیه په همدغه تضمین شوي قیمت خریداري کوي، یعنې په ځان باندې سبـسایدي مني او دغه سبسایدي د بزگرانو په گټه ده. ممکن کله چې بیې په بازار کې له تضمین شویو بیو څخه لوړ شي، هغه بازار ته عرضه کړي، په دی توگه دولت د تولنیزې هوساینې لپاره سبسایدي ومنله. تضمین شوې بیې د یوه پرمختیایي هېواد د کروندگرو د پیاوړتیا لپاره د دولتونو یوه ډېره گټوره پالیسي ده.

میردال، گیونار **Gunnar Myrdal**

گیونارمیردال په ۱۸۹۸ م. کال کې یې په سویډن کې نړۍ ته سترگې پرانیستې او لوړې زده کړې یې د ستکهلم په پوهنتون کې بشپړ ې اوپه ۱۹۲۷ م.کې یې له همدې پوهنتون څخه دوکتورا ترلاسه کړه، څو کاله یې په امریکې کې ژند وکړ. کله یې چې د سیاسي مفکورو لرونکی مېرمن، الوا میردال Alva Reimer سره په ۱۹۲٤ کې واده وکړ، نو دی هم د سیاسي افکارو پلوی شو. وروسته بیا مېرمن آلوا میردال په ۱۹۸۲ م.کال کې د سولې په ډگر کې د هلو –ځلو په خا طر د نوبل جایزه ترلاسه کړه، په دې توگه گیونارمیردال د اقتصاد ترڅنگ د سیاست مطالعه لړ وي. په دې بحث کې عموماً عاید او تولید یو د بل پرځای استعمالېدای شي او دواړه سم دي، یعنې سړي سر ملي نا خالص تولید ته د سړي سر عاید هم ویل کېدای شي. (و. گ. DNP).

77 ۷۷Group ډله په ۱۹٦٤ م. کال کې په ملگرو ملتونو کې د سوداگرۍ او د پرمختیا په کنفرانس کې اوه اویا پرمختایي هیوادونو گډون کړی و، چې ورسره یو ځای څه نا څه پنځه وېشتو نورو هېوادونو هم برخه واخیسته. دوی په نړیوال اقتصاد کې د پرمختایي او وروسته پاتې هېوادو استازیتوب وکړ او خپل رول یې په نړیوال اقتصادي نظام کې تعریف کړ. د نړیوالې سوداگرۍ د موافقه لیک په بحث کې یې د تعرفو او تجارت په برخه کې خبرې وکړې، د (UNCTAD) لپاره زمینه برابره شوه او پرمختایي او د هغه وخت وروسته پاتې هېوادو ته د تکنالوژۍ د لېږدولو د چټکتیا او اقتصادي مرستو په هکله او په خپلو طبیعي زیرمو باندې د حاکمیت د ټینگولو په اړه یې وړاندیزونه وکړل. لکه چې وویل شول، د دغه کنفرانس گډون کوونکی له سلو زیات وو، خو دا چې په اصل کې د علاقمندو هېوادو شمېر ۷۷ وو، نو ځکه د اوه اویا ډله نوم ورکړل شو.

guaranteed or target price

تضمین شوې بیې

هغه قیمتونه او بیې چې د ځانگړو کرنیزو توکو، خصوصاً د غلو - دانو یاد لبنیاتو لپاره د دولت له

کال کې یې Value in Social Theory اثر خپور شو او ورسته تر دې کال څخه یې اوه نور مهم کتابونه د اقتصاد او سیاست په هکله ولیکل. په ۱۹٦۷ م.کې یې د امریکې او ویتنام موضوع هم په انتقادي بڼه تحلیل کړه، په نړۍ کې یې د بیوزلۍ سره د مبارزې ډېرې غوره لارې وښودې، چې خپل دغه اثر ته یې Asian Drama نوم ورکړ. په ۱۹٦۹ م. کې یې Objectivity in Social Reseach اثر خپور شو. ده وروسته پاتې او پرمختیایي هېوادونو کې د اروپا او امریکا د اقتصادي موډلونو تطبیق ناممکنه وباله، د دې پرځای یې وویل چې د دغو وروسته پاتې هېوادونو لپاره جلا پروګرام په کار دی.

کیونا میردال ته د اقتصاد او ټولنیز و څېړنو په ډګر کې د غوره خدماتو په بدل کې په ۱۹۷٤ م.کې د نوبل جایزه ورکړل شوه او د ۸۸ کالو په عمر یې په ۱۹۸۷ م.کال کې د مې په اوولسمه له نړۍ سترګې پټې کړې.

هم پیل کړه. په اقتصادي نظریاتو کې د سیاسي عناصرو په نوم لیکنو کې یې ټولنیز او سیاسي مسایل له اقتصاد سره په رابطه کې وڅېړل اوروسته یې د پولي تعادل په مسایلو کې څېړنه وکړه، یو څه موده یې د جینوا په پوهنتون کې کار وکړ او بیا په ۱۹۳۳ م. کې د ستکهلم په پوهنتون کې په تدریس بوخت شو. په ۱۹۳۸ م. کال کې یې د امریکا د تور پوستو مسایل وڅېړل او وروسته تر هغه بېرته سوېډن ته راستون شو او دا ځل د سویډن ملي شورا ته د وکیل په توګه غوره شو، هلته د یوې کمېټې مشري ور په غاړه شوه او له دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته یې د سوسیال د یموکراتانو برنامه جوړه کړه. له هغه څخه وروسته د سویډن د سوداګرۍ وزیر شو، په ۱۹٤۷ م. کې جینوا ته ولاړ او هلته یې د پرمختیایي هـــــــېوادونو په هکله څېړ نې وکړې، په ۱۹٥٦ م. کې یې د An international Economy, problem and prospects کتاب خپور شو. په ۱۹٥۷ م.کې یې Rich lands and poor اثر نشر شو، همدا کال یې د اقصتاد تیورۍ او لږ پرمختللې سیمې کتاب ولیکه، په ۱۹٥۸

H

پانګې ته اړتیا لري او ماشینونه او پانګه ییز اجناس تولیدوي. دروند او ستونزمن جسمي کار ته اړتیا لري لکه د پولادو ویلي کول، د الوتکو جوړول او داسې نور.

توپیر لرونکی تولید herogenous product

کله چې په یوه ځانګړي مارکېټ کې د یوه اقتصادي عامل له خوا عرضه شوي اجناس او خدمات، داسې یو ترکیب ولري، یا د داسې ځانګړنو لرونکی وي، چې د مستهلک (مشتري یا پیریدونکي) له نظره توپیر لرونکی وبریښي، دې ته غیر متجانس یا توپیر لرونکی تولید ویل کېږي (دغه بحث د ازاد بازار په رقابتي شرایطو کې مهم دی).

پټ لاس hidden hand

په اقتصاد کې یوه اصطلاح نامتو ده چې وایي: د بازار تنظیموونکي پټ لاس دی، یعنې پرته له دې چې موږ حکم وکړو یا یو ټاکلی مقام عمل وکړي، قیمتونه ځان تنظیموي. دا اصطلاح ډېر پخوا آدام

نیم وخت کار half – timer

د کار هغه شفت چې وروسته تر رسمي وخت څخه وي. دهغه مامور یا مستخدم کار چې نیمه ورځ په زده کړې کې وي اونیمه ورځ په دنده کې وي.

د لاسي صنایعو اقتصاد hand craft economy

هغه اقتصاد چې په اروپا کې د څوارلسمې او پنځلسمې پېړۍ په ترڅ کې د ښارونو په پرمختګ سره رامنځته شو. دا هغه اقتصاد وچې ګڼ شمېر لاسي صنایع او حرفې د ودې په حال کې وې او په کورونو یا کوچنیوهټیو کې په تولید بوختې وې او خپل تولیدات یې بازار ته عرضه کول. دا د مانو فاکتور یوه مرحله وه. اوس هم لاسي صنایع د ډېرو هېوادو، په تېره بیا د پرمختیایي هېوادو اقتصاد کې اوچت ارزښت لري. د پرمختیایي هېوادو لپاره مهمه ده، چې دغه ډول ګرانبیه صنایع وساتي، وده ورکړې او د وګړو په استخدام کې ورڅخه ګټه واخلي.

درانه صنایع heavy industries

له لاسي او سپکو صنایعو سره په توپیر، هغه صنعت ته ویل کېږي، چې معمولاً اوچتې

دی او بل یې عنعنوي. نوموړی د دې دواړو اړیکې یو بل سره تشریح کړې، په تېره بیا نوموړي په عصري صنعت کې د تولید تابع د یوې شیما په بڼه وښوده او دغه تولید یې د کار د پانګې په اړه توضیح کړ. همدارنګه نوموړی د کرنې په عنعنوي سکتور کې د تولید تابع تشریح او بیا یې دواړه مقایسه کړل. د هیګنس ډیر کره او نامتوه نظریات د اقتصادي پرمختیا، پرمختیایي پالیسي او پرمختیایي هیوادونو په هکله دی. هغه په ناسیده توګه په پرمختیایي هیوادونو باندې د ښکیلاک ناوړه اغېزې وشمېرلې. د ده نظریات د پرمختیایي هیوادونو لپاره ډیر ګټور دي او د دغو هیوادو شرایط او وضیعت یې ډیر ښه تحلیل کړی دی. هغه د خپل مهال او د پخوانیو یو شمیر پوهانو هغه نظریات چې د پرمختیا په هکله لیکل شوي وو، په ژوره توګه وڅېړل.هغه د ۱۹۴۰ م. کلونو په ترڅ کې د ملبورن د پوهنتون استاد وو چې د استرلیا اقتصاد پوهان او ګڼ شمیر ځوانان یې د خپلو نظریاتو او شخصیت تر اغېزې لاندې راوستل. وروسته تر څلوېښتمې لسیزې یې بیلابیل نور آثار د ۱۹۸۹، ۱۹۹۰ او ۱۹۹۲ م. کلونو په ترڅ کې خپاره شول چې د متوازنې ودې، دوامداره او ثبات لرونکي ودې او نورو مهمو مسایلو په هکله یې لیکلي وو. هیګنس د امریکې متحده ایالاتو، کاناډا، یو شمیر اروپایي هیوادونو او انګلستان ته بیلابیل علمي سفرونه وکړل. هغه د وروسته پاتي هیوادونو(Under Developing Countries) په هکله ځانګړې څېړنې وکړې، همدارنګه د پرمختیایي تیوري او دوه ګونې اقتصاد (Dualistic Economics)په هکله یې څېړنې وکړې. دوه ګونی سمبټ د ښه پوهولو لپاره د خپل مقصدد لنډې افادې په موخه په سمبولیکه بڼه وکاروله.

hidden unemployment **پټه بېکاري**

د بېکارۍ بېلابېلو ډولونو کې پټه بېکاري هغه حالت دی، چې د کار ځواک د کار د بازار د نا مناسب وضعیت له امله د کار په لټه کې نه وي (چې د بېکارۍ له تعریف سره سم د کار موندلو په لټه کې نه وي، نو هغه مطلق وزګار نه بلل کېږي)، خو دا چې عملاً په کار بوخت نه دی، نو وزګار دی، خو د کار لټون بې ګټې بولي، ځکه ورته مناسب او وړ نه ښکاري، که نه نوموړي به خپل کار عرضه کړی وای. په دې توګه پټه بېکاري له کم کاري (ناچیزه مزد) موسمې بیکاري، مطلقي یا ښکاره بیکاري او بشپړ استخدام سره توپیر لري.

Higgins **هېګنس**

بنیامین هېګنس نامتوه اقتصاد پوه او تیوریسن په ۱۹۱۲ م. کې نړۍ ته سترګې پرانېستې او په ۲۰۰۱ م. کې یې له نړۍ څخه سترګې پټې کړې. د اقتصاد او ټولنپوهنې په برخه کې یې منځنۍ زده کړې وکړې او بیا د لوړو زده کړو څخه وروسته د آسترالیا د ملبورن پوهنتون کې د استاد په توګه په دنده بوخت شو. د خپلو څېړنو په ترڅ کې یې د لومړي ځل لپاره په وروسته پاتي هیوادو کې د بیکارۍ په هکله لیکنه وکړه. هغه وویل چې پرمختیایي هیوادونه او وروسته پاتي هیوادونه دوه ډوله اقتصاد لري: یو یې عصري او مدرن اقتصاد

high – income countries

لوړ عايد لرونکي هېوادونه

د شلمې پېړۍ په پای کې د ملګرو ملتونو اقتصادي متخصصينو بېلابېلې څېړنې وکړې او د هېوادونو د سړي سر ګټې (PCI) په هکله يې ارقام خپاره کړل، چې وروسته تر هرو څو کلونو يې توپير دلود. په ۱۹۹۹ م. (د يوويشتمې پېړۍ په درشل) کې يو راپور خپور شو. په هغه کې هغه هېوادونه د لوړ عايد لرونکی وبلل شول، چې سړی سر کلنی عايد يا سړی سر ملی عايد يي ۹۲٦٦ امريکايي ډالره اويا له هغه څخه اوچت و. په دې ډله کې د امريکې متحده ايالات، انګلستان او کاناډا څخه پرته سوېډن، بلجيم او کوېټ هم راتلل.

**highway user tax		حق العبور ماليات**

د شلمی پيړۍ په ترڅ کی د واحدی ماليی پرځای څو ګونی ماليات وضع او د دولت مالی بنسټ پياوړی او دولتی خدمات پراخ او اغيزمن شول. د مالياتو د نورو ډولونو تر څنګ يو يی د لويو لارو د استفاده کوونکو څخه ماليات دی. دا هغه ماليات دی چی په لويو لارو باندی د تجارتی لاريو څخه اخيستل کيږی.

**histogram		هستوګرام**

د ارقامو د هندسي ښوونې (ګراف) هغه بڼه ده چې د ارقامو وېش په خطي بڼه (پولېګان) نه، اقتصاد هغه حالت او وضيعت دی چې ګڼ شمير پرمختيايي هيوادونو کې ليدل کيږي، يعنې ښاري سکتور څه نا څه پرمخ تللي دی، خو کلي په بشپړ ډول وروسته پاتي حالت لري. د کليو او ښارونو ترمنځ د ژوند د کچې ډېر توپير دی. په ښارونو کې عامه خدمات لکه روغتيا، ښوونه او روزنه، مخابرات، ترانسپورت، او نور. تر يوې اندازې پورې شته، خو په کليوالي سيمو کې دغه ډول عامه خدمات پرمخ نه دي تللي. په همدې ډول سره د کلتور په ډګر کې هم توپيرونه شته. کله چې په ۱۹۱۰م. کې Boeke د اندونيزيا او يو شمير نورو هيوادو د دوه ګوني اقتصاد په هکله ليکنې کړې وې، ديرش کاله وروسته هيګنس هغه تر کره کتنې لاندې ونيوې او ويې ويل چې د Boeke په تيوري کې ځينې ټکي په تناقض کې دي. د بيلګې په توګه: يو ځای کې ليکي چې: په اندونيزيا کې په عنعنوي سکتور کې کار غير متحرک دی او بل ځای بيا وايي چې کله چې يوه د اوبو لګولو پروژه، يوه ودانۍ يا فابريکه جوړيږي، نو کارګران ورته له لرې ځايونو څخه راټوليږي. E.J.Berg يو بل اقتصاد پوه و. هغه هم د هيګنس نظريه تأيد کړه. په دې توګه د هيګنس او د نورو پوهانو د نظرياتو ترمنځ توپير دا دی چې په تېره بيا هغه د پرمختيايي اقتصاد په هکله څېړنې وکړې، نو د هغه د کار ارزښت پرمختيايي هيوادو ته او د دغو هيوادونو خلکو ته ډېر اوچت دی. د ده دغه نظريات وروسته پاتي هيوادو ته که له زړه سوي ډک نه دی، علمي او لارښوونکی خو دی. په دې توګه د وروسته پاتي او پرمختيايي هيوادونو اقتصاد پوهان او پاليسي جوړونکي دغه نظريات خپلو پلانو او کړنلارو کی په کار اچوي.

مجرد تحليل مخالف وو. کلاسيکانو مخکې تر دې د اقتصادي ژوند د حقايقو د موندلو لپاره يو ازې مجرد تحليل باندې ډېره لګوله. د اقتصادي پرمختيا د تيوري، د پرمختيايي هېوادونو د وضعيت د ښودلو او اقتصادي پرمختايي سياستونو د جوړولو لپاره دتاريخي مکتب نظريات ګټور دی، خو کافی به نه وی.

پاسره **hoard**

له ورځني لګښت څخه د پيسو پاسره کول چې راکدې يا بې استفادې وي، لکه په بالښت کې د احتياط لپاره پيسې ساتل. حال دا چې سپما (saving) په بانک کې وي چې په ګټه باندې لويدلي وي، يعنې د پس انداز پيسې بايد د وران کې وي. له پيسو پرته هغه د کور او کار سامان هم چې د راتلونکي وخت لپاره په يو ځای کې ايښودل کېږي، د hoarding په نوم يادېږي. hoard يا پاسره د راتلونکې وخت د استفادې لپاره احتياطي ساتنه ده.

کورنی سوداګري **home trade**

د هېواد دننه د سيمو ترمنځ د محصولاتو تبادله. ديو اقتصادي واحد او د بل ترمنځ راکړه ورکړه او د هېواد داوسېدونکو ترمنځ تجارت ته ويل کېږي.

خانوار **house hold**

هغه شمېر وګړي چې تريوه چت لاندې ژوند کوي، او ګډ لګښتونه ولري، په يوه دستر خان سره کيني.

بلکې د استوانو په شکل وي. د بيلګې په توګه که چيرې د قيمت (بيو) او مقدار (اندازې) ارتباط څېړو، په مربوطه مستقل متحول (x محور) باندې دهرې استوانې ارتفاع د مربوطه تابع مقدارونه يا اندازې او نامستقل متحول (y محور) قيمت او اندازه ښکاره کوي، لکه:

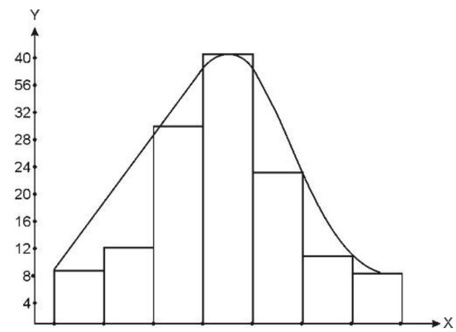

دلته، په پورتنی انځور کې دواړه ډوله يعنی هم هستوګرام او هم پوليګان (خطی)بڼې ښودل شوی دی..

تاريخي مکتب **historical school**

د اقتصادي نظرياتو په لړ کې لکه د فزيو کراتانو مرکانتيليستانو او نورو په شان يو اقتصادي مکتب دی، چې د ځانګړې تيوري په پر بنسټ ولاړ و. دغه مکتب په تېره بيا د نولسمې پېړۍ په منځ کې په المان کې ډېره پراختيا موندلې وه، دوی د اقتصادي تحليلونو ريښه په تاريخي سوابقو کې لټوله. دوی دا هم ويل چې د يوه هېواد يا د يوه اقتصاد د روښانه کولو او د هغه د نورو راتلونکو اټکلونو لپاره بايد د موضوع تاريخ ته کتنه وشي، يعنې دوی د اقصتادي

ده. دانساني پانگې پیاوړتیا د سباروځې د پیاوړي اقتصاد معنا لري. د دغې موخې لپاره د نن ورځې تصدۍ (اقتصادي کارځای) د سبا لپاره لګښت کوي او په بله ورځ یې ګټه ترلاسه کوي. کتې متې لکه د نورو پانگ َونو په شان.

دا کټ مټ لکه د نورو پانگونو په څیرد یوه پرمختیاي هېواد لپاره لا زیات ارزښت لري، په یوه پرمختیایي هېواد کې باید دا محاسبه وشي، چې دغه ډول پانګونه باید له اقتصادي پلوه مطلوبه وي. دغه ډول پانګونه د معیارونو له پلوه له فزیکي پانګونې سره ډېر توپیر نه لري،یعنې لکه هغسې چې موږ فزیکې پانګونې څخه توقعات (expectation) لرو،له انساني څخه یې هم لرو، خو انساني پانګه او فزیکي پانګه یو، دوه لاندیني توپیرونه هم لري:

الف) انساني پانګه د پلورلو وړ نه ده.

ب) د خطر یا زیان دپېښېدو پرمهال کېدای شي فزیکي پانګه پراګنده او ویشلای شو، خو د بشري پانګې په هکله داسې اقدام هیڅ تصور کېدای نشي، خو ورته والی یې دادی چې دواړه ډوله پانګه استهلاک کېږي. دانساني پانګې مفهوم او ارزښت په معاصر اقتصاد کې ډېر اوچت شوی دی، آن دا چې نن ورځ د (*ماهر بشري ځواک*) په خاطر رقابت رامنځته شوی دی.. د بشري ځواک د مهارت ترڅنګ د هغوی تجربه هم مهمه ده. د همدغو وړتیاوو له مخې د دوی مزد او معاشونه

معمولي کورنۍ یې ښه مثال دی. کله چې اقتصاد کې د درې نورو اقتصادي واحدونو (تصدۍ، دولت او بهرنیانو) ترڅنګ یوه بل واحد ته اشاره کیږي، موخه یې کورنۍ وي، چې ګډ اقتصادي تصامیم نیسي. په وګړ شمېرنه کې هم خانوار د وګړشمېرنې واحد دی. په دې حال کې بیا دارالایتام، دارالمجانین او دې ته ورته واحدونه هم خانوار کې راځي، خو دا ریښتیانۍ کورنۍ نه ده. په اقتصادکې house hold هغه اقتصادي واحد دی چې د احصائیو راټولو کې یو مناسب معیار وی، د بېلګې په توګه د کورنۍ د ژوند ستندرد، د ژوند د سهولتونو څخه برخمن کېدل او د هوساینې حد.

کورني صنعتونه **house hold industries**

هغه اقتصادي فعالیتونه چې په یوه کورنۍ کې د کورنۍ یویا څو غړي وربوختوي او خپل ژوند وربوخت وي او خپل ژوند ورباندې پرمخ بیایي. د وی باید: ټاکلي ځای کې فعالیت ولري، د خپل صنعت دشهرت خاوند وی، د ځای په بدلون سره یې صنعتي فعالیت ونه درېږي او کېدای شي سوداګریزې نښې اولوحه ولري. دغه ډول صنعت پرمختیایي هېوادو کې د دوی د کلتوري شرایطو او اقتصادي امکاناتو په پام کې نیولو سره ډېر ګټور اقتصادي فعالیت دی، دا ځکه چې د کور مېرمنې هم پکې برخه لرلای شي او سیمه ییزې سرچینې تر کار لاندې راولي او د منابعو د ضیاع مخه نیسي او تولید یې سیمه ییزې اړتیاوې پوره کوي.

انساني پانګه **human capital**

د مولدیت د اوچتولو او د اقتصادي فعالیتونو د ښه والي لپاره د کار ځواک په برخه کې پانګه اچونه

له بده مرغه لا هم پرمختیایي او وروسته پاتې هېوادونه د HDIپه دغه درېیواړو معیارونو کې له منځني حد شاخص څخه پورته نه دي.

human resource development(HRD)

د انساني سرچینو پرمختیا

د بشري منابعو یا د کار ځواک هغه روزنه، د مهارتونو، تجربې، کسبي او ذاتي توانایي اود معیارونو هغه اوچتول چې په یوه سازمان، اداره، ټولنه او هېواد کې د مدیریتي تخنیک اویا هم د ښوونې او روزنې او ترېننگ ورکولو له لارې پرمخ بیول کېږي د(Human Resource Development) یا HRD په نوم یادیږی.

human resource management (HRM)

د انساني سرچینو مدیریت

انساني سرچینې او کار ځواک د انساني اړخ په پېژندلوسره یو ستراتیژیک ارزښت دی، چې دنده یې د دغې سرچینې اداره کول، د معاشونو ورکول، ارزیابي، انتخاب او هڅونه ده. دمدیریت او اداري او اقتصادی بحثونو کی د ګډ هدف په لوری د انسانی ځواک سوق، رهبری،ارزیابی،هڅونه او انسجام ته Human Resorce Managementیا HRM.وایي

ټاکل کېږي. د ښوونې او روزنې او روغتیا په برخو کې وروسته تر استخدامه د بشري پانگې ارزښت او مولدیت نور هم لوړ ارزښت پیدا کوي او وار په وار د تجربو په ترلاسه کولو یې ذاتي توانایي او وړتیا اوچتېږي.

human development **انساني پرمختیا**

human development index (HDI)

د انساني پرمختیا شاخص

د هېوادونو ترمنځ د هغوی د بشري منابعو د کیفیت او کچې د ارزولو په خاطر په مقایسوي توگه د یو شمېر ټولنیزو معیارونو اوشاخصونو یو ترکیبي شاخص دی، چې د ډېرو نورو معلوماتو له مخې هم دغه شاخص په ښه کېدای شي، دغه شاخص لومړی ځل په ۱۹۹۰ م. کال کې د ملگرو ملتونو د پرمختیایي پروگرام (UNDP) په یوه راپور کې په کار یوړل شو. د انساني پرمختیا په هکله د ملگرو ملتونو د پرمختیایي پروگرام په دغه کلني راپور کې د خپور شوي شاخص (Human Development Index)له مخې د هر هېواد لپاره لاندني معیارونه په پام کې نیول شوي وو:

- د زیږېدو پرمهال د ژوند توقع
- له شپاړس کلن څخه دپورته اتباعو د باسوادي نسبت او په ښوونځیو کې د نوم لیکلو اندازه
- دپیریدلو توان او دامریکایي ډالرو په حساب د سړي سر کلني ناخالص تولید اندازه.

فرضيه **hypotheses**

په مجموع کې فرضيه يوه مخکې تر مخکې د رد کيدو ياد ثبوت لپاره ابتدايی طرح ده چې څيړونکی يې د تجربی او ثبوت لپاره ارائه کوی. د اقتصاد ی څيړنو په ډګر کې فرضيه يوه د حل احتمالی طريقه ده چې مونږ يی د يوی اقتصادی ستونزی د حل لپاره په پام کی نيسو، خو تر اوسه لا اثبات شوی نه وی. فرضيه په دی احتمال سره وړاندی کيږی چې آيا ثابته او وبه منل شی که نه.

فرضيه **hypotheses**

د علمي تحقيق په پروسه کې په ازمايښتي توګه د يوې بيانيې په پام کې نيول، ترڅو وروسته تر تجربی او څيړنې څخه دهغې سقم او صحت اويا هم د هغې ناسموالی ثابت شي. دځېړل شويو مشاهداتو او واقعيت ترمنځ د رابطې د موندلو لپاره يوه لومړنی بيانيه. د اقتصادي واقعيتونو د درک اوپېژندنې لپاره د فرضيو د څېړلو او اثبات په خاطر د Hypothesis وړاندې کول.

انساني سرچينې **human resources**

د انسان د مټ قوت او مغزي يا فکري توانايي. داجناسو او خدماتو د توليد لپاره په لاس کې د موجودو کمی او کيفي بشري ځواکونو (يا انساني نيرو) مجموعه. ارزښت يې په يوه اقتصاد کې دا دی چې انساني سرچينې يا بشري ځواک پانګه له خام کار سره يوځای کېږي، او د انساني سرچينو توليد او پايله رامنځته کوي. په دې کې يو لوری input او بل لوری يعنې د کار حاصل output دی.

ګړندی انفلاسيون **hyperinflation**

د انفلاسيون يو ډېر حاد او پراخ حالت دی، په تېره بيا چې استخدام لوړ حد ته رسېدلی وي او د بيو د لوړېدو نښې ښکاره شي. پيسه د پيريدلو توان وار په وار له لاسه ورکوي، خلک د بيو دلازياتې لوړيدو له ويري بازارونو ته مخه کوي، نو ځکه بېدربغه اجناس پيري او خپلې پيسې مصرفوي، په دې د پيسو ارزښت نور هم لوېږي، او انفلاسيون خپل لوړ حد ته رسېږي (و. ګ. انفلاسيون).

ګرو کول **hypothecate**

د پور په وړاندې يو چا سره خپل مال ګرو کول. د پيسوپه مقابل کې خپل مال چاته اېښودل.

I

دبیا رغاوني او پراختیا دبانک جوړښت:

مشرتابه پلاوی: مشرتابه پلاوی له غړو هیوادونو څخه جوړ دی او په کال کې یو ځل غونډه دایروي. دبیارغاوني او پراختیا بانک د اساسنامې له مخې، مشرتابه پلاوي ته پراخه واکونه ورکړل شوي دي: دغړیتوب منلو صلاحیت، دځانګړې ګټې تخصیص او دبانک دسهمیې پانګې ویش. دیادونې وړ ده، چې مشرتابه پلاوي کولای شي، د اړتیا پرمهال خپل ځینې واکونه مدیره پلاوي ته وسپاري.

مدیره پلاوي: مدیره پلاوي ۱۵غړي لرى چې له دې جملې یې شپږ د بانک دمخکښو برخوالو (امریکا، انګلستان، جرمني، فرانسې، جاپان او هندوستان) له خوا ټاکل کېږي او پاتې نور د غړو هیوادونو له خوا ټاکل کېږي.

اجرایوي مدیران د ټاکلو ضریبونو پر اساس رایه ورکوي، یعنې د هر اجرایوي مدیر رایه دهغو دولتونو درایو دجمع کولو حاصل دي، چې په بانک کې دهغو استازیتوب کوي. او دنړیوال بانک مشر هم دمدیره پلاوي له خوا ټاکل کېږي. دبانک مشر دخپلو ورسپارل شویو مسؤلیتونو په رڼا کې دبانک دچارو مشري او د کارکوونکو د ټاکلو او

د بیا رغوني او پرمختیا نړیوال بانک IBRD

دبیارغوني او پرمختیا بانک (International Bank for Reconstration and Development) په ۱۹۴۴م کال کې دپیسو نړیوال صندوق سره په یو وخت کې دبرتون ووډز په کنفرانس کې تأسیس شو. ددې بانک اساسنامه دهمدغه کنفرانس ضمیمه ده او په ۱۹۴۶م.کال کې یې په واشنګټن کې رسماً په فعالیت پیل وکړ. دبانک موخه، پرمختیایی هیوادونو ته دپور ورکول دي، چې دغه هیوادونه خپلې پراختیایي پروژې او پروګرامونه پرې پلي کړي. دا پورونه د بریښنا، داورګاډي پټلی، دګازونل لیکې، مخابراتو، کرنې،صنعت، دښېلو داوبو او دښوونې او روزنې په برخو کې د پرژو پلي کولو او همدغه راز د نورو عمراني پروژو د پلي کولو په منظور ورکول کېږي، خویوازې دپیسو دنړیوال صندوق غړي کولاي شي چې دنړیوال بانک غړیتوب ترلاسه کړي. همدغه راز د پرمختیا نړیوالې مؤسسې او مالي چارو نړیوالې مؤسسې غړیتوب ترلاسه کولو اساسي شرط په نړیوال بانک کې غړیتوب دي.

دملكي هوايي چلند يا ايکاوسازمان اساسي موخې داسې وټاکل شوې:

الف) سازمان مکلف دی، چې د الوتنو خونديتوب تضمين کړي او دملکي هوايي چلند خدمات ټولې نړۍ ته ورسوي.

ب) دالوتکې جوړونې طراحي او په سوله ييزو مقاصدو کې دهغود کارولو هڅول.

ج) دهوايي کرښو، هوايي ډګرونو او د رادار شبکو د پراختيا اوپرمختياپه موخه د اقداماتو ترسره کول.

د) دهوايي تګ راتګ په موخه سپړلۍ ته اسانتياوې برابرول، دنظم رامنځته کول او دکرايې تنظيمول.

هـ) دنړيوالې هوانوردۍ په برخه کې د الوتنودکچې لوړول.

جوړښت او مهم ارکان يې دادي:

۱. عمومي غونډه: لږ تر لږه په کال کې درې ځله جوړيږي،او چارې يې دشورا له خوا پرمخ وړل کيږي. په عمومي غونډه يې پريکړې د رايو په اکثريت ترسره کيږي او هر غړي د يوې رايې حق لري.

۲. شورا: له ۳۳ کسيز پلاوي څخه تشکيل شوې ده، چې دعمومي غونډې په وړاندې مسؤليت لري. دشورا پلاوي دعمومي غونډې له خوا د دريو کلونو لپاره ټاکل کيږي. دشورا غړي زياتره دهغو هيوادونو استازي دي، چې په حمل او نقل کې فعاله ونډه لري، د ترانسپورتي وسايلو په برابرولو کې دپام وړ رول لوبوي، هوايي تأسيسات او شبکې يي پياوړې دی او پراخه هوايي کرښې لري. شورا دفضايي حريم دکنترول کميسيون، انفکاک مسؤليت پرغاړه لري. بايد وويل شي، چې دپور دورکړې وړانديز يوازې دبانک مشر کولي شي.

د ملکي هوانوردۍ سازمان **ICAO**

د الوتکې جوړونې صنعت او دهوايي ترانسپورت چټکې پرمختيا ته په پام سره، دهيوادونو ترمنځ دهمکارۍ او همغږۍ لپاره ديوه مرکز جوړيدا ته اړتيا وليدل شوه.له دويمې نړيوالې جګړې وروسته، ملګرو ملتونو دملکي هوايي چلند سازمان دجوړيدا موضوع تر بحث لاندې ونيوله. دامريکا متحده ايالاتوپه ۱۹۴۴م.کال کې د دې سازمان دجوړيدو په موخه په شيکاګو کې يو مقدماتي کنفرانس جوړ کړ.د ۱۹۴۷م. کال د اپريل په مياشت کې دملکي هوايي چلند(International Civil Avation Organization) سازمان په رسمي توګه پرانيستل شو او دکاناډا هيواد دغوښتنې پراساس ددې هيواد مونټريال ښار د نوموړي سازمان مقر وټاکل شو.دشيکاګو له کنفرانس څخه دملکي هوايي چلند سازمان تر جوړيدو پورې، د (PICAO) په نوم يو لنډ مهاله مشورتي سازمان هم جوړ شوي و. دشيکاګو کنفرانس د تړون د ۴۴ مې مادې له مخې، د هوايي ترانسپورت دمقرراتو ټاکلو او پراختياپه نړۍ کې يو مهم ضرورت و، نو

پرمختيايي هيوادونو سره اوږد مهاله مرستې کوي. دنړيوالې پرمختيا مؤسسه دوه ډوله غړي لري:
لومړي، پرمختللي صنعتي هيوادونه.
دويم، دمنځنۍ کچې پرمختللي هيوادونه.
لومړۍ ډله هيوادونه خپله ټوله ونډه پر بدليدونکو پيسو ورکوي او مؤسسه کولي شي چې يادې ټولې پيسې پورونوته ځانګړې کړي. خو دويمه ډله هيوادونه دخپلې ونډې يو پر لسمه برخه پر بدليدونکو پيسو او پاتې نور پر خپلو پيسو ورکوي. دنړيوالې پراختيا مؤسسه نه شي کولای، چې دمربوطه هيواد له رضايت او اجازې پرته دغه پيسې پورونو ته ځانګړې کړي.
په هر حال، دنړيوالې پراختيا مؤسسې له خوا ځانګړي شوي پورونه، دبيارغونې او پراختيا نړيوال بانک په پرتله زيات دپور اخيستونکو هيوادونو په واک کې ورکول کېږي.

بېکاره ظرفيت idle capacity

کله چې يوه موسسه، تصدي يا فابريکه خپل موجوده او ترلاس لاندې ټولو ظرفيتونو څخه کار نه اخلي يا کار نشي اخيستلای، نو پاتې بې استفادې ظرفيت ته له کاره پاتې يا بېکاره ظرفيت ويل کېږي.

دهوايي چلند کميټه، دګډو مرستو کميټه، دهوايي چلند سرويسونه او دمالي چارو کميټه او دسازمان دپاليسي جوړونې مسؤليت پرغاړه لري. دشورا يوه بله مهمه دنده، دنړيوالو سټندرډونو ټاکل او دهغو اجرايوي روشونو پرمخ بيول دي، چې د (ANNEX) ضميمې په نوم خپريږي.

ICC (international chamber of eommerce)

د نړيوالې سوداګرۍ خونه

international chamber of ccommerce

د نړيوالې سوداګرۍ خونه

په معاصر وخت کې چې دسوداګرۍ چارې پيچلې او ډېرې پراخه شوې دی، تجارتي امورتنظيم او دملتونو ترمنځ همغږۍ او په تجارت کې آسانۍ رامنځته کوی. دغه سازمان لومړی ځل په ۱۹۳۰ م. کال کې په پاريس کې جوړ شو، وروسته بيا په ۱۹٤٦ م. کال کې د ملګرو ملتونو د سازمان اقتصادي او ټولنيزې شورا په رسميت وپېژاند او مشورتي اساسنامه يې ورته جوړه کړه.

IDA **د نړيوالې پرمختيا اداره**

د (International Development Association) اتحاديه په نړيوال بانک پورې داړونده مؤسسې په توګه، د ۱۹٦۰م. کال په جنورۍ کې دامريکا دمتحده اياﻻتو په هڅو رامنځته شوه، چې موخه يې پرمختيايي هيوادونو سره مرسته او همکاري ده. دغه مؤسسه دپرمختيايي طرحو د پلي کيدا په موخه له

جوړښت:

۱. دمشرتابه شورا: دغه شورا تر ټولو با صلاحيته مقام شميرل کېږي. دصندوق د تګلارې ټاکل، داساسنامې اصلاح، دغړيتوب منل، دغړيتوب ځنډول او دغړو په ډلبندۍ کې بدلون د مشرتابه شورا له واکونو او صلاحيتونو څخه دي.

۲. اجرايوي پلاوي: دصندوق د اساسنامې يا ژمنليک له مخې په صندوق پورې د اړونده چارو دتطبيق کولو مسؤليت لري، چې ۱۸غړي لري. داجرائيوي پلاوي د پريکړو تائيد دحاضر و غړو دري ثلثه رايو ته ضرورت لري.

۳. دکرنيز پرمختګ نړيوال سازمان (آيفاډ) مشر: د صندوق دغه مشر د دغه سازمان ترټولو لوړ پوړی چارواکی دی چې د مشرتابه شورا له لوري د يوې دورې په موخه د څلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي. آيفاډ د رايې اچونې له حق پرته د اجرائيوي پلاوي دمشرتوب مسؤليت هم لرى.

نړيواله مالي اداره IFC

دا مؤسسه (International Finance Corporation) هم له نړيوال بانک سره ديوې تړلې مؤسسې په توګه د ۱۹۵۵م. کال دمې په ۲۵مه نيټه رامنځته شوه. نړيواله مالي مؤسسه هغه يوازينی بين المللي سازمان دي، چې موخه يې دخصوصي مؤسسو پراختيا او مرسته ده. د دې موخې د پرمخ بيولو په منظور د پراختيايي پروګرامونو د پلي کيدا لپاره هيوادونو ته پور ورکوي. نوموړې مؤسسه

د کرنې د پرمختيا نړيوال صندوق IFAD

International Fund for Agricultural Develpment

دکرنې د پراختيا نړيوال صندوق په ۱۹۷۴م. کال کې د خوراک او کرنې دنړيوال کنفرانس په وړانديز رامنځته شو. ددغه سازمان اساسنامه په ۱۹۷٦م. کال کې د ۹۱ هيوادونو له خوا تصويب شوه او د ۱۹۷۷م. کال دنومبر په ۳۰ مه د اجرا وړ وګرځيده، دهمدې کال د ديسمبر په ۱۱مه يې رسماً په کار پيل وکړ.

دکرنيز پرمختګ نړيوال سازمان موخه، دپرمختيايي هيوادونو د کرنې د پراختيا په موخه له بډايه منابعو څخه استفاده کول دي. له دغو منابعو څخه ګټه اخيستل، د ترجيحي شرايطو په پام کې نيولو سره صورت نيسي. همدارنګه ددغه صندوق مسؤليت دخوراکي توکو د توليد اصلاح او وده ده. دغه صندوق مسؤليت لري، چې بېوزله او نادارو وګړو سره د خوراکي توکو د مرستې په برخه کې اقدام وکړي. دکرنې د پراختيا نړيوال صندوق غړي په دري ګروپونو ويشل شوي دي:

لومړی ګروپ: د اقتصادي همکاريو د پراختيا سازمان غړي (OECD). دويم ګروپ د نفتو صادرونکي هيوادونو سازمان غړي (OPEC) او دريېم ګروپ د پرمختيا په حال کې هيوادونه دي.هغه هيوادونه چې غواړي نوي له دې سازمان سره يوځای شي، ددغه سازمان د مشرتابه دشورا له پريکړې وروسته يې غړيتوب منل کيږي.

کې داير او په همدې وخت کې يو شميرکنوانسيونونه د مقاوله نامو او توصيه نامو په شکل کې تصويب شول چې لومړنی کنوانسيون يې د بېکارۍ په اړه و. په ضمن کې فيصله وشوه چې د کارنړيوال سازمان مرکز دې د ژينوا په ښار کې وي. له دې امله چې د کارنړيوال سازمان د ملتونو د ټولنې(جامعه ملل) په دوره کی ښه تجارب ترلاسه کړي وو، نو وروسته له دوهمی نړيوالی جګړی (په ۱۹۴۶م کال کې) د يوه قرارداد په امضأ کولوسره د غه سازمان د يوې تخصصي نوی مؤسسې په توګه د ملګرو ملتونو په سازمان پورې وتړل شو، چې له حقوقي لحاظه د يوه مستقل ارګان په توګه رامنځته او بيا د بشري حقونو د نړيوالې اعلاميې په خپريدو سره زيات تقويه شو، دا ځکه چی د بشر د حقونو د نړيوالې اعلاميې په ۲۳ او ۲۴ مه مادو کې د اسی راغلې دي:

الف) هر څوک پرته له تبعيض څخه حق لري چې د مساوي کار په بدل کې مساوې اجرت ترلاسه کړي.

ب) هرڅوک حق لري چې استراحت او تفريح وکړي، کار بايدمحدود ساعتونه ولري او کارګر بايدد رخصتيو په ورځوکې د معاش د امتياز څخه مستفيد شي

د کار نړيوال سازمان له دريو برخو څخه تشکيل شوي:

۱. عمومي کنفرانس: د سازمان مرکزي ارګان تشکيلوي او په دې کې ټول غړې هيوادونه نماينده لري، په دې ډول چې هر دولت سربيره په دوه نماينده ګانو يو يو نماينده د کار فرمايانواو يو نماينده د کارګرانو له جملې څخه کنفرانس ته ليږي (هر يو د دې نماينده ګانو څخه کولای شي چې مشاورين ولري).

ډير ځله په خصوصي اقتصادي سازمانونو کې هم پانګونه کوي او ددې پانګونې له ګټې څخه خپل عوايد لاسته راوړي. ددې لپاره چې نړيواله مالي مؤسسه داقتصادي سازمانونو په داخلي چارو کې لاسوهنه ونه کړي، دسازمان په پريکړو کې د رايې له حق څخه برخمنه ده.

غير قانوني اعتصاب illegal strike

د کارګرانو هغه ډول اعتصاب او کار بنديز چې د خپلې اتحاديې مشران يې نه وي خبر کړي. که چيرې قانون د کار ګرو اعتصاب (strike) ته اجازه ورکړي وي، خو کارګرانو مقامات په جريان نه وي خبر کړې او داسې کاربنديز پيل کړي چې شرايط يې نه دي اټکل شوي، دې ته غير قانونی اعتصاب ويل کيږی.

ILO (international labor organization)

د کارنړيوال سازمان

له لومړ ی نړيوالی جګړې وروسته ډير ی خرابی او تلفات پيښ شول او تقريباً ټول فشارونه د کارګرانو په اوږو وو. په ۱۹۱۹م. کال کې د وارسا د سولې دتړون په ضمن کې يوه عالی مفکوره د کارګرانو د ژوند دښه کيدو په هکله ايجاد شوه، د دې ليد لوري له طريقه چې د عدالت د تأمين اوسولې لپاره د کارګرانو ژوند او د هغوي د کار شرايط ښه تضمين شی اودوی بايد تقويه شي. هماغه و چې د کار د نړيوال سازمان اساسنامه (د يوه ليکلی متن په بڼه) په۱۳ فصلونو کې جوړه او دغه سازمان خپل لومړې کنفرانس د ۱۹۱۹م. کال په نومبرکې په واشنګټن

دوو سترو بریالیو هیوادونو (امریکا او انګلستان) په مشري او قیادت د نړۍ د ۴۵ هیوادونو استازیو د امریکا نیو همفشایر ایالات د برټن ووډز دښارپه M.W. Hotel کې یو کانفرانس جوړ کړ چې ذکر شوي ستونزي حل کړي.په دغه کنفرانس کې دوه وړاندیزونه وو: یویې د امریکا او بل یې د انګلستان. د امریکا له خوا د طرح وړاندي کوونکي د امریکا ددولت مالي مشاور Herry Dexter White او د انګلستان له خوا John Maynard Keynes وو. دکینز دطرح په اساس د پورتنیو ستونزو حلولو په منظور مناسبه و بلل شوه چې باید داسې یو سیستم رامنځته شي چې اقتصادي وده غښتلي شي، یاني کینز د یوې نړیوالې ذخیروي پیسې یا Reserve money غوښتنه کوله، چې د(Bancor/Unites) نوم یې ورته ټاکلی و او ویل یې چې دغه ذخیروي پیسې باید د یو مرکزي بانک له خوا کنټرول او تنظیم شي او نوموړي مرکزي بانک به په دغه برخه کې ذیصلاح ارګان وي، مګر بیا د وایټ وړاندیز د نړیوالو قیمتونو دثبات لپاره و او د پیسو د یوه نړیوال صندوق غوښتنه یې کوله، تر څو لاندې دندې سرته ورسوي:

۱. د نړیوالو خزاینو یوه سرچینه به وي
۲. د تادیاتو دبیلانس کسر به له منځه یوسي
۳. دتبادلې نسبت به وټاکي او ثابت به یې وساتي خو امریکا په هغه وخت کې یو پوځي طاقت و، نو څکه یې طرح ومنل شوه او د نوموړي کنفرانس په پایله کې لاندې دري مالي اورګانونه رامنځته شول:

۲. مدیره هیئت: له ۵٦ غړو څخه تشکیل شوي دی چې له دې جملې څخه ۲۸ تنه یې د دولت نماینده ګان، ۱۴ د کار فرمایانو نماینده ګان او ۱۴ تنه د کارګرانو نماینده ګان دي چې د دریو کلونو لپاره د عمومي کنفرانس له خوا انتخابیږي. د دولتي ۲۸ تنو نماینده ګانو له جملې څخه ۱۲ تنه یې د هغو دولتونو له خوا دی، چې د لوی قدرت لرونکي دي او پاتې کسان د نورو هیوادونو د نماینده ګانو له خوا انتخابیږي.

۳. سکرتریت او ادار ی دفتر: دکار دنړیوال سازمان دفتر د ژینوا په ښار کې موقعیت لري چې د سکرتریت،اداري، مالي اوتحقیقاتي دفترونو اود نشراتو لرونکې دی چې د مختلفو ملتونوله ۲۰۰ کارمندانو څخه زیات په کې په کاربوخت دي دددغه سازمان دندې دا دي:

۱. د کار د احصائیو راټولول او چمتوکول
۲. د نړیوالو ښځایه شویو خلګو ملاتړ او دکارګری اتحادیو پیاوړتیا.

د غه سازمان په ۱۹۴۹م. کال کې د ښو خدمتونو په تر سره کولو سره د نوبل جایزه لاسته راوړې وه.

IMF(international monetary fund)

د پیسو نړیوال وجهي صندول

له دویم نړیوال جنګ څخه وروسته د نړۍ اکثره هیوادونه د جنګی خساراتو اود نړیوالو ناوړه مالي او پولي حالاتو د جبران او سمون په لټه کې شول، نو د ۱۹۴۴ م. کال د جولاې په ۲۲ مه، د جګړې د

د غه صندوق دري دندې لري:څارنه (Surveillance)، شرطیه مالي ملاتړ (Conditional financial support)،او تخنیکی مرستې (Technical assistance)

د نړیوال صندوق له نظره څارنه د یو هیواد د اقتصادي، جوړښت، سیاستونو او اجراتو ارزیابي ده. دې دنده کې د پیسو نړیوال صندوق، نړیوال پولي سیستم تر کتني لاندې نیسي او د غړو هیوادونو د اقتصادي سیاستونو او اقتصادي پرمختیا څخه په منطقوي، ملي او نړیواله کچه څارنه کوي. غړي هیوادونو سره په مسلسله توگه مشوري کوي او هغوي ته د ملي اقتصاد او مالي سیاست په برخه کې لارښوونه کوي. دا څارنه په څوړولونوده:

۱. په ملي کچه څارنه: یوه جریان لرونکي پروسه ده چې دیوه کال په ترڅ کې خپل نهایي حد ته رسیږي. په دغه پروسه کې د پیسو نړیوال صندوق عمومي مشورتي ډله د ځانگړي غړي هیواد سره د اړتیا په مهال کې سره خبري اتري کوي. دغه مشورتي گروپ د Artical IV په نوم یادیږي یانې د پیسو نړیوال صندوق د موافقتنامي د پنځمې مادي په اساس مشوره کوونکي څکه دی، چې د موافقتنامې پنځمې مادې د پیسو نړیوال صندوق ته دغه حق ورکړي دي. د Artical IV مشورې په دوران کې د مشورتي گروپ اقتصاد پوهان د یو غړي هیواد څخه لیدنه کوي ترڅو د نوموړي هیواد داقتصادي پرمختیا او مالي وضع اندازه

الف) دپیسو نړیوال صندوق International Monetary Fund

ب) د بیا رغاونې او پرمختیا لپاره نړیوال بانک International Bank for Reconstruction and Development

ج) نړیوال سوداگریز سازمان International Trade Organization

په دې توگه د پیسو دنړیوال صندوق لومړنۍ مفکوره په ۱۹۴۴م.کې رامنځته اوبیادهمدې ۱۹۴۴م. کال د جولاي په ۲۲ نیټه د بریتن ووډز په کنفرانس کې یې انکشاف وموند، خو موافقتنامه یې د ۱۹۴۵م کال د ډسمبر په ۲۷ نیټه د ۴۵ غړو هیوادونو له خوا لاسلیک شوه.د ۱۹۴۷م. کال دمارچ دمیاشتې لمړۍ نیټې څخه یې خپل فعالیت شروع کړ او خپله لومړنۍ معامله یې په ۱۹۴۷م. کال کې دمۍ د میاشتې په اتمه نیټه له فرانسې سره ترسره کړه.

د پیسو دنړیوال صندوق اهداف:

د IMF قرار داد په لومړۍ ماده کې لاندې پنځه اهداف ښودل شوي:

۱. د نړیوالې سوداگرې دمتوازن رشد او پراختیا لپاره د امکاناتو برابرول.

۲. د تبادلې دوام اوثبات ته وده ورکول.

۳. د څو اړخیزه تادیې سیستم په تأسیس کې ملاتړ.

۴. د خپلو سرچینو تسهیلات برابرول، هغو غړو هیوادو ته چې دتادیاتو بیلانس یې له کسر سره مخامخ وي.

۵. نړیوال پولي ملاتړ ته وده ورکول.

هيوادونو اوسني او راتلونکي اقتصادي پرمختيا تر بحث لاندې نيول کيږي. په نوموړي راپور کې د هغو اقتصادي سياستونو څخه هم يادونه کيږي چې په منطقه کې د اقتصادي فعاليتونو د غښتلتيا سبب ګرځي.اقتصادي سياست جوړوونکو ته د اصلي ننګونو يادونه هم کيږي، تر څو ددې ټولو امکاناتو څخه په ګټې اخستنې سره دنوموړو منطقو داقتصادي پرمختيا او اقتصادي سياست په مسايلو باندي بحث وشي.

۳. نړيواله څارنه: د پيسو نړيوال صندوق د نړيوالو مالي بازارونو کړنې تر څيړنې لاندې نيسې. پوښتنه پيدا کيږی چې ولی دپيسو دنړيوال صندوق دا ډول څارنه ضروري ده؟ ځواب دا دي:
۱. دنړيوال اقتصاد له اړخه کيداي شي د يو هيواد مالي سياستونه د بل هيواد په اقتصاد باندې اثر ولري.
۲. د مالي بحراناتو د کنترول او مخنيوې لپاره تل يوه بهرنۍ څارونکي ته اړتيا ليدل کيږي، ځکه چې مالي بحرانونه اکثراً د مبدا هيواد څخه ټولې نړۍ ته نشريږي.
۳. د تبادلي نرخونو، پولي او مالي سياستونو په اړه اقدامات: په دغه برخه کې د پيسو نړيوال صندوق خپلو غړو هيوادونو ته د تبادلي دنرخ دسياست په ټاکلو او د غړو هيوادونو د حکومتونو او مالي او پولي سياستونو ترمنځ د ثبات په هکله ضروري مشوري ورکوي.
۴.د مالي سکتور مسايل: پدغه برخه کې د پيسو نړيوال صندوق د غړيو هيوادونو مالي سکتور د وټاکي او په نوموړو برخوکې د اړوند هيواد حکومت،مرکزي بانک ذيصلاح چارواکو ځينې وخت پارلماني غړو،سوداګرو، دکارګرانو داتحاديو او اجتماعي ټولنو استازو سره خبري اتري وکړي او بيا خپلي لاسته راوړني د پيسو دنړيوال صندوق تصميم نيوونکي هيئت ته ورکوي چې ترکتنې وروسته د هيئت د نظرياتو خلاصه بيرته اړونده غړي هيواد ته وليږل شي.په دې توګه د غړيو هيوادونو د داخلي سياستونو کې له نړيوالو تجاربو او نظرياتو څخه ګټه پورته کيږي همدارنګه د تصميم نيوونکي هيئت پريکړي وخت پر وخت په Public information notice کې نشر ته سپارل کيږي.

۲. منطقوي څارنه: په دغه برخه کې د پيسو نړيوال صندوق د منطقوي اقتصادي او پولي ټولنو او اتحاديو، لکه د غربي افريقايي هيوادونو اقتصادي او پولي اتحاديه، د افريقايې هيوادونو اقتصادي او پولي ټولنه،دشرقي لاتيني امريکايې هيوادونو پولي اتحاديه او د يورو دچلند ساحه (Euro Area)کړني تر څارني لاندې نيسي. د دوی اقتصادی وده او خپل سياستونه په نوموړو برخو کې ارزوي. سربيره پردې دځانګړو منطقو لکه اروپا،منځنې ختيځ، مرکزي آسيا او داسې نورو منطقو کې د اقتصادي لرليد راپوروونه هم جوړوي. په دغه راپور کې. په مختلفو منطقو کې د

چې د صندوق سیاستونو او طرزالعملونو له لارې بیرته د باثباته اقتصادي ودې لپاره شراط مهیا کړي، دبیلابیلو وسایلو په وسیله پور ورکوي.

مهاجرت **immigration**

له یوې سیمې یا یوه هېواد څخه بلې سیمې یا هېواد ته د وګړو بې ځایه کېدل. کېدای شي دغه بې ځایه کېدل د لنډې مودې یا اوږدې مودې لپاره وي. د مهاجرت عوامل بېلابېل دي لکه اقتصادي، امنیتي، اختیاري، جبري او نور عوامل.

نیمګړی رقابت **imperfect competition**

ازاد بازار ځانګړی شرایط لري، چې یو یې د بشپړ رقابت موجودیت دی. نیمګړې رقابت بیا یوه بله موضوع ده، یعنې که چېرې په ځینو ځانګړو شرایطو کې بازار او هغه ګټور تیاوې چې یو شمېر مستهلکینو (مشتریانو) او پلورونکو (عرضه کوونکو) ته مهیا وي، نشي ور ترلاسه کېدای، یعنې د ټول بازار بیې په غیر عادي ډول د یوه یا دوو پلورونکو اوسوداګرو تر اغېز لاندې راځي، نو کله چې بازار د یوه یا دوو تنو تر اغېزې لاندې راغی پاتې نور ورسر ه سیالي نشي کولای او له بازاره وځي. دې ته نیمګړی رقابت وایي. پر چون پلورنه بالعموم دیو ې نیمګړې سیالۍ بېلګه ده، دا ځکه چې په دې بېلګه کې بازار ډېر تیت او پرک دی. پرچون پلورنکی یو بل څخه لرې لرې فعالیت کوي، له دې پرته د پرچون پلورونکو داجناسو نوعیت پیرودونکو ته دنه پېژندنې

تحلیل او ارزیابي لپاره ضروري کړنې تر سره کوي. د مثال په ډول د غړو هیوادونو دمالي سکتور دارزیابي او تحلیل لپاره یو پروګرام لري چې ورته دمالي سکتور د ارزیابي پروګرام (Finnancial sector assestment programe) وایي ددغه پروګرام ایجاد د پیسو نړیوال صندوق په چوکاټ کې په ۱۹۹۹م.کال کې جوړ شوی او په دغه پروګرام کې د غړو هیوادونو مالي سکتور په ډېره ژوره توګه تر تحلیل لاندې نیول کېږي. ددغه پروګرام څخه ترلاسه شوي ارقام د پیسو نړیوال صندوق او نړیوال بانک سره د غړو هیوادونو دمالي سکتور غښتلتیاوو او کمزوریو په اندازه کولو کې مرسته کوي. همدا رنګه نړیوال بانک د خطرونو د کمولو او د اداری چارو برخه کی غړو هیوادوسره مرسته کوی.

ج) تخنیکي مرسته technical assistance: د پیسو نړیوال صندوق بله دنده تخنیکې مرسته ده. د پیسو نړیوال صندوق غړو هیوادونو سره په مختلفو برخو کې، لکه مرکزي بانکداري، پولي،تبادلوي،مالیاتي سیاستونواو اداري او رسمي او د احصائیو تنظیمولو کې د تخنیکي همکاریو او تر ننګونو له لارې هڅې او مشورې شریکوي. یعنې د غړو هیوادونو په درېوادارو:(دمالیې وزارت،مرکزي بانک اوداحصایې مرکز اداره)کې مهارتونه لوړوی.

همدا ډول د پیسو دنړیوال صندوق شرطیه مالي ملاتړ conditional financeial support دنده پور ورکول دي. دا په دي مانا چې دپیسو نړیوال صندوق هغو غړو هیوادونو ته چې دتادیاتو دبیلانس له کسر سره مخامخ وي،او وشي کولای

د واردولو ونډه **import quota**

د وارداتو سهم یا ونډه هغه ټاکلې اندازه ده چې یوه شرکت، تجارتخانې، سوداګر یا کوم بل کاروبارې ته د دولت له خوا دنوموړي جنس د واردولو لپاره ورکړل شوی وي.

وارداتي محدودیتونه **import restrictions**

هغه قانوني تدابیر، اصول او مقررات چې په هغو سره یو دولت د تعرفو Tariffs او وارداتي سهیمو یا ونډو (import quotas) له لارې یو کنترول ترسره کوي یا د یوه ځانګړي ډول جنس واردول محدودوي. کېدای شي یوه موخه یې د مشابهو داخلی تولیداتو پیاوړي کول وي، یا به هم مقصد ور څخه په هېواد کې دننه د کومې ستونزې له امله د یوه جنس د استعمال مخنیوی کول وي.

د وارداتو تعویض **import substitution**

د دوهمې نړیوالې جګړې په پای کې ګڼ شمېر پرمختیایي هېوادونو او اقتصادي پوهانو داسې وانګېرله چې د پرمختیا لپاره ډېره ښه ستراتیژي صنعتي کېدل دي. د دغو هېوادونو د صنعتي کېدو لپاره ښه لاره د وارداتو تعویض کول وبلل شول. دوی ویل چې هغه استهلاکي توکي، ضرورتونه او تولیدات چې له بهر څخه راځي باید ورو ورو او ګام په ګام راکم شي، ددې لپاره دوی هڅه وکړه چې کټ مټ همدغه شیان تولید او دغه ضرورتونه له بهر څخه د واردولو پر وړ دی، مشتري جنسیت او کیفیت ژر اوآسانه نشي درک کولای.

غیر مشخص حساب **impersonal account**

په لېجرونو کې حسابونه داشخاصو په نوم وي، خو که چېرې یو حساب د یوه بانک یا د یوې پانګې تر عنوان لاندې لیجرکې ولیکل شي دې ته غیر شخص حساب ویل کېږي.

واردات **import**

هغه سوداګریز مالونه چې له بهر څخه هېواد ته راوړل کېږي. په لنډ ډول: د مال التجاري راوړل له بهر څخه هېواد ته د ننه واردات دي.

د وارداتو جواز **import license**

دولتونه،په تېره بیا د یوې سنجول شوې پالیسې لرونکی هېوادونه د وارداتو او وارداتي اقلامو په هکله ډېر حساس وي. دوی هر وارداتي قلم ته د مجاز والي ځانګړي معیارونه لري او هغه له بېلابېلو اړخونو سنجوي. په دې توګه دوی سوداګرو ته د ځانګړو وارداتي اقلامو جواز یا اجازه لیک ورکوي، پرته له دغه ډول جواز (licens) څخه هیڅوک د واردولو حق نه لري،په تېره بیا که چېرې یو شمېر اجناس سهمیه بندې شوي وي، د هغو په واردولو کې جواز لیک حتمي دی.

د وارداتو جواز **import permit**

هغه واک او اجازه چې د دولت له خوا په قانوني توګه داجناسو د واردولو په خاطر یوه شرکت یا یو سوداګر ته ورکول کېږي.

بدلون موندلی و. د بېلګې په توګه: د مصرفي توکیو واردول ډېر کم شوي وو، د بشري ځواک مهارت د تولید پروسه کې ښه شوی و، یوه اندازه خام توکي د کور دننه پروسس کېدل او داسې نور.
خو لا هم د سرمایوي توکیو واردول په زیاته اندازه وو، ددغې ستراتیژي یو ناوړه اړخ داو چې د کمو شویو وارداتو تر بیې په لوړ قیمت یو شمېر اجناس پیرودل کېږي او یو شمېر اجناس د کور دننه د بهرنیو صنعتي پرمختللو هېوادو په پرتله په ګرانه بیه تمامېږي. په دې توګه د کورني صنعت وده د دې لامل شوه چې له کلیوالي سیمو ډېرخلک ښارونو ته مهاجر شي. دلته استخدام زیات، خو په کلیو کې اقتصادي وضعیت ته یې ګټه ونه رسوله، خو پرمختللو صنعتي هېوادو کې دغه پروسه د ډېرو کلونو په ترځ کې دوامداره پرمخ تللی وه او په طبیعي ډول یې د سرمایوي اجناسو تولید یوې پخې مرحلې ته رسولی و او په دې برخه کې یې تجربه، مهارت او شهرت څو څو ځلې وړاندې تللی و. له دې پرته په خپله د پرمختیایي هېوادونو د پیسو ارزښت اجازه نه ورکوله چې د دوی صادرات بهر ته ولاړ شي، خو برخلاف بهرنیو تولیداتو علاقه درلوده، چې دغو هېوادو ته راننه شي. اوس د چین هېواد د خپلو پیسو ارزښت په همدې موخه ټیټ ساتلی دی. په افغانستان کې د لمریزې نویمو کلونو په ترځ کې دیو ډالر په وړاندې د ۵۰ افغانیو ارزښت چې د کلدارې، تومان او نورو سیمه ځای په کوردننه تولید کړي. په دې توګه د وارداتي اجناسو د واردولو پرځای د هغوپه کور دننه تولیدولو ته (د *وارداتو تعویض*) نوم ورکړل شو، د وی په وارداتو باندې تعرفو او ونډو کې وار په وار بدلون راوست چې خپل داخلي تولید پیاوړي کړي، په افغانستان کې لا ډېر مخکې، یعنې د شلمې پېړۍ په پیل کې لوی ریفور مست او د خپلواکۍ ګټونکي پاچاامان الله دې اهمیت ته ځیر و او د کورنیو تولیداتو پیاوړي کولو ته یې کلکه ملاتړلې وه. ترډېره وخته پورې په ګڼ شمېر هېوادونو کې داړتیا وړ مصرفي اجناسو د تولید نظریه پیاوړې وه، او د صنعتي کېدو لپاره یې یو شمېر هېوادو کې ښه پایله هم لرله، دې پسې وروسته په پام کې وه چې د مصرفي اجناسو په دوام به سرمایوي اجناس تولیدول شروع کوي.خو عملاً ولیدل شول چې پرمختایي هېوادونو ته په همدغه ټکي یعنې د سرمایوي اجناسو تولید کې لویه ستونزه پېښه شوه. داسې اټکل کېده چې په ټولو برخو کې به واردات د کورنیو تولیداتو په واسطه عوض شي او نور به د ورادولو اړتیا نه وي او په دې توګه به اقتصاد ښه وده وکړي، خو دغه اټکل اوهیلې لږ بریالی وي. وروسته تر څو کلونو، په تېره بیا د شپیتمې لسیزې په پای کې یوه عمومي تحلیل وښوده چې هغو پرمختایي هېواد و چې په دې برخه کې هڅې کولې په هغو کې لا هم د بهرنیو ورکړو او تادیاتو بېلانس ډېر ښه والي ونه موند. لا هم اقتصادي وضعیت ډېر ښه والی ونه وموند او بهر سره تړلتیا کمه نه شوه، خو د وارداتو جوړښت یوڅه

معمول ډول، د يو شمير اجناسو توليد يو شمير هيوادونو ته ناممکن دی يا هم اقتصادي نه دی، نوځکه خپلې اړتياوې په وارداتي اجناسو پوره کوي. په عمومي توګه وارداتي اجناس او خدمات يا د ليدلو وړ دي (يعنې مواد او اجناس دی) يا د ليدلو وړ نه دی (د خدماتو په بڼه دی)، خو دواړه يې واردات دي. د هر هيواد د وارداتو اندازه بيلابيلو عواملو پورې تړلې ده، د بيلګې په توګه: اقتصادي پاليسي، اقليمي حالات، ټولنيز دود-دستور او کلتور. د نړۍ ګڼ شمېر هيوادونه چې د اقتصادي ضعف له امله يا د کرنيز او اقليم مجبوريت له امله يو شمير اجناس نشي توليدولای، نو دوی خپل د اړتيا وړ اجناس نورو هيوادو څخه واردوي، ممکن يو شمير هيوادونه د خپلو ملي صنايعو او کورني کاروبارونو د ملاتړ په خاطر صنعتي کولو، د خود کفايي پاليسيو تطبيق، د تعرفو له لارې د يو شمير اقلامو د واردولو محدوديت، ونډې ټاکنو او نورو تدابيرو بانديې لاس پورې کړي يا به هم ممکن يو شمير واردات بيخي منع کړی. هر هيواد دا هڅه کوي چې صادرات يې تر وارداتو زيات وي تر څو خپل سوداګريز بيلانس Balance of Trade مثبت وساتي، تجارتي بيلانس په يوه ټاکلي وخت (معمولاً يو کال) کې د يو هيواد د وارداتو او صادراتو د پولي ارزښت ترمنځ توپير ته ويل کيږي. که چېرې بهر ته د صادرو شويو اجناسو ارزښت په ييزو پيسو په پرتله يو لوړ ارزښت و، د دې لامل شو چې ګڼ شمېر بهرني توليدات هېواد ته رادننه شي، خو صادرات ډېر ونه هڅول شي. په پرمختايي هيوادو کې د صادراتو دتعويض دغې ستراتيژۍ د عوايدو له عادلانه وېش سره هم مرسته ونه کړه. يو بل واقعيت داو چې د کورنيو صنعتي توليداتو لپاره په داخل کې تقاضا د يوه محدود وخت لپاره وه، وليدل شول، کله چې اړتيا وې اشباع او پوره شی، نور نو د دغه ډول توليداتو بازار سرېږي. له دې پرته يو څه سياسي فشارونه هم موجود وو، چې د دغه ډول ستراتيژۍ د غوره کولو پرمهال يې پرمختايي هېوادو ننګه وکړه، چې په دې کې يو يې د ملګرو ملتونو د نړيوالې سوداګرۍ انکشافي کنفرانس (UNCTAD) او د اسې نورې اسانتياوې وې، چې د پرمختيايي هېوادو لپاره يې نوې لارې پرانيستې، له دې ټولو سره سره وروستۍ نظريه داده چې پرمختيايي هېوادونه بايد د خپلو داخلي ريزرفونو او کورني پوتانشيل څخه استفاده وکړي او بايد خپلو داخلي امکاناتو ته پام واړوي.

واردات **imports**

له يوه هيواد څخه بل هيواد ته د اجناسو او خدماتو يو جريان دی چې د بهرنی تجارت يوه برخه جوړوي. په بله وينا: له بهر څخه د هيواد د ننه ته د مالونو او خدمتونو راوړل، واردات دی. په

د محاسباتو هغه توازن چی په عاید کی کمښت ښکاره کړی.

دعاید توپیرونه **income differentials**

د بېلابېلو وګړو په عوایدو کې توپیرونه. دغه توپیر ممکن د دندو د ډول، دکار د دروندوالي او سپکوالی، مهارتونو کې د توپیر یا د کار ځایونو د توپیرونو او نورو لاملونو له کبله وي. یو شمېر سیمو کې مزدونه تر نورو سیمو پورته وي، ځینو هېوادو کې د کلیوالي او ښاري سیمو ترمنځ مزدونو او عوایدو کې توپیر وي او داسې نور لاملونه. دا هریو یې د عاید توپیر بلل کېږي.

د عوایدوپالیسي **income policy**

د عاید سیاست د عمومي اقتصادي سیاستونو یوه برخه ده. ځینې وخت دولت د مزدونو د پړسوب یا تورم د کنترول په موخه د مزدونو په چارو کې مداخله کوي. په دې حالت کې دولت د یوې پالیسۍ له مخې د مزدونو د فشار د تورم د مخنیوي یا اقلاً د محدودولو په خاطر د پولي سیاست له مخې په نا سیده توګه لاسوهنه کوي او د تورم مخه نیسي یا هم په سیده توګه د عاید دپالیسي په واسطه د توافق شویو مزدونو کچه ثابته ساتي او تر کنترول لاندې یې نیسي. مثلاً دولت تر یوه مهال پورې په مزدونو کې هیڅ زیاتوالی نه راولي، یا د مزدونو اعظمي حد ټاکي او له هغه څه پورته اجازه نه ورکوي (سره له دې چې

یوه کال کې د هغه د وارداتو په پرتله زیات وي، نو سوداګریز بیلانس یې مثبت دی او که ددې سرچپه وي، سوداګریز بیلانس یې منفي دی. د تجارت د بیلانس منفي والی دا معنا لري چې دغه هیواد د خپلو صادراتو په پرتله ډېر اجناس وارد کړي دي او په دې توګه ډېرې پیسې له هېواد څخه وتلي دي. په عمومي توګه صادراتي او وارداتي اجناس په درېیو برخو وېشل کیږي:

- مجاز اجناس: هغه اجناس چې قوانینو، مقرراتو او لوایحو ته په کتنو سره د هغو صادرول او واردول جواز ته ضرورت نه لري.
- مشروط اجناس: هغه اجناس چې واردول او صادرول یې د جواز اخیستو ته اړتیا لري.
- ممنوع اجناس: هغه اجناس چې صادرول او واردول یې په بیلابیلو دلایلو منع وي.

عاید **income**

د یوه شخص (حکمي او حقیقي لکه وګړي، تصدی، شرکت یا هېواد) هغه ګټه، یوه اندازه خدمات وجوه او لاسته ورتلونکي پیسې دي، چې په یوه ټاکلې زماني دوره کې محاسبه کېږي. په یوه ټاکلي وخت کې د یوه اقتصاد لپاره ور ترلاسه شوي اجناس خدمات او پیسې.

د عاید کمښت **income deficit**

په عاید کی کسر. هغه کمښت چی د تیر مهال په پرتله په عایداتو کی پیښ شوی دی. د یوی موسسي، تصدی، کورنۍ یا بل هر سکتور او واحد

$$I = \frac{Pn}{Po}.100$$

د لته:

I - شاخص

Pn - دپام وړ موده یا دوره

Po - اساسي کال یادوره ده.

index number **شاخص نمبر**

هغه عدد چې د مرکبو ښکارندو، ارقامو، مشاهدو او اعدادو تناسب په انډولیز ډول ښکاره کوي، د بېلابېلو ټولنیزو اقتصادي او چاپیریالي پدیدو د مقایسې نسبې ښودنه کوي. په بله وینا شاخص یو احصائیوي مقیاس دی، چې په دوویا له هغو زیاتو متحولینو کې بدلونونه د سیمې، وخت او یو شمېر نورو ځانګړنو (عاید، لګښت، بیو، جوړښت اونورو) له مخې د پرتلې په توګه ښکاره کوي. عمومي فرمول یې داسې دی، چې د پام وړ عدد د اساس کال پر رقم یاندې د تقسیم او په سلو کې ضرب کېږي، ترڅو په سلنې سره ځواب ترلاسه شي مثلاً:

$$I=\frac{Pn}{Pn}.100$$

index number **شاخص عدد**

هغه عدد دی چې د مرکبو ښکارندو، ارقامو، مشاهدو او اعدادو تناسب په انډولیز ډول ښکاره کوي، یا په بله وینا: د هغو بېلابېلو ټولنیزو، اقتصادي او چاپېریالي پدیدو د مقایسې نسبي ښوونه، چې مقایسه یې مد نظر وي. شاخص نمبر یا Index

د غه حکم ته قانوني او اجباري بڼه نه ورکوي، بلکې د یوه سیاست په توګه یې په پام کې نیسي)، ځینې وخت بیا له قانوني لارې د مزدونو زیاتوالی تریوه لازم وخت پورې منع کوي.

incorporation **شرکت**

هغه کاروبارونه چې د څو تنو ونډه والو او انډیوالو له خوا پرمخ بیول کېږي. دې ډول شرکت ته Corporation هم ویل کېدای شي، یا د حقوقي شخصیت لرونکې موسسه.

increment **زیاتوالی**

د یو شي اضافه کېدل، مثلاً د ګټې زیاتېدل. هغه جریان چې په هغې سره زیاتوالی یا اضافه کېدل واقع کېږي، Increasing بلل کېږي. پرمختګ.

indenture **تړون**

د اقتصادي معاملاتو لپاره لیکل شوی قرارداد. رسمي هوکړه.

index **شاخص**

شاخص یا شاخص عدد index number یو احصائیوي معیار دی.. دغه عدد په یوه ټاکلي زماني دوره کې ملي ناخالص تولید، مزدونه، استخدام او نورو برخو کې د متحولینو اندازه ښکاره کوي، چې ارزښت یې د سلو له مخې وي. دا د هغو ښکارندو لپاره او په هغو حالاتو کې په کارځي چې د ارزښت لپاره کوم بل معیار او مقیاس ونه لرو. عمومي فورمول یې دادی:

اوڅېړنه وربانديې کوي، چې په صنعتي سکتور کې د کارګر، متصدي، خامو توکیو،پروسس شویو اجناسو، مزدونو، صنعتي کارځای، دصنعتي پروسې د مدیریت او صنعتي تولیداتو ته د بازار موندنې په هکله بحث کوي.

industrial firm **صنعتي تصدی**

هغه کار ځای او تصدی چی خام یا نیم کاره توکی په کار تمامو پروسس شویو صنعتی اجناسو بدلوی. د صنعتی پروسس ځانګړی تصدی.

industrial localization

صنعتي ځای پرځای کېدل

ډېر ځله صنعتي کارځایونه له یو ځای څخه بل ځای ته کډه کوي. په بله وینا په یوه سیمه کې د صنعت ځای پرځای کېدل یو شمېر لاملونو پورې تړلي چې هغه دادي: د خامو توکو لنډوالی، ترانسپورتي اسانتیا، د اوبو شتون، د انرژیکي منابعو شتون، پراخه او ارزانه ځمکه. هغه لاملونه چې د صنعتي کارځایونو د کډه کېدو او مناسب ځای ته دتګ په برخه کې د یادونې وړ دي دادي:

دموجوده ځمکې د اجارې لوړېدل، دښاروالیو پالیسي او د یوشمېر لګښتونو زیاتېدل، نورو سیمو ته چې ارزانه ځمکه او خام توکي ولري د بریښنا غځېدل،د ترانسپورت د اسانتیاوو پراخېدل او نور.

industrial research **صنعتي څېړنه**

هغه څېړنه چې د خصوصي صنایعو له خوا یا د صنعت په سکتور کې د صنعتي نویو محصولاتو د

Number یو احصائیوي مقیاس دی، چې په دوو یا له هغو زیاتو متحولینو کې بدلونونه د سیمې، وخت او یو شمېر نورو ځانګړنو (عاید، لګښت، بیو، جوړښت او نورو...) په پرتله ښکاره کوي.

indirect production **غیر مستقیم تولید**

کله چې یوه وسیله، جنس یا ماشین جوړېږي، چې هغه بیا د یو اړتیا وړ جنس د تولید لپاره کارول کېږي، نا سیده تولید بلل کېږي. په بله وینا د داسې یو څه تولیدول چې د اړتیا اوسیده استهلاک وړ جنس تولید اسانه کړي.

indirect tax **ناسیده مالیات**

کله چې دولت د یو شمېراجناسو مالیه یا ګمرکي تعرفه لوړه کړي، ظاهراً دغه بیه سوداګر دولت ته ورکوي، خو په حقیقت کې په بازار کې د قیمتونو په لوړېدو سره همدا مالیه په خلکو وضع کېږي. یعنې هغه مالیه چې بار یې په اساني او په نه لیدونکي توګه مالیه ورکوونکې د بل چا په اوږه اچوي.

industrial district **صنعتي ناحیه**

هغعه پراخه سیمه چې په هغې کې یو شمېر صنعتي فابریکې او کارځایونه ځای پرځای وي. دغه ډول صنایع زیاتره یو بل سره تړلي وي او د تولید د خصوصیاتو له پلوه یو بل سره ورته وي.

industrial economics **صنعتي اقتصاد**

د اقتصاد د علم هغه څانګه ده چې د صنعت او صنعتي کېدو په اړه اقتصادي سیستمونه ارزوي

افغانستان په شان ګڼ شمېر نورو پرمختیایي هېوادو کې لا اوس هم مسلط او مهم سکتور د کرنې سکتور دی. دوی باید نورو برخو ته هم وده ورکړي. کله چې د دوی نور په پښو دریدلی صنایع ګړندی وده وکړي اوترکرنې څخه مخکې شي، نو دایې د صنعتي کېدو یوه نښه ګرځي. د دویمې نړیوالې جګړې له پای ته رسېدو څخه وروسته ګڼ شمېر پرمختیایي هېوادونو همدا ستراتیژي غوره کړه او تر شپېتمې میلادي لسیزې پورې یوازې څو هېوادونو ښې پایلې درلودې. په تېره بیا هـــــــغو هېوادو چې د خپلو صـــــــادراتو پیاوړي کولو ته یې پاملرنه کړې وه، صنعت یې هم ښه شو او تر۱۹٦۰ م. کلونو پورې د صنعتي کېدو مرحلې ته ورسېدل، خو ټول پرمختیایي هېوادونه هغه بریدته ونه رسېدل، لکه هغسې چې له نظري پلوه اټکل کېد. یعنی وده عملاً واقع نه شوه، دا ځکه چې دوی دا تشخیص نه کړه، چې ایا پانګونه به په کومه برخه کې ښه مولدیت ولري. ځینو نورو ونشو کولای بهرنیو صنعتي توکو سره سیالي وکړي، ځینو نورو ته صنعتي کول ډېر ګران او غیر اقتصادي تمام شول، یعنې دوی ته په کور دننه د یوه صنعتي جنس تولیدول تر واردولو ګران پریوتل. لنډه دا چې له دوهمې نړیوالې جګړې وروسته پخواني مستعمره کوچني پرمختیایي هېوادونه ډېر ژر په دې باندې وپوهېدل چې د پاییدونکو صنایعو د ښه تولید اود صنعتي مراکزو د پرمختیا،نویو بازارونو ته د لارو موندلو او په صنعتي تولید کې د ستونزودحل موندلو لپاره ترسره کېږي. د صنعتي تولیداتو او د بازار داړیکو په برخه کې علمي څېړنه.

صنعتي انقلاب **industrial revolution**

هغه یو ډېر ژور او بنسټیز تحول چې په صنعت او دتولید په تخنیک کې راغلی وي. د اتلسمې پېړۍ په پای او د نولسمې پېړۍ په پیل کې د تولید په تکنالوژۍ اوله لاسي صنعت څخه لوی ماشیني صنعت ته د اقتصادي نظام بدلون.

صنعتي اتحادیه **industrial union**

د صنعتي فابریکو او کارځایونو د کار ګرانو هغه ټولنې چې غړي یې یوه صنعت پورې اړه لري او د خپلو صنفي حقوقو لپاره سره یو ځای شوي وي، لکه د ډبرو دسکرو د کان کارګران، د وسپنې د پټلۍد کارګرانو صنعتي اتحادیه او داسې نور.

صنعتي کېدل **Industrialization**

د یوه هېواد د اقتصادي پرمختیا داسې پړاو ته ور رسېدل دي، چې د کرنې په پرتله یې د صنعت وده ګړندې او اوچته شي. وروسته تردې پړاو څخه په ټول اقتصاد کې د صنعت اهمیت اوچتېږي، لکه چې پوهېږو، زیاتره وروسته پاتې او پرمختیایي هېوادونه یوازې یو مسلط سکتور لري. د

تولید لپاره هلته سیالي کوي. د نن ورځې لاسي صنعت یوه پرمختللې پېچلې اتومات او میکانیزه پړاوته وده کړې ده اوله مانو فاکتور څخه ماشیني پړاو ته اوښتی، خو په یو شمېر پرمختیایي هېوادو کې لا هم لاسي صنعت د دوی ملي تولید کې اوچت ارزښت لري. د بېلګې په توګه په افغانستان کې لاسي ګنډل، غالۍ اوبدل، تېغر اوپوستین جوړول، پوزی اوټوکرۍ جوړول او نور محلی تشبثات لا اوس هم د مانو فاکتور په کتار کې په اقتصاد او د وګړو کار ګومارنې کې خپل ارزښت ساتلی دی. د چین په شان یو لوی اقتصاد کې هم تراوسه لاسي مستظرفه صنایع خپل ارزښت لري، حال دا چې د امریکې متحده ایالاتو، جرمني، انګلستان، کاناډا، روسیې او یو شمېر نورو هېوادونو کې ماشیني صنعت څو څو ځله پیاوړی او پرمخ تللی دی چې دوی یې د اتو یا اوو صنعتي هېوادونو G8/G7 په کتار کې درولي دي. په دغو هېوادونو کې صنعتي څانګو یو بل سره ځانګړی اړیکې ایجاد کړې دي.

inexhaustible resources

نه تمامېدونکې سرچینې

هغه طبیعي شتمني او زیرمې یا منابع چې دایماً موجودې وي، خو ددغو سرچینو یا منابعو و فرت او دایمي والی هیڅکله د دې لامل نه کېږي، چې بشریت ورته احتیاج ونه رامنځته کولو لپاره لا هم ډېرې ستونزې ورته په مخکې پرتې دي، نو ځکه په صنعتي کولو کې پاتې راغلل او د دوی بازارونه لا صنعتي تولیداتو ته ډېر کوچني وو. بده خو داوه چــــې دوی مجبور و د خپلو صنایـــعـــو لپاره ځینې خام توکي له بهر څخه وارد کړي (افغانستان اوس هم مجبور دی د خپل صنعت لپاره عادي خام تو کي له بهره په تېره پاکستان څخه وارد او بیا وروسته تریوې لنډې پروسې یې ټوله صنعتی پروسه بشپړوي)، چې په دې توګه ورته اقتصادي نه تمامېږي. له بلې خوا د دوی خپل خام توکي ډېر ارزانه بهر ته صادرېږي، نو ځکه یو شمېر دغه ډول هېوادونو د صنعتي کېدو د ستراتېژۍ پرځای بېر ته د کرنې ښه پرمختګ او دکلیو پراختیا ته پام واړاو. په داسې حالاتو کې یوه پرمختیایي هېواد ته د ا مهمه ده چې په دې باندې وپوهېږي، چې آیا د دوی پانګونه په کومه برخه کې اغېزمنه ده.

industry **صنعت**

په لغت کې صنعت د عربي ژبې له (صنع)څخه اخیستل شوی چې د جوړولو معنا لري، په اصطلا ح کې او په اروپایي ژبو کې هغه پروسه ده چې د هغې په ترځ کې خام مواد په کار تمامو تولید شویو توکو بدلېږي. د خامو موادو پروسس.

په یوه بشپړ رقابتي بازار کې صنعت هغه چوکاټ دی، چې ګڼ شمېر کار ځایونه د مشابه جنس د

تعرفو ته پاملرنه وکړي او خپل نو پایه صنایع، د وارداتو مقابل کې پیاوړی وساتي. کله چې دغه صنایع پیاوړي شول او د سیالۍ جوګه شول، وروسته تر هغه ګمرکي تعرفې څخه صرف نظر کېدای شي، دې بحث ته infant industry argaument نوم ورکړل شوی چې اقتصاد پوهان په دې بحث کې لازمي پایلې ترلاسه کوي. په بحث کې تعرفې د خامو موادو بیه، سبسایدي او پر نورو تکنالوژیکي او انرژیکي ستونزو بریالي کېدل شامل دي.

infant mortality rate

د ماشومانو د مړینې نسبت

په هرو زرو تنو ماشومانو کې پنځه کلنۍ عمر ته تررسېدلو مخکې مړینې. دا یوه دیموګرافیکي نومونه ده، چې د یوه هېواد روغتیا او د نفوسو د غوره والي لپاره دعامه خدماتو دشتون استازیتوب کوي. پرمختایي هېوادونه هڅې کوي چې دغه نسبت ټیټې کچې ته راولي.

پایله ترلاسه کول **Inference**

له یوه بحث، تحلیل، احصائیوي میتود یا اقتصادي ارزونې څخه یوه پایله را ایستل. له مقایسه کولو او غورچاڼ څخه وروسته استنباط او د قطعي حکم په خاطر دارقامو او احصائیوي تحلیل نتیجه بیانول.

لري، یا خپل روابط ورسره پرې کړي یا یې استعمال او اهمیت کم کړي، بلکې اقتصاد کې لا مهمې دي. لکه اوبه، د لمر انرژي او د اوبو غاړو څپې یا د مدو جزر انرژي Tidal energy او نورې سرچینې.

نوی په پښو درېدلی صنعت **infant industry**

لا هم پرمختیایي هېوادونه د خپلو صنایعو په فکر کې دي او دا ورته مهمه ده چې خپلې ډېرې اړتیاوې د کور دننه د صنعتي پروسې په بهیر کې تولید او عرضه کړي. سره له دې چې یو شمېر صنایع نوي په پښو دریدلي بلل کېږي، خو له دې نوي والی سره سره، خپل ځانګړی ارزښت لري. کله چې یو صنعت یا صنعتي څانګه په خپلو لومړنیو پړاوونو کې وي او د بهرنیو اجناسو د سیالۍ له کبله یې په بازارونوکې ونډه نا چیزه وي، دې ته infant industry (نو پایا نوي په پښو دریدلی صنعت) وایي. دغه ډول صنایع باید د بهرنیو وارداتو په وړاندې د دولت له خوا حمایه شي، په هغو کې د صرفه جویي په لارو- چارو فکر وشي او کیفیت ته یې پاملرنه وشي. په دې توګه نوي رامنځته شوي صنایع د دوی د خامو موادو لپاره د ماشین حیثیت پیدا کوي او د عاید په لوړېدو او کارموندنې په برخه کې ورته ګټور ثابت او له یوه سکتور څخه هېواد د څو نورو سکتورونو لرونکی کېږي. دولتونه باید په دې حالت کې

۱. یویا څو متحوله (په مشاهداتو کی دشاملو واحداتو خصوصیت)کوم
۲. چي دڅیړلو په موخه انتخابیږی.
۳. د چمتوشویوارقامو یامشاهداتو د واحداتو څخه جوړه شوي نمونه
۴. په نمونه کي دموجودومعلوماتو په بنا د جمیعت په اړوندنتیجه گیري
۵. او دنتیجه گیري (استنباط)په خاطر د اطمینان ددرجي سنجش، خو د تشریحی احصاییی عنصر صرف دارقامو او اعدادو هغه مجموعه ده چی دهغو کمی خصوصیات غواړو تشریح کړو.

inflation **تورم**

د موثرې تقاضا په گټه دمجموعي تقاضاو مجموعي عرضې ترمنځ د مجموعي تناسب گډوډېدل. دپیسو دحجم زیاتوالی، د هغو د پیریدلو دتوان کمېدل. د پیسو پرسوب اویا هم د نرخونو لوړېدل.

inflationary recession **انفلاسیوني رکود**

هر هغه اقتصادی دېوالی، رکود او خرابوالی چی د انفلاسیون له امله ولیدل شی. انفلاسیونی ناوړه اغیزه.

informal hidden economy

پټ یا غیر رسمي اقتصاد

پټ، غیر رسمي، تر ځمکې لاندې یا تور اقتصاد ټول هغه اقتصادي فعالیتونه را اخلي چې د دولتي مقرراتو یا قوانینو برخلاف وي، یا هم د

inferential statistics **استنباطي احسایه**

دارقامو د یولوي سیټ لپاره د ارقامود نموني څخه په استفادی د تخمین کولو، تصمیم نیولو، پیشگویي اونورو نتیجه گیریو په خاطر د ځانگړوروشونو په کار وړل او له هغو څخه یوه روښانه نتیجه اخیستل دی. یا: استنباطي احصایه د ارقامو د یوې گڼې مجموعي (نفوس یا Population) د خصوصیاتو د استنباط د ترلاسه کولو لپاره ځینې چارې، چلند، بېلگې او پروسیجرونه دي، چې د ټولو ارقامو څخه د نمونې (Sample) په بنه خلص معلومات په لاس ورکوي. په دې برخه کې احتمالات، د احصایوي فرضیو ازمایښت، د نفوسو پارامتر او نور راځئ چې دغه برخه کې عموما د احصایې ارتباطي روشونه (Correlation methods) لکه د پیوستون ضریب یا Correlational Coefficint، د خطایا ښوېدنې موندل او نور او همدارنگه استنباطي روشونه (Infarential Methods) راځي. په استنباطي روشونو کې هره هغه نتیجه چې د نمونې یا کوچنی شمېر ارقامو څخه په لاس راځي او بیا هغه په ټول نفوس یا په گڼو ارقامو تطبیق او تعمیم کوو ټول همدې کې راځي، چې دا بیا د محقق او څېړونکې یا مطالعه کوونکي هدف او د کار ساحې پورې اړه لري، چې ایا ده د کوم مقصد لپاره کومه نمونه غوره کړې او غواړي د نمونې د کوم خصوصیت له مخې په ټولو راټولو شویو ارقامو حکم وکړي.

داستنباطي احصایي پنځه عناصر دا دی:

د نوښت نظریه **initiative theory**

نوښت د ژوند ټولو ډګرونو او هره شیبه کې د پاملرنې او ستاینې وړ دي. په اقتصاد کې یو شمېر پوهان وايي: چې د سپما او صرفه جویې یا تسریف لپاره زیات تبلیغ ممکن خلک ډېر سوګت او خسیس کړي، نو ځکه دوی د دې وړاندیز کوي چې خلک باید د صرفه جویې پرځای په تولید کې نوښت ته وهڅول شي، تر څو اقتصاد او تولید ښه شي او عواید اوچت شي، د نوښت دغه نظریه هغه وخت رامنځته شوه چې د صرفه جویې لپاره ډېر زیات تبلیغ شوی و.

اختراع **innovation**

اختراع او علمي ابداعات د پرمختیا کلیدي ضرورت دی. په اقتصاد کې اختراع او ابداع بازار ته د نویو اجناسو او خدماتو وړاندې کول اویا د هغو طرز دی، چې د هغو لپاره څېړنه ضروري ده. اختراعات د اقتصادي پرمختیا او د ودې مهمه سرچینه او د مولدیت داوچتولو وسیله ده. په اختراعاتو سره بازارونه پراخېږي او د یوه اقتصاد دننني امکانات پرکار لوېږي.

عامل **Input**

هغه څه چې وربانديې حاصل ترلاسه کوو. هغه سرچینه یا سرچینې چې د تولید لپاره په کار ځي (و.ګ. factor of procdution).

قوانینو له تطبیق څخه تېښته کوي یا د مقرراتو یوه برخه نه مراعاتوي. په پرمختیایي هېوادو کې له بده مرغه دا ښکارنده شته. علت یې دادی چې لا هم اقتصادي فعالیتځایونه او کاروباریان قانون ته درناوی نه لري او دولتي ادارات د مقرراتو په عملي کولو کې کلک نه دي. په ټوله نړۍ کې په سلو کې ۲۵ کاروباریان په پټ اقتصاد کې اخته دي، خو د دغې شمېرې ډېره برخه پرمختیایي هېوادو کې ده. دغه ډول فعالیتونه د نهایت مجبوریت نه وي، دا ځکه چې د قانوني استخدام پوره فرصتونه ندي برابر شوي. په پرمختللو صنعتي هېوادونو کې یې یواځېنۍ ښه د مالیاتو له ورکړې څخه په پټه مخ اړول دي، خو پرمختیایي او وروسته پاتې هېوادو کې ډېرې ناوړه نورې بڼې هم لري.

بنسټیز جوړښت **infrastructure**

د اقتصادي ودې لپاره هغه بنسټیز جوړښتونه چې د تولید او د خدماتو د پرمخ بیولولپاره اسانتیا رامنځته کوي. پرمختیایي هېوادونه لا اوس هم د خپل اقتصاد لپاره پیاوړی: زیر بنا چې د دوی اقتصاد وربانديې په ښنو ودرېږي، نه لري. په دې کې ټول عمومي وسایل او اسانتیاې لکه لارې، د وسپنې پټلۍ، بندرونه، هوایي ډګرونه، د برېښنا بندونه، تیلیفون او نور راځي. دغه ډول زیربنا د پرمختیا لپاره یوه لومړنۍ اړتیا ده.

زر) هم د حق البيمې په توګه واقع کېدای شي، خو بې ارزښته او ممنوع اجناس د حق البيمې په توګه نه شي منل کېدای. په دغه ډول قرداد يا تړون کې د دوو لوريو شتون (مشتري يا بيمه کېدونکی او شرکت يا بيمه کوونکی) حتمي دی. د بيمې موضوع د ټاکلو پيسو په مقابل کې د بيمه کوونکي له خوا د بيمه کېدونکي د منقولو او غير منقولو اجناسو، صحت او کاروبار بچ کول له زيان او ضايع کېدو څخه دي، چې د زيان د پېښېدو په صورت کې به د بيمې شرکت خساره ورکوي. په حقيقت کې بيمه په اصل کې د خطر مخنيوی نه کوي، بلکې د نوموړيو احتمالي خطرونو مسؤليت د بيمې شرکت ته انتقال مومي او بيمه کوونکی شرکت د دغو احتمالي خطرونو منل د حق البيمې په بڼه په غاړه اخلي. بيمه په دې وروستيو کې د اقتصادي فعاليتونو د پراختيا او د تشبثاتو د رسک منلو د وړتيا او چټېدو او د پانګې اچونې د فعاليتونو د ګړندتيوب يوه مثبته انګېزه ګرځېدلې ده چې نن ورځ يو پيچلی او له اقتصادي اړخ پرته د حقوقي اړخ لرونکی بحث دی.

insurance company **د بيمې شرکت**

هغه شرکت يا کمپنۍ چې بيمه ليکونه پلوري. د بيمې اداره. (و.ګ. بيمه insurance).

input- output analysis **د عامل حاصل**

په عمومي توګه يو نظري چوکاټ دی چې د عواملو د لګښت او د حاصل اندازه پرتله کوي. په اقتصاد کې هغه نظر چې له يوې خواخام توکي (عوامل) او بلې خوا ته په صنعت کې توليد شوي حاصلات سنجوي او د راتلونکي لپاره اقدام کوي، البته متحولين ثابت فرض کېږي.

institute **موسسه، بنسټ**

يو پلان شوی تشکيل، بنسټ او جوړښت دی چې په هغې کې د وګړو اړيکې، رول او د ندې موخو ته د رسېدو لپاره واضح شوي وي. انستيتوت معمولاً مرستندويه تشکيلات دي.

insurance **بيمه**

په لغت کې ډاډ او اطمېنان ته ويل کېږي، خو په اصطلا ح کې بيمه هغه تړون دی، چې بيمه کېدونکی شخص (حقيقي او يا هم حکمی) ځان د يوه اندازه پيسو په مقابل کې له بيمه کوونکي (د بيمې شرکت) سره ثبت او ځان د احتمالي اضرارو او خسارو په مقابل کې بيمه کوي، يعنې بيمه کېدل يو ډول تضمين دی، چې د بيمې د شرکت له خوا دپيسو ټاکلی عايد اويا د کوم بل مالي بدل (عوض) په مقابل کې افرادو او موسساتو ته په اقتصادي او ټولنيزو برخو کې ورکول کېږي. هغه پيسې چې مشتري يې د بيمې شرکت ته ورکوي د حق البيمي په نوم يادېږي، پرته له پيسو نور ارزښت لرونکي اجناس (لکه سره

مشکل کار دی، نو د مالي راپورونو په ترتيب او ثبت کې يې نه ليکلو.

نه لمس کېدونکي ماليات **intangible tax**

معاصر وخت کې د واحدې ماليې پرځای څو ګونې ماليه ټولېږي، يعنې د پخوا په شان يوازې ماليه په ځمکه يا بل ملکيت نه ده، بلکې په ټولو عايد لرونکو فعاليتونو او اقتصادي معاملوماليه وضع کېږي. څو ګونې ماليه او د ماليې د پوښښ پراختيا د دولتونو عوايد اوچت او اقتصادي فعاليتونه هڅولي دي. يو هم په دې کې په نه لمس کېدونکو سرچينو باندې ماليه وضع کول دي لکه په اسهامو باندې ماليه.

تشديدي کرنه **intensive agriculture**

د کرنې هغه ډول چې په کوچنيو کروندو کې پرمخ بيول کېږي او د ځمکې په هره ټوټه (هر توليدي واحد) باندې ډېر لګښت کېږي، او له هر توليدي واحد (يوې ټوټې ځمکې) څخه اوچت حاصل ترلاسه کېږي. په دې کرنه کې د لوړ مولديت لرونکی ټول ميتودونه لکه کيمياوي سره، د افتونو او ناروغيو دفع اوکنترول او نور تشديدي روشونه په کار ځي. تشديدي کرنه هغه وخت ترلاس لاندې نيول کېږي، چې نوره ځمکه په واک کې نه وي او د ځمکې اقتصادي استعمال د هغې دفزيکي چوکاټ اخري حد ته رسېدلی وي، حال دا چې

حق البيمه **insurance premium**

هغه اندازه وجوه او پيسې چې بيمه کېدونکي يې د راتلونکي زيان يا خطر د جبران په خاطر بيمه کوونکي ته سپاري. کېدای شي، د بيمې حق په يو ځل يا په قسطونو د بيمې شرکت ته وسپارل شي.

د بيمې موضوع **insured / assured**

بيمه شوې شی، هغه څه چې بيمه کېږي.

بيمه کوونکی **insurer**

هغه څوک چې د بيمې د حق په مقابل کې هغه چاته چې حق يې سپارلی وي، مصونيت چمتو کوي لکه د بيمې شرکت.

بيمه کوونکی **insurer / assurer**

هغه څوک (معمولاً د بيمې شرکت) چې د حق البيمې په ترلاسه کولو د بيمه کېدونکي د راتلونکي زيان يا خطر جبران په غاړه اخلي.

غير مادي شتمنی **intangible assets**

هغه شمتني چې فزيکي موجوديت نه لري، خو معنوي ارزښت او راتلونکي (مادي او معنوي) ګټې يې زياتې وي. دا مالک ته يو باور او اعتماد ور په برخه کوي، لکه اختراعات، غوره او نيک شهرت، تجارتي نښان (مارک)،فرمول اور. د فرسايش دوره يې له ٥- ٤٠ کلونو په پام کې نيول شوي، سره له دې چې مهمې اقتصادي سرچينې دي خو سنجش، محاسبه، څېړنه، او ارزونه يې ستونزمن کار دی، ځکه چې په مقداري بڼه يې ارائه کول يو

منځوی تکنالوژي intermediate technology

د پوهې، تخنیک، وسایلو او لارو- چارو هغه مجموعه چې د پرمختللو صنعتي هېوادونو د ډېرې پېچلې، گرانبیه او پانگه کښې یا سرمایه بُر تکنالوژي او د وروسته پاتې عنعنوي تولیدي طریقو اولارو چارو ترمنځ وي. عموماً د پرمختیایي هېوادو لپاره مناسبه تکنالوژي (appropriate technology) سپارښت کیږی.

international division of labor

د کار نړیوال وېش

د سیمو، هېوادونو او لویو وچو (براعظمونو) ترمنځ د منابعو، تولیدي عواملو، اقلیم، کارځواک، د مولدیت د کچې او نورو له مخې توپیرونه شته. د غو توپیرونو یو شمېر دغو سیمو او هېوادو ته د ځانگړو تولیداتو په برخه کې مزیت ور په برخه کړی دی.، نو ځکه په ځانگړو څانگو کې تخصص رامنځته شوی دی. د کار ځواک د مولدیت توپیر (ریکاردو) وښود، خو د بېلابېلو عواملو پریماني (هکشر اوهلین) وښودل. ددې دواړو فکتورونو له امله د کار نړیوال وېش رامنځته شو. له همدې امله یو شمېر هېوادونه د یوه شمېر ټاکلو اجناسو او خدماتو په تولید او عرضه کې ځانگړی تخصص لري او په همدغو برخوکې یې د تجارت مزیت ترلاسه کړی دی.

منبسطه کرنه یا extensive agriculture بیا هغه ډول کرنه ده چې په پراخه کروندو کې کرنه کېږي او وار په وار نوې ځمکې تر کر لاندې راځي، یعنی فزیکی چوکاټ لا هم موجود وی. افغانستان او د افغانستان په شان یو شمېر پرمختیایي هېوادونه لا هم د ا امکان لري چې منبسط استعمال ته پام واړوي. دوی ته تشدیدي روشونه گران تمامېږي، دا ځکه چې ټول عوامل، تکنالوژي او نور وسایل له بهر څخه واردوي.

ربح interest

هغه بیه او ورکړه چې د پانگې د خدماتو په وړاندې تادیه کېږي، یا: په یوه ټاکلې دوره کې یوازې د پیسو په بڼه (Monetary capital) د پانگې پاداش ربح ده چې د کال په پای کې د ټاکلې فیصدی له مخې تادیه کېږي، هغه پانگه ورکوونکی د ربح په موخه بل چاته پور ورکوي، د lender په نوم یادېږي، هغه څوک چې ټاکلی سلنه ربح په یوه کال کې مني او پور اخیستل شوی پانگه په کار ا چوي، هغه ته borrower ویل کېږي، یا: د lender له خوا د ورکړل شویو پیسو د استعمال په وړاندې د Borrower له خوا ټاکلې سلنه ورکړه ربح ده. په دې ډول سره که دکار په وړاندې ورکړه مزد وبولو، نو د ځمکې په وړاندې ورکړه به کرایه او د پانگې په وړاندې ورکړه به ربح وبولو.

حد، د بېوزلۍ کرښه (poverty line)ده. دا هغه برید دی چې وګړي د معیشت لپاره حد اقل وسایلو څخه لږ ولري. د بېوزلۍ مسئله د ملګرو ملتونو په اجندا کې شامله موضوع اود زریزې په اهدافو (MDGs) کې راغلې خبره وه، خو کله چې د نړیوال بانک له خوا د عاید داسې برید وښودل شو، چې د هغه له مخې د نړۍ بېوزله وګړي وپېژندل شي، دا د بېوزلۍ نړیواله کرښه وبلل شوه، چې نړیوال بانک هغه د یوه وګړي لپاره په یوه ورځ کې یو ډالر څخه کم ښودلی دی. دغه برید د ۱۹۸۵ م. کال د یوه ډالرد پیرودنې د توان پر بنسټ و (په ۱۹۹۳ م.کې د هغه وخت د یوه ډالر د پیرودنې توان ۱،۰۸ شو، یعنې د ډالرو دپیرودنې توان ممکن بېلابېلو وختونو کې تعویض شي). موخه دا چې دا یو معیار وګڼل شو ترڅو بیوزله وګړي ورباندې وپېژندل شي. که د کورنۍ لپاره یې په پام کې ونیسو، د کورنۍ د هر غړي ورځنی عاید یا مصرف همدومره محاسبه کېږي. دا کرښه صرف دیوې نړیوالې مقایسې لپاره غوره شوې ده، یعنې په واقعي توګه هر بېلابېل هېواد کې د بېوزلۍ د یوه شاخص ټاکل اوبیا یو بل سره پرتله کول ستونزمنه خبره ده. په عموي توګه د نن ورځې وروسته پاتې او پرمختیایي هېوادو کې دغه شاخص د دوی د هر یو دبیوزلي کرښې ته نژدې رقم دی. دا د ډېرو بېوزلو لپاره صدق کوي، خو د

international bank for reconstruction and development

د پرمختیا او بیا رغونې نړیوال بانک

international economics **نړیوال اقتصاد**

د اقتصاد د علم هغه برخه چې د هېوادونو ترمنځ د تولیدي عواملو د تبادلې، د مالي منابعو د جریان او د اجناسو او خدماتو د صادراتو اووارداتو په هکله بحث کوي، په پوهنتونونو کې د یو اکاډمیک د سپلین په توګه منل شوی او تیوریګانې توضیح کوي. نړیوال اقتصاد په دوو برخو وېشل کېږي.

- خالص نظریات (pure theory) دا په حقیقت کې نړیوال تجارت توضیح کوي لکه د مبادلاتو روابط، د سوداګرۍ مزایا، او داسې نور چې ټول حقیقي مقدارونه دي.
- پولي نظریات (نړیوال مالي مسایل) دا برخه تادیات، د تادیاتو بېلانس، د اسعارو بیې او د اسعارو د بیو ټاکل او داسې نور تشریح کوي چې تر ډېره بریده غیر حقیقي مقدارونه دي.

international monetary fund (IMF)

د پیسو نړیوال صندوق

international poverty line

د بېوزلۍ نړیواله کرښه

د پرمختیایي هېوادونو او لږ وپرمختللو هېوادونو (DCs/LDCs) لپاره یوه اقتصادي، اجتماعي ستونزه بیوزلي ده. د بېوزلۍ لپاره یو ښودل شوی

۳) دمجلو، بولټنونو، ورځپاڼو او نورو خبرې سرچینو کتنه.
٤) له علمي ډېرو نو یو لاسته راوړنو څخه خبریدل.
د غه ټولې برخې د اقتصادي علومو د پرمختګ، دکاروبارونو په ترقی او دراکړې - ورکړې، په ګړندیتوب کې اغېزه لري.

مداخله intervention

کله چې دولت د خپل قانوني واک له مخې د بازار د نظام په اصلاح، بدلون او ښه والي لاس پورې کوي، کېدای شي دغه لاس پورې کول او پالیسي تر کار لاندې نیول ټول اقتصاد کې وي، یا یوه برخه یا یوه بازار کې د مقرراتو، مالیاتواو سبسایدي په بڼه وي یا په کومه بله لڼه وی. دولت هغه وخت په اقتصاد کې مداخله کوي چې:
الف) کله چې په ټاکلو ساحاتو کې خصوصي سکتور خپل اقصتادي اغېزمنتوب له لاسه ورکوي.
ب) کله چې د بازار نظام د رقابتي ځانګړتیا په ترځ کې د رقابت په قوي کېدو سره کوم یو یې او یایو شمېر یې انحصار ته لاس واچوي.
ج) د ځانې ګټو ترڅنګ نورجمعي یا ټولنیز زیان رامنځته کول، مثلاً یوه خصوصي تصدي خپله ګټه کوي، خو تولیدي پروسه یې د چاپیریال په زیان وي، یعنې د انفرادي اقتصادیت ترڅنګ یو عامه غیر اقتصادیت ایجاد کړی او داسې نور. یعنې دولت ځانته د مداخلې حدود لري، دغې مداخلې کولو ته intervention وایي.

منځنۍ بېوزلۍ نړیوالې کرښې لپاره د هر وګړي لپاره ۲٫۴ ډالره ښودل شوی دی.
له بده مرغه په افغانستان کې د رسمي ارقامو له مخې په سلو کې ۳۸ وګړي د بېوزلۍ تر کرښې لاندې ژوند لري، دغیر رسمي ناتاییدشویو راپورونو له مخې په کلیوالي سیمو کې نیمایي وګړي د بېوزلۍ تر کرښې لاندې ژوند تیروي.

نړیواله سوداګري international trade

د دوو او له هغو څخه د زیاتو هېوادونو ترمنځ د اجناسو او خدماتو تبادله ده، چې د هېوادونو ترمنځ د متقابلو اقتصادي اړیکو دتامین لامل کېږي. اوسني وخت کې نړیواله سوداګري هم د حجم او هم د ارزش له پلوه لوړ برید ته رسېدلې او په اقتصادي بحثونو کې ورته زیاته پاملرنه کېږي، تراوسه پورې په نړیواله سوداګرۍ کې د پرمختیا یي هېوادو ونډه لږه ده، خو د زیاتېدو نښې یې لیدل کېږي.

انټرنیټي خدمات internet services

انټرنېټ او برېښنایي اړیکو په اقتصاد او اقتصادي فعالیتونو باندې ژوره اغېزه کړې ده. انټرنیټي خدمات په لاندې برخه کې د یادونې وړ دي:
۱) د اړیکو ټینګول او پستې تبادلات.
۲) د معلوماتو او اصلاحاتو لټول او له سوداګریزو او تولیدي اشتهاراتو خبریدل.

پانگونه **Investment**

هغه اقدام او تدابير چې په لاس کې موجودې پانگې څخه د راتلونکې لپاره نوره لا زياته گټه ترلاسه شي. د پيسو (پانگې) په لگولو سره ملکيتونه ترلاسه کول، چې په دوامداره ډول په راتلونکې کې گټه او مفاد ورڅخه ترلاسه شي. په ملکيتي گټه لرونکې بڼه د پيسو (پانگې) اړول چې اصلي پانگه محفوظه او له دې پرته در ضايت وړ گټه په دوامدار شکل ورڅخه ترلاسه شي. د پيسو اړول د توليد په وسايلو. د لا زياتې گټې په موخه د يوې پانگې په کار اچول چې له سپما څخه بشپړ توپير لري. يا د يوې بلې نوې پانگې د توليد لپاره د سرچينو جاري کول.

د پانگونې ټاکونکی **investment determinant**

پانگونې ته د اقتصاد د پرمختيا د يوه مهم فکتور په توگه کتل کېږي. د پانگونې يو شمېرټاکونکي عوامل (determinants) نشي کېدای، چې هير شي. ددغو ديتر مينتټونو شتون پانگونې سره مرسته کوي لکه د پانگې د ربح سلنه، تکنالوژيکي اسانتيا، مصئونيت، له پانگې څخه د توقع کېدونکو پايلو ډاډمنتيا، ددولت ماليه اود ماهره کارځواک شتون. ځينې اقتصاد پوهان وايي چې تر پانگونې دمخه بايد د هغې په ټاکونکوباندې کار وشي.

ځينو اقتصاد پوهانو د دولت د مداخلې په هکله اعتراض کړی، مثلاً ويلي يې دي: که چيرې دولت د غذايي توکو د روغتيايي والي لپاره هوټلونو ته هدايت ورکوي، ممکن يو شمېر هوټلونه خپل کار پرېږدي، يا که چېرې دولت يو جنس ته سبسايدي ومني، ممکن د هغه سيالي کوونکی له ماتې سره مخامخ شي، حال دا چې دا د بازارد نظام له اصل سره برابره نه ده او داسې نور اعتراضونه.

زيرمتون **inventory**

ساتنځای. زيرمتون يا گودام د تصدی، د کار ځای، صنعتي اقتصاد او تدارکاتو گډه اصطلاح ده. موخه ورڅخه د ساتلو هغه ځای دی چې هلته خام توکي، نيم کاره اويا هم پروسس شوي او کار تمام توکي زيرمه کېږي، البته گودام او ډيپو ته د اجناسو داخلول او د اړتيا پرمهال د هغو ايستل ځانگړی کارت او طرز لري چې د اسنادو دغه مجموعه د زيرمتون په بحث کې راځي.

معکوسه رابطه **inverse relationship**

په اقتصادي تحليلونو او اقتصادي سياستونو کې يو شمېر متحولين او تصاميم يو بل سره سرچپه رابطه لري. د يوه زياتول د بل د کمښت لامل کېږي. د بېلگې په توگه په استخدام کې زياتوالی د ملي عايد دکمښت لامل کېدای شي. د يوه جنس يا خدمت د کيفيت ښه کول د هغه د بيو د لوړېدو لامل کېږي او ممکن بازار کې ورته تقاضا کمه شي.

عمل په پایله کې رامنځته کېږي، چې په دې کې هم رجحانات شته او په سترګو نه لیدل کېږي.

ناقانونه مهاجر **irregular migrant**

هغه کسان چې پرته له ویزې مهاجرت کوي، یا په ټول عمر پرته له ویزې او اجازې بل هېواد کې اوسېږي، اوځینې وخت هیڅ سند او پاسپورت نه لري غیر قانوني مهاجر بلل کېږي. ځنې وخت دغه ډول مهاجرو ته پټ یا مستند شوي مهاجر هم وایي.

د پرمختیا بانک **islamic development bank**

په ۱۹۷٤ م. کال کې د اسلامي هېوادونو کنفرانس د پرمختیا لپاره د یوه سیمه ییز بانک سپارښتنه وکړه. دا یو بې سوده بانک دی، چې بې سوده پورونه ورکوي. دشراکتي ونډو په پام کې لرلو سره د صنعت او نورو برخو د پرمختیا لپاره پانګه او تضمیني پورونه چمتو کوي. د بانک مرکزي دفتر د عربستان د جدې په ښار کې دی او د ٤٥ شاوخوا اسلامي هېوادونه یې غړي دي. اسلامي پرمختیایي بانک، په اسلامي هېوادو کې یو شمېر پروژې هم تمویلوي.

ISO profit curves

د ګټې یو بل سره برابر منحني

د ګټې په ګرافونو کې د دو مستقلو متحولینو د برابریدو هغه نقطه چې هلته یې له ترکیب څخه عین اندازه ګټه ترلاسه کېږي. دا مهمه نه ده چې د یوه مقدار څومره او بل څومره. په یوه او لیګو

نه لېدونکی لاس **invisible hand**

د اقتصاد پوهانو ترمنځ یوه مشهوره شوې خبره ده. د ازاد بازار په شرایطو کې پانګوالي رقابتي سیستم کې بیې د عرضې او تقاضا د میکانېزم له مخې عیارېږي، چې د چا لاس پکې نه ښکاري، یا داسې ډېر نور مثالونه چې اقتصادي وضعیت پرته له لاسوهنې بدلوي.

نه لیدونکی لاس **invisible hand**

د اقتصاد پوهانو ترمنځ یوه عجیبه دود شوې اصطلاح ده چې ډېرو مواردو کې استعمالېږي. له دې څخه موخه داده چې ممکن ډېر څه په اقتصاد کې د اګاهانه اقداماتو، تدابیرو، پلانونو او پالیسو له مخې وي او ډېر فکتورونه، متقابل تاثیرات او د منابعو تخصیص کول او له هغو څخه ګټه اخیستل د لیدو وړ وي، خو بیا هم په مجموع کې په اقتصادکې د شخصي ګټولټون او هغو ته رسېدل، د رجحاناتو تعقیبول، له عرضې او تقاضا څخه یوه پایله راوتل او دې ته ورته مسایل هغه څه دي چې په خپله پرته له کوم قبلي تصمیم څخه خامخا تحقق مومي او پېښېدونکي دي. دغه اصطلاح لومړي ځل آدام سمېت وکاروله، موخه یې داوه چې هر وګړی په ټولنه کې د خپلو ګټو لپاره کار کوي، او د هر وګړي ګټې په پای کې د ټولې ټولنې ګټې ډاډمنې کوي، یعنې فردي رفاه په یوه شکل د اجتماعي رفاه لامل کېدای شي، خو اوس ورڅخه موخه هغه خودبخودي تعادل دی چې د عرضې اوتقاضا د دوو ځواکونو د متقابل

نه دی. دغه ډیټا وروسته تر صنف بندی اوپروسس کمپیوټر ته ورکول کیږی مثلاً نن ورځ له تولیدی کار ځای څخه تر مارکیټ پورې په میلیونونو کوډونه Bar codesچک او په نښه کیږی چې د تولیداتو په هکله بیلابیل معلومات وړاندی کوي. دا ډاټا(Data) یو مفهوم لرونکې رقم (information) رامنځ ته کوی. د بیلگی په ډول آیا په یو معلوم پلورنځی کې د یو معلوم تولید څو واحده خرڅ شوی او د کوم تجارتی مارک تولیدات ډیر ځله په کومه سیمه کې خرڅیږی او په نوموړی سیمه کې په دی تجارتی مارک څومره لګښت راغلی. یا دمشتریانو په هکله په دیجتل وسایلو کی ثبت شوی معلومات او داسې نور ټول په (IT) کې راټلای شی. د کاروبار له نظره ویلی شو چې معلوماتي تکنالوژي او معلوماتی سېستم د کمپنی لپاره د ارزښتونو د رامنځته کولو مهیمه وسیله ده. معلوماتي سېستم کمپنی ته د دې وړتیا ورکوي چې خپل عواید لوړ، لګښتونه راکم او داسې غوره تصامیم ونیسی چې د کاروبار د اجرااتو پروسه په ښه ډول پر مخ بوځي. نن ورځ معلوماتی تکنالوژی نه یواځی اقتصاد کې، بلکې دژوند ټولو چارو لکه روغتیا، ښوونه اوورزونه، ترانسپورټ، کلتور او د ټولنی نورو ټولو برخو کې مهم ارزښت اوځای لری.

پولي شرط کې په هندسي توګه دغه نقطه د متحولینو په رسم کولو سره موندلای شو.

معلوماتي ټکنالوژي **IT**

په اقتصادی معاملاتو کې معلوماتی تکنالوژی (information technology)، ټول هغه software او hardware را اخلی، چې یوه تصدی یې د خپلو کاروباري اهدافو د لاسته راوړنی لپاره کاروي.په دی کې نه یواځی کمپیوټر،هارډیسک او موبایل شامل دی، بلکې د وینډوزچلینرسافټ پروګرامونه هم شامل دي. نن ورځ د مایکروسافټ افیس پروګرام تقریباً دنړی په هره اقتصادی کمپنی‌کې لیدل کیږي او همداراز نور ډیر پیچلی پروګرامونه چې له تکنالوژی‌اوکاروباري پلوه ډیره پیچلیتا لري. په تخنیکې لحاظ معلوماتي تکنالوژي د هغو ټرلو عناصرو یو سیټ ده چې معلومات راټول،پروسېس،ذخیره او توزیع کوي.تر څو په یوه اقتصادی واحد،تصدی، تولیدی پروسه یااداره او نوروکې د کنترول او تصمیم نیونی پروسه ښه پر مخ ولاړه شی. له معلوماتو information څخه هدف ټول هغه ارقام او اعداد دی چې د بشر لپاره مفهوم لرونکې او ګټور دی. او ډاټا(Data) ټول هغه خام مواد او ارقام دی چې د اداري په فزیکې چاپیریال کې رامنځ ته شوی خو د نتیجه ګیری لپاره صنف بندی او برابرشوی

J

اجرائيه کمېټې غړی شو. بو کانان په ډېرو هېوادو کې د (public choice) په هکله د خبرو او توضيحاتو په ورکولو سره وپېژندل شو او د عمومي يا عامه انتخاب نظريه يې د اقتصاد ديوې مهمې موضوع په توګه ثبت کړه. دغه نظريه همدا اوس هم دعامه اقتصاد (Public Economics)د درسي کتاب يو مهم څپرکی دی.

تېنبر ګن جان **Jan Tinbergen**

په ۱۹۰۳ م کال کې يې نړۍ ته سترګې پرانيستې له دويمې نړيوالې جګړې څخه مخکې په ۱۹۳۱ م. کې د امستردام په پوهنتون کې استاد و، خو پرله پسې کلونه يې دهالنډ په پوهنتونونو کې خدمت وکړ، (۱۹۳۶ - ۱۹۳۸) پورې يې د ملتونو په ټولنه کې کار وکړ، وروسته د دويمې نړيوالې جګړې له پای ته رسېدلو څخه د ملتونو ټولنه ړنګه او د ملګرو ملتونو سازمان يې پرځای جوړ شو، د ا مهال تينبرګن (په ۱۹٤٥ م کې) د هالنډ د مرکزي پلان جوړونې په دفتر کې په کار بوخت شو او د پاليسۍ جوړولو په چارو بوخت شو په ۱۹۵۲ کال کې يې د اقتصادي

جيمزبو کانان **James M. Buchanan**

بو کانان په ۱۹۱۹ م.کال کې د امريکې د متحده ايالاتود تينسي Tennessee ايالت د مور فريز بورو(Murfreesboro) په ښارکې نړۍ ته سترګې پرانيستي دی، په ۱۹٤۰ م. کال کې يې د تېنسی له پوهنتون څخه لسانس او په ۱۹٤۸ م. کال کې يې د شيګاګو له پوهنتون څخه دوکتورا ترلاسه کړه، وروسته بيا په ۱۹۵٤ م.کال کې د وير جينيا په پوهنتون کې د اقتصاد استاد شو او ورسره په سياسي اقتصاد کې د توماس جفرسون د مرکز مدير هم و. په ۱۹٦۲ م. کال کې يې د اختيار يا واک ورکولو د محاسباتو د اثر په ليکلو سره د عمومي انتخاب نظريه رامنځته کړه او د عمومي انتخاب تر عنوان لاندې يې يوه مجله هم خپره کړه. هغه په ۱۹٦۳ م. کال کې د جنوب د اقتصاد د ټولنې رئيس او په ۱۹۷۲ کې د امريکې د اقتصاد پوهانو د ټولنې مرستيال شو او په ۱۹۸۰ م. کې د مونت پلرين د موسسې د

امله د اقتصاد د پوهنځيو محصلين د ده له نوم سره داقتصادي پرمختيا د تيورۍ په مضمون کې ا شنا کېږي، او د پرمختيايي نظرياتو په لړ کې يې ځو ځو ځله نوم راځي. نوموړی له ۱۹٦٦ م.څخه تر ۱۹۷۵ م. کال پورې د ملګرو ملتونو د سازمان د پرمختيا اوپلان جوړونې د کمېټې رئيس و چې په دغو کلونو کې يې بېلابېلو هېوادونو ته ډېر سفرونه وکړل او د نړيوالې پرمختيا لپاره يې دنړۍ ډېرو هېوادونو ته ډېر سفرونه وکړل او ډېرو ځايونو کې يې ويناوې وکړې اود نړيوالې پرمختيا لپاره يې د ډېرو اوريدونکو او څېړونکو پام راواړو. ده د پرمختللو يا بډايو او پرمختيايي يا بيوزلو هېوادونو ترمنځ د موجود واټن د له منځه وړلو لپاره د پاملرنې هيله کوله او دې برخه کې يې يو شمېر فعاليتونه وښودل. ده د همدې موخې لپاره په ۱۹۵۸ م.کال کې (دپرمختيا طراحي) په کتاب کې، په ۱۹٦۲ کې د اقتصادي ودې د رياضيکي موډلونو کتاب کې، په ۱۹٦۵ م کې د اموزشي يا روزنيز اقتصاد جوړونې ماډل کې، په ۱۹٦۷ م. کې يې د پرمختيا د پلان جوړونې او په ۱۹۷٦ م.کې يې دنړيوال نظام جوړونې په ليکنه کې دغه موخې وښودلې. په ۱۹۷۳ م. کال کې يې م. م. کې د نده پرېښودله او د ليدن په پوهنتون کې د استاد په توګه په کار بوخت شو. په ۱۹۷۵ م.کې يې (د عايد د وېش ارزونه او پاليسي) کتاب خپور شو چې د عايداتو د عادلانه وېش او هم د سياست کتاب چاپ شو او په ۱۹۵٤ م کال کې يې په اقتصادي پاليسۍ کې د تمرکز او نه تمرکز په موضوع يو کتاب خپور شو. په ۱۹۵٦ م.کې يې د پلان جوړونې په هکله يو اثر وکېښ. د ه وويل چې يو دولت تر هغه وخته پورې خپلو کمی اهدافو ته نشي رسېدلای ترڅو چې اقتصادي متحولين (لکه بشپړ استخدام، د بيو ثابت ساتل او د بهرنيو ورکړو بيلانس) ترلاسه نه کړي. د دې موخې لپاره بايد دکمي پاليسي وسايل (لکه د دولت لګښتونه، د مالياتو اندازه او د پيسو د عرضې زياتول) په کار واچوي. د هالنډ په اقتصاد کې همدغه نظريه تجربه شوه، په دې توګه د تنبرګين د (اقتصاد ي سياست) کتاب يو ډېر نامتو کتاب شو چې د اقتصادي پاليسي جوړولو په برخه کې يو غوره لارښود و. په ۱۹۵۵ م. کې تنبرګين د مرکزي پلان جوړونې دفتر پرېښود او د هالنډ په پوهنتون کې د اقتصاد داستاد په توګه په کار بوخت شو. نوموړي د درېيمې نړۍ (پرمختيايي هېوادونو) اقتصاد کې هم ډېرې څېړنې وکړې. ددغو څېړنو له امله نوموړی د وروسته پاتې او پرمختيايي هېوادونو د يوه دوست په توګه پېژندل کېدای شي، نو ځکه يې د يو شمېر پرمختيايي هېوادونو د اقتصادي سلا کار په توګه کار کړی او د ملګرو ملتونو د سازمان په يو شمېر موسساتو کې يې هم د پرمختيايي هېوادونو په پروګرامونو کې برخه اخيستې ده، له همدې

کې او په ۱۹۷۸ م. کې په لاهه کې د ټولنيزو څېړنو په موسسه کې په کاربوخت شو. وانک (J.vanek) له عملي او درسي دندو پرته په ځينو وختونو کې د مشاور په توگه هم دنده ترسره کړې ده، د بېلگې په توگه په ۱۹۷۱ م. کال کې د پيرو د دولت مشاور، په ۱۹۷۸- ۷۹ م. کلونو کې د ترکيې د هېواد دصدراعظم اقتصادي مشاور او همدارنگه يې د نړۍ په يو شمېر نورو برخو کې د اقتصادي موسساتو او توليدي تصديو کې د مشاور په توگه دنده ترسره کړې ده. د وانک لومړني اثار او ليکنې د نړيوالې اقتصادي ودې په برخه کې يو شمېر فني ليکنې وي، نه تيوري گانې. په ۱۹٦۲ م. کال کې يې د نړيوال تجارت په هلکه يو منځنی درسي کتاب تاليف کړ چې په هغه کې اقتصادي پاليسې او نظريات راغلي وو، چې اقتصاد پوهانو د پاملرنې وړ وگرځېدل.. وروسې يې يو بل درسي کتاب (د اقتصادي ودې لوړ بريد) په نوم تاليف کړ چې په ۱۹٦۸ م.کال کې خپور شو. د شلمې پېړۍ شپيتمه لسيزه کې د يو شمېراقتصاد پوهانو نظريات د دې لامل شول، چې د پرمختيا او اقتصادي ودې په برخه کې يو نوی طرز تفکر رامنځته شي، په دې لړ کې يو هم د وانک نظريات وو. د شپيتمې لسيزې په پای کې وانک بيخې يوې نوې موضوع ته مخ واړاوه، هغه د يو گوسلاويا د دولت د هغه ځانگړې چلند تر اغېزې لاندې و، چې په مجموع کې يې له اروپا اشخاصو د عوايدو د وېش په هکله يو غوره لارښود دی.

وانک، يارو سلاو **Jaroslav Vanek**

يارو سلاو وانک په ۱۹۳۰ م. کال کې د چکو سلواکيا د پراگ په ښار کې نړۍ ته سترگې پرانيستي دي، په ۱۹۵۲ م. کال کې يې په پاريس کې د سور بن له پوهنتون څخه د رياضي او اقتصاد په برخه کې لسانس ترلاسه کړ. وروسته بيا د ژنيو په پوهنتون کې شامل شو او په ۱۹۵٤ م. کال کې يې د اقتصاد څانگه کې ديپلوم ترلاسه کړ. وانک په ۱۹۵۵ م. کال کې د امريکا متحده ايالاتو ته مهاجرت وکړ او په ۱۹۵۷ م. کې يې د امريکې د متحده ايالاتو د ماساچوست له فني انستيتوت څخه دوکتورا ترلاسه کړه، د ۱۹۵۰ م کال په پای کې يې د کورنل په پوهنتون کې تدريس پيل کړ او په ۱۹٦٦ م.کال کې د اقتصاد د استاد په توگه او په ۱۹٦۹ م. کال کې د نړيوالو څېړنو داستاد په توگه او په ۱۹۷۰ م. کال کې د کورنل په پوهنتون کې د کار کوونکو د ادارې د مدير په توگه په کار بوخت شو. هغه په ۱۹۷۲ م. کال کې د پخوانۍ يو گوسلاويا د بلگراد د اقتصادي علومو په پوهنتون کې د استاد په توگه په کار بوخت شو. په ۱۹۷٤ م. کال کې د بلژيک د لووين پوهنتون کې او په ۱۹۷٦ م.کې په هالېنډ ک ې د ټولنيزو او انساني پوهنو موسسه

چې هلته تصدۍ په خپله د کار ګرو په لاس اداره شي، خو کله چې ده ته د دې ډول سیستم رامنځته کول ستونزمن وبرېښېدل، نود کارګري اتحادیو او د مزدورانو د ټولنو او مشارکت نظریه یې ورکړه اود تعاونی کار کولو مفکوره یې رواج کړه، چې هلته تصامیم ټول کارګرانو پورې اړه لري. په دې توګه ده د کارګري تعاونې مدیریت ته متمایل نظریات لرل.

شومپټر جوزوف **Jasepha Schumpeter**

جوزف شومپټر په ۱۸۸۳ م. کال کې د اتریش د امپراتوري د مجارستان د سیمې په ترین ښار کې د یو نظامي افسر په کور کې نړۍ ته سترګې پرانیستې، په ۱۹۰٤ م.کال کې د ویانا د پوهنتون څخه فارغ شو، د چرنو ویتس په پوهنتون کې یې تدریس پیل کړ (دغه پوهنتون یو مهال د پخواني شوروي یونامتو پوهنتون و) وروسته بیا اتریش ته ولاړ په ۱۹۱۹ م. کې د اتریش د مالیې وزیر وټاکل شو، یو کال وروسته (په ۱۹۲۰ م کې) په المان کې د یوه کوچني بانک رئیس شو، تر ۱۹۲۲ م.پورې په همدې دنده کې پاتې و، خو په ۱۹۲٤ م.کې یې د امریکې متحده ایالتو ته مهاجرت وکړ، یو کال وروسته بېرته اروپا ته راستون شو او د بن په

سره توپیر درلود، یعنې دا مهال یو ګوسلاویا خپل اقتصاد په بشپړ ډول په خپله چلاو او یو ډول خپلواک اقتصادي مدیریت یې درلود، د همداسې یوه طرز له مخې وانک د یوې خودمختارې تصدۍ نظریه وړاندې کړه او د پانګوالۍ په شرایطو کې یې د ګټې اعظمي حد ته رسولو مفکورې ته پراختیا ورکړه. دغې مفکورې ته یې د کار د څواک تر کنترول لاندې د بازار اقتصاد د عمومي نظریې نوم ورکړ. دغه نظریه په ۱۹۷۰ م. کې خپره شوه، ده په دې نظریه کې وښودله چې د ده له فکر سره سم د کارګرو تر کنترول لاندې تصدي، د رقابتي اقتصاد په شان کټ مټ همداسې ځانګړتیا لري لکه په یوه پانګوالي اقتصاد کې چې سیالي کومې ځانګړتیاوې لري، خو دغه ډول موډل چې ده ښودلې د کار ګومارنې او بشپړ استخدام وړتیا لري، چې دغه وړتیا په پانګوالي نظام کې نشته. وروسته ثابته شوه چې په دینامېک حالت کې د یوې اوږدې مودې په ترڅ کې د ده نظریه واقعیت نشي پیدا کولای، دا ځکه چې ده صرف یو ولاړ حالت فرض کړی و. ده دانه وه ښودلې چې وار په وار د تکنالوژیکي پرمختیا له امله نوی ماشین الات په تصدۍ کې یو شمېر کارګران له کاره باسي، په دې توګه د یوه لوی پانګوالي اقتصاد سیستم مقایسه د تصدۍ له خود ګردان سیستم سره ناشونې شو. له دې نظریې څخه د ده هیله داوه، چې اقتصاد داسې لوري ته رهبري کړي

لویو پانګو د راټولولو تر څنګ فني او تکنالوژیکي پرمختګونه هم له ځانه سره لري. شومپترپه اقتصاد کې د متشبث رول ډېر جوت کړ، هغه دا هم وښودله چې په څه ډول سره نوي اختراعات د خلکو په پام ځانته راواړوي اودغه اختراعات د نویو اجناسو په توګه نوی تولیدي لارې چارې او نوی صنعتي او مالي تشکیلات نور هم پراخوي او د نوي عرضي لامل ګرځي، هغه دا هم تشریح کړه چې دکار په وړاندې ورکړه مز دی، چې کارګر یې ترلاسه کوي، او پانګې ګټه (ربح) ده چې د پانګوال جیب ته ځي، د هغه د کار ډېره ښه دوره د هاروارد په پوهنتون کې وه او د دغه پوهنتون د یو تکړه استاد په توګه وپېژندل شو، په ۱۹۳۰ م. کال کې یې (د سوداګرۍ دورې) کتاب په دوو ټوکونو کې تالیف کړ، خو دغه کتاب ډېر بریالی نه و. په ۱۹٤۲ م. کې یې د (پانګوالي، سوسیالېزم او ولسواکۍ) په نوم کتاب خپور شو، چې د ډېرو لوستونکو خوښ شو. په دغه کتاب کې شومپتر د پانګوالي نظام د بیخي ړنګېدو نظریه چې مارکس ورکړې وه، رد کړه، خو ویې ویل چې سوسیالېزم به د لویدیزې نړۍ د ظلم او خیانتونو له امله راڅرګند شي، په دغه کتاب کې یې وویل پانګوالي نظام به وار په وار خوار شي، خو نه د دغه نظام د دښمنانو له خوا بلکې، په خپله د هغه د دوستانو له خوا ! تراوسه دده دغه اټکلونه نه دي رښتیا شوي، خو د ده د کتاب له خپرېدو څخه پوهنتون کې استاد شو او د عمومې مالیې د مضمون په تدریس بوخت شو. کله چې په ۱۹۳۲ م.کال کې په المان کې هټلر اود هغه فاشیستي ګوند راڅرګند شو، شومپتر له اروپا څخه ووت اود امریکې د متحده ایالاتو د هارو ارډ پوهنتون کې په تدریس بوخت شو او تر ۱۹۵۰ م کلونو پورې همالته بوخت و. هغه په امریکا کې د امریکا د اقتصاد د سنجولو ټولنه جوړه کړه چې په ۱۹۳۸ م. کې د همدې ټولنې مشر شو. وروسته تر د وهمې نړیوالې جګړې څخه په ۱۹٤۸ م. کال کې د امریکې د اقتصاد پوهانو د ټولنې رئیس شو. د هغه لومړنۍ مقاله په ۱۹۱۸ م. کال کې (په مالیاتو ولاړ دولت کې کړکیچ) عنوان لاندې نشر شوه، په ۱۹۱۹ م کې یې د (امپریالېزم او ټولنېزې طبقې) کتاب خپور شو. د هغه مقالې په هغه کتاب کې هم راغلي دي چې نوم یې (لس ستر اقتصاد پوهان)و. دغه کتاب په ۱۹۱۵ م. کال کې خپور شوی و. په دې توګه شو مپتر د شلمې پېړۍ یو ستر اقتصاد پوه وپېژندل شو، چې له ادم سمېت او کارل مارکس سره یې یادونه کېدای شي. هغه وکولای شول چې په ۲۸ کلنۍ کې په ۱۹۱۲ م. کې د اقتصادي پرمختیا (Economic Development) تر عنوان لاندې نامتو کتاب تالیف کړ. په دغه کتاب کې یې دمارکس (دپانګوالۍ د وینه څښونکي حرص) نظر یې څخه هم کار اخیستی و، خو ویې ویل چې پانګوالۍ د

دې ته ورته مسایل له دندې څخه د خوښۍ اورضایت درجه ټاکي.

د دندې مصونیت **job securities**

د دندې د دوام په هکله د کار کوونکو ډاډ ته ویل کېږي، چې دوی په راتلونکي کې له دندې د لرې کېدو اندېښنه ونه لري. د راتلونکې لپاره په دنده کې د کار کوونکو د ډاډمن پاتې کېدو لوړ امکان.

کینز، جان مینارد **John Maynard Keynes**

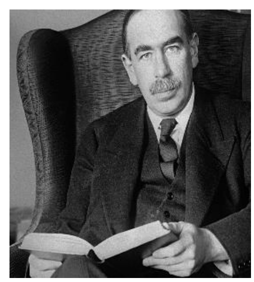

پرته له شکه چې کنیز د شلمې پېړۍ له لومړنیو نامتو اقتصاد پوهانو څخه شمېرل کېږي. کنز نولسمه او شلمه پېړۍ یو بل سره وتړله، جان مینارد کنز د نویل کینز زوی و چې په ۱۸۸۳ م کې یې نړۍ ته سترګې پرانیستې، په خپله نویل کنز د کمبریج د پوهنتون نامتو فیلسوف و، خو زوی یې هغه نامتو اقتصاد پوه شو چې له خپل ځان څخه مخکې او وروسته اقتصاد پوهان یې یو بل څخه بېل کړل، له همدې امله ټول هغه اقتصاد پوهان چې د ده په پل ګام ږدي د کنیزیانو او بیا نیو کینز یانو په نوم یاد شول. ایا دا څه و چې د ه ځان پسې یوه ډله اقتصاد پوهان بوتلل ؟ د دې مقصد لپاره به جان مینارد کنیز وپېژنو: جان مینارد کینز (John Maynard Keynes) په ۱۸۸۳ م. کې په بریتانیا ځلوېښت کاله وروسته د پانګوالۍ د ضعف یو شمېر ټکي وار په وار را څرګند شول، د ژوند په پای کې یې خپل وروستی کتاب (د اقتصاد او تحلیل تاریخ) تالیف کړ، خو دغه کتاپ څلور کاله وروسته د ده تر مړینې په ۱۹۵٤ م.کې خپور او بازار ته راووت.

د نده **job**

هغه بوختیا، دنده یا شغل چې یو وګړی یې د خپل ژوند د تېرولو لپاره غوره کوي. په اداره او د فتر کې هغه ځانګړې او ښودل شوی وظایف او فعالیتونه چې یوه ځانګړي مدیر ته سپارل شوی، د هغو اجرا حتمي ده، خو له هغو پرته دنورو چارو د ترسره کولو جوازورته پرته له هدایت څخه نشته.

د دندو لایحه **job description**

هغه سند، لاربنود او د لیکل شویو موادو مجموعه چې کارکوونکی ته د هغه مسئولیتونه، د کار ساحه او اجرأت وربنیي او نوموړی باید هغه تطبیق کړی، وربانديی پوه وی او رعایت یی کړی.

له دندې خوښي **job satisfaction**

د کا رکوونکو هغه رضایت او خوشحالي چې د دندې له شرایطو،وخت او چاپیریال څخه یې لري. په دې کې مزد، اداري چلند، د معاش اندازه، د کار وسایل، حاکم قوانین او طرز العملونه او داسې نور راځي. یعنې له مادي پاداش پرته نور معنوي امتیازات، دکار هڅوونکي عوامل، چلند او

وروسته ورپسې د بيمې د يوه لوی شرکت مدير شو. په همدې وخت کې يې ډېرو نامتو انګريز ورځپاڼو لکه منچستر ګاردين او نيشن ته مقالې هم ليکلې او د اقتصادي نامتو مجلو د سمون غړي هم و. کينز په ۱۹۳۰ م.کال کې د ماليې او صنعت په برخو کې د مک ميلان د اقتصادي مشاورينو د جرګه ګی غړی شو، له دغو ټولو بوختياوو سره سره يې ډېر غوره کتابونه وليکل او د ژوند ليک او خاطراتو په ليکلو به هم بوخت و. د بېلګې په توګه په ۱۹۳۱ م. کې يې په هڅونې (دتشويق د رول په هکله) او په ۱۹۳۳ م. کې يې ژوند ليک کې مقالې خپرې کړې او د لومړي نړيوالې جګړې په ټول جريان کې نوموړي د انګلستان د خزانه دارۍ مهم مامور و. هغه د نړيوال پولي نظام د سازماندهی په هکله هم ليکنې وکړې چې په حقيقت يې نظرياتو د نننې نړيوال اقصتادي نوی نظم (New international Economic Order) بنسټ کېښود چې اوس يې ټول لويديز هېوادونه يوه لويه او مهمه مفکوره بولی. نوموړی د دې مفکورې بنسټګر و يا اقلاً د همدې ډول يوې مفکورې څرک يې په هغه مهال کې و برېښاو. د شلمې پېړۍ ټول هغه اقتصاد پوهان چې د جان مينارد کنز د نظرياتو پلويان دي،د Keynesian او New Keynesian په نومونو يادېږي. د ده نظرياتو او اقتصادي تحليلونو ډېر مينه وال پيدا کړل او اقتصاد پوهان وروسته کې نړۍ ته سترګې پرانيسې، د رياضياتو او کلاسيکو ادبياتو په څانګه کې يې د کمبريج د پوهنتون د کينګر په پوهنځۍ زده کړې پای ته ورسولې او بيايې دولتي دنده ترلاسه کړه او د يوې ادبي ټولنې غړی شو، په دغې ادبي ټولنه کې د هغه وخت نامتو څېرو لکه ليتون استر چې، ويرجينيا وولف او بر تر اند واسيل هم غړيتوب درلود. جان مينارد کنيز په ۱۹۰۸ م. کال کې چې انګريزانو د هند په نيمه وچه باندې واک درلود، د کينګر له کالج څخه يو بورس ترلاسه او هند ته د څېړنې او د هند په پولي شرايطو کې د يوه تحقيق په خاطر راغی، همدلته يې د احتمالاتو په تيوري هم کار وکړ. کله چې دوهمه نړيواله جګړه ونښه، کنز د انګلستان د خزانې مامور شو او هلته يې ښه پوره پرمختګونه په برخه شول. د جګړې په پای ته رسېدلو سره يې د وارسا د سولې د خبرو اترو په غونډه کې د انګليس د خزانې په استازيتوب ګډون وکړ. کله چې جګړه پای ته ورسېده او د روسيې، انګلستان او امريکې په واسطه فاشېزم ماتې وخوړه، کينز د کمبريج پوهنتون کې په تدريس پيل وکړ. څه موده وروسته د کيګنز د کالج د محاسباتو آمر شو. ده د مارکېټونو د حالاتو کره څارنه کوله اوپه دې برخه کې يې اټکلونه سم وختل، نو ځکه يې د چارواکو پاملرنه ځانته را اړولې وه، او له همدې امله يې څو څو موسساتو ته د مالي مشاور په توګه کار کاوه.

چې د روښنفکرې نهضت يې پياوړی وساته. دې يو ښه وينا کوونکی هم و او په ورځپاڼه ليکنې کې يې هم پوهه لرله. د ده نوم لا په ۱۹۱۹ م.کې خلکو وپېژانده، چې د وارسا په تړون کې يې له المان سره د سولې د تړون په هکله مخالف نظر ورکړ، يعنې په دغو کلونو کې د المان سياست په بشپړ ډول د انګريزانو په ضد و، نو ځکه کينز نه غوښتل المان سره سوله وشي. نوموړی دانګلستان محافظه کارانه سياست په اقتصاد کې وغانده کله چې نوموړی په هندې باندې د انګريزانو د واک پرمهال دلته (آسيا) ته راغلی و، په ۱۹۱۳ م. کې يې په هند کې د پيسو او مالياتو په هکله اقتصادي مقالې وليکلې. سره له دې چې ده د وروسته ساتل شويو او ښکېل شويو هېوادونو پلويتوب ونه کړ او نه يې د انګريز استعاري سياست باندې انتقاد کاوه، مګر دانګلستان د امپراتوري لپاره يې لوی خدمت وکړ. نن ورځ دده نوم له همدې امله په ټول غرب کې او په تېره انګلستان کې د دناروي وړ دی. ده د ملي عوايدو او ملي لګښتونو ترمنځ دا رابطه تشريح کړه چې د عوايدو په زياتېدو سره لګښتونه هم زياتېږي، خو د لګښتونو د زياتېدو په پرتله د عوايدو زياتوالی ډېر وي، نو ځکه دغه توپير د سپما لامل کېږي، اوپه دې ترتيب سره اقتصادي وده ممکنه کېږي. کينز د نوي صنعت د اقتصاد اوبازار موندنې په هکله هم ليکنې وکړې، هغه اقتصاد په درېو برخو تر آدام سمېت، کارل مارکس، ريکارډ و، مارشال او والرانس څخه ده ته درناوی لري، خو د پخوانيو فيلسوفانو او تيوريسنانو سره يې توپير داو، چې د ده نظريات د معاصر اقتصاد او نوی جوړېدونکی نړيوال اقتصاد ي نظم سره برابروالی او تطابق درلود، د بېلګې په توګه د پيسو، استخدام او ربح موضوعات هغه نوي مسايل و چې په شلمه پېړۍ کې راپېښېدونکي وو او کينز په همدغو موضوعاتو کې قلم وچلاوه. په ۱۹۳٦م. کې د استخدام اوپه کارګومارنې او د پولې نظرياتو په هکله د ده ليکنې د دې لامل شوې چې يو نوې غورځنګ يې رامنځته کړي. دغه غورځنګ ته د اقتصاد په تاريخ کې کينزي انقلاب وايي. په ۱۹٤٤م. کې ده د برتون ووډز (Bretton Woods) په کنفرانس کې پريکنده برخه درلوده، چې په پايله کې يې (Bretton woods Agreement د برتون ووډز قراداد) لاسليک شو او بيا د هغه پايلو په نړيواله کچه پراختيا ومونده اودنورو توافقاتو او بيا د نړيوال بانک د جوړېدو لامل شو او د پيسو نړيوال صندوق (International Monetary Fund) يا IMF هم د همدې توافق په پايله کې جوړ شو. د کينز يوه بله ځانګړتيا دا وه، چې پياوړی قلم يې درلود، يعنې پوخ ليکوال او دليکوالي په هنر پوهېد او په ادب کې يې مطالعه لرله، نو ځکه يې يوه فرهنګي څېره هم بللای شو، چې د خپل وخت د روڼاندو په ډله کې پژېندل شوی نوم و،

پوهنځي کې په کار بوخت شو. په ۱۹۳۲ م.کې يې د مزدونو په هکله نظريه ورکړه، وروسته يې په ۱۹۳٤ م.کې (د ارزش نظريه) تر عنوان لاندې مقاله وليکله او آر، جي، دي آلن سره يې يو ځای خپره کړه، په ۱۹۳۷ م کې يې د (کنز او کلاسيک اقتصاد پوهان) مقاله وليکه. ده د I.M-IS منحني مطرح کړ. په ۱۹۳۱ م. کې يې د پانګې او ارزښت تر عنوان لاندې مقاله خپره شوه. وروسته بيا د ده ټولې مقالې په شلو ټوکونو کتابونو کې (د ودې نظريه) تر عنوان لاندې راټولې او په ۱۹۸۱ م.کال کې چاپ شوې. هيکس په ۱۹۷۲ م. کې د نوبل جايزه ترلاسه کړه.

ګډ توليدات **joint production**

د توليداتو په سنجش کې يوشمېر محصولات مشترک وي. په بله وينا، کېدای شي ځينې وخت اجناس په مشترک ډول په نظر کې ونيول شي. د بېلګې په توګه د مسو د يو شمېر کانونو په استخراج کې سره زر هم ورسره يو ځای په نظر کې نيول کېږي، يعنې يو شمېر د مسو کانونو سره زر هم لري. دکرنې په سکتور کې د غنمو د کروندې غنم او بوس مشترک اجناس دی، خو عملاً د يو واحد ځمکې صرف د غنمو حاصلات ښودل کېږي. همدارنګه پومبه او د هغې دانه چې د واړه د لوړې بيې محصولات دي. د صنعت په سکتور کې هم يو شمېر توليدات مشترک دي، چې له اصلي او فرعي توليد څخه دلګښتونو جلا کول ستونزمن کار دی، مګر حاصل او بيه يې د ووېشه: د اجناسو بازار، بهاداره پانګې اود کار ځواک (بشري نيرو). کله چې په ۱۹۲۹ م. کې يو اقتصادي کړکيچ پېښ شو يو شمېر اقتصاد پوهانو د مزدونو د کمولو پېشنهاد وکړ، نورو د متعادلې بوديجې نظريه ورکړه يو شمېر نورو ويل په خپله به حالت ښه شي، خو کينز د بيو د بدلون د هڅو پر ځای د توليد بدلون او د عايد لوړېدو ته پاملرنه وکړه او د بشپړ رقابت د نظريې اساس يې کېښود او ويل يې چې بشپړ استخدام يوازې فکتور نه دی، بلکې اقتصادي تعادل په نيمګړي استخدام کې هم ايجادېدای شي چې بشپړ رقابت بيا د استخدام لامل کېدای شي.

John R. Hicks

هيکس، جان **Hicks, Johan R.**

هيکس د ۱۹۰٤ م. کال د اپريل په اتمه دانګلستان په lyming ton کې نړۍ ته سترګې پرانيستې په ۱۹۲۵ م. کې د اکسفورډ له پوهنتون څخه فارغ او له ۱۹۲٦ م.څخه تر ۱۹۳۵ م. پورې يې د لندن د اقتصاد په پوهنځی کې د نده لرله، وروسته تر هغه د مانچستر پوهنتون ته ولاړ او د مرستيال استاد په توګه په کار بوخت شو. په ۱۹٤٦ م. د اسيستانت پروفيسور په رتبه کې د اکسفورډ په پوهنتون کې د نوفيلد (Nuffield)

(destinationترمنځ وی، دا ټول په یوه نرخ کی راځی او د ګډنرخ په نوم یادیږی.

سهامي شرکت **joint stock company**

هغه شرکت چې په هغه کې د هر ونډه وال ژمنه د هغه د پانګې په اندازه وي. دغه ډول شرکتونه ځکه زیات شول، چې د پانګې راټولولو ته اړتیا زیاته وه. په دې ډول شرکتونو کې بېلابېل ونډه وال د خپل وس او خوښې په اندازه پانګه راګډوي او ترلاسه شوې ګټه هر یو ببرته د دوی د پانګې په تناسب ورځخه اوچتوي. دې ته دمحدود مسئولیت سهامي شرکت نوم هم ورکړل شوی دی.

د جګلا سایکل **jugular cycle**

معمولاً اقتصادي نوسانات یا موجي حرکتونه درې برخې لري:

۱: رونق (boom) چې تر ټولو لوړې څوکې ته یې (peak) هم ویل کیږی. لکه لاندې فرضی شکلونو کې چې ښکاری.

۲: بحران (crisis) دتولید، خرځلاو یا بلې اقتصادی پدیدی او اقتصادی وضعیت ترټولو ناوړه نقطه، لکه د ښي لاس لاندنی شکل کی د اقتصادی فرضی وضعیت د دوهم کال د جنوری د میاشتی نقطه.

محاسبې وړ ده. ګډ تولید داسې هم تعریفولای شو، هغه تولید چې د عین تولیدي پروسې څخه ترلاسه شي، یعنې یو بل څخه مشتق کېږي.

ګډ نرخ **joint rate**

دا د وسپنی د پټلیو د ترافیک اصطلاح ده چی یو ګډ نرخ د یوه اورګاډی هغه کرایه ده چی د دوو سیمو ترمنځ د مالونو له لیږدولو یی اخلی چی دغه دوه سیمی د همدغه ګاډی په کرښه واقع نه وی. دغه ډول ګډ نرخ د دوو یا له هغو زیاتو پټلیو ترمنځ د موافقی په پایله کی منل شوی وی او د بحث د موضوع مالونه له مبدأ سټېشن یا تمځای څخه تر پام وړ تمځای پوری رسوی او دا دواړه په موافقه لیک کی ښودل شوی وی. که چیری ګډ نرخ موجود نه وی نو مرکب نرخ (Combination Rate)څخه کار اخیستل کیږی. یعنی ګډ نرخ د هغه ډول نرخ برخلاف یو نرخ دی چی په هغه کی د اجناسو د لیږدولو په ترڅ کی بیلابیل نرخونه موجود وی. خو په ګډ نرخ کی د سنجشونو او محاسباتو له مخی د حمل او نقل د سیستم په موافقه کی په یو واحد نرخ باندی توافق ترلاسه کیږی، د دی معنا داده چی دغه کرایه د سیمه ییزو نرخونو ټوله مجموعه چی د پیل د تمځای (Point of Origin)او د تلاقی د تمځای (Junction Point)ترمنځ او بیا د پټلی د وروستی تمځای یا پام وړ تمځای (Point of

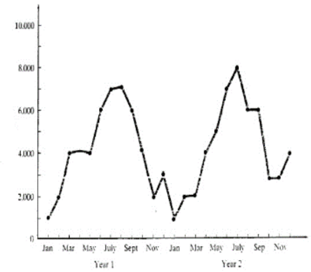

دغه درې حرکتونه لومړی ځل (C.Juglar) (۱۸۱۹- ۱۹۵۰ م.) تشریح کړل او د هرو ۹- ۱۰ کالو په دوران کې یې وښودل. اوس د یوه اقتصاد سیکل دده په ویاړ په همدې نوم نومول شوی دی، دا ځکه چې په یوه نوسان کې دغه درې ډوله نقاط لومړی ځل همده وپېژندل.

۳: او سقوط (recession) له هر رونق څخه وروسته یوه د ځوړ مرحله وی دې ته(decline stage) هم وایی.

چې عمومي شکل یې دادی:

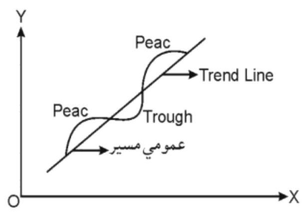

k

کولو لپاره پوهه محور وګرځول شي. ددغه ډول یوه خو ځنده اقتصاد لپاره علمي څېړنه، تفکر، دارقامو د تحلیل توانایي او مهارت او د معلوماتو لرل اړین دي. ان دا چې د سنګاپور هېواد نالج اکونومي (knowledge economy)خپل شعار وګرځاوه او دغه کوچنی هېواد په لږ وخت کې دښه اقتصاد لرونکی شو. د علمي اثارو خپریدل، د اقتصادي دکشنریو شتون، علمي څېړنې ترسره کول د دې ډول اقتصاد د رامنځته کولو لپاره ضروري خبره ده. د همدې دلیل او تجربې له مخې له ۱۹٦۰ م. کال څخه د پوهې پرمحور کلک شوي اقتصاد ته پاملرنه وشوه اود ګڼ شمېر هېوادونو اقتصاد ته یې پوره مثبت بدلون ورپه برخه کړ. له همدې لسیزې وروسته یو شمېر نوي نظریات خپاره شول، د اقتصادي موسساتو مدیریت ګړندی او ماهر شو چې صنعت یې هم له میکانیزه شکل څخه اتومات او بیا دیجیتل شکل ته راوست.

کینیزي اقتصاد **keynesian economy**

نامتو اقتصاد پوه (جان میناردکینز) په اقتصاد کې د نظریاتو یوه مجموعه رامنځته کړه. ده او د ده پلویانو ته (keynesian) نوم ورکړل شوی دی. کینز ربح پانګه، استخدام او د پیسو نظریه تشریح کړل. د ده نظریاتو د شلمې پېړۍ په لومړیو کلونو (۱۹۳۰ - ۱۹٦۰ م.) کې د ډېرو پوهانو او آن سیاستوالو پام ځانته اړولی و. نوموړی په اقتصاد کې د تقاضا کمښت د کاروبارونو د ماتې لامل باله، ده په خپل استدلال کې دتقاضا کمښت د مولدینو له خوا دتولید د ټیټې کچې عامل وګاڼه. په دې توګه په اقتصاد کې د نوموړي دغو نظریاتو ته د کینزي اقتصاد نوم ورکړل شو.

knowledge economy

پر پوهنه ګرځېدونکی اقتصاد

د هغه نوي اقتصاد ځانګړتیا ده چې د کار او استخدام د نویو فرصتونو د رامنځته کولو، د تولید ښه کېدلو او په نهایت کې د مطلوبیت د رامنځته

L

کارگر **Labor**

دانسان په واسطه د هدف لرونکی فعالیت ته ویل کېږي، چې په اقتصاد کې د دریو نورو عواملو ترڅنګ د تولید یو عامل (Factor of production) دی. د تولید او خدماتو د اجرا لپاره د بشري سرچینو فعالیت. هر هغه فکري او جسمي فعالیت او تلاش چې مولد وي. په بله ونیا: هر هغه فعالیت چې په ملی تولید کی اغیزمنه برخه لری، کار دی.

labor – rich – country

د کاربډایه څواک لرونکی هېواد

هغه هېوادونه چې کافي اندازه د تخصص او مهارت لرونکی کار څواک لري. دا د یو هېواددغوره اقتصادي شرایطو لکه پانګې، طبیعي زیرمو او تکنالوژي ترڅنګ یو غوره شرط دی.

د کار قرارداد **labor agreement**

هغه ځانګړی قرارداد چې ټاکلې مودې کې یو ټاکلی کار د یو چا له خوا د ټاکلي مزد او اجورې په مقابل کې سرته رسېږي.

کارگر مهاجر **lab migrant**

هغه کسان چې د کار لپاره نورو هېوادو ته ځي، یوشمېر هېوادونه چې کار ته اړتیا لري، کارگرو مهاجرو ته ویزه او د کار جواز ورکوي، د خلیج یو شمېر هېوادونه هر ډول کارگرو مهاجرو ته اړتیا لري، خو اروپا او استرلیا یوازې هغو مهاجرو او پنا غوښتونکو ته ویزه ورکوي، چې دکار لپاره ستندرد او لازم مهارتونه ولري، لکه داکتر، انجنیر د معلوماتي تکنالوژۍ مختصص او نور. د استرلیا حکومت په خپل رسمي ویب سایټ کې داسې یو لېست لري چې ښکاره کوي چې کوم ډول مهاجر کارگران مني، په دې توګه دغو هېوادو ته دا مهمه ده چې د لوړ کیفیت لرونکي بهرنیان قبول کړي.

لېبل لګول **labeling**

کله چې تولیدي پروسه بشپړېږي، په تولید شوی محصول باندې دتولیدوونکي کار ځای یا کمپنۍ ځانګړې کوچنۍ لېبل لګول کېږي، چې په هغه باندې د محصول سایز، دکتګوري نوعیت یا نور ډېر لنډ معلومات لیکل شوی وي.

قانون او دکار د شرايطو څخه په استفادې سره نوره اجوره په عين مهارت ترلاسه کړي. عمودي اسانتيا بيا هغه درجه سهولتونه او د کار انگيزې دي چې لوړو دريځونو ته داوچتېدو په خاطر کارگر ته چمتو کېږي، چې دا نوي او لوړ مهارتونه او سويه جوړوي.

کارگر تبنتونه **labor piracy**

د زيات مزد يا نورو امتيازونو په منلو سره له نورو تصديو، کارخانو او کار فرمايانو څخه د کارگرانو جلبول او خپلې فابريکې او کارخانې ته د هغوی راماتول دي. د ماهرو کارگرانو د راجلبلولو لپاره هر ډول اقدامات.

د کار مولديت **labor productivity**

هغه اندازه د کار محصول دی چې يو کار گر يې د خپل کار په يو ساعت کې توليدوي (کېدای شي يوه اونی،مياشت يا يو کال ورته په پام کې ونيول شي). دا مولديت د هېواد په کچه داسې محاسبه کېږي، چې د ټول کال ملي توليد (GNP) په يوه کال کې په ټولو کاري ساعتونو تقسيم شي.

ارزښت د کار تيوري **labor theory of value**

د اقتصاد د علم پلار ادام سمېت، د کارگرو د کار داندازې اهميت د يوه جنس په بيه کې وښود. نوموړی د خپلې دغې نظريې په پرمختيا کې داهم وښودله چې د يوه جنس په

کار ځواک **labor force**

د يوه هېواد دوگړو هغه برخه چې عملاً په کار بوخت دي، يا د کار په لټه کې دي، ترڅو د کار په وړاندې مزد ترلاسه کړي. په دې وگړو کې د فزيکي او دماغي کار، هر شفت کار، ښځينه او نارينه (سپک او ثقليه کارونه) او د کار هر ډول کار کوونکي راځي.

چارکښ **labor intensive**

د توليد هغه طرز او روش چې د نور عواملو لکه پانگې او تکنالوژي په پرتله له کار ځواک څخه ډېره استفاده کېږي. کوچنی صنعتونه لاسي صنايع او کليوال تشبثات د دې ډول توليدي روش ښه مثالونه دي. سپارښت کېږي، چې پرمختيايي هېوادونه چې د پانگې له کمښت سره مخامخ دي، د پانگه کښ کار په پرتله له چارکښ روش څخه کار واخلي تر هغو چې لازمي پرمختيا پورې ورسېږي.

د کار بازار **labor market**

استخدام کېدو ته چمتو کار ځواک. مهارت لرونکې کار ځواک چې کارته چمتو او ډېرژر په کاراستخدامېدای شي.

کار هڅوونه **labor mobility**

د کار کولو لپاره د کارگرد تحرک او هڅولو اسانتياوې دي، چې يو کارگر ته په مختلفو بڼو چمتو کېږي، چې کارگر وکولای شي له هغو څخه په عمودي او افقي توگه کار واخلي. افقي اسانتيا هغه ده چې کارگر د کار او ځای په بدلون سره له

لري. پرته له هغه په ليس فير اقتصاد کې دولت اقتصادي فعاليتونه ازاد پرېږدي.

ځمکه **land**

په اقصتاد کې يو مهم توليدي عامل دی چې په ثابت مقدار سره موجوده ده. دا يو درې بُعدي مفهوم دی چې د ځمکې سطح، ژورتيا او اړخونه احتوا کوي. په دې کې د کرنې ځمکه (خاوره)، معادن، جغرافياوي ځانګړتياوې او دجايداد (کلا،هټۍ...) يعنې نه ليږديدونکی شتمنی خصوصيات راځي. ځمکه د يوه محل او ځای په توګه مطرح ده چې يو شمېر طبيعي شتمني لکه اوبه، بوټي او داسې نور هم لري.

د ځمکې اقتصاد **land economic**

د اقتصاد هغه برخه چې ځمکه دتوليد يو عامل او غير منقوله (نه لېږدېدونکې) شتمني بولي او دغه شتمني د ځمکې هغه ساحه را اخلي چې په هغې د مالکيت حق موجود وي او استفاده ورڅخه کېږي. يا په بله ونيا د ځمکې اقتصاد د ځمکې ټول طبيعي او د انسان په لاس جوړ شوی هغه منابع دي، چې په هغو باندې د ځمکې سطح کنترول لري، لکه حاصل ورکوونکې خاورې، دا وبو منابع، ودانۍ، کرونده، کان، ځنګل، وحشي ژوي اونور چې هريو يې په ځمکې پورې تړلي او هريو يې د ځمکې ارزښت اوچتولای او کمولای شي.

توليد کې ځومره کار ترسره شوی او دغه کار د جنس په بيه کې څه ډول را څرګندېږي. وروسته بيا کارل مارکس د يوه جنس بيه هغه اندازه کار وښود، چې ددغه جنس په توليد کې نغښتل شوی دی، حال دا چې يو شمېر نورو اقتصادپوهانو په بيه او ارزښت کې د کار نظريه ونه منله، بلکې بيې او د اجناسو او خدماتو ارزښت يې د بازار دوو ځواکونو (عرضې او تقاضا) پورې وتاړه.

Ladislaus Von Bortkeicz

بورتيکويچ لاد سيلاس فون

ازاد اقتصاد **laissez – faire**

هغه ډول اقتصاد، چې دولت پکې مداخله نه کوي. دغه نظريه وايي چې دولت کولای شي دقوانينو په نافذولو اود مالياتو او ګمرکي سياستونو په واسطه تجارت ته صرف قانوني محدوديتونه وضع کړي، اما د اقتصادي ژوند په جزئياتو کې کار نه لري او د اقتصادي فعاليتونو په تګلوري کې لاسوهنه نه کوي. لومړی ځل ادام سمېت (د ملتونو شمتني Thw Wealth of Nations) کتاب کې دغه نظريه ورکړه. عملاً ګڼ شمېر دولتونه په اقتصاد کې د مداخلې حدود او حقوق ځانته محفوظ ساتي، چې ځانګړي دلايل

مزیت یا ښېګڼه هم درلودای شي. دا هغه حالت دی چې د دوو سیمویا هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ دګټور توب پرتله اوتوضیح کوي. که چېرې A هېواد د B هېواد په پرتله یو یا څو اجناس په لږ لګښت تولید کړي او ددغه جنس په تولید کې تخصص پیدا کړي، په دې توګه A هېواد کولای شي همدغه جنس چې تولید یې ورته په لږ لګښت تمامېږي، او تخصص پکې لري تولید او B هېواد ته یې صادر کړي، نو ورته ګټور دی. په دې توګه A هېواد دنوموړی جنس یا اجناسو یو مازاد تولید لري اوB هېواد دغه جنس ته اړتیا لري ځکه چې تولید یې ده ته ګران پریوځي، نو په دې توګه دا د کار نړیوال وېش او تجارت ته یو اساس جوړ وی، چې د نسبي مزیت یا پرتله ییزې ښېګڼې د قانون په نوم نومول شوی دی.

law of diminishing returns

د نزولي بهرې قانون

د نزولي بهرې دقانون له مخې د تولیدي عواملو د هر اضافي واحد نهایي بهره یا ګټه، راکمیږي. په بله وینا د تولید د عواملو (کار، ځمکې، پانګې) هر اضافي واحد له مخکنۍ واحد څخه په کمه اندازه په تولید کې زیاتوالی راولي. په واقعیت کې د تولید د عواملو نهایي یا اضافي تولید، چې کله تر کار لاندې راوستل کیږي، ورو ورو کمیږي او مخ په ځوړ روان وي. دغه قانون هغه مهال تر سترګو

land tenure **د ځمکې مالکیت**

له حقوقی پلوه د ځمکی او د هغی د مالک رابطه. په ځمکه باندی د مالکیت هغه طرز چی د هغه له مخی مالک ځمکه په کار اچوی او ګټه ورڅخه اوچتوی. د ځمکی د څښتنولۍ طرز.

large scale production **په لویه کچه تولید**

د پرمختیایي تیورۍ په بحثونو کې د پرمختیا بېلابېل مراحل ښودل شوي دي، په تېره بیا روستو دغه مراحل ښه بیان کړي دي. کله چې یو هېواد د ماشیني تولید مرحلې ته ورسېږي او د ګڼ کتلوي تولید (mass production) خاوند شي، دې ته د صنعت پرمختللی پړاو وایي چې هېواد بهرته د صنعتي اجناسو په صادرولو قادر او خپل داخلي خام توکي ډېر ښه پروسس کولای شي.

lashing **پړی تړل**

د تولید د عملیې تر ټولو وروستۍ چاره ده. کله چې محصولات بشپړ شي، لیبل ولګول شي او بسته بندۍ وشي د لېږد لپاره په پړي یا تسمه تړل کېږي. کله چې سوداګریز مالونه د بېړۍ په پړې (lash) تړل کېږي، ورته دپړي تړلو lashing عملیه ویل کیږی.دسوداګریزو مالونو تړل ټولو ترانسپورتي وسایلو کې د استعمال وړ ده.

law of comparative advantage

د سنبي ښېګڼې قانون

د ریکاردو په نظر یو شمېر سیمې یا هېوادونه د اجناسو په تولید کې د مطلق مزیت ترڅنګ نسبې

کیږي چې مونږ یو تولیدي عامل په دوامدار ډول زیاتوو، خو نور عوامل ثابت وساتو. په پیل کې مجموعی تولید او اضافی (نهایي) تولید دواړه زیاتیږي، خو دغه زیاتوالی د پخوانیو تولیدي واحدونو د ونډې په پرتله لږ وي. څومره چې دغې پروسې ته دوام ورکوو، نهایي تولید نور هم کمیږي او په پای کې به نه یواځې دا چې نهایي (اضافي تولید کم شي، بلکې مجموعي تولید به هم کم شي. د بیلګې په توګه که چیرې په یو هکتار ځمکه کې درې تنه بزګران کار کوي نو د یو هکتار ځمکی او درې تنو کارګرانو د مطلوب تولید حد به ۳٦ ټنو ته ورسیږي، دغه یوه اضافي کارګر صرف شپږ ټنه په مجموعی حاصل ورزیات کړل او د تولید منځنی اندازه هر کارګر ته له ۱۰ څخه ۹ ته راټیټه شوه، که یو بل تن کارګر هم اضافه کړو، ټول تولید به له ۳٦ ټنو څخه ۴۰ ټنو ته لوړ شي، خو د هر کارګر (وسطي) تولید له نهو څخه اتو ټنو ته راټیټ شو، که همدغه پروسه دوام وکړي، نو نه یواځې داچې وسطي او نهایي تولید به کم شي، بلکې مجموعی تولید به هم کم شي لکه لاندې جدول کې:

د کارګراڼو شمیر (x)	مجموعی تولید (TP)	سړی سر یا وسطی تولید (EP)	نهایي یا اضافي تولید (MP)
۳	۳۰	۱۰	۱۰
٤	۳٦	۹	٦
٥	٤۰	۸	٤
٦	٤۲	۷	٦
۷	٤۲	۷	۰
۸	٤۰	-٥	-۲

لکه چې په پورته جدول کی ښکاري، کله چې د کارګرو شمیر شپږو تنو ته ورسیږي، مجموعی تولید خپل اعظمی حد یعنی ۴۲ ټنو ته رسیږي او نهایي تولید دوه ټنه کیږي او کله چې د کارګرو شمیر اوو تنو ته ورسیږي نهایي تولید صفر کیږي. له اقصادي پلوه همدغه مطلوبه نقطه ده، دا ځکه که له دی څخه اضافه د کارګرو شمیر زیات شی، نو نه یواځې دا چې مجموعی تولید کمیږي، بلکې مجموعی او نهایي تولیدات دواړه کمیږي.

بيوزلي وبلل، خو د هغه بالمقابل يو شمېر صنعتي هېوادونه بډای وبلل شول، خو د بيوزله او وروسته پاتې اصطلاحات مناسب نه وو. په ۱۹٤٦ م. کې د امريکې جمهور رئيس کېنډي د پرمختيايي هېوادونو اصطلاح وکاروله، خو په دې کې يو شمېر لږ پرمختللي، يو شمېر نور پرمختيايي اود پرمختيا په حال کې وو. ورو ورو همدغه اصطلاحات دود شول او آن تر ۱۹۷۱ م. پورې هم استعمالېدل او د ملګرو ملتونو د سازمان د سوداګرۍ او پرمختيا کنفرانس کې هم په دې بڼه استعمال شول. له دې امله چې د دغه کنفرانس موخه له دغو هېوادو سره مرسته وه، نو د بېوزله، لږ پرمختللي او وروسته پاتې اصطلاحات يې نا مناسب او دوی ته له سپکاوي ډک وبلل، نو ځکه ټولو هغو ته دپرمختيايي هېوادو اصطلاح غوره شوه.

least developed countries

لږ پرمختللي هېوادونه

دغه شمېرهيوادونه د پرمختيايي هېوادونوپه ډله کې تر ټولو ډېر لږ پرمختللي هېوادونه دي، چې په ۱۹۷۱ م. کال کې د ملګرو ملتونو د سازمان د پرمختيا او سوداګرۍ د کنفرانس له خوا تعريف شول. دغه هېوادونه ۲۵ دي چې ټول ګډې نښې لري: په دوه زرم ميلادي کال کې د دغو هېوادو کورنۍ سړي سر نا خالص توليد ۹۰۰ امريکايي ډالره نښودل شوی، د دوی ملي اقتصاد کې د

لە کارە ايستل lay offs

دوزګاره کول. له کار څخه لرې کول. موقوف کول.

learning by doing

زده کړه په تره سره کولو سره

د کاري مهارتونو د لوړولو لپاره يوه اصطلاح ده. د فني پرمختګ يوه توضيح. کله چې دهر واحد توليدي محصول لپاره د کار لګښت وار په وار کمېږي. دا هله کېږي، چې په عملي ډول کارکولو باندې دمهارت کچه اوچته شي، د کارپه ترسره کولو کې تجربه موندل، په اجرايي ډول زده کړه. د زيات او ښه کار په ترسره کولو د کار ګر پوهه. دا د پرمختيايي اقتصاد لپاره يو ضرورت دی.

اجاره lease

د اجارې، اجاره داري lease hold او اجاره ورکولو leasing بحثونه د ځمکې د ملکيتونو په برخه کې مهم بحثونه دي. دا هغه ډول قرار داد دی، چې يو ملکيت د بل چا ملکيت ته په موقتي يا اوږدې مودې لپاره ورکول کېږي او هغه تر هغه پورې ورڅخه ګټه اخلي تر څو د قرارداد موده پای ته ورسېږي.

least developed countries

لږ پرمختللي هېوادونه

ملګرو ملتونو په ۱۹۵۰ م. لسيزه کې يوشمېر هېوادونه د ځينو اقتصادي معيارونو له مخې

د پیسو قانوني چلند **legal tender**

هره هغه وسیله چې د قانون له مخې د خلکو ترمنځ د تبادلې لپاره کارول کېږي. دقانون له خوا د تبادلې د وسیلې په توګه منل شوی وسیله (ټاکلې کرنسۍ).

قانونیت **legality**

هغه قانوني اړخ چې د هغه له مخې چارې معقولیت پیدا کوي او د منلو وړ ګرځي. یو کار او تصمیم د قانون له مخې د منلو وړ ګرځول.

دمه **leisure**

دغه اصطلاح له رخصتۍ، وزګارتیا او بېکارۍ سره توپیر لري. دا د یوه کار کوونکي یا یوه وګړي د ورځې او شپې هغه موده ده چې پرته له کاره یې د دمه کولو په بڼه په کور کې تیروي.

کانټرویچ لیونید **Leonid Kan Trovich**

لیونید کانترویچ په اقتصادي علومو کې له Tjalling C. Koopmans سره یو ځای د نوبل د جایزې وړونکی روسي څېړونکی دی، چې دغه جایزه ده ته په ۱۹۷۵ م.کې ورکړل شوې ده، بشپړ نوم یې لېونیت ویتالویچ کانترووېچ و، چې په ۱۹۱۲ م. کال کې په روسیه کې زېږېدیدلی، په ۱۹۳۰ م. کال یې د لیننګراد له پوهنتون څخه د ریاضی په څانګه کې ډیپلوم واخیست، په ۱۹۳۰ لسیزه کې په بېلابېلو پوهنتونونو کې اوله هې دوی د خپل ملي صنعت ونډه یوازې په سلو کې لس ښودل شوې ده او په سلو کې اتیا وګړي یې سواد نه لري. وروسته تر ۱۹۷۱ م. څخه، د وروسته پاتې هیوادونو په اقتصادی او ټولنیز وضعیت باندی په دوه زرم کال کې یو ځل بیا کتنه وشوه چې دا ځل د نړۍ ٤۹ هېوادونه لږ پرمختلي وبلل شول، چې له هغو څخه ۳٤ یې په افریقا کې نهه اسیا کې او پنځه نور یې په کارابین او د پاسفیک په حوزه کې دي.

لیجر **ledger**

د محاسبې لوی کتاب دی، چې هر حساب پکې ځانګړې پاڼه لري. یو عمومي لیجر د ټولو شتمنیو پورونو، پانګې، عاید او لګښتونو د حسابونو دثبت لرونکی وي. دې ته حساب کبیر هم وایي چې له ځان سره کوچني یا کمکی د لیجر کتابونه هم لري.. د ا کمکی لیجر په عمومي لیجر کې د موجودو حسابونو تفصیل څرګندوي.

وصیت شوی مال **legacy**

هغه شتمني چې د شخص په وصیت سره بل ته په میراث وررسېږي. له موصي څخه موصی بِه ته هبه شوی مال. میراث.

قانوني شتمني **legal assets**

هغه شتمني چې د یوه جایداد دوصي په لاس کې وي او د قانون له مخې د یوه پور دادا کولو لپاره موجوده وي.

ترلاسه کړل او دapproximation theory یې ثابته کړه. ده ویل چې په Functional Analysis میتود اقتصادي مسایل د توضیح وړ دي. په ۱۹۳۹ م. کال کې یې د تولید د سازماندهي او پلان جوړونې لپاره ریاضیکي میتودونه وښودل، چې ددغه اثر په خپریدو سره یې د اقتصاد او تولید ډګر ته بیساري خدمت وکړ. نوموړی د منابعو مطلوب تخصیص په ښه شکل سره وښودلای شو. د بېلګې په توګه کانتروویچ د یوې اقتصادي تصدۍ یا فعالیت ځای کار ښکاره کوي، دی وایي چې په دغه فابریکه یا فعالیت ځای کې ټاکلي شمېر ماشینونه د ټاکلو اجناسو د تولید لپاره فعالیت کوي. دغه ماشینونه او د هغو تولید هریو یې له ځانګړو اجزاوو څخه جوړ دي. د تولید فني ضریبونه دا ښکاره کوي چې هریو ماشین د یوې ورځې په ترڅ کې څو تولیدي اجزا تولیدوي، ستونزه داده چې دغه اجزا په څه ډول سره د دغو موجودو ماشینونو ترمنځ ووېشل شي چې تولید اعظمي حد ته ورسېږي،هغه دا سوال د ریاضي په مرسته حل کړ. ده یو خطي تابع جوړه او ټول تولیدي اجزا یې د هغه زمان تابع سره محاسبه کړل چې هر ماشین د دغه زمان (وخت) په ترڅ کې هر جز تولیدوي. کانتروویچ دانتقالاتو د اقتصاد په برخه کې هم د اعظمي حد مفاد د حصول معادله وښوده، دده نامتو اثار دادي:

جملې د لېننګراد په پوهنتون کې په تدریس بوخت و، په ۱۹۳۵ م. کې یې له همدغه پوهنتون څخه د ریاضیاتو په څانګه کې دوکتورا ترلاسه کړه، له ۱۹۵۸ څخه تر ۱۹٦٤ پورې د پخواني شوروي اتحاد د علومو داکاډمۍ غیر دایمي غړی و، خو له ۱۹٦٤ م. څخه وروسته د علومو د اکاډمۍ دایمي غړی شو، په ۱۹٤۹ م.کې یې د ریاضیاتو په څانګه کې لومړنۍ جایزه او په ۱۹٦٥ م. کې یې د لینن په نوم دوهمه لویه جایزه ترلاسه کړه. سره له دې چې کانتروویچ اصلاً یو ریاضي پوه و، خوله ۱۹۳۰ م. څخه را وروسته یې په اقتصاد کې هم ډېرې څېړنې کړي دي، په ۱۹٤۰ م کې یې په اقتصاد کې له ریاضي څخه کار اخیستلو او د اقتصادي مسایلو په حل کې د ریاضیکي میتودونو کارونه باندې څېړنه وکړه او د اقتصادي محاسباتو په میتودونو او پلان جوړونې په برخه کې یې پوره شل کاله خپلې هڅې جاري وساتلې، څه موده د شوروي اتحاد د علومو په اکاډمۍ کې د ریاضي د اقتصاد د میتودونو مسؤل و، په تېره بیا د خطي موډل لوی طراح همدی و اوپه اقتصاد کې یې د خطي پروګرام جوړونې یا linear programming په برخه کې له نوښت څخه ډک کارونه ترسره کړل. په حقیقت کې د نن ورځې Linear Equation څانګه د همده دزیار او کار پایله ده او دخطي میلان Linear regreassion په برخه کې یې هم مطلوب نتایج

out put mode) په جدول کې تحلیل کړ، په ۱۹۵۳م. کې یې د امریکې د اقتصاد جوړښت په دوو ټوکو کتابونو کې تشریح کړ. وروسته یې ګڼ شمېر نورې مقالې خپرې شوې، په ۱۹۵٤ کې یې د (کورنی تولید او بهرنی سوداګري) تر عنوان لاندې خپله نامتو مقاله خپره کړه چې په هغې کې یې وښودله چې د امریکا صادرات زیاتره چار کښ (Labor intensive) دي، نه پانګه کښ (Capital intensive) حال دا چې واردات یې پانګه کښ دي، خو دا نظریې د هکشر - اوهلین سره په تضاد کې وه. د غو دوو وروستیو ویل چې عموماً امریکا او نور پانګوال هېوادونه پوره پانګه لري، نو ځکه د پانګه کښو اجناسو صادرولو ته لېوال دي، خو چارکښ اجناس نه صادروي، بالمقابل اول عمدتاً چارکښ (Labor intensive) اجناس واردوي، تر څو استخدام او چت کړي، په دې توګه د لیونتیف نظر ته د(لیونتیف معما) نوم ورکړل شو. د لیونتیف مهم کار په اقتصاد کې د عامل حاصل د جدولونو تحلیل کول و، چې له دغه تحلیل څخه د خطي تولید نظریه وزېږېده، دا ځکه چې دغه تحلیل ټول د خطي معادلو په واسطه حل کېده، خو د ده دغه تحلیل له هر کلي سره ځکه مخامخ نشو، چې امریکایي اقتصاد پوهانو وویل چې د ده خطي معادلات او د عامل حاصل جدولونه مرکزی پلان جوړونه هڅوي، خو په یو شمېر پرمختیایي هېوادو کې بیا دغه نظریه په ګټور ډول تر کار لاندې راغله. هغه په اقتصاد کې د تخصص زیات پلوی و. ده دعامل – حاصل مفکوره او فرضیه له هماغه وخته په مغزو کې لرله چې لا په روسیه کې و، اوله هغه ځایه یې د غه

- د تولید د پروګرام جوړونې او سازماندهی ریاضیکي میتودونه (۱۹۳۹ م.)
- د تولید ځای په ټاکنه کې د حمل و نقل ارزښت (۱۹۷٤)
- د اقتصادي منابعو ډېر غوره کارول (۱۹۵۹)
- د شوروي اتحاد د ریاضي اقتصاد
- د پروګرام جوړونې یو شمېر اړخونه (۱۹٦۷)

کانترویچ په ۱۹۸٦ م.کې و مړ او نوم یې د نوبل اخیستونکي اقتصاد پوه او ریاضي پوه په توګه ثبت شو.

لیونتیف واسیلی **Leontief Wassily w.**

واسیلی په ۱۹۰٦ م. کال کې د روسیې د پترزبورګ په ښار کې نړۍ ته راغلی، پلار یې د سن پترز بورګ په پوهنتون کې د کار د اقتصاد استاد و. واسلی لئیو نتیف په ۱۹۲۵ م. کې د سنت پترز بورګ پوهنتون څخه فارغ او د دوکتورا دترلاسه کولو په خاطر د برلین پوهنتون ته ولاړ. وروسته د تحصیل له پوره کولو څخه د کمونیست چین د دولت د مشاور په توګه د نانکین ایالت ته ورغی، خو په ۱۹۳۱ م. کې له هغه ځایه امریکې ته ولاړ. هلته یو کال د اقتصادي څېړنو ملي د فتر کې په کار بوخت شو. وروسته بیا د هار وارد پوهنتون کې مقرر شو. په ۱۹۳٦ م. کال کې یې د امریکا د اقتصاد ي وضعیت په هکله یوه څېړنه پیل کړه چې د عامل - حاصل جدول یې بشپړ کړ. وروسته تر پنځو کلونو څخه یې د امریکې اقتصاد له ۱۹۱۹ څخه تر ۱۹۳۹ پورې د -input)

د بانک اعتبار لیک **letter of credit**

هغه قانوني سند چې یو بانک یې خپل یوه مشتري ته صادروي او بانک پکې موافقه څرګندوي. دغه مقدار ټاکلی پیسې به له ټاکلو شرایطو سره سم د اعتبار (کریدیت) هغه حساب کې مني چې پخوا منل شوی دی. د کریدیت د معاملې درج کول یا د تادیې ضمانت کول.

د اختراع اجازه لیک **letters patent**

هغه قانوني سند چې د هغه له مخې یو اختراع کوونکی له خپلې اختراع څخه ګټه اخیستلای شي او هغه استعمالولای شي.

پوړی، کچه **level**

په ارقامو سره د هغې اندازې، کچې یا پوړی ښودل چې د ټیټوالي او لوړوالي له مخې وي او د بدلون وړتیا لري، لکه د زده کړې کچه، د اقتصادي وضعیت کچه، مهارتونه او نور.

لیبرالیزم **liberalism**

اصلاً یوه سیاسي نومونه ده، چې د سیاسي فعالیتونو ازادي او له مطبوعاتو څخه د سانسور لرې کول غواړي. په اقتصاد کې هم ډېره دود ده. لیبرال اقتصادي مکتب یا لیبرال اقتصادي نظریات لکه د مرکانټلیزم، فیزیو کراتانو، سوسیالیستانو، کینزیانو او نورو په شان منسجم او بیان شوی فکر دی، چې په اقتصاد کې د دولت د لاسوهنې د محدودولو غوښتونکی او د خصوصي مفکوره امریکا ته او بیا یې نورو هېوادو ته یووړه. ددغه تحلیل له امله یې په ۱۹٦۷ م. کې د فرانسې د هېواد ډېر لوړ مډال (لژیون دونور) ترلاسه کړ او په۱۹۷۰ م. کې یې د نوبل جایزه وګټله. په ۱۹۷۳ م. کال کې د بریتانیا د علمي پرمختګونو د اکاډمۍ رئیس شو اوس هم د Measuring input output tables بحثونه د اقتصادد درسي کتابونو مهم څپرکی ګڼل کېږي.

lesperyers price index

د لاسپرس د بیو شاخص

هغه شاخص دی چې د مورد نظر او اساس کال (دورې یا مودې) په ترخ کې یې هم قیمتونه او هم مقدار په نظر کې نیول کېږي. دا یوازې د مقدار یا یوازې د بیو شاخص نه دی، دا د یوه کال په ترخ کې د (n) شمېر اجناسو لپاره د بیو وزن لرونکی شاخص دی، چې فرمول یې په لاندې توګه:

$$P_{on} = \frac{\Sigma p_n . q_o}{\Sigma p_o . q_o} x100$$

دلته:

P_n- په جاري زمان کې قیمت.

P_o- اساس زمان کې قیمت.

q_0- اساس زمان کې مقدار یا حجم.

Σ- مجموعه.

البته د شاخصونو د شنجش لپاره مور د پاچ طریقه، مارشال اود ویجوورت طریقه هم لرو (و. ګ. پاچ اومارشال د وجوورت شاخصونه)

شوی یوه ټاکلې عمر ته ورسېد، په خپله ده ته په نغدي توگه یا د هغه معادل ورکول کېږي.

limited ability **محدود المسولیت**

د یو شرکت د ونډه وال هغومره مسئولیت چې پورونه به صرف د خپلې ونډې په اندېول اداکوي.

limited liability company

محددود المسولیت شرکت

د شریکانو هغه کمپنۍ چې د هر شریک یا ونډه وال ونډه په هغې کې په ټاکلي تناسب محدوده وي، یعنې هر ونډه وال د کاروبار په گټې او تاوان کې دخپلې ونډې په اندازه مسئول او برخمن دی.

limited partnership **محدود تضامني شرکت**

دشرکتونو اړونده حقوقي اصطلاح ده. دشرکتونو د قانون له مخې هغه ډول شراکت ته ویل کېږي، چې گډونوال یې هریو یوازې د خپلې پانگې د اندازې په تناسب د شرکت د پورونو د ادا کولو مسئولیت ولری.

line of credit **د پور برید**

د یوه بانک، مالي موسسې یا حکومت له خوا تر هغه برید او حد پورې یوه ژمنه ده چې پور ورکوونکي ته په دې هکله ورکول کېږي، ترڅو راتلونکو غوښتنلیکونو کې د هغو شرایطو او

سکتور د ازادۍ پلویان دي. د دې مکتب نامتوخېره (lazalle) و چې ویل یې: دولت باید لوی او مهم کارونه لکه د طبیعي منابعو مدیریت، د قانون انفاذ، بهرنۍ پالیسي، د علمي ډگرونو پراختیا او یو شمېر انتظامي چارې لکه امنیت ساتل او نور پرمخ بوځي؛ کاروبارونه او اقتصادي فعالیتونه دی خصوصي سکتور ته ور پرېږدي اوصرف د بحران پرمهال دی اَصلاحي او رغنده مداخله وکړي.

license **اجازه لیک**

هر هغه قانوني لیک او سند چې د هغه له مخې یو څوک یو شغل، فعالیت او کار پرمخ وړلای شي لکه دډریوري لایسنس.

license tax **د جواز لیک مالیه**

هغه مالیه چې په یوه کسب او کار کې د وگړو یا شرکتونو د شاملېدلو په بدل کې اخیستل کېږي. د یوه کاروبار(تشبث) لپاره د جواز د ورکړې په مقابل کې مالیه.

life insurance **د ژوند بیمه**

هغه ډول بیمه ده چې د قرار داد له مخې د بیمې د حق په مقابل کې د بیمه کوونکي له خوا د بیمه شوي شخص له مړینې وروسته هغو کسانو ته ورکول کېږي، چې په قرار داد کې یې نومونه راغلي وي. یا کله چې بیمه

سره وصل کېدل. د دوو تولیدي واحدونو سره پیوست کول. د دوو بانکونو یا شرکتونو نښلول.

liquid **سیال**

په سوداګریزو معاملو کې هغه بیه لرونکي اجناس چې په آسانه توګه په نغدو پیسو بدل شي. سیاله (بهیدونکې) پانګه او شتمنی هغه ده چې ډېر ژر پرته له دې چې ارزښت کې یې کمښت راشي، په نغدو پیسو بدله شي. دې ته ګړندۍ شتمني(quick asset) هم ویل کېږي. په سلو کې سل سیاله شتمنۍ په خپله پیسې دي. د دې بالمقابل جنس چې د اخصوصیت ونه لر ي، هغه ته کنګل (frozen) یا جامد ویل کېږي.

liquid assets **سیاله شتمني**

سیال او سیالیت بهېدو ته ویل کېږي. سیا له (لامبوزنه) شتمني هغه دارایي او پانګه ده چې د ارزښت له کمېدو پرته ډېر ژر په نغدو پیسو بدله شي، هغه مال چې په سلو کې سل سیال یا بهېدونکی وي.یعنې نغدې پیسې یاد هغو معادل.

liquidation **نغدول**

ډېر ژر او اسانه د یوې شتمنۍ په نغدو باندې اړول. دتجارتي معاملو په لړ کې تصفیه کولو ته وایي. د اسنادو تصفیه (نغدول) یعنې پلورل.

اندازې سره سم چې د موافقه لیک په ترځ کې شوې ده، هغومره به پور ورکول کېږي.

linear function **خطي تابع**

یوه داسې د ریاضي رابطه اویا هم معادله ده چې د هغې متحولین ټول د جمع په حالت کې وي، یعنې د ضرب یا طاقت لرونکو په بڼه نه وي. په بله وینا هغه معادله چې اجزا یا عناصر یې سره جمع کېدونکي وي. د دې ډول رابطې مثال دادی:

$$b = a_1x_1 + a_2x_2 + \cdots a_nx_n$$

په دغه معادله کې هر x یو متحول دی او a او b ثابت مقدارونه دي.

linear relation ship **خطي اړیکه**

د ریاضي یوه تابع چې کله یې چې خطي ګراف رسم شي، هغه د یوه مستقیم خط بڼه ولري. د دې ساده مثال دغه رابطه ده: y=ax+b او ګراف یې لاندې بڼه لري

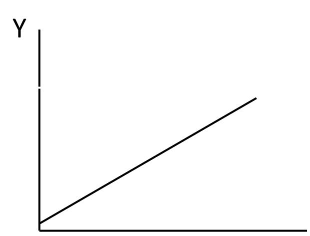

linkage **سره نښلول**

د څو برخو یادوو اړخونو سره پیوسته کېدل. د دوو اړخونو په تماس کې کېدل. د څو لوریو ترمنځ د اړیکو جوړېدل، لکه د مشتریانو او پرچون پلورونکو

ساتي. دپور پانګې هم پکې راتلای شي. بانک د اړتیا پرمهال له دې نقد کېدونکی شمتنې استفاده کوي. دا چې یو بانک کې د ټولې شتمنې نیمه برخه،د ټولې شمتنی دوه په دریېمه برخه یا هم د ټولې شمتنی یوه پر دریېمه برخه نقد کېدونکي شمتني لري، هر بانک پورې اړه لري. نور بانکونه دغه شتمنی له مرکزي بانک څخه نقدوي.

د سواد لرونکو انډول literacy rate

په یوه ټولنه کې د سواد لرونکو وګړو سلنه ښکاره کوي، چې د ټولنو د پرمختیا، د هوساینې او ټولنیزو خدماتو د مهیا والي یو مهم معیار اوپه اقتصادي فعالیتونویو اغېزمن فکتور دی. نن ورځ په پرمختایي هېوادو کې په پرمختیايي پلانونو کې د سوادلرونکو وګړود انډول لوړول،لمړنی اړتیا ښودل شوې ده.

د ژوند سټنډرډ living standard

دا چې د ټولنې وګړي تر کومه بریده پورې له یو شمېر ضروري توکو، خدمتونو او اسانتیاوو څخه برخمن دي او د هېواد نا خالص کورني تولید څخه څومره هریووګړی ګټه پورته کولای شي، د ژوند کچه یا سټنډرډ بلل کېږي. دا یو نسبي مفهوم دی چې هره ټولنه کې توپیر لري.

پورې loan

په عمومي توګه هغه پیسې چې له یوه بانک، شخص یا موسسې څخه په پور اخیستل کېږي،

د نغد کېدو وړتیا liquidity

هره هغه دارایي چې ډېر ژر په نغدو پیسو بدلېدای شي اود مبادلې لګښت یې تر ټولو لږ وي. د بېلګې په توګه پیسې هغه دارایي او شتمني ده چې تر هرڅه زیات په خپله نغدې دي. یا په بله وینا د نغدو کېدو وړتیا یې ترټولو اوچته ده. دغه وړتیا موږ ته د بیه لرونکو اسنادو او بانک ته د سپارل شویو اماناتو په برخه کې مهمه ده، دا ځکه چې د دارایي په ارزښت او بیه کې نوسانات او د وخت تېرېدل ممکن دهغو دنغدیدو په بیه کې توپیر راولي. د شتمنیو او دارایي سنجول په پانګه اچونه کې مهمه ده. هغو شمتنیو څخه چې د پیسو په توګه کار اخیستلای شو، د بشپړ نغد کېدو د وړتیا لرونکی بلل کېږي. د نغد کېدو د وړتیا د ځانګړتیا له مخې ښه شتمني هغه ده چې د نوساناتو د خطر په وړاندې کلکه وي. بله ښه ځانګړتیا یې داده چې د وخت له تېرېدو سره سره یې ارزښت ټیټ نه شي، بلکې په ښه ارزښت ډېر ژر خپل نغد قیمت وساتلای شي.

نغد کېدو انډول liquidity ratio

بانک ته لومړی درجه سیالیت لرونکی شمتني مهمه ده. هغه شتمني چې د نقدکېدو ترټولو لوړ سیالیت او وړتیا لري په خپله بانکنوټ یا پیسې دي، ور پسې سره زر او بهاداره پانګې دي. په دې توګه بانک یوټاکلی انډول یا د یوه ارزښت لرونکی نقد یا ډېر ژر نقد کېدونکی شمتنی ځان سره

له مخې ځمکه باید د یوه عامل په توګه په ډېرښه ډول تشخیص شي. دا نظریه د اوږدوکلونو په ترڅ کې بشپړه شوه، چې د کارځایونو او تولیدوونکو ځای پرځای کېدو سره تړاو لري. دغه نظریه د کرنیزو سیمو، ښاري سیمو او د ځمکې د نورو استعمالونو په هکله توضیحات ورکوي. په دې برخه کې تر ټولو زیات، نامتو عالم وان تونن (J. H.Von Thunen) په ۱۸۲٦ م.کال کې کار وکړ. هغه له مرکزي مارکېټ څخه د لرې والي په اندېول د ځمکو ارزښت وښود. د وان تونن نظریه وروسته بیا د امریکې د متحده ایالاتو او ډېرو اروپایي هېوادو لپاره ګټوره واقع شوه او د دغو هېوادو د ځمکو زراعتي استعمال یې داسې عیار کړ، چې مرکزي مارکېټ ته یې محصولات په ښه ډول او مناسبه بیه ورسېږي. د ځمکې دغه نظریه وایي: هغه محصولات چې نازک اولېږدول یې باید ژر ترسره شي لکه سابه او میوې باید ښارونو او مرکزي مارکېټ ته نژدې تولید شي، خو مالداري او غلې دانې کېدای شي په لرې پرتو سیمو کې تولید شي. دغه نظریه اوس هم دافغانستان په شان یوه پرمختیایي هېواد ته ډېره مهمه ده، چې د ځمکو استعمال هم اقتصادي ښه غوره کړي او ګټه هم اعظمي حد ته اوچته شي. په دې توګه د محصول په ارزښت کې د هغه د کیفیت څخه پرته د سیمې ټاکنې او د ترانسپورت لګښت هم ځای وموند.

خو په ځانګړي ډول هغه پیسې چې له یوه سوداګریز بانک څخه (معمولاً د کاروبار د پرمخ بیولو په خاطر) د جاري مفادونو د ورکړې په مقابل کې په پور اخیستل کېږي.

localized industry **محلي شوي صنايع**

پرمختیایي هېوادو ته یوه په زړه پورې موضوع د دوی محلي شوی صنعت دی. سره له دې چې پرمختللو هېوادو ته هم دا موضوع صدق کوي. دا هغه صنعت دی چې په یوه جغرافیایي سیمه کې نامتو او خپور او له یوې خواد همدې سیمې نوم پورې تړلی وي او له بلې خوا دسیمی نوم دغه صنعت سره تړلی وی. د افغانستان د اقچې، تاشقرغان او هرات غالی، دستالف کاشی، د خوست د مزرو اوبدل شوی لاسی صنعت، دکندهار لاسی اوبدل اوداسې نورصنایع د دې ډول صنعت بېلګه کېدای شي. دغه ډول صنایع په یوه سیمه کې متمرکزې وي. د درنو ماشینی صنایعوپه هکله باید وویل شی چې په المان کې یو شمېر درانه ماشیني صنایع دا خصوصیت لري.

location theory

د فعالیتونو د ځای پرځای کولو نظریه

په اقتصاد کې د نورو نظریاتو ترڅنګ، یوه نظریه هم د محل ټاکنه ده. دا نظریه وایی چې ځمکه او محل د اوچت ارزښت لرونکې ده. د دې نظر یې

دارزښت او د انحصار مسائل ټول سره یو ځای حل کړل او په اوسنیو رقابتي شرایطو کې یې د محل تیوري location theory توضیح کړه. ورپسې په ۱۹۴۵م. کې لوش(A.Losch)دغه موضوع نوره هم روښانه او بیا ورپسې په ۱۹٦٦ م. کال کې Christaller د سیمې او ځمکې دغوره کولو مسئله د کارځای د فعالیت د ځای له مخې نه، بلکې د مارکېټ له مخې یعنې د بازارونو له پلوه وڅېړله. د سیمې ټاکنې نظریه په دې ټولو حالاتو کې او وختونو کې د مفاد اعظمي کولو ته متوجه وه.

پورې **loon**

مالي سرچینو ته اړ تیا. اړو اشخاصو ته ورکړه او پور اخیستونکی ته د پور ورکوونکي له خوا د مالي سرچینو ورکول د ټاکلي وخت لپاره، پور بلل کېږي. پورونه بېلابېل ډولونه لري. د وخت له مخې پورونه: د لنډې مودې، منځنۍ مودې او اوږد ې مودې پورونه دي. د هدف له مخې هم پورونه یو بل سره توپیر لري. نن ورځ پورونه د مالي بازارونو یو لویه دنده او برخه ده. زیاتره پورونه د پانګې اچونې لپاره ترلاسه کېږي. هغه پانګه چې په پور اخیستل شوې وي، هغې ته (loan capital) ویل کېږي. د پرمختیایي هېوادو لپاره هغه پورونه ډېر اړین دي، چې دوی یې دزیر بنا یی تاسیساتو اومولدو پروژو لپاره ترلاسه کړي.

وروسته بیا د شلمې پېړۍ په پیل کې A.Weber دغه نظر د صنعتي تاسیساتو د ځای ټاکنې لپاره وکاروله. نوموړی د یوه صنعت لپاره هغه سیمه مناسبه وبلله چې هلته د دغه صنعت لپاره خام توکي په لنډ واټن کې موجود وي، او د بشپړ رقابت د شرایطو په فرضیې سره یې دا هم وڅېړله چې که دغه صنعتي سیمې بازار لري پروت وي، باید څه وشي. ویبر د صنعتي کارځای څخه د مارکېټ د خامو توکیو د موجودیت او د مرکزي مارکېټ د فاصلې په تحلیل سره د ګټې اعظمي کول وښودل. ویبر دا هم وڅېړله چې که چېرې نور عوامل ثابت فرض شي، نو په څه ډول سره باید د صنعتي کار ځای لپاره یوه داسې سیمه غوره شي چې د لېږدولو او ترانسپورت لګښت تر ټولو په ټیټ برید کې وي. ده وویل چې که خام توکي تر تولید شویو اجناسو درانه وي،غوره به وي چې کارځای د مارکېټ په پرتله د خامو توکو خواته نژدې وي، خو که وضعیت د دې سرچپه وي، بیا نوغوره ده چې کارځای مارکېټ ته لنډ وي، یعنې د بارولو او تشولو عملیه باید یا د خامو توکو د عرضې سیمې یا مارکېټ ته نژدې وي، نه د دواړو ترمنځ. ویبر له ۱۸۲٦ م. کاله څخه تراوسه پورې یعنې د وان تونن له مهاله تر شلمې پېړۍ یورې د شرایطو پیچلتیا په پام کې ونیوله او د څو ګونو بازارونو مسئله یې هم حل کړه. ده د څو ګونو مارکېټونو، د کار ځواک، ترانسپورت، د ځمکې

تجملي اجناس **luxury goods**

هغه اجناس چې بيه يې ډېره گرانه، خو اړتيا ورته ډېره کمه وي. هغه اجناس چې حياتي اړتيا ورته نه وي، خو غير واقعي موخو ته لګول کېږي. هر کله چې د يوه جنس لګښت د هغه د مطلوبيت په پرتله زيات وي لکس ياتجملي بلل کېږي.

د لوکسو اجناسو ماليه **luxury tax**

پرمختيايي هېوادونه په خپلو وارداتو کې لومړنېو اړتيا وړ اجناسو ته اهميت ورکوي، خو د تجملي او لوکسو اجناسو واردول ډېر ضرور نه بولي اوان دا چې د هغو د واردولو د محدوديت پلويان دي او تعرفې او ماليه يې لوړوي. په دې توګه د دوی د تجملي اجناسو د واردولو تعرفه توپير لري او د تجملي توکو ماليه نظر نورو اجناسو ته لوړه ټاکي. دغه لوړه ماليه چې يوازې په تجملي او لوکسو اجناسو وضع کېږي، هغې ته د تجملي لوکسو اجناسو ماليه (luxury tax) ويل کېږي.

د اوږدې مودې توليد **long run production**

معمولاً دولتي او عامه پروژې د زود ثمره يا لنډې مودې پروژو په پرتله د اوږدې مودې محاسبات غواړي، هغه تحليل چې په اوږد مهال کې د دغه ډول پرژو او د تصديو لپاره ترسره کېږي، دتوليد نتيجه په يوه اوږده موده (long term) کې په پام کې نيسي، کېدای شي، لويې پروژې په پيل کې ډېر لږتوليد او ګټورتيا ولري، خو د Long run production تحليل لپاره به ګټورې وي.

بايلل **loss**

کله چې په سوداګرۍ کې د جنس يا خدمت له عرضه کولو يا پلورلو څخه صرف دومره بيه ترلاسه شي، چې د نوموړي جنس يا خدمت د تمام شد بيې څخه کمه وي، دې ته Loss يا د بايللو تاوان وايي.

M

په دغه مالی پلان کې د یوه کال لپاره د ټول هېواد دټولو لګښتونو، عوایدو، او سرچینو او د دولت د اهدافو د پوره کولو لپاره د ترسره کیدونکو چارو مصارف اټکل کیږي. (و.ګ. budget)

د ځمکې او انسان انډول **man land ratio**

د طبیعي منابعو په اقتصاد کې ځمکه یو تولیدي عامل دی، چې په ثابته اندازه موجوده ده. د تکنالوژۍ په پرمختګ سره له ځمکې ښه ګټې اخیستو زیاتوالی موندلی دی که چېرې کافي ځمکه په واک کې ولرو او تکنالوژي هم د پرمختګ په حال کې وي، ځمکه به انسانانو ته د کفایت وړ تولید ور په برخه کړي، خو که د ځمکې په نسبت نفوس ډېر زیات شي او نور نو د تکنالوژۍ موثریت هم د بدلون وړ نه و، نو په دې حالت کې د ځمکې اوانسان انډول داسې حالت ته راځي چې د ژوند دسطح ډاډمنتیا اود انسان د کفایت وړ تولید کمېږي، همدغه تناسب ته (Man - land ratio) ویل کېږي.

ام فکتور **m factors**

هغه نامتو پنځه فکتورونه دي چې په اقتصاد کې یې ځانګړې ارزښت موندلی: ماشین machine، هدف mission، د مدیریت طریقه management model، وسیله medium، او کار کوونکی man یا د کارکوونکی کار.

لوی اقتصاد **macro economics**

د اقتصاد علم په دوو برخو وېشل شوي دي: لوی یا ملي اقتصاد او کوچنی یادد تصدۍ اقتصاد. هغه برخه چې په مجموع کې ټول اقتصاد د څېړۍ او د ټول اقتصاد یو انځور وړاندې کوي د لوی اقتصاد په نوم یادېږي. دغه برخه د ملي اقتصاد ستونزې لکه استخدام، سوداګري، تورم، د تادیاتو بېلانس او داسې نورو مسایلو باندې بحث کوي. کینز په خپل وخت کې د لوی اقتصاد په هکله ډېر بحث وکړ او وړاندیز شوی متحولین د هغه د کار پایله ده.

main budget of country

د هېواد ټوله بودیجه

په یوه هیواد کې د نوموړی هېواد لپاره د دولت هغه ټول مالی پلان چې د یوه کال لپاره جوړیږي.

لارښود　manual

هغه ښوونیز مواد او لوستونه چی د اقتصادی موسساتو د کارکوونکو لپاره هدایات پکښی لیکل شوی وی. هغه د عملی کولو کړنلاره چی د گمرکونو، بانکی څانگو، د کیفیت د کنترول او نورو کارکوونکو د رهنمایی او پوهاوی لپاره خپاره شوی وی.

صنعتي کار ځای　manufacturing

هغه کار ځای چې هلته یو یا څو تنه تولید ترسره کوي. هغه پېژندل شوی ټاکلی ځای چې هغه دتولید په موخه پانگه او د کار ځواک یوه صنعتي پروسه پرمخ بیا یي.

د نهایي قیمت پیریدونکی　marginal buyer

هغه پیرېدونکی چې حاضر دی، تریوه ټاکلي برید پورې یو جنس وپیري. که له دغه بریدڅخه بیه یو سنت هم پورته شي، بیا حاضر نه دی چې نوموړی جنس وپیري، یعنې له پام وړ بیې څخه یې په ډېر لږ لوړېدو سره حاضر نه دی، چې پیرودنه وکړي.

اضافي مصرف　marginal cost

که چېرې په تولید کې نور مصارف ثابت فرض شي، یوازې د یوه تولیدي عامل مصرف په پام کې ونیسو، نو ددغه عامل دیوه اضافي واحد په زیاتولو سره په مجموعي مصرف کې زیاتېدو ته اضافي مصرف ویل کېږي. په بله وینا د یوه اضافي تولیدي واحد لپاره په مصرف کې زیاتوالی چې په

مدیریت　management

د تولید یو عامل دی، چې په ضمن کې یو پېچلی هنر او پوهه هم ده. د مدیریت په واسطه د تصدۍ، فابریکې او اقتصادي پروسې تنظیم (organizing) رهبری، پلان کول او همغږي ممکنه کېږي. دغه چاره د تولید په اعظمي کولو کې ډېره اغېزه لري. هغه متشبث چې ښه مدیریت ولري، فایده یې زیاته وي. مدیریت له نورو عواملو (کار، ځمکې او پانگې) سره په گډه خپل رول لري.

مدیریتي انقلاب　managerial revolution

دغه نومونه لومړی ځل J. k.Galbraith وکاروله. ده د مدیریت او تخصص رول څرگند کړ او ویې ویل چې نن ورځ اقتصادي قدرت د پانگې له مالکانو د فني مختصصینو (مدیرانو) لاس ته ورغلی دی.

د مانچستر مکتب　Manchester school

موخه ورڅخه داقتصادي نظریاتو یوه مجموعه ده. دا نظریات د انگلستان د مانچستر اقتصادپوهانو وړاندې کړي دي. دوی له ۱۸۲۰ څخه تر ۱۸٦۰م. کال پور ې د ادم سمیت له نظراتو څخه په اغېزمنتیا داتاییدو له چې باید دولت په اقتصاد کې مداخله ونه کړي یا که مداخله کوي ټاکلی حد او بریدپورې دی مداخله وکړي، دوی دازادې سواگرۍ پلویان وو.

توګه په کار یوسي، یا په ملي عاید کې د هرهغه بل اضافي واحد رامنځته کېدل چې د سرمایګذارۍ لپاره وکارول شي.

marginal propensity to save سپما کولو تمایل

د کورنیو او وګړو په عاید کې هغه زیاتوالی چې دوی یې سپما کولای شي. د کورنیو په عوایدو کې هر هغه بل اضافه کېدونکی واحد چې سپما کېږي. په عایداتو کې زیاتوالی چې عاید لرونکی یې دسپما کولو تمایل او لېوالتیا ولري.

marginal utility نهایي مطلوبیت

اقتصاد پوهان هغه رضایت ته چې د اجناسو او خدماتو له لګولو څخه په یوه ټاکلي وخت کې ترلاسه کیږي، مطلوبیت وایي. په بله وینا: مطلوبیت (Utility)هغه هوساینه او خوښوالی دی چې یو وګړی یې په ځانګړو شرایطو کی، د اجناسو او خدمتونو له پیرودلو څخه ښکاره کوي. مطلوبیت معمولاً یو ذهني او روحي مفهوم دی چې په اعدادو او ارقامو باندی نشي ښودل کیدای. په دې توګه د بیلابیلو اشخاصو لخوا او په بیلابیلو شرایطو کې د مطلوبیت ترلاسه کول، یو بل سره توپیر لري. نه یواځې دا چې له یوه جنس او خدمت څخه

مجموعي مصارفو کې بدلون راولي. چې معادله یې داده:

$$MC = \frac{\Delta VC}{\Delta Q} = \frac{\Delta TC}{\Delta Q}$$

یعنې د اضافي مصارفو د سنجش لپاره هم متحول مصارف (VC) او هم مجموعي مصارف (TC) په محاسبه کې شاملولای شو او بیا په مجموعي مقدار کې زیاتوالي باندې تقسیم او په پایله کې اضافی مصارف لاسته راځي.

marginal physical product

اضافي فزیکي تولید

که په یوه تولیدي پروسه کې د تولید نور عوامل ثابت فرض شي، دیوه ټاکلي تولیدي عامل دهر واحد په زیاتولو سره په مجموعي فزیکي تولید کې زیاتوالي ته اضافي یا نهایي تولید ویل کېږي، خو ددغه عامل په لازیاتولو سره ممکن اضافي تولید په یوه نقطه کې ودرېږي، او آن ممکن کم شي. په دې توګه د اضافي فزیکي تولید اندازه هغه وخت ترلاسه کولای شو چې مجموعي فزیکي تولید دعامل په مقدار تقسیم کړو.

marginal propensity to invest پانګونې تمایل

د یوه هېواد په ملي عوایدو کې هر هغه واحد دومره زیاتېدل چې وکولای شي هغه د نورو راتلونکو عوایدو ترلاسه کولو ته د پانګې په

داسی ښودلای شو:

د اوبو څښلو اندازه (q)	مجموعي مطلوبيت (Tu)	نهايي مطلوبيت (Mu)
۰	۰	۰
۱	۱۰	۱۰
۲	۱۸	۸
۳	۲۳	۵
٤	۲۵	۲
۵	۲٦	۱
٦	۲٦	۰
۷	۲۵	-۱

لکه چی په جدول کی ښکاري، کله چی د لګښت اندازه صفر ده، مجموعی مطلوبيت هم صفر ده، د دوو پيالو په څښلو سره مجموعي مطلوبيت ۱۸ واحدو ته رسيږي، کله چی مصرف شپږو واحدونو ته رسيږي، مجموعي مطلوبيت اعظمي حد يعنی ۲٦ واحدو ته رسيږي. که د اوبو اندازه همداسی پسی زياتيږي او اوو واحدونو ته ورسيږي، مجموعی مطلوبيت راکميږي. پورتنی جدول ته په کتلو سره کله چی د اوبو اندازه يوه پياله وی، مطلوبيت له هغه څخه لسو ته رسيږی، دوو پيالو کی له لسو څخه ۱۸ يوتيل ته رسيږي، يعنی دوهم ګيلاس مصرفوونکی ته اته يوتيله مطلوبيت ايجادوي او همداسی تر پای پوری ۱۰، ۸، ۵، ۲ او ۱ په ترتيب سره. مونږ ورته د مطلوبيت اندازه په يوه وګړی کی له بل سره توپير لری، بلکی په بيلابيلو وختونو کی هم توپير کوی. د بيلګی په توګه: يو خوراک کباب بيلابيلو کسانو ته توپير کوی، يا ديوی پيالی اوبو څښل هغه چاته چی په اوړی کی يی له سهاره تر ماښام پوری روژه نيولی د ژمی ورځو په پرتله ډير زيات توپير لری. معمولاً دوه ډوله مطلوبيتونه يو بل سره توپير لري:

مجموعی مطلوبيت (total Utility): له ټاکلو اجناسو او خدماتو څخه د استفادې مجموعی رضايت او خوښوالی.

نهايي مطلوبيت: هغه ذهني ارزښت او خوښوالی چی له يوه اضافي واحد څخه په استفاده کولو کی ترلاسه کيږي.

له مقداري (کمي) پلوه مطلوبيت نشي اندازه کېدای د موضوع د وضاحت لپاره به دلته ووايو چی فرضاً مطلوبيت د اندازه کولو وړ دی او د اندازه کولو واحد به يی يوتيل (Utile) وبولو. يو داسی مصرف کوونکی (مستهلک) په پام کی ونيسئ چی د اوبو لومړنی پياله يی وڅښله، ورڅخه پوښتنه کوو چی څومره خوندوری وی؟ په ځواب کی درته وايي چی لس يوتيله. کله چی دوهم ګيلاس وڅښي، نو درته وايي چې د دوو پيالو له څښلو يی ۱۸ يوتيله مطلوبيت ترلاسه کړ ترپايه. د نهايي او مجموعي مطلوبيتونو د جدول له مخی ارقام

نهايي توليد او نورو مارجنال باندې کار وکړ، نو ځکه ورته نهايون وايي. د وی د بيواو مطلوبيت ترمنځ رابطه د نهايي مطلوبيت په معادلې حل کړه. له دې امله چې ددې مفکورې پيدايښت تر دوی لادمخه په اتريش کې شوی و، نو دې ته داتريش مکتب يا (Austrian school) هم وايي.

بازار **market**

پخوا بازار هغه ځای ته ويل کېدل چې هلته به اجناس دپلورولو په موخه ايښودل کيدل او پېريدونکي به پيرودنه کوله. يعنې هلته به تقاضا کوونکي او عرضه کوونکي مقابل کېدل، خو اوس بازار يو ځای يا مشخص محل نه تعريفېږي، بلکې اوسنی تعريف وايي، بازار هغه ميکانېزم دی، چې د ټاکلو اجناسو او خدماتو عرضه کوونکی او تقاضا کوونکی پکې سره يو ځای کېږي، او د پېرېدلو او پلورلو عمل ترسره کوي، د وي يو بل سره په سيده توگه په رقابت کې دي او دغه معاملې له مشخص ځای پرته د خطونو، تلگرام، تيلفون او انټرنيټ له لارې هم ترسره کيږی، نوځکه دا يو معين محل نه، بلکې توله هغه ساحه ده، چې د اجناسو او خدماتو اخيستل او خرڅول پکې ترسره کېږي.

market economic system

د بازار د اقتصاد نظام

د اقتصادي سيستمونو او نظامونو له پلوه بېلابېل سيستمونه او نظامونه پېژندل شوی دی چې په دې لومړنی نهايي مطلوبيت، دوهم نهايي مطلوبيت او پنځم نهايی مطلوبيت وايو. دلته ليدل کيږي چې نهايي مطلوبيت د نزولي قانون تابع دی. له نزولي قانون څخه موخه دا ده چې له اجناسو او خدماتو څخه مطلوبيت زمونږ د رضايت، اړتيا پوره کيدنی او خوښۍ نزولي والی دی. يعنی څومره چې يو شی زيات مصرفوو، د هغه نهايي مطلوبيت کميږي، د بيلگی په توگه هغه لومړنی پياله اوبه چې مونږ يی څښو تر دوهمې زيات مطلوبيت لري او په همدې ډول سره د درېيمی پيالې مطلوبيت تر دوهمې کم دی او همداسې تر پايه پورې. يعنی د وروستۍ پيالې مطلوبيت په هر ځای او هر وخت کی تر ټپلی مخکنۍ پيالی لږ مطلوبيت لري. دغه قانون هرمن هاينرشي گوسن آلماني اقتصاد پوه او اروپاپېژندونکی په ۱۸۵۴م. کی وپيژاند او تشريح يی کړ، چی اوس ورته د گوسن قانون او د لگښتونو د اشباع قانون هم وايي. ځينی يی د نهايي يا اضافي مطلوبيت د کمښت قانون بولي.

نهايون **marginal utility school**

د نهايي مطلوبيت دملکيت بنسټ ايښودونکی آلماني کارل منگر، انگليسي ستانلي جونز او فرانسوي والراس دی چې د نولسمې پېړۍ د پای په کلونو کې يې د نهايي مطلوبيت نظريه رامنځته کړه. دوی په نهايي مصرف، نهايي مطلوبيت،

مونډلی وي او تمام شوی قیمت د محصولاتو ارزښت جوړوي، نو ځکه دې ته د بیو یا قیمت بازار هم وایي. په عادي حالت کې د ټولنو د تکامل په تګلوري کې د بازار د نظام مناسباتو د فیوډالي ټولنې په دننه کې وده کړی او د پانګوالی نظام په جوړښت کې بیا د بازار موجودیت د یوه اساسي میکانېزم په توګه نور هم د ټولنې د پرمختګ لامل شوی دی. د بازار په نظام کې وګړي کولای شي د تولیدي عواملو خاوندان وي او له هغو څخه د استفادې کولو په برخه کې په خپله پرېکړه کولای شي. په دې توګه په دې نظام کې تصامیم غیر متمرکز وي. په دغه نظام کې د سیالی او رقابت په نتیجه کې نوښت رامنځته کېږي او د کار او تولید نوي ډګرونه پرانیستل کېږي.

market economy sectors

د بازار د اقتصاد واحدونه

مونږ په دی باندې پوهیږو، چی یو اقتصاد څلور واحدونه (انفسونه) لری: کورنی، تصدی، دولت او خارجیان. دا ځکه چی دا هر یو جلا جلا هم مصرف لری او هم عواید. دبیلګی په توګه: د تصدی عاید دهغی د تولیداتو فروشات دی او مصارف یی بریښنا، د کارګرانو معاشات، ترانسپورت، د ودانیو کرایه، ترمیمات او نور دی. همداسی هم ددولت مصارف او عواید او د کورنی مصارف او عواید. باید په دې هم پوه شو چې د بازار اقتصاد کې هم دوه واحدونه شته، یعنی کې یو هم د باز ار اقتصاد نظام دی، چې د شلمې پېړۍ له اتیا یمو کلونو څخه وروسته ګڼ شمېر هېوادونو د بازار اقتصاد نظام غوره کړی دی. د افغانستان اساسي قانون هم په خپله لسمه ماده کې د هېواد لپاره ددغه سیستم ښودلی دی. دا هغه نظام دی چې په هغه کې خصوصي مالکیت ته درناوی کېږي. یو شخص له قانون سره سم په اقتصادي فعالیتونو کې د ازادي لرونکی دی او د دولت مداخلې حدود پکې روښانه وي. دولت خپل مکلفیت ګڼي چې د بازار د نظام لپاره مقررات جوړ او هغه نافذ کړي او د تولیدوونکو اوپلورونکو لپاره اساني رامنځته کړي، د انحصار مخه ونیسي او مثبت رقابت وهڅوي، خصوصي سکتور رهنمایي اوملاتړ یې وکړي، دا ځکه چې په سیالۍ او مثبت رقابت سره د اجناسو او خدماتو کیفیت وار په وار اوچتېږي او بیې ټیټېږي، پرته له هغه د ټولنې ټیټ طبقات او منځني قشرونه له ستونزو سره مخامخ کېږي. د منځنیو اوټیټو طبقاتو د ژوندد ډاډ منتیا لپاره دولت ځانګړی پروګرام لري. دغه نظام دازاد بازار په پرتله د ټولنې د بېلابېلو اقشارو په ګټه وي. په بازار کې ګډونوال د ټولنې عامه ګټو ته ددرناوی پر بنسټ خپل فعالیت پرمخ بیایی او د نورو حقونو ته درناوی کوي. په دغه بازار کې راکړه ورکړه د ارزښت او کیفیت له مخې ده. په دې نظام کې د اجناسو او خدماتو ارزښت د انسان د کار هغه ځواک دی چې په هر واحد محصول کې یې تجسم

د مارکېټ تعادل **market equilibrium**

هغه وضعیت ته ویل کېږی، چې د اجناسو او خدماتو عرضه د تقاضاله اندازې سره برابره وي، یعنې د بازار دوه قوتونه (عرضه او تقاضا) سره برابر وي. که چېرې دغه تعادل نه وي او د عرضې مازاد، د تقاضا کسریا د تقاضا په وړاندې لازم مقدار عرضه موجوده نه وي د بته Market disequilibrium یا نا متعادل بازارویل کېږي.

د بازار ډکوالی **market glut**

کله چې د تقاضا له مقدار څخه اضافه اجناس یا خدمات بازار ته وړاندې شي، او بازار د مشبوع حالت ته ورسېږي او نور نو دغو اجناسو او خدماتو ته ډېره تقاضا نه وي، دې ته د بازار ډکوالی یا اشباع ویل کېږي.

د بازار ټکان **market shock**

کله چې د کوم عامل یا یو شمېر عواملو له مخې، د بازار په عادي وضعیت کې ناڅاپي بدلون راشي او عرضه او تقاضا کې کموالی یا زیاتوالی ولیدل شي او د بازار دایمي تعادل ګډوډ کړي، دې حالت ته د بازار ټکان وایي.

بازار موندنه **marketing**

د محصولاتود خرڅلاو، وېش، دهغو لپاره اشتهارات، دپلورونکی هڅول، د مشتریانو د پاملرنې را اړول اود مستهلکینو دتقاضا په هکله څېړنو ته بازار موندنه ویل کېږي. د متخصصینو په واسطه د بازار د اجرا یې او عملي خدماتو ارزونه کولای شو اقتصادي واحدونه د هغوی د کړنو او عملکردو له مخې په دوو برخو ووېشو:

۱.پېریدونکي.

۲.پلورونکي.

پېریدونکي هغه مستهلکین دي چې اجناسو او خدماتو ته اړتیا لري. تصدۍ هغه اقتصادي واحدونه او فعالیتځایونه دي چې کار، پانګه او خام توکي اخلي او له هغه څخه عرضه کېدونکي اجناس او خدمات چمتو او بازار ته یې د مستهلک د اړتیا د رفع په خاطر عرضه کوي.

پلورونکی هغه تصدۍ دي چې اجناس او خدمات عرضه کوي.په یوه مارکېټ کې بېلابېل خلک پلورل او پېرودنه کوي لکه هغه کارګران چې خدمتونه پلوري، د ځمکې او نورو منابعو خاوندان چې ځمکې په اجاره ورکوي یا معدني منابع په تصدیو پلوري او داسې نور. دلته یو شمېر دپېریدونکي په توګه یو شمېر نور د پلورونکي په توګه عمل کوي. پلورونکی او پېرېدونکی یو بل سره متقابلې اړیکې لري. همدغه اړیکې او روابط بازار جوړوي. بازار دپلورونکو او پېرېدونکو د راټولېدو ځای دی چې یو بل سره د متقابلو اړیکو په رامنځته کولو سره د یو محصول قیمت ټاکي. نن ورځ پیرودل او پلورل مشخص یو محل کی نه ترسره کیږی،بلکې ډېر معاملات د انتر نیټ، فاکس او د بورس د معاملاتو له لاری کیږی، نوځکه بازار په حقیقټ کی هغه تفاهم او توافق دی چی د پیریدونکی او پلورونکی ترمنځ صورت نیسی.

دغه متحولين توليد، بيې ټاکل، اشتهارات، بسته بندي او د اجناسو او خدماتو ښه وپشل دي.

د مارشال کراس **Marshal cross**

الفرد مارشال ۱۸۴۵-۱۹۲٦ م.) په احصائيه کې د استنباطي ميتود په واسطه بازار کې د عرضې او تقاضا څرنګوالی او د بيو او د اجناسود مقدار ارتباط په يوه ګراف کې تشريح کړ. هغه د اجناسو مقدار په مستقل (X) محور او بيې په تاربع محور (y) باندې وښودې، هغه نقطه چې هلته د عرضې او تقاضا منحني يو بل قطع کوي، هغه يې د بيو د تعادل equilibrium په نوم وښودله. د دغو دوو منحنيګانو شکل چليپا (Cross) ته ورته ده، نو ځکه ورته د الفرد مارشال کراس نوم ورکړل شوی دی.

د مارشال پلان **marshal plan**

وروسته د دوهمې نړيوالې جګړې تر پای ته رسېدو (۱۹۴۵ م.) څخه دنړۍ وضعيت ژور بدلون وموند. په لنډ وخت کې د دوو (سوسيالېستې او پانګوالي)بلاکونو د جوړېدو نښې څرګندې او په پرله پسې توګه پخواني مستعمره هېوادونه خپلواک شول، نويو خپلواک شويو هېوادو د مرکزي پلان جوړونې اقتصادي نظام سره علاقه ښودله او د پخواني شوروي اتحاد څخه مرستو اخيستو او پخوانيو لويدځو استعماري هېوادو څخه دمخ اړولو لېوالتيا يې درلوده. دلويديځې په داسې بڼه چې توليدشوي اجناس د تقاضا وړ وګرځي. بازار موندنه هغه خدمات او د ندې دي چې د توليد د پلورلو او وېش لپاره لاره هواروي او د دغوخدماتو په پايله کې مولد هڅول کېږي، چې زيات توليد وکړي او د مستهلک رضايت لوړېږي.

په بله وينا ټوله هغه پروسه چې د توليد له نقطې څخه د مصرف تر نقطې جاري وي، مارکېټنګ بلل کېږي. لکه د محصول چمتو کول پلورلو ته، د هغه لېږدول بازرا ته، د توليداتو بسته بندي، لېبل لګول، درجه بندي، ذخيره کول، هغو ته اعلانات خپرول او نور.

marketing environment

د بازارموندنې چاپيريال

د بازار موندنې چاپيريال، ټول هغه فکتورونه دي، چې د بازار موندنې اغېزمنتيا اوچتوي لکه سياسي، قانوني، اجرائيوي، اقتصادي، ټولنيز، تکنالوژيکي عوامل، چې ديوه توليد د پېړودنې لپاره مناسب يا هم نامناسب ماحول جوړولای شي. دبازار موندنې ماهرين دټاکلي جنس يا خدمت د بازار موندنې لپاره په همدغو فکتورونو کار کوي.

د مارکېټ مېکس **marketing mix**

له مارکېټ څخه د مشتريانو د رضايت او د مارکېټ د دندو بشپړېدو لپاره يو اصطلاح ده چې موخه ورڅخه د نه کنترول کېدونکو متحولينو ترکيب کېدل دی، چې د پام وړ بازار جوړ کړي.

لرونکی وي، دلومړنيو اړتياوو د پوره کولو په پرتله يې په پانگونه کې ملي عايد ډېر لگول کېږي او د نفوسو د ودې په پرتله پکې د ملي توليد وده گړندی او اوچته وي.

ماکس ويبر **Max Weber**

ماکس ويبر په ۱۸٦٤ م. کال کې د المان دارفورت په ښار کې نړۍ ته سترگې پرانيستې دي، په همدې ښار کې يې

لومړنۍ زده کړې پای ته ورسولې، او بيا د لوړو زده کړو لپاره د هايد لبرگ، گوتنيگن او برلين پوهنتون ته ولاړ او بريالی ورڅخه راووت. کله يې چې په ۱۸٦٤ م. کال کې د حقوقو په برخه خپلې لوړې زده کړې بشپړې کړې په ايټاليا او اسپانيا کې يې د منځنيو پېړيو د شرکتونو د سوداگرۍ په هکله يوه رساله وليکله، ورپسې يې په ۱۸۹۱ م. کې په روم کې د کرنې د تاريخ په هکله دوکتورا څخه پورته څېړنه کې يو اثر وکېښ. په ۱۸۹۲ م.کال کې يې د برلين په پوهنتون کې د حقوقو په څانگه کې په تدريس پيل وکړ، همدا مهال يې په پروس کې (چې د لويديځ المان يوه پخوانۍ ناحيه وه) د کرنيزو کارگرانو

اروپا هېوادونه دوهمې نړيوالې جگړې ډېر سخت ځپلی وو، غربي اروپا بيا رغاونې ته کلکه اړتيا درلوده، د امريکې متحده ايالات چې دجگړې د پنځو وړونکو هېوادونو څخه يو لوی هېواد او له اقتصادي پلوه په ښه او پياوړي دريځ کې و، وپتېيله چې دانډېوالی د پروگرام تر عنوان لاندې له اروپايي هېوادو سره چې کمک ته اړ وو، مرستې وکړې. په همدې نيامت (George Marshall) د اقتصادي مرستو يو پلان جوړ کړ چې له ۱۹٤۸ م. کال څخه پيل او په دې سره اروپا بېرته وغوړېده. د مارشال دغه پلان وکولای شول چې د لويديزې اروپا هېوادونه له اقتصادي پلوه بېرته په پښو ودروي. مارشال ددغه پلان د تطبيق او د امريکې د متحده ايالاتو د مرستو د اغېزمنتيا لپاره يو ځانگړی ميکانېزم او د مرستو د اجرا د څارنې ببلابېلې کمېټې وټاکلې چې د بهرنيو مرستو او د ملت جوړونې يوه ښېلگه ييز پلان وگرځيد. د امريکې دولت د خپل کورني توليد ټاکلې سلنه دغو مرستو ته وقف کړه، چې د مارشال له پلان سره سم يې ډېر غوره نتايج درلودل او د نړۍ د اقتصادي پرمختيا په تاريخ کې يې شهرت په نيک نوم سره ثبت شو.

پوخ اقتصاد **mature economy**

په نسبي توگه د اقتصاد هغه وضعيت چې انفلاسيون او وزگارتيا پکې نه وي،خو د ثبات

څېړنه وکړه او د مذهب جامعه شناسي يې بېلابېلو اديانو ته تعميم کړه. دې پسې وروسته يې په صنعتي ټولنو کې د بيروکراسۍ په هکله څېړنه وکړه، په دې توگه يې د ادارې او مديريت په برخه کې کار پيل او د ټولنيزو علومو په پراخه ساحه کې يې قلم و چلاوه، خو د ناروغۍ له امله يې ونشو کولای خپل ټول نظريات تدوين کړي. ځينې لاسکښلې ليکنې يې وروسته تر مړينې چاپ شوې، ظاهراً ښکاري چې لکه د مارکس او يو شمېر نورو آلماني فيلسوفانو او پوهانو په شان د ده کارونه هم نيمگړي پاتې شول، خو په ۱۹۹۶ م. کال کې د تاونې په قلم دده نظريات نور هم په پراخه توگه تشريح شول، چې د (مذهب او پانگوالۍ راڅرگندېدل) نومېږي. ده له مفهومي پلوه د طبيعې علومو او ټولنيزو علومو ترمنځ توپير ونبود، او ويې ويل د طبيعي علومو او ټولنيزو علومو له پلوه د ښکارندوتوضيح يو بل سره توپير لري، دا ځکه چې په ټولنيزو علومو کې انساني انگېزه رول لري او بايد دانساني چلند اړخ هم پکې هير نه شي، خو په طبيعي علومو کې د انساني سلوک دننني عوامل رول نه لري،بلکې د هغو په بهرني اړخ پوهه کافي ده. وروسته بيا دېرو د کار په برخه کې يو شمېر تجربي څېړنې وکړ ې چې د همدغو تجربو په پايله کې داقتصاد په څانگه کې د استاد په توگه په نده وگومارل شو. په ۱۸۹٤ م. کې د فرايبرگ په پوهنتون کې او بيا په ۱۸۹٦ م.کې د هايد لبرگ په پوهنتون کې په کار بوخت شو. ماکس ويبر ته په ۱۸۹۸ م کې يوه عصبي ناروغي پيدا شوه، اته کاله وروسته يې بېرته خپله روغتيا ترلاسه کړه او بېرته يې په پوهنتون کې په تدريس پيل وکړ، په پرله پسې کار سره يې د ټولنپوهنې په برخه کې څېړنې وکړې او په آلمان کې وروسته تر مارکس (K.Marx) او د ورکهايم څخه د معاصرې (اوسمهالې) ټولنپوهنې درېيم بنسټ اېښودونکی دی. په دې توگه د نن ورځې ټولنپوهنه د خپلو همدغو دريو بنسټ ايښودونکو مننديه ده. د ټولنپوهنې ترڅنگ ماکس ويبر اقتصاد پوه او تاريخ ليکوال هم و، په ۱۹۰٤ م. کال کې يې د ټولنپوهنې، سياست او دټولنې په هکله يوه مقاله خپره کړه چې د ډېرو لوستونکو پام يې ځانته واړاوه، وروسته يې د هايدلبرگ په پوهنتون کې د مذهب او جامعه شناسۍ په هکله څېړنې وکړې، د يهوديت، هندويزم، کنفوسيوس، بودايي دين او اسلام په هکله يې

ځانګړي حیثیت او وقار، آزادی، برابروالي او د ژوندانه اساسي معیار ښبتن و اوسي او دغه اصل په ټولنه کې د زغم او د ګډ مسؤلیت احساس ته وده ورکوي. ددې مقصد د ترلاسه کولو لپاره هېوادونو ته ات بېلابېل اندازه کېدونکي او د مقایسې وړ اهداف ټاکل شو ي وو، چې د دغو عمومي اهدافو د تحلیل لپاره ۲۱ فرعي اهداف او له ٦۰ بېلابېلو شاخصونو نه ګټه اخیستل په پام کې وو: د غه اهداف یا **MDGs** موخې په لاندې ډول وې:

- د شدید فقر او لوږې له منځه وړل
- لومړنیو زده کړو ته لاسرسی
- د ښځو د رول پیاوړي کول او د جنسیت د برابروالي ترویج
- د ماشومانو د مړینې راکمول
- د میندو د روغتیا ښه والی
- د ایډز، ملاریا او نورو ناروغیو مخنیوی
- په متداوم ډول د ژوندانه د چاپېریال د ساتنې ډاډمن کول
- د پرمختیا لپاره د نړیوال مشارکت رامنځته کول
- (د امنیت تأمین (دغه هدف یوازې د افغانستان لپاره ځانګړی شوی

دا چې MDGs د ژوندانه د معیار په لوړولو باندې ډېر ترکیز درلود، نو ددې لپاره د بشري منابعو په برخه کې پانګه اچونه، د زېربنا پیاوړي کول او د خلکو د اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو حقونو لوړول پوهانو په همدغه دوو خبرو پرله پسې کار وکړ تر څو ځاني پوهه کړي چې ایا د ویبر مطلب له دغه توپیر څخه څه وه، او آیا دغه توضیح یې سمه وه او که نه، ماکس ویبر په ۱۹۲۰ م کال و مړ، اوس یې د راوپا په پوهنتونو، په تېره بیا د المان په پوهنتونو کې کتابونه د درسي ماخذ په توګه تر استفادې لاندې دي او ډېر درناوی یې کېږي.

MDGs (millennium development goals)

د زریزې اهداف

کله چې بشریت یوویشتمې پیړۍ ته ګام کیښود، د دغې پیړۍ لپاره یې ځانته یو شمیر اهداف او داهدافو سند جوړکړ، چې د زریزی دپرمختیایی اهدافو Millennium Development Goals په نوم یاد شو..د زریزې د پرمختیایي اهدافو Millennium Development Goals (MDGs) بنسټیزه موخه د نړۍ د فقیرو هېوادونو د ټولنیزو او سیاسي شرایطو په ښه کولو سره، په دغو هېوادونو کې د هر اړخېزې پرمختیا هڅول و چې په ۲۰۰۰م. کال کې د ۱۸۹ هېوادونو له خوا د ملګرو ملتونو په چوکاټ کې تصویب شو. MDGs د زریزې د تصویب یاmillennium declaration څخه سر چینه اخیسته، چې هلته په ښکاره ډول ویل شوي چې د نړۍ هر فرد حق لري چې د

n- د ټولو ارقامو شمېر

ε - د مجموعې نښه

X′ اوسط

د ارزښت د ساتلو وسیله **measure of value**

پیسې څلور اساسي دندې لري، لکه د تبادلې دنده (Medium of change) د سپما وسیله، دتادیاتو معیار او د ارزښت ساتنې دنده. د ارزښت ساتنې او ټاکنې دنده کې پیسې د توکو او خدماتو بیې ټاکي، یعنې د ټاکلي مقدار په وسیله ټاکلی مقدار جنس یا خدمت یوه ټاکلی وخت کې پیرودل او پلورل کېږي.

میخانیکي توانمندي **mechanical ability**

د یوه اقتصاد، تولیدي واحد یا فارم یا بل هر شخص هغه وړتیا چې وکولای شي میخانیک په کاریو سي یا له ماشین الاتو غوره استفاده وکړي. مخیانکي وس لرل.

میانه **median**

د موقعیت له پلوه یو منځوی عدد، مشاهده، یا شی. هغه قیمت، عدد او پیښه یا مشاهده چې سمې نیمی نوری پورته خواته او سمې نیمی ښکته خواته جدا کړی چې محاسبه یې داسې کیږي.

$$med = \frac{n+1}{2}$$

اړین اقدامات و ګڼل شول. هغه اهداف چې د بشري منابعو اجنډا لاند ې وو، د غذایي رژیم او روغتیایي حالت په ښه والي او د ټولنیزو ناروغیو په مخنیوي یې تمرکز درلود. د زېربنایي اهدافو آجنډا بیا د پاکو اوبو په موجودیت، روغتیایي چاپېریال، انرژي او معلوماتي او مخابراتي اسانتیاوو موجودیت او پاک چاپېریال په برابرولو تمرکز کاو، همدا راز د سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو موخو په اجنډا کې د ښځو د ټولنیز رول زیاتوالی د تاوتریخوالي د کمولو، د سیاسي لید لوړول، عامه خدماتو ته یو شان لاسرسی او د امنیت او ملکیت د حقونو په ساتنې باندې ټینګار کېد. په دې توګه د بشریت ګډې کورنۍ دغه پورتنۍ اهداف او دهغو تحقق مخی ته کیښودل او سند ته یی د زریزی داهدافو نوم ورکړ.

اوسط **Mean**

یو احصائیوي معیار دی چې د ګڼ شمېر اعدادو او ارقامو یو منځنی برید راښیي. اوسط په ارقامو کې یو مرکزي میلان دی چې د اړتیا پر مهال د ټولو ارقامو او مشاهداتو استازیتوب کوي او په (x′) سره یې ښکاره کوو محاسبه یې د لاندې فرمول په واسطه تر سره کېږي.

$$X' = \frac{\varepsilon^{n} x}{n}$$

د لته:

X - هر عدد، رقم یا مشاهده ده

خوا د ورکړې د وسیلې په توګه د قبول وړ ګرځېدلي وي. دا نه یواځط دا چې هغه وسیله او شتمني ده، چې د مبادلې په وخت کې د ارزش ټاکونکې ده او معین مقدار جنس وربادنې پیرودلای شو، بلکې د معاملاتو ترسره کوونکي په دې هم پوهېږي، چې د هر جنس د تبادلې او هر ډول خدمت داجرا لپاره ورڅخه کار اخیستلای شي او ده ته اسانتیا برابروي، په دې توګه دغه مهمه دنده پیسو ته سپارل شوې ده چې د نورو دندو ترڅنګ مبادله هم وربادنې ترسره شي.

سود اګریز استازی **mercantile agency**

هغه مامور، دفتر یا آدرس چی د یو سوداګر یا تجارتخانی نمایندګی کوی.

مرکانټیلېزم **mercantilism**

د اقتصادي نظریاتو په تأریخ کې د سوداګرانو مکتب(نظریات) په اروپا کې د پنځلسمې او شپاړلسمې میلادي پېړۍ د اقتصادي، سیاسي او کلتوري بدلونو له امله رامنځته شو، چې د اتلسمې پېړۍ تر نیمایي پورې یې دوام درلود، هغه پرمختګونه چې په اروپا کې په پنځلسمه پېړۍ کې راپېښ شول، د فکرونو او آیدیالونو د بدلون لامل شول او په پای کې مذهبي ریفورم او رنسانس رامنځته شو. په دې ترڅ کې اقتصادي فعالیتونه او تفکر له مذهبي او اخلاقي عواملو جلا تر څېړنې لاندې ونیول شول او مادیاتو سره دلته n د ټولو ارقامو یا مشاهدو شمیر دی.

میانه **median**

هغه ارزش، عدد، قیمت یا رقم دی چې ټول ارقام یا اعداد په دوو مساوي برخو وېشي، چې نیم پورته خوا او نیم ښکته خواته واقع کېږي،نو که چېرې د (n) مشاهدات ($^x1, ^x2, ^x3 ... ^xn$) له کوچني څخه تر لوی پورې په ترتیب ولیکو د (n) منځومي عدد عبارت دی له $\frac{N+1}{2}$ ام څخه، خو که چېرې ارقام صنف بندي شوي وي، نو په دې صورت کې میانه هغه عدد دی، چې ۵۰ فیصده مشاهدې د ارقامو په دفعاتو کې له نورو رابېلوي، چې فورمول یې دا دی:

$$Median = L_1 + \left(\frac{N}{2} - f\right)\frac{C}{fm}$$

په فورمول کې:

L_1- د هغه صنف ټیټ سرحد (پوله)ده، چې میانه په کې ده.

N- د دفعاتو مجموعه یا ټول مشاهدات.

f- هغه ټول مشاهدات، چې د میانې له صنف څخه ټیټ واقع دی.

fm- د میانې د صنف د دفعاتو شمېر.

C- صنفي عرض.

د تبادلې وسیله **medium of exchange**

معمولاً ورڅخه موخه پیسې دي، خو په عمومي توګه هر هغه څه چې د اجناسو دپلورلو او پیریدلو پرمهال یا د خدماتو د اجر په خاطر ورڅخه کار اخیستل کېږي او منل شوي وي، دتبادلې وسیله کېدای شي. دغه تبادلوي وسیله باید د ټولو له

ځخه خالص محصول ترلاسه کول یې موخه وه) دوی ته ستونزې هم پیدا کړې او د دوی د اجرأتو لپاره مشکلات پیدا کېدل. دا د دې لامل شو چې سره او سپین زر د اقتصادي سرچینو په توګه خپل ځای له لاسه ورکړي او ځای یې ځمکه او کرنیز محصولات ونیسي، ورو ورو صنعت او ماشین آلاتو او فابریکو د هغو ځای ونیو. په دې توګه له طبیعي سرچینو ځخه ګټې اخیستنې او بشري ځواک باندې پانګونې لازیاته شتمني رامنځته کړه، د مرکانتیلستانو له نظر سره سم، د شتمني زیاتېدل د لازیاتو سرو او سپینو په زېرمه کېدو ترلاسه کیږي. لکه هغسې چې د یوې ټولنې وګړي د سرو او سپینو په راټولولو شتمن کیږي، همداسې هم دولت د سرو او سپینو په راټولولو او ترلاسه کولو بډای او شتمن کیږي. کله چې د اروپا د پرمختللو هېوادو په اقتصادي سیستم کې پیسې دود شوې، ورسره یې د مدیترانې په سمندرګي واک وموند او د چاپ ماشین اختراع شو، امریکا کشف شوه او د افریقا له لارې یې هندوستان هم وپېژاند. دې ټولو دوی ته د اقتصادي فعالیتونو د پراختیا لاره هواره کړه او د شتمني او ثروت سره یې مینه نوره هم زیاته کړه. د کروندو او صنعت خاوندانو فابریکي جوړې کړې او د انتلانتیک سمندر د سوداګریزو فعالیتونو اصلي ډګر وګرځېد. د نویو ځمکو نیولو او پېژندلو، د مکسیکو او پېرو د کانونو قیمتي فلزاتو، په پیل علاقمندي او د شتمنیو راټولول د اقتصادي فعالیت بنسټ جوړ کړ. اقتصادي تفکر پرته له دې چې اخلاق، عدالت او د انفرادي وجدان آرامي په پام کې ولري، په یوه سیاسي ایدیال پورې وتړل شو. د تخنیک پرمختګ، له بهر ځخه د سرو او سپینو زرو راتلل، د کالوین دا نظر چې «د شتمنۍ ترلاسه کول د الهي موهبت نښه ده» او همداسې هم د اروپایي لویو او خپلواکو هیوادونو د دولتونو رامنځته کېدو دا زمینه برابره کړه چې نوي نظریات راځرګند شي او دولتونه له مذهبي دستورونو پرته جوړ او د مسیحیت د حکومت له تشکیلولو ډډه وشي او د مرکانتلیست تفکر ښه پوخ شي. د سوداګري د نظریاتو او تیوریسنانو موخه په هرې وسیلې سره د سرو او سپینو زرو ټولول و، پرته له دې چې اخلاقي ارزښتونه، وخت او عدالت په نظر کې ونیسي. دوی اقتصادي پروسه د دولت د ځواک، د دولت د اړتیا او اقتصادي قدرت ته د رسېدو په موخه وکاروله او په اقتصادي فعالیتونو کې یې د دولت مداخله تر ټولو لوړ حد پورې ورسوله. دوی بهرنۍ سوداګري (د ګرانبیه فلزاتو ترلاسه کول) او د بهرنۍ سوداګري کلک کنترول تر تحلیل او عمل لاندې ونیول. له دوو پېړیو زیات د مرکانتیلستانو د سیاست اجرا کولو (چې د هغه له مخې د تجارت له طریقه د شتمني ډېرول او د ګاونډیو ملتونو او مستعمراتو له استثمار او ښکېلاک او ځېښناک

اقتصادي نظام په بشپړتيا کې بې اغېزې نه و. د سوداګرو په نظر، تجارت د شتمني سرچينه او پيسې د شتمني وسيله وه. لاسي صنعت د تجارتي مالونو د توليد وسيله او د سوداګرۍ پياوړی کوونکی ده. د سوداګري د پياوړتيا لپاره بايد د لېږد وسايل ښه سمبال شي. خوراکي توکي بايد ارزانه وي، مزدونه بايد ټيټ وساتل شي، د خامو توکيو صادرول منع او واردول يې وهڅول شي. د خامو توکيو د چمتو کولو سرچينې او د هغو د خرڅلاو مارکېټونه بايد په بهر کې ولټول شي او د لارو امنيت ډاډمن شي. په دې ډول سره په عمومي توګه د سوداګرو (مرکانتيلستانو) د نظرياتو اصول په لاندې ډول وو: سره او سپين زر يې د اقتصاد او شتمنيو سرچينې بللې، د سوداګرۍ د بيلانس پاليسي يې غوښتله، ګمرکي پاليسي يې سمبالوله او هغه يې د ثروت د ترلاسه کولو لپاره غوره بلله، د پيسو تحليل او د کار په نيرو يې حساب کاو او د مرکانتيلستانو حقيقي سياست مرکزي پياوړی حکومت او د داخلې او خارجی سياست له مخې د سوداګرۍ سمبالول و. سره له دې چې د مرکانتيلزم نظريات پوره دوه پېړۍ د اروپا په پياوړو دولتونو کې حاکم و او د دوی اقتصادي او سوداګريزې چارې يې اغېزمنې کړې وې، خو بيا هم يو شمير اقتصاد پوهان دغو نظرياتو ته د (مکتب) نوم نه ورکوي، دا ځکه چې ډېره همغږي کې هسپانيا او پرتګال او ورپسې هالنډ او انګلستان او فرانسه دې ته وهڅول چې دغه هيوادونه لاندې کړي. له بلې خوا د سياست، کلتور او افکارو له پلوه په اروپا کې ډېر ژور بدلون راغی او واحد يو موټی ملي او متمرکز دولتونه، د پخوانيو فيوډالي دولتونو پرځای رامنځته شول. سوداګرانو (مرکانتيلستانو) د پخوانيو افکارو برخلاف، خلک د اقتصاد ښه کولو، مادي ترقي او فعاليت ته هڅول او دولت يې د قدرت تمرکز، شتمن کېدو او سپما کولو ته هڅاو. دوی باور کاو چې د قدرت د ټينګښت او د حاکميت د کلکېدو لپاره شتمني ضرور ده، نو ځکه يې خپل نظريات په دوو دلايلو ټينګ کړل:

۱) د شتمنيو د نورو ډولونو په پرتله د قيمتي فلزاتو ښه والی.

۲) د هيواد د وسلې او آذوقې ډاډمن کول.

د همدغو دوو دلايلو د عملي کولو پايله دا شوه چې يو شمير مقررات او قوانين وضع شي او دغه قوانين د اروپا ګڼ شمير هيوادو کې په ډېر لږ توپير عملي شي. يعنې مرکانتيلزم د پانګوالی د اقتصاد د ټينګښت لپاره د تېري، يرغل، بريد، دښمني، سيالي او ښکېلاک په رامنځته کولو کې ډېر رول ادا کړ. سره له دې چې مرکانتيلستي نظريات په نړۍ کې د نړېوالو مبادلاتو د زياتوالي د اهميت او د نړېوالې سوداګرۍ د ترقۍ دوران کې راپيدا شول، خو د پانګوالي – صنعتي

موسساتو سره سلا مشوره کوي، چې کاروبارونه ښه تمويل او پانګونه ښه شي. پرمختيايي هېوادونه د خپل اقتصاد د پياوړتيا لپاره دغه ډول بانکونو ته کلکه اړتيا لري. ځينو هېوادونو ځانګړی بانکونه د دې موخې لپاره پرانيستې چې هغو ته (merchant banks) ويل کېږي. ددغو بانکونو يواځنی دنده د موسساتو، تصديو کارځايونو او متشبثينو لپاره د پيسو چمتوکول او مشورې ورکول دي. دوی د ونډو يوه مجموعه يا يو شمېر ونډې اداره کوي او سوداګرۍ ته وده ورکوي.

ميتود **method**

ميتود هغه لاره، چاره ده، چې په هغې سره ځانګړی توليد او خدمات ترسره کېږي. هغه اقتصادي منل شوی روش چې مولديت او موثريت يې لوړ، اقتصاديت پکې رعايت، د رضايت درجه يې لوړه او مطلوبيت ورڅخه ترلاسه شي. دا په اصل کې يوناني کلمه ده چې له دوو برخو جوړه ده: يو يې (ميت يا ميډ)يعنې دننه يا منځ او دوام په معنا ده او بله (وود)يا(hodes)دلارې په معنا ده. په اصطلاح کې هغه منل شوی،ډاډمنه او لنډه لاره چې خلک ورباندې تللې وي او هدف ته رسيدلی وي. د دې اصطلاح استعمال ډېر پراخه دی. خو زموږ موخه ورڅخه اقتصادي ميتودونه (لارې- چارې) دي.

پکښې نه وه، نو ځکه يې صرف (پولي دکترين) بولي چې عامه او ملي ګټو او د فردي ګټو په پرتله د دولت اقتصادي قدرت ته يې ډېر ارزښت ورکاو، د سرو او سپينو زرو د زياتولو پاليسي د اروپا په بيلابيلو هيوادو کې په بيلابيلو بڼو په لاندې توګه پرمخ بوتلل شوه:

۱) اسپانيايي مرکانتيلزم: دا يوه پولي سوداګري وه چې له هغې سره سم له هېواد څخه د سرو او سپينو زرو وتل منع شول او د آسپانيايي اجناسو صادروونکی اړ وو، چې د خپلو صادراتي اجناسو په وړاندې سره او سپين زر وارد کړي او واردوونکی په دې باندې هم اړ وو چې دولت ته محصول ورکړي.

۲) بريتانيايي مرکانتيلزم: دا يو سوداګريز مرکانتيلزم و، چې بنسټ يې د بېړۍ چلولو په پياوړي کولو سره د تجارت ښه کول، د سوداګرۍ له لارې او بهر ته د صادراتو له طريقه د سرو او سپينو زرو زياتول و.

۳) فرانسوي مرکانتليزم: يو صنعتي مرکانتليزم و چې د صنعت د تشويق او د فابريکو د منظم کار کولو له طريقه يې بهر کې د توليداتو خرڅلاو ته پاملرنه وه او په دې توګه يې د سرو او سپينو زرو زياتولو ته کار وکړ.

تجارتي بانک **merchant bank**

هغه بانک چې د کارو بارونو وضعيت سمبالوي، مشورې ورکوي او پانګونې تنظيموي، نورو مالي

میچیو موریشیما د انګریز او جاپان اقتصاد پوهانو ترمنځ د اړیکو د یوه پله حیثیت درلود، د هغه یو اثر (د اقتصادي ودې نظریه) په نوم په ۱۹۶۹ کې خپور شو. نوموړی په دغه اثر کې د عمومي تعاد او دعام حاصل، د تحلیل یوه ګډه نظریه بړاندې کړې ده، خو بیا هم د موریشیما د اقتصادي ودې نظریه (هارود – دومار) (Harrod- Domar) سره ورته ده. هارود - دومار دخپلې نظریې په وده کې په متحولینو ډېره ډېره لګولې وه. خو په ۱۹۳۰ م کې د جان فون نیو مان نظر بیا د دې ټولو سره په توپیر کې په اقتصادي وده کې د متحولینو (Variables) ترڅنګ د ګڼ شمېر نورو اقتصادي شرایطو په هکله هم څېړنه شوې وه. موریشیما همدې نظریې ته نور هم پرمختیا ورکړه.

میچیو موریشیما (د مارکس اقتصاد) تر نامه لاندې په خپل یوه کتاب کې اقتصادي وده وڅېړله او د مارکس د نظریاتو په رڼا کې یې د ارزش او ودې دوه ګونې حالتونه وښودل چې په ۱۹۷۳ م کال کې چاپ شو، (ارزش، استثمار او وده) یې یو بل اثر دی چې په ۱۹۷۸ م کې چاپ شو، چې د مارکس د نظریاتو پلویانو د دغه کتاب ښه هر کلی وکړ. ده په ۱۹۷۷ م. کې د لیون والراس د عمومي تعادل نظریه هم په ریاضي سره تشریح کړه. (د نوي ټولنې اقتصادي نظریه) د ده هغه درسي کتاب دی چې له ۱۹۷۵ م. راهیسې په پوهنتونونو کې تدریس کېږي. ده له ریاضیکي

موریشیما، میچیو **Michio Morishima**

میچیو موریشیما نامتو اقتصاد پوه او ریاضي پوه و، چې په ۱۹۲۳ م. کال کې یې د جاپان د اوساکا (Osaka) په ښار کې نړۍ ته سترګې پرانیستې دي. په ۱۹۴۶ م. کې یې د کیوتو له پوهنتون څخه لسانس ترلاسه او په ۱۹۵۰ م کې یې د کیوتو په پوهنتون کې په تدریس پیل وکړ. په ۱۹۵۱ م. کال کې د اوساکا پوهنتون ته ولاړ، دوه کاله (۱۹۵۶ - ۵۸) یې د امریکا ریيل او دانګلستان د اکسفورډ په پوهنتونونو کې تېر کړل، په ۱۹۶۳ – ۶۴ کلونو کې د انګلستان د اکسفوردپه پوهنتون کې د مېلمه څېړونکي په توګه پاتې شو او په ۱۹۶۸ م.کال کې یې بیخي انګلستان ته مهاجرت وکړ. هلته لومړی اسکس د پوهنتون استاد او بیا وروسته د لندن د اقتصاد د عالي ښوونځي اړوند، د اقتصاد د نړیوال مرکز رئیس شو. موریشیما په ۱۹۶۹ م.کې د اکونو میکا د مجلې مدیر شو او دغه دنده یې تریوه کاله پورې پرمخ بوتله. هغه د امریکې د هنر او علومو اکاډمۍ افتخاري غړ هم و. په ۱۹۷۶ م. کال کې یې په خپل هېواد (جاپان) کې د دولت کلتوري لوړ نښان (مډال) ترلاسه کړ.

کاروباري، چې د مولد اومستهلک ترمنځ اړیکې ساتي او یو شمېر آسانتیاوې برابروي.

MIGA

د څو اړخیز پانګه اچوونې د تضمین نړیواله اداره

د ۱۹۸۰م. کال په لومړی لسیز کې دنړیوال اقتصاد په سطحه کې یوڅه نوي بدلونونه رامنځته شول، چې په مستقیمه سرمایه گذاري (Financial Direct Investment) یې ناوړه اغیزه وکړه.دډیرو عواملو لّه جملي څخه یې یو هم په نړۍ کې د غیر سیاسي او تجارتي خطرونو (ریسکونو) زیاتوالی و. څرگند خطرونه چې خارجی مستقیمه سرمایه گذاري، په خاصه توگه یې پرمختیایي هیوادونه تهدیدول، لکه ددوی ترمنځ جگړې او داخلي شورشونه، دخارجي سرمایه گذارانو سره دقراردادونو نقض کول او همدارنگه دسرمایه گذارانو دشتمنیو او اموالو مصادره کول او داسې نور منفی عوامل وو. ددې ډول وضعیت رامنځته کیدل،په نړۍ کې دمستقیمی خارجي سرمایه گذاري دشدید کموالی باعث شو. دنړۍ پیژندل شویو اقتصاد پوهان ددغه وضعیت په کتنې سره، دهغو د منفی اغیزو دمخنیوې په موخه، د یوې نړیوالی مؤسسی دتأسیس په فکر کې شول. په دې ترتیب سره څو اړخیزه سرمایه گذاري د ۱۹۸۸م.کال د اپریل په ۱۲مه نیټه دبیموي بازو (مټ) په توگه، دنړیوال بانک د گروپ دیوه نوی جزپه عنوان تأسیس شو.

پیچلو تحلیلونو پرته یوشمېر ساده او د عامه پوهې وړ مسایل او آن ټولنیز بحثونه څپاره کړي دي، چې د مطالعه کوونکو او څېړونکو د پاملرنې وړ گرځېدلي دي.

micro economics **کوچنی اقتصاد**

اقتصاد پوهان اقتصاد په دوو برخو کې مطالعه کوي: یو یې لوی یا ملي اقتصاد او بل یې کوچنی یا د تصدۍ اقتصاد دی، دې ته (اقتصاد جز) هم ویل کېږي، چې د اقتصاد کُل ترڅنگ بحث وربانديې کېږي. کوچنی اقتصاد د تصدیو، کارځایونو او فردي اقتصادي واحدونو په کچه اقتصادي مسایل څېړي. لکه په تصدۍ کې تولیدي عوامل، بیې، د مصارفو سنجش اوداسې نور. دغه برخه د ملي اقتصاد په کچه پرابلمونو لکه بیکاري، ملي عواید او نورو سره کار نه لري. دوی د بازار په اړه د یوې تصدۍ او تولیدي واحد تصامیم ټاکي، د خامو توکیو او کار تمامو توکیو په څرنگوالي خبرې کوي چې تصدۍ یا کارځای وربانديې کار کوي او په یوه عمومي تعادل باندې ډېره لگوي.

middle man **جلاب، دلال**

هغه کاروباري چې په بازار کې د پیر او پلور، د معاملاتو د سمون، دپلورونکي او پیردونکي د سره مخامخ کولو، له عمده فروش څخه پرچون فروش ته د جنس وړلو او نورو په برخه کې کار کوي. هغه

نوي غړې په توګه په ۱۹۸۸م.کال کې تأسيس او خپل رسمي فعاليت يې د ۱۹۹۰م مالي کال څخه شروع کړ او ددغه بانک ډيرې څانګې او فعاليتونه په تدريج سره بشپړ شول. په حقيقت کې دنړيوال بانک ګروپ، دميګا په تأسيس او بيموی پوښښ په ايجادولو سره دغير تجارتي ريسکونو او دنړيوالي خارجي سرمايه ګذاري دزياتوالي په تعقيب وه اوپه دوام سره يې نسبتاً تر يوه حده نتيجه ورکړه. په ۲۰۱۳م.کال کې يې ۱۷۸ هيوادنو غړي وو، چې په نړۍ کې ددغې مؤسسی دمستقيمي سرمايه ګذاري دپروسي دمثبتو اثراتو ښودونکې ده. ديادونې وړ ده چې ميګا يوازي مستقيمه خارجي سرمايه ګذاري په پرمختيايې هيوادونو کې تر پوښښ لاندې راولی او اوس يې هم خپل فعاليت دخارجي سرمايه ګذاري دتشويق او دخصوصي سکتور څخه د حمايت په خاطر په دغه هيوادونوکې متمرکز کړی دی. نوموړی مؤسسی د ۱۹۸۸م کال څخه تر ۲۰۱۰م. پورې ۲۱ميلياردہ ډالره له۶۰۰ څخه په زياتو پروژو(په سلو پرمختيايې هيوادونو کې) د مالي مرستو په توګه لګولی اوعملی کړي دي.

مهاجر **migrant**

مهاجر هغه څوک دی چې خپل هېواد يې پرېښی وي يا له يوه بل هېواد څخه چې هلته يې ډېر کلونه ژوند کړی وي غواړي د څو کلونو لپاره يا د

ددې عقيدې پر اساس، نړيوال بانک پوري اړونده مؤسسه دعملياتي خدماتو دارائي په موخه مشاوره او د خارجي سرمايه ګذاري او حمايت لپاره کولای شي د پرمختيا په حال کې هيوادونو دسياسي اومالي منافعو لپاره مؤثر واقع شي. او هم صنعتي هيوادونه دپرمختيا په خاطر دخصوصي مستقيمی پانګه اچوني لپاره توجه را جلب کړي. دنړيوال بانک دوخت رئيس ددغې مؤسسي تشکيل دبانک په غونډه کې مطرح کړ. دغه پيشنهاد دبانک اجرايوي هيئت سره مطرح اوپه نتيجه کې په ۱۹۸۵م. کال کې دميګا دتأسيس په اړه موافقه حاصله شوه.
دبانک دکار پيژندونکو دمقدماتي ګزارش په اساس اجرائيوي مديرانو دمؤسسي دتأسيس سند (اساسنامي) مسوده اماده کړه او دغه مسوده په ۱۹۸۵م. کې کال دغړو هيوادونو دبررسی او اظهار نظر لپاره ارائه شوه. د ۱۹۸۵م.کال دمارچ په مياشت کې اجرائيوي مديرانو دغړو هيوادونو دفنی کارپيژندونکو په همکاري، دبررسی لپاره يوه کميټه دذکر شوی معاهدې دمسودی داصلاح لپاره تشکيل کړه، چې په نتيجه کې مسوده نهايې او په ۱۹۸۵م.کال دسپتمبر په مياشت کې دبانک په کلنۍ غونډه کې په سئول (جنوبی کوريا) کې د رئيسه هيئت (Board of Governors) په تصويب ورسيده او وروسته دامضا او قانوني تصويب لپاره دبانک غړو هيوادونو ته ارايه شوه. په دې ترتيب دڅو اړخيزه سرمايه ګذاري دتضمين مؤسسه دنړيوال بانک دګروپ

هېوادونه د کار ځواک برابر وي، له بلې خوا دوی ته څه ستونزې هم جوړولای شي، خو پایله یې پرمختیایی هېوادو ته ځکه ښه نه ده چې زیاتره د دوی پوه، او د لوړو زده کړوخاوندان ورڅخه بهر ته ځي. ممکن دوی هلته د خپلو عوایدویوه برخه په یوه بڼه نه په یوه بڼه خپل اصلي هېواد ته راواستوي، خو ترګټې یې زیان زیات دی. هغه مهاجر چې د بېکارۍ او اقتصادي ستونزو له امله نورو هېوادو ته ځي، هغو ته اقتصادي مهاجرين، هغه چې د امنيتي ستونزو او جګړو له امله ځې، جبري مهاجر، هغوی چې په خپله خوښه بهر ته مهاجر کېږي، اختياري مهاجر او هغه چې د سياسي عواملو له امله وځي، سياسي مهاجر بلل کېږي. له اوسنيو پرمختيايي هېواد څخه تللي مهاجرين زياتره د دوولومړيو کټګوريو څخه دي.

د مهاجرت قوانين **migration laws**

تقريباً ټول هېوادونه د مهاجرت په اړوند قوانين لري، دغه قوانين کېدای شي، له يوه هېواد څخه تر بل پورې ډېر توپير ونه لري. يو شمېر هېوادونه مهاجرو ته د دې اجازه نه ورکوي چې له يوه کار فرما سره تر کار کولو وروسته بل کار فرما ته ورشي او خپل شغل او کار بدل کړي. يو شمېر هېوادونه آن مهاجرو ته د دې اجازه هم نه ورکوي چې له يوه ښار څخه بل ته ولاړ شي، ګڼ شمېر مهاجر کار ګران، ددغو قوانينو په هکله پوهه نه لري او تل لپاره يو بل هېواد ته ولاړشي. مهاجر، يعنی د يوشمير دلايلو له مخې د خپلې اوسيدنی له خای څخه بيځايه شوی.

مهاجرت **migration**

ديموګرافي او د نفوسو مطالعات د نفوسو حرکات په درې بر خو مطالعه کوي: تولدات، وفيات او مهاجرتونه.

مهاجرت له يوې سيمې يا هېواد څخه دوګړو وتل دې چې بلې سيمې يا هېواد ته کډه کوي او هلته ميشت کېږي. که وګړې د خپل هېواد دننه له يوې سيمې بلې ته ولاړ شي ورته کورنۍ مهاجر او که له هېواد څخه بهر ووځي، ورته خارجي مهارت ويل کېږي، په بله وينا: که مهاجر دهيواد دننه له يوې سيمې بلې ته ولاړ شي ورته کورنۍ مهاجر او که له هېواد څخه بهر ووځي، ورته خارجي مهاجرت ويل کېږي. که مهاجر بهر ته ولاړ شي ورته (emigration) او که بهر څخه هېواد ته راغلي وي ورته (immigration) وايي. د شلمې پېړۍ په وروستيو کې له پرمختيايي هېوادو څخه پر مختللو هېوادو ته مهاجرتونو زيات شول. دبېلګې په توګه په اروپايي هېوادو کې په ۱۹۹۸ م. کال کې په سلو کې پنځه نوی زېږېدلي ماشومان له بهر څخه د راغليو کورنيو وو او د امريکې متحده ايالاتو کې دغه رقم په سلو کې لس و. دغه مهاجر که له يوې خوا پرمختللو

په ۱۹۷٦ م.کال کې یې د اقتصاد په برخه کې د نوبل جایزه وګټله. په اقتصاد کې یې د بحث کولو اوچته وړتیا لرله. لاندني مهم کتابونه او اثار یې چاپ شوي دي.:

- د تخصصي او خپلواکو کاروبارونو عواید، ۱۹٤٦ م.کال (دایې د دوکتورا تیزس و)
- د اقتصاد دعلم روش، نهایي مطلوبیت، د مارشال د تقاضا منحني او دیو څو مقالو مجوعه (۱۹۵۳م..)
(د مقالو همدغې ټولګه د ه ته په ۳۹ کلنۍ کې د جان بېټس کلاک جایزه ور په برخه کړه).
- د مصرف د تابع نظریه
- پانګوالي او ازادي ۱۹٦۲ م.
- د یوه اقتصاد پوه اعتراضات، په سیاسي اقتصاد کې یو څو خبرې، ۱۹۷۵ م.
- د انتخاب ازادي (Free to choose) ۱۹۸۰ م.

له دغو نامتو آثارو پرته فرید من په ۱۹٦۳ م. کال کې له ای، جی شو ارتز سره یو ځای له ۱۸٦۷ څخه تر ۱۹٦۰ م. پورې د متحده ایالاتو پولي تاریخ خپور کړ. په ۱۹۵٦ م.کې یې د پولي اقتصاد په هکله لیکنې چاپ شوی دی، په ۱۹۸۲ م. کې یې په اویا کلنۍ کې (د امریکې متحده ایالاتوکې پولې جریانونه) تر عنوان لاندې یو ځل بیا له ای، جی شوارتز سره یو کتاب خپور کړ او تل له هغو څخه تېری کوي. دوی په معمولي ډول کومې ستونزې سره نه مخامخ کېږي، خو که پولیس یې ونیسي، ممکن له کوربه هېواد څخه وایستل شي، ځینې وختونه ممکن بندیان شي، ځینې وخت ممکن جریمه شي اویا هم له بند څخه دخلاصېدو په خاطر ډېرې پیسې له لاسه ورکړي.

فرید من میلیتون **Milton Friedman**

په ۱۹۱۲ م.کال کې په نیویارک کې په یوه مهاجره یهودي کورنۍ کې وزېږېد. کورنۍ یې ډېره شتمنه نه وه، خو بیا هم فرید من مېلتون وکولای شول د رانګرز له پوهنتون څخه په شل کلنۍ عمر د لسانس په درجه فارغ شي. و روسته یې د شیکاګو په پوهنتون کې له لسانس څخه پورته زده کړې وکړې او په ۱۹٤٦ م. کال کې یې د کولمبیا له پوهنتون څخه د دوکتورا سند ترلاسه کړ. په ۱۹٤۸ م. کال کې د کولمبیا په پوهنتون کې د علمي هئیت غړی شو او په تدریس یې پیل وکړ. څه موده د امریکې د جمهور رئیس نکسن اقتصادي مشاور و. د اقتصاد په برخه کې د نوموړي ګڼ شمېر علمي مقالې د نیوزویک په مجله کې چاپ شوی دی. د ده مقالې د اقتصاد ټولو محصلانو لوستلی. نوموړي

فعالیتونو کې تحرک تل هڅول کېږي، ترڅو دوام لرونکې پرمختیا رامنځته شي.

د پانګې تحرک mobility of capital

هغه وضعیت او شرایط چې په هغو کې د دې امکان موجو ددی، چې پانګه یا په لاس کې موجود منابع د پانګې اچونې لپاره له پولو څخه بهر ته ولېږدول شي، خو تر دې څخه هم مهم د پانګې د تحرک ممانعت دی. دا هغه حالت وضعیت او شرط دی چې په هغه کې هېواد ته د بل هېواد پانګه نشي راتلای، د بېلګې په توګه بهرنیان نشي کولای په شرکتونو کې خپله ونډه ولري، ملکیتونه ولري یا پانګونه وکړي. د اسعارو کنترول د پانګې د تحرک بله بېلګه ده چې کورني پانګوال ونشي کولای په بهر کې پانګونه وکړي. دغه مقررات او وضعیت دیوه هېواد د اقتصاد په تحلیل سره د دولت له خوا وضع او حاکم وي.

د کارګر تحرک mobility of labor

د کار ځواک د اقتصاد لپاره یو مهم عامل دی، چې کارکوي. ماهر او تخصص لرونکی کارګر د ارزښت وړ دی. معمولاً اقتصاد پوهان دولت ته د کارګر د لېږد او له یوې جغرافیایي سیمې بلې ته د ورتګ او تحرک د اجازې او نه اجازې مشوره ورکوي. کېدای شي له یوه شغل څخه بل ته، له یوې سیمې بلې ته په یوه حالت کې د کارګر لېږد ګټور وي، خو په بل حالت کې ګټورنه وي. یعنې ګټې شمېر مقالې یې هم د امریکې د متحده ایالاتو په خپرونو کې نشر شوي دي.

کاني توکي minerals

هغه طبیعی اقتصادی توکی چی په طبیعت کې(معمولاً د ځمکی پر سر یا د ځمکی لاندی) موجود او په صنعت یا نورو چارو کی اقتصادی ارزښت لری. اقتصادی سیستم ته د طبیعت هغه ورکړی چې دځمکی پرسر یا تر ځمکی لاندی دی.

کانونه mines

دشتمنی یوه ډېره لوړه بیه لرونکي سرچینه کان دی. د طبیعي منابعو یوه برخه کانونه دي، چې په اوبو، ځمکه، غرونو، د ځمکې برسېرنه برخه اولاندې ژورو برخو کې موقعیت لري، لکه د جامدو توکیو کانونه، د ګازو کانونه او د اوبلنو توکیو کانونه. اوس دفضا له کان څخه هم خبرې کېږي. د لمر انرژي او د عصري پوهنو په مرسته فضا کې نور امکانات یي ببګله ده، خو بشر عملاً د ځمکې پرمخ او ځمکې لاندې کانونه تر پلټنې او استخراج لاندې راوستی دی. افغانستان د کانونو له پلوه یو بډای هېواد دی چې تراوسه یې یو ازې په سلو کې ۳۰ کانونه پېژندل شوي دي.

تحرک mobility

په بازار، د ونډو مارکېټ، د عواملو ترکیب، پانګونې او لنډه دا چې ټوله اقتصادي پروسه او فعالیتونو کې خوځنده حالت چې د اقتصاد دګړندی فعالیت استازیتوب کوي. په اقتصادي پروسه او

کارول او اوربدل کېږي او نن ورځ يې سوداګري او د بازار يا مارکيټ خرڅلاو کې هم رواج موندلی، او هغه جنس، کالی او توکی ته ویل کیږی، چې ډېر خرڅلاو ولری او مشتريان يې زيات وی. مثلاً موږ اورو چې خلک وايي: (فلانی رقم خولی يا فلان رقم بوټ موډ دی)، يعنې هر هغه ډول خولی يا بوټ چې ډېر رواج او پېرودل کېږي. په غير صنف بندي شويو اعدادو کې په يوه ساده نظر اچولو، مود عدد پيدا کولای شو، د بېلګې په ډول لاندې مشاهدات موجود دي:

7, 4, 8, 3, 8, 4, 5, 8, 9, 8, 11,7,5,7,8,1

لکه چې ښکاري اته مود عدد دی،ځکه چې په ټولو ۱۲ مشاهدو کې پينځه ځله تکرار شوی. په صنف بندي شويو اعدادو کې د مود سنجش لپاره لاندې فورمول ځخه کار اخلي.

$$Mode = L + \frac{fm - f1}{(fm - f_1) + (fm - f_2)} .C$$

دلته:

L- د هغه صنف ټيټ سرحد دی، چې مود په کې دی (معمولاً د ډېرو لوړو fm دفعاتو لرونکی صنف).

fm- د مود د صنف دفعات.

f1- د مود صنف څخه د مخکينی صنف دفعات.

f2- د مود صنف څخه وروسته صنف دفعات.

C- صنفي عرض.

ځينې وخت د کارګرو د عدم تحرک څخه هم خبرې کولای شو.

مود **mode**

هر هغه عدد چې د ارقامو په يو سيټ کې يا د مشاهدو يوه مجموعه کې له ټولو زيات واقع شوی وي، په بله وينا: مود هغه رقم او عدد دی، چې په سيټ کې د شاملو نورو ارقامو په مقايسه د هغه دفعات (frequency) ډېره زياته وي. مود يا کثير الوقوع عدد، ډېره پېښېدونکې مشاهده او ډېر زيات تکرار لرونکي رقم، ټول يوه مانا افاده کوي. دا اصلاً يوه احصائيوي نومونه ده، چې ورځنيو زيات شمېر ټولنيزو پېښو او چارو کې کارول او اوربدل کېږي او نن ورځ يې سوداګري او د بازار يا مارکيټ خرڅلاو کې هم رواج موندلی.

موډ **mode**

هر هغه عدد چې د ارقامو په يو سيټ کې يا د مشاهدو يوه مجموعه کې له ټولو زيات واقع شوی وي. هغه ارزښی مشاهده چې ډيره ليدل کيږی. په بله وينا: مود هغه رقم او عدد دی، چې په سيټ کې د شاملو نورو ارقامو په مقايسه د هغه دفعات (Frequency) ډېر زيات وي. مود(the mode) يا کثير الوقوع عدد، ډېره پېښېدونکې مشاهده او د ډېر زيات تکرار لرونکي رقم، ټول يوه مانا افاده کوي. دا اصلاً يوه احصائيوي نومونه ده، چې د ورځنيو زيات شمېر ټولنيزو پېښو او چارو کې

ځاروی روزنه، د ودانيو لپاره د ډېرو کارول، د مالگې، ښورې او نورو استعمال، کب نيول او دې ته ورته فعاليتونه، خو کله چې د خامو توکيو پروسس د ماشين په واسطه شروع شو لکه د وسپنې ويلې کول، ښېښه او پلاستيک جوړول او په عصري ترانسپورتي وسايلوېې چې مارکېټونو ته دهغو لېږدول پېل شول، نود پخواني لومړنی سکتور په پرتله دې ته دمدرن سکتور نوم ورکړل شو، يعنې دا يو نسبي مفهوم دی چې ځينې وخت د توپير د ښودلو لپاره استعمالېږي.

مډرنېزم **modernism**

د نويوالی غوښتونکی يا د تجديد خوښولو په معنا ده چې لومړی ځل د نولسمې پيړۍ په وروستيو کې د مسيحی دين په حوزه کی او د آزادۍ غوښتنې تر نوم لاندې راڅرگند او دشلمی پيړۍ په پيل کی په عمل کې وليدل شو. دا اصطلاح اوس پراخه مفاهيم لري چې نړيوال غورځنگونه، خوځښتونه او د نويوالی لوري ته ټول تمايلات رانغاړی. په تيره بيا په اقتصاد، توليد، د اجناسو او خدماتو په کيفيت اود مارکيت، تکنالوژی او نوروبرخو کې پلويان لری. د نولسمې پيړۍ په پای کې په اقتصادی علومو کې مدرنيزم رامنځته شو. په عمومی توگه دا په اقتصادکې هغه ډول بيان او چلند دی چې د نويوالی نښې ولری.

نوی کول **Modernization**

د اقتصاد نوی کول. هغه چلند بېلگه چې تل دوام لري او د زړو طريقو پرځای نوی ځای پرځای کوي. له عنعنوي او پخواني حالت څخه نوی او

الگو **model**

هغه رسمي يا غير رسمي اډانه او بڼه چې د هغې په واسطه يو اقتصادي نظام له بل څخه، يو ډول چلند له بل څخه او آن يو شمېر فني بنسټونه ور باندې له نورو څخه جلا وپېژندل شي. د موډلونو شتوالی د نن ورځې د نظرياتو، چلندونو، اقتصادي نظامونو او فنونود ډېر پرمختگ او پېچلتيا له امله ده. موډلونه پېژندل کېږي، زده کېږي او غوره کېږي. د ترويج وړ دی او ځينې وخت له يوه ټاکلي موډل څخه ډډه کېږي،خو يو بل غوره کړی. هغه موډلونه غوره او د تائيد وړ دي، چې له واقعي نړۍ سره برابر او موافق وي. په اقتصاد کې د يوه ځانگړي اقتصادي ماډل د ارائيه کولو او وړاندې کولو موخه داده ترڅو د هغه په واسطه يوه اقتصادي ښکارنده توضيح شي اويا هم يو شمېر اقتصادي پېښې ورباندې اټکل شي.

نوی **modern**

د پخواني زاړه، سنتي يا عنعنوي ميتود او روش پرځای نوي ميتود. د زوړ سيستم په پرتله نوی سيستم. هر هغه څه چې اوسنی وي. د بدلون په بهير کې عصري ځانگړتيا.

موډرن يا نوی سکتور **modern sector**

له ځمکې څخه په سيده توگه دساده وسايلو په واسطه د اړتيا پوره کول د انسان په اقتصاد کې يو لومړنی سکتور (primary sector) و، لکه کرنه،

پولي جنس **Monetary commodity**

انسانانو ډېر پخوا دا اړتیا احساس کړه چې د اجناسو د تبادلې او د ارزښ د ټاکلو لپاره یوه وسیله ولري. دغه تبادلوي وسیله پیسې وبلل شوې، چې کله دغوايي پوستکي کله هم ښکر او ځینې وخت مالګه د پیسو دنده ترسره کوله. ورو ورو سره زر او بیا په پای کې پولي واحدونه رامنځته شول چې پول(پیسې یا money) تکامل وکړ او بانکنوټونه د پولي واحدونو د سند په توګه خپاره شول. ورو ورو د معاملاتو په زیاتېدو او پیچلې کیدو سره بها لرونکي اسناد، چکونه، واقعي پول (سکې اوبانکنوټونه)، مجازي پیسې،پلاستیکی پیسې او داسې نور مفاهیم رامنځته شول، نو ځکه اوس د پولي جنس څخه خبرې کېږي. پولي جنس لاندنی ځانګړتیاوې لري:

۱) په اسانۍ سره د ارزښ معیار وګرځېدلای شي،

۲)د ټولنې ټول وګړي هغه د پیسو په توګه ومني،

۳) د ویش وړ وي، یعنې په نورو کوچنیو برخو وېشل شي، لکه یوه افغانۍ چې سل پوله کېږي،

٤) دلېږدولو لګښت یې صفر وي او له رواني، امنیتي او فزیکي پلوه یې لېږدول اسانه وي،

۵) ورستېدونکي، ډېر ژر خرابېدونکي اوله منځه تلونکي نه وي.

پرمختللې حالت ته بدلون اونوې تکنالوژي څخه کار اخیستل.

د پیسو د نظریې پلویان **monetarism**

تېر مهال د ثروت د زیاتېدو په هکله بېلابېل نظرونه ورکړل شویدی. یوې ډلې ته فزیو کراتان، بلې ته سوداګران او بلې ته مونتر یستان او داسې نور نومونه غوره شوي دي. د مانتریستانو یا مونتریستانو نظر داو چې د پیسو په برخه کې تدابیر لکه د بانکي اعتبار پراختیا، پور ورکول، د تکتانې او ربح د سلنې لوړول او کمول کولای شي، په اقتصادي فعالیتونو کې پانګه اچونه اغېزمنه کړي. دغه نظریه ایروینګ فیشر (I. Fisher) ورکړه او تر فرید من (Miltion friedman) پورې راروسېده او فرید من هم وویل چې په ټولنه کې د پیسو د حجم او عرضې اندازه کولای شي تورم، وزګارتیا او نور مشکلات حل کړي. فریدمن دا هم وویل چې د پیسو ګرځندی چلند د ښه اقتصاد معنا لري، له دې امله چې فرید من د شیکاګو پوهنتون کې تدریس کاوه، د دغې نظر یې پلویانوته د شیکا ګو مکتب هم وايي، دوی ویل چې پولي سیاست مرکزي بانک اجرا کوي.

پولي مکتب **monetary school**

د شیکاګو مکتب یا هغه نظریات چې وایې د بانکي اعتباراتو، د پورونو د سیاست او د ربح په بدلون اقتصادي فعالیتونه او پانګونه اغېزمنه کېدای شي، دغه اصطلاح د امریکې متحده ایالاتو کې دود ده.

خوا نشروي، ددولت له خوا یې ملاتړ کېږي، اوقانوني پېسه یې بولي چې دراکړې- ورکړې، وسیله وګرځي. د تجارت تکامل، د بانکو د معاملاتو زیاتېدو، د ورکول کېدونکو اعتباراتو د ود کېدلو او نورو عواملو د بېلابېلو پیسو پراختیا رامنځته کړه، یعنې د سکې او بانکنوټ تر څنګ چک، د بانک چک، حواله، اعتباري کارت او نورې د تبادلې نوې وسیلې رامنځته شوې. اوس سکه او بانکنوټ مرکزي بانک خپروي، خو چک، حواله او نور خصوصي بانکونه خپروي،اوسني وخت کې د کریدیت ورکړه هم وربانديې اضافه شوې او پیسو ته د ورته جنس رول لوبوي. ریښتیا نو پیسو (سکې او بانکنوټ) سره یوځای مجازي پیسې (چک، کریدیت کارتونه، حواله..) هم د خلکو لپاره د منلو وړګرځېدلی، ځکه چې د نغدو پیسو په بڼه بدلېدای شي، خو د نغدیدو درجه یې یو بل سره توپیر لری. مثلاً د کریدت په پرتله پس انداز (سپما) ژر په نغدو بدلېږي، او د سپما په پرتله جاري حساب کې پرته شتمني لا ژر په نغدو بدلېږي. نن ورځ دتېرن یا د ښاري بس هغه ټکټ هم پیسو ته د ورته جنس په توګه کار ورکوي، چې موږ پکې له یو ځایه بل ځای ته ورباندې سفر کولای شو او بیاله سفر وروسته یې باطل او هیسته یې غورځوو. په دې توګه پولي جنس د لاندنیو خصوصیاتو له مخې یو بل سره ډېر لږ توپیر لري:

نن ورځ زیاتره د نکل او د بېلابېلو فلزي الیاژونو څخه سکې اوله کاغذ څخه بانکنوټ جوړېږي. له دې امله چې بارتر مبادلاتو کې ستونزې پیدا شوی، نو ځکه نن ورځ هېوادونه په خپلو مبادلاتوکې له پیسو څخه کار اخلي. همدغه پیسې دي چې دتولید شویو اجناسو او خدماتو ارزښت ټاکي. بیه د مبادلې د ارزش پولي نوم دی.یعنې د یوه جنس تبادله په بل جنس. په دې توګه پیسې او پولي جنس څخه خبرې کولای شو. د ټولنې ټول وګړي یا پیریدونکي دي یا پلورونکي (ځینې وخت یو وګړي په دواړو حالاتو کې واقع کېدای شي) دي او د خپلو اجناسو او خدماتو په تبادلې سره خپلې اړتیاوې پوره کوي.
دلته ګوور چې لومړی پیسې د اجناسو او خدماتو تولیدوونکو ته د هغو له پیریدونکو څخه ور ترلاسه کېږي، او بیا له همدغو پلورونکو څخه بېرته هغه پخوانیو پېرېدونکو ته لاس ته ورځي. هره ورځ داقتصاد ماشین د پیسو په تیلو چالان وي، یعنې همدا دپلورونکو او پیریدونکو مبادلات دي چې روان دي. دنړیوالې جګړې تر پای پورې قیمتي فلزاتو (سرو او سپینو زرو) د پیسو دنده اجرا کوله، خو د شلمې پېړۍ ګړندیو او د حجم له پلوه ګېو معاملاتو ته دغو دوو فلزاتو ځواب نشو ویلای، نو ځکه د هغو پرځای اعتبار ي پیسې راووتې چې (قانوني پیسه) هم ورته وایي. اوس هر هېواد یو پولي واحد دسکې په بڼه د خپل مرکزي بانک له

بېلګې په توګه ځينې وخت دولت غواړي بيې ثبات ومومي،ياد استخدام کچه لوړه شي، بهرنيو ورکړو کې توازن راشي، نو ددې موخو لپاره ځانګړې پولي پاليسي غوره کوي: د پيسو عرضه، د بهرې دنرخ او جوړښت کې بدلون راوستل، د پانګونې هڅونه، اعتبارات (کريديتونه) او داسې نور ګامونه چې د پيسو په ذريعه پرمخ ځي، په دې پاليسيو (سياستونو) کې راځي (البته يو شمېر نورې پاليسي ګانې هم شته لکه شنه پاليسي (د کرنې سکتور)، په بهرنيو مرستو متکي پاليسي، دصنعت پاليسي او داسې نورې). نن ورځ پولي سياست د اقتصاد يوه څانګه ده او په همدې نوم ځانګړې دسپلين وجود لري.

پولي ريفورم monetary reform

د پولي ريفورم اړتيا هغه وخت احساس کېږي، چې ټولنه کې تورم (انفلاسيون) ډېر ګړندی او له اندازې زيات شوی وي، مرکزي بانک موجودې پيسې باطلوي او نوې سکه او بانکنوټ چلند ته راباسي. افغانستان د اتيايمې لسيزې په پيل کې، چې انفلاسيون له بريده وتلی و، يو پولی ريفوم ترسره کړ، چې د پيسو په ارزښت کې درې صفرونه کم شول.

پولي خدمات monetary services

هغه خدمات چې د پيسو په اړه (د پيسو خوندي کولو، ساتنې، د پيسو لېږدولو، د چک د نغدولو او

الف) د هغو د نغده کولو اوګړوندي والي درجه

ب) د هغو د قانوني والي اود دولت له لوري د ملاتړ او د خلکو له خوا د منل کېدو درجې له مخې.

سکه او بانکنوټ په سلو کې سل نغدې پيسې دي او د قانون له مخې هيڅوک نشي کولای هغه په بازار کې د پيسو په توګه ونه مني، خو دغه نور شکلونه يې په سلو کې سل نغدې پيسې نه دي او ممکن يو شمېر خلک هغه په بازار کې د پيسو په توګه ونه مني. لنډه دا چې د ټولې شتمنۍ په سر کې سکه او بانکنوټ واقع دي چې موږ يې د (پيسو) په نوم پېژنو او ورپسې پيسو ته ورته د نغده کېدو او دارزښ وسايل لکه چک، حواله، مالي پاڼې، سپما او نور واقع دي.

پولي کړکېچ monetary crisis

هغه ناوړه اقتصادي وضعيت چې پولي نظام کې داسې کړکيچ رامنځته شي چې له امله يې دبازار معيارونه بې اعتباره اوپه توليد او نوروټولو اقتصادي ساحاتو اغېزه وکړي.

پولي سياست monetary policy

د اقتصادي پاليسيو د تطبيق او اجرا او يو شمېر اقتصادي اهدافو ته د رسېدو لپاره دولتونه له بېلابېلو لارو- چاروڅخه کار اخلي. په دې کې يوه دا هم ده چې له پولي مقدارونو او د پيسو دسيستم له کنترول څخه کار واخيستل شي. د

ځخه لویدلي او بې فعالیته دي. په اقتصاد کې ډېر بحث د پیسو په اړه دی.

د پیسو مینځل **money laundering**

د پیسو پرېمینځل هغه پروسه ده، چې د هغې په وسیله توري او ناولې پیسې (هغه پیسې چې په غیر قانوني او نا مشروع لارو موندل شوي دي) په پاکو او قانوني پیسو بدلې او اړول کېږي. د پیسو مېنځل مجرمینو ته دا چانس برابروي، چې د هغوی پیسې د ناروا سرچینو له رسوا کېدو پرته په قانوني گټو او کاروبار کې په کار واچول شي، لکه د وسلو غیر قانوني خرڅلاو، او اداري فساد، غلا، تښتونې، بدلمني، ترورېزم، قاچاق، رشوة او اختلاس ځخه موندل شوي پیسې چې په مشروع اقتصادي جریان کې واچول شي. دغه عمل ناروا کاروباریان نور هم تشویق، اما قانوني پانگې سره په سیالۍ کې زیان اړوونکی دی.

د پیسو د پرېمینځلو په موخه په نړیواله کچه ځینې سازمانونه رامېنځته شوي دي. له دغو سازمانونو ځخه یو یې هم FATFیا Financial Action Task Force دی، چې د پیسو وینځلو د مخنیوي په موخه رامنځته شوی دی. په ۲۰۰٤ زېږدیز کال کې د مالي څارنې موخه او د افغانستان بانک په چوکاټ کې د افغانستان د مالي راکړو ورکړو د راپور ورکولو او تحلیل د یوې ځانگړې او اداري بنسټ کېښودل شو، چې Fin

د اسعاري تبادلې په شمول خدمات) وربانديږ ترسره کېږي.

پیسې **Money**

هغه څه چې په ټولنه کې د ټولو په توافق د اجناسو او د هغو د ارزښت ټاکنې او دتبادلې د وسیلې په موخه تر کار لاندې وي، د ماهیت له مخې پیسې بلل کېږي. پیسې د ورکړې وړ دی، یعنې له یو چا ځخه بل ته لېږدول کېږي (د پلورنې پرمهال پیریدونکي د جنس بیه پلورونکي ته سپاري). پیسې د حساب واحد هم دی، د بېلگې په توگه د یو قلم بیه شل افغانۍ، د یوه کتاب بیه پنځوس افغانۍ،... دا هریو د حساب واحدات بلل کېږي، چې په هغو سره ددغو دوو توکو ارزښت ټاکل شوی دی. پیسې د سپما وسیله هم ده، پیسې نړیواله دنده هم لري، په دې توگه پیسې (money) یا پول د پورتنیو دندو اجرا کوونکې ده.

پیسې باید په چلند کې وي، یعنې معمولاً مـوږ لـه (Money in circulation) سره سرو کـار لـرو. موږ له چلند ځخه لویدلو پیسو (idle Money) یا غـیر فعالـه پیسـو inactive money سره کـار نـه لرو. هر هیواد په چلند کې ځانگړې پیسې لري، د بیلگـې پـه توگـه مـوږ تـه ځرگنـده ده چـې پـه افغانستان کې کومې پیسې په چلند کې دي چې ورته (Money) ویـلـی شـو او کـومې بیـا لـه چلنـد

په کاراچول اوبهر ته د پیسو د پریمینځلو لپاره لیږل دی، لکه په لویه پیمانه بهرنیو هېوادونو او مالیاتي پناه ځایونو، په ځانګړي ډول متحده عربي اماراتو یادوبی. ته د نغدو پیسو لېږدول دي. مالیاتي پناه ځایونه هغه هېوادونه اویو شمیرټاپوګان دي چې پانګونه یې د امانت ایښودونکی وګړو د پانګې اړوند معلومات چاته نه ورکوي، په افغانستان کې هغه وګړي چې خپله پانګه یې د مالیاتو ورکړې څخه پټه کړې وي او یا یې هم د ناروا لارو څخه لاسته راوړې وي، د ځمکې اویا هم د هوا له لارې بهرنیو هېوادونو ته لېږدوي.

په دې وروستیو کې د پیسو د دغه ډول لېږد د مخنیوي په موخه د مالي راکړو ورکړو د راپور ورکولو او تحلیل د خپلواک بنسټ یا Fin RACA له لوري د افغانستان په هوایي میدانونو کې ځانګړي ماشینونه او ډېټابېسونه ایښودل شوي ترڅو په غیر قانوني ډول لېږدوونکی پیسې معلومې او د افغانستان بانک ته یې راپور ورکړي، خو لا اوس هم ځینی کسان له واک څخه په ناوړه استفادې د دغو ماشینونو له پلټلو پرته تېرېږي. د افغانستان بانک د مالي لېږدونو د نوي قانون له مخې وګړي نه شي کولای چې د شل زرو څخه زیات امریکایي ډالر بهرنیو هېوادونو ته ولېږدوي.

TRACA یا Reports and analysis Center or Afghanistan Financial Translations یې بولي. د دغه بنسټ د نده داده تر څو د افغانستان مالیاتي سیستم ته د نا قانونه پیسو ننوتل او بیرون ته د تورو پیسو لېږدول وڅاري. د دغه څار په موخه نوموړې بنسټ له بېلابېلو سرچینو څخه معلومات لاس ته راوړي، ټول دولتي بنسټونه اړ دي، چې د مالي راکړو ورکړو اړوند معلومات د دغه بنسټ په واک کې ورکړي، همدارنګه دغه بنسټ د ټاکلي اندازې څخه د ډېرو پیسوپه راکړې ورکړې څارنه او د هغوی څخه مخنیوی کوي. د نړۍ په کچه هر کال د پریمینځل کېدونکو پیسو اندازه ټاکل ستونزمنه خبره ده، خو بیا هم ځینې سازمانونه د خپلو راټولو شوو معلوماتو پر بنسټ هر کال د بلیونونو پریمینځل شوو پیسو اټکل کوي. د پیسو د نړیوال صندوق دیوه اټکل له مخې د نړۍ د هېوادونو د اقتصادي جریان د دو څخه تر پنځو سلنې پورې پریمینځل شوې پیسې جوړوي.

د پیسو دپریمینځیلو ډېرې لارې چارې شته، چې په ټولو یې د لته بحث نه کوو، هغه یوڅو یې چې افغانستان کې له تیرو۲۵ کالو رواج موندلی، هغه د اداری فساد، رشوت، اختلاس،سړی تښتونی، دځمکو او دولتی او نادولتی ملکیتونو غصب، دمخدره توکو قاچاق او داسې نوردی، چې په مشروع کارونو دهغو

مالي او اداري او اخلاقي فسادونو سره تړلتيا لري.
کله چې له نا مشروع سرچينو او لارو څخه پيسې په يوه مشروع اقتصادي ډګر کې سرمايه ګذاري شي، يعنې غير قانوني پانګه په يوه قانوني اقتصادي حالت کې په کار واچول شي، مثلاً د قاچاق اختلاس رشوت او نورو ناوړو لارو څخه ترلاسه شوې پيسې په بهرنيو بانکونو کې زيرمه کول او په بهر کې ورباندې ملکيتونه پيرودل.
يا په بله وينا د ناقانونه عوايدو قانوني کول. د نا مشروع پيسو مشروع کول د قانوني مراجعې له سترګو پټ پاتې شوي عوايد بيا د قانون د سترګو په وړاندې په بانکونو، د اسهامو مارکېټونو، توليدي او سوداګرويزپانګو، د سرو زرو بازارونو او نورو کې په کار اچول، د پيسو تطهير (Money laundering) دی. دغه عمل دپرمختيايي هېوادو اقتصاد ته تر ټولو زيات زيان اړوي. البته د پيسو ميځلو ته لومړی ځل د پرمختللي اقتصاد په تېره د لويديځو هېوادو په دننه کې پام وشو چې هلته د مخدرو توکو د قاچاق او له مالياتو تښېښته احساس شوه او له هغه درکه تور عوايد بېرته په مشروع فعال اقتصاد کې داخلېدل، خو اوس نا مشروع عوايد له بې شمېره مدارکو لکه د ځمکو مافيا، قاچاق، سړی تښتونې، د تروريستيانو عوايد، رشوت، اختلاس، د بدلمنيو له مرکزو عوايدو او نورو څخه تامېنيږي، ور و ورو د پيسو نړيوال د هېواد څخه د پيسو او پانګې د فرار بله وسيله دلته د حوالې سيستم دی چې د قانوني بانکي سيستم سره موازې فعاليت کوي، او د ناروا لارو او مخدره توکو له لارې لاسته راغلي پيسې بهر ته لېږدوي. د هېواد يوازې پينځه سلنه وګړي د خپلو مالي راکړو ورکړو او لېږدونو په موخه د بانکونو څخه استفاده کوي، په داسې حال کې چې ۹۰ سلنه وګړي د پيسو د لېږد په موخه د حوالې د وديز سيستم څخه ګټه اخلي، د افغانستان بانک د يو اټکل له مخې په ۲۰۱۱ زېږديز کال کې ٦، ٤ بيليونه امريکايي ډالره يوازې د کابل د هوايي ډګر له لارې بهر ته لېږدول شوی وو، چې دغه اندازه پيسې د افغانستان د کلنۍ بوديجې څخه هم زياتې دي، خوله دې څخه هم زياتې پيسې د حوالې له لارې بهرنيو هېوادونو ته لېږدول کېږي، د دغه سيست له لارې ځينو وګړو آن سل ميليونه امريکايي ډالره په يو ځل له هېواد څخه بهر ته لېږدولي دي، ددې څخه موږ ته زموږ اقتصادي سيستم سره د يو بل موازی او نا مشروع اقتصاد يا underground Economy د حجم اندازه لګېدای شي چې حجم يې زموږ د مشروع اقتصادي سيستم او پاکو پيسو څو چنده دی.

پيسې مينځل **money laundry**

د پيسو د تطهير يا پاکولو Money clearing معادل استعمالېږي. يوه منفي پديده ده چې له

اسناد پکې ښکته پورته کېږي، دا ډېره لوړه ګټه لرونکي بازارونه دي، چې د فعالیت مرکزي محور یې پانګه ده او کاروباریانو ته د لنډ مهاله مالي وسایلو په چمتو کولو سره د نوې پانګونې او کاروبارونو ته د لنډ مهاله مالي وسایلو په چمتو کولو سره د نوي پانګونې او کاروبارونو د پیل زمینه برابروي.

پولي حواله **money order**

لرې ځایونو ته د پیسو د لېږدولو لپاره هغه حواله چې په یوه ادرس لېږل کېږي او په هغه سیمه کې هغه اندازه پیسې چې په حواله کې ښودل شوي، په نغد ډول حواله لرونکي ته ورکول کېږي. معمولاً یوه پولي حواله په هر بانک کې د هویت په ښودلو سره نغده کېدای شي. نن ورځ پولي حوالې د بانکونو او پستې اکسپرس شرکت په نوم د لېږدوونکو ګړندیو او برېښنایي وسایلو (تیلګرام او نورو) په واسطه د هېواد دننه او بهر استول کېږي او هلته اجرا کېږي.

څارنه **monitoring**

د اقتصادي پروژو د اجرا پرمهال د پروژو د مدیریت یو تخنیک دی چې د هغه په ترځ کې فعالیتونه د بشپړېدو په بېلابېلو مراحلو کې له نژدې مشاهده او کنټرل کېږي. په بله وینا د چارو داسې کتنه چې مشاهده observation، نظارت کول watching

صندوق IMF International او ICC (international criminal court) یا د جرایمو نړیوالې محکمې دې پېښې ته کلکه پاملرنه وکړه. دوی ته ثابته شوه چې دغه تر ځمکې لاندې ناولی اقتصاد خپله په سلو کې ۹۹ نامشروع شتمني ډېره په اساني د ځمکې په سر قانوني بانکي حسابونو ته داخلوي. په افغانستان کې دغه پدیده د کورنیو جګړو له پیل کېدو سره راڅرګنده شوه چې د مخدره توکو قاچاق، سړی تښتونې، تروریستي فعالیتونو، د ځمکو د غصب، مالي او اداري فساد ترڅنګ یې یوه بله سرچینه دعامه دولتي تاسیساتو او فابریکو چور کول او د معدني پیدا وارونا قانونه رااېستل، بهرنیو جاسوسي شبکو ته چوپړ او د تاریخي میراث پلورل هم پکې شامل شول. په افغانستان کې د پیسو تطهیر د زور واکو او چارواکو په لاس په بریالي ډول ترسره شو، په داسې حال کې چې بهر ته د پیسو فزیکي لېږد هیڅ قانوني موانع نه لرل او بهرته د دغې پانګې استولو زموږ ملي اقتصاد ته یو بل دوهم ځلې ټکان ورکړ آن دا چې ګاونډیو هېوادو هم دلته خپلې پیسې ومینځلې او دادافغانستان اقتصاد ته درېیم ټکان و.

د پیسو بازار **money market**

هغه مارکېټ چې د سوداګرۍ او کاربارونو لپاره پورونه چمتو کوي او پیسې او بیه لرونکي

دغه جنس کيفيت وار په وار ټيټ شي. دا امکان هم شته چې د رقابتي بازار او رقابتي توليد په پرتله په انحصاري توليد کې لګښتونه هم وار په وار زيات شي، نو ځکه دا چندان مساعد حالت نه دی. د دې لپاره چې مالک، شرکت، توليدوونکی يا فابريکه يا هم ځو توليدونکي او فابريکې چې يو جنس يې انحصار کړی وي، د انحصارځواک (monopoly power) پيدا کړي لانديني شرايط ورته ضروري دي:

١. دغه فابريکه، مالک، شرکت يا توليدوونکی بايد دنورو شرکتونو، توليدوونکو يا فابريکو مخه ډب کړای شي، چې هغوی کټ مټ همدا انحصاري جنس توليد نه شي کړای.
٢. بايد د ټول بازار تقاضا ته ځواب وويلای شي.
٣. وکولای شي خپل توليد او محصول کې توپير يا ډېر توپيرونه راوستلای شي.
٤. د خپل انحصاري حق څخه په استفادې کولای شي د توليد او خدماتو لپاره د تکنالوژۍ د انحصار واک هم ولري، يا د توليد له تکنالوژۍ څخه د استفادې حق ترلاسه کړای شي.
٥. د لېږدولو د لوړ لګښت د پوره کولو وس ولري.

مړينې **mortality**

په ديمو ګرافي کې د نفوسو د حرکاتو له جملې څخه ده چې په يوه کال کې په هر وزرو تنو کې د مړينو شمېر ښکاره کوي. ارقام ښکاره کوي، چې د

او چک کول checking سره همغاړې کړي. کېدای شي د څارنې او مشاهدې په ترڅ کې د فعاليت مرپوط يو شمېر حقايق ياداشت شي او بيا دپروژې په نښه شويو اهدافو سره پرتله شي، ترڅو د پروژې دښه پرمختګ او د اجرا شويو او نه اجرا شويو برخو تفکيک وشي او نورو بعدي ستونزو ته د حل لپاره وښودل شي.

انحصار **monopoly**

يو توليدوونکی، کارځای او فابريکه هغه وخت انحصار کوونکې د ه، چې په يوازيتوب سره د يوه جنس عرضه کوونکي وي او د پيريدونکي لپاره د دغه جنس بل بديل او عوضي نه وي. په ځينو حالاتو کې Monopolist يا دانحصار خاوند هغه عرضه کوونکي ته وايي، چې خپل ټول صنعت يې د يوه جنس، خدماتو يا شي عرضه کولو ته اړم کړی وي، خو نور ونشي کولای همدغه جنس او خدمات عرضه او په توليد يا صنعت يې لاس پورې کړي.
د مطلق او بشپړ انحصار په تعريف کې وايو چې: په دغه ډول شرايطو کې ددغه توليدوونکي يا انحصاري شرکت د محصول لپاره تقاضا، همدغه محصول ته د بازار ټوله تقاضاده. په دې حالت کې انحصار کوونکي کولای شي، چې د رقابتي بازار په پر تله په خپل جنس يا محصول باندې پرته له کوم تشويش څخه لوړه او لا لوړه بيه کېږدي،ځکه چې سيالی نشته. له بلې خوا د سيالۍ نشتوالی د دې لامل هم کېږي، چې د

گرو ایښودونکی **mortgagor**

هغه کسان چې د یوه پور د ترلاسه کولو په خاطر یوه شتمني د گرو په توگه پور ورکوونکی ته تر هغه وخته پورې سپاري، ترڅو د هغه پور بیرته ادا او بیا خپل مال یا شتمني بېرته ترلاسه کړي. لکه یو شمېر کوچنی بزگران چې د ډېرې کلکې اړتیا له مخې خپله ځمکه یوه شتمن ته په گرو ورکوي او له هغه څخه پور اخلي، وروسته د پورله ادا کولو خپله ځمکه بېرته ترلاسه کوي. دغه کوچنی بزگر یو Mortgagor دی.

خوځنده اوسط **moving average**

د اوږدی مـودې پـه تـرځ کـی د ارقـامود اوسـط د ښودلو او گراف کې د رسمولو لپاره په یـوه سلسـله کې د شـاملو ارقـامو او نـورو لـه مخـې درې کلـن، څلور کلـن یـا پینځـه کلـن اوسـطونه ترلاسـه کـوو، داسې چې که وغواړو فرضاً د څلـور کلـن متحـرک اوسط له مخې د اوږدې مودې میلاني کرښه رسـم کړو، نـود ارقـامو لـه سلسـلې څخـه لـومړني څلـور ارقام را اخلو اوسط یې محاسبه کوو، بیا د همـدغو کلو ارقامو لومړنی عدد پرېـږدو، د سلسـلې بعـدي عـدد ورسره یوځـای کـوو، بیـا د دویـم عـدد څخـه صرف نظر کوو، یو بل ور اضافه کوو، څو چـې ټـول ارقام خلاص شي. دا په حقیقـت کـې د ارقـامو پـه سلسله کې ټوپ وهل دي او یو داسې حرکت دی، چـې وار پـه وار لـه یـوه یـوه عـدد څخـه اوړو او دا پرمختللو هېوادو په پرتله په پرمختیایي هېوادو کې په تېره بیا په ماشومانو اوځوان عمر کې مړینې ډېرې دي چې گڼ شمېر لاملونه یې دي، لکه ناروغی، فزیکي خطرونه، ټولنیز تضادونه او شخړه، د کار ناوړه شرایط، ارثي عوامل، طبیعې پېښې او نور. د دې د سنجش لپاره د مړینو غیر خالص معیار Crude death rate یا (CDR) په نظر کې نیول کېږي، چې فورمول یې دادی:

$$CDR = \frac{D}{P} \cdot K$$

D– په یو کال کې مړینې

P - د همدې کال اوسط نفوس

K - ثابت ضریب (چې د لته 1000 دی)

رهن **mortgage**

هغه قانوني توافق چې له هغه سره سم یو پور اخیستونکی خپله یوه شتمني، امانت یا بل څه د تضمین په توگه پور ورکوونکي ته پرېږدي. کله یې چې خپل پور ټول ادا کړ، خپله شتمني یا امانت بېرته ترلاسه کوي. دا زموږ له عنعنوي گروې سره ورته والی لري. پور ورکوونکي تر څو له پور اخیستونکي (مدیون) څخه خپلې پیسې ترلاسه کوي، له قرارداد یا ترسره شوي تړون سره سم کولای شي له ضمانتي شتمنۍ څخه په بشپړ ډول استفاده وکړي.

t- د هـر ځـل خوځېـدونکي اوسـط نښـه یـا جنس.

yt- د ارقامو سلسله.

په عمل کې خوځېدونکی اوسط داسې هم قیاس کولای شو:

$$a_2 = a_1 + \frac{yk+1-y1}{n}$$

$$a_3 = a_2 + \frac{yk+2-y2}{n}$$

مثـال: پـه بېلابېلـو کلونـو کـې د یـو فـارم حاصلات په (ټن):

Quantity of Production	Year
5	1370
4	1371
6	1372
8	1373
7	1374
3	1375
11	1376

د خوځېدونکو اوسطونو ($a`_5$, $a`_4$, $a`_3$, $a`_2$, $a`_1$) لپاره لیکو:

$$\frac{5+4+6}{3}, \quad \frac{4+6+8}{3}, \quad \frac{6+8+7}{3}, \quad \frac{8+7+3}{3}, \quad \frac{7+3+11}{3}$$

$a`_1=5$ $a`_2=6$ $a`_3=7$

$a`_4=6$ $a`_5=7$

حرکت له پیل تر پای ترسره کېږي. کـه چېـرې پـه لاندې ډول ارقام او مشاهدات ولرو، چـې هـره یـوه یـې پـه یـوه معـین وخـت کـې (میاشـت، کـال...) ښودل شوی وی، نو:

$Y_1, Y_2, Y_3 \ldots\ldots Y_n$ مشاهدې.

$T_1, T_2, T_3 \ldots T_n$ وخت.

په پورته مشاهدو کې د متحرک اوسط سلسله د (n) مشاهدو پر اساس داسې جوړېږي:

$$\frac{Y_1+Y_2+Y_3\ldots Y_n}{n}, \frac{Y2+Y_3+Y_4\ldots Y_n}{n}, \frac{Y_3+Y_4+Y_5\ldots Y_n}{n}$$

له هر یو څخه یو اوسط چـې کېـدای شي، پـه (a) یې وښیو، په لاس راځي، داسې:

$a`_1, a`_2 \quad , a`_3$

د ارقامو او مشاهدو د اوږدې مودې کرښې په رسمولو کې لومړی د اصلي مشاهدو د قیمتونو لـه مخې د هغو څرنګوالی ګورو، بیا یې د ترلاسه شویو متحرکو اوسطونو کرښه رسموو. په پورته عملیه کې د سلسلې صورت د اعدادو مجموعه خوځېـدونکې مجموعـه پېژنـدل شـوې او n د مـورد نظـر ورځـې، اوونـۍ، میاشـتې یـا کلونـه دي. سـاده ارایـه یـې داسې ده:

$$a = \frac{1}{n}\Sigma^{n} t = 1^{yt} \quad ,$$

$$a = -\Sigma^{n+1} t = 1^{yt} \quad ,$$

$$a = \frac{1}{n}\Sigma^{n+2} t = 3^{yt}$$

پورته فورمول کې:

a- اوسطونه.

n- د مشاهدو شمېر.

Σ- مجموعه.

یوې طریقې نوم دی، په دغې لارې او روش سره د ارقامو نوسانات بڼه برابریدای شي، یعنې ډېرو لوړو او ټیټو ارقامو څخه یو د پام وړ تعدیل شوي اوسط ترلاسه کولای شو.

څو اړخیزې مرستې multilarl aid

یو ه هېواد یا څو هېوادونو ته د یو شمېر هېوادونو له خوا یا د یوه نړیوال سازمان له خوا دمرستو سپارل. معمولاً بهرنۍ مرستې د پیسو سپارل کېدونکي بڼه ده، چې د اړ یا یوه وروسته پاتې هېواد د پرمختیا په خاطر ورکول کېږي. ځینې مرستې دجنس بڼه هم لرلای شي. هغه مرسته چې یو هېواد یې یوه ته ورکوي، په دې کې نه شمېرل کېږي، داځکه چې دا یو اړخیزه مرسته ده، نه څو اړخیزه.

څو اړخیزه سوداګري multilateral trade

معمولاً دا هم سوداګري ده، څو ځانګړې بڼه یې داده چې له یوه څخه زیات هېوادونه هغه اجناس په صادراتو کې شاملوي چې تولید یې دوې ته نسبې مزیت ولري او واریدېدونکي هېوادونه تر ټولو نورو دوی ته بڼه بازار وي. یعنې د یوې ډلې هېوادونو د ارزانه تولیدیدونکو اجناسو لپاره په یو څو نورو هېوادونو کې ډېر مناسب بازار موندنه او د سوداګرۍ دوام. په دې ډول سره سوداګري د (Multilateralism) په نوم یادېږي، یعنې هغه نړیواله سوداګري چې له دو څخه د زیاتو هېوادونو

د میلاني کرښې د رسمولو لپاره اصل ارقام، د خوځېـدونکي اوسـط مجموعـه او خوځېـدونکی اوسط جدول بشپړوو.

د اوو کلونو لپاره د یو فـارم د حاصـلاتو د درې کلن اوسط سنجش جدول

Year	Qu. Of Production	3 Year Moving	
		Total	Average (Tend)
1370	5		
1371	4	15	5
1372	6	18	6
1373	8	21	7
1374	7	18	6
1375	3	21	7
1376	4		

د پورته جدول د ارقامو له مخې د میلانې کرښې ترسیم داسې دی

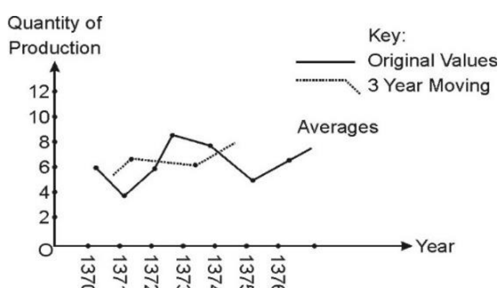

لکه چې لیدل کېږي داصلی ارقامو د کرښې په مقایسه د درې کلن خوځېدونکي یا متحرک اوسط کرښه وضاحت لري، هواره ده، معتدله بریښي او عمومي مسیر (Trend) ورڅخه ښکاره کېدای شي. دا په اصل کې د اوسط د سنجولو لپاره د

هېوادونه د دغو شرکتونو اغېزې لکه د هغوی له خوا د خامو توکيو د بيو ټاکل، د ماشين الاتو د صادرولو پاليسي او نور اجرات په خپل اقتصاد ناوړه بولي.

multiplan operation

د څو گوني توليدي واحدونو فعاليت

هغه کمپنی، کارځای، توليدي موسسه يا فابريکه چې توليدي واحدونه يې له يوه څخه زيات وي. دې ډول کارځايونو ته ځکه اړتيا ده، چې پرمختيايي هېوادو کې د دوی بازارونه له جغرافياوي پلوه خواره واره وي. بله گټه يې داده چې په دې ډول کارځای کې لږه پانگه لگول کېږي. په افغانستان کې له نن څخه پينځه ويشت کاله مخکې د کابل جنگلک فابريکه همداسې يو کوچنی مثال کېدای شي، دغې فابريکې د خپل څلوېښت کلن فعاليت په ترڅ کې د موټرو ترميم، پرزه جوړول، خراطي، باډې جوړول، دبزگري وسايل (بېل، کلنگ،تسکوره، لور..) د څځلو ټيمونه، کټارې، د حکومتي دفترونو فلزي اړتياوې، د بد رفت څاگانوسرپوښونه او بېلابېل توليدات لرل. اوس دغه فابريکه له منځه تللې ده. دا په حقيقت کې د Multiproduct firm يوه ساده او لومړنی بېلگه وه، چې افغانستان کولای شول د هغې په موډل او د دغې تجربې پر بنسټ نورې پرمختللې فابريکې او کارځايونه جوړ کړي وای.

ترمنځ پرته له هر ډول توپير اوتبعيض څخه ترسره کېږي.

multilateral agreement

څو اړخيزه موافقه ليک

داسې يو تړون چې يوازې ددوو اشخاصو ترمنځ نه، بلکې د څو طرفينويا څو اشخاصو ترمنځ لاسليک شوی وي.

multinational corporation څو مليتي شرکت

د يوه شرکت هغه تشکيلات چې له خپل اصلي (مورني) هېواد پرته په څو نورو هېوادو کې هم کار کوي، او څانگې ولري. د دغه ډول شرکتونو تصاميم د اصلي هېوادو له قوانينو پرته، نړيوالو منل شويو قوانينو سره سم وي، ځينې وخت ورته نړيواله کمپنی (international company) هم وايي.

multinational bank څو مليتي بانک

هغه بانک چې نړيوال فعاليت لري او مديريت يې د څو بېلابېلو هېوادونو د اتباعو په لاس کې وي.

multinational company څو مليتي شرکت

دپرمختللو صنعتي هېوادونو ترمنځ د اقتصادي نژديوالي په ترڅ کې د اسې شرکتونه جوړ شوي دي، چې په هغو کې څو هېوادونه ونډه لري. په بله وينا د بېلابېلو هېوادونو د ونډه والو گډون په يوه شرکت کې. پرمختيايي

N

افغانستان کې د افغانستان د ملي پرمختیا ستراتیژي (ANDS) Afghanistan National Development Strategy د دې ډول برنامې یوه بېګله وه، چې په ۱۳۸٤ ل. کال جوړه شوه، چې حکومتولي امنیت، ټولنیزه او اقتصادي پرمختیایي مهم ارکان وو. دغه ستراتیژي ټوله تطبیق نه شوه او ملی پرمختیا ترلاسه نه شوه. ANDS هغه یو مهم سندو چې د شکل له مخې دملی پرمختیا د برخو لرونکی وه.

NDB (national development budget)

پرمختیایي ملي بودیجه

National Development Budget یا پرمختیایی بودجه د یو هیوادهغه ملی مالی پلان دی چی د دغه هیواد د پرمختیایی لګښتونو په خاطر د کال په پیل کې په پام کې نیول کیږی او د ملی پرمختیا په پایله کی د هیواد اقتصادی او ټولنیز وضعیت کی د پام وړ په زړه پوري ښه والی راځي. دغه نومَونه په تدریس او اقتصادی بحثونو

national accounts **ملي محاسبات**

دملی محاسبې سیستم د ټول ملی اقتصاد، دبیلانس شیټونو او جدولونو لپاره دمنظمو حسابونو او ارقامو د یوې مجموعې لپاره یو کاری چوکاټ جوړوی. دملی محاسباتو سیستم د لوی اقتصاد د مفاهیمو او اصولو پر بنسټ ترتیب کیږی چې په هغه کې د ټولو اقصتادی واحدونو او ګروپونو، اداراتو او بیلابیلو برخو محاسبات اومعاملات درج او ثبت کیږی. په دې کې کورنی، دولت، تصدی او غیر انتفاعی موسسات چې په اقتصادی فعالیتونو کې په یوه بڼه نه په یوه بڼه را ګډ دی،شامل دی. په افغانستان کې د احصائیې مرکزی اداره دغه دنده پر غاړه لری او د هیواد ملی محسابات ترسره او هر کال احصائیوی کلنۍ خپروی.

national development **ملي پرمختیا**

د ښوارکانو او برخو لرونکی پروګرام چې اقتصادي، کلتوري، ټولنېزې او نورې برخې ولري، چې په هغه سره د ملي پرمختیا اهداف ترلاسه شي. په

ملي کول **nationalization**

ددولت له خوا د هغو مليکتونو او اقتصادي واحدونو ترلاسه کول چې پخوا د محلي حکومتونو، خصوصي موسساتو او ځانګو افرادو يا پرديو په لاس کې وو. د ملي کولو فکر د بشري دوو انګيزو يعنې: د ټولنيزو ګټو په پام کې نيولو او د شخصي ګټو ساتلو په پايله کې رامنځته شو. سره له دې چې د خصوصي مالکيت حق دتاريخ په اوږدو کې تل تر سترګو کيږي او د يوه طبيعي حق په توګه پيژندل شوی و، خو د وخت په تيريدو سره چې بشريت ډير نوي پرمختګونه وکړل، نو له خپل همنوع سره د ژوند شرايطو بدلون وموند، د همزيستي او بشرپالنې احساس پياوړی شو او د بشري ګډو ګټو رعايت کول اړين شول، له همدې امله د ګڼ شمير ټولنو تشکيلات له يو شمير قيودو او حدودو سره مخامخ شول چې وګړي د ټولنيزو ګټو درناوي ته رابولي او وايي چې بايد عامه ګټې ډاډمنې شي او د شخصي ګټو په پرتله ټولنيزې او عامه منافع غوره وبلل شي. ملي کول داسې يو عمل دی چې عالي ملي او عمومي ګټو باندې پاملرنه کوي، دغ احساس د هيواد شتمنې د خصوصي او فردي ماليکت له واک څخه عامه يا عمومي مالکيت ته اړوي ترڅو ډير ژر له هغو څخه د ټولې ټولنې لپاه ګټه واخيستل شي. ممکن ملي کول د مصادره کولو په بڼه وي، يا هم ممکن په جبراني بڼه وي يا د پيسو ورکولو يا ددولتي پورونو کې ډيره زياته استعماليږي، نو د لنډيز په خاطر صرف د (NDB) په بڼه ليکل کيږي.

ملي عايد **national income**

په يوه هېواد يا ملي اقتصاد کې د ټولو وګړو د عوايدو مجموعه ده، چې د مزدونو، د دوی د توليد، ګټو- وټو، د ځمکو د حاصالاتو او اجارې او نورو څخه ترلاسه شوي وي او د يوه کال په ترځ کې په ملي محاسباتو کې ثبت شوي و. دا ديوه هېواد د اوسيدونکو لپاره د دوی د اقتصادي فعاليتونو له امله د اجناسو او خدماتو د پولې ارزش په واسطه يومعيار دی. د ملي عايد سنجولو کې د هېواد د اتباعو د ټول کار ځواک د اقتصادي فعاليتونو عوايد او د پانګې ګټه سره جمع کېږي، يا هم د ټولې لګول شوې پانګې عايد جمع کېږي. دې ته ټول ملي محصول هم ويل کېدای شي.

ملي کول **nationalization**

د دولت له خوا د يوې تصدی، فابريکې يا بل اقتصادي واحد اوملکيت ترلاسه کول چې پخوا د کوم استعماري بهرني ځواک په لاس کې و يا د خصوصي مالک، يا محلي حکومت په لاس کې و. د بېلګې په توګه د مصر جمهور رئيس جمال عبدالناصر د سويز کانال ملي کړ او د هغه ټول عوايد يې د دغه پراخ هېواد په ابادۍ ولګول، حال دا چې پخوا د هغه عوايد دبنکېلاکګرو لاس ته ورتلل. يا مصدق د ايران صدراعظم، چې د ايران د طبيعي منابعو عوايديې ملي کړل او ګټه يې د ټول ملت او هېواد په وهوساينه کې ولګول شوه.

نفتو د صنعت ملي کول، او په مصر کې په ۱۹۵۶م. کال کې د سويز د کانال ملي کول، د ملي کولو نوي مثالونه دي چې ښه هرکلی يې وشو. زمونږ په هيواد کې په ۱۳۵۴ل. کې د نورملي اقداماتو ترڅنګ، د هيواد بانکونه چې يو څو يې دولتي او يو څو يې د خصوصي او دولتي سکتور له خوا په مشترک ډول جوړ شوی وو، ملي شول او د هغو اداره ددولت په لاس کې راغله دغير دولتې اشخاصو ونډه هغوی ته د قسطونو به بڼه ور ادا شوه.

طبيعي پانګه **natural capital**

دا د يوه هېواد طبيعي شتمنۍ يا طبيعي منابع را اخلي لکه کرنيزې ځمکې، اوبه، کانونه، ځنګلونه، وحشي ژوي،دلمر وړانګې او نور. طبيعي پانګه هغه په لاس کې موجود منابع دي، چې دانسان په لاس نه وي جوړ شوي، يوه برخه يې نوې کېدونکي، بله يې نه نوی کېدونکی ده.

طبيعي منابع **natural resources**

طبيعي منابع يا پنځيزې سرچينې هغه ټولې ژوندۍ او نا ژوندۍ شمتنۍ دي، چې بشر يې د استفادې لپاره په خپل واک کې لري لکه کرنيزې ځمکې، سيندونه، ځنګلونه، څړځايونه، دښتې، د ځمکې لاندې منابع لکه فلزي ډبرې اونورې. په دې توګه دا اقتصادي سيستم ته د طبيعت او چاپيريال ارزښتناکه ورکړې دي. پنځيزی شتمنۍ

د پاڼو په بڼه وی. سوسيالستي اقتصادي رژيمونو په مطلق ډول د ټولنيزې او اقتصادي برابري په موخه ټوله شتمنی، په تيره بيا طبيعی زيرمی د ټولنې مال ګرځولی و او داقتصادي فعالتيونو مديريت يې ددولت واک ته سپارلی و او دولت يې د ټولنې نماينده کړی و، د وګړو مالي آزادی او خصوصي ملکيت يې اقتصادي فعاليتونو او تصدۍ کې يو خاص بريد پورې محدود کړی و. له سوسياليستی اقتصاد پرته يو شمير نورو ملی دولتونو هم عامه شتمنی ملی اعلان کړی وه، خوپه دې وروستيو کلونو کې چې د متمرکز اقتصاد پر ځای د بازار اقتصاد د پراخيدو په حال کې دي، په ډېرو هيوادونو کې د ملي کولو تصميمونه لغو شوي دي او د هغو ځای خصوصي کولو نيولی دی. سره له دې چې ملي کول د شلمې پيړۍ يوه ښکارنده او د پخوانيو مستعمره هيوادو د خپلواکه کيدو، آزادي او بيداري يوه ځانګړتيا وه، خو مخکې تر هغه هم ملي کول په بيلابيلو بڼو ليدل شوی و، چې عدالت پرځای شي. د بيلګې په توګه د پرتګاليانو، اسپانويانو او بيا د برتانويانو له خوا به د سمندري غلو بيړۍ مصادره کيدلې. په معاصر وخت کې وروسته تر دوهمې نړيوال جګړې په انګلستان کې د پولادو د صنعت ملي کول، د فرانسې د ناسيونال بانک ملي کول، د وسپنې د پټلۍ، د ميترو او نفتود منابعوملي کول او په ۱۹۵۲م. کال کې د ايران د

۲) نوی کېدونکی منابع (Reproducible resource) لکه ځنګلونه د سیندونو کبان، ونې، بوټي او نور.

۳) نه تمامېدونکی منابع (inexhaustible) لکه د لمر وړانګی، باد، د اوبو دغاړې څپې او نور.

د طبیعي سرچینو اندازه کول یو څه ستونزمنه خبره ده، دا ځکه د پلټنو په پایله کې ارقام بدلون مومي، خو د جغرافیه پوهانو په مرسته ټوله هغه اقتصادي شتمني چې ځمکه او هوا کې شته او زموږ اقتصادي کارونې ته په کارېږي، د تعریف وړ ده: اوسني وخت کې د ځمکې له مخ څلور میله لاندې او د ځمکې له مخ څخه پورته تر ۱۲ میله پورې او په خپله د ځمکې پرمخ منابع پېژندل شوی او د انسان لپاره د لاسرسي وړ دي. د ځمکې پرمخ منابع نه د ژورو سرچینو په ډله کې دی اونه د هوا، دا منابع لکه روان سیندونه، ځنګلونه، څرځایونه، وحشي ژوی او نور دی، ترځمکې لاندې سرچینې د جامده، مایع او ګاز کانونه دي. د ځمکې له مخ څخه پورته منابع لکه د لمر وړانګې باد (چې د انرژیکي منبع په توګه د برېښنا تولید کې ور څخه استفاده کېږي) او د هوا بیولوژیکي منابع دي.

ګڼ شمېر پرمختیایي هیوادونه د طبیعي زیر موله پلوه بډای دی، خو ځینې وختونه دوی ته خپل طبیعي منابع د یوه افت یا بلابڼه غوره کوي دې ته د دوام او موجودیت له پلوه په درې برخو وېشل کېږي: لومړی یې ذخیروي (Stock) منابع یا(land Resources) دی چې د ذخیره کېدو وړ دی، صرف د استعمال په اثر استهلاک کېږي. لکه کاني توکي، دوهم یې جریاني Flow Resources دی. دا هغه منابع دي چې که استعمال شي یا نشي له لاسه وځي لکه باد، د لمر وړانګې، د سیندونو اوبه، د څړ ځای رسیدلي او پاخه نباتات او نور. درېیم ډول یې ترکیبې ډله یا Composite group دی. دا هغه ډول منابع دي، چې هم جریاني او هم ذخیروي ځانګړتیاوې لري. یو شمېر اقتصاد پوهانو طبیعي سرچینې په نورو لاندینیو برخو وېشلی دي:

الف) انرژیکي منابع Energy Resources

ب) کاني او خام توکي Mineral and Raw Material

ج) اګرو بیولوژیکي منابع agro- biological Resources

د دوام له پلوه هم یوه وېشنه شته، هغه په لاندې توګه ده:

۱) نه نوي کېدونکي منابع (– Non Reproducible resources) لکه د سیندونو اوبه کانونه او نور.

اړتيا هماغه اجناس وي، چې د هغوی پیریدلو او لګښت ته ربښتیانې او ذاتي تمایل ولري.

د اړتیا پوره کېدل **need gratification**

هر هغه اجناس او خدمات چې د یوه وګړي یا وګړو هغه اړتیا پوره کړي، چې نوموړی د یوشي د کمښت احساس کوي. پرته له خوراک - څښاک (بیولوژیکي اړتیا وو) څخه نورې اړتیاوې د تجربې زېږنده دي. انسان غواړي چې اړتیاوې یې پوره وي. د فعالیت یا فعالیتونو او هلو -ځلوپه واسطه د دغه کمښت او اړتیا پوره کول Need gratification ده.

د اړتیا سنجول **needs assessment**

یوې ادارې، سازمان یا د کوم بل شي او موسسې لپاره د لومړیتوبونو او اړتیا وو په نښه کول او د مربوطه سازمان یا ادارې یا پروګرام او پلان د تاسیس او پیل کولو لپاره د قناعت د دلیل په توګه د هغو بیانول او وړاندې کول دي. په بیله وینا: د وضعیت، شرایطو یا موجوده حالت او د هغه حالت، شرایطو اووضعیت ترمنځ واټن ښودل چې په پام کې دي.

د لېږد وړتیا **negotiability**

کله چې یو چک، بانکي حجت یا بل هر سوداګریز سند دلاسلیک اوتحویل کېدو څخه وروسته دا وړتیا ولري، چې بل شخص ته ولېږدول شي، دغې ( ) ویل کېږي، هغه حالات چې له یورانیمو ناوړه او وژونکی توکی جوړیږی، هغه حالات چې بشر د منابعو د ترلاسه کولو لپاره وسله وال تیری کوی، کله چې وروسته پاتې هیوادونه تر ښکېلاک لاندې راځي،یا کوم هیواد د ګاونډیو د سیاسي رقابتونو ښکار کېږي، چاودنې او سوځېدل پکې پېښېږي، ضایعات ورڅخه واقع کېږي، د هغو د وېش په سر ستونزې او داسې نور مسایل.

پیسو ته ورته شتمني **near monies**

هغه شتمني او دارایي چې د پیسو په شان ژر او په اسانه د نغد کېدو وړتیا ولري، پرته له دې چې ارزښت یې کم شي ډېر ژر په پیسو بدلې شي، په بانکونو کې اسناد، چکونه، حوالې او نور د همدې ډول شمتني یوه بېلګه کېدای شي.

اړتیا **need**

هغه څه چې یو وګړی ورته په ربښتیانۍ توګه ضرورت ولري، نه هغه ډېر څه چې دی یې غواړي. یعنې غوښتنې (wants) او اړتیا یو بل سره تو پیر لري. همداسې هم د بازار له پلوه یو وګړی لکه هغومره چې فکر کېږي، یو ځانګړی جنس نه پیري، یعنې د وګړو دتقاضا او اړتیا ترمنځ توپیر شته. په دې توګه د بازار له نظره د وګړو د تقاضا او اړتیا ترمنځ د مقدار له پلوه توپیر شته، د وګړو

ځانګړتیا ته یې د لېږد وړتیا وایي، خو هغه اسناد چې له ظهر نویسي وروسته هم پرته له یو شخص څخه بل ته د لېږد وړتیا ونه لري، په دې صفت نه پېژندل کېږي.

نوی کلاسیک مکتب **Neo classical school**

د اقتصادي نظریاتو په تاریخ کې هغه نظریاتي مکتب دی چې د اجناسو بیې، تولید، عواید او وېش او د بازار وضعیت یې د عرضې او خدماتو پر بنسټ بیان کړل. د دغه مکتب تیوریسنانو د تقاضا کوونکو ترجیحات د ارزښتوو په ترلاسه کولو کې مهم وبلل. دوی وویل چې مصرفوونکي د اجناسو کیفیت او مطلوبیت او عرضه کوونکی او تصدی ته د ګټې اعظمې کول رجحان لري. دوی د تصدی تیوري او د استهلاک او د مصرف تیوري ته انکشاف ورکړ او د کوچني اقتصاد اساسات یې پیاوړي کړل، همدوی د نیو کلاسیک اقتصاد بنسټ ایښودونکي بلل کېږي (و، ګ، نیو کلاسیک اقتصاد).

کورنی ناخالص تولید **net domestic product**

خالص صادرات **net export**

د یوه هېواد په بهرنۍ سوداګرۍ کې،په ټاکلې دوره کې د صادراتو او وارداتو د مطلق ارزښت ترمنځ توپیر دی. په بله وینا: که چېرې د صادراتو له ارزښت څخه د وارداتو ارزښت منفي شی،څه چې پاتې کېږي، خالص صادرات دي. یعنې: NE= Export – import

دا هغه حالت دی چې یو هېوادپه خپل بهرني تجارت کې له کسر۔ سره مخامخ نه وی، بلکې د مازاد حالت کې وي. په هره دوره کې د خالص صادراتو د ارزښت لوړېدل د بهرني تجارت د پیاوړتیا په معنا ده، چې د پرمختیا یي هېواد د انکشافي اهدافو یوه برخه جوړوي.

کورنی ناخالص **net national income**

net official assistance

خالص بهرنۍ رسمي مرستې

مرسته کوونکي هېواد ته د ټولو مرسته کوونکو هېوادو د رسمي مرستو او پورونو مجموعه ده، چې د پور په دوره کې بیرته ورکړې ورڅخه منفي کېږي. دې ته نګه بهرنۍ مرسته هم ویل کیږی. (بهرنۍ مرستې او پورونه نن ورځ د پرمختیایي هېوادو یوه د بحث موضوع ده.)

د شبکې جرياني موډل **network flow model**

هغه شبکې(جالونه) چې په هندسي شکلونو(ډیاګرامونو) سره ښودل کیږي، چې دوه عناصر ولري: کړۍ یا حلقېnodes او ښاخونه یا branchs.

حلقې یا کړۍ د اتصال نقطې دي، لکه د څو سرکونو د سره یو ځای کېدو سیمه یا د سرکونو د

فعالیتونه وایي، هر هغه فعالیت چې په یوه حلقه ښودل شوی، هغه ته اتصالي حلقه ویل کېږي.

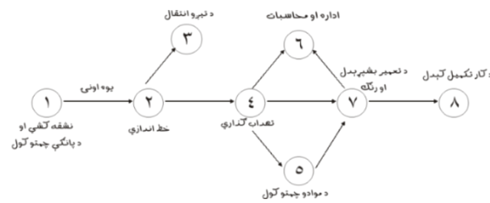

new classical economics

نوی کلاسیک اقتصاد

د اقتصادي نظریاتو په تاریخ کې د اقتصاد په هکله یوه نظریه د کلاسیکانو وه. په را وروسته وخت کې د نومورې نظر یې پلویانو ته نو کلاسیکان وایي. دا هغه نظریه ده چې په اقتصادي پرېکړو کې پر عقلانیت تاکېد کوي. نیو کلاسیکانو د پخوانیو کلاسیکانو د فکر بنسټ نور هم کلک کړ. د دوی نامتو استازي دادي: کلارک، اجورت، فیشر، مارشال، پاریتو، والراس او ویکسل. ددوی په نظریاتو کې ډېر جوت د پام ټکی نهایي مطلوبیت او نهایي مولدیت و، چې له نهایي تحلیل څخه یې موندلي شو، نو ځکه دوی ته (نهایون) وایي. دوی له نهایي تحلیلونو څخه په رقابتي بازار کې د تولیدي عواملو او اجناسو او خدماتو په بیه ټاکنې کې کار واخیست. د وی ویل داجناسو بیه د دوی په لږ والي (قحط یا Scarity) پورې اړه لري. حال دا چې یو څه تقاطع نقطه. ښاخونه دغه کړی سره نښلوي او د شبکې له یوې نقطې تر بلې پورې جریانات منعکسوي. د شبکې په شکل کې کړۍ د دایرې په بڼه رسم شوي دي او ښاخونه د خطونو په

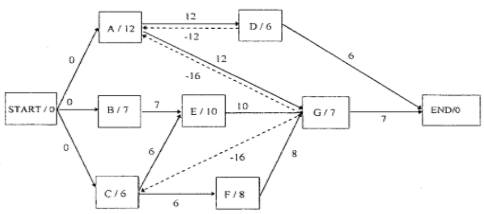

واسطه ښودل شوي دي چې دغه کړۍ یو بل په باقیمانده مجموعه کې. (شکل وګورئ)- (پاملرنه دې وشي چې 6-4 ښاخ خذف شوی دی،دا ځکه چې 6کړۍ ته د4 کړۍ پر ځای د 3 کړۍ څخه ورځي.

دا د پروژې د یوه ګرافیکي کنترول نمونه ده چې بېلابېلې سطوح لري. دلته فعالیتونه تجرید شول. د فعالیت تجرید کول د هغو د خصوصیت له مخې کېږي. هر تجرید شوی فعالیت یوه ټاکلي وخت ته ضرورت لري، د ټاکلو ارقامو راټولول غواړي او دکار د هرې مرحلې یعنې د هر تجریدي فعالیت راپور باید جوړ شي، د لنډې مودې د پروژې راپورونه هم لنډ- لنډ وخت کې ترتیب کېږي؛ خو د اوږدې مودې پروژې په اوږدو فاصلو کې راپور ورکول غواړي. د پروژې د ښه تطبیق لپاره باید موږ فعالیتونه تنظیم کړو یو شمېر فعالیتونه همزمان دي، یو شمېر جدا- جدا دي د فعالیتونو یو عمومي شکل په لاندې توګه دی:

دلته د کار مراحل اته دي؛ خو موږ فعالیتونه په پنځو مرحلو ووېشل، یعنې درې نور مراحل همزمان په نظر کې نیول شوي، دې ته موازي

نوی امپریالېزم **new imperialism**

سوسیالېتسانو زوړ امپریالېزم دپانگوالو هغه استعمار او استثمار ته وایه چې سیمې یې لاندې کړې وې او کوچنی او وروسته پاتې هېوادونه یې ښکېل کړي وو. کله چې وروسته تر دویمې نړیوالې جگړې څخه گڼ شمېر پخوانیو مستعمره هېوادونو خپلواکي ترلاسه کړه او نور نو د ملگرو ملتونو رامنځته کېدو، د بشر د حقونو اعلانېدو او د خودارادیت د فکر پیاوړي کېدو او د شوروي اتحاد رامنځته کېدو یو نوي وضعیت ایجاد کړ، پخوانیو استعماري قوتونو نشو کولای په پخوانۍ بڼه کوچني او وروسته پاتې هېوادونه تر خپل ښکېلاک لاندې وساتي. د دې پرځای دښکیلاک پاملرنه د سیاست او اقتصاد له لارې اغېز کولو ته واوښته. ورو ورو داسې لوی شرکتونه رامنځته شول چې د وروسته پاتې، پخوانیو مستعمره او کوچنیو هېوادو د اقتصاد کنترول یې په واک کې واخیست، د پانگې صدور پیل او له دغو هېوادو څخه د خامو توکیو پیرودل په ډېره اندازه،خو په کمه بیه ولیدل شول. لویو پانگوالو هېواد و د سوداگرۍ تړونونو، صنعتي تولید او سیاسي وسیلو له طریقه کوچني وروسته پاتې هېوادونه په خپل اقمارو بدل کړل. په دې کې څو ملیتیزه شرکتو ته ډېره گوته ونیول شوه او سوسیالېتسانو هغو ته په گوته نیولو د نوي امپریالېزم هویت تشریح کړ. څو ملیتیزه شرکتونو تکنالوژیکي انحصار کلک کړ او نورپریمانه اجناس لکه هوا چې حیاتي ضرورت هم دی بیه نه لري، نو ځکه یې په اقتصاد کې دکمیابه منابعو د تخصیص (allocation) مسئله راپورته کړه. د دوی پاتې نور نظریات هماغه دنولسمې پېړۍ د کلاسیکانو وو. د بېلگې په توگه د استخدام په هکله یې د کینز نظر راوړ او د Classical growth theory، general equilibrium او new classical synthesis تیوري گانې یې مشهوره شوې، چې وروسته تر ۱۹۶۰ م. کلونو یې په اقتصاد کې یو بدلون راوست (و. گ. په همدې کتاب کې دنامتو اقتصاد پوهانو ژوند لیکونه).

نوی اقتصاد **new economy**

دیجیتالي انقلاب د ژوند په ټولو برخو، په تېره بیا اقتصاد او تولید کې ژور بدلون راوست. انټرنېټ په تولید او اقتصادي فعالیتونو ډېره ژوره اغېزه وکړه اوکمپیوټری پروگرامونود پولادو جوړولو صنایعو، موټرو جوړولو، د خوراکي توکو تولید او دخدماتو د عرضې په کیفیت او سرعت کې بدلون راوست، چې دغه دوره له پخواني اقتصاد سره توپیر لري. په دې توگه د انټر نېټ او دیجیتال سیستمونو په اوسنۍ دوره کې نویو فعالتیونو ته چې زیاتره د اطلاعاتي تکنالوژۍ (هم د پوستکالي او هم کلککالي کمپیوټر، اطلاعاتو اومعلوماتو) په واسطه ترسره کېږي، نوی اقتصاد بلل کېږي.

کې هغه هېوادونه دي چې دپرمختيا بېلابېلې ستراتېژۍ ګانې لري چې يوه يې صنعتي ستراتيژي ده. اوسني وخت کې يې ماليزيا يوه ښه بېلګه کېداې شي. مکسيکو او جنوبي کوريا په دې ډله کې هغه هېوادونه دي چې اوس د مصرفي اجناسو د توليد هغې کچې ته رسېدلي چې هغه صادروي.

نيکلاى بخارين **Nikolai Bukharin**

نيکولاى ايووانويچ بوخارين په ۱۸۸۸م. کال کې د مسکو په يوه منځنى حد اقتصاد لرونکې کورنۍ کې سترګې نړۍ ته پرانيستى. په ۱۹۰٦م. کال کې عملاً د بلشويکانو له غورځنګ سره يوځاى شو او په دغه غورځنګ کې يې ډېره فعاله ونډه لرله. له ۱۹۰۷م. څخه تر ۱۹۱۰م. پورې يې د مسکوپه پوهنتون کې لوړې زده کړې وکړې. همدا وخت دخپلو پرله پسې سياسى فعاليتونو له امله څوځله د دولت له خوا ونيول شو او زندان ته واستول شو، ترڅو چې په ۱۹۱۱م. کې اړ شو چې له تزارى روسيى څخه آلمان ته وتښتي. شپږ کاله يې په يو شمير اروپايى هيوادونو او امريکى کې تير کړل. کله چې په ۱۹۱۷م. کال کې په روسيه کې انقلاب بريالى شو، بو خارين بېرته خپل هېواد روسيې ته راستون شو او په همدې کال کې د بلشويک ګوند د مرکزي کمېټې غړى شو. په اقتصاد کې يې پوره پوهه لرله او اثار يې اوس هم د اروپا په ګڼ شمېر کتابتونونو، په تېره بيا د نيويارک د ښار په کتابتون کې شته، په ۱۹۱۳ م.کال له پخوانيو مستعمره کوچنيو وروسته پاتې هېواد ويې پريمانه ګټې ترلاسه کړې، ان د هغوى په کانونو يې خېټه واچوله او تر ډېرو پورې د دوى پر سياسي پروسه هم په نا سيده توګه نافذ پاتې شول. د پانګوالو هېوادو له خوا په ګرانه بيه د صنعتي اجناسو پلورنې پايله دا شوه چې په وروسته پاتې پخوانيو مستعمره هېوادو کې د دوى خپله کورنۍ پانګه جوړه نشي، بلکې د سود په لرلو سره يوه بهرنۍ پانګه د لته عمل وکړي. له دغې پانګې څخه ترلاسه کېدونکې ګټه بير ته د پانګې مورني هېواد ته ځي، په دې توګه دغه ډول اقتصادي ښکېلتيا چې په خپله بيا سياسي اغېز هم ولري دنوي امپرياليزم په توګه معرفي شو.

newly industrialized country

نوى صنعتي شوى هېواد

هغه هېواد چې پرمختيايي نه وي، خو د پرمختللو او صنعتي هېوادو کچې ته هم نه وى رسېدلى. په دې هکله ګالبريت وايي چې دغو هېوادو کې د پانګې خاوندان وار په وار د تکنالوژي خاوندان کېږي. په بله وينا دا هغه هېوادونه دي، چې د صنعتي کېدو د ستراتېژۍ په پلي کولو پرمخ روان دي. (هېره دې نه وى چې موږ دپرمختيا بيلابيلې ستراتيژيګانې لرو چې يوه يې صنعتى ستراتيژى ده). اوسنى وخت کې يې ماليزيا يوه ښه بيلګه کيداى شى. مکسيکو او جنوبى کوريا په دې ډله

غیر خطي تابع **non- linear function**

د متحولینو ترمنځ داسې ریاضیکي اړیکې چې ګراف یې د مستقیم خط بڼه ونه لري، یعنې دلته مستقل متحول کټ مټ د تابع متحول په فاصله او اندازه بدلون موندونکی نه وي.یوه لوګارتمي تابع همداسې مثال لري. وګورئ لاندې ریاضیکي رابطې:

Y=ax_1ax_2

Y= ax^n

عادي بیه **normal price**

ځینې وخت د لنډې مودې نوساناتو له امله موقتاً بیې ښکته یا پورته شي، اما په عادي حالت کې عادي بیه وي. په دې توګه پرته له عارضي حالاتو څخه اوسط قیمتونو ته عادي بیه ویل کېږي، چې د یوې اوږدې مودې په ترځ کې رامنځته شوي وي.

نظري اقتصاد **normative economics**

د عملي اقتصاد (Positive economics) په وړاندې، د اقتصاد هغه برخه چې د اقتصادي فعالیتونو د لاربښوونې لپاره ذاتي ارزښتونه بیانوي او د لازمو بدلونونو د راوستلو په خاطر تیوري تشریح کوي، خو مثبته یا اثباتي اقتصاد بیا عملي لار په ګوته کوي.

کې یې د ویاناپه پوهنتون کې لکچرونه ورکړل، هغه پانګوالي نظام تر نقد او کره کتنې لاندې ونیواو نیوکې یې ورباندې وکړې، د اکتوبر له انقلاب وروسته د ټول شوروي اتحاد د نامتو ورځپاڼې (پراودا) مسؤل مدیر پاتې شو او د شوروي نظام په برخه کې یې ډېرې ویناوې او لیکنې خپرې کړې دي. هغه په ټول عمر کې له سوسیالېزم دفاع وکړه، خو په ۱۹۳۸ م.کال کې ستالین هغه ونیو او لکه د ګڼ شمېر نورو سوسیالستانو په شان یې اعدام کړ. د هغه یو اثر چې (دشتمنې طبقې د اقتصاد نظریه) نومېږي، او په ۱۹۱٤ م.کال کې لیکل شوی، وروسته تر انقلاب څخه یعنې په ۱۹۱۹ م. کې خپور شو.

non- government organization

نادولتي موسسه

غیر دولتي یا ناحکومتي سازمانونه او موسسات (NGOs یا Non- government Organizations)هغه بنسټونه دي چې د دولت له مداخلې پرته د خلکو په نوښت رامنځته شوي وي. نا دولتي موسسات چې په لنډیز سره (NGOs) بلل کېږي، یو شمېر یې بشري مرستې رسوي، د محرومو اقشارو لپاره، په جګړه او طبیعي ناوړه پېښو کې ځپل شویو وګړو او مرستو ته اړ خلکو سره تعاون او مرسته کوي یا هم یو شمېر څېړنیزې او روزنیزې چارې پرمخ بیایي.

O

ورسېدلی، چې د تکنالوژيکي پرمختيا له امله نوی بل سرمايوي جنس رارسېدلی وي. د بېلګې په توګه ممکن دغه نوی ماشين به له اقتصادي پلوه تر پخواني غوره وي يا به ممکن ښه پرمختللی او د دوام له پلوه کلک وي، يا به کومه بله ښېګڼه ولري. نو پخوانی ماشين به پرته له دې چې له فزيکي پلوه استهلاک شوی وي، له کاره وغورځول شي. همدې پېښې ته obsolescence ويل کېږي، چې ګڼ شمېر پرمختيايي هېوادونه ورسره مخامخ کېدای شي. حال دا چې استهلاک هر وخت وي او هر هېواد ورسره مخامخ کېږي.

شغل **occupation**

هغه بوختيا چې يووګړی يې لري او د هغې له امله د خپل ژوند وسيله او د معيشت اسباب برابر وي. دا کېدای شي رسمي او هم غير رسمي وي. نن ورځ د شغلې مزدونو سنجش او شغلي مزدونه occupation wages د اقتصادي بحثونو مهمه موضوع جوړوي اوپه پرمختيا يي هېوادو کې يوه ستونزه ده. Occupational wages او له بهرنيو

مشاهدات کتنې **Observation**

د يوې موضوع د روښانه کولو لپاره په سيده توګه د پېښو ليدل او د هغو ثبتول. د علمي څېړنې او تجربې په خاطر په ساحه کې د پام وړ پديدې کتنه او د هغې ثبتول په هماغه شکل چې دي. يا د څېړونکو له خوا د هغو پېښو، عملونو، عکس العملونو او حرکاتو کتنه، شمېرنه او ليکل چې د څېړنې لپاره په پام کې وي. په احصائيه کې تر تحليل لاندې ارقام معمولاً همداسې مشاهدات وي، چې د څېړنې په موخه راټول شوي وي، نو ځکه احصائيوي ارقامو ته مشاهدات هم ويل کېږي.

له کاره لويدلي **obsolescence**

له کاره لويدلي. بېکاره شوي. ظاهراً له استهلاک سره ورته دی، خو يو څه توپيرونه شته: obsolescence د هغه سرمايوي جنس (خصوصاً ماشين، ځينې وخت ودانی) ته ويل کېږي، چې ګټور عمر او د استفادې دوران يې د فزيکي استهلاک له امله نه، بلکې له دې امله پای ته

موخه يې پرمختيايي هېوادوسره د پرمختيا لپاره تعاون او برخه اخيستنه وه. دغه سازمان خپل هدف دداسې يوه سياست پرمخ بيول وټاكل چې د هغه له مخې به د اوسنيو پرمختيايي هېوادو د اقتصادي وضعيت په هكله راپورونه او معلومات راټول او په هغوبحث كې كېږي. دا مهال دغه سازمان كې ٢٤ هېوادونه ګډون لري، چې مهم يې استراليا، اتريش، بلژيک، کاناډا، ډنمارک، فرانسه، المان او ايټاليا دي. د دغه سازمان مركزي دفتر په پاريس كې دى، چې هر كال بېلابېل معلومات خپروي. تر ډېرو كلونو پورې يې فعاليت په دې پورې محدود و، چې د پرمختيا يي هېوادو په هكله معلومات راټول او خپل سياستونه وټاكي.

پېشنهاد **Offer**

هغه وړانديزيا پيشنهاد چې د يوې اداری دضروریاتو ځواب ويونکی وی. يانې كه چېرې يوه تصدی يا فابريكه د خپلې توليدي پروژې دتوليد كېدونكو اجناسو لپاره دضروریاتودتهيې په هكله تصميم نيسي، افر بلل کېږي. يا فرمايش وركوونكي اداري ته د اړتيا وړ جنس لپاره د خپلو بيو ورسپارل او هغو سره د هغوی د فرمايش د اجرا په خاطر تماس نيول افر بلل کېږي.

څو اړخيز انحصار **oligopoly**

او ليگو يعنې څو يا زيات. هغه بازار چې هلته لږ شمېر پلورونكي وي، هريو يې په دې پوهېږي، چې نور پلورونكي د ده له خوا د بيو په بدلون سره هېوادوسره يې توپير دادی چې د وروسته پاتې هېوادو د كار ځواک بهر ته په مهاجرت اړ باسي.

OECD

د اقتصادي مرستو او پرمختيا لپاره سازمان

داقتصادی مرستو او پرمختيا سازمان (Organization for Economic Co- operation and Development) په ١٩٦٠ م.كال کې رامنځته شو. دا په حقيقت كې د اروپا لپاره د مارشال د پلان دوام دی. كله چې په ١٩٤٥ م.كال كې دوهمه نړيواله جګړه پای ته ورسېده، داروپا ګڼ شمېر هېوادونه ويجاړ وو. جورج مارشال د اروپا د بيرته په پښو درولو، د اروپا د صنعت درغونې، د تجارت د ودې اوپه اروپايي هېوادو كې د پانګونې لپاره په پيل کې د څلورو کلونو لپاره يو پلان جوړ كړ چې وروسته يې دغې پروسې ته تر ١٩٦٠ م. كال پورې دوام وركړ. په دې بهير كې د ديارلس ميليونو امريكايي دالرو په اندازه مرسته اروپا سره وشوه، چې د اوسنيو بيو په تناسب له يو نيم سل ميليونو اوړي. دغه مرستې په تېره بيا لويديز المان سره د ملګرتوب او انډيوالی تر عنوان لاندې وشوې چې بالمقابل شوروي اتحاد له ختيزې اروپا سره همدا ډول مرستې پيل کړې. كله چې په ١٩٦٠ م. كال د مارشال پلان بشپړ شو دغه پروګرام د OECD په پروګرام بدل شو(عملاً د مارشال پلان ١٩٤٨ کې پيل او په ١٩٦١ کې پای ته ورسېد، نو OECDپه ١٩٦٠ م.کې جوړ شو) چې

دغه کال (۱۹٦۰م.) څخه په ۱۹٦۱ م. کې قطر، وروسته اندونیزیا، لیبیا، ابوظبی، الجزایر، نایجریا او اکوادور همد له دوی سره یوځای شو اود(OPEC/ Organization of Petroleum Exporting Countries) په نوم یې وکولای شول چې د نړۍ د تېلو بیې تر اغېزې لاندې راولي او ورو ورو د نفتو بیې په خپل اختیار لوړې کړي، چې د دوی د اقتصاد ښه کېدل یې ډاډمن کړل، خو با لمقابل دوی زیاتره دلویدیزو هېوادو د مصنوعاتو پېربېدونکو پاتې شول او د خپلو هېوادونو نور صنایع یې پیاوړي نه کړل. له تاریخی پلوه دغه ډول مفکوره اصلاً په ۱۹۴۹م. کال کې رامنځته شوه، یعنی هغه مهال چې وینزویلا له ایران، عراق، کویټ، او سعودی عربستان سره ددې موخې لپاره اړیکی نیولی وی.

پرانیستي هېواد **open market**

هغه مارکېټ چې په هغه کې پرته دا ولیګو پولي له انحصار څخه هر څوک په خپله خوښه داخلېدای اوورڅخه وتلای شي. اقتصادي فعالیتونو کې پانګونه د هر متشبث په خپله خوښه وي، د پانګې اچونه پکې ازاده وي او ټول پکې مساوي فرصتونه لري.

ښکاره وزګارتیا **open unemployment**

دغه ښکارنده پرمختیایي هېوادو کې ډېره لیدل کېږي. یو وګړی په څرګند ډول وایي چې کوم کار نه لر ي او هره شېبه په کار کې د شاملېدو هیله لري، دوی آن موسمي کار هم نشي موندلای. دغه او په عرضه کې د کمښت یا زیاتولو سره غبرګون ښکاره کوي، خو په یوه مونو پولي بازار کې داسې څه نه پېښېږي. په مونو پولي کې یو انحصار ګروي.

د تېلو صادرونکو هېوادونوسازمان **OPEC**

وروسته تر دوهمې نړیوالې جګړې د نړۍ اقتصادي، سیاسي، نظامي او جغرافیاوي بڼه بدله شوه، ګڼ شمېر پخواني مستعمره هېوادونه خپلواک شول، خو له بلې خوا پخوانیو استعماري ځواکونو او پانګوالو هېوادو د وروسته پاتې هېوادو سرچینو ته په یوه نوې بڼه کتل. هغه هېوادونه چې پوره د تېلو سرچینې یې درلودې، او د لویونفتي شرکتونو (اکسان، موبیل، ساکال، تکزاکو، شل، ګلف او برتش پترولیم) تر پاملرنې لاندې راغلل دغو کمپنیو ته ″اووه نفتي خویندې″ ویل کېدې. دغه اووه خویندې ورو ورو له اقتصادي ځواک څخه په یوه سیاسي ځواک بدلې شوې. دنفتو زیاتی اړتیا او ټیټې بیې د آسیا او افریقا یو شمېر هېوادونه د خپلو طبیعي زیرمو ارزښت ته ځېر کړل او په خپلو حکومتونو یې فشار راوست چې د نفتو زیرمې او بیې خپل لاس کې واخلي. له بلې خوا د روسیې هېواد د خپلو بډایو زیرمو تېل په ارزانه بیه پلورل، نو دې کار لویدیځ هېوادونه او اووه خویندې ناراضه کړې وې، ترڅو چې ایران، عربستان، عراق، کویټ او ونزویلا چې د نړۍ په سلو کې اتیا تېل یې صادرول سره راټول شول او د لویدیځ په هڅونه یې د تېلو د صادروونکو هېوادونو سازمان جوړ کړ. وروسته تر

فرصتي لګښت **opportunity cost**

په داسې حال کې چې موږ یو حاصل ترلاسه کوو، خو له دې سره سم یو شمېر منابع له لاسه هم ورکوو یا دیوه بل عوض او الټر ناتیف مفاد او حاصل ترڅنګ د یوې ګټې له لاسه ورکول.

مساعد وېش **optimal distribution**

اوسني اقتصاد کې موخه یوازې د عاید لوړول نه دي. د ګټې اعظمي حد ته رسول او د لګښت تر ټولو ټیټ حد معقول تصمیم دی، مګر مهمه داده چې د عاید وېش عادلانه وي. په دې توګه په ټولنه کې دعاید عادلانه وېش یوه موخه ده او دا هغه وضعیت دی چې د ټولنې وګړي په ډېره ښه بڼه له عوایدو او شتمنیو برخمن شي او دا موخه د یو شمېر معیارونو پر پنسټ ترلاسه کېږي. په دې هکله قضاوت کول ارزښي اړخ لري او مقایسه او پرتله کول یې نسبي بڼه لري.

تر ټولو غوره او مناسب **optimum**

په اقتصادي بحثونو کې ډېره استعمالېدونکې اصطلاح ده. دا په لګښتونو، عاید، رفاه انورو حالاتو کې تر ټولو هغه مساعد او مناسب وضعیت او حد دی، چې له هغه څخه بل مناسب حد به نه وي. دغه حد د مستهلک، بازار، سوداګرو، تولیدوونکو، لنډه دا چې د ټولو لپاره مهم دی. د مستهلک رضایت، مطلوبیت موندل او نور ټول په دې کې راتلای شي. دبېلګې په توګه د تعرفو ښکارنده د پرمختیایي هېوادو د کلیو په پرتله ښارونو کې ډېره لیدل کېږي او آن تحصیل لرونکي ځوانان پکې راځي.

په د وران کې شتمني **operating assets**

هغه پیسې چې عملاً په تصدیو، کارځایونو او کاروبارونو کې په تولیدي برخو کې په کار لویدلې دي.

operating assts

په دوران کې لوېدلې شتمني

هغه شتمني چې دیوه کارځای، فابریکې او اقتصاد کاروبار د فعالیت په خاطر په کار لویدلی وي. عملیاتي یافعاله شمتني هم بلل کېدای شي، یعنې د راکدې یا ولاړې شمتنی برخلاف.

فرصتي ګټه **opportunity benefit**

هغه مهال چې یو څوک د یو ې ګټې په بدل کې بله له لاسه ورکړي. د بېلګې په توګه کله چې یو ترکاڼ، د A کور د دروازو له جوړولو صرف نظر وکړي او د B کور د کړکیو د جوړولو قراداد وکړي، نو د A کور څخه یې ګټه له لاسه ووته. یا کله چې موږ د۲۰ افغانیو په لرلو سره یو انتخاب ولرو یا به کتاب رانیسو یا قلم. کله مو چې کتاب رانیو، نو قلم له لاسه وځي. کله چې بزګر په یوه جریب ځمکه کې جوار کري، نو دشوتلې د کرلو ګټه یې په همدې یو جریب کې له لاسه وځي. فرصتي مصارف هم همدا مثال لري.

د انګورو د بڼونو روزونکی یاد بدخشان غالۍ اوبدونکي او نور مثالونه.

optinas growth theory

د مناسبې ودې تیوري

د افغانستان په شان یوه پرمختیایي هېواد لپاره اقتصادي وده یوه موخه اوا‌ړتیا ده. د اقتصادي ودې تیوري باید وپېژندل شي. په دې برخه کې بېلابېلې تیورۍ شته. یوه یې د مساعد ې او اپټیمل ودې نظریه ده چې وایي: اقتصادي وده باید ټولنیزه هوساینه لوړ برید پورې ورسوي. د مناسبې ودې لپاره تر هڅه مخکې پانګه په کاروي، دغه پانګه په کاروبارونو کې په کار اچول کېږي او د انساني ځواک سره یوځای د ټولنې تولید لوړوي. په دې ترڅ کې باید دانساني ځواک سرې سر لګښت راکم، خو د پانګې اغېزمنتوب اوچت شي. که چېرې پانګه لږ ولرو، نو اړیاستو چې د بشري ځواک د کار په لږ اغېزمنوالی قناعت وشي، دا ځکه چې د کار وسایل به مو پوره نه وي. د یوه پرمختیایي هېواد د ودې په بهیر کې مساعد وضعیت هغه دی چې د وګړو د زیاتېدو انډول، د ټول هېوادد پانګې د نهایي ګټې کولو (marginal revenue) سره برابر شي. دغه انډول په پانګوالو پرمختللو هېوادو کې د هغوی در قابتي مارکېټ د ننه د پانګې د ربح له فیصدۍ سره برابر سنجول شوی دی، نو په کار ده چې د یوه پرمختیایي ټاکنې مناسب حد ته Optimum tariff ویل کېدای شي. همداسې هم د لګښتونو مناسب حد او داسې نور.

مطلوب نفوس **optimum population**

له اقتصادي پلوه نفوس (کارځواک) د خپلو خصوصیاتو له مخې په څو صفتونو یادېږي: بار دوش هغه وګړی دی، چې کوم اقتصادي فعالیت نه ترسره کوي یا معیوب دی یا د کار مهارت نه لري یا داسې برخو کې بوخت دی، چې کوم تولید نه لري، وزګار، اقتصاداً غیر فعال او نور. خو د ددې برخلاف هغه وګړی یا د نفوسو هغه کتله چې له منابعو ښه ګټه اخلي، ډېر فعال دی او په ملي اقتصاد او عاید کې زیاتوالی راولي مساعد وګړي بلل کېږي. د بېلګې په توګه په افغانستان کې کوچیان ځکه مساعد یا مطلوب نفوس دی، چې ټوله کورنۍ(نارینه، ماشومان، بوډاګان) د مالدارۍ په کار بوخت دی. دوی د دښتوله څړ ځای ډېر قمتي محصول (غوښه، وړې، پوستکی، غوره حیواني نژاد، شیدي، پوڅه، خیدک...) ټولنې ته تولیدوي، حال دا چې اندک ترین خدمات ورته مهیا دي. یعنې دعامه لګښت او خدماتو ډېره کمه برخه مصرفوي، خو ډېر ضروري محصولات تولیدوي او اقتصادي فعالیت یې د هېواد داقتصاد د ملا تېر جوړوي. یا د پروان ولایت

واک، اختيار او خپلواکي ده، چې معامله کوونکی يې لري. په دغه آپشن او ازادي کې بانکونه د نويو ونډو په نشر کې برخه اخلي.

د حوالې چک **order check**

هغه ډول چک چې د يو چا په حواله ليکلی شوې وي، وروسته ترلاسليک د لېږد وړ دی، نو وايو چې په A شخص يا B شخص باندې ور حواله او صادر شوی دی، نو دغه شخص يې ظهر نويسي کوي او بيايې مقدار ترلاسه کوي.

ترتيبي اندازه کول **ordinal system**

د کميتونو په واسطه هغه ښودنه چې پرله پسې له ټيټ څخه پورته خواته درجه بندي ترسره کوي. په بله وينا: د يو شمېر توکو، موقعيتونو، ارزښتونويا اجناسو د افادې هغه سيستم چې يو په بل پسې پرتله او ښودل کېږي، لکه لومړی، دوهم، دريېم...

مبداء، د پيل ټکی **origin**

په احصائيه او احصائيوي گرافونو کې هغه نقطه چې هلته د (x) او (y) (تابع اومستقل)محورونه يو بل پرې کوي او دغه نقطه په (O) ښودل کېږي، لکه په لاندې فرضی شکل کې:

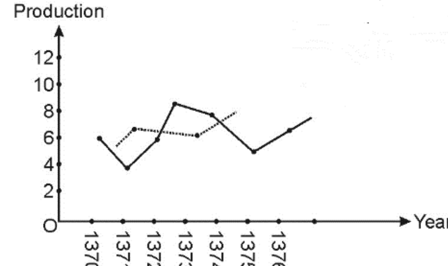

هېواد دسپما سلنه ديوه پرمختللې هېواد دپانگې دربح په اندازه شي. د لته نهايي اضافي گټه (marginal revenue) په هر توليد شوي واحد باندې داضافي لگښت له درکه ترلاسه شوې گټه ده. د دغې گټې ارزښت بايد له اضافي لگښت څخه اوچت وي. دوی بايد د خپلې اقتصادي ودې په بهير کې د محصول د اضافي يا نهايي گټو شنجش ولري، د دې معنا داده چې د هر واحد لگښت په مقابل کې اضافه شوي توليد په بازار کې په دومره بيه وپلورل شي، چې داضافه شوي لگښت څخه اضافه گټه ترلاسه کړي. د دې موخې لپاره لاندينی فرمول په نظر کې نيسو.

MRP= MPP.P

دلته:

MPP-نهايي يا اضافي فزيکي محصول يا توليد

او

P - بيې دي.

په بله وينا:

MRP= MPP.MR

چې دلته MR نهاې يااضافه گټه ده.

اختيار **option**

په لغت کې خوښولو، واک او اختيار ته وايي. په اقتصاد، سوداگرۍ او اوسنۍ معاصره سوداگرۍ کې چې د اجناسو ترڅنگ بيه لرونکی پاڼې هم گڼېږ دي، د راتلونکي لپاره په ټاکلې بيه او ټاکلې اندازه د اجناسو او پاڼو د پېرودنې د معاملې يو

هڅه شوې ده چې د کنزي اقتصادي ستونزې د کوچني اقتصاد یا د تصدی له نقطې نظره وڅېړي، په ۱۹٤٥ م کال کې په لهستان (پولېنډ) کې هغه نوی دولت چې د دوهمي نړیوالې جگړې په پای ته رسېدو سره جوړه شوه، یو سوسیالېستي دولت و دا ځکه چې پولېنډ د المان فاشېزم او په خپله د هټلر په امر وځپل شو په مجموع کې ختیزې اروپا ته د هټلر له لاسه لوی زیان و او ښت، نو کله چې د شوروي سره یوځ دغو هېوادو ته نجات ورکړ او هټلر ماتې وخوړه، دغو هېوادونو د ازادی احساس وکړ او ورسته تر دې ازادې یې دخپل اقتصاد بیا رغاونې ته ملا وتړله. دوی د پلان جوړونې له سیستم څخه استفاده وکړه، په دې ډله کې په پولېنډ کې نوی جوړ شوی سوسیالیستي دولت لانگه د امریکې په متحده ایالاتو کې د خپل سفیر په توگه وگوماره، یو کال وروسته تر هغه د ملگرو ملتونو په سازمان کې د پولېنډ د استازي په توگه وټاکل شو. په ۱۹٤۹ م. کې پولېنډ ته راوغوښتل شو او د استاد په توگه دنده ورکړل شوه، په ۱۹٥٥ م.کال کې لانگه په پوهنتون کې د علمي موقف او استادي (د د ندې په ساتنې سره) د لهتسان د هېواد د اقتصادي - دولتي شورا د ریس په توگه وټاکل شو، همدا مهال یې په پولېنډي ژبه هم یو شمېر مقالې خپرې کړې. په ۱۹٦۳ م.کال کې یې د پلان جوړونې په برخو کې مقالې نشر کړې. دده لیکنې پرمختیا یي هېواد ته د پلان جوړونې په هکله په زړه پورې وې. په مجموع کې له

لانگه، اسکار **Oskar Lange**

لانگه اسکار هغه اقتصاد پوه او بریالی پالیسي جوړوونکی و، چې پرمختیایي هېوادوته یې د اقتصادي پلان جوړولو له لارې د پرمختیا سپارښت کاوه. لانگه په ۱۹۰٤ م. کال کې د پولېنډ د تومازوف په ښار کې نړی ته سترگې پرانیستې، د پولېنډ خاورې د تاریخ په اوږدو کې بدلون موندلی دی، پولې یې ځینې وخت پراخه او ځینې وخت کوچنی شوی دی، په یو شمېر خیتزو هېوادو، په تېره بیا په افغانستان او ایران کې د پولېنډ سیمې ته لهستان هم وایي. لانگه په ۱۹۲۷ م.کال کې د حقوقو په څانگـــه کې زده کړې وکړې او په ۱۹۲۸ م. کال کې یې د خارکوف له پوهنتون څخه دکتورا ترلاسه کړه. د یوه کال لپاره (۲۹- ۱۹۳۰) په لندن کې و او په ۱۳۹۱ م. کې د خارکوف د پوهنتون د استاد په توگه مقرر شو. په ۱۹۳٥ م.کې له اروپا څخه امریکې ته ولاړ او هلته یې د مشیگان په پوهنتون کې په تدریس پیل وکړ. په امریکې کې یې د مارکسیستي اقتصاد او نوي اقتصاد تر نامه لاندې په انگلیسي ژبه خپلې لیکنې خپرې کړې او د دغو دوو ډولونو اقتصادونو ترمنځ یې توپیر وښود، په ۱۹٤۳ م کې لانگه د شیکاگو په پوهنتون کې د استاد په توگه کار پیل کړ او په ۱۹٤٤ م. کې یې خپل وروستی اثر په انگلیسي ژبه (د بیو او استخدام بدلون موندونکی حالت) تر عنوان لاندې خپور کړ. د دغه اثر نظري اړخ ډېر متبارز دی، په دغه اثر کې دا

په ملکیت کې برخمن والی **ownership**

د ملکیت هغه قانوني حق چې یو شخص یې په یوه شرکت، کاروبار، پانگونه یا بل هر اقتصادي فعالیت کې ولري. نوموړی شخص کولای شي، خپل ملکیت د دغې ونډې او حق له مخې و پلوري، یا یې گروي او یا یې په دوران کې اچولو څخه گټه پورته کړي.

اوزون **ozone**

د گاز هغه پرده او طبقه ده چې د ځمکې په پورتنی فضا کې د ځمکې د غونډاري گرد چاپیره جوړه شوې او د لمر دزیان رسوونکو وړانگو مخنیوی کوي. د افراطي صنعتي فعالیتونو له کبله په دې وروستیو کې دغې طبقې ته گواښ پېښ شوی دی. ددغې طبقې د له منځه تگ یا سوري کېدو په صورت کې به د لمر مضره وړانگې د ځمکې پرمخ راپریوځي چې ژوندیو ژویو، ونو، بوټو ته زیان رسوونکی دی. له دې امله چې د چاپیریال دغه ستونزه د صنعتي او اقتصادي فعالیتونو سره تړاو لري، نو ځکه یې د چاپریال ساتنې اقتصاد کې یو بحث جوړ کړی دی او د اقتصاد ی مطالعاتو یوه برخه گرځیدلی ده. د چاپیریال دستونزو ډېره پړه په اوسنیو صنعتي پرمختللو هېوادونو اچول کېږي.

نړیوالې جگړې وروسته د پولېنډ گړندی پرمختگ د پرمختیایي پخوانیو ښکېل شویو هېوادونو لپاره ښه بېلگه وه. وروسته تر دوهمې نړیوالې جگړې یو زیات شمېر پخواني مستعمره هېوادونه خپلواک شول او د مرکزي پلان جوړونې له سیستم څخه په استفادې یې د اقتصادي پرمختیا لاره غوره کړه.

تولید، محصول **out put**

هغه څه چې د Input یا عامل په وړاندې ترلاسه کېږي. د یوه ټاکلي عامل د لگښت په وړاندې یو ټاکلی مقدار تولید چې تمه یې لرو. البته دا تمه او هیله به هغه مهال پوره کېږي، چې دعامل د لگښت په ترځ کې مدیریت او د پلان تدابیر هم موجود وي، یعنې زیاتره عامل په سیده توگه په تولید نه بدلېږي، بلکې یوه پروسه باید رالنډه شي. ځینې محصولات دخدمت په بڼه او ځینې دجنس په بڼه وي چې تصدي یې د اړو تقاضا کوونکو لپاره عرضه کوي.

د ظرفیت اضافه بار **over load**

له گنجایش یا اصلي توان څخه زیات بار. سوداگریزه نقلیه وسیله ډېره ډکول (جنگله بالا). په یوه وسیله یا دستگاه زیات بار اچول.

له وخت څخه اضافه کار **over time**

کله چې له ټاکلي وخت اضافه نور کار کېږي. پرته له لازم وخت اضافي کار. له اتو ټاکل شویو ساعتونو په یوه ورځ کې زیات کار.

P,p

توروالي او د عوایدو د کمښت لامل کېږي، نو ځکه Swift وايي چې تل 2x2=4 نه کېږي!! تل دا موخه نه وي چې د یوه هېواد دملي پیسو ارزښت دی، دبهرنیو پیسو په وړاندې اوچت بلکې ځینې وخت غوره ده، چې د پیسو ازرښت ټیټ وي، ترڅو صادرات پیاوړی او واردات کم شي لکه وروسته تر ۲۰۱۰ م.څخه چې چین د خپلو پیسو ارزښت ټیټ وساته او همداسې هم ډېره سپما، صرفه جویې، امساک او سوګتې د ملي عاید د کمښت لامل کېږي. کله چې عاید کم شو، خلک سپما نشي کولای، لږ لګښت دتقاضا د کمښت لامل کېږي، او په دې توګه دا د پانګونې د کمښت سبب کېږي او دپانګونې کمښت په خپله د تولید او عاید د کمښت په معنا ده، نو ځکه دغه پراډکس ته د صرفه جویې معما وایي.

موازي بازار **parallel market**

له اصلي بازار سره یو ځای یو بل بازار. دقانوني مارکېټ ترڅنګ په پټه د تور بازار فعالیت. دغه اصطلاح زیاتره د اسعارو د بازارونو په هکله صدق کوي.

پرایتو شرایط **pareto conditions**

هغه یو شمېر مساعد شرایط او قواعد چې د هوساینې معیارترلاسه کړای شي. یا د رفاه یا

کاغذي پیسې **paper money**

پخوا د هېوادونو کرنسي یا پیسه فلزي سکې وې، چې د ټاکلي لیکنې او نښان په لرلو به کونده کېدې. د اقتصادي فعالیتونو او راکړې-ورکړې د حجم او سرعت په زیاتېدو او پېچلې کېدو سره هېوادونو د خپلو مرکزي بانکونو له خوا د خپلو پولي واحداتو سند یعنې بانکنوټ نشر کړ، چې په اقتصاد کې د(پیسې) دنده ترسره کوي. دغه سند (کاغذي بانکنوټ) ته کاغذي پیسې ویل کېږي. په دې وروستیو کې له پلاستیکي پیسو څخه هم خبرې کېږي، چې هغه کریډټ کارتونه دي.

د سپما معما **paradox of thrift**

په اقتصاد کې ځینې وخت مسایل هغسې نه وي، لکه څرنګه چې ظاهراً ښکاري. د بېلګې په توګه کله چې په مودي باندې مالیات څومره زیاتېږي، د دولت عواید لوړېږي، خو د احتمي همداسې نه وي، بلکې ځینې وخت د مالیې ډېر زیاتوالی د کارو باریانو د زیان او له کا رڅخه د هغو د زړه

يوځوک کولای شي چې له يو هېواد څخه بل ته ولاړ شي، له بلې خوا د پاسپورت لرونکي شخص پېژندنه هم کوي اودا څرګندوي چې ايا د پاسپورت لرونکی د کوم هېواد تابعيت لري. هر سوداګر يابل هر مسافر د دې حق لري چې هغه هېواد ته بېرته راستون شي چې د هغه پاسپورت لري. پاسپورت په ګڼ شمېر هېوادونو کې په رسميت پېژندل شوی دی او داسې يوسند او مدرک دی، چې د پاسپورت لرونکی خپل مليت او د تابعيت لرونکی هېواد پورې تړي.

طبيعي څر ځای **pasture**

هغه پراخه وربوی چې اوړی پکې ډول ډول بوټی وی او د څارويو دروزنې لپاره مناسب دی. دپرمختيايي هېوادو لپاره يو بډايه طبيعي شتمني او د دوی د اقتصاد د ملا تير بلل کېږي، چې د دوی د اقتصاد په پرمختګ کې رول لري. استرليا له دې ډول امکاناتو ښه استفاده کړې ده. د افغانستان په جنوب او جنوب لويديځ کې دا ډول پنځيزه شتمني شته.

د اختراع حق **patent**

يو معنوي امتياز دی، هغه انحصاري حق چې دولت يې يوه حقيقي يا حقوقي شخص ته د ده داختراع لپاره ورکوي ترڅو د څو کلونو په ترڅ کې ورڅخه استفاده وکړي او له مالي ښېګڼو يې کار واخلي، ځينو هېوادو کې دغه حق ترلسو کالو پورې مخترع سره وي، ځينو کې له ۷۰-۵کلونو پورې وی، وروسته بيا د ټولنې مال ګرځي.

هوسايني په اقتصاد کې پاريتو لګښت راترلاسه کړي، ددې وضعيت لپاره لاندې شرايط ښودل شوي دي:

۱(د دوه ډوله مصرفي اجناسو د تعويض نسبت بايد ټولو مستهلکينو ته يوشانته وي،

۲(که چېرې دوه توليدي عوامل يو د بل پر ځای راوستل کېږي، دهغو د بدلولو او تعويض انډول سره برابر وي،

۳(که چېرې دوه اجناس يو بل سره تعويض شي، بايد د هغوی د لګښت د تعويض نهايي نسبت سره برابر شي.

وروسته له وخته **part time**

هغه ډول کار چې د Fulltime work څخه برعلاوه، وروسته تر وخت هم وي. يو شمېر تصدی او موسسات د ورځې له اته ساعتونو کار څخه وروسته د ماښام له خوا يا سهار وختي ځينې کسان د يوه څو ساعتونو لپاره د Part time work لپاره استخداموي چې مزد يې د پوره کار او وخت په پرتله کم وي.

شراکت **partnership**

يو بل سره ګډ کار کول. مرسته او انډيوالي. هغه اقتصادي فعاليت او کارځای چې ملکيتونه يې څو تنو پورې اړه لري اوپه ګډه کار کوي.

پاسپورت **Passport**

نړيواله سوداګری کې يو تجار بايد له يو هېواد څخه بل ته د تګ- راتګ پرمهال پاسپورت ولري. پارسپورت هغه سند دي، چې دهغه په لرلو سره

**payment in kind		په جنس سره ورکړه**

کله چې ورکړه پیسې نه، بلکې عوضي وي، یعنې د نغدو پیسو پرځای کوم توافق شوي جنس وسپارل شي. غیر پولي ورکړه یا په جنس سره ورکړه بلل کېږي.

**payment receipt		د ورکړې رسید**

هغه ډاډ او لیکلی سند چې د ا وښیي چې ورکړې ترسره شوي دي.

**payroll tax		د مزد او معاش مالیه**

هغه مالیه چې د تصدۍ مالک، د کار ځای رئیس یا بل واکمن یې د مزدونو او معاشونو له درکه دولت ته سپاري.

**Peak		لوړه څوکه**

د منحني لوړه برخه چې له هغه وروسته د ګرافونو په هندسي ترسیم او نمایش کې منحني بېرته مخ په ځوړ ځي، لکه په نوساناتو کې یا د تولید مراحلو کې. حد اکثر لوړه برخه.

**pegouvian tax		د پیګو مالیه**

دا یو ډول داسې مالیه ده چې ممکن یو شمېر فعالیتونه محدود کړي، یا هم کاروباریان او داقتصادي فعالیتونو خاوندان له یوه لوري راوګرځوي او بل لوري ته یې وهڅوي. د بېلګې په توګه هغه صنعتونه چې چاپیریال ته زیات زیان اړوونکي وي، په هغو باندې لوړه، مالیه وضع کوي، د هغو توکو استعمال ته لوړه مالیه وضع کول چې استعمال یې ېولنیز، اقتصادي او

**pay		ورکړه**

د نغدو پیسو تادیه کول یا ورکړه. د پیسو په بڼه د یوه بدل او پاداش سپارل.

**payee		مودي الیه**

د پیسو لاس ته راوړونکی. هغه څوک چې هغه ته پیسې سپارل کېږي. د بېلګې په توګه کله چې مالیه ورکوونکی مالیه تحویلوي هغه ته مودې ویل کېږي او دولتي بانک چې پیسې ترلاسه کوي مودې الیه دی.

**payer		تادیه کوونکی شخص**

هغه حقیقي یا حکمی شخص چې د توکو یا خدماتو د استفادې په وړاندې یې حق ادا کوي. دې ته Payment یا سپارونکی هم ویل کېږي.

**paying bank		د ورکړې بانک**

کله چې یو مشتري خپل د ورکړې ژمن بانک ته معرفي کوي. هغه بانک چې د خپل اړوند مشتري د روکړې مسؤلیت لري.

**payment		د پیسو ورکړه**

کله چې د پام وړ پیسې چاته سپارل کېږي. د پیسو ورکړه.

**payment agreements		ورکړو موافقه**

**payment bill		د تادیې برات**

هغه حجت او سند چې د ورکړل شویو یا سپارل شویو پیسو په مقابل کې لاسلیک شوی وي.

Y دټول هیواد ملی عاید

r ټول نفوس (په لومړی فرمول کې)

P د ټول هېواد نفوس (په دوهم فرمول کې)

per diem **د یوې ورځې**

د یوې ورځې له مخې. په یوه ورځ کې. د بېلګې په توګه: که د ټولې میاشتې مزد نهه سوه افغانۍ وي، نو د یوې ورځې دېرش افغانۍ کېږي.

percept **سړي سر**

perennial crops **څو کلن بوټی**

هغه بوټی چې لرګین ډډ لري او کله یې چې یو کال حاصل ټول شي، بل کال ته بیا ځلې حاصل ورکوي یعنې که وریبل هم شي بل کال ته بیا وده کوي.

perfect competition **بشپړه سیالي**

سیالي یا رقابت دازاد بازار یو شرط دی، یو بازار هغه وخت د بشپړې سیالۍ لرونکی بلل کېږي، چې درې شرطونه ولري:

۱) ګڼ شمېر پیریدونکي او پلورونکي پکې ور ګډوي او هریو د غوره کولو واک لري، هرڅوک په خپله خوښه بازار ته داخلېدای او ورځخه راوتلای شي، هر کاروباري پکې پانګونه کوي او د ګټې د نه لرلو په صورت کې خپله پانګه ورځخه بېرته اخلي. د هیڅا ځانګړی تصمیم په مجموعي بازار اغېزه نه شي کولای.

۲) اجناس او خدمات د یو جنس څخه وي.

۳) بازار کې د ګډون لپاره کوم خنډونه وي، هر څوک د پوره معلوماتو په لرلو سره بازار ته چاپیریالي په زړه پورې والی ونه لري، یعنې دغه مالیه کاروباریان یوه مناسبه، اقتصادي او معقول تخصیص ته هڅوي.

pension **دتقاعد حق**

هغه مستمری حقوق یا معاش چې د تقاعد عمر ته رسېدلي متقاعد مامور ته ورکول کېږي.

pension fund

هغه صندوق یا خزانه چې د متقاعدینو حقوق ورکوي.

per apical food production

د سړي سر غذايي تولید

په یوه هېواد کې هغه منځنۍ اندازه غذايي تولیدات او محصولات چې یو تن ته رسېږي، یعنې یو کال کې دغذايي توکو مجموعه د هېواد دنفوسو په شمېر باندې تقسیم او د تقسیم حاصل هغه مقدار دی چې یو تن ته رسېږي. دا دپرمختیایي هېوادو لپاره یو مهم شاخص دی.

per capita income **سړي سر ګټه**

د یوه کال په ترڅ کې په منځنۍ توګه محاسبه شوي سړي سر ګټه، کله چې د ټول هېواد ملي عاید، د دغه هېواد په نفوسو تقسیم شي، سړي سر ګټه ورڅخه ترلاسه کېږي. د بېلګې په توګه:

$$PCI = \frac{y}{p} \quad \text{یا} \quad y = \frac{y}{r}$$

دلته:

PCI سړي سر کلنۍ ګټه

periodic payments **د فساد له مخې ورکړه**

هغه ورکړې چې د توافق شوې قسط له مخې ورکول کېږي.

permissible **مشروع**

هغه اقتصادي فعالیت، ګټه او کاروبار چې مباح او روا وي. د قانون له مخې د جواز او permit له مخې د ګټې په موخه کار او فعالیت. د اجازه لیک لرونکی کارونه چې permission سره سم پرمخ ځي.

permit **جواز**

د یوه حق یا امتیاز د لرلو او ترلاسه کولو او تطبیق لپاره رسمي واک. مثلاً له ګمرک څخه د وارد شویو مالونو د ایستلو جواز، په هغه صورت کې چې محصول یې تحویل شوي وي.

pernutation **تبادیل**

کله چې معین شمېر اشیاء، اعداد، شکلونه موقعیتونه او نورې پدیدې په بېلابېلو بڼو چې هیڅ کوم بل شی، عدد، شکل او موقعیت په کې اضافه یا ورڅخه کم نه شي او د نوبت په ترتیب کېښودل شي، تبادیل بلل کېږي. د بېلګې په ډول د چرګانو روزنې د یو فارم دننه د ابخورۍ او د دانه خورۍ او د رڼا منبع یا حرارت سنج په بېلا بېلو موقعیتونو اوشکلونو ایښودل کېدای شي. یا په یوه دیپلوماتیکه غونډه کی دڅو هیوادونوبیرغونه، یا د لوبی دټیمونو سره مخامخ کیدل اوداسی نور.دا چې د یوه ګروپ اجزا، څو اشیا، شکلونه یا مکانات او موقعیتونه په څو بڼو ترتیب او تبدیل کېدای ورځي.یعنې اشتهارات د ټولو په واک کې وي او هریو ورڅخه خپل معلومات ترلاسه کولای شي.

perfect form petition **بشپړ رقابت**

perfect market **کامل بازار**

کامل رقابتی بازار یا کامل بازار اصلاً څو شرایط دی چې دبازار لپاره فرض شوی دی. په یوه کامل بازار کې د بازار د ګډونوالو موخه د دوی د ګټو اعظمی کول دی. له دې امله چې کامل بازایا یوه بشپړ مارکېټ کې ډېرې تصدۍ یوبل سره سیالی کوی، نو هغه تعادلی بیې چې رامنځته شوی دی، ټولی تصدۍ هغه منی، یعنی ټولی به یو شان قیمتونه قبلوی. د دې بازار بله ځانګړنه داده چې تصدۍ مشابه او سره ورته اجناس تولیدوی او د بازار هر ګډونوال آزادانه بازار ته ننوځی او آزادانه ورڅخه وتلای شی، هرڅوک خپله پانګه هم له یوې برخې بلی ته لیږدولای شی او مشتریان هم آزاد دی. تصدۍ د تولید عوامل هم آزادانه بدلولای شی. تصدۍ دخپلو ګټو د اعظمی کولو لپاره د لنډې مودې او اوږدې مودې عرضه سنجوی، خپل نهایی مصارف او نهایی عواید سنجوی او دخپلو ګټو لپاره مساعد حالت پیدا کوی او بیا عمل کوی. مستهلک په خپل وار د جنس کیفیت ته رجحان ورکوی. په دې توګه یو کامل بازار د تشخیص وړ دی.

period costs **دوراني لګښتون**

هغه مصارف چې د وخت د یوې دورې په ترڅ کې سنجول شوی وي، مثلاً د یوه کال په ترڅ کې د یوې تصدۍ د دفترکلنۍ کرایه، د تصدۍ د کارکوونکو معاشات اونور.

د یوه شخص حساب **personal account**

هغه ځانګړې حساب چې د یوه شخص (حقیقي یاحکمي) په نوم جوړ شوی وي او د دغه شخص شتمني، راکړې، ورکړې او نور معاملات پکې ثبت کېږي. هغه حساب چې یوه شخص پورې اړه لري. لکه شخصی عاید Personal income یا شخصي لګښت personal expenditure او نور.

شخصي سپما **personal saving**

د یو وګړي هغه اندازه عاید چې د ولت ته د مالیاتو له ورکړې او د جاري مصارفو (د ده د ضرورت وړ اجناسو او خدماتو دپیرودلو) څخه وروسته ده ته پاتې شي.

د پروګرام ارزونه او د بیا کتنې تخنیک PERT

دپروژو په مدیریت کې ورته Program Evaluation and Review Technique وایی او لنډیزيPERT دی، چې د پروژو تطبیق کی ډیر اهمیت لری. دا هغه تصویري روش دی، چې د تاءخیر راکمولو او د وقفې په نظر کې نیول او د تولید په پروسه کې د متضادو ټکیو حل او د یوې طرح د بېلابېلو برخو همزمانه کول په بر کې لري. دغه روش د یوه هدف د تر لاسه کولو، د وخت ډېر دقیق ټاکل او د دغه وخت رالنډول دي. په بله وینا پرت د یوې برنامې په ترڅ کې د وخت سپما او کم مصرف لپاره ډېره غوره ده (PERT).په یوه شبکه لرونکي بڼه د زمان عامل داسې رهنمایي کوي، چې تر ممکنه حده ځو هدفه په لږ وخت شي،تبادیل دي. د احتمالاتو لپاره یې لاندې فورمول لرو:

$$np_r=\frac{n!}{(n-n)!} \text{ یا } np_r=\frac{n!}{1!} \text{ یا } np_r=\frac{n!}{0!}$$

دلته:

n- د اصلي ګروپ داجزاوو، اشیاو یا د شکلونو شمېر.

r- د فرعي ګروپونو یا اشیاوو او اجزاوو شمېر چې اصلي ګروپ په هغه وېشل کېږي

np_r- د تبادیلو احتمال.

!1- صفر فکتوریل دی.

مثلا C,B,A درې اجزاوو، اجسامو یا شکلونو احتمال په شپږو درې فقره یي ګروپونو کېدای شي:

$$np_r=\frac{n!}{1!}$$

n=3 ځکه چې درې اجزا دي (C,B,A).

r=3 په دریو اجزاوو یا درې فقرو لرونکو ګروپونو یې وېشو.

p- احتمال.

!n فکتوریل.

حل:

$$3P_3=\frac{3!}{1!}$$

$$3P_3=\frac{3x2x1}{1}=6$$

یعنې: ABC ACB BCA CAB CBA

ددې مانا دا ده چې درې اشیا یا اجزا په شپږو درې فقره یي ګروپونو ووېشل شول، اووم احتمال ممکن نه دی.

همغږي رامنځته کيږي او د يوې طرحې ببلا ببلې برخې همزمان کيږي. يعنې دپروژې وخت نهايت درجه کموي.دا يوډول تصويري برنامه ده چې شبکه يې ببلا ببلې بڼې لري. د(PERT) شبکې يوه ساده بېلګه دا ده:

د پيسو په واسطه تبادله peruniary exchange

د تاريخ په اوږدو کې د وګړو ترمنځ د اړتياوو د پوره کېدو په خاطر تبادله په ببلاببلو بڼوليدل شوې. د تبادلې هغه بڼه چې د پيسو په واسطه ترسره کېږي، يا هغه تبادله چې په هغې کې نغدې پيسې يو وسيط وي، د نغد ی تبادلې يا پولي تبادلې (peruniry) په نوم يادېږي.

فزيکي پانګه physical capital

بشري پانګه (و. ګ. human capital) چې اوس ديوې ټولنې لپاره د ارزښت وړ شتمنی بلل کيږی، دپام وړه ده، خوفزيکي پانګه له هغې سره په توپير کې، هغه پانګه ده چې توليد شوی وي او په توليد کې بيا هم په کار تلای شي. دې ته Produced assets هم ويل کېدای شي لکه ودانۍ، ماشين الات، تکنولوژيکي وسايل، خام توکي نيم کاره توکي او داسې نور. دا د يوې ټولنې مادی قوت شميرل کيږی.

فزيوکراتان physiocrats

د اقتصادي نظرياتو په تاريخ کې يوه نظريه، يو مکتب اويا هم يو شمېر اقتصاد پوهان وو، چې په تېره بيا اتلسمه پېړۍ کې ډېر وپېژندل شول. دوی کې يا يو هدف په ممکن وخت کې تر لاسه شي. له همدې امله (PERT)ته شبکوي پلان جوړونه هم وايي. له دې امله چې پروژه په خپله يوه طرحه او د يو کار د پرمخ بيولو نقشه ده، چې بايد عملي شي؛ نو د هغې د پايلو د معلومولو او د وخت د ټاکلو لپاره يوه پروګرام ته اړتيا ده. د پروژې

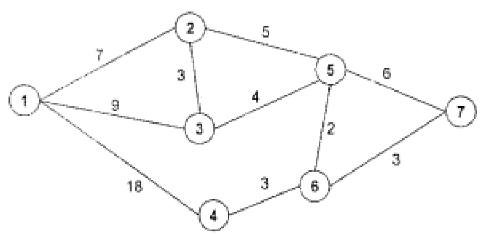

مديريت (Programming) کې بنسټيز رول لري، چې همدغه پروګرام د يوې شبکې په واسطه ارزيابي او کنټل کېږي. دلته پروګرام يوه کمپيوټري اصطلاح ده، چې د هغه په ترڅ کې عملي کېدونکي ارقام او د هغه شمېر او محاسبوي واحدونه ماشين ته ورکول کېږي او بيا يو- يو د هدايت ورکولو په اساس ورځخه غوښتل کېږي. په بله وينا: د PERT شبکه د پام وړ پروژې يوه نقشه ده، چې په هغې سره پروژه ډېره ښه ارزيابي، کنټرول او پلان کېږي. له دې امله چې دا د ټاکلو شکلونو او کرښو په واسطه انځور کېږي، نو دا هم په تصويري برنامو کې شمېرل کېږي. د ارزيابی او کنټرول دغه طريقه د هغو کارونو انځورول دي، چې د هغو په اجراکولو سره مونږ خپل توليدي يا خدماتي هدف ته رسېږو. ددغه روش، تخنيک يا طريقي موخه دپروژې په (output) پايله ياتوليد کې د هرډول ځنډ اصغري حد ته رسول دي.په دې تخنيک سره دپروژې په مسير کې ديره ښه

پوری څو پړاوونه لری، چی تر ټولو مهم او زیات وخت نیوونکی پړاو همدا د تطبیق پړاو دی.

پلاني اقتصاد **planned economy**

هغه اقتصادي نظام چې هلته د اړتیاوو د پوره کولو لپاره د اجناسو او خدماتو تولید، د ټولنې داکثریت غړو د اړتیاوو د پوره کولو په خاطر او اقتصادي ټولنیزو اهدافو ته د رسیدلو لپاره د پلان جوړونې د ادارې له خوا په پام کې نیول کېږي. یعنې د بازار ځواک (عرضه او تقاضا) پکې ارزښت نه لري. دلته پلانونه او جوړ شوي پرواګرامونه لاربنود حیثیت لري او ګڼ شمېر فعالیتونه د ټولنې د لوړ مدیریت او مقاماتو د هدایت پر بنسټ پرمخ ځي. وروسته د دوهمې نړیوالې جګړې له پای ته رسېدلو څخه د پلان جوړونې میتودونو پراخه دود وموند. ګڼ شمېر هېوادونو لکه پخواني شوروي اتحاد، فرانسې، هندوستان، مصر، ایران او نورو پنځه کلن پلانونه تطبیق کړل، جاپان اوه کلن اقتصادي- اجتماعي پلانونه تطبیق کړل، چین، ویتنام، کیوبا او د شرقي اروپا هېوادونو د مرکزي اقتصاد په شیوه پلانونه جوړ او تطبیق کړل. اوس هم بېلابېل دولتونه د اقتصادي او ټولنیزې پرمختیا لپاره په بېلابېلو بنو پروګرامونه او پلانونه لري، چې ګڼ شمېر یې دلنډې مودې دي. افغانستان هم له ۱۳۳۵ ل.کال څخه تر ۱۳٤۹ کال پورې درې بېلابېل پلانونه اجرا کړل، او بیا یې خپل څلورم پینځه کلن پلان طرح کړ، د لومړنی جمهوری نظام په ترڅ کې یو اووه کلن پلان طرح او نیم یی په اقتصاد کې طبیعي شتمنۍ اوله هغې جملې څخه ځمکه ډېره مهمه وبلله. حال دا چې دوی سره په مقایسه کې مرکانتلستانو اقتصادي وده، د دولت د اقتصاد ښه کېدل او پرمختیا په تجارت پورې تړله. مرکانتلستانو ویل چې بهرنۍ سوداګرۍ کې باید د وراتو حجم او ارزښت د صادراتو د حجم او ارزښت په پرتله او چت وساتل شي، خام توکي باید د هېواد دننه پروسس شي او په ارزانه بیه بهر ته صارد نشي، صاردوونکو ته باید په بانکي تعرفو کې اساني راوستل شي او داسې نور، خو فزیو کراتانو د ځمکې او د کار ځواک ته ډېر اهمیت ورکړ. دوی طبیعي شتمنۍ د کرنیزو ځمکو او کانونو په شمول لویه پانګه ګڼله او کرنه یې د ثروت سرچینه معرفي کوله. دوی د یوې واحدې مالیې (پرځمکو باندې مالیاتو) طرفداري کوله. د ادام سمبت په اثارو کې هم د فزیو کراتانو د نظریاتو اغېزې له ورایه ښکاري. د دې مکتب نامتو استازی (تورګومی) و.

مخکښ **pilot**

تر نورو مخکی، نمونه او بیلګه ییز لکه pilot productionنمونوی تولید یا pilot plantیا بیلګه ییزه دستګاه او داسی نور. د الوتکی چلوونکی.

د پلان تطبیق **plan implementation**

د پلان په سایکل کی یو پړاو دی. یو پلان د اړتیاوو له سنجولو نیولی، د هغه تر طرح، تطبیق او ارزونی

خوښ کړی وي. په دې کې د وګړو ترټولو لومړني رجحان ته کتل کېږي.

شتمن سالاري plutocracy

کله چې د یوه هېواد سیاسي ځواک او حاکمه قدرت د ټولنې د بډایو او شتمنو په لاس کې وي، ورته پلوتوکراسی یا دشتمنو واکمنی ویل کېږي.

کوږوالی point of inflection

هغه نقطه چې له هغې څخه وروسته تابع منحني له خپل سیر او تګلوري څخه اوړي. د انعطاف قیمت. هغه نقطه چې د یوه بل عامل په اضافه کولو سره د تولید منحني د مثبت پړاو منفي لوري ته اوړي یا د دې سرچپه. په ریاضیکي معادله کې چې کله د تابع دوهم مشتق صفر شي دغه حالت لیدل کېږي.

پالیسي policy

د راتلونکو اجراتو اوخط مشی یوه مجموعه ده، چې د ځانګړو موخو د ترلاسه کولو دپاره دمنتیا لپاره جوړه او په پام کې نیول کېږي. پالیسي هغه دپام وړ تصامیم دي، چې دا څرګندوي چې څه باید وشي او له کوم شي باید ډډه وشي. دا یوه اګاهانه او شعوري پوهه او دتدابیرو مجموعه ده چې د طرح، تطبیق او ارزولو له مخې پراوونه لري. پالیسي له پلان سره نژدې اړیکې لري، دواړه لوري ښودونکي، عملیاتي او استقامت ښښونکي دي، خو پلان جوړونه د مدیریت یوه دنده ده چې یو ټیم یې باید اجرا کړي. له دې پرته پالیسي لږ څه پراخ مفهوم لري. اقتصادي پالیسي د اقتصادي تطبیق شو، نیم نور د سیاسي بدلونونو له امله اجرا نشوپه ۱۳٦٥ ل. کال کې یو پنځه کلن پلن طرح، خو ټول تطبیق نشو.. افغانستان له ۱۳۸٤ کال وروسته د بیا رغاونې په خاطر د پرمختیا یوه ملي ستراتیژي جوړه کړه چې د ANDS یا Afghanistan national development Stratigy په نوم یادېده. دغې ستراتېژۍ د اقتصادي پرمختیا، د ښوزلۍ د کمښت، امنیت اوحکومتولی په برخه کې بېلابېل ارکان لرل. د شلمې پېړۍ له اتیایمې لسیزې وروسته د پینځه کلنو پلانونو میتود، طرح او تطبیق په مرکزي بڼه ډېر وهېوادونو کې پرېښودل شو.

پلاستیکي پیسې plastic money

له ډېرو پخوا وختونو څخه د هېوادونو پولي واحد فلزي سکې دي، په خوا کې یې یو مهال بانکنوټ یا کاغذي پیسې دود شوې، له هغه مهاله چې کرېډېټ کارتونه په کار لویدلي هغو ته د یوې پېژندنې (تعارف) په توګه د (Plastic Money) اصطلاح کارول شوې او ورو ورو دود شوې ده.

د اکثریت قاعده plurality rule

د پلوراليزم د اصولو د تطبیق معنا لري. پلوراليزم په سیاست کې د ګڼ شمېر سیاسي ګوندونو او نظریاتو دشتون او د فعالیت د اجازې د لرلو په معنا ده. په اقتصادي بحثونو کې د ډېر شمېر خلکو غوراوي ته ویل کېږي. هغه نظام چې ډېرو

يوسي، خو شرط دادی چې د ککړونکو فکتورونو په کارولو سره به په هماغه اندازه لګښت په غاړه اخلي، يعنې جواز ورکوونکي اداري ته به ټاکلې بيه سپاري. د بېلګې په توګه که د خپل يوه اقتصادي فعاليت له امله اوبو ته ککړتيا پېښوي، د هغې مقابل کې به د پيسو په ورکړه مکلف وی. همدې ته (د ککړتيا حق) ويل شوی دی. هغه بيه چې نوموړی يې په ورکړه مکلف دی، بايد د ککړونکي زيان څخه زياته وي. د دې معنا داده چې د ده د فعاليت ګټور توب بايد د ککړتيا له زيان څخه اوچت وي. د دې ډول بيې ټاکنه د دې لامل کېږي، چې د چاپيريال ککړتيا زياته نه شي، بلکې مخه يې ونيول شي.

Population **نفوس**

هغه انساني ګروپونه يا د وګړو يوه مجموعه چې په يوه ټاکلي وخت کې په يوه مشخصه سيمه کې ژوند کوي او ځينې ګډې ځانګړنې ولري. هغه علم چې له نفوسو او دنفوسو له مطالعاتو څخه بحث کوي Demography بلل کېږي. نفوس دسياست د علم له پلوه د دولت يو متشکله عنصر او داقتصاد له نظره دکار ځواک دی. په دې توګه نفوس د ځو علمي څانګو د مطالعې موضوع ده.

population density **د نفوس ګڼوالی**

د نفوسو تراکم، تکاثف يا ګڼوالی په يوه ټاکلي ساحه او ځمکه (مساحت) کې د نفوسو وېش او اندازه ښکاره کوي. د نفوسو وېش معمولاً په يوه مربع کيلو متر کې د وګړو د منځني شمېر په ښودلو سره سنجول کېږي، سياست په مفهوم استعمالېږي، چې دا هم بېلابېلې برخې درلودلای شي، لکه صنعتي پاليسي، د پور د ادا کولو پاليسي، د لګښتونو پاليسي او داسې نور. د دغو تدابيرو خط مشي او اجراتو تدوين ته Policy making يا پاليسي جوړونه وايي.

pollution **ککړتيا**

په چاپېريال کې هغه ناوړه بدلون، په هوا او اوبو او خاوره کې د يو شمېر مضرو ذراتو زياتېدل چې ويل کېږي، زياتره د صنعتي فعاليتونو، ګڼ ټرانسپورټ، ګلتوني ګازونو او شين فرش د له منځه تلو له امله پېښېږي. اقتصاد د دې ستونزې په برخه کې د نفوسو اقتصاد ځيرى چې موضوع يې د اجناسو اوخدماتو د توليد او دانسان او توليد ترمنځ روابط دي، دا ځکه چې د ايکولوژي پوهان وايي چې د اقتصادي فعاليتونو او د کيمياوي صنعت د پروسې پراختيا د توليد د زياتوالي لپاره ده. مفرط توليدد صنعتي کارخانو د فاضله توکو د زياتوالي لامل کېږي، له بلې خوا د نفوسو د شمېر زياتوالی د مصرف د زياتوالي په معنا ده. د مصرف زياتوالي د فضله توکو او ککړتيا د زياتوالي په معنا ده، د دې پايله د اده چې د ککړتيا ستونزه د اقتصاد اجندا کې شامله ده او اوس چاپيريالي اقتصاد environmental economic ديوه اکاډميک دسپلين په توګه په پوهنتونونو کې تدريس کيږی.

pollution right **د ککړتيا حق**

دايوه اړتيا ده چې يو شمېر کسان کولای شي د جواز په لرلو سره د يوه ضروري فعاليت يا کاروبار د ترسره کولو په خاطر ککړونکي فکتورونه په کار

اودنفوسو وده يې د طبيعي سرچينو د ودې او د غذايي توکو د توليد په نسبت ډېر زيات او په يو مربع کيلو متر کې ډير ګڼ نفوس ميشت وي.

population growth rate

د وګړو د زياتوالي اندول

په يوه هېواد کې په يوه ځانګړې دوره (معمولاً يوه کال) کې په وګړو کې هغه اندازه زياتوالی دی چې په هرو زرو تنو کې ليدل کېږي او پايله يې په سلنه ښودل کېږي. دغه زياتوالی نوي زېږېدلي ماشومان اونوي راغلي وګړي (مهاجرين) دي چې له هغو څخه د مړينو شمېر او له هېواد څخه وتلي وګړي منفي کېږي.

population policy **د نفوسو پاليسي**

هېوادونه د نورو پاليسو ترڅنګ دو ګړو په هکله هم ځانګړي سياستونه لري، د بېلګې په توګه د نفوسو د کيفيت پاليسي (روغتيا، ښوونه او روزنه او د مهارتونو لوړول)، د نفوسو ميشت کول (په هغو سيمو کې چې په يو مربع کيلو متر کې لږ شمېرو ګړي اوسېږي په دغو ځايونو کې دوګړو د ميشت کولو هڅونه)، د وګړو دشمېر مطالعات، د کورنۍ پلان جوړونه، د واده د عمرټاکنه، د ښځو د روغتيا ښه کول او داسې نور تدابير.

port of entry **ورودي بندر**

هغه بندرونه چې د وارداتو د معاملاتو په خاطر د ګمرک د ځانګې لرونکې وي او له واردو شويو اجناسو څخه محصول اخلي.

د بېلګې په توګه د هندوستان د ګنګا په سيمه کې د نفوسو ګڼوالی په يو مربع کيلو متر کې ۵۰۰ تنه دی، خو دشمالي امريکا ځينو سيمو کې صرف پنځه تنه دی. په مصر کې په سلو کې ۹۸ وګړي ددغه هېواد يوازې د رې سلنه خاوره (مساحت) کې ژوند کوي. په دې توګه دنفوسو ګڼوالی يو نسبي مفهوم دی، چې له يوې سيمې تر بلې توپير کوي او په اوسط ډول سنجول کېږي. دغه ګڼوالی د مساعدو اقتصادي شرايطو اقليم،تجارتي، کرنيزو، امنيتي، سياسي، کلتوري او نورو ښېګڼو له امله دی.

population distribution **د نفوسو وېش**

د لته موخه د نفوسو نسبي وېش دی، چې په سلنې سره ښودل کېږي او د ټول هېواد د نفوسو په پرتله سنجش کېږي. د بېلګې په توګه که وغواړو د هرات د نفوسو سلنه نظر ټول هېواد ته وښيو، ليکو چې:

د هرات د نفوسو نسبي وېش

$$100x \frac{\text{د هرات نفوس}}{\text{د افغانستان ټول نفوس}} =$$

کليوالي او ښاري نفوس، کوچيان او ميشت نفوس، ذکور او اناث هم په همدې طريقه سنجش کېږي، د بېلګې په توګه د ۱۳٦۸ کال د ارقامو له مخې د ټول هېواد کليوالي نفوس نسبي ويش په سلو کې ۹۷، ۸۱ او د ښاري نفوس وېش په سلو کې ۱، ۱۸ او بيا په ټول ښاري نفوس کې يوازې دکابل د ښار نفوس په سلو کې ۱۹، ۵۳ و.

population explosion **د نفوسو چاودنه**

په يو هېواد کې د نفوسو هغه وضعيت چې د زېږېدونو اندول يې د مړينو په پرتله ډېر زيات وي،

کینز ینیزم ویل کیږي چې د ده په لاره روان یا د نوموړي دنظریاتو پلویان دي.

لېږدول، ور وړل posting
کله چې د ثبت لومړنیو کتابونو څخه دلیجر مربوطه حسابونو ته معلومات انتقالېږي، دغه جریان ته posting ویل کېږي. هیره دې نه وي چې پوست کول او لېږدول په عمومي توګه ډېرو نورو مواردو کې هم کارول کېږي، لکه یو چا ته د مسیج پُست کول، خو په اقتصاد، په تېره محاسبه کې ځانګړې پورتنۍ معنالري.

بېوزلي poverty

د بېوزلۍ کرښه poverty line
هغه اندازه عاید چې یوه کورنۍ یې لري او له هغه څخه که ډېر لږ راکم شي نو دغه کورنۍ په بېوزلو کې وشمېرل شي. د یوې کورنۍ د حد اقل ژوندی پاتې کیدو په اندازه عاید.

د وکالت واک power of attorney
هغه صلاحیت نامه یا واکلیک چې یو چاته ورکول کېږي، او هغه بیا د یو بل چا په وکالت او استازیتوب عمل کولای شي. دغه واک که په بشپړ ډول وي، نو د وکالت لرونکی په شخصي چارو کې هم د بل چا په وکالت عمل او پرېکړې کولای شي، خو که چېرې دغه واک په محدود ډول وي، نو د واکلیک لرونکی

د مالي وسایلو مجموعه portfolio
د بېلابېلو شتمنیو هغه مجموعه چې د یوه ځانګړي مالک مال وي. په دې کې بهادار اسناد، نغدي پیسې، سره زرو ونډې او نوره پانګه یعنی ټول مالی وسایل راځي.

portfolio management
د بها لرونکو اسنادو مدیریت
په اقتصاد او بانکی چارو کی هغه شیوه چی په هغی سره بها لرونکی پانې، د هغو دوران، معاملات، په هغو باندی پانګونه او نوری چاری تنظیم او سوق کیږی.

post industrialization
له صنعتي کېدو وروسته دوره
د هېواد له صنعتي کېدو وروسته، اقتصادي پرمختیا او په اقتصاد کې راپېښې شوی بدلون دی. معمولاً د دې دورې یوه نښه داده، چې دغه هېواد له اقتصادي پلوه په پښو درېږي، واردات یې کمېږي، د خامو توکیو پروسس یې ښه کېږي او تر ټولو مهمه دا چې په اقتصاد کې د خدماتو ونډه او د هغو کیفیت اوچتوالی مومي.

د کېنز پلویان post keynesianism
جان مینارد کینز John Maynard Keynes (1883- 1946)د اقتصاد په برخه کی د ځانګړو نظریاتو لرونکی او د ځو موډلونو ښودونکی و. له ده څخه وروسته ټولو هغو اقتصاد پوهانو ته پست

وروسته پاتې هېواد کې تکنالوژيکي پرمختک واقعي مزد نشي زياتولی، د دې پرځای د بيو په کمښت اغېزه لرلای شي. په تېره بيا تکنالوژيکي پرمختک له پرمختللو هېوادو څخه د وارداتي اجناسو په پرتله د صادراتي اجناسو بيه راکموي. له بده مرغه دغه تبادله د نومړي پرمختيايي هېواد په زيان ده او د دې ګټه د پرمختلي صنعتي هېواد ته ورځي، نو ځکه بايد پرمختيايي هېواد دی خبرې ته ډېر ځير وي. دوی بايد د تکنالوژيکي پرمختيا په صورت کې فوراً خپل کورني توليدات او محصولات حمايه کړي او د صنعتي وارداتي اجناسو په تعويض اقدام وکړي او پرې نږدي چې مشابه اجناس وارد شي. پرمختللو هېوادو کې د پرمختيايي هېوادو صنعتي اجناسو ته تقاضا کمه وي، خو پرمختيايي هېوادو کې د پرمختللو هېوادو توليداتو ته لېوالتيا ډېره وي، نو ځکه ممکن دوی د بهرنيو ورکړو اويا هم د اسعارو له زيان سره مخامخ شي. خو ګڼ شمېر نورو اقتصاد پوهانو د پريبيش دغه نظريه يوه فرضيه بللې ده او ويلې يې دي چې لا هم دغه نظريه چېرته تجربه شوې نه ده، بلکې پرمختيايي هېوادونه کولای شي په ښه توګه خپل تکنالوژيکي پرمختګ ته دوام ورکړي. دوی وايي چې دا اصلاً يو شمېر سياسي او نور اقتصادي لاملونه دي چې يو پرمختيايي هېواد د بهرنيوورکړو په برخه کې له ګډوډۍ او د اسعارو له زيان سره مخامخ کوي، نه صرف په ښودل شويو ساحاتو کې مثلاً مالي او اقتصادي برخو کې عمل او پريکړې کولای شي.

د پلان، برنامې او بوديجې جوړولو سيستم PPBS

د (Planning Programming Budgeting System)لنډيز دی، داهغه اقتصادی او اجتماعی سيستم دی چی چاری د پلان او پروګرامونو په اساس چی لازمه بودجه ورته سنجول شوی وی پرمخ ځي. اوس ډيرو هيوادو کی PPBSمعمول دی او له پورته ښکته خواته او له ښکته پورته خواته (له مرکز څخه تر ولايتونو او ولسواليو او له ولسواليو او ولايتونو تر مرکز) په ارتباط او تفاهم دغه سيستم تطبيق کيږی.

د پرې بېس تېزس **prebish thesis**

دنامتو عالم او اقتصاد پوه، پريبيش نظريه د(Prebisch SingerThesis) په نوم هم شهرت لری. نومړی د پرمختيايي هېوادو په هکله ژورې علمي ليکنې کړي دي. دپرمختيايي اقتصاد څېړونکو او پوهانو ته ضروري ده چې د هغه په دغه تيز او نظريه باندې پوه وي. پريبيش وايي: په پرمختللو هېوادو کې تکنالوژيکي ترقي او پرمختيا د کارګرانو د مزدونو د لوړېدو او د ژوند د کچې د ښه کېدو لامل کېږي، خو د اجناسو بيې نه راټيټېږي. د دې پرځای يوه اندازه توليد شوي اجناس بهر ته صادرېږي، خو په يوه پرمختيايي يا

همداسې هم که چېرې د یوه کلي شورا په کلي کې د کرکټ د لوبو د ډگر په پرتله د ښوونځي جوړول غوره کړي، نو ثابته شوه چې دوی ته د کرکټ په پرتله د ښوونځي مطلوبیت مهم بریښي. په یوه سیمه کې که خلک د وړینو جامو عرضه کول د نازکو جامو په پرتله غوره بولي، معنا یې داده چې دا سیمه سړه هوا لري. په دې توگه مطلوبیت د جنس، خدمت، پروژې، طرحې یا بل تصمیم لپاره رجحان ټاکي. اقتصاد پوهان غواړي د یو جنس یا خدمت له عرضې مخکې په preference revelation ځان پوه کړي.

پېش پرداختونه **prepayment**

مخکې ترلگښت څخه ورکړې. هغه مصارف چې په نقدي توگه مخکې تردې چې استفاده ورڅخه شوې وي ورکول کېږي اویا هم د شتمنۍ په توگه ثبت کېږي، یا هم هغه عواید چې له حصول څخه مخکې د طلباتو په توگه ثبت شوی وي.

اوسنۍ ارزښت **present value**

د اوسني مهال په ارزښت هغه اندازه پیسې به چې په راتلونکي کې ترلاسه شي. دغه محاسبه او اصطلاح په پانگونو او د پروژو په تحلیل کې استعمالېږي، چې ورڅخه څرگنده شي چې له ټاکلي پانگې او پر وژې څخه به په څو راتلونکو کلونو کې څومره گټه وشي. البته د راتلونکی ارزښت اندازه د اوسني له مخې ټاکل کېږي. کومې نغدې پیسې چې نن یې لرو، له هغو پیسو

تکنالوژیکی پرمختیا! یو شمیر نور اقتصاد پوهان وایی چې که چیرې د پرمختیایی هیوادو د تکنالوژکی پرمختیا مدیریت ښه پرمخ بوتلل شي، د دوی اقتصاد به ډېره ښه وده ولري او لږ وخت کې به ترقي وکړي. ده د لومړنیو یا خامو توکو او پروسس شویو موادو د بیو او د وروسته پاتې هیوادونو د تجارت په هکله هم ډېر غوره نظریات څرگند کړي دي.

غوره توب **preference**

غوره توب او رجحان د بازار نظام کې د مستهلک او عرضه کوونکي له پلوه توپیر مومي. د مشتري یا مستهلک رجحان د جنس او خدماتو کیفیت وي، خو د عرضه کوونکي رجحان نافعیت دی. په پروژه کې هم غوره توب توپیر مومي. په مجموع کې غوره والی (pre ference) یوه په زړه پورې ښکارنده ده، چې په اقتصاد کې د تحلیلونو یو اړخ جوړوي. ددې خبرې سپینول چې یو جنس، طرح، خدمت، پېښه، د پروژې ډول، لگښت یا بل څه، په څه ډول سره غوره کېږي او تر (preference) لاندې راځي او دا چې په څه ډول سره غوره کول لومړیتوبونو کې راوستل کېږي، دا د وگړي دنظر له مخې توپیر کوي. د بېلگې په توگه که زمرک پو څه تر شېدو څخه غوره وبولي، نو پایله یې دا راوځي چې زمرک له پوځي څخه د شیدو په پرتله د زیات مطلوبیت هیله لري.

یو حالت هغه مهال رامنځته کېږي، چې یو تولیدوونکی خپله ګټه اعظمي کړي، دا هغه پالیسي ده چې مولد یا پلورونکی عین تولیدات په بېلابېلو پیریدونکو باندې په بېلابېلو بیو وپلوري.

price index **د بیې شاخص**

دغه شاخص د قیمتونو یا بیو په تحلیل کې یو معیار دی، چې په یوه ټاکلي وخت (دوره) کې نظر یوه بل تیر یا راتلونکي وخت (دورې) ته په منځني ډول د یوه جنس یا د اجناسو دیوه ګروپ پرتله کول اوپه هغو کې نسبي بدلون رانښیي.

price stability **د بیو ثبات**

په یوه اقتصاد کې هغه نسبي ښه وضعیت چې په منځني ډول په بیو کې بدلونونه او نوسانات موجود نه وي یا ډېر لږ بدلون ولیدل شي.

price system **د بیو سیستم**

هغه نظام او طرز دی چې په هغه کې تولید شوي اجناس د هغو بیو په اثر چې مستهلکین په مجموعي توګه حاضر دي، چې هغه ورکړي، یا په دغو منل شویو بیو اجناس وپیري.

price war **د بیو جګړه**

هغه ډېره کلکه سیالي چې د پلورونکو ترمنځ د بیو د زیات کمښت په وسیله رامنځته کېږي، یو وړاندې کوونکی بیه راکموي، بل هم اړ کېږي، چې بیه راټیټه کړي، ان دا چې ځینې وختونه ځینې پکې له زیان او مالي تاوان سره مخامخ کېږي او کسب او کار یې په ټپه دربېږي.

ډېره زیات ارزښت لري چې راتلونکې کې به یې ولرو، دا ځکه چې د نن ورځې په نغدو پیسو باندې داسې پانګونه کولای شو، چې موږ ته یو څه ګټه په لاس راکوي اوپه اصلي پیسو نورې هم ور اضافه کېږي، نو راتلونکی پیسې د راتلونکو پیسو له تنزیل (discount) سره برابرې دي.

prestige good **تجملي یا نمایشي جنس**

هغه اجناس چې د هغو لګښت د هغوی د ډېرې لوړې بیې، فیشن او تجمل لپاره وي. د بېلګې په توګه الماس یا نور جواهرات د ننداري او سینګار لپاره. دغه ډول اجناس د لوکسو اجناسو سره ورته والی لري.

price **بیه**

د یوه جنس یا خدمت د ارزښت ښودل په پولې بڼه، Price یا بیه (قیمت) ده. دا هغه نقطه ده، چې عرضه کوونکي او تقاضا کوونکی ور باندې توافق کوی، نو ځکه یې د مرکزي اقتصاد په پرتله په ازاد یا نیمه ازاد بازار کې رول زیات دی. په بله وینا، بیه هغه ډېره عامه کلمه ده چې موږ یې هره ورځ داشیاوو دارزښت د معلوملو په هکله استعمالوو. له دې څخه موخه هغه اندازه پیسې دي چې په مارکېټ کې یې د یوه جنس یا یو معین مقدار خدمت په وړاندې باید تادیه کړو.

price discrimination **تبعیضي بیه**

هغه ډول بیې دي چې سره ورته اجناسو یا کټ مټ جنس ته د لګښت له مخې یا د نورو لاملونو له مخې په بېلابېله توګه ټاکل کېږي. د بیو د توپیر

هيله د خصوصي وګړو په واسطه فعاله شوې او انفرادي متشبثين يې چلوي.

خصوصي ملکيت **private property**

يوه شخص پورې تړلې ځانګړې ملکيت (شتمني). ديوه حقوقي يا حقيقي شخص هغه شمتني چې د قانون له مخې يې اداره کوي او استفاده ورڅخه کوي.

خصوصي برخه **Private sector**

د يوه هېواد د اقتصاد هغه برخه چې د دولت ترسيده کنترول لاندې نه وي، خو د وضع شويو قوانينو له مخې په کاروبار بوخت وي. په دې برخه کې له انتفاعي تصديو او کارځايونو پرته ځينې وخت غير انتفاعي چارې هم پرمخ بيول کېږي. د دې بالمقابل public sector يا عامه او دولتي سکتور دی چې د ټولې ټولنې لپاره خدمات عرضه کوي او کېداې شي ځينې انتفاعي کارځايونه هم ولري، کله چې خصوصي سکتور دهغو پرمخ بيولو ته نه وي حاضر.

خصوصي کول **privatization**

خصوصي ملکيت هغه دی چې عامه ملکيت نه وي اونه هم د دولت تر مديريت لاندې وي، بلکې دا ديو وګړي مال دی چې په خپله خوښه يې کاروي. د بېلګې په توګه يو خصوصي شرکت يا کارځای(private company)هغه اقتصادي واحد دی چې د انفرادی خصوصی وګړو په لاس کې وي او مديريت، تشکيل، بودجه، پلان او نورې چارې يې هم د دولت په لاس کې نه، بلکې

د اغېزمنتوب اصل **principles of efficiency**

په اقتصادی تحليلونو کی ډيره مهمه ده چې توليد، لګښتونه، پانګه، تکنالوژی، مديريت او نور فکتورونه اغيزمنتوب ولری، نو د نورو اصولو (لکه د مزيت اصل، د کيفيت اصل، د بشپړوالی اصل او نورو) تر څنګ د اغيزمنتوب اصل يو مهم شرط دی.

لومړيتوب **priority**

په اقتصاد کې لومړيتوبونه هغو عاجلو او ضروري اقداماتو او اړتياووته وايي چې په سيده توګه د خلکو تقاضا ته ځواب وايي. د پروژو په تحليل کې دعامه خدماتو (روغتيا، زده کړې، ترانسپورت) سکتورونو ته لومړيتوب ويل کېږي. په مصرفي تو کو کې د فزيو لوژيکي اړتيا ځواب ويونکی لومړيتوب کې راځي. هغه څه چې د نورو په پرتله بايد لومړی اجرا، توليد، عرضه، اويا په برنامه کې شامل شي.

لومړيتوب ټاکنه **priority setting**

د يوه کار، اقدام، پروژې يا پرېکړې لپاره د اړتيا وو او لازمه ګامونو داسې ښودل چې په ترتيب سره وي. د چارو داسې سمبالول چې مهم او لوی کارونه لومړی او بيا ورپسې په ترتيب سره فرعي په پام کې ونيول شي.

خصوصي تصدی **private enterprise**

هغه د شخصی مالکيت تشبث، فابريکه او کارځای چې د خصوصي پانګې اچونې له مخې کار کوي. هغه اقتصادي فعاليتځايونه چې د خصوصي ګټې په

چارې او د بهرنيو اړيکو اوپاليسي جوړول، دهيوادسياسی دريځ پياوړی کول، چاپيريال ساتنه، د طبيعي منابعو مديريت او نورې مهمې برخې پرمخ بيايي.

جايزه **prize**

هغه مادي يا معنوي عوض او هڅوونکي فکتور چې ځينې پلورونکي، مغازې او مولدين يې د پيريدونکو لپاره په پام کې نيسي. هغه جايزه چې د تصديو مديران يې، د کار کوونکو د هڅونې لپاره د اصلي معاش او مزد ترڅنګ په پام کې نيسي. ځينې وخت يو شمېر توليدي کمپنۍ په هرو سلو کارتنونو،درجنو يا توليد کې په يوه کې يو قيمتي جنس، مثلاً ساعت، د سرو زرو ګوتمۍ يا بل څه د جايزې په توګه ږدي، چې په تصادفي توګه پيريدونکو ته ورسېږي، او مارکېټ کې د دغې کمپنۍ توليدات د دغې جايزې له امله زيات وپلورل شي.

احتمالات **probability**

داحتمال مفهوم او تعريف اسانه او ساده نه دی، دا ځکه چې په خپله د (احتمال) څرګندول يو مشکل کار دی. احتمال د چانس او تصادف سره مترادفه اصطلاح ده؛ مثلاً مور په ورځنيو خبرو اترو کې هم د ا اصطلاح کاروو، د بېلګې په ډول وايو چې لومړی زده کوونکی صرف پنځوس په سلو کې د کاميابۍ چانس لري، يا که چېرې دويم شاګرد د ازموينې څخه مخکې خپل درسونه ښو ځله ولولي يا يې ښه زده کړي وای، د کاميابۍ چانس يې په سلو کې نوی و. دغه وړاند وينې او قضاوت

خصوصي وي. تجربو ښودلي چې خصوصي سکتور له منابعو څخه اعظمي استفاده کوي او نوښت يې ډېر وي. خصوصي سکتور وار په وار د خدماتو او اجناسو په عرضه کې نوې ځانګې ايجادوي او اقتصاد دغوړېدو خواته بيايي، نو ځکه د شلمې پېړۍ له اتيايمو کلونو وروسته خصوصي کولو ته پاملرنه وشوه. خصوصي کول هغه پروسه ده چې دولت يو شمېر توليدي کارځايونه او تشبثات دقانون له مخې د يو شمېر شرايطو او اصولو سره سم خصوصي سکتور ته سپاري. د بېلګې په توګه دولت په داسې سيمو کې چې هلته نفوس مېشت نه وي، خو توليدي منابع موجودې وي پانګه اچونه کوي او يو شمېر فعاليتونه پيل کوي، کله چې دغه ځای کې کار ځواک وروزل شو او توليدات يې وپېژندل شول، هغه د پيسو يا بيې په بدل کې خصوصي سکتور ته سپاري. په دې توګه دغې سيمې ته له نورو ګڼ مېشته سيمو څخه نفوس ورلېږدوي او وار په وار منابع په غوره ښه په کار اچول کېږي. خصوصي سکتور ژمنه کوي چې اړونده توليدي برخه به د بل مقصد لپاره نه کاروي، بلکې د تصدۍ او کارځای اصلي چارې به پرمخ بيايي. په دې توګه نن ورځ دولتونو د کوچنيو کاروبارونو برخه خصوصي سکتور ته پرېښې او دولت نور مهم مسايل لکه امنيت، د قانون جوړول او نافذول، علمي څېړنې، عمومي کلتوري پرمختيا، سياسي

کې افراط ته نه استعمالېږي. کله چې دکفایت له بریده زیاته مالي شمتني او پیسې مصرف شی، اسراف بلل کېږي، چې له اقتصادي اصولو سره په تضاد کې ده.

producing sector **تولېدوونکي**

هغه تصدی، فابریکې او کار ځایونه چې د ټولنې د اړتیا لپاره اجناس او خدمات تولیدوي او مولد فعالیتونه پرمخ بیايي په دې برخه کې شمېرل کېږي. په دې کې هم عامه او هم خصوصي دواړه راځي، د دوی اجناس او خدمات د ټولنې له خوا مصرف او د خلکو اړتیاوې پوره کوي.

product **تولید**

هر هغه څه چې د تولیدي پروسې په پایله کې د ټولنې، مشتریانو او پام وړ ګروپونو لپاره رامنځته او د مطلوبیت لرونکی وي.

product costs **د تولید مصارف**

هغه مصرف چې مطلقاً د تولید پروسه کې شوی. هغه لګښتونه چې په اسانه او څرګند ډول تولیداتو ته راجع کېږي.

Production **تولید**

د مادي نعماتو د ظرفیت زیاتول. د بشري غوښتنو او اړتیاوو د پوره کولو په خاطر داجناسو رامنځته کول او په دې برخه کې د خدماتو چمتو کول. دانساني غوښتنو دارضا په خاطر د مطلوبیت ایجاد (دوخت، ځای، بنې او تصرف یا مالکیت له پلوه).

دوه بنسټونه لري؛ یو یې ذهني احتمال، بل یې تجربي احتمال،چې Apriorig & Experimentalpr ګڼل کېږي، په حقیقت کې همدا تجربي احتمال علمي اساس لري چې د یو شمېر معینو قواعدو او تجاربو پر بنسټ صورت نیسي- او همدا موږ ته راښودلای شي، چې په عمل (پرکتیک) کې د یوه امکان ترسره کېدل څومره محتمل دی، دا هم په احتمالاتو کې راځي، چې آیا د یو امکان ترسره کېدل په څو ډولونو او څو بڼو کېدون لري؟ دا هم احتمال ګڼل کېږي، چې د یوې پېښې ثقه والی او نا ثقه والی ثابت شي، په دې ډول احتمالات تقریباً څو سوالونو ته ځواب ویونکی دی.

الف) کله چې د یوې پېښې څخه څو، څو پایلې زېږېدلای شي.

ب) د یوه امکان ترسره کېدل له څو لارو.

ج) له دوو امکاناتو صرف یو یې واقع کېدل.

د) له ډېرو پېښو هرو مرو د یوې یا څو محدودو پېښو واقع کېدل.

د پورته او هغو ته ورته نورو سوالونو لپاره ځواب موندل داحتمالات قواعدواودهغو حل پورې اړه لري.

procural **چمتو کول**

هغه هڅه او فعالیت چې د اړتیا وړ اجناس چمتو او وپیرودل شي. د دغې پروسې جریان ته procurement یا تدارک او تامینول هم ویل کېږي.

Prodigality **اسراف**

له ټاکلي برید څخه ډېر زیات لګښت. دغه اصطلاح زیاتره د مال او پیسو د زیات لګښت په هکله استعمالېږي، حال دا چې په ډېرو نورو چارو

توګه د عواملو پیچلي کېدل او د تولید تنوع دغه معادله یا تابع له ساده شکل څخه پیچلي شکل ته اړوي او عوامل توان پیدا کولای شي. معمولاً موږ د دې له مخې د خپل تولید د امکاناتو منحنی production possibilities curve موندلای شو، دا هغه منحني دی چې د تولیدي ټولو ترکیباتو ښودونکی دی. دلته مهمه داده چې موږ د تولیدي منابعو ثابت مقدار اویا هم د دغو منابعو اغېزمن کارول په پام کې ونیسو.

د تولید مدیریت **production management**

د تولید د پروسی تنظیم، پلانول او په دغې پروسه کی د انسانی او مادی سرچینو داسی سوق کول چی تولیدی اهداف ترلاسه شي.

ګټه **profit**

د مدیر د مدیریت او تدبیر په وړاندې ورکړه چې د نا معلوم حالت تحمل کول، تصمیم نیول او د پروسې رهبري په غاړه لري. په عامه توګه ګټه هر هغه باقیمانده مقدار پیسو یا بل ارزښت ته ویل کېږي، چې له مصرف څخه پاتې شوی وي، خو دلته موخه د تولید د پروسې د مدیریتي مهارت یاد مثبتو خدماتو پاداش دی.

program evaluation and reviewtechnique (PERT)

د پروګرام ارزونه او د بیا کتنې تخنیک

دپروژو په مدیریت کې ورته Program Evaluation and Review Technique وایی او لنډیزیېPERT دی، چی د پروژو تطبیق کی ډېر اهمیت لری. دا هغه تصویري روش دی، چې د

د تولید تابع **production function**

د تولید تابع په تېره بیا کوچني اقتصاد کې مهمه ده. تولیدي تصدۍ دا په پام کې نیسي چې د څومره تولیدي عواملو په کوم ترکیب سره څومره محصول ترلاسه کېږي. په دې توګه د تولید تابع(production function) د محصول د تولید او د تولیدي عواملو ترمنځ اړیکې ته ویل کېږي، چې عمومي معادله یې داسې ده:

Q=f (L,k,t,x)

دلته

- Q د محصول مقدار
- L کار ځواک
- K پانګه
- t تکنالوژي
- X یو شمېر نور عوامل (لکه خام توکي: لرګي، فلز، سره اوبه...).

باید په یاد وساتو چې که چېرې موږ په لوی اقتصاد کې خبرې کوو، بیا هم همدا معادله نشو هېرولای، خو توپیر دادی، چې په ملي اقتصاد کې به (Q) د یوه کار ځای د محصول اندازه نه، بلکې د اقتصاد ټول تولید وي، او پاتې نور عوامل به هم د ټول لوی اقتصاد عوامل وي. که چېرې دغه تابع صرف د یو جنس یا یوه خدمت لپاره کارول کېږي، پورتنۍ بڼه باندې ښودل کېږي، خو تولیدات هم جنسه او یو شانته نه وي، بلکې متنوع وي. دلته عامل ته د (n) طاقت یا توان ورکول کېږي، n به داجناسو شمېر ښکاره کوي، د بېلګې په تو ګه k^n به لیکو په دې

طریقي موخه دپروژې په (output) پایله یاتولید کې د هرډول څنډ اصغري حد ته رسول دي.په دې تخنیک سره دپروژې په مسیر کې دیره ښه همغږي رامنځته کیږي او د یوې طرحی بېلا بېلې برخې همزمان کیږي. یعنې دپروژې وخت نهایت

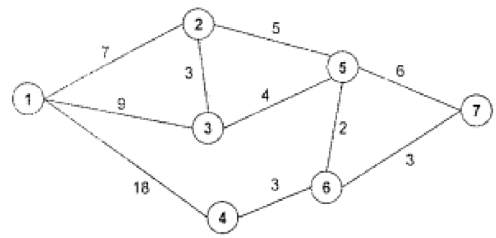

درجه کموي.دا یوډول تصویري برنامه ده چې شبکه یې بېلا بېلې بڼې لري. د(PERT) شبکې یوه ساده بېلگه دا ده:

مترقي مالیه **progressive tax**

مالیه یوه قانوني فردي او اجباري وکړه ده، چې مالیه ورکوونکې (مودې) یې له خپل عاید څخه د قانون له مخې دښودل شوی سلنې له مخې دولت ته د دولت د دندو د ښه پرمخ بیولو او دعامه چارو د پرمختگ لپاره ورکوي. مالیه بېلابېل ډولونه لري، چې یو ډول یې تصاعدي یا مترقي مالیه ده. دا د مالیې هغه وضعیت دې چې د عایداتو په زیاتېدو سره د مالیې د ورکړې سلنه هم لاپسې زیاتېږي. په گڼ شمېر لویدیزو هېوادونو کې اوس تصاعدی یا مترقی(progressive) مالیه رواج ده. په افغانستان کې له نیمی پیړی څخه دود شوې ده. هغه اقتصاد پوهان چې د عواید له برابراوالي سره علاقه لري، دغه ډول مالیه خوښوي

تاءخیر راکمولو او د وقفې په نظر کې نیول او د تولید په پروسه کې د متضادو ټکیو حل او د یوې طرح د بېلابېلو برخو همزمانه کول په بر کې لري. دغه روش د یوه هدف د تر لاسه کولو، د وخت ډېر دقیق ټاکل او د دغه وخت رالنډول دي. په بله وینا پرت د یوې برنامې په ترڅ کې د وخت سپما او کم مصرف لپاره ډېره غوره ده (PERT).په یوه شبکه لرونکي بڼه د زمان عامل داسې رهنمایي کوي، چې تر ممکنه حده څو هدفه په لږ وخت کې یا یو هدف په ممکن وخت کې تر لاسه شي. له همدې امله (PERT)ته شبکوي پلان جوړونه هم وایي. له دې امله چې پروژه په خپله یوه طرحه او د یو کار د پرمخ بیولو نقشه ده، چې باید عملي شي؛ نو د هغې د پایلو د معلومولو او د وخت د ټاکلو لپاره یوه پروگرام ته اړتیا ده. د پروژې مدیریت (Programming) کې بنسټیز رول لري، چې همدغه پروگرام د یوې شبکې په واسطه ارزیابي او کنټل کېږي. دلته پروگرام یوه کمپیوټري اصطلاح ده، چې د هغه په ترڅ کې عملي کېدونکي ارقام او د هغه شمېر او محاسبوي واحدونه ماشین ته ورکول کېږي او بیا یو- یو د هدایت ورکولو په اساس ورڅخه غوښتل کېږي. په بله وینا: د PERT شبکه د پام وړ پروژې یوه نقشه ده، چې په هغې سره پروژه ډېره ښه ارزیابي، کنترول او پلان کېږي. له دې امله چې دا د ټاکلو شکلونو او کرښو په واسطه انځور کېږي، نو دا هم په تصویري برنامو کې شمېرل کېږي. د ارزیابی او کنترول دغه طریقه د هغو کارونو انځورول دي، چې د هغو په اجراکولو سره موږ خپل تولیدي یا خدماتي هدف ته رسېږو. ددغه روش، تخنیک یا

فعالیت یا د فعالیتونو مجموعه ده چې د عواملو په لګولو سره له هغې څخه د اجناسو د تولید او یاهم د خدماتو د ترسره کولو توقع لرو.

پروژه او سمارټ **project and SMART**

د پروژو په تحلیل کې دی نامتو لنډیزمعنا دا ده چې:

S. هدف باید واضح او مشخص Specific وي.

M. په پلان کې د پروژو د ارزیابي لپاره واحدونه، اقدامات او تدابیر باید هر یو د اندازه کېدو وړ، (Measurable) وي.

A. ښودل شوي تدآبیر او د پروژې موخې د ترلاسه کېدو وړ (Attainable) وي، یعنې موږ د پلان او پروژو هغو تدابیرو ته پام واړوو، چې د ستراتیژی یاملې پلان او انکشافي اهدافو لپاره یې امکانات وي او دمحیطي شرایطو، منابعو، اجتماعي ضرورتونو او د پرسونل د مهارت له مخې یې ترلاسه کړای شو.

R. اهداف باید واقعي (Realistic) وي.

T. هر څه باید د وخت له مخې عیار شوي وي یعنې (Time Bounded) وي او د هدف د ترلاسه کولو لپاره د پروژې د پیل نېټه، د پای نېټه او د هر کار جداګانه وختونه څرګند وي.

د پروژې مدیریت **project management**

د پروژې مدیریت یعنې د پرسونلو او د پروژې د ټیم داسې رهبري، هماهنګ کول او تنظیمول چې په لاس کې د موجودو (مادي، مالي، فزیکي او غیر محسوسو) منابعو په غوره تخصیص سره په اسانه او لږ وخت کې ټاکل شویو اهدافو ته ورسېږي. یا په بله وینا: د پروژې

او دا د ټولنیز عدالت یوه نښه هم بولي. په تصاعدي(مترقی) (progressive taxation) مالیه ټاکنه کې د مالیه ورکوونکي اضافي عواید سنجول کېږي او بیا یې مالیه اخیستل کېږي، دغه سلنه د قانون له مخې ښودل کېږي.

پروژه **project**

هغه نقشه، طرح او ښودنه ده چې د پرمختیایي فعالیت او کار د ترسره کولو په خاطر چمتو شوي وي. د اقتصادي فعالیت یا فعالیتونو یو بشپړ واحد چې د یوه پلان یا پرمختیایي پراخه پروګرام یوه برخه وي. د فعالیت ډېر کوچنی واحد چې په ځانګړي ډول اداره، پلان، تمویل او تحلیل کېږي، یا د هغه اقتصادي فعالیت یا د فعالیتونو مجموعه چې له یوې خوا عواملو ته اړتیا لري او له بلې خوا موږ ته یوه پایله او نتیجه په لاس راکوي.

پروژه **project**

د (Project) لغوي مانا پراخول، رېښتیاني کول، د عمل ډګر ته راوستل او تحقق ورکول دي، چې د لاتیني ژبې له (Proiacere) څخه اخیستل شوې ده. په لاتیني کې Pro مخکې، له وړاندې او قبلي مانا لري او iacere د اچولو په مانا ده، یانې په مخکې اچول. ورو ورو په انګلیسي- ژبه کې د Project په بڼه اووښتې او په دري او پښتو ژبه ورته پروژه وایو. په اقتصاد کې پروژه د ټاکلې مودې په ترڅ کې د داسې هڅو ترلاسه لاندې نیول دي، چې یو ځانګړی تولید ورڅخه ترلاسه یا یو خدمت ترسره شي. په بله وینا، پروژه هغه اقتصادي

الف) د هغه فني هئیات د غړو بېلابېل نظریات چې له بېلابېلو کاري ساحو څخه راټول شوي وي، هغه دې منسجم او هماهنګ کړي.

ب) د پروژې د ګټورتوب یا مفیدیت د تثبیت ستونزه چې زیاتره وخت د سنجش کېدو وړ نه وي، باید حل کړي.

دلته بهٔ د یوې انجینری پروژې د ټیم یو ټیپیک جوړښت وګورو: فرضا د انجینری دغې پروژې ته د لازم شمېر ساینس پوهانو ترڅنګ انجینران، تخنیکران، نجاران، برقیان او داسې نور په کار وي.

البته د یوې دوا جوړونې پروژې، د یوې زراعتي پروژې او د یوې نساجي پروژې جوړښت هم همداسې فرض کولای شو. په دغه ټیم کې هر غړی داسې وظایف لري:

Project Engineer: هغه د خپل تخصص د تحلیل مسؤل دی لکه د نقشې، د ترمیم د مصارفو د تخمین (Cost estimates) کیفیت، د انجینری چاروکې بدلون راتګ او د اسنادو ترتیبول.

Manufacturing Engineer: د دغه انجینر دنده د تخنیکي کار پرمخ بیول او د اغېزمن تولید ترسره کول دي، چې د پروژې انجینر هغه ډیزاین کړی دی. دغه انجینر به د تولید جدول، د وسایلو چمتو کول او بیا په کار وړل او نورې تولیدي دندې او مراحل پرمخ بیایي.

Field Manager: دغه غړی د تولیدي پروسې د انسجام، حمایې او ازمایلو مسؤل دی او مشتري ته به تشرېحات او قناعت ورکوي.

مـدیریت (PM) (Project Managment) هغـه علـم او پوهه ده چې د پروژې پرسونل او منابع خپلې لارښوونې او کنترول لانـدې راولي او دا ټـول پـه دې‌لـه ډېـزه توګـه د پروژې د هدف خوا ته سوق کړي او په دې توګه عوامـل په حاصل بدل شي.

د پروژې ټیم **project team**

دا د یوې پروژې اساسي او مهم عنصر دی چې له انجینرانو، اقتصاد پوهانو، فني مشاورینو، باتجربه کار کوونکو او حقوقپوهانو څخه جوړ شوي دی. څومره چې یوه پروژه نوې او بېخي ځانګړې وي هغومره د پروژو د ټیم جوړولو کارستونزمن وي. دې ته فني هئیات هم وایي. څومره چې فني هئیات لایقه او دلوړ ظرفیت لرونکی وي، هغومره پروژه بریالۍ وي او د تحلیل کوونکي دنده اسانه وي. د فني هیئات یا د پروژې د ټیم مهم غړي په خپله د هغې رئیس (Manager) دی. د یوې پروژې رئیس باید دوه ډېرې مهمې ستونزې حل کړي:

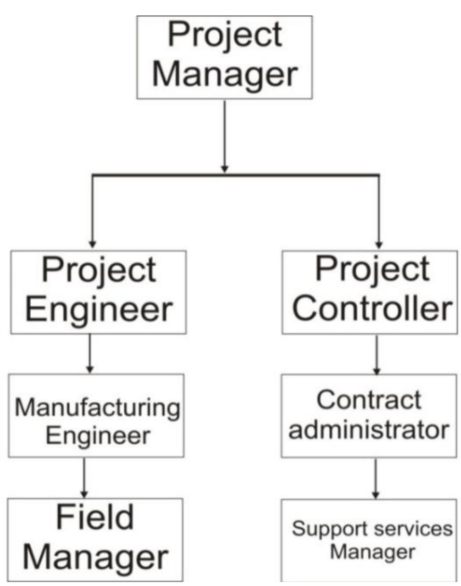

ځای کې استخداموي. د يوه معين وخت لپاره خپل ستاف کې يې متخصص شخص د ده خپل غړی دی، چې بايد دنده ورته داسې وسپاري چې پروژه په ډېر مطلوب شکل پرمخ ولاړه شي. پروژه کې يو څو تنه ډېر مهم او د دقت وړ دي.

- د پروژې پخواني او باتجربه غړي (د انجينري پروژه کې پاخه انجينران، د زراعت پروژه کې پاخه باتجربه زراعتي ماهرين او نور) کوم چې د اوږدې مودې په ترڅ کې يې له پروژې سره کار کړی دی.
- هغه کسان چې PM ورته په دوامدار ډول اړتيا لري او بايد رابطه ورسره ولري.
- هغه کسان چې د پروژې د ښه برياليتوب لپاره وړ مهارتونه لري. لکه د څانګو امرين.

وړاندوينه **projection**

د يوې پېښې، د يوې موضوع يا د راتلونکې وضيعت انځورول. د يو شمير ارقامو او معلوماتو پر اساس په راتلونکې کې د يوې مسئلې توضيح کول دی.

پرولتاريا **proletariat**

د اتلسمې پېړۍ پای او د نولسمې پېړۍ په پيل کې اروپا له ټولنيزې بېعدالتۍ سره مخامخ وه. ګڼ شمېر اقتصاد پوهانو د اقتصادي عدالت په هکله فکر کاوه. دوی ټولنيز طبقات په دوو برخو ووېشل: يو يې شتمنه طبقه وه چې ټول توليدي وسايل يې په واک کې وو، بله بېوزله طبقه چې دخپل کار په مقابل کې يې ورځنۍ ژوند پرمخ بيوه. دعلمي سوسياليزم اوسياسي اقتصاد مبادي، شتمن طبقات داسې

Contract Administrator: اداري به ټول دفتري اسناد پرمخ بيايي، هغه به محاسبه او ثبت کوي. دفترداري به کوي، بلونه به تصفيه کوي، حقوقي مسايل به حل کوي، مصارف تصفيه کوي او نوري هغه چارې به پرمخ بيايي چې د پروژې د اداري په اړه دي. اداري مدير لکه د پروژې د آرشيف په شان دی او د پروژې تاريخچه همدی جوړوي.

Project Controller: نوموړی د بودجې روزمره محاسبهٔ، مصارف، د کار پرمختګ، د پروژې عرضه، سرمايوي اړتياوې او نور ترسره کوي. هغه په منظم ډول راپورونه ترتيبوي او د پروژې مدير(PM) او د ټولې کمپنۍ کنترولر ته يې سپاري، که چېرې اداري د ټولې پروژې د تاريخ حيثيت غوره نه کړ؛ نو کنترولر به همدا حيثيت غوره کوي.

Support Services Manager: د پروژې د ټيم دغه غړی د توليد ملاتړ کوي. ارقام تحليلوي او د عمومي اداره کوونکي دنده پرمخ وړي، د پروژې انجينر او کنترولر به په سيده توګه PM ته خپل راپورونه وړاندې کوي. د پروژې ټول شپږ مامورين د پروژې له شعبې يا دفتر څخه بهر بوخت وي او خپل راپور PM ته ورکوي. PM د پروژې د دوران په ترڅ کې د پرسونلو اړتياوې تخمين او پوره کوي، دلته د دندې وېش (WBS) خپل اهميت پيداکوي تر څو د پروژې پېچلي جوړښت کې دندې وېشل د مهارتو له مخې وېشل شوي دي. که چېرې PM خپل تشکيل او پرسونل کې دننه ماهر شخص نه درلود، له بل ځای څخه يې چمتو کوي او هغه د ټاکلي وخت لپاره د پروژې مناسب

proposal وړاندیز

د یوه اقتصادی فعالیت او پروژی د اجرا په خاطر هغه تخنیکی سند دی چی د یو شمیر اجزاوو لرونکی وی او مربوطه مرجع، دونر او فنډ ورکوونکی ته استول کیږی، تر څو د دغه وړاندیز په کتو سره پروژه یا فعالیت منظور او بیا اجرا او عملی شی.

prospect لرلید

د راتلونکي په هکله یو عمومي انځور. د یوې اقتصادي ښکارندې دورنما. د اقتصاد او پرمختیا اوږده راتلونکې څېره.

prosper غوړیدا

عمومي کلمه ده، خو په اقتصادي بحثونو کې د ښه حالت ښودونکې ده، یعنې کله چې اقتصادي وضعیت مخ په ښه کېدو او د رونق په حال کې وي. د اقتصادي وضعیت د غوړیدا دوام prosperity یو پرمختیایي هدف دی چې ټولنه د هوساینې خواته بیایي.

Protect ملاتړ کول

کله چې دولت د مالیاتي تعرفې - گمرکي تدابیرو او نورو اقداماتو له لارې غواړي کورني صنایع پیاوړي کړي. د کاروبارونو،کورنیو پانگوالو او تولیدي تصدیو ملاتړ کول. د سیالي کوونکو مشابهو وارداتي اجناسو په وړاندې د کورنیو تولیداتوprotection او د هغو پیاوړي دریځ ساتل.

رانبیي: په فیوډالي ټولنو کې فیوډال شتمنه طبقه وه او بزگر بیوزله طبقه وه، خو د بورژوازي او پانگوالي نظام کې د فابریکې خاوند ته سرمایدار او کارگر ته پرولتر وویل شول. په دې توگه پرولتاریا په پانگوالي نظام کې هغه طبقه وه چې هیڅ ډول شتمني یې نه لرله، دوی د مزد په وړاندې د خپل کار ځواک عرضه کاو. په مارکسیستي نظریه کې د وی یوه استثمار کېدونکي طبقه او پانگوال استثمارگره طبقه تعریف شوي وه، چې وار په وار یې د دوی له کار څخه زیاته گټه ترلاسه کوله او د دوی د کار ساعتونه یې زیاتول ترڅو خپله گټه زیاته کړې. په دې توگه مارکسیستي ادبیاتو کې دغې نومٌونې دود وموند.

Promoter هڅوونکی تاسیس کوونکی

هغه څوک چې یو نوی اقتصادي کاروبار رامنځته کړي او نورو ته هم د کار انگېزه ورکړای شي.

Property ملکیت

د اقتصادي مادي او معنوي څیزونو په هکله دیو شخص (حقوقي او حقیقي) هغه حق چې د قانون له مخې یې د هغو د راتلونکو گټو په هکله لري. دلته څښتن کېدل یا لرل په پام کې نه دی، بلکې په خپله څیزونه یا اشیا د بحث موضوع ده.

property right د مالکیت حق

هغه واک چې یو شخص (حقیقي یا حکمي) یې پر یوه ملکیت لري. د مالکیت حق چې له ملکیت څخه د استفادې کولو جواز مالک ته ورکوي.

خصوصي لګښتونو سره په توپير کې دي. ځينې اقتصاد پوهان د اجناسو او خدماتو د پيرودنې لپاره لګښت، عامه لګښت بولي، دغه نور وروستي لګښتونه عامه نه بولي، دا ځکه چې د هغو ګټه بېرته په يوه بله بڼه خصوصي سکتور ته ور رسېږي، خو بيا هم زيات شمېر اقتصاد پوهان يې په همدا پورتنۍ بڼه پېژني.

عامه تمويل　　**public finance**

د حکومتي اداراتو ټول مالي عمليات. ددولت بودجه جوړول. ماليه ټولول. عامه سکتور کې د پيريدلو چارې. پوورنه او د پيسو په اړه نورې مديريتي چارې.

عامه اجناس　　**public good**

دولتي ياعامه خدمات او اجناس چې public commodity هم ورته ويل کېږي. ټول هغه خدمات او اقتصادي مالونه دي چې په وړيا ډول د دولت له خوا د عمومي استفادې لپاره د ټولنې د فلاح لپاره د وګړو په وا ک کې وي لکه عامه کتابتون،ترانسپورتی لاری، عامه پارکونه، موزيم، ښوونځی، د ترافيکو اشارې او نور. د يوه تن له خوا د هغو استفاده د نورو مخه نه نيسي، خو خصوصي اجناس هغه دي چې د يوه تن له خوا په استفادې سره بل هرو مرو ورڅخه بې برخې کېږي.

عامه ملکيت　　**public ownership**

ټول هغه ملکيتونه، تصدۍ، توليدي واحدونه او موسسات چې دولت پورې اړه ولري.

ملاتړ　　**protection**

د بهرنيو صنايعو د سيالي په وړاندې د کورنيو صنايعو او توليداتو د ساتنې په خاطر له بېلابېلو لارو، چارو او تدابيرو کار اخيستل، چې کورني توليدات حمايه شي، په تېره بيا يوه هېواد کې نوي رامنځته شوي صنايع چې لا تراوسه د بهرني رقابت په وړاندې تاب نه لري، نو د سيالۍ او ځواک تر پيدا کولو او لازم شهرت موندلو پورې بايد حمايه شي. همدارنګه د يوه بل هېواد دګمرکي تعرفو او خنډونو په وړاندې مقابله هم ملاتړ (protection) بلل کېږي. د کورنيو صنايعو هڅونه چې کورني توليدات پياوړي او پراخه شي، واردات کم شي او هېواد په ځان بسيا کېدو ته نژدې شي.

عامه لګښتونه　　**public expenditure**

په دې وروستيو کې عامه لګښتونو، عامه اجناسو (public goods)، عامه خدماتو او دعامه ادارې څخه ډېره يادونه کېږي. دا ټول د خصوصي لګښتونو، خصوصي اجناسو او خصوصي ادارې په وړاندې راځي. عامه لګښتونه د دولت له خوا په عامه چارو کې ترسره کېدونکي لګښتونه دي، لکه: د دولتي عامه خدماتو د ترسره کېدو لپاره ددولتي اداراتو پيرودنې، د ټولنېزې هوساينې او بېوزلو خلکو د هوساينې په خاطر سبسايدۍ، روغتيايي لګښتونه، رونيز و او کلتوري برخو کې ددولت لګښتونه، د بهرنيو پورو نو ورکړه، د ملي صنعت لپاره پانګه اچونه او داسې نور. دا ټول له

روزنی امکانات، روغتیایی آسانتیاوی او ګڼ شمیر نور چی د وګړو په هوساینه کی حتمی دی.

د پیریدلو توان **purchasing power**

د ټاکلو پیسو په ورکړې سره د یوې ټاکلې اندازې اجناسو او خدماتو پېرودل چې د بیو په بدلون سره د همدغو ټاکلو پیسو په وړاندې یا د ټاکلې اندازې اجناسو او خدماتو په اندازه یا کمه یا زیاته شي، همدغه توان چې پیسې کومه اندازه اجناس او خدمات ورباندې پیرودلی شي، دېته د پیریدلو توان ویل کېږي.

عامه خدمات **public services**

د ښوونې او روزنې، روغتیا، مخابراتو، ورزشي برخو او ګڼ شمېر نورو برخو کې هغه عمومي اجرائات او چوپړونه چې د دولت له خوا د ټولنې ټولو وګړولپاره، پرته له هر ډول توپیر ترسره کېږي.

عامه هوساینه **public welfare**

یوه نسبی اصطلاح ده چی له یوی ټولنی تر بلی او له یوه وخت څخه تر بل پوری توپیر کوی. دا د ژوند د کچی د یو شمیر معیارونو مهیا والی او شتون دی چی د وګړو هوساینه ښکاره کوی، لکه د څښلو د پاکو اوبو شتون، د سواد کچه، ټولنیز مصؤنیت، کافی خوراک، تفریح. د ښوونی او

Q

واحدونو، اقتصادی موسساتو، مشتریانو، پلورونکو او نورو څخه ځوابوي.

ژر نغده کېدونکې شتمني **quick assets**

هغه د لنډې مودې شتمني چې ډېر ژر په نغدو بدلېږي، لکه په خپله نغدي پیسې، پورونه او نور. په دې شتمني کې داسې شتمني نه راځي چې په لنډه موده کې او ډېر ژر نغدې نشي. د بېلگې په توگه په گودام کې پراته اجناس په دې کې نشي راتلای.

خلورمه برخه **quintile**

د اوسط د موندلو هغه طریقه چې ټول راټول شوی مشاهدات یا د ارقامو د یوه سیت اعداد په څلورو برخو ویشل کیږی، وروسته لومړی او دوهمه برخه یعنی ٪۲۵ مشاهدات لری غورځول کیږی ورپسی د لومړی برخی لوړ عدد او د دوهمی برخی ټیټ عدد یو بل سره جمع او په دوو تقسیم او په دی توگه اوسط ترلاسه کیږی.

ونډه محصول **quota-duty**

د دولت د ځانگړو خدمتونو په وړاندې حتمي ورکړې. محصول د دولت له خوا د سیده وړاندې کیدونکو خدماتو لپاره پاداش او دهغو جبران دی،

د پوښتنلیک لپاره معلومات **Q- data**

q-data یا questionnaire data هغه معلومات، ځوابونه او ارقام دي چې په یوه پوښتنلیک کې د سروې، څېړنې او معلوماتو ترلاسه کولو په خاطر ورکړل شوي وي. یا له پوښتنلیکونو څخه ترلاسه شوي ارقام او معلومات.

د کیفیت تصدیق **quality certificate**

هغه سند او پاڼه چې د یوه جنس څرنگوالی ښکاره کوي او دپیریدلو او پلورلو پرمهال کتل کېږي.

د کیفیت کنټرول **quality control**

هغه دنده چې واکمنه اداره، کمېټه، یا صلاحیت لرونکي دفتر او آمر یې د تولید، وارداتي اجناسو یا ترسره کېدونکو خدماتو د څرنگوالي په هکله ترسره کوي، چې اجناس او خدمات په زړه پورې او غوره والي سره دلاسرسي وړ وگرځي.

پوښتنلیک **questionnaire**

په اقتصادی مسئله کی د څیړنی او د یوه اقتصادی واقعیت د موندلو په موخه د هغو پوښتنو لست یا د پوښتنو مجموعه چی څیړونکی یی د تحلیل او ارزونی لپاره له مارکیټ، تولیدی

د نلونو د غځولو او نورو لپاره چې د یوې سیمې وګړي خپله ونډه پرې کوي.

لکه: د برېښنا محصول، دټیلفون، باسپورت، جوازسیر، لایسنس، دکار دجواز او نور و لپاره ورکړې. ونډه بیا د ناسیده ښیګڼو دجبران لپاره یوه برخه بیلول دي و لکه د سړکونو دپخولو، د اوبو

R

خېړنه او پرمختیا **R& D**

خېړنه او پرمختیا(Research and Development)د نن ورځې یوه کلیدي اصطلاح ده او په پورتنۍ بڼه یې ټوله نړۍ پېژني او د دغو دووتور"R&D " په معنا پوهېږي. لومړی (R) یعنې research یا علمي تحقیق او دوهم توری (D) یعنې Development پرمختیا. د اد پوهې، تکنالوژۍ او معلوماتو د زیاتولو په خاطر هڅې دي چې زیاتره د فکري کار په ردیف کې راځي. پایله یې اقتصادي وده، ټولنیزه هوساینه، ټولنیز عدالت، سوله،روغتیا او نورې د خیر- ښېګڼې موخې دي. ددغه ډګر کار کوونکو ته چې تر ټولو زیات ذکاوت او دقت ته اړتیا لري او یو درونډ فکري زیار بلل کېږي،نوځکه اوچت ارزښت ورکول کېږي. په اقتصاد کې خېړنه د فني وسایلو دچمتو کولو او د تولید د اضافه کولو لامل کېږي. R&D Capital هغه پانګه ده چې یوهېواد یې د څېړنې او پرمختیا په لاره کې لګوي، چې پرمختیایې او وروسته پاتې هېوادو کې په نشت برابر ده.

فاصله **rage**

له دې څخه موخه په احصائیه کې د ارقامو په سیټ کې د range پیدا کول وي. د ارقامو په سټ کې له کوچني څخه تر لوی پورې د اعدادو فاصله چې په (R) باندې یې ښکاره کوو:

$$R = Maxi._x - Mani._x$$

چانس **random**

تصادفي، د پچې په بڼه او په چانسي توګه د علمي څېړنې لپاره د نمونې غوره کول. هغه اعداد او ارقام او نمونه چې په تصادفي توګه له زیات شمېر ارقامو او مشاهداتو څخه غوره شي، د Random number په نوم يادېږي.

تصادفي نمونه **random sample**

د علمي څېړنو لپاهر نمونې اخیستوته اړتیا ده، نمونه اخیستل په بېلابېلو بڼو دی، لکه ښودل شوی یا سهمیوي نمونه quota sapmle سلسلوي، تصادفي او نور ډولونه. تصادفي هغه ده چې موږ د پام وړ نفوس څخه په چانسي ډول ځینې بېلګې را اخلو او تحلیل او مطالعې لاندې یې نیسو.

ترتیبول **rank order**

د ارقامو داسې ترتیبول چې د درجې، امتیاز، لومړیتوب یا یو بل معیار له مخې وي. د داسې ترتیبولو عمل ته Ranking ویل کېږي.

خام ارقام **raw date**

هغه اعداد او ارقام يا معلومات چې په ابتدايي بڼه راټول شوي او تراوسه پورې د پام وړ موخو دښودلويا هم دپيلو د ارائې لپاره صنف بندي او تحليل شوي نه وي،يا د تحليل او څېړنې لپاره راټول شوي ارقام اومعلومات.

خام توکي **raw materials**

هغه طبيعي او تر کار لاندې نه نيول شوي توکي چې صنعتي توليد کې ورڅخه کار اخلي او وروسته تر صنعتي پروسې څخه يې بڼه بدلون مومي.

بيا صادرول **re –export**

د يوه هېواد له خوا د واردو شويو اجناسو دوباره صادرول پرته له دې چې کوم بدلون پکې راولي يا کوم بل مفيديت ورباندې علاوه کړي.

اصلاح **re from**

اصلاح يوه دامداره پروسه ده، تل موجوده اوپه هرڅه کې ليدل کېږي. ريفورم داسې عقيده ده چې د ژوند ټول ډګرونه تل په پرله پسې توګه بدلونونو سره مخامخ بولي، خو هيڅکله اساسي او بنسټيز جوړښتونه، اصلي اصول او په هغو کې موجود نظم ترشک او بدلون لاندې نه راولي، بلکې صرف نبه والی ورکوي. اصلا ح غوښتونکو ته ريفوميست او اصلاح غوښتنې ته Reformism ويل کېږي.

کميابه **rare**

ډېرلږ پيدا کېدونکی. په لږه اندازه، نادر او محدوده. کمه اندازه.

نسبت **rate**

هغه انډول او تناسب ته ويل کېږي، چې دوه کمي (مقداري) پېښې او ښکارندې يو بل سره پرتله کوي. هغه نسبت چې په هغه کې د کسر صورت په يوه ځانګړې دوره کې پېښ شوی ارقام او د کسر مخرج په مجموع کې د ټولو ارقامو يوه ټولګه وي چې د هغو په تناسب د پام وړ عدد پيدا کوو. د بېلګې په توګه په يوه پروژه کې د هرو لسو تنو کارګرانو په سر يو يې باشی ټاکل کېږي، دې ته کارګر او باشي 1:10 نسبت ويل کېږي، يوه بله کې به ممکن دغه نسبت 1:20 وي.

rate of economic growth

د اقتصادي ودې انډول

د اقتصادي ودې داندازې ګړندوالی، د اقتصادې ودې نرخ او تناسب.

د تبادلې نسبت **ratio of exchange**

د دوو اجناسو بدلون يو بل سره. په اقتصادي بحثونوکې د يوه هېواد اويوه بل هېواد دپېرنې - پلورنې او دسوداګرې د تبادلې ترمنځ انډول. د بېلګې په توګه که يو هېواد د انګورو توليدوونکی دی، او بل د غنمو، نو آيا يو واحد انګور به د څو واحده غنمو سره تبادله کړي، دې ته د تبادلې نسبت وايي.

readmission agreement

د بېرته منلو موافقه لیک

کله چې یو هېواد د اسې تصمیم ونیسي چې مهاجر شخص یوه بل هېواد ته واستوي، نو تصمیم نیوونکي هېواد باید له هغه بل هېواد سره چې د غه مهاجر ور استوي، یو تړون ولرئ، د بېلګې په توګه که دوئ افغانستان سره داسې یو تړون ونه لري، ممکن افغانستان اخراج شوي افغانان ونه مني، خو دا ډول پېښې ډېر لږ لیدل شوي دي. معمولاً افغانستان نورو هېوادو ته د ا اجازه ورکوي، چې مهاجر افغانان بېرته افغانستان ته راواستوي، ان دا چې که یو افغان په دغه بل هېواد کې زېږېدلی هم وي او همالته ستر شوی وي، لکه په ایران او پاکستان کې دوئ افغانستان ته بېرته را استول کېدای شي، خو ایران او پاکستان نشي کولای، په زور سره مهاجر له خپلو هېوادو څخه راوباسي، په تېره بیا په داسې حال کې چې د مهاجر ټوله کورنۍ‌په ایران یا پاکستان کې وي. یو شمېر نور هېوادونه کولای شي چې افغانان بېرته هغه هېواد ته ورستانه کړي چې له هغه څخه دوئ دغه دربیم هېواد ته تللي دي، د بېلګې په توګه یو شمېر افغانان له یو نان او ایتالیا څخه بېرته ترکیې ته واستول شول.

real estate **نه لېږدېدونکی ملکیت**

حقیقي ملکیت یا نه لېږدېدونکي ملکیت هغه حق او ځمکې پورې تړلې سیمه او برخه چې په اسانۍ سر ه له ځمکې نه جلا کېږي، خو یو شخص (هم حقیقي هم حقوقي) ورباندې مالکیت ولري لکه کرنیزې ځمکې، باغ، کلا، سرای اونور.

real values **واقعي ارزښتونه**

په اقتصادي سنجشونو او احصائیوي تحلیلونو کې یوه ځانګړی اصطلاح ده. معمولاً د بېلابېلو اقتصادي دورو (کلونو) په ترځ کې د بیو له بدلونو سره سره دغه بیې تعدیل کېږي، یعنې دغه بیې د یو ټاکلې اوسني ارزښت له مخې اندازه کېږي. همدغه تعدیل کول د واقعي ارزښت د ټاکنې معنا لري.

real wage **حقیقي مزد**

هغومره پیسې چې په ریښتیا سره د هغه اندازې کار سره برابرې وي، چې کارګر نوموړی کار تر سره کړی او دغه پیسې ده ته ورکړل شوې وي.

rebate **تخفیف**

یو ډول تنزیل دی. هغه پیسې چې د ورکړل شویو پیسو څخه بیرته ستنې یا وګرځول شي یا یې معادل د تنزیل په بڼه واخیستل شي. دغه تخفیف یا کمښت د یوې زیاتې اندازې پیرودنې له امله مشتري ته منل کېږي.

Receipt **رسید**

یو لیکلی اعتراف دی او دا ورڅخه څرګندېږي، چې پیسې یا کوم بل مال اخیستل شوی دی.

همدغه ریفوم وروسته راپیل شو. افغانستان وروسته تر ۲۰۰۱ م. کال څخه له یوه لس کلن بحران څخه راووت. ډېرو هېوادو د خپلې اقتصادي پرمختیا په بهیر کې رکود، بحران او بې نظمي تجربه کړې ده.

reciprocal trade agreement

سوداګریز موافقه لیک

یوه داسې سوداګریزه موافقه چې هېوادونه یې یو بل سره د سوداګریزو امتیازاتو د برابرۍ په خاطر لاسلیک کوي. په دې توافق سره ددوی ترمنځ سوداګریز امتیازونه د ارزښت له مخې مساوي کېږي.

استرداد، د سرچینو رغول **reclamation**

عموماً په اقتصاد کې د طبیعي سرچینو را ژوندی کولو ته وایي. هغه سرچینې چې لا تر کار لاندې نه دي راغلي تر کار لاندې راوستل، د بېلګې په توګه شاړو ځمکو ته ویالې کیندل او د هغو تر کرنې لاندې راوستل. خصوصاً دغه اصطلاح په بانکي چارو کې هغه چک ته استعمالیږي چې د کتنې او کنټرول پرمهال تېروتنه پکې وموندل شي او د بېرته اصلاح یا بیخي رد کولو لپاره ریکلام شي.

بیا جوړول **reconstruction**

دیوه جوړښت له سره بیا رغاونه، مرمت کول.

ښه والی **recovery**

په اقتصادي بحثونو کې هغه وضعیت افاده کوي چې ښه والی پکې ولیدل شي او د سوداګرۍ د

رکود **recession**

په اقتصادي بېلابېلو دورو کې د اقتصادي ودې په بهیر کې بېلابېل حالات واقع کېدای شي، زیاتره وخت اقتصادي وده د رونق او غوړېدا په حالت کې وي، ځینې وخت له ډب کېدو او ځنډ سره مخامخ کېږي. همداسې هم سوداګریزې چارې اوتجارتي دورې ځینې وخت له ماتې سره مخامخ کېږي. همدا ډب او ماته چې کومه نقطه کې واقع شي له هغې وروسته رکود یا ځنډ بلل کېږي. ډېر مهمه ده چې وپوهېږو چې رکود recession د بحران په معنا نده. بحران Crisis یو ډېر شدید ټکان دی. یو بل وضعیت هم شته چې هغه ته disarrangement ویل کېږي، یعنې هغه حالت چې اقتصاد بې نظمه اوګډوډ وي. توپیر دادی چې په دریېم وضعیت کې د اقتصاد مدیریت ضعیف او بې برنامې دی، په نظم راوستو کې ناکام دی، خو په لومړي (رکود) او دوهم (بحران) کې بېلابېل زیات شمېر عوامل رول لري. یوه پرمختیایي هېواد ته ډېره مهمه ده چې له دغو دریو حالاتو څخه خپل اقتصاد وساتي. کله چې په ۱۹۳۰ م. کلونو کې په اروپا کې د اقتصاد د ډب کېدو حالت اوړد شو، نو په بحران بدل شو دغه بحران تر ۱۹۳٤ م. کال پورې وغځېد، د المان اقتصاد یې ډېر ټکنی کړ او ایله په ۱۹٤۸ م. کال کې وروسته تر یوه ریفورم څخه بېرته په غوړېدو شو. دالمان د اوسني پرمختلي اقتصاد تحول له

پاتې کېدل، خو په اقتصاد کې له دې څخه موخه او مقصد په توليد کې د حاصل په مقدار کې زياتوالی دی. دغه اصطلاح زياتره هغو مامورينواو کارگرانو ته هم استعمالېږي، چې د هغو لپاره کار شته، خو د کوم بل عامل له امله مثلاً د ناوړه چلند له امله له کار څخه گوښه کېږي. د کارگرانو د شمېر راکمول ممکن د تصدۍ د يوه محصول لپاره د تقاضا د کمښت پايله وي، يا ممکن د توليد د تخنيک د بدلون له امله وي. معمولاً پرمختللی تکنالوژي چې د انسان د کار زياته برخه په خپله په اتومات ډول پرمخ بيايي، د اضافه بستي لامل گرځي. اقتصادي بحرانونه او د خريد کمښت او د تقاضا را ټيټېدل د اضافه بستۍ لامل کېدای شي، مثلاً په ۲۰۰۸ م. کال کې د يوې امريکايي موټر جوړولو کمپنۍ څخه په زرگونو کارگران اضافه بست شول او داسې نور مثالونه.

refugee **بې کوره**

بې کوره مهاجر هغه څوک دی چې په زور سره له خپل هېواد څخه ايستل شوی وي، يا هم د ځانگړو شرايطو له مخې اړ شوی وي، چې له خپل هېواد څخه ووځي. يوه نړيوال قانون له شپيتو کالو څخه را په دې خوا د بې کوره مهاجر (اواره) يو تعريف کړی دی، چې دهغه په ترڅ کې يې اواره اوبې کوره مهاجر ښودلي دي. دغه قانون ته د جينوا کنوانسيون وايي، د نړۍ ۱۹٤ هېوادونو هغه لاسليک کړی دی، دغه قانون ليکي چې:

دورو په ترڅ کې يو داسې پړاو چې د عادي کېدو نښه وي. کله چې يوهېواد وروسته تر جگړې، شخړې او د اضطراري حالت څخه بېرته خپل اقتصاد په کار اچوي. دې ته Reconversion هم ويل کېږي، چې د وطن حالت بېرته عادي حالت سره برابروالی وومي (په طب کې recovery د روغتيا په رابطه استعمالېږي.)

redistribution **بيا وېش**

په يوه ټولنه کې د شتمنيو يا عوايدو د وېش د بدلون پروسه ده،چې د وگړو ترمنځ د عايدلېږدول په قصدي ډول وي. يا هم پاليسي داسې پرمخ بوتلل شي چې په هغې سره شتمني داسې لگول کېږي، چې پايله او گټې يې د ټولنې ټولو وگړو ته ورسېږي. د بېلگې په توگه په ډېر زيات عايد لرونکو تشبثاتو د اوچتې ماليې وضع کول او بيا د دغو مالياتو داسې مصرفول چې عامه خدمات وربانديې ښه شي او د ټولنې بيوزله خلکو ته يې هم خدمات ورسېږي، يا دوی ته د کار فرصتونه پيدا شي. دعايد بيا وېش نه يوازې د عدالت ډاډمنتيا، بلکې د عايد ډېر ښه مصرفول هم دی. بيا وېش زياتره وخت د شتمنۍ د وېش په معنا هم نه وي، بلکې مهمه دا ده چې د هغې د اثراتو او پايلو له مخې ترسره کېږي.

redundancy **اضافه بستي**

دغه مفهوم زياتره اداري اړخ لري، يعنې په يو علت سره د يو شمېر کارگرانو يا مامورينو له کار څخه

مهاجرينو په چارو کې د ملګرو ملتونو عالي کمشنري ده چې له افغانانو سره مرکه کوي او پرېکړه کوي که ربښتيا هم مهاجر وي نو دوی ته ځای پيدا کوي چې بل ځای کې واوسېږي، خو دا يو ستونزمن کار دی.

سيمه ييز بازار **regional market**

د يوې ټاکلی جغرافيايی ساحې دننه راکړه ورکړه او تجارتی اقتصادی معاملات. په يوی سيمی پوری محدود بازار.

سيمه ييزه سوداګري **regional trade**

د اجناسو او خدماتو هغه راکړه -ورکړه چی په يوه ټاکلی جغرافياوی ساحه کی تر سره کيږی. د يوې منطقی او سيمی په کچه تجارتی معاملات.

تنزيلي ماليه **regressive tax**

د ماليې ټاکنې يو داسې سيستم دی چې دماليې اندازه د مودي د عايد دزياتېدو سرچپه، کمېږي. يعنې څومره چې تر ماليې لاندې پيسو اندازه زياتېږي، ماليه يې کمېږي. دا د مترقيtaxation progressive برخلاف ماليه ټاکنه ده.

انتظام **regulation**

هغه ترتيبات او لارې- چارې چې موخه يې د اقتصادي فعاليتونو تنظيمول، د جاري پاليسی سره سمول، اغېزمن کول او تر څارنې لاندې راوستل دي.

(مهاجر هغه څوک دي چې د يوې څرګندې ويرې او ګواښ له مخې تاوتريخوالي سره مخامخ وي او د يوه ځانګړي قوم او نژاد، ځانګړي دين يا مليت له مخې يا په يوه ټولنيزه ډله او ګوند کې د غړيتوب له کبله يا د يوې ځانګړې سياسي عقيدې له کبله اړ شوي وي. چې له خپل هېواد څخه بهر بل هېواد کې ژوند وکړي، يعنې هغه ونشي کولای د پورتنيو شرايطو په لرلو سره په خپل اصلي هېواد کې ژوند وکړي او خپل امنيت څخه ډاډمن اوسي يا هغه څوک چې تابعيت نه لري او بهر کې اوسېږي او نه غواړي خپل هېواد ته ستون شي (د آوره اوبې کوره مهاجر و قانون))

د جېنوا د کنوانسيون د دغې مادې معنا داده چې يوازې به هغه کسان د مهاجرو په توګه پېژندل کېږي، چې خپل هېواد څخه وتلي وي، خو دا امکان نه لري چې د وی په خپل هيواد کې د کوم بهرني هېواد په سفارت کې د مهاجر په توګه وپېژندل شي. دوی بايد پوره اسناد او شواهد ولري چې په رينښتيا هم ګواښ سره مخامخ دي، د ا کافي نه ده چې ووايي ګواښ سره مخامخ دي يا تر تعقيب لاندې دي يا له داسې هېواد څخه راغلي چې جګړه پکې ده يا په دې هېواد کې وضعيت خطرناک دی. يو شمېر هغو هېوادونو چې دغه تړون نه دی لاسليک کړی هم مهاجر مني، ايران، ماليزيا او ترکيې دغه قانون نه دی لاسليک کړی. که چېرې کوم هېواد د مهاجرينو لپاره کوم قانون ونه لري نو دوی کولای شي چې نړيوالو بنسټونو ته اجازه ورکړي، په دې ډله کې يو هم د

اجاره **Rent**

هغه پيسې چې له ځمکې ترلاسه کېږي. د ځمکې د استفادې په وړاندې د پيسو ورکړه. مگر په عمومي توگه د نوور سرمايوي اجناسو لکه ماشين او ودانۍ د استفادې مقابل کې د پيسو ورکړه هم اجاره بلل کېږي، چې له ځمکې څخه دگټې په معناده، حال دا چې د کار، پانگې او مديريت له درکه د پيسو ترلاسه کول په ترتيب سره مزد، ربح او مفاد بلل کېږي.

ريزرف **reserve**

د تصدۍ په کچه هغه اموال، پيسې او نوره شتمني چې معمولاً د سبا ورځې په خاطر په احتياطي توگه بچت او ساتل کېږي. بانکونه د اماناتو د بېرته سپارلو لپاره يو ه اندازه ريزرفونه لري، يوه فابريکه د فرسايشاتو د جبران اوترميم لپاره ريزرف لري، خو د ملي اقتصاد په کچه د يوه هېواد ټول پوتانسيل، طبيعي زيرمو او امکاناتو ته ويل کېږي، لکه کانونه، سيندونه، کرنيزې ځمکې او نور. افغانستان د دې ډول ريزرفونو له پلوه بډاى هېواد وي.

زېرمه کړې پيسې **reserve currency**

معمولاً دولت (مرکزي بانک) يوه اندازه اسعار د خپلو نقدي زيرمو په توگه لري، له دغو پيسو څخه د بهرنۍ سوداگرۍ د ډاډمنتيا او يو شمېر نورو مقاصدو لپاره د اړتيا پرمهال کار اخلي. دغه ډول پيسې (اسعار) بايد لاندنۍ ځانگړتياوې ولري.

نسبتي مزيد **relative advantage**

کله چې يو جنس يا خدمت د يو بل جنس يا خدمت په پرتله ښېگړه يا ښېگڼې ولرى. کله چې يوه سيمه يا يو هيواد د يو شمير اجناسو او خدماتو په توليد کې نسبت نورو سيمو يا هيوادو ته يو شمير آسانتياوى او وړتياوى ولرى.

renewable natural resources

نه نوي کېدونکي طبيعي منابع

هغه شمېر طبيعي شتمنۍ دي چې کله ورڅخه يو ځلې کار واخلو، هيڅ امکان نه لرى چې بيا نوى شي. يعنې د هغو د استعمال ظرفيت په يوځل تمام شى، لکه کانونه. خو يوشمير نور لکه ځنگل، دسيندونو کبان او څړځاى هغه طبيعى منابع دى چې د يو ځل استعمال څخه وروسته کيداى شي، بياځلى نوى شى، خود گازو يا سروزرو د يوه کان له ايستل کيدو وروسته، نوموړى کان بيرته نشى نوى کيداى.

کرايه **rent**

هغه بيه او ورکړه چې د ځمکې يا کومې بلې بشپړې ثابتې عرضه لرونکي طبيعي منبع د استعمال په وړاندې يې مالک ته سپارل کېږي، د دې مفهوم په بنسټ کرايه د توليد دهر عامل لپاره چې عرضه يې ثابته وي، د معاوضې ورکړه ده. په دې توگه که د کار په وړاندې ورکړه مزد وبولو، د پانگې په وړاندې به يې ربح وبولو، نو کرايه به د ځمکې په وړاندې ورکړه وى.

شي او د دې وړانديز کوي چې کوم هېوادونه بايد دغه ډول خلکو ته ځای ورکړي د دې معنا داده چې دغه ډول خلک په يوه لېست کې شامل او بيا مهاجر منونکو هېوادونو ته واستول شي، لکه استرليا، کاناډا، امريکا او يو شمېر اروپايي هېوادونه. هغه دريو هېوادونو چې په ۲۰۱۲ م کال کې يې تر ټولو زيات مهاجر منلي و هغه دادي: امريکې ۵۳۰۰۰، استرليا ۵۰۷۰ او کاناډا ۴۷۵۵ تنه مهاجرين منلي و چې په هغو کې ۴۰۰۰ تنه افغانان وو چې ځای ورته ورکړل شوی دی. دا چې مهاجر ته د اوسيدو سيمه او ځای ټاکل کيږی، دې ته بيرته ميشت کول (Resettlement)وايی.

د اوسېدلو جواز **residence permit**

په يوه بل هيواد کې د مهاجر د اوسېدلو لپاره بېلابېل جوازونه شته، مهاجر ځان سره داسې اسناد لري، چې د مهاجر منونکو هېوادونو له خوا دوی ته ورکړل شوي دي او کوربه هېواد د دغو اسنادو په ورکولو سره دوی ته اجازه ورکوي چې د دوی په هېواد کې واوسېږي. داوسېدو پاڼې ممکن د درېيو مياشتو لپاره وي يا هم ممکن دنا محدودو وخت لپاره وي، يو شمېر هېوادونه لکه المان نويو راغليو مهاجرو ته درې مياشتنۍ اجازه ورکوي، د دې معنا داده چې مهاجر هلته ارام نشي اوسېدای او بيرته ستنيدو ته بايد چمتو شي. دغه ډول مهاجرين د اوسېدو ډېره لنډه موده او

الف) بايد ارزښت يې ثبات ولري (د پياوړي ثبات لرونکي وي)،

ب) بايد د داسې يوه هېواد پيسې وي چې په نړيواله سوداګرۍ کې پياوړي دريځ ولري،

ج) بايد داسې بازار وي چې دغه پيسې پکې تبادله شي،

د) په اسانه د بدلوولو وړتيا ولري (د بېلګې په توګه امريکايی ډالر).

ريزرفونه **reserves**

د تصدۍ په کچه هغه اموال، پيسې او نوره شتمني چې معمولاً د سبا ورځې په خاطر په احتياطي توګه بچت او ساتل کېږي. بانکونه د اماناتو د بېرته سپارلو لپاره يو ه اندازه ريزرفونه لري، يوه فابريکه د فرسايشاتو د جبران اوترميم لپاره ريزرف لري، خو د ملي اقتصاد په کچه د يوه هېواد ټول پوتانسيل، طبيعي زيرمو او امکاناتو ته ويل کېږي، لکه کانونه، سيندونه، کرنيزې ځمکې او نور. افغانستان د دې ډول ريزرفونو له پلوه بډای هېواد وي.

بېرته ميشت کول **reset lament**

په نړۍ کې تقريباً ۲۵ داسې هېوادونه شته چې درېيمګړی هېواد د مهاجرو له کمپونو څخه يې ډېر لږ شمېر مهاجر منلي دي، په کومو هېوادونو کې چې مهاجر ځای پرځای شوي دي، له هغوڅخه د مهاجرينو عالي کمشنري څارنه کوي چې دغه ډول خلک د مهاجر په توګه وپېژندل

او هغه چې نه ليدونکی دی، اکتسابي او د زده کړې بڼه لري، لکه انساني مهارت، پوهه، تجربه، او تخصص. داقتصادي سرچينو يوه ځانګړتيا د هغو لړ موندل کېدل دي. ځينو اقتصاد پوهانو سر چينې په فزيکي physical resources او بشري سرچينو human resources وېشلي دي.

د سرچينو بېلول **resource allocation**

سرچينې او د يوه ځانګړې مقصد، توليد او استعمال ته د سرچينو (منابعو) اختصاص د اقصتاد اصلي مسئله ده، دا ځکه چې سرچينې کمې او لږ د لاسرسي وړ دی. تخصيص کول (بېلولallocation) بايد د اقتصاد يتوب له مخې وي. دا چې ايا موږ په څه ډول د مطلوبيت دايجاد لپاره منابع غوره کړو، په څه ډول د يو جنس د توليد لپاره يې په کوم ترکيب په کار يوسو او دغه تخصيص بايدد کوم معيار له مخې وي، ډېر دقت غواړي. معمولاً د منابعو تخصيص د هغو د بيو له مخې کېږي. پخوا به د منابعو تخصيص کول د پلان جوړونې يوه برخه وه او د بيو په پرتله به په دې اقدام کې د پلان جوړونې د اداري پاليسۍ ډېر رول درلود. دا د يوه کارځای، فابريکې توليدي او خدماتي سکتور يا په مجموع کې د ټول هېواد لپاره د بېلابېلو موخوپه خاطر د سرچينو د بېلولو يو بهير دی. د اړتيا وړ هرې برخې ته دسر چينو جلا کول هم په resources allocation کې راځي چې په ټولو حالاتو کې ور څخه موخه د مطلوبيت جوړول دي.

ډېر لږ حقوق لري، هغه څوک چې يوازې درې مياشتې اجازه ليک لري، نو يوازې په يوه ښار کې اوسېدلای شي، نورو ښاروونو ته د تګ او د خپلوانو د ليدلو لپاره بايد له پوليسو څخه اجازه ترلاسه کړي.که يو څوک د اوږدې مودې اجازه ليک لري(پنځه، لس يا له هغه زياتو کلونو) نو دوی زيات شمېر حقوق او ازادي لري.

د اوسېدلو سيمې **residential area**

د ځمکې په اقتصاد کې، ځمکې د استعمال له پلوه د بيلابيلو مقاصدو لپاره ويشل شوی دی لکه کرنيزې ځمکې، شنه ساحه او څړځای، صنعتی سيمې، د ترانسپورت ځمکې، تفريحی سيمی، خدماتی او داسی نور. د اوسيدلو سيمی هغه دی چې د نورو استعمالونو لپاره مناسبې نه وی، نو ځکه پکښې رهايشی کورونه او بلاکونه جوړيږی. په دی ډول ويشنه کی د ځمکی يو استعمال په بل نه بدليږی او نه هم ددی اجازه ورکوی چی زراعتی استعمال په صنعتی بدل شی يا رهايشی استعمال په خدماتی بدل شی. دا دځمکی تر ټولو غوره پلان جوړونه ده.

سرچينه **resource**

هر هغه څه چې انسان د هغه په مرسته او له هغه څخه په کار اخيستو هغه څه جوړ او رامنځته کړې چې اړتيا ورته ولري، سرچينې Resources په درې ډوله دي: هغه چې پرته د انسان له کار څخه په طبيعي بڼه موجودې دي لکه ځړ ځايونه، کان، سيندونه، لمر رڼا او نور. هغه سرچينې چې د انسان په لاس جوړې شوي لکه توليدي ماشينونه

داسې نورو ته د دوی د ښه کار او وړتيا له امله مادي يا معنوي انعام، ستاينليک يا کوم سوغات چې د دوی د هڅونې او خوښۍ وړ وګرځي.

ماسګريو ريچارډ **Richard A. Musgrave**

ماسګريو په ۱۹۱۰ م کال کې د المان د کونينګشتاين په ښار کې نړۍ ته راغلی. په ۱۹۳۳ م.کې يې لسانس دهايدلبرګ (Heidelberg) له پوهنتون څخه ترلاسه کړ، له فراغت څخه وروسته په همدې کال د امريکې متحده ايالاتو ته مهاجر شو او هلته يې د هارواړډ پوهنتون څخه په ۱۹۳۷ م. کې د کتورا ترلاسه کړه او له ۱۹۳٦ څخه تر ۱۹٤۸ م. پورې د هارواړډ پوهنتون استادو، په ۱۹٤۸ م کې د شيکاګو پوهنتون ته ولاړ. په ۱۹۵۸ م. کې د جان هاپکنز پوهنتون ته ولاړ او وروسته له ۱۹٦۳ څخه تر ۱۹٦۵ م. پورې د پرينستون په پوهنتون کې په علمي چارو بوخت و او له هغه وروسته بېرته هارواړډ ته راغی. مسګريو په ۱۹٦۲ م. کې د امريکې د اقتصاد پوهانو د ټولنې درئيس مرستيال هم و،په ۱۹۷۸ م.د کې عمومي ماليې د نړيوالې موسسې د رئيس افتخاري مرستيال و. له ۱۹٦۹ څخه تر ۱۹۷۵ م. پورې د اقتصاد د مجلې مدير و. مسګريو (R.Musgrave) د ماليې او مالياتو ټاکنې ا د ماليا تو دحدودو او تنخنيکونو په هکله کار کړی، په ۱۹۵۹ م کې يې د عمومي ماليې نظر يې تر عنوان لاندې اثر چاپ شو، چې د پوهنتون د د رسي کتاب په توګه ومنل شو، ده ماليه اودولتي لګښتونه پاليسي يو

پرچون بيه **retail price**

هغه بيه چې پرچون پلورونکی په هغو باندې پلورنه کوي. له عمده پلورونکي سره توپير کې هغه بيه چې په کوچنيو هټيو او مغازو کې اجناس ورباندې عرضه کيږي.

خرده پلورونکی **retail trade**

کوچنی سوداګر. پرچون پلورونکی. هغه پلورونکي چې له لويو مغازو او عمده پلورونکو څخه اجناس پيري او د لږ سلنې ګټې په ترلاسه کولو سره يې بېلابېلو سيمه ييزو بازارونو کې مشتريانو ته د ډېر لږ مفديت په اضافه کولو سره وړاندې کوي. دغه مفيديتونه د ترانسپورت مفيديت، تريوې اندازې پورې د بارجامې اوسورت کولو مفيديت او ځينې وخت د ذخيرې مفديت وي. ډېر خدمات عمده پلورونکي چمتو کوي لکه اشتهارات او اعلان، ليبل لګول او داسې نور.

پرچون پلورونکی **retailer**

هغه پلورنځی، موسسه، مغازه، يا ځای چې هلته اجناس په سيده توګه مستهلکينو باندې پلورل کېږي.

عوايد **revenue**

شمتنيو او مالي منابعو کې زياتوالی راتلل. يوې تصدۍ ته د شتمنۍ او پيسو د خول يا راتګ. د دين (پور)ادا کېدل.د اجناسو دتوليد، د خدماتو سرته رسولو او نورو فعاليتونو له درکه د يوې حسابي دورې په جريان کې عايد ګټل.

انعام **reward**

خواريکښو کارکوونکو،نوښتګرو متشبثينو، د غوره توليد لرونکو تصديو مالکانو، ممتازو شرکتونو او

اون رابرټ **Robert Owen**

اوون يا اوين په ۱۷۷۱ م. کال کې د انگلستان د ولز په ايالت کې نړۍ ته سترگې پرانيستې دي، کله چې مور د تعاوني نهضت يا کوپراتيفي غورځنگونو نوم اخلو خامخا د رابرت اوون نوم يې په پيل کې راځي. هغه د يوه شتمن بزگر زوی و، چې د خپلې کروندې پر محصولاتو يې سوداگري چلوله، اوون له ۱۷۹۹ څخه تر ۱۸۲٤ م کال پورې په سکاټلېنډ کې له مالو چو څخه د تار او بدلو يوه فابريکه جوړه او د هغې چارې يې پرمخ بيولې. اوون د لومړي ځل لپاره د خپلې دغې کارخانې کارگرو ته کورونه او د هغوی اولادونو ته يې وړيا ښوونځی جوړ کړ، ده هڅه کوله چې بډايو او شتمنو ته قناعت ورکړي چې د ده دغه کړنې او چلند د يو نوي او عادلانه ټولنيز نظام د رامنځته کولو لپاره يو د عملي کېدو وړ او سم چلند او تدبير دی، ده د خپلو کارونو په بل دوهم پړاو کې چې له ۱۸۲٤ څخه تر ۱۸۲۹ م. پورې و، هڅه وکړه چې د امريکا د اينديانا په ايالت کې خپل همدغه د تعاوني نهضت اهداف پلي کړي، خو بريالي نه شو. په درېيم پړاو کې يې بيا په ۱۸۲۹ م. کال کې پيل وکړ چې په انگلستان کې د کارگري غورځنگ لپاره په کلکه ملا وتړي چې په ۱۸۳۳ م.کې بريالی شو چې د کارگرانو صنفي بل سره پرتله کړل اود مالياتو اقتصادي تحليل يې ترسره کړ، البته نوموړی د ماليې په رابطه د دولتي بودجې تخصيص او لگښت هم تحليل کړی دی، چې د ټولنيزو اړتيا وو د پوره کولو لپاره لگول کېږي، ده په دغه کتاب باندې شل کاله کار وکړ چې د ماليې په هکله پيچلې پوښتنې حل کولای شي. په هغه کتاب کې چې ده په ۱۹۵۸ م. کال کې (دعمومي ماليې نظريه) په نوم له ای، تی پيکاک سره يوځای بشپړ کړ، د ماليې ټاکنې ميتودونه ښودل شوي دي.

خطر **risk**

د يوه کارو بار د پرمخ بيولو په ترڅ کې هغه ممکنه اندازه ناڅاپي، ناوړه، زيان اړوونکی يا ناخوښه پېښه چې ممکن رامخې ته شي. د risk پېښېدل يو احتمال دی. يوه پانگونه ممکن ريسک لرونکی ښکاره شي، خوپه هغې لاس پور ې کول د پانگه اچوونکي يا کاروباري روحي وضعيت پورې اړه لري. په پښتو کې يو متل دی (گټه په تاوان کېږي) د دې معنا داده چې تر څو يو څوک خطرونه مني، ممکن د گټې کولو په لاره ورنشي. د ريسک منل او بيا په کار کې په هوښيارۍ سره گټه کول د نوښتگر متشبث ځانگړتيا ده.

د خطر احتمال **risk probability**

د داسې حالت امکان او اټکل کول چې په هغه کې د خطر پېښېدل او نه پيښېدل يا د خطر د پيښېدو اندازه او بريد راوښودلای شي.

په عمومي ګټه غوښتنه بدله کړي او په تعاوني کولکتیفونو کې روزنه د نورو ګټو او ټولنیز خوندیتوب ته وقف اود فداکاري روحیه پیدا کوي. په دې توګه یې د ټولنې په هکله یو نوی نظر وړاندې کړ، چې د انسان د شخصیت د جوړښت په بنیاد ولاړ و. د هغه د غه نظریه په ۱۸۱۳ م. کال کې خپره شوه، هغه د وخت له مخې کار ته ارزښت ورکړ، نو ځکه د کار د ارزښت او مزد تیاکلو د نظریې بنسټګر هم بلل کېږي. د ده له نظر سره سم کرنیز کوپراتیفونه او کار ګري اتحادیې ډېر وروسته په چین، کمودیا او ایتوپیا کې جوړ او عملي اړخ یې هم وموند، نن ورځ په ډېرو هېوادونو کې کوپراتیفونه په معاصر شکل سره فعال دي.

کلو ور، رابرت **Robert, W Clower**

کلو ور په ۱۹۲٦ م. کال کې دامریکې د واشنګټن د ایالت د پولمن (pullman) په ښار کې زېږېدلی د لسانس سند یې په ۱۹٤۸ م. کال کې د واشنګټن له ایالتي پوهنتون څخه ترلاسه کړ، دوکتورا یې په ۱۹۷۸ م. کې له اکسفورډ څخه ترلاسه کړه، د ۱۹۵۰ لسیزې له نیمایي وروسته یې په (North western) پوهنتون کې په تدریس پیل وکړ او په ۱۹٦۱ م. کې د علمي څېړنو په خاطر لیبر یا ته ولاړ چې د لیبریا د اقتصاد د څېړنې کتاب یې ولیک اوپه ۱۹٦٦ م. کې خپور شو، په ۱۹٦۳ م. کال کې د North western

اتحاد یې جوړ ې کړې، چې دا په نړیواله کچه د کارګرانوو دملي اتحادیې یوه غوره بېلګه وه، خو یو کال وروسته له ماتې سره مامخ شو. د روچ (Roch) په نوم کوم کوپراتیفي غورځنګ چې په ۱۸٤۰ م.کې په بریتانیا کې رامنځته شو، هغه په حقیقت کې د رابرت اوون د فکر زېږنده وه، خو هغه یوازې استهلاکي کوپراتیف و، نه تولیدي، نو ځکه یې د اوون نظر یه د ټولنیز عدالت د پلي کېدو لپاره موخې ته ونه رسوله، هغه په ۸۷ کلنۍ کې مړ شو، چې د ډېر د رناوي وړ ګرځېدلی و، خو ارمانونه او موخې یې ترلاسه نه شوی، نو ځکه له مخپلو آرمانونو سره په نا امېدۍ له نړۍ څخه ولاړ. وروسته بیا د اقتصادي نظریاتو په تاریخ کې د اوون نوم د سوسیالېزم یا ټولنیزې برابرۍ راوستونکو په دریف کې یا دشوی دی، د هغه د تعاوني غورځنګ مبارزاتو په برتیانیا کې د صنعتي انقلاب په دوره کې په عمومي افکارو ژوره اغېزه وکړه، د ریکاردو (David Recardo) تورنز (Rovert Toriens) اوسنیوور خو دا هم وویل چې سوسیالېزم پرته د اوون له افکارو بل شی نه دی. جان استوارت میل (John Stuart Mill) په ۱۸٤۸ م. کال کې اوون له سن سیمون (H. Saint Simon) او شارل فوریه (سوسیالیستي متفکرینو) سره مشابه وباله او دهغوی په کتار کې یې راوست. اوون په دې مفکوره کلک ولاړو، چې ښوونه او روزنه کولای شي، چې شخصي ګټه پالنه

کليوالي پراختيا **rural expansion**

په پرمختيايی هيوادو کی د دولتونو هغه پروګرامونه چې د کليو د پراختيا لامل کيږی او د ښارونو او د کليو تر منځ د ژوند د کچې توپير او د خدماتو ښه والی بهتر کړی. هغه پروسه چې د هغی په ترڅ کی د کليوالو خلکو په اقتصادی، ټولنيز، کلتوری او روغتيايی برخو کی وار په وار ښه والی راځي.

پوهنتون استاد شو، څه موده يې په انګلستان يو ګاندا، استراليا، کاناډا او ايټاليا کې تدريس وکړ، په ۱۹۸۰ م. کې په لاس انجلس کې اود کاليفورنيا پوهنتون ته ولاړ، له ۱۹۸۰ څخه وروسته د امريکې د اقتصادي څېړنو د مجلې مدير و. د کوچني اقتصاد (Micro Economic) دوه کتابونه يې چاپ شوي دي، د ده مهم کار داو چې په ۱۹٦٥ کې يې د مقالو په يوه مجموعه کې (پولي نظر يه) په نوم مقاله خپره کړه، دغه مقاله په خپل وخت کې يوه نوې څېړنه وه.

S

افغانستان په ۲۰۰۵م.کال کې دسارک سازمان څارونکی غړی شو او په ۲۰۰۷م کال کې یې بشپړ غړیتوب ترلاسه کړي. امریکا په ۲۰۰۵م.کال کې او دغه راز جاپان، سویلي کوریا او اروپایي ټولنه هم په سارک کې څارونکي غړیتوب ترلاسه کړ. دسارک سازمان جوړښت ډیر ساده دی او یوازې دغړو هیوادونو دمشرانو او بهرنیو چارو وزیرانو په کچه یو کنفرانس او همدارنګه یو سکرتریت لري، چې دنیپال په کتمندو ښار کې موقعیت لري. دسارک سازمان په اوولسمه سرمشریزه کې دغړو هیوادونو ترمنځ یو موافقه لیک لاسلیک شو، چې دهغه له مخې یې په سیمه کې په ګمرکي تعرفو کې کموالی راوست. د سارک په دولسمه سرمشریزه کې چې په ۲۰۰۴م.کال په اسلام اباد کې جوړه شوې وه، د سویلي اسیا دازادې سوداګرۍ تړون (سفټا) لاسلیک شو او په ۲۰۰۶م. کال کې داجرا وړ وګرځید، په ۲۰۰۵م. کال کې غړو هیوادونو دیوه پولي صندوق پر جوړولو هم موافقه وکړه او دصندوق دچارو دپرمخ بیولو لپاره دیوې ځانګړې مالي ځانګې د جوړولو وړاندیز وشو. دغه راز په ۲۰۰۵م کال کې غړو هیوادونو موافقه وکړه چې د

د جنوبي اسیا د همکارۍ سازمان SAARC

دسویلي اسیا دسیمه ییزې همکارۍ سازمان (South Asian Association for Regional Cooperation)دجوړیدو وړاندیز په ۱۹۷۰م. لسیزه کې د بنګله دیش دولسمشر ضیانور رحمان له خوا شوې و. دبنګله دیش دغه وړاندیز په ۱۹۸۳م کال کې د کولمبو په غونډه کې دهند، پاکستان، او سریلانکا له هر کلي سره مخامخ شو.

ددې کال په اګست میاشت کې دنوې ډیلي په سرمشریزه کې د بنګله دیش، سریلانکا،هند، پاکستان، نیپال، مالدیف او بوتان هیوادونو له خوا دسارک سازمان دجوړیدو اعلامیه لاسلیک شوه او غړو هیوادونو موافقه وکړه چې په لاندې پنځوبرخو کې به ګډه همکاري کوي:

۱. دکرنې او کلیوالي سیمو پراختیا،
۲. اړیکې، علم، ټکنالوژي او هوا پیژندنه،
۳. خلکو ته روغتیایي خدمات،
۴. ترانسپورت،
۵. دانسانې سرچینو لوړول.

م. کال کې يې د نړيوالې سوداګرۍ او د توليد عواملو د بيو په هکله ليکنه وکړه او په هغې کې يې ازاده سوداګري وڅېړله، په ۱۹٤۱ م. کال کې يې د خپلې دکتورا تيزس (د اقتصادي تحليل او ارزونې بنسټونه) تر عنوان لاندې وليکه چې همدغه تيزس يې په ۱۹٤۷ م. کې چاپ شو چې په هغه کې يې اعظمي حد (maximum) ته رسول د انتګرال او د يفرانسيل په طريقه توضيح کړ. نوموړی په ۱۹۱۰ م. کال کې د امريکې د متحده ايالاتو د اينديانا د ايالت د ګاري په ښار کې زېږېدلی و اولاشل کلن نه و، چې خپله لسانس دوره يې د هار وارډ په پوهنتون کې بشپړه کړه. په ۲٦ کلنۍ کې يې له همدې پوهنتون څخه دکتورا ترلاسه کړه چې وروسته تر فراغت څخه يې د ماسا چوست په انستيتوت کې په تدريس پيل وکړ او شپږ کاله وروسته په همدې موسسه کې د استادۍ درجې ته و رسېد. په ۱۹۷۰ م. کال کې يې د اقتصاد په برخه کې د نوبل جايزه ترلاسه کړه، له دې مخکې يې په ۱۹٤۷ م. کې د (جان بېټس کلارک) په نوم يوه جايزه ترلاسه کړې وه او په ۱۹٤۱ م. کې يې دآلبرت انشټاين په نوم يو مډال ترلاسه کړی و. د تدريس ترڅنګ يې يو شمېر کميټو او اداري بستونو کې هم کار کړی و، مثلاً ۱۹۵۳ م. کې د اقتصاد د سنجولو د ټولنې مشر و، په ۱۹٦۱ م. کې د امريکي د اقتصاد پوهانو د ټولنې رئيس

۲۰۱۵م کال ترپايه دسارک دغړو هيوادونو ټول صادرات به په ګمرکي معافيت کې شامل کړي.
دسارک دغړو هيوادونو په مخ کې پرتې ستونزې:
۱. جمو او کشمير پر سر دهند او پاکستان ترينګړې اړيکې
۲. دهند او بنګله ديش ترمنځ دکينک رود د اوبو دويش پر سر ستونزه
۳. دتاميل پړانګانو د بيلتون پاله غورځنګ پر سر دهند او سريلانکا ستونزه
۴. دنفوسو زياتوالی، اقتصادي کمزوري او دمنابعو نشتوالی
۵. په سازمان کې د رايې اچونې ډول چې درايو په اتفاق ترسره کېږي او دغه چاره دسازمان پريکړې له خنډ سره مخامخ کوي.

سبو تاژ **sabotage**

د يوه فرصت له منځه وړل. ګواښ پېښول. د اقتصادی برنامو ويجاړول. د اهدافو د تحقق په وړاندی خنډونه رامنځته کول او تخريبی اعمال.

سامولسن، پاول **Samuelson Paul**

هغه نامتو اقتصاد پوه دی چې د اقتصاد د علم په بېلابېلو اصلي برخو کې لکه له نړيوال اقتصاد څخه نيولی د توليد، پانګې، ماليې او ملي اقتصاد دو دې پورې يې نظريات ورکړي دي. نوموړی د اقتصاد تاريخ هم تشريح کړی دی. ده خپله لومړنی علمي مقاله په ۲۳ کلنۍ کې (د مصرف کوونکو د نظريې په هکله يادونه) تر سرليک لاندې په ۱۹۳۸ م. کال کې خپره کړه، په ۱۹٤۸

نو په حقيقت کې يې تنده ماته او په اوبو موړ شو، همدغه دو هم گيلاس څښل د مړښت نقطه ده، بل درېيم يا څلورم گيلاس څخه کوم مطلوبيت نه ترلاسه کوي، په دې ترتيب کله چې مطلوبيت ترلاسه شي، د اشباع حالت بلل کېږي.

سپما **Saving**

د راتلونکي استعمال په خاطر د پيسو، اجناسو يا مالونو زيرمه کول. پس انداز کول. د هغو پيسو او منابعو جريان چې په يوه ټاکلې موده کې د همداسې يوه عمل په واسطه راټول شوي وي. دصرفه جويې، پس انداز يا سپما عمل د منابعو په ښه استعمال او اقتصادي ظرفيت د ساتنې او څارنې له امله کېږي، البته سپما د سرچينو او مالي منابعو د ښې څارنې او ساتنې په پايله کې هم کېداى شي. ښه څارنه او تفتيش د سپما امکان زياتوي.

د اقتصاد بحث **scarcity**

د اقتصاد د بحث يوه اصلي موضوع ده، دا ځکه چې سرچينې ډېر لږ او اړتياوې زياتې دي. د ډېرو اړتياوو په وړاندې دسرچينو کمښت ته قحطي او کميابي ويل کېږي. په دې کې له انرژيکي سرچينو نيولې، د کرنې وړ ځمکې، پانگه او آن مديريت راځي، نو له دې امله يې عرضه د تقاضا په پرتله محدوده ده او هر هغه څه چې عرضه يې د تقاضا په پرتله محدوده وی، هغه ته اقتصادي جنس ويل کېږي. يو شمېر غير اقتصادي شيان هم شته چې انسان ورته کلکه اړتيا لري لکه هوا، شو، او د يو شمېر اقتصادي موسساتو مشاور هم و او د امريکې د مرکزي بانک د مشاور په توگه يې هم کار کړی دی. نوموړي جان اف. کينډي ته هم اقتصادي مشورې ورکړي دي او لکه د يوه بل امريکايي اقتصاد پوه (ميلتون فريد من) په شان يې ډېر کلونه د نيوزويک اونيزې ته مقالې ليکلې چې وروسته بيا پنځو ټوکونو کې د مقالو د ټولگې په بڼه چاپ شوې. ليکنو به يې ځينو ځايونو کې طنزيه بنه لرله. هغه د خپلو ليکنو د مخالفينو فکر ته ارزښت نه ورکاو، کتابونه يې ډېر پلورل شوی دی او د مقالو په ليکلو کې يو گړندی ليکوال پېژندل شوی و. د(اقتصاد) په نوم کتاب يې څو څو ځله چاپ شوی دی. ده اصلاً لېبرال مفکوره لرله، نو ځکه يې د بازار د اقتصاد او د خصوصي سکتور د فعال رول په هکله نظريات ورکړی دی، خو لازمو ځايونو کې يې د دولت د مداخلې پلويتوب کړی دی. په دې توگه ده د يوه ميانه رو لېبرال اقتصاد پوه شهرت ترلاسه کړ. چې د يو شمېر مخالفانوباجود ډېر پلويان هم لري.

د اشباع يا مړښت نقطه **saturation point**

اشباع هغه حالت دی چې يو شي په خپل ټول ظرفيت پوره يا ډک شي. لوښي هم د ډکيدو کرښه لري. د ټولنې يو شمېر غوښتنې د مشبوع کېدو وړتيا لري. انسان هم يوه د مړښت نقطه لري، د بېلگې په توگه کله چې يو څوک دوه گيلاسه او به يا شربت وڅښي او نور د تندې احساس ونه کړي،

فرهنګي همکاریو په موخه د چین د شانګهای په ښار کی جوړ شوی دی. نوښتګر یی د چین هیواد دی، افغانستان، هند، منګولیا او پاکستان یی (فعلاً)ناظر غړی دی او بیلاروس، ترکیه او سریلانکا یی په دیالوګ او خبرو اترو کی برخه اخلی. د وریښمو د لاری بیا جوړیدل له چین څخه تر پاریس پوری او له ولادی واستوک څخه ترلزبن پوری یي د ګړندی ریل ګاډی په واسطه تجارت یوه موخه ده. دا یو سیاسی، اقتصادی، اوټولنیز سازمان دی. دغه سازمان په واقعیت کې د (شانګهای پینځه ډلې) یو پرمختللی جوړښت دی، چې په ۱۹۹٦م.کال کې دچین، روسیې، قزاقستان، قرغیزستان او تاجکستان ترمنځ دخپل منځنې باور د پیاوړتیا په موخه دیوه تړون له مخې جوړ شوې و. نوموړو هیوادونو په ۱۹۹۷م. کال کې په مسکو کې بله غونډه جوړه کړ چې په ترڅ کې یې په سرحدي پولو کې دپوځیانو دکمولو په هدف یو موافقه لیک لاسلیک کړ. او په ۲۰۰۱م.کال کې له دې تړون سره د ازبکستان په یوځای کیدو سره دشانګهای دهمکارۍ سازمان په نوم ونومول شو. چین، روسیه، تاجکستان، ازبکستان، قزاقستان، او قرغیزستان د شانګهای تړون اصلي بنست اینښودونکي غړي دي او افغانستان، هند، ایران، پاکستان اومنګولیا لا تراوسه څارونکی غړیتوب لري. افغانستان په ۲۰۱۲م. کال کې د شانګهای څارونکی غړی شو، چې دغړیتوب له ورکړې وروسته د چین دبهرنیو چارو وزارت وویل چې دافغانستان امنیت او ثبات دسیمې لپاره ډیر مهم دی او هیله ده چې افغانستان به دناظر غړیتوب په ترلاسه کولو سره په

خو کمیاب (قحط) نه ده، نوپه دې توګه سرچینې ځانګړو شرایطو کې اقتصادي دي. کمیابه سرچینې ټولې اقتصادي سرچینې دي.

قحطي مسئله **scarcity problem**

په اقتصاد کې قطحي او کیمابي هغه حالت دی، چې د مستهلکینو او د ټولنې د غړو د غوښتنو ارضا او د دوی د اړتیاوو د پوره کېدو لپاره د محصولاتو د تولید په خاطر کافي سرچینې او منابع ونه لرو، د منابعو کمښت هم Scaricty بلل شوې ده، که منابع کمې او نایابه نه وای، د هغو تخصیص ته به اړتیا نه وه، کله چې دا اړتیا نه وای نو د اقتصاد اصلي مسئله به حل وه. د کمیابۍ معنا داده، چې په هر ځای او هر وخت کې یوازې یو لږ اندازه انساني او نا انساني پوره سرچینې موجودې وي، چې له یوه وخته تر بل پورې او له یوه ځایه تر بل ځای پورې توپیر مومي. دغه کمی اوناکافي والی نسبي بڼه لري، د قطحي معنا داده، چې طبیعت هغه څه چې موږ ورته اړتیا لرو او د ارزښت وړ دي موږ ته پریمانه او بې اندازې نه راکوی، نوځکه د کمیابی مسئله یا پرابلم مطرح کیږی.

شانګهای د همکاریو سازمان **SCO**

د (Shanghhai Cooperation Organization) سازمان په ۲۰۰۱م. کال کې دچین، روسیې، قزاقستان، قرغزستان، ازبکستان او تاجکستان هیوادونو له خوا دګډو امنیتي، اقتصادي او

کیدوسره ډیر موافق نه دي. دشانګهای دسازمان سیاسي دریځونه، لکه: په ۲۰۰۵م کال کې دیوه ټاکلي مهالویش له مخې د شانګهای له غړو هیوادونو څخه دامریکایي ځواکونو د وتلو غوښتنه او دترهګرۍ ضد ګډ پوځي تمرینات، سبب شوي، چې دغه سازمان ته دنظامی اهدافو لرونکی سازمان په توګه هم وکتل شی.

موسمي صنعت **seasonal industry**

هغه صنعتی حرفی او کاروبارونه چې په ځانګړو وختونو او ځانګړو مناسبتونو کی مارکیټ، تولید او تقاضا لری. په دغو موسمی صنعتونو کی کار هم موسمی دی چې seasonal workورته وایی او کارګرانو ته یې seasonal workersویل کیږی لکه د تریشرونو چلوونکی چې د درمندونو پرمهال یی کار زیات دی، خو په پاتی میاشتو کی کار نلری.

موسمي وزګارتیا **seasonal unemployment**

هغه ډول ورزګارتیا چې د کار د موسمي والي له امله پیښیږي، په بېلابېلو برخو کې بېلو بېلو وختونو کې رامنځته کېدای شي لکه د کرنې په سکتور کې چې بزګران په کال کې څو میاشتې وزګار وي، یا د ودانیو چارې چې په سړو سیمو کې په ژمي کې په ټپه ودرېږي، او همداسې هم ګرځندوی او توریزم چې یو شمېر ورځو یا فصلونوکې توقف کوی. دغه ډول بېلګو کې ځینې وخت پوره وخت کار وي او ځینې وخت د

سیمه کې دامنیت او ثبات لپاره خپلې هلې ځلې چټکې کړي(په هغه مهال افغانستان دبهرنیومداخلو او نیابتی جګړی له امله ی بی امنه هیواد و).

دشانګهای سازمان موخې:

۱. په سیاسي، اقتصادي، سوداګریزو او پوځي چارو کې دهمکارۍ پیاوړتیا
۲. دغیر قانوني کړنو، تروریزم، بیلتونپالنې او دغیر قانوني کډوالۍ پروړاندې ګډ مبارزه
۳. دهیوادونو واکمنۍ ته درناوی
۴. دبالسټیک ضد توغندیو تړون ته درناوی
۵. دسیمې امنیت ساتنه

دغه سازمان دوه ګونې جوړښت لري، چې لومړی یې دسازمان دغونډو میکانیزم دی او بل یې دایمي څانګې چې په لاندې ډول دي:

۱. دحکومتونو دمشرانو شورا (لومړي وزیران)
۲. دبهرنیو چارو وزیرانو شورا
۳. دملي اژانسونو دمشرانو غونډه (تر اوسه دشانهګای سازمان ددفاع، اقتصاد، سوداګرۍ، ترانسپورت اوفرهنګ وزیرانو او دامنیتي چاروا کو، لکه: کورنیو چارو وزیرانو، لوی څارنوالان او دغړو هیوادونو مرستندویه سازمانونو مشرانو غونډې ترسره شوې دي).
۴. ملي همغږې کوونکې شورا
۵. سکرتریت
٦. دترهګرۍ پر وړاندې د مبارزې سیمه ییز مرکزجوړول

چین اوروسیه د دغه تړون مهم او قوي غړي دي او داسې بریښې چې دوی په نړۍ کې دامریکا دنفوذ او دځمکې په ټول غونډاری یې حاکم

کې.

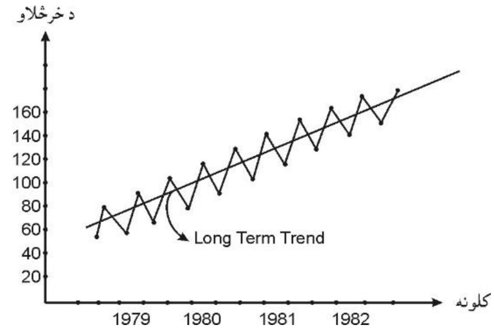

پرځان ویسا **self reliance**

هغه تصدی، کارځای، وګړي، کورنۍ یا بل هرڅوک چې کولای شي، خپل کفاف وکړي. په خپلو امکاناتو ډېره لګول. بسیا. د دې حالت توصیفي وضعیت ته (Self sufficiency) هم ویل کېږي.

پلورل **Sell**

د ټاکلې بیې په وړاندې دیوه شي ورکول. د یوه ټاکلې قیمت په وړاندې د جنس سپارل یو بل چاته. د بیو په وړاندې د ملکیت لېږد.

پلورونکی **Seller**

د مارکېټ ځانګړیو اصطلاحاتو کې هر هغه چاته ویل کېږي، چې د مغازې د اجناسو د پلورلو دنده لري.

حساس مارکېټ **Sensitive market**

هــغه مارکېټ چې د بهرني عامل له امله ډېر ژر په بیو، عرضه او تقاضا کې بدلون ولري، ځینې وخت پروپاګند یااوازې او سیمې ته نژدې د بیو بدلون، ډېر ژر په دغه مارکېټ اغېزه کوي، کله هم ناوړه اطلاعات دغه ډول مارکېټ اغېزمن کوي.

دغوسکتورونو عرضې ته تقاضا موجوده نه وي. دا د عمومي وزګارتیا یو ډول دی. پرمختللو هېوادنو د دې لپاره د حل لارې موندلي دي، د بېلګې په توګه د تودو خونو کرنه، متکاثفه کرنه او د کلیوالي تشبثاتو پراختیا اوس وضعیت دومره ښه کړی دی، چې کله هم د کرنې سکتور کې موسمي وزګارتیا نه لیدل کېږي. همداسې هم د ودانیو د چارو پلانیزه کولو او د تکنالوژۍ پرمختګ دغه ستونزې هواري کړي دي.

سکتوري پلانونه **sector planning**

هغه ځانګړی پلان چې د یوه مشخص سکتور لپاره جوړ شوی. د یوه ځانګړي سکتور اهدافو او مقاصدو ته د رسیدلو برنامه.

تګلوری **secular trend**

د وخت په اوږدو کې د ارقامو یوه سلسله یو اوږد مسیر جوړوي، د بېلګې په توګه په افغانستان کې د لسو کلونو په ترڅ کې د ښوونځیو د فارغانو د شمېر ګراف موږ ته یوه داسې کرښه په لاس راکوي، چې کال په کال د فارغانو شمېر مخ په زیاتوالي ښکاره کوي. له دې څخه اټکل کولای شو، چې نور ولسو کالو کې به هم د فارغانو شمېر همداسې او په همدې امتداد کې وي. دغې کرښې ته Secular trend یا د فارغانو د یوې اوږدې مودې مسیر یا تګلوری (long term trend)ویل کېږي، لکه په لاندني فرضی شکل

ونډه **share**

برخه لرل، برخه اخيستل. په سهامي شرکتونو کې ېېلابېل ونډه لرونکي پانګونه کوي. دوی د خپلې پانګې په انډول ګټه او تاوان کې شريک دي. ونډه (share) هغه ارزښت لرونکی پاڼه ده چې د يوه شرکت اسمي پانګه ښکاره کوي. ديوه شرکت پانګه په هغو محدودو ونډو وېشل کېږي، چې په دې کې ونډه وال دي.

د کار وخت **shift**

د نوبت، وار او وخت ورکولو په معنا ده. په هغو عامه خدماتی ادارو کې چې بايد شپه او ورځ کار وکړي د کار کوونکو داسې ګومارل چې د ورځې، ماښام او شپې ټايمونه يو په بل پسې بدل شي. معمولاً دشپې د شفټ امتياز يو څه لوړ ټاکل کېږي. په دې ډول موسساتو کې دوامدار کار د کار کوونکو ترمنځ د وخت له مخې وېشل کېږي.

لاسليک **sign**

په سند باندې لاسليک چې وروسته تر هغه سند د اجرا وړ وګرځي. په بانکي چارو کې سند هغه وخت په رسميت پېژندل کېږي، چې لاسليک شوي وي.

کوزنټس سيمون **Simon Kuznets**

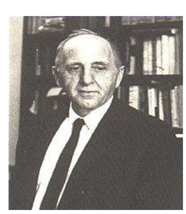

کوزنتس په معاصر اقتصاد کې نامتو څېره او په ۱۹۷۱ م. کال کې د نوبل د جايزې وړونکی دی، يوه ځانګړتيا يې

خدمات **services**

پخوانی اقتصاد کې اجناسو او د اجناسو توليد ته ډېر اهميت ورکول کېد او دا خامخا د مطلوبيت ايجاديدل بلل کېدل، ځکه چې تقاضا ورته موجوده ده. نوی اقتصاد په معاصرو شرايطو کې خدماتو ته اهميت ورکوي، د ټولنو هوساينه د خدماتو د مهيا والي د معيار له مخې ارزول کېږي. د اقتصاد له نظره خدمات هغه د ندې دي چې ترسره کېږي او هغوی ته په ټولنه کې تقاضا موجوده وي او په اړونده بازار کې ورته بيه رامنځته کېږي. خدماتو ته اوسني اقتصاد کې نه لمس کېدونکي اجناس هم ويل کېږي، چې ځانګړتيا يې داده چې:

- د توليد په ځای کې مصرف کېږي،
- زياتره وخت نه تبادله کېږي.
- په يوې بلې بيې سره نه پلورل کېږي او نه هم زيرمه کېدای شي.

نه لمس کېدونکې اجناس (خدمات) همزمان ډول باندې توليد او لګول کېږي، لکه مشوره اخيستل، په ښوونځي کې زده کړه، حمام کول او داسې نور. نن ورځ دهوټلونو خدمات، بيمه، بانکي مالي خدمات، مخابرات، روغتيايي خدمات، انټرنيټي خدمات او همداسې نور ګڼ شمېر ساحات شته چې ساحه يې نوره هم د پراختياپه حال کې ده.

تدريس پيل وکړ، چې تر ۱۹۵٤ م. کال پورې هلته بوخت و. په ۱۹۵٤ م.کې د امريکې د اقتصاد پوهانو د ټولنې مشر شو، په ۱۹۷۷ م. کې يې د همدغې ټولنې له خوا د Francis Walker مډال ترلاسه کړ، نوموړي له اقتصاد پرته د احصائيې او د يموګرافۍ په هکله ډېرې ليکنې کړي دي او د احصائيې په علم کې يې يو شمېر ميتودونه روښانه کړل، په اقتصاد کې يې د ارقامو راټولول او اندازه کو په ښه ډول په کار يوړل او يو ځانګړی منحني او تحليلي ميتود (Kauzents Curve) د ده په نوم يادېږي. دغه منحني چې د آس د چپه نال (نعل) بڼه لري، د ملي عايد او د عايد وېش د نا برابرۍ اړيکې بيانوي. نوموړی د دغه منحني په واسطه ثابته کړه چې په بيوزلو ټولنو کې د عايد په زياتېدو سره بيعد التي او د عايد غير عادلانه وېش لازياتېږي، خو په پرمختللو او بډايو هېوادو کې د عايد په زياتېدو سره بيعدالتي يا دعايد غير عادلانه وېش کمېږي. د ده دغه تحليل په ۱۹۷۰ م. کلونو کې د ټولو پام ځانته را اړولی و. ده ډېر کلونه د امريکې د سوداګرۍ د وزارت ارقام تحليل کړل او د امريکې د ملي عايد مسؤليت يې په غاړه و او د امريکې د ملي عايد په روش باندې انتقادونه وکړل او ورو ورو يې دهغو داصلاحاتو غوښتنه وکړه اود Absolute income hypothesis په واسطه يې د حل لاره وښودله. ده د Consumpation Function فرمول دا هم ده، چې د ارقامو په تحليل سره يې نوسانات او بېلابېلې اقتصادي دورې مقايسه کړې دي. سيمون کوزنتس په ۱۹۰۱م. کال کې د اپريل په دېرشمه د روسيې په خار کوف ښار کې نړۍ ته سترګې پرانيستې دي. د ځوانۍ په کلونو کې د او کراين د احصايې د ادارې ريس و، په ۱۹۲۲ م. کال کې چې اروپا له لومړۍ نړيوالې جګړې څخه راوتلې وه، خو د جګړې ټپونه لا هم روغ نه وو او د اروپا په ټولو هېوادونو کې اقتصادي بحرانونه او مالي کړکيچونه زيات وو، نو کوزنتس امريکې ته مهاجرت وکړ. د آلمان امپراتور (دوهم ويليام) هم خپل هېواد (المان) او هم شاوخوا ته زيان اړولی و، د بريتانيا امپراتوري له آلمان سره په کلک تضاد کې وه، د اروپا علمي مرکزونو ته لوی زيانونه رسېدلي و، خودا مهال د امريکې د متحده ايالاتو اقتصاد مخ په غوړېدو و او علمي مراکز وار په وار د ترقي په لوري روان وو، په همداسې يوه دوره کې کوزنتس د کولمبيا له پوهنتون څخه په ۱۹۲٦م. کال کې د دوکتورا سند ترلاسه کړ. هغه د خپل تيزېس ليکلو لپاره د پرچون او عمده پلورنې دوره يې نوساناتو باندې کار وکړ او په بريالۍ توګه يې هغه دفاع کړ. يو څه موده دامريکې متحده ايالاتو د اقتصادي څېړنو د ملي دفتر غړی و، چې د امريکې د ملي عايد په څېړنه بوخت و، په ۱۹۳۰ م.کې يې د پنسلوانيا پوهنتون (Pennsylvania University) کې په

کرنیزوکوپراتیفونو جوړول، د دوی په ژوند او تولیداتو کې د ښه والي لپاره اړین ګامونه دي.

small scale agriculture

د کوچنۍ ټوټې ځمکې کرنه

هغه ډول کرنه چې کروندې کوچني وي، د کروندګرو پانګه او شتمنۍ لږ او د کرنیزو محصولاتو اندازه یې هم کمه وي. په زیاترو پرمختیایي هېوادو، په تېره افغانستان کې همدا وضعیت په کرنه کې لیدل کېږي.

small scale industry

په کوچنۍ اندازه صحت

هغه صنعت چې د تولید ډول، اندازه، پانګه او شتمني یې لږ وي. دغه ډول صنایع د هېوادونو راتلونکي اقتصادي وده کې ډېر مهم رول لري. اروپا له اوولسمې میلادي پېړۍ څخه د اتلسمې پېړۍ تر نیمایي پورې دا ډول صنایع لرل تر څو چې نولسمه پېړۍ کې د لویو او پیاوړي صنایعو بنسټ ټینګ او شلمه پېړۍ کې صنعتي قدرت شوه.
پرمختیایي هېوادو ته ډېره ضروري ده چې دې ډول صنعت ته وده ورکړي.

smuggler people **د انسان قاچاقچي**

دا هغه کسان دي چې د پیسو په اخیستلو سره هغو کسانو سره مرسته کوي چې غواړي له یوه هېواد څخه نورو هېوادو ته ولاړ شي. دوی ډېرې پیسې غواړي، دا ځکه چې دوی قانون تر پښولاندې کوي. دوی وګړي پرته له قانوني اسنادو

هم وضع کړ او د احصائیوي میتود په واسطه یې د عوایدو زیاتېدل اود هغو د وېش څرنګوالی وښود، نوموړي د شتمنیو د څېړنې نړیواله ټولنه تاسیس کړه. لکه چې مخکې وویل شو ل په ۱۹۷۱ م. کې یې د نوبل جایزه ترلاسه کړه او اوس دخارکوف د اقتصاد ملي پوهنتون د ده په نوم یادېږي، او د اقتصادي څېړنو په برخه کې Semon Kuznets Kharkive University پوهنتون نړیوال نوم لري.کوزنتس د ۱۹۸۵ م. کال د جولای په اتمه د ۸٤ کلونو په عمر و مړ.

simulation **سره ورته کول**

د پروژو په تحلیل او مدیریت کې یو ډېر ګټور کاري میتود دی. دامیتود موږ په دې باندې پوهوي چې راتلونکی وضعیت د بېلابېلو فرضیو پر بنسټ اټکل کړای شو. د دې پایله هغه وخت تر لاسه کوو چې یوه بله پخوانۍ تطبیق شوی پروژه په نظر کې ونیسو.

skilled labor **د کار ماهر ځواک**

د مهارت او لازمي زده کړو او تخصص لرونکی کارکوونکی کار. هغه کار چې ښه پایله لري.

small holding **کوچنۍ ځمکوال**

د افغانستان په شان د یو شمېر پرمختیایي هېوادونو بزګران کوچنۍ کروندې لري او دغه ډول کروندګر په محدوده اندازه تولید لري. د دوی لپاره د ترویجي خدماتو رسول او په سیمه کې د

بلکې روغتونونه، ښوونځی، نظامي تاسیسات او دفاعي وسایل هم راځي.

social services ټولنیز خدمت

د ټولنې له بیوزلو او ناچاره وګړو سره د مرستې په خاطر هغه تدابیر چې د یو شمېر ټولنیزو بنسټونو له خوا ترسره کېږي. په دې بنسټونو کې د بیمې شرکت څخه پرته نور هغه اجرا یي سازمانونه او ډلې راځي چې بیوزلو سره مرستو ته چمتو وي.

social welfare ټولنیزه هوساینه

هوساینه یو نسبي مفهوم دی. ټولنیزه هوساینه هغه معیار دی، چې د ټولنې په کچه په پام کې نیول کېږي، دغه معیار د ټولنې د وګړو د ژوند له کچې سره اړیکې لري.

social welfare function

د ټولنیزې هوساینې تابع

دا د ټولنې د موخو ښودونکی ده، چې په هغو سره ټولنیزه هوساینه د هغو شکلونو او بڼو دیوه تابع په توګه چې سرچینې ورته تخصیص کېږي، ښودل کېږي. ښاغلی Bergson. H د شلمې پېړۍ نامتو فیلسوف(۱۸۵۹ - ۱۹٤۱ م.) وایي چې د ټولنیزې هوساینې تابع د ټولنې د وګړو لپاره، د مطلوبیت د پوره والي له مخې ښودل کېږي، خو د دې ترڅنګ یو شمېر نور متحولین هم راتلای شي. پرمختیایي هېوادونو ته ډېره مهمه ده چې هوساینه (رفاه) او د رفاه تابع په پام کې ولري. د دې لپاره یوشمېر معیارونه په لاندې توګه د ي:

د هېوادونو له پولو تېروي، ځینې وخت جعلي پاسپورتونه ورته جوړوي، ځینې وخت سم او قانوني اسناد له سره جوړوي او لاس پکې وهي. زیاتره هغه خلک چې له قاچاقبرانو مرسته غواړي هیله لري چې د مهاجرت اسناد پیدا او داسې ځایونو ته ولاړ شي چې ژوندیې ښه شي. په دوی کې یو شمېر خپلو هیلو ته رسېږي، خو ممکن څو کاله وروسته بېرته راوشړل شي، یا هم ممکن کلونه کلونه پرته له اجازه لیک څخه ژوند وکړي. یو شمېر نور ممکن له ډېر لګښت سره سره بیا هم خپلو هیلو ته ونه رسېږي او زیاتره دوی د قاچاقبرو له یوه لاس څخه بل ته او له بل څخه بل ته استول کېږي، ټول شته یې له لاسه وځي اوځینې وخت ووژل شي.

smuggling قاچاق کول

پرته د ګمرکي محصول له ورکړې څخه په غیر قانوني لارو چارو د اجناسو پلورل او پیرودل . د غیر مجاز وارداتي او صادراتي اقلامو تېرول د مجازو په لېست کې. په ناقانونه لارو چې د ګمرک دفتر هلته موجود نه وي، د تجارتي اجناسو واردول او صادرول قاچاق شمیرل کېږي.

social capital ټولنیزه پانګه

د یوه اقتصاد، ټولنې یا یوه هېواد ټولې شمتنۍ او زیرمې چې ټول اقتصاد پورې اړه لري. په دې کې نه یوازې ودانۍ، ماشینونه او هغه څه راځي، چې په تولید کې اهمیت لري او د خرڅلاو وړ دي،

خوارووپایی هیوادو کې اوس هم سوسیال دیموکراتان شته. په دې دواړو نظرونو کې په اقتصادي فعالیتونو کې د جمعی مداخلې ضرورت ښودل شوی دی، دوی وایي اقتصاد باید ددولت له خوا رهبري شي. سوسیالېستان په دې نظر دی چې باید بانکونه ملي وي، طبیعي شتمنی د ټولنې مال وي او د تولید پر وسایلو اجتماعي مالکیت موجود وي، یوه کورنۍ باید دومره ملکیت ولري، چې خپله اړتیا یې وربانديې پوره شي، خو نور وګړی استثمار نه کړي. هره کورنۍ یو د اوسیدو کور سره، یواځې یو موټر ولري، صرف دومره ځمکه لرلای شي چې د کورنۍ اړتیا وربانديې پوره شي، فابریکې، کارخانې او کرنیزې ځمکې باید ددولت په واک کې وي او په ټولنه کې باید د کارګرانو او خواریکښانو ګوند حاکمیت ولري. سوسیالېستان وایي چې دکارګرو اوبزګرانو (خواریکښانو) دغه مخکښ واکمن ګوند به ټولنیز اصلاحات پرمخ بیایي. د سوسیالېستي اقتصاد ځانګړتیاوې دادي:

١) دکارګرو او بزګرانو په استازیتوب د سوسیالېستي ګوند واکمني او ددغه ګوندپه لاس کې د ټول قدرت تمرکز

٢) په تولیدي وسایلو ټولنیز مالکیت

٣) د مرکزي اقتصاد شتون او دپلان جوړونې سیستم

٤) په سود، اجارې او نورو هغو ګټو- وټو بندیز چې له پانګې څخه ترلاسه کېږي.

الف) که چېرې د ټولنې وګړي A وضعیت تر B غوره وبولي، نو د ټولنیزې رفاه د تابع په واسطه همدغه A حالت منل کېږي او د پاریتو اصل تحقق مومي.

ب) ټولنیزه پوهه او عقلانیت بېلابېلو بدیلو او الترناتیفو امکاناتو کې هغه تر ټولو غوره خوښوي او هغه دوی ته مهیا دي.

ج) دیکتاتوري موجوده نه وي، هیڅ یو وګړی د بل د رجحان مخه نه نیسي، یو وګړی په بل کوم څه نه تحمیل کوي او استبداد پکې نه وي. له دې پرته ډېر داسې معیارونه چې انساني اومنطقي وي او ممکن د هغو لېست کول دلته ډېر ځای ونیسي.

سوسیالېزم **socialism**

یو ټولنیز- اقتصادي نظام دی چې په بېلابېلو بڼو پژېندل شوی دی. د یونان، ایټالیا او یو شمېر نورو هېوادونو سوسیالېستان دغه ډول نظام یو ډول داسې اجتماعي نظام بولي چې ټولنیز عدالت یې نهایي موخه وي. د مارکسېزم له نظره سوسیالېزم د ټولنو د طبقاتي مبارزو او تضادونو پایله کې یو داسې ټولنیز اقتصادي نظام دی چې وروسته تر پانګوالی د ټولنو د تکامل څلورم پړاو دی. یعنې د مارکسېزم او د لویدیزې ارشد د سوسیال دیموکراتانو ترمنځ په دې هکله د نظریاتو توپیر شته. دشوروی طرز سوسیالیزم له منځه ولاړ،

شمیر حسابونه په خپل حساب کې پلوري اوپیري، دمتخصص یاد ونډو د بازار دلال بلل کېږي.

**specialization		تخصص**

د اقتصاد په ځانګو کې هم لکه دنورو برخو په شان تخصص شته. دا په ځانګړې کاري ساحه کې د فني او عملي مهارتونو اوپوهې لرل او په لازیاته کوچنۍ ساحه کې د لازیاتو معلوماتو اوپوهې لرل دي. لکه د بانکي چارو په برخه کې اوبیا په ځانګړي ډول د SWIFT په برخه کې مهارت لرل. د اقتصاد، اقتصادي موسساتو، پولي مسایلو او نورو مالي چارو په برخه کې درامنځته کېدونکو پېښو په اړه بشپړ معلومات لرل.

**specialization of labor		د کار وېش**

د اوسني پرمختللي صنعت یوه ځانګړتیا داده، چې کار پکې په تخصصي برخو وېشل شوی دی. په دې تخصصي صنعت کې هره ډله کارګران د ځانګړو پرزو، اجناسو او خدماتو په تولید کې مهارت لري، دې ډول تخصص د تولیداتو کیفیت کې ډ ېر ښه والی راوستی دی او د اقتصادي ترقي ضمانت یې کړی دی.

**specie		فلزي سکه**

د وسپنې یا د وسپنې دالیاژو سکه (معمولاً د سرو او سپینو سکو ته ویل کېږي). د کاغذي پیسو برخلاف فلزي پیسه.

البته دغه یو شمېر ځانګړتیاوې مختلط اقتصاد کې هم ترسترګو کېدای شي. سوسیالېزم په بېلابېلو بڼو او درجو په یو شمېر هېوادونو لکه پخواني شوروي اتحاد، ویتنام، کیوبا، چین، شمالي کوریا، لیبیا او د شرقي اروپا ګڼ شمېر هېوادونو کې موجود و، اوس هم یو شمېر هېوادونو کې د سوسیالېستي نظامونو نښې یا په اقتصادي سیستم یا هم اجتماعي سیستم کې شته، خو یو تر بل په ډېر توپیر کې لیدل کېږي.

**soft goods		بې دوامه اجناس**

هغه استهلاکي مالونه چې پایښت ونه لري،یا هغه لګښتي امتعه چې دوام یې ډېر لنډ وي.

**sovereign investment		دولتي پانګونه**

د حاکمیت، قدرت او دولت اصطلاح پورې تړلې ده. له دې امله چې قدرت او حاکمیت د دولت په لاس کې وي، نو هغه پانګونه چې د دولت له خوا وي، د دولتي پانګې اچونې په نوم یادېږي.

**specialist		مختصص**

هر هغه څوک چې ځانګړې څانګه کې تخصص ولري، دا ځکه چې معاصر اقتصاد کې کارونه او څانګې تخصصي شوې او Specialization of labour یوه نوې پدیده. له دې پرته تخصص د استخدام پروسه ښه کړې ده. یو شمېر څانګو کې مثلاً هغه څوک چې د اسهامو یا ونډو بازار کې یو

د فوری خرڅولو د بیې په معنا ده او spot marketبیا د نغدی معاملاتو بازار ته ویل کیږی.

ثبات stability

یو د خوښۍ وړ وضعیت دی چې له بحران څخه لري دي. د بیو ډېر ښه تعادلي حالت یا له هغه څخه ډېر لږ ښکته اوپورته واقع کېدل. د بیو، سوداګرۍ، اقتصادي فعالیتونو یو عادي تګلوری چې د خلکو د اندېښنې وړ نه وي. که چېرې یو عدم تعادل واقع کېږي، داسې میکانېزم دی چې خو د بخود تعادل وساتي.

د پیسو استقرار stability of money

له دی څخه موخه د پیسو د ارزښت ثبات دی. کله چې د پیسو د خرید توان ثابت وی یا یی د بهرنیو پیسو (سعر) په وړاندی بدلون ونه لیدل شی د پیسو د ارزښت استقرار او ثبات بلل کیږی.

ځای پرځای کول stabilization

ثبات ورکول. ټینګول. استقرار. د اقتصاد په بېلابېلو برخو کې د بې ثباتي له منځه وړل او د استقرار رامنځته کول. د بیو ثابت ساتل.

ثابتې پیسې stable money

هغه پیسې چې د ثابت ارزښت لرونکې او پرته له صعود اونزول اجناس او خدمات پېرودلای شي.

احتکار کول speculation

په یوه مناسب او مساعد وخت کې د یو شمېر اجناسو پیرودل او دبیو د لوړېدو په تمه یې ساتل او د بیو دلوړېدو پرمهال یې پلورل. په بله وینا احتکار Speculation د لازیاتې ګټې په موخه په ارزانه بیه د جنس اخیستل،زیرمه کول او بیا د قیمتي او د بیو دلوړېدو اویا د قحط پرمهال د اجناسو پېرودل اوبازارته وړاندې کول دي، د اسلام مبارک دین یې منع فرمایلې ده.

محتکر speculator

هغه څوک چې مالونه په ارزانۍ کې اخلي او کله چې د مالونو کمښت احساس شي، بیه لوړه شي، بیا هغه په لوړه بیه پلوري ترڅو د بیو په لوړېدو کې ګټه وکړي.

معنوي ارزښتونه spiritual values

په ننني نړۍ کې د مادي ارزښتونو ترڅنګ معنوي ارزښتونه لا هم لوړ دریځ لري. د مور او پلار مقام ته درناوی، د تاریخي میراث ساتنه، ملي عنعنات او هنري ارزښتونه په دې ډله کې راتلای شي.

نغدي معامله spot transaction

له spot څخه موخه نغد یا په نغدی ډول دی. دلته موخه هره هغه معامله ده چې په نغدی ډول سره ترسره شوی وی، خو په ځینو ځایونو کی dspot فوری معنا هم ورکوی لکه spot priceچې

ستېنډارډ **standard**

هغه معیار،اندازه، نښه، بڼه، کمی یا کیفي اویا هم کمی او کیفي دواړه ځانګړنې اومقدارونه او توصیفي اوصاف دي، چې په قراردادي توګه منل شوي وي. دغه منل شوي کمي اندازې اوتوصیفي ځانګړتیاوې معمولاً دهغو ترلاسه کېدونکو پایلو (تولید شویو اجناسو او خدماتو) د سنجولو لپاره په کار ځي چې باید عرضه شي. په بله وینا: ستندرد هغه اندازه یا بڼه او شکل دی چې په یوه ټولنه یا د اشخاصو ترمنځ د یوې ځانګړې موخې لپاره په قرار دادي توګه منل شوی او په نښه شوي وي او له هغو څخه تېری له معیار څخه وتل بلل کېږي. ستندرد دتولید، د ژوند د کچې، د محصول د ګټور تیا، د ګټو او عوایدو او نورو مقداري او غیر مقداري ارزښتونو لپاره په کار ځي. ستندر داسې هم ښودلای شو: هغه اندازه پیسې چې د ترسره شویو مصارفو یا لګښتونو دسنجش لپاره په یوه منل شوي بڼه ټاکل شوي وي او له هغه څخه د عدول اجازه نه وي.

د ژوند سطحه **standard of living**

د ټولنو د وګړو د ژوند عمومي کچه چې د (living standard) په نوم هم یادېږي، د یوې ټولنې د ټولو وګړو د ژوند ښودنه کوي. د بېلګې په توګه دغه معیار دسړی سر ملي ناخالص عاید اویا هم د ټول ملي مجموعې تولید یا هم په ټولنه کې د اجناسو او خدماتو د مصرف له مجموعې څخه ترلاسه کېږي او د دغو هره یوه اندازه له یوې ټولنې تر بلې توپیر

رکودي انفلاسیون **stagflation**

د رکود په حال کی انفلاسیون، هغه انفلاسیون دی چې د رکود په حالت کی وی.

ډبوالی **stagnation**

هغه ډب او رکود چې په اقتصاد کې د نویو پانګونو، د شغلو نو ایجاد او د کاري فرصتونو رامنځته کول، د تولید د نویو ډګرونو پراختیا او د اقتصادي پلانونو تطبیق ونه لیدل شي. یعنې د ډینامیزم پرځای یو ډول Stagnant economy یا ډب شوی او مسکون اقتصاد موجود وي، چې په هیڅ ډول د رونق په معنا نه ده.

زیربط ګډونوال **stake holders**

هغه حقیقي او حکمي اشخاص چې په یوه بڼه نه په یوه بڼه، په یوه پرژوه، کاروبار، موضوع یا یو سازمان پورې د علایقو او ګټو یاد فعالیتونو د شریکوالي او اړیکو له مخې تړلي وي. د تصامیمو، پرېکړو او پروګرام جوړونې په ترځ کې دغه ګروپونه په پام کې نیول کېږي.

ناوخته چک **stale cheque**

زوړ چک، له وخت تېر چک. معمولاً زیاتره بانکونه د چک د ادا کولو لپاره شپږ میاشتې وخت ټاکي، که چېرې په چک باندې وروسته تر لاسلیک ټاکلی وخت تېر شي(Stale date) بانک کولای شي چې د چک له ورکړې ډډه وکړي، ځکه چې د نغدولو مهلت یې پای ته رسېدلي. هر بیه لرونکی سند یوه ټاکلې نېټه لري.

لوږه starvation

د معیشت ټیټ برید. یو وګړی چې ډېر لږ عاید لري اوصرف د ژوند کفاف یې کولای شي. له روغتیایی نورماتیف کمه اندازه خوراک.

بیانوونکی statement

موخه هغه سند او د حساب صورت دی، چې د مشتري حسابونه له بانک سره پکې بیانېږي. دهر حساب لرونکی بانکی میاشتنی راپور. د حسابونو ګزارش Statement of account چې د طرفینو حسابونه ښکاره کوي. د بانک ځانګړی اصطلاح.

بیانیه statement

د حساب شکل. دټول حساب ښودنه. هغه سند چې د بانک لخوا د حساب شکل، راکړې ورکړې اود مشتری دبت- کریدیتونه پکې ثبت وي. هغه سند چې دولت یې د یوې ځانګړې موضوع په اړوند د خپلې سیاسي خط مشي دښکاره کولو یا د مخالفانو د اظهاراتو د بې اثره کولو لپاره خپروي، خو په اقتصاد کې موخه ورڅخه هغه تشریح کوونکی سند دی، چې حسابونه روښانه کوي.

ولاړ اقتصاد static economic

ځینې وخت د یو شمېر ازمېښتونو یا څېړنو دمعلوملو په خاطر یو شمېر اقتصادي متحولین ثابت فرض کېږي، یعنې د یوه ولاړ حالت په پام کې نیولو سره ازمایښت ترسره کېږي. په دې کې دوخت یوه لنډه موده کې دعواملو رابطه سنجول کېږي. دې ته ستاتیک تیوري یا ولاړ تحلیل باندې څېړنه وایي،په دې توګه مثال ورکولای شو چې ستاتیک مطالعه د اقتصادي وضعیت یو

کوي، یعنې نسبي بڼه لري. د ژوند د کچې د معلوملو په خاطر د مقداري مشخصاتو(انډکسونو) ترڅنګ یو شمېر غیر مقداري مشخصې هم شته. د بېلګې په توګه هرو زرو تنو ته د شخصي موټرو، تیلفون، تلویزیون، یخچال او نورو لکسو اجناسو مهیا والی یې مقدار ي مشخصه ده، خو د زده کړو درجه او د پوهې کچه یې یوه غیر مقداري مشخصه ده. دې ته quality of life هم ویل کېږي، چې د یوه وګړي یا کورنۍ د عاید د اندازې له مخې یې سنجوو. د ژوند د کچې په سنجش کې د یوه وګړي یا کورنۍ د اجناسو او خدماتو د مصرف ترڅنګ د دوی د (استراحت) مصرف هم په پام کې نیول کېږي. پرمختللی ټولنې اوس هڅې کوي چې د ژوند کچه د ټولو کورنیو ترمنځ سره نژدې کړي. دولتونه دغې موخې ته د ټولنیزې پالیسي د یوې برخې په توګه ګوري. په دغې موخې کې داسې برخې هم راځي چې اندازه کول یې ستونزمن دی لکه د چاپیریال ساتنې معیار، د ملي امنیت درجه، دغوره چاپیریال کیفیت، فردي مصؤنیت، اقتصادي، سیاسي او ټولنیزه ازادي او داسې نور. دا ټول نه لمس کېدونکي ارزښتونه نه دي، خو د ژوند د کچې او کیفیت لپاره مهم دی.

ډېر مهم اجناس staple

هغه اجناس چې بنستیز رول لري. د بېلګې په توګه په افغانستان کې غنم (Staple food) یا اساسي او اصلي غذایي توکي دي.

احصــائيه ويــلای شــو. يــا: احصــائيه د تحقيــق او څېړنــې پــه برخــه کــې د ډيټــاوو او ارقــامو عــددي تشريح او تفسير دی.

که چېرې د پورته تعريفونـو دغـه اخـري برخـه يې لږ څه نوره هم وشنو، نو وايو چې احصـائيه پـه لـومړي ګـام کـې اطلاعـات (ارقـام)، معلومـات او مشاهدې راټولوي، همدغه ارقام (Data) خام مواد دي، چې بيا تنظيم کېـږي، پـه لنـډيز سره ارائـه او داسې په واضـح ډول تشرـيح کېـږي، چـې د هغـو ښوونه، تعبير او تفسير اسانه کېږي. پـه دويـم ګـام کې احصائيه څېړونکـي سره مرسـته کـوي، چـې د خپلـو څېړنـو نتـايجو تـه وسـعت ورکـړي، د ارقـامو تــرمنځ بېلابېلــې اړيکــې ورتــه څرګنــدې او لازم اســتنباط وکــولای شي او د خپلــو معلومــاتو او اطلاعــاتو د تحليــل او تجزيــې لپــاره احصــائيوي تيوري او مېتودونه وکاروي.

موجودي **stock**

بانکي او مالي چارو کې موجودی په يوه ټاکلي لنډ وخت کې په بانک کې پرته شمتني اروزل کېږي، يعنې د وخت يوه ټاکلي شيبه کې تعريف کېږي، خو د وخت له ذکر کولو پرته ښودل کېږي. د بېلګې په توګه د افغانستان بانک موجودی، په اداره او مديريت کې، په تيره بيا د ډيپو او تحويلخانې په کنترول کې موجودې د هغو اجناسو او د وسايلو اندازه ده چې د ځانګړي کارت له مخې تحويلخانې ته راغلي او ثبت شوی. دلته د موجودې موخه د کارت له مخې دراغلو اجناسو او د کارت له مخې د وتليو اجناسو پرتله کول دي.

عکس يا انځور دی، خو ډيناميکه يا متحرکه مطالعه بيا د اقتصادي وضعيت فلم دی.

احصائيوي استنباط **statistical inference**

د احصائيوی ارقامو له شننی وروسته کومی ډاډمنی پايلی ته رسيدل. د احصائيوی ميتودونو له تحليل وروسته د يوه واقعيت پيژندنی ته رسيدل.

احصائيه **statistics**

د ارقامو او شمېرنو هـرې هغـې مجمـوعې تـه ويـل کېـږي، چــې د چاپېريــال او پــنځ يــا د انســانانو ټــولنيزو اقتصــادي، ســياسي او نــورو فعــاليتونو او ښکارندو پـه اړه وي. د پـنځ او چاپېريـال پـه برخـه کې د اورښت، دتودوخې د درجې، د يـوې ونـې د پاڼو، د بوټـو د ودې د انـدازې بېلګـې او د ټـولنيزو فعاليتونو په برخه کـې د يـو هېـواد د وزګـارو او پـه کار بوختو وګړو شمېر، د کـالني سـړي سرګټـې، د ســواد دســلوالي، د نــاروغيو انــدازې، واردات او صــادرات او نــورو ارقــامو او شــمېرنو بېلګــې ذکــر کولای شو، چې د همدې ډول شـمېرنو مجمـوعې ته احصائيه وايـو، خـو پـه يـو مشـخص مفهـوم سره احصائيه هغـه شـمېرنې دي، چـې د نـورو شـمېرنو څخه استازيتوب وکـولای شي، يعنـې د نمـونې پـه توګه غوره شي او کيفي څرګندونې وکړای شي، په دې ډول احصـائيه د هغـو ټولـو مېتودونـو او لارو-چارو مجموعه ده، چې د مقداري يا کمي ارقامو او معلوماتو د راټولولو، صنف بندی، تنظيم، لنـډيز او ارائې لپاره کارول کېږي.

په بله وينا: د ډېرو زيـاتو اړتيـاوو د ټـاکلو لپـاره پـه ټـاکلو حـدودو کــې د کمــي ارقــامو څېړنــې تــه

چې پروسس شوی (کارتمام) تولید شوی محصول پکې دی او بازار ته لېږدول کېږي.

برنامه **stow**

هغه سند یا رسید چې په هغه کې د هغو مالونو لست لیکل شوي وي چې د لېږدولو لپاره منل شوي وي او صادریدونکی ځای ته د یوې لېږدوونکی موسسې له خوا لېږدول کېږي او دغه سند لازمو ځایونو کې ښودل کېږي، او د اجازې د لرلو معنا لري.

ستراتیژیک مدیریت **strategic management**

د هغو فعالیتونو او پریکړو یوه مجموعه ده چې د یوی تصدی، کار ځای، سکتور یا اقتصاد د یوی اوږدی مودی راتلونکی ټول فعالیتونه ټاکی. په دی مجموعه کی د بیلابیلو پروګرامونو ترتیبول، د چاپېریال څېړنه او د عملیاتی چارو ارزونه او کنترول شامل دی او د مربوطه سازمان، اداری، تولیدی واحد یا سکتور له سرچېنو څخه په کار اخیستو د هغه موخی ترلاسه کړی.

ستراتیژي **strategy**

د یوې اوږدې مودې لپاره ډېر مهم، جامع او سره تړلي اهداف. د تدابیرو، افکارو او پروګرامونو یوه مجموعه. هغه بنستیزې او عمومي پالیسیګانې چې په یوه اوږده راتلونکې کې د عمومي اهدافو د ترلاسه کولو لپاره په پام کې وي.

د ونډو دلال **stock broker**

هغه څوک چې د یوې حق الزحمې په ترسره کولو ونډې پیري او پلوري. داجناسو او خدماتو په معمول بازار کې هم دلال، کمېشن کار، جلاب او دې ته ورته منځګړي معاملات تنظیم او اسانتیا پکې راولي. د ونډو دلال هم یو حرفه يي میانجي دی،خو کار يې له نورو اجناسو او خدماتو سره نه، بلکې صرف له ونډو (اسهامو) سره دی، یعنې د خپلو مشتریانو په استازیتوب بیه لرونکی اسناد ښکته پورته کوي. دا خلک د Stock certificate چارو کې ماهر خلک دی، چې د متخصصو اقتصاد پوهانو په اندازه د ونډو دبازار (Stock market) په شرایطو، میکانېزم او چلولوباندې پوهېږي.

ذخیره کول **stockpile**

اجناس راټولول او انبار کول، چې بیا په لازم وخت کې ولیږدول شی. دغه ډول ذخیره او انبار له ګودام او ګودام کولو store and storage سره ځکه توپیر لری چې ګودامونه دایمی او مجهز جوړښتونه دی چې دوامدار ډکیږی او تشیږی، خو ذخیره کول ممکن ځینی وخت صورت ونیسی.

زیرمتون **storage**

هر هغه ځای چې اجناس هلته زیرمه کېږي. د تصدۍ د مدیریت اصطلاح ده، خو ډېرو نورو مواردو کې د استعمال ځای لري. هغه ځای چې هلته خام توکي زیرمه شوې او هره ورځ د تولید پروسې ته ورڅخه را اخیستل کېږي. هغه ځای

مالي مرسته **subvention**

له هغو صنايعواو توليدي برخو سره مرسته او له ماتې ځخه ژغورل چې ملي اقتصاد ته ضروري دی اويا هم نوی رامنځته شوی او باید په پښو ودرول شي. دولت په ځانګړو شرايطو کې له هغو تشبثاتو سره مالي مرسته کوي، چې په ملي توليد، استخدام او د بيو په ثبات کې مهم وي.

لوی پلورنځی **super market**

د سيمې داوسېدونکو او کورنيو د اړتيا وړ راز راز اجناسو پرچون عرضه کوونکي مغازې دي چې د هر جنس پلورونکي جلا جلا وي، لکه د خوراکي توکيو د پلورونکو برخه، د قرطاسيې د عرضه کوونکو برخه او نو ر. په افغانستان کې د دې ډول پلورنځی لومړنی مثال د پښتونستان څلور لارې کې د افغان لوی پلورنځی و، چې د قاري محمد امان نوايي په پانګه او نوښت د پنځوسمې لسيزې په ترخ کې جوړ شو.

روبنا **superstructure**

هغه معنوي ارزښتونه چې پر اقتصادي فعاليت اغېزه لري. يو شمېر غير زير بنايي روحي او ذهني عوامل چې دوګړو په فعاليت اغېزه لري، لکه اخلاق، قوانين، دود، دستور او نور. هره ځانګړې روبنا خپل اقتصادي جوړښت (زير بنا) سره اړيکې اوانډول لري.

اعتصاب **strike**

د خپلو غوښتنو دترلاسه کولو په خاطر په ډله ييز ډول د کار درول. په غوسې سره کاربندي.

مرسته **subsidy**

د مرستې او امداد يوځانګړی شکل دی. په ملي سويه د دولت له خوا د ځانګړو اړتياوو له مخې او د ځانګړو وګړو د ملاتړ په خاطر مرسته. خلکو سره دکمک په خاطر يو داسې خدمت وړاندې کول چې موخه يې عايد نه، بلکې ملاتړ کول وي. د دولت له خوا بخشش کول.

ګوزاروي **subsistence**

هغه اندازه د ژوند وسايل چې صرف ګوزاره ورباندې وشي(مه مره- مه رغېږه ژوند). ايله د ژوندي پاتې کېدو لپاره اړين توکي. د اقل حد اړتيا په اندازه مواد.

ګوزاروي مزد **subsistence wage**

هغه اندازه مزد چې حد اقل اړتياوې پوره کړي، ډېر لږ مزد چې يوازې د ژوندي پاتې کېدو لپاره بس شي.

معاوضه **substitution**

د بدلولو لپاره، عوض کول. په اقتصاد کې د هغه شي د معاوضه کولو وړتيا ته ويل کېږي چې د بل متبادل ځای ونيولای شي لکه د وازګې يا کوچو پرځای د نباتي غوړيو استعمال. د تېغر پرځای دغالۍ استعمالول او نور.

surplus labor and value theory

د اضافي ارزښت او کار نظریه

کله چې کارگر صرف د خپل ژوند د ډېرو حیاتي اړتیا وو د پوره کولو په اندازه مزد اخلي او د هغه د کار نوره ثمره کارفرما او پانگوال ته پاتې شي. د دغه کارگر دغه اضافي کار او د هغه اضافي مزد ته ویل کیږی چې ده ته نه ورکول کېږي، بلکې د پانگوال د پانگې د لا زیاتوالي لپاره د پانگوال جیب ته ځي، د مازاد ارزښت او مازاد کار په نوم یادېږي. دغه تیوري کارل مارکس په نولسمه پېړۍ کې بیان کړه، ده د یو جنس او خدمت هغه اندازه کار وښود چې د هغو په تولید کې مصرف شوی وي، خو په پانگوالي کې کارگر ته د هغه د کار په اندازه مزد نه ورکول کېږي، بلکې دده له مزدورۍ پاتې د نور کار د اضافي ارزښت په توگه پانگوال ته ورځي.

sus ta inable development

دوام لرونکې پرمختیا

supply **عرضه**

هغه ټاکلې اندازه جنس او خدمت چې ټاکلي وخت کې په ټاکلې بیه بازار کې موجود وي او پلورلو ته وړاندې شوي وي.

Supply equilibrium demand and
Supply schedule

surplus **مازاد**

هر هغه اضافي څه چې وروسته د اړتیاووله پوره کولو څخه اضافه پاتې شي. په یوه تصدۍ کې چې د گټې په خاطر فعالیت کوي، کله چې لگښتونه عاید څخه منفي شي خالص عاید او شمتني د پانگې مازاد بلل کېږي، په سوداگرۍ کې چې کله صادرات تر وارداتو زیات شي د تجارت مازاد بلل کېږي چې د کسر یا Deficit سرچپه معنا لري.

T

همدغه اوچت پړاو ته د ټوپ وهلو دپړاو نوم ورکړ. اوسني پرمختللې هېوادونه ډېر کلونه مخکې دغه پړاو ته رسېدلي دي. والتر روستودغه پړاو ته د Take off نوم ورکړی دی او مثال یې د الوتکې اوچتېدل ښودلی چې سرعت یې ښه زیات شي نو وروسته تر هغه له ځمکې څخه پورته او د الوتنې پړاو ته رسیږی

خط کول **tally**

د خط کولو په واسطه شمېرل. چوب خط. حسابول.

د پام وړ ډله **target group**

هغه گروپ او ډله چې د اقتصادی هدفونو په تحلیل، ارزونه یا بل چلند کی په پام کی نیول کیږی.

د زماني تسلسل **time series**

د وخت په اوږدو کې دارقامو ثبتول او ارائه کول، یا د ارقامو او مشاهداتو هغه مجموعه چې د ځو پرله پسې اقتصادي دورو (کلونو) یا د وخت بېلابېلو وختونو په ترڅ کې د یوه متحول د بدلونونو په هکله ثبت شوي وي. د بېلگې په توگه

ټوپ وهل **take off**

نامتو اقتصاد پوه والترروستو(Rostowٌ) د پرمختیا په پړاوونو کې دغه اصطلاح د پرمختیاي هېوادونو لپاره کارولې ده. نوموړی د پرمختیا لپاره پینځه پړاوونه ښودلی و، چې هغه د (Rostow's Stages of Groeth) په نوم یادیږی او هر یو یی دا دی:

عنعنوی ټولنه **traditional socity**

دټوپ وهلو څخه مخکی پړاو preconditions for take-off

دټوپ وهلو پړاوtake-off

دپوخوالی خواته تگdrive to maturity

دکتلوی مصرف مرحله high mass consumption

هغه وايي چې یوپرمختیایي هېواد، اول صرف یوه سنتی یا عنعنوی ټولنه وی، خو باید داجناسو او خدماتو تولید کې یو لازم حد ته ورسېږي. دغه هیواد بیا وروسته کولای شي د کیفیت او کمیت له پلوه یوه پرمختللې او اوچت پړاو ته ننوځي. ده

او لکسو اجناسو تفکيک، دامپنگ ضد تدابير او دې ته ورته پاليسۍ ګانې رعايت کېږي.

ګمرکي معافيت **tariff exemption**

هر هغه نقليه وسايط اوسوداګر يا نور چې له ګمرکي تعرفې څخه معاف شوي وي، لکه د بشري مرستو لپاره لېږدول، خيريه ترانسپورت او نور.

ماليه **tax**

هغه قانوني، اجباري -انفرادي ورکړه ده، چې کوم متقابل پاداش نه لري، خو له حقيقي او حقوقي اشخاصو څخه د دوی دعوايدو، د ملکيتونو اويا هم د اقتصادي فعاليتونو يا د دوی د پولي وسايلو د رهبري د يوې برخې په توګه د دولت د مالي ډاډ منتيا او تامين په خاطر اخيستل کېږي، يا: ماليه له انتفاعي موسساتو، شرکتونو او نورو عايد لرونکو اشخاصو څخه له قانون سره سم هغه اندازه پيسې اخيستل دي، چې د عامه لګښتونو او د دولت د خدمتونو د مصارفاتو د پوره کولو لپاره اخيستل کېږي.

د ماليې کمول **tax avoidance**

کله چې پاليسۍ جوړوونکی او تصميم نيوونکې مراجع د ځانګړو ملحوظاتو له مخې ماليات تر ټولو په ټيټ بريد کې وټاکي او دغه تصميم قانون کې نافذ کړي، دی ته د ماليې کمول يا (انصراف) ويل کيږی.

د کال په دولسو مياشتو کې د يوه ګمرک د عوايدو ثبتول، د يوې مياشتې په ترځ کې د يوې فابريکې د هرې ورځې د خامو توکيو د اندازې ثبتول، د يوې اونۍ په ترځ کې د يوه هېيوال د پلورنو اندازه او داسې نور. په دې توګه موږ د ارقامو کلنۍ سلسله، موسمي سلسله او مياشتنۍ سلسله لرو، دې ته د لنډې مودې سلسلې Cross-section data هم وايي. دغه سلسله بېلابېل حرکات له ځان څخه څرګندوي کېدای شي دا د يوې اوږدې مودې مسير (Secular trend) وي او نوسانات او نا څاپي حرکات ونه لري، کېدای شي ځينې ناڅاپي او غير منظم (irrigular) حرکات ولري، ياځنې وخت دوراني حرکت پکې واقع شي، هغه ارقام چې په دغه ډول سلسله کې تحليل کېږي، د(time-series data) په نوم يادېږي.

تعرفه **tariff**

دولتونه د خپلو دندو د پرمخ بيولو په خاطرمالي سرچينو ته اړتيا لري. دغه سرچينې لکه ماليات، ګمرکي تعرفې، دولتي تشبثاتي سرچينې اوملکيتونه، جريمې، پوورنه اونور دي. په دې کې يو هم تعرفه ده. دا د واردوشويو اجناسو په ارزښت کې هغه ښودل شوې سلنه ده، چې بايد ګمرک يې له سوداګر څخه د قانوني ورکړې په توګه ترلاسه کړي. د تعرفو په وضع کولو کې د کورنيو صنايعو د ملاتړ موضوع، د لومړنيو اړتيا وړ اجناسو

له مالیاتو تېښته **tax evasion**

کله چې مودې د مالیې له ورکړې مخ اړوي، د بېلګې په توګه ګټه لرونکی وګړي خپله واقعي ګټه پټوي، خو د مالیاتو مقاومت بیا هغه حالت دی چې مالیه ورکوونکي په قانوني یا غیر قانوني توګه ځان له مالیې ورکولو څخه پټ کړي. مقاومت دوه ډوله دی: یو یې جنايي مالیه نه ورکول او بل یې قانوني مالیه نه ورکول دي، یعنې کله چې د مالیې ورکولو د توان یا وس tax tolerance ستونزه موجوده وي، نو د tax resistence حالت او ستونزه پېښېږي. مالیاتي مقاومت اوله مالیاتو تېښته دواړه د دولت په عوایدو منفي اغېزه لري چې د پرمختیایي هېوادونو یوه ستونزه ده.

مالیه معاف کول **tax exemption**

د عاید لرونکی منبع څخه د مالیاتو د اخیستو معافیت. هغو حالاتو کې چې دولت د یوشمېر لاملونو له مخې، مثلاً دیوه ټاکلی خدمت یاجنس دتشویق او هڅونې په خاطر مالیه معاف کړي. یوه ډله خلک له مالیاتو معاف کول. یو شمېر عواید بې مالیې (tax free) اعلانول.

مالیاتي معافیت **tax exemption**

د قانون له حکم سره سم د یوه ملکیت له مالیې څخه معاف کول. دغه امتیاز یوازې هغو اشخاصو ته ورکول کېږي، چې یا مذهبي چارې ترسره کوي یا یې ملکیت د اعانې او خیرات لپاره وي او حکومت تائید کړی وي.

tax based incomes policy

د مالیې پربنسټ د عایداتوپالیسي

پرمختیایي هېوادونه د خپلو عوایدو داوچتولو لپاره بېلابېل سیاستونه غوره کوي، ځینې وخت دغه پالیسي په بهرنیو مالي منابعو، پورونو او مرستو متکي وي، ځینې وخت شنه پالیسي غوره کوي (د کرنې له تولیداتو او عوایدو)، ځینې وخت صنعتي پالیسي او داسې نورې او تر ټولو مهم دا چې د وی دغه ټول سیاستونه یوځای هم پرمخ بیایي، یعنې کېدای شي یو پرمختیایي هېواد خپله پرمختیایي پالیسي له له بېلابېلو پالیسیو ترکیب کړی، لکه هغسې چې د لمر رڼا له اوو بېلابېلو رنګونو څخه جوړه ده. د مالیې پر بنسټ د عوایدو سیاست هغه لاره ده، چې د مالیې حدود او تخنیک داسې وټاکي چې په اقتصادي فعالیتونو کې انګېزه او هڅونه لوړ برید ته ورسېږي، مزدونه لوړ شي او د دولت مالي سرچینې هم پیاوړی شي، یعنې مالیات د دولت د مالي اقتصاد غوښنه برخه وګرځي.

د مالیاتو اخیستونکی **tax collector**

هغه د فترونه چې د یو هېواد له عاید لرونکو وګړو څخه د دغه هېواد له قانون سره سم مالیات حصولوي.

له مالیاتو تېښته **tax dodging**

په دوکه ورکولو اوټګی سره له مالیې څخه سرغړونه. د مالیې له ورکړې ځان چپول. دې ته Tax evasion هم ویل کېږي، چې مودې یا مالیه ورکوونکی د قانونی مالیې له ورکړې ډډه وکړي.

د ټولولو اداري دناسم چلند، له قانون څخه د بې خبرۍ يا په اگاهانه ډول د قانون په وړاندې د دريدوېه بڼه له ماليې ورکولو سرغړونه کوي، مالياتي مقاومت بلل کيږي.

د ماليې اطلاعيه tax statement

هغه سند اوپاڼه چې د ماليې تشريحات روښانه کوي. د ماليې بيانيه يا اطلا عليک.

د ماليې تابع عايد taxable income

د يوه حکمي يا حقيقي شخص د عوايدو هغه برخه چې د يو هېواد د مالياتي قوانينو له مخې يې ماليه راټولېږي. هغه عوايد چې ماله يې تحويلېږي.

د ماليې ټاکل taxation

هغه اصول او لارې- چارې چې عايدلرونکی خلک (حقيقي او حکمي) به ټول له خپلو عوايدو په ټاکلې سلنې سره ماليات ورکوي. ماليه بندي يا مايله گذاري.

د ماليې بنسټ taxbaye

هر هغه د ارزښت واحد، معيار او کوم امتياز چې ماليه ورباندې وضع کېږي، لکه دملکيت کلني خالص عايدات، ځمکه او نور چې د همدې ارزښت له مخې د ماليې سلنه ټاکل کېږي.

تايلوريزم taylorism

په کار کې د کفايت او اغېزمنتوب د لارو – چارو تطبيق کول او هغه علمي اداره چې بنسټگر يې

د ماليټو زياتوالی tax increase

کله چې راپورونه او گزارشات د ماليې په مقدار او اندازه کې د پام وړ زياتوالی وښيي. په مقايسوی توگه نظر د ماليې ورکولو تيرې دورې ته په مالياتوکې زياتوالی.

د ماليې بريد (حد) tax limit

د ماليې ټاکنې په تخنيک کې د مودې د عوايدو او د ماليې د ورکړې د توان په پام کې نيولو سره هغه حد يا حدود چې د هغه د ننه بايد په عايد باندې ماليه وضع شي.

له ماليې سرغړونه tax loop hole

هغه وضيعت او غير قانونی چلند چې عايد لرونکی اشخاص د ماليی له ورکولو ډډه وکړي. دی ته زياتره وخت tax evasion هم ويل کيږي.

مودي tax payer

ماليه ورکوونکی شخص. هغه عايد لرونکی چې دولت ته د قانون له مخې د ماليې په ورکړه مکلف پېژندل شوی وي.

د ماليې نرخ tax ratio

هغه نسبت او انډول دی، چې د ماليې په مودي (ماليه ورکوونکي) باندې دحکومت د تصميم له مخې د يوې قانوني سلنې له مخې اينښودل کېږي.

مالياتي مقاومت tax resistance

کله چې مو دې (ماليه ورکوونکی) د ناسمې پاليسی، د ماليې د حدودو دناسم ټاکلو، دماليې

تکنالوژۍ پرمخ ولاړه او دوی د نوي تکنالوژۍ د تاثیراتو او ستونزو حل ته ملا وتړله. اوس په اداره او اقتصاد کې هغو استعدادونو ته ویل کېږي، چې د نوي مدیریت په فن پوهېږي او د دغې شیوې چلولو ته تکنو کراسي وایي.

تکنالوژي **technology**

هغه وسایل اوپوهه چې په تولید کې اسانتیا او اغېزمنتوب راولي.

صراف **teller**

د بانک په کړکیو کې هغه مامور ته ویل کېږي، چې مخامخ مشتریانو سره سروکار لري، له دوی څخه امانات اخلي او فورې د ډکولو لپاره ورکوي او د حجت، چک او نورو له مخې یې حسابونه تصفیه کوي. دغه اصطلاح د شلمې پېړۍ له نیمایي وروسته هغه خزانه د ارانو ته اطلاق شوه چې پخوا cashier بلل کېدل. د دندې له پلوه خزانه دار او صراف په بانک کې کټ مټ دنده لري. دغه صراف له دودیز صراف او معمول شوي کلمې سره چې په بازار کې سعر بدلوي توپیر لري.

اجاره کوونکی **tenant**

هغه حقیقي یاحکمي شخص چې یو کار، ملکیت یا سرچینه یې په ټیکه اخیستې وي او د اجارې او ټیکې له مخې ورباندې کار پرمخ بیایي.

نامتو عالم فریدیک تایلور (F.taylor) و. نوموړی د شلمې پېړۍ په پیل کې د مدیریت په برخه کې ژورې څېړنې وکړې چې پایله یې د کارونو اغېزمنتوب، نظم او دپایلې اوچتېدل و.

تخنیکي تحلیل **technical analysis**

هغه تحلیل او تجزیه چې په تخنیکي اوفني ډول ترسره شوي وي. د ځانګړي تخنیک او طریقې په واسطه تحلیل او شننه.

فني یاتخنیکي ترقي **technical progress**

په اقتصادي وده کې یو فکتور دی. دا هغه وضعیت دی چې پانګه او کار په هماغه پخوانۍ اندازه وي، خو د تخنیک په ښه کېدو سره د تولید اندازه زیاته شوې وي، یعنې د کاراو پانګې په ثابتو مقدارونو، خو د تخنیک په بدلون د تولید لوړتیا رامنځته شي. په دې حالت کې پرمختیایي هېوادونو ته هغه تخنیک ډېر غوره دی، چې ډېره پانګه ونه غواړي، بلکې د بشري ځواک په مرسته د تولید پروسه پرمخ بوځي. یوه بېطرفه تخنیکي پرمختیا هم غوره تخنیکي ترقي ده، چې دپانګې او کار ځواک په تعادل سره وي.

تکنوکراسي **technocracy**

د هغو تحصیل کړو تخنیکي، صنعتي، اقتصادي او نورو برخو یو هغه قشر دی چې د مهمو ځانګو مدیریت پرمخ بیایي. د وی هغه وخت ډېر تبارز وموند چې د شلمې پېړۍ لومړۍ نیمایي کې

ژوند په بهیر کې ستراتیژي او اهداف لري، چې هغو ته باید ورسېږي. دوی ټول له نورو سره راز راز اړیکې لري او د اړیکو په ترځ کې ګډ عمل کوي. دغه متقابل چلندونه او هدفونو ته د رسېدو هڅې د بېلابېلو امکاناتو او لارو انتخاب دی. همدا د انتخاب او د ګټېلو هڅې لوبه ده، دغه لوبې محاسبات او سنجشونه غواړي، د ګټېلو او انتخاب لارې په اصولو او میتودونو ولاړې دي، چې ښه فکر کولو او ښه عمل کولو ته یې د لوبې تیوري وايي او دا د کامیاب حرکت لاره ښکاره کوي. مثلاً پرله پسې حرکت (Sequential mores)، د شاته تګ تعادل (rollback equilibrium)،ګډې ستراتیژۍ ګانې، د ډله ییز عمل لوبه (collective action game)، ستراتیژیک حرکت Strategic move او داسې نور نظریات هغه څه دي چې لوبه کوونکو ته دا ښیي چې په څه ډول هدف ته ورسېږي. نن ورځ دغه نظریه د اقتصادي هدفونو د ترلاسه کولو لپاره هم د استعمال موارد لري.

third world **درېیمه نړۍ**

وروسته تر دوهمې نړیوالې جګړې څخه ګڼ شمېر پخوانیو مستعمره هېوادونو خپلواکي ترلاسه کړه، خو زیاتره دوی د بېوزلې په حالت کې وو. ملګرو ملتونو دوی ته له روحي پلوه د وروسته پاتې یا بیوزلو هېوادونو نوم غوره ونه باله. ګڼ شمېر اقتصاد پوهانو هم وویل چې یو هېواد تل وروسته پاتې نه وي، نو ځکه غوره وبلل شوه، چې دغو

tender **مناقصه**

په تدارکاتو کې د معاملې یو شرط دی. دمزایدې برخلاف بې قید او شرط څخه له یوه ورکړل شوې نرخ څخه په کمه بیه دیوه جنس یا خدمت دتدارک لپاره وړاندیز. د خرڅلاو په بیه کې کمښت راوستل.

textile industry **د نساجي صنعت**

اوبدل. د رخت د تولید کارځای. هغه صنایع چې د نساجي سکتور کې په اقتصادي فعالیتونو بوخت دي.

theory **تیوري**

نظریه یا تیوری د بشری پوهی او معلوماتو یوه مجموعه ده، چې په کره توګه ثابته شوي وي او دا راښیی چې په څه ډول سره د خپل فعالیت او د فعالیت شرایط تحلیل کړو. اقتصادی نظریه یا تیوری مونږ ته د فعالیت وضیعت توضیح او تفسیر کوی. باید هیره نه کړو چې نظریی یا تیوریګانی په مطلق ډول نه، بلکی بدلون منونکی دی، دا ځکه چې ممکن یو وخت یو شمیر عوامل د څیړونکی په واک کی نه وی، خو بل وخت به غوره عوامل د څیړونکو او پوهانو په واک او کنترول کی وی.همدارنګه کیدای شی متحولین بدلون ومومی، ارزښتونه، ذوق او نور فکتورونه بدل شی، چې داټول په تیوری اغیزه لری.

theory of game **د لوبې تیوري**

د ټولنیز او ساینې علومو پوهان په دې نظر دي، چې په حقیقت کې هره ځانګه او هر څوک د خپل

اقتصاد او تاريخ د استاد په توګه مقرر شو، د ادام سمېت نظريات يې ولوستل، دادام سمېت نامتو کتاب (د ملتونو شتمني) هغه مهال خپور شوی و، چې رابرت مالتوس لس کلن و. د سميت د اثارو په لوستلو سره يې ځان د هغه پلوي باله. مالتوس نه يوازې دا چې د اقتصادي مسايلو او په رياضي کې کار وکړ، بلکې د ه د نفوسو او د نفوسو د ودې په هکله ډېر څه وليکل او آن دا چې د نفوسو له زياتوالي څخه يې يو ډول ويره ځکه خرګنده کړه چې ويل يې د غذايي توکو د توليد په پرتله د نفوسو وده ګړندی ده، ده وويل چې د نفوسو وده د هندسي تصاعد بڼه لري، اما د غذايي توکو توليد د حسابي تصاعد بڼه لري، هغه هم په داسې حال کې چې که د نفوسو وده ورو وي او د غذايي توکو توليد په خپل ډېر ښه حالت کې وي. دده د غسې نظريې، نوموړی وروسته بيا د يوه (بد بين) عالم په توګه مشهور کړ. نوموړی د نفوسو د کنترول کلک پلوی و، دا ځکه چې ده ويل که د هندسي تصاعد په بڼه د نفوسو زياتوالی دوام کوي د غذايي توکو کمښت رامنځته کېږي او لوږه او فقر به ډېر زيات شي، ده دا هم ويل چې مزدونه بايد ډېر ټيټ وټاکل شي او د (وخوره مه مره) په حد کې دې وساتل شي، دا ځکه چې لوړ مزدونه د نفوسو زياتېدو سره نور هم مرسته کوي. ده د نفوسو د ودې د کنترول په هکله يو شمېر نظريات وړاندې کړل، خو د چا خوښ نه شول، وروسته يې يو څه معقول او د منلو وړ نظريات وړاندې کړل او خپل پخواني

هېواد وته پرمختيايي او د پر مختيا په حال کې هېوادونه وويل شي. له سياسي پلوه دا مهال دوه بلا کونه په نړۍ کې رامنځته شول چې يو يې امپرياليستي پانګوال هېوادونه او بل يې سوسياليستي هېوادونه وو چې د يوه کمپ په سر کې پخوانی شوروي اتحاد او د بل کمپ په سر کې د امريکې متحده ايالات وو. دغو دوو زبر ځواکونو غوښتل چې وروسته پاتې (پرمختيايي) هېوادونه خپل ملګري کړي، خو چين د دغو هېوادو لپاره (درېيمه نړۍ) اصطلاح و کاروله، دغه اصطلاح ورو ورو دود شوه او د دوو کمپونو بالمقابل يې درېيمه نړۍ هغه هېوادو ته اطلاق کوله چې په يوه کمپ کې هم شامل نه وو، دا ټول همدا اوسني پرمختيايي هېوادونه دي، چې افغانستان هم پکې شمېرل کېږي. د چېن دغې نوموّنې سياسی اړخ درلود.

مالتوس توماس، رابرټ Thomas Robert Malthus

رابرت مالتوس په ۱۷٦٦ م. کې په بريتانيا کې نړۍ ته سترګې پرانيستې، زده کړې يې په خصوصي توګه پيل کړي، چې وروسته بيا کمبريج ته ولاړ اوپه ۱۷۸۸ م. کې د رياضي له څانګې څخه بريالی ووت. په ۱۸۰۵ م.کې يې واده وکړ، يو کال وروسته تر دې په هيليزبری کې د

کې اقتصاد په رونق کې وي او د ترسیم شوي نوسان انحنا لوړې څوکې ته رسېدلې وي، هغې ته peak او کله چې نزول یې کړی وي، هغې ته trough ویل کېږي. لاندې شکل کې ښودل شوی.

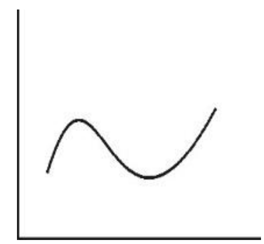

د تجارت یو اوږد مهاله مسیر دوراني حالت لري، په Business Cycle کې زیاتره دغه دوه نوسانات یعنې لوړې-ژورې موجودې وي چې د یوه پیل د بل پای او د بل پای د دا دوهم پیل وي.

مصرفي ټولنه **throwaway society**

هغه هېوادونه چې د د اخلي تولید په پرتله یې مصرفي واردات زیات وي. هغه هیواد چې تولید یې ډېر کم وي، خو مصارف یې له نورو هېوادو څخه وي. بې فکره لګښت.

سمدستي موجودې پیسې **till money**

هغه نغدې پیسې چې په لاس کې دي او ډېر ژر ور باندې یوه معامله ترسره کېدای شي. په خزانه کې موجودې پیسې چې ډېر ژر یې را اخیستلای شو.

معیادي امانات **time deposit**

هغه امانتونه چې د یوه معیار له مخې وي، زماني فاصله کې ایښودل شوي امانتونه.

نظریات یې یو څه تعدیل کړل. مثلاً د واده د عمر لوړ ټاکل او له واده پرته یا له واده مخکې د جماع مخنیوی یې پېشنهاد کړل چې دغه وړاندیزونه یې له کلک غبرګون سره مخامخ نه شول، داځکه چې معقول ښکاریدل، یعنې د نفوسو د کنترول اخلاقي لارې یې پېشنهاد کړې. څو لسیزې وروسته د نفوسو د کنترول یو شمېر پلویانو دده نظریات تائئد کړل چې دوی په مالتوسیانو شهرت وموند. وروسته له دوهمې نړیوالې جګړې څخه د نفوسو د فشار ستونزه اروپا کې نه ترسترګو کېده، خو په یو شمېر نورو وچو(براعظمونو) کې، په تېره بیا په پرمختیایي اوروسته پاتې هېوادونو کې دغه ستونزه موجوده وه، نو ځکه اوس په دغه ډول هېوادو کې د کورنۍ د پلان جوړونې نظر یې یو شمېر پلویان موندلي دي، خو دنفوسو زیادښت د فقر یواځینی لامل نه دی، بلکې مهمه خبره د اقتصاد له نظره د طبیعي منابعو کفایت، ټولنیز عدالت او په تولید کې د تکنالوژۍ موثر کارول دي، ان دا چې اوس نفوس د کار د ځواک په توګه یو اقتصادي عامل بلل کېږي، او ویل کېږي، چې د نفوسو زیاتېدل د تولید اوچتولو لپاره یوه انګیزه رامنځته کوي، دغه بحثونه لا اوس هم روان دي. مالتوس په ۱۸۳٤ م. کې ومړ.

نزول **though**

په اقتصادي وضعیت اومطالعاتو کې نو سانات پېښېدونکي دي. د دغو نوساناتو عمومي مسیر له لوړو ژورو سره مخامخ کېږي. هغه پړاو چې په هغه

تناژ **tonnage**

د ټن پر بنسټ وزن کول. په ټن سره تلل. هغه ترازو يا تله چې په ټن باندې وزن معلوموي.

ټوله ګټه **total income**

ټولې هغه پيسې چې له اقتصادي سرچينو څخه ترلاسه شوي وي. له ګټې څخه مطلب سود نه، بلکې ټول آمد دی، لکه مزدونه، اجارې، ربح، بانکي ګټه، د پانګې ګټه او نور. خو total output بيا په ټول ملي اقتصاد کې د نهايي توليد شويو اجناسو او خدماتو مجموعي ارزښت دی، چې د يوه کال په ترځ کې محاسبه کېږي.

ټول عايد **total revenue**

د يوې فابريکې، کارځای يا د ټولو توليداتو د هر واحد د ارزش مجموعه ده، يعنې د توليد شويو واحدونو شمېر د هغو له بيې سره ضرب او مجموعه يې ترلاسه کېږي. يا په بله وينا د پلورل شويو اجناسو د مقدار ارزښت. د يوه اقتصاي واحد، دستګاه، کارځای يا فابريکې د محصول له خرڅلاو څخه ترلاسه شوې پيسې. د يوه صنعت د توليد شويو واحدونو دټولو د ارزش مجموعه.

تايلور فريد ريک **toylor fredderick**

تايلور نامتو امريکايي عالم په ۱۸۰٦ م، کې نړۍ ته سترګې پرانيستې او په ۱۹۱۰ م، کال و مړ. بشپړ نوم يې تايلور فريدريک وينسلی و، چې د مديريت او ادارې، اقتصاد او کارځايونو د

زماني سلسلې **time series**

د وخت په اوږدو کې د لومړنيو ارقامو يو سيټ او سلسله ده، چې د وخت د بېلابېلو مقياسونو لکه ساعت، ورځ، مياشت يا کال په ټاکلو واټنونو کې ثبت شوي وي، د ارقامو سلسلې نظر وخت ته له کرونولوژيکي پلوه مشاهده، ترتيب او تنظيم کېږي. په دې توګه په زماني سلسلو کې بېلابېل متحولين يوازې او يوازې د وخت تابع دي، نو ځکه موږ نور عوامل په زماني سلسلو کې قطعاً د خيل اواغېزمن نه ګڼو؛ په بله وينا: که چېرې د (Y) بېلابېل قيمتونه ($Y_1,Y_2,Y_3,...Y_n$)، په بېلابېلو زماني فاصلو کې ($t_1,t_2,t_3...t_n$) په نظر کې ونيسو، نو (Y) صرفاً د (t) تابع ده، يعنې:

$$Y=f(t)$$

زماني سلسلې نه يوازې ګڼ شمېر ټولنيزې ښکارندې را اخلي، بلکې د چاپېريال په اړه هم هغه ارقام چې د وخت په ټاکلي واټن کې يې د ثبت او تحليل اړتيا وي، رااخلی.

محصول اخيستل **toll**

هغه ټاکلی اندازه قانوني پيسې چې له نقليه وسايلو څخه د سړک، پټلۍ يا هرې ارتباطي کرښې د استفادې په مقابل کې اخيستل کېږي.

غير نغدي سيستم **tom my system**

د مزدونو هغه ډول ورکړه چې په نغدو پيسو نه، بلکې د جنس د ورکړې په بڼه وي. اوسني معاصر وخت کې هم ځينو ځانګړو حالاتو کې کېدای شي ديوه توافق له مخې مزد ديوه ټاکلې جنس په بڼه وسپارل شي.

ته د لېږد وړتیا ده او د سوداګر ځانګړنه د ګټې کولو په موخه په سیده یا ناسیده توګه مشتریانو ته د اجناسو عرضه کول دي. د سوداګرۍ د رامنځته کېدو لامل دادی چې ټولې سیمې د عین امکاناتو، منابعو، کار ځواک، مهارت اقلیم او نورو خصوصیاتو لرونکی نه دی، نو ځکه د یو سیمې مزیت او برتری نظر بلې ته، دغې سیمې ته دا مکان ورکوي، چې د نورو د اړتیا وو د پوره کولو لپاره یو څه تولید او عرضه کړي، او بالمقابل له نورو څخه هغه څه د مبادلې په ترځ کې ترلاسه کړي، چې دایې امکانات او وړتیا نه لري. په دې توګه سوداګري له ډېر پخوا څخه د یوې اړتیا له مخې رامنځته شوې ده.

سوداګریزه نښه **trade – mark**

معمولاً هره کمپنۍ خپلو تولیداتو ته ځانګړې نښه ټاکي او په رسمي او قانوني توګه اعلان شوې وي چې بل څوک ورڅخه استفاده نشي کولای یوازې همدغه کمپنۍ (کاروباري او سوداګر) چې دغه مارک یې خپلو تولیداتو او اجناسو ته ټاکلې له هغې څخه استفاده کوي، په اجناسو یې لګوي او په خپلو اشتهاراتو کې ورڅخه کار اخلي، ځینې وخت یې خپلو رسمي اسنادو کې هم کاروي.

سوداګریز تړون **trade agreement**

هغه تړون او قرارداد چې د سوداګرۍ چارو ته سمون ورکوي. دغه ډول تړون د دوو دولتونو، دوو تشکیلاتو جوړولو په برخه کې یې څېړنې کړې دي. ده د لومړي ځل لپاره کار او د کارساعتونه په مدیریت کې شامل کړل او د یوه سیستم په توګه یې تشریح کړل، چې اوس ورته دتایلور سیستم وایي. نوموړی ډېره موده دتولیدي کارځایونو او بېلابېلو موسساتو مشاور پاتې شوی و، چې دعلمي مدیریت په هکله یې ګڼ شمېر څېړنې او تجربې بیان کړې دی. اوس دده نظریات په پوهنتونو کې تدریس کېږي. دمدیریت هغې پوهنې ته چې وینسلي تایلور فریدریک رامنځته کړې ده، هغې ته اوس Taylorism نوم ورکړشوی دی. ده په کار کې د هڅونې د عنصر رول تشریح کړل. تایلور د تولید په عواملو کې د پانګې، ځمکې او کار ترڅنګ په مدیریت هم ډېر تاکید وکړ او دا موضوع یې هم اقتصادي بحثونو او هم مدیریتي بحثونو کې شامله کړه.

سوداګري **trade**

هغه اقتصادي فعالیت د ی چې تولیدوونکي د ځان د اړتیا لپاره نه، بلکې، مارکېټ ته د عرضه کولو لپاره اجناس او خدمات تولیدوي. د پیسو په مقابل کې د دوو تنو، اشخاصو یا د یوې ډلې له خوا په سیده توګه د اجناسو تبادله، یا په نا سیده توګه د یوه یا څو تنو ترمنځ د ارزښت په تبادلې سره د جنس راکړه ورکړه. هغه تخصص چې د مبادلې لپاره اجناس او خدمات چمتو او عرضه کوي ترڅو د تقاضا کوونکو اړتیا ورباندې پوره شي. د سوداګریز جنس او خدمت ځانګړنه د ارزښت لرل، د اړتیا پوره کول او له یوه شخص بل

سوداګریز اسناد **trade bill**

د سوداګریز و معاملو د پرمخ بېو لو لپاره مالي سندونه. تعرفې چک او نور.

تجارتي کسر **trade deficit**

د بهرنۍ سوداګرۍ ماتې. د صادراتو په پرتله د وارداتو زياتوالی. د سوداګرۍ د بازار سرچپه وضعيت. د سوداګرۍ منفي بيلانس. دا ټول يوه معنا لري، د دې مفهوم دادی چې د سوداګرۍ د ماتې په حالت کې د هغو اسعارو اندازه چې په وارداتو ورکړل شوې، د هغو اسعارو په پرتله زياته ده، چې په صادراتوترلاسه شوی وي، د بېلګې په توګه لومړۍ بېلګه:

صادرات – واردات = د تجارت وضعيت

۲۰۰- ۴۰۰= ۲۰۰- (دا د تجارت کسر دی)

دوهمه بېلګه: د تېر ۱۳۹۳ کال په پرتله په ۱۳۹٤ کال کې په مقايسوي توګه بهرنۍ سوداګرۍ کې کسر.

درېيمه بېلګه: د هغه پلان له مخې چې د بهرنۍ سوداګرۍ د صادراتو برخه کې په پام کې نيول شوی، د تجارت کسر (د پلان نه پوره کېدل).

سوداګریزه نښه **trade –mark**

هغه مارک او نښه چې یوه ځانګړې کمپنۍ يې د خپل کار و بار ياد سوداګرۍ لپاره ټاکي او خپل اجناس او خدمات د هغې تر نوم لاندې او په همدې مارک او نښه عرضه کوي.

موسساتو، د وو حقوقي واحدونو اوتجارو ترمنځ ديو شمېر تجارتي شرايطو، مسوليتونواو ژمنو روښانه کوونکی وي او دواړو لوريو ته مکلفيتونه ور په غاړه کوي. دغه مکلفيتونه صرف د تجارت په برخه کې وي.

سوداګریزه ټولنه **trade association**

دهر بېل بېل صنعت څخه هغه سازمانونه او استازي چې د خپلو مسلکي ستونزو د هواري په ګډو مسايلو د بحث لپاره جوړې شوې او د خپل صنف او څانګې نماينده ګي کوي. ددغو ټولنو د جوړېدو موخه يو بل سره اړيکې ټينګول، د معلوماتو ټولول اوشريکول، د غړو ترمنځ ښه سيالي او تفاهم کول دي.

سوداګریز خنډونه **trade barrier**

د اجناسو او خدمتونو د ازادې سوداګرۍ په وړاندې هر هغه ډول بنديزونه، خنډونه يا محدوديت چې سوداګري اغېزمنه کړي، سوداګريز خنډ بلل کېږي. دغه خنډونه معمولاً بهرنۍ سوداګرۍ کې ليدل کېږي، لکه دتعرفې ټاکنه کې، د ونډو په بڼه کې، مجاز وارداتي اقلام او مجاز صادراتي اقلام کمول، زياتول يا هغو ته په توپير سره مقررات وضع کول. وارداتي او صادراتي ځانګړو اجناسو او خدماتو ته د امنيت، روغتيا او نورو اړخونو له پلوه قوانين ټاکل او داسې نور هم پکې راتلای شي.

کول. هغه نقطه چې مال پکې له لارې ځخه اورګاډي کې اچول کېږي، یا هغه ځای چې مال ورڅخه له لاریو ځخه بېړیو ته خېژول کېږي. د لته د بارولو په ټکي او د وسیلې په بدلون تاکېد کېږي، نه په ځای. په بندر کې بیا د بارولو پرځای په سیمه یا محل تا کېد کېږي.

transaction **معامله**

د دویا څو لوریو د ژمنې او توافق له مخې د توکو او یا خدماتو د راکړې ورکړې تعامل. د پیسو یا بیې په ورکړې سره د پلورلو او پیریدلو یوه قانوني معامله ترسره کول اود ملکیت له یوه لاس څخه بل لاس ته ورتلل.

transfer of technology **د تکنالوژۍ لېږد**

تکنالوژي د اقتصادي پرمختیا یو مهم لامل دی. اوسنیو صنعتي پرمختللو هېوادونو ډېر کلونه پخوا ګام په ګام د تکنالوژیکي پرمختیا لاره وهلې، خو اوسني پرمختیایي هېوادونه یو ناڅاپه له ډېرې پرمختللې، ګرانبیه او پېچلې تکنالوژۍ سره مخامخ شوي دي، چې دغه پېچلې تکنالوژۍ تر یوې اندازې د دوی د چاپیریال مهارت او دودې درجې سره برابره نه ده، نو ځکه دا ددوی لپاره لویه ستونزه ده. له بلې خوا که چېرې دوی د تکنالوژۍ ځینې مناسب ډولونه په ګړندي ډول لېږدوي، ددوی د کار ځواک له کاره باسي او ددغه وزګار شوي کار ځواک ته باید دکار نور

traditional society **دودیزه ټولنه**

د پرمختیایی تیوري نامتو څېړونکي روستو د اقتصادي پرمختیا پنځه مهم پړاوونه په ګوته کړل او ویې ویل چې یوه ټولنه یا یوهېواد باید د خپلې پرمختیا په بهیر کې له هغو څخه تېر شي. په دې کې لومړنی پړاو د ودیزه یا سنتي ټولنه ده، چې په دې کې تکنالوژي تر ټولو ساده مرحله کې ده، د نوښت او تحول انګېزه ضعیفه اوراکړه ورکړه ډېر ساده شکل لري، د پرمختیا په خاطر له دې پړاو څخه وتل لومړنی شرط دی.

traffic kerpeople **سړې تښتونکی**

سړې تښتوونکی د پیسو د ترلاسه کولو په خاطر خلک تښتوي. زیاتره وختونه دوی خلک وهي ټکوي او له کورنیو سره یې اړیکې نیسي او پیسې ورڅخه غواړي، خو نیول شوي وګړي ممکن هیڅلکه خوشي نه کړي. سړي تښتونکي زیاتره نجونې، هلکان او ښځې په بدو خلکو پلوري او د بد اخلاقۍ په مرکزونو کې یې خرڅوي. ځینې وخت په خلکو باندې په زور کار کوي، دا د نا مشروع عوایدو سرچینه پېژندل شوې چې نړیوال پولیس یې په کلکه تعقیبوي.

trans- shipment point **د بارولو محل**

هغه ځای چې هلته له یوې لېږدوونکې وسیلې یا کرښې بلې کرښې ته ترانزیتي مالونه اړول کېږي، لکه له الوتکې څخه د بار کوزول اولارې ته پورته

پرمختیا په هکله د ملګرو ملتونو کنفرانس UNCTAD یا United Nation Conference on Trade and Development د پرمختیایي هېوادو ناوړه او خوار حالت ته په کتو سره د تکنالوژۍ د لېږد مناسب شرایط وښودل، خو دغه شرایط لا نه دي عملي شوي. په افغانستان کې د مناسبې تکنالوژۍ یوه ډېره ښه بېګله په څلوېښتمو او پنځوسمو کلونو کې د کابل د جنګلک فابریکه وه، چې د کر - کیلې، څاروي روزنې، د ښاري تاسیساتو، دفتري اړتیاوو، ښوالي، ترانسپورت او نورو چارو لپاره یې د هېواد د هغه مهال شرایطو سره سم مناسبه تکنالوژي تولید او ترمیم کوله. دغه تجربه په اوسنیو پرمختللو او بدلون موندلو شرایطو کې هم تطبیق کېدای شي.

ډګرونه وګوري. دغه ټولې ستونزې باید پرمختیایي هېوادو کې وڅېړل شي. دوی په هر حال د تکنالوژۍ لېږد ته اړې دي. یا به هم خپلې عنعنوي تکنالوژۍ ته پرمختیا ورکوي، یا به له بهر څخه تکنالوژۍ واردوي. پرمختللې او پېچلې ګرانبیه تکنالوژي معمولاً په لویدیځو هېوادو کې د څو ملیتي شرکتونو له خوا برابرېږي، چې د وروسته پاتې هېوادو شرایطو سره برابر ه نه ده، نو ځکه باید یوه مناسبه تکنالوژي غوره شي، دا ځکه پرمختللی او پیچلی وارده شوی تکنالوژي د دوی ډېره پانګه لګوي او ډېرماهر کارځواک ته اړتیا لري، چې دوی یې په وس نه دي پوره. په دې توګه به د پرمختللي تکنالوژۍ لېږد د دوی اقتصادي پرمختیا ته ستونزه پیدا کړي. په دې توګه د حل ډېره ښه لاره د مناسبې اوسپارښت شوي تکنالوژۍ پېژندنه اود هغې لېږدول دي. همدې ستونزې ته په کتو سره د سوداګرۍ او

U

شوي او د ضرورت له مخې وي يا به هم تصادفي وي چې په دوهم حالت کې د تاييد وړ نه ده.

uncertainty **مبهموالی، گونگ حالت**

هغه نا څرگند حالت چې په هغه کې د يوې ټاکلې اقتصادي پېښې، د توليد د اندازې، دعايداتو ودې، بازار يا بل هر اقتصادي وضعيت د احتمال څرنگوالی ونشو ښودلای. دلته موخه يوازې په اقصتاد کې نا څرگندتيا ده، ځکه Uncertainity عمومي اصطلاح ده او په هر بل مورد کې هم استعمالېږي، مگر په اقتصاد کې يې استعمال هغه وخت مخې ته راځي چې د توليداتو او خدماتو عرضه او وېش او په هغو کې پېښې اټکل کړای شو. دپروژې په تحليل کې، په داسې حالت کې د پروژې دوباره ورکړه هم نشي سنجول کېدای او د بازدهي په هکله انځور نشي وړاندې کېدای. د لته Risk منلو ته اړتيا پېښېږي او زياتره پانگه اچوونکي خپلې، علاقې، زړورتوب، ميلان او تجربې په کار اچوي.

unanticipated inflation

نه اټکل شوی انفلاسيون

د پيسو هغه پړسو ب (افزايش)يا تورم چې د وگړو او اقتصاد پوهانو له اټکل اضافه راپېښ شي. د بېلگې په توگه په يوه ټولنه کې اقتصادي وضعيت ته په کتو سره خلک په يوه کال کې په سلو کې پنځه د انفلاسيون اټکل کوي، خو عملاً دانفلاسيون اندازه تر دې ډېره اوچته پېښه شي. دغه په سلو کې له پينځو څخه اضافه انفلاسيون unanticipated inflation بلل کېږي. د بېلگې په توگه که دغه تورم په سلو کې د پنځو پرځای لس واقع شي، دغه په سلو کې پنځه يې له اټکل څخه وتلې تورم دی او دا خلک وارخطا کولای شي. ځينې وخت کېدای شي د تورم اندازه له اټکل شوي تورم څخه کمه وي.

unbalanced growth **نا متوازنه وده**

د ودې هغه حالت دی چې ټول سکتورونه او د ژوند ټولې برخې يو شان وده ونه کړي، بلکې د يوې ستراتېژۍ له مخې صرف يوې يا څو برخو ته لومړيتوب ورکړل شي. کېدای شي دا به سنجول

سازمانونو او مؤسسو دفعالیتونو پرهمغږي سربیره،انکټاډ د ولسونو د اقتصادي ودې د پالیسیو په چارو کې د تجارتي فعالیتونو د همغږي کولو لپاره هم هڅې کوي.

UNCTAD یو شمیر ارګانونه لري، لکه د اومو موادو کمیسیون، د کارتمام او نیم کاره محصولاتو کمیسیون، د دایمي معاملو او د نړیوالی سوداګرۍ د تمویل کمیسیون، د ګمرک د ترجیحاتو کمیسیون، د تکنالوژۍ د انتقال کمیسیون، د پرمختیایي هیوادو ترمنځ د اقتصادي همکارۍ کمیسیون او یو شمیر مشورتي کمیسیونونه. په پیل کې UNCTAD او GATT په ګډه سره په ژنیوا کې د نړیوالی سوداګري مر کز هم تنظیم کاو، خو وروسته بیا ګاټ خپل ځای پرېښود.د پرمختیایي هیوادوېوه غوښتنه له دې سازمان څخه د اومو موادو یو واحد پروګرام دي مهم اهداف یي د قیمت او د خرڅلاو د عوایدو ثبات دي. په پاریس کې د نړیوالی اقتصادي همکارۍ له کنفرانس څخه تقاضا وشوه، چې د ۱۹۷٦م، کال له پای ته رسیدو وړاندي باید د ګڼ شمیر وروسته پاتې هیوادونو وضیعت ته ډېره پاملرنه وشي دي ته هم اشاره وشوه چې د GATT په چوکاټ کې باید پدې هکله مذاکرې وشي. کله چې د نړیوال اقتصاد د نوي نظام په هکله په پاریس کې یو کنفرانس د نړیوالې اقتصادي همکارۍ تر عنوان لاندې د۱۹۷۵م او ۱۹۷۷م کلونو ترمنځ جوړ شو، پدې کنفرانس کې ټولو صنعتي او پرمختیایي هیواد و ګډون ونکړ، بلکې ۱۹ نماینده ګانو د پرمختیایي هیوادونو او اتو صنعتي هیوادونو نماینده ګانو ګډون پکې وکړ، په څلور برخو کې په مشخصه توګه

UNCTAD

د ملګرو ملتونو د پرمختګ او سوداګرۍ کنفرانس

د سوداګرۍ او پرمختیا لپاره د ملګرو ملتونو کنفرانس United Nations Conference on Trade and Development، د پرمحتیایی هیوادونو دلیوالتیا په پام کې نیولو سره د سوداګرۍ او پراختیا په موخه د یوه دایمي ارګان په لرلو سره لومړي ځل د ۱۹٦۰م.لسیزې په لومړیو کې مطرح شو. وروسته له هغه چې په ۱۹٦۲م کال کې دملګروملتونو اقتصادي او ټولنیزې شورا په یوه ځانګړي کنفرانس کې د نړیوالو سوداګریزو مسایلو دپراختیا په اړه ټینګار وکړ، دسوداګرۍ او پراختیا لومړنی کنفرانس د ۱۹٦۴م کال د مارچ او جون په میاشتو کې په ژنیو کې جوړ شو.
دغه کنفرانس داقتصادي ودې په موخه دنړیوالې سوداګرۍ دپراختیا او دهڅونې په برخه کې فعالیت کوي.

انګټاډ (UNCTAD) دنړیوالو سوداګریزو چارو د څارنې او د هیوادونو داقتصادي ودې په موخه یو لړ اصول، مقررات او پالیسۍ وړاندې کوي او همدا راز د بیلا بیلو هیوادونو اقتصادي نظامونو په پام کې نیولو سره، د پالیسیو داجرا په موخه ځینې پیشنهادونه کوي. دنړیوالو تجارتي

د UNCTAD په (۸) غونډه کې هم همدا موضوع صدق کوي. پنځلسمه غونډه يې د ۲۰۱٦ کال په چولای کې د افریقی د کینیا په نایروبی کی دایره او د افريقا د وروسته پاتې هيواووضعيت يې تر غور لاند ې ونيو. د UNCTAD اهميت له اويايمې لسيزې وروسته کم شو، د سوداګرۍ مهمې فيصلې د GATT په چوکاټ کې تثبيتيدلی. UNCTAD په عمل کې يواځې د نړيوالو مباحثو لپاره اهميت درلود، خو د سوداګری د نړیوال سازمان په رامنځته کيدو وضعيت ډير بدل شو.

under developed countries

نه پرمختللي هېوادونه

دغه اصطلاح پخوا وروسته پاتې او او سنيو پرمختيايي هېوادو ته استعمالېده، خو له رواني پلوه ښه نه برېښېده. له دې پرته پرمختيايي هېوادونو دغه اصطلاح ځانته مناسبه نه بلله، په دې کې د پخواني استعمار او لويديځ تفکر ننبې وې، نو ځکه اوس د هغې پرځای پرمختيايي هېوادونه developing countries استعمالېږي، خو په غربي ادبياتو کې اوس دې توپيرونو ته پام نه کېږي، زياتره وخت ډېر لږ پرمختللي هېوادونو ته د (LDCs) اصطلاح هم کارول کېږي.

under employment **نامناسب استخدام**

هغه حالت چې يو وګړی، کارګر يا مزد اخيستونکی په داسې يو کار کې بوخت وي، چې د هغه په پايله مباحثې وشوې چې دا ساحې انرژي اومه مواد، انکشافي سياست او مالي ستونزې وې اما دغه تقاضاوې براورده نه شوې. دپرمختيا يي هيوادو لپاره يی په زړه پوری غونډه د UNCTAD (۵) غونډه وه چې په ۱۹۷۹م کال په مانيلا کې دايره او اصلي موضوع يي په نړۍ کې د حمايوي سياست په هکله وه. صنعتي او پرمختيايي هيوادو دواړو، د سوداګري د ممانعتونو د منځه وړلو په هکله يو شان موقف درلود، اما د پرمختيايي هيوادو تقاضا دا وه چې ددې هيواد لپاره بايد يوه ونډه د سوداګري او صنعتي توليداتو لپاره وټاکل شي، خو دصنعتي هيوادو له خوا ونه منل شوه، په (٦) UNCTAD کې په بلګراد کې په ۱۹۸۳م کې او په اوم UNCTAD کې په ژنيو کې(۱۹۸۷م.)هماغه معلوم عناوين د اساسي موضوعاتو په توګه مطرح شول. د هغه تر څنګ بهرنی پورونه د اکثرو پرمختيايي هيوادو دستونزې په توګه نظر کې ونيول شول. د پرمختيايي هيوادو تقاضا دا وه چې د موجودو اقتصادي ستونزو لپاره د اقتصاد په جريان کې مداخله وشي، په عمومي توګه بهرني پورونه بايد وځنډول شي او د صنعتي هيوادو څخه د سرمايې اجناسوانتقال بايد زيات شي ترڅو د پرمختيايي هيوادو ستونزې حل شي، په داسې حال کې چې صنعتي هيوادونو وعده وکړه چې د حمايوي سياست بايد ممانعت وشي، هغوي بايد د انکشافي مرستو کچه لوړه کړي او بهرني پورونه قسماً په تعويق واچوي يعنې د يو شمير هيوادونو لپاره. په UNCTAD (۷) کنفرانس کې نه يواځې د صنعتي هيوادونو او د څو اړخيزو سازمانونو د مرستې فعاليتونو ته اشاره وشوه، بلکې لمړي ځل د پرمختيايي هيوادو هڅه او هاند ته هم پاملرنه وشوه،

لکه د مخدره توکو پلورل، پیرودل، د فحشا له لارې ګټې کول، د غیر قانوني مهاجرو په کار ګومارل قاچاق او نور. دغه ډول فعالیتونه هریو یې قانوني سزاګانې لري، یو ډول یې شدید جرمي اقتصاد دی، مګر یوبل ډول یې هغه زیر زمیني یا تر ځمکې لاندې اقتصادي فعالیتونه دي، چې کارفرما د لوړو مالیاتو له امله ځان له مالیې پټوي یا د ټولنیزې بیې له ورکولو ځان ژغوري، یا د لږ مزد د ورکولو په خاطر غیر قانوني مهاجران په کار ګوماري، خوقانون او دولت وربانديې خبر نه وي. لومړی ډول جرمي اقتصاد زیاتره وروسته پاتې هېوادو کې لیدل کېږي، خو د دوهم ډول بېلګې پرمختللو هېوادو کې هم شته. توپیر دادی چې پرمختللي هېوادونه د هغو په کشف او پېژندنې سره د هغو ډېر ښه مخنیوی کولای شي.

UNDP د ملګرو ملتونو پرمختیایي سازمان

دغه سازمان په ۱۹۶۵م.کال داقتصادي او ټولنیزی شورا په سپارښت دملګرو ملتونو دعمومي غونډې له خوا ایجاد او په رسمي توګه یې خپل کار د ۱۹۶۶م.کال په جنوري کې شروع کړ. ددغه سازمان دنده دڅو اړخیزو تخنیکي مرستو ترسره کول او په پرمختیایي هیوادونوکې دانکشافي پلانونو په اجرأ کې برخه اخیستل دي. لګښت یې د ملګرو ملتونو د غړو هېوادونو او په دې سازمان پورې د اړوند نورو سازمانونو له خوا

کې ترلاسه کېدونکي مزد او معاش کاملاً ورته ناکافي وي او هغه مجبور وي چې له دې کار سره یو ځای یو بل کارهم وکړي. نن ورځ د استخدام، کار او بېکاري په بحثونو کې دا یوه د پام وړ خبره ده. دغه ستونزه پر مختیایي هېوادو کې د ټیټ استخدام، لږ مزد او پټې بېکارۍ په شان ده. د دې لامل له یوې خوا خوار اقتصاد اوله بلې خوا په خپله د کارګر ټیټ مهار ت د ی، هغه کا رکوونکي چې د لوړ مهارت غوښتونکي بازار کې د کار چانس نه لري، د اړتیا له مخې د ټیټ مهارت کار ته غاړه ږدي. په دې توګه د کار دوه ډوله بازارونه موجود وي، نو ځکه استخدام هم دوه ګونې بڼه لري.

under nourished people

په خوارځواکۍ اخته خلک

هغه وګړي چې د مغذي او غذایي لوړ ارزښت لرونکي خوراک پرځای حجیم او د لږ انرژۍ لرونکي خوراکي توکي ورته مهیا وي، یا هغه وګړي چې خوراکي توکي یې د دوی د اړتیا وړ اقل حد انرژي نشي پوره کولای.

underground economy

ترځمکې لاندې اقتصاد

هغه ډول اقتصادي فعالیتونه چې رسمي احصائیو کې نه ثبت کېږي، یا هغه عاید لرونکې کاروبارونه چې مالیات نه ورکوي او خپل راپور رسمي اقتصاد کې نه ثبتوي. دا هم یو ډول جرمي اقتصاد دی

ترلاسه کولو توقع نه وي، بلکې موخه روحي رضایت، تفریح او د ذوق او هنر د تندي ما تول وي، لکه سپورت، د ګیتار غږول، د یو شعر زمزمه کول و نور. البته ډېرو خلکو ته د ا فعالیتونه ډیرمهم بریښي. دغه ذوق د وګړو فرهنګی روزنې پورې اړه لری.

وزګارتیا unemployment

د کارسن ته رسېدلي یا د کار هغه ځواک چې عملاً په کار نه وي بوخت. هغه بې شغله وګړي چې د کار په لټه کې وي. په بازار کې د شغلي بوختاووله مزدونو بې برخې بشري نیرو (بیکاري په خپله بېلابېل ډولونه لري). د کار نړیوال سازمان (ILO)وزګارتیا داسې تعریف کړې ده: هغه اشخاص چې د کار عمر یې بشپړ کړي، د کار لپاره چمتو وي، د کار کولو توان او خواهش لري او د کار په لټه کې دي، خو موجود وخت کې دنده ونه لري.

د بېکارۍ نسبت unemployment rate

په ټولنه کې د وزګارو خلکو د اندازې د ټاکلو لپاره د سلنې له مخې یو شاخص دی. د وزګارو وګړو شمېرد سیمې، ولایت یا هېواد په ټول کار ځواک (بشري نیرو) باندې تقسیم او په سلو کې ضر ب کېږي، په دې توګه:

تأمین کېږي. د ملګرو ملتونو انکشافي سازمان فعالیتونه تر یوه حده پوري عامه بنه لري او نوموړي برنامې په اقتصادي، زراعتي، صنعتي، تجارتي، روغتیایي او کلتوري چارو، مسکن او کور جوړولو، حمل او نقل او ارتباطاتو په ساحاتو کې دي. د ملګرو ملتونو انکشا في سازمان دري ارګانو نه لري: د حکامو شورا، د ملګرو ملتونو د انکشافي سازمان مدیریت او دغه سازمان پوري داړوندو پروګرامونو څانګی. د پروګرامونو څانګه کی د م.م. دانکشافي سازمان صندوق،دافغا نستان په شان وچې پوری ایسارو هیوادوسره دمرستی پروګرام، د علم او تکنالوژي د انکشاف لپاره صندوق، د م.م. د نفوسو صندوق، د طبیعي منابعو دپلټنی له پاره صندوق او یو شمیر نور ې څانګی لري.

نا اقتصادي Uneconomic

هر هغه کړه-وړه، جریان، پایله یا بل څه چې ګټوروخدماتو او اجناسو باندې څه ور اضافه نه کړی او یا هم که کوم اجناس تولیدوی، هغه لږ کفایت ولری. د اقتصادی او تخنیکی کفایت څخه تشه عملیه.

نا اقتصادي فعالیتونه uneconomic activates

انساني فعالیتونه دوه برخې لري: اقتصادي او نا اقتصادي. اقتصادي فعالیت هغه دی چې د اجناسو او خدماتو د تولید او عرضې په برخو کې وي لکه کار ځای چلول، سوداګري، کرنه، صنعت او نور. نا اقتصادي فعالیتونه د دې سرچپه هغه فعالیتونه دي چې د هغو په وړاندې د پیسو د

حفاظت او د هوا ککړتیا د مخنیوې په موخه په ۱۰۶ مادو کې یوه عملي کړنلاره تصویب شوه. له نوموړې کنفرانس وروسته په ۱۹۷۲م کال کې د ملګرو ملتونو د چاپیریال ساتنې پروګرام (United Nation Environment Program) او د دې موخې لپاره دنوموړی سازمان جوړښت رسماً پرانیستل شو. ددې سازمان مرکز په کینیا کې دی.

UNFPA

د نفوسو په چارو کې د ملګرو ملتوننو صندوق

دیمو ګرافي او د نفوسو تحلیل د اقتصاد پوهنځیو یو مهم مضمون دی، وګړ شمیرنه (census) د یوه هیواد یوه لویه ملی پروسه وی. وګړشمیرنه د همدی صندوق په مالی او تخنیکی مرسته ترسره کیږی.د افغانستان لومړنۍ بشپړه وګړشمیرنه هم د همدی صندوق په مرسته و شوه او وروسته یي بیا له ۱۳۸۱ ل. کال څخه تر نن پورې د افغانستان د مرکزی احصایی له اداری سره مرستی دوام لرې. نفوس د کار ځواک اود تولید یو عامل دی. په ۱۹۶۵م.کال کې دنفوسو په اړه دنړیوال کنفرانس د جوړیدو په ترڅ کې د م.م.عمومي اسامبلې له اقتصادي او

$$\text{دبېکارۍنسبت} = \frac{\text{دبېکارانوشمېر}}{\text{دکارځواک}} = 100$$

د کار ځواک څخه موخه labor force يعنې هغه وګړي دي، چې عمرونه يې د کارسن (عموماً اتلس کلنۍ) ته رسېدلي او د تقاعد له سن څخه ټيټ وي، په کار بوخت بشري ځواک داسې سنجولای شو.

$$\textit{Labor force participation rate} = \frac{\textit{labor force}}{\textit{working age population}} .100$$

د ملګرو ملتونو د چاپيريال ساتنې پروګرام UNEP د شپيتمې ميلادي لسيزې په لومړيو کې دصنايعو دډېر ګړندی پرمختګ او دی برخه کی د ډېر افراط له امله دچاپيريال ساتنې موضوع د نړيوالو مسايلو په سر کې راغله.، دهمدې ستونزې په پام کې نيولو سره عمومي اسامبلې په ۱۹٦۸م.کال کې په لومړي ځل د چاپيريال ساتنې نړيوال کنفرانس جوړ کړ. ورپسې په ۱۹۷۲م. کال کې د سويډن په پلازمينه سټاکهلم کې دنړدې ۱۱۰ هيوادونو او ۱۲۰۰ برخه والو په ګډون يو ستر نړيوال کنفرانس تشکيل شو. د کنفرانس په پای کې (د چاپيريال ساتنې نړيواله اعلاميه) خپره شوه. د چاپيريال ساتنې په برخه کې په دغې لومړنۍ نړيواله بيانيې کې د هيوادونو ترمنځ د چاپيريال ساتنې په برخه کې په مرستې باندی دټينګار ترڅنګ له ګډون کوونکو هيوادونو څخه وغوښتل شول چې د چاپيريال ساتنې په موخه لازم اقدامات ترسره کړي او دبشريت دژوند ګډ محيط ته دي له زيان اړولو څخه په کلکه ډډه وشي. په کنفرانس کې همدغه راز د ژوند د

۳. له هغو هيوادونو سره مرسته چې د نفوسو په برخه کې ستونزې لري.

۴. دملګرو ملتونو په سازمان کې د نفوسو په برخه کې د پروګرامونو د پلي کولو رهبري.

UNHCR

په مهاجرينو چارو کې د ملګرو ملتونو عالي کمېشنري

په ملګرو ملتونو پورې يوه تړلې اجنسي ده چې د مهاجرو د ساتنې او څارنې چارې پرمخ بيايي. د(United Nations High Commissioner for Refugees) اداره ډېر واک نه لري، خو له حکومتونو سره د ګډ کار لپاره اړيکې ساتي. کله چې حکومتونه د مهاجرو په هکله کوم قانون ونه لري او پناه اخيستونکی، بې کوره شوي خلک او مهاجرين مرستو ته اړتيا ولري، نو UNHCR د پنا غوښتونکي غوښتنې تر کتنې لاندې نيسي. کله چې ورانوونکي جګړې پېل کېږي، او ډېر خلک له خپلو سيمو څخه تښتي، دغه سازمان ورته زياتره وختونه کمپونه جوړوي او هلته خلک ځاى پرځاى کوي. د غه سازمان ورته خيمې برابروي، روغتيايي چارې ورته چمتو کوي، خوراکي توکي ورته برابرواو ي، د مهاجرو او پناه غوښتونکو او بې کوره شويو خلکو په چارو کې د حکومتونو په تدابيرو څارنه کوي او د بېځايه شويو خلکو څارنه هم کوي.

ټولنيزې شورا وغوښتل چې دملګروملتونو دفرعي ارګانونو په مرسته د نفوسو دپراختيا او په اقتصادي ودې پورې اړوند مسايل مطالعه او وڅېړي. په دې برخه کې لومړنی اقدام (دنفوسو د چارو د تنظيم په اړه د ملګرو ملتونو د مرستې صندوق جوړول و، چې په ۱۹٦۷م. کال کې د عمومی منشي له خوا جوړ شو. په ۱۹٦۹م.کال کې د عمومي منشي له خوا د دغه صندوق چارې د ملګرو ملتونو د بيارغاونې پروګرام مشر ته وسپارل شوې او (دنفوسو د فعاليتونو لپاره د ملګرو ملتونو صندوق) په نوم ونومول شو، خو د ۱۹۷۲م. کال د ډسمبر په ۱۸ مه عمومي اسامبلې د صندوق چارې په خپله غاړه واخيستې او د (ملګرو ملتونو د بيارغونې دپروګرام شورا) يې د صندوق د اداره کوونکې رکن په توګه وټاکله. په پای کې عمومي اسامبلې په ۱۹۸۷م.کال کې نوموړی صندوق د (ملګرو ملتونو د نفوسو صندوق) په نوم د خپل فرعي رکن په توګه ومانه. اقتصادي او ټولنيزې شورا په ۱۹۷۳م.کال کې د ملګرو ملتونو د نفوسو صندوق دندې په لاندې توګه وټاکلې:

۱. دنفوسو او کورنۍ په برخه کې په ملي، سيمه ييزه او نړيواله کچه د اړتياوو پوره کولو په موخه د لازم ميکانيزم رامنځته کول.

۲. په ملي او نړيواله کچه د ټولنيزو او اقتصادي اړتياوو، د چاپيريال ساتنې او په نفوسو پورې اړونده مسايلو په اړه عامه پوهاوی.

۱۹۸۵م.دجنورۍ په لومړۍ نیټه داجرا وړ وګرځیده او یونیډو د ملګرو ملتونو دشپاړلسم تخصصي سازمان په توګه ومنل شو. دیونیډو سازمان داساسنامې له مخې، ددغه سازمان د کار او فعالیت اساسي هدف دصنعت پراختیا او وده ده. ددغه سازمان فعالیتونه په دوه ډوله ترسره کېږي: چې یو یې په مستقله توګه او بل یې په همغږۍ توګه. مستقل فعالیتونه دتخنیک او صنعتي کارپوهانو په تعلیم پورې د اړونده اطلاعاتو راټولول او استول دي. ددې ترڅنګ یونیډو سازمان د یوه همغږي کوونکي مرکز په توګه د ملګرو ملتونو له نورو فرعي ارګانونو، لکه: دسوداګرۍ او پراختیا سازمان او سیمه ییز اقتصادي کمیسیونونو سره نږدې همکاري لري. جوړښت یې داسې دی:

۱. عمومي کنفرانس: عمومي کنفرانس له ټولو غړو څخه تشکیل شوی دی چې هردوه کاله وروسته یو ځل غونډه دایروي. دسازمان دعمومي تګلارې ټاکل او دموافقه لیکونو تصویب، دعمومي کنفرانس له واکونو او صلاحیتونو څخه دي. دعمومي کنفرانس لومړۍ غونډه په ۱۹۸۵م.کال کې په ویانا کې جوړه شوې.

۲. مدیره پلاوی: مدیره پلاوی د ۵۳ غړو هیوادو څخه جوړ شوی دی، چې د جغرافیوي ویش اصل ته په پام کې نیولو سره دعمومي کنفرانس له خوا دڅلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي. دمدیره پلاوي اصلي دندې، دعمومي کنفرانس د مصوبو او پریکړو د تطبیق کولو پرڅرنګوالي څارنه ده.

د صنعتي پرمختګ نړیوال سازمان **UNIDO**

د دې سازمان له نوم (United Nations Industrial Organization) څخه ښکاری چې موخه یې دصنعت پرمختیا ده. دملګرو ملتونو نړیوال سازمان د جوړیدو پروخت یو شمیر پرمختیایي هیوادونه چې تازه یې د استعمار مرحله پای ته رسولې وه، تر دې وخته لا د صنعتي کیدو مرحلې ته نه و رسیدلي. په صنعتي برخه کې د مرستې په موخه ملګرو ملتونو بیلابیل پروګرامونه ترلاس لاندې ونیول، له دې جملې په ۱۰۴۸م. کال کې د (ملګرو ملتونو د مرستو پراختیایي پروګرام)،په ۱۹۵۸م. کال کې د (ملګرو ملتونو ځانګړی صندوق) اوپه ۱۹۶۰م.کال کې د (صنعتي ودې کمیټه) دیادولو وړ دي. دغو پروګرامونو دمخ پر ودې هیوادونو اړتیاوو ته ځواب ونه شو ویلی، نو په ۱۹۶۷م. کال کې دعمومي اسامبلې له خوا دملګرو ملتونو دصنعتي پرمختیا سازمان جوړ شو. دیونیډو په دویم کنفرانس کې چې په ۱۹۷۵م. کال کې په لیما (پیرو) هیواد کې جوړ شوی و، پریکړه وشوه چې دغه سازمان باید دعمومي اسامبلې له فرعي ځانګې څخه تخصصي ته ارتقا وکړي. ددې هدف لپاره، په ۱۹۷۹م.کال کې م.م. دیوې نوې اساسنامې دتنظیم او تدوین په موخه یو کنفرانس راوبلل شو. په دغه اساسنامه کې چې د یونیډو سازمان دجوړیدو تضمین په کې شوی و، دا سازمان په ۱۹۷۹م کال د اپریل په اتمه نیټه،د۷۰ هیوادونو په خوښه تصویب او د

شي. دليما اعلاميه، که څه هم له اجرايوي ضمانت څخه برخمنه نه وه، خو دمخ پر ودې او صنعتي هيوادونو ترمنځ داړيکو به پياوړتيا او تينګښت کې اغيزمن رول درلود. په ۱۹۸۰م.کال کې د يونيدو په درېيم کنفرانس کې چې په نوي ډيلي کې جوړ شوی و، صنعتي هيوادونو د پرمختيايي هيوادونو غوښتنې ونه منلی. دپرمختيايي هيوادونو هغه وړانديز چې غوښتل يې دصنعتی ودې او پراختيا په موخه د پيسو يو صندوق تأسيس کړي، دصنعتي هيوادونو له خوا منفې جواب ورکړل شو. صنعتي هيوادونواستدلال کاو، چې مخ پرودې هيوادونه دخپل صنعتي ودې او پراختيا لپاره بايد ترجيحي ګمرکي سيستم پياوړی کړي او همدارنګه يونيدو سازمان ديوه همغږي صنعتي مرکز په توګه آماده کړي.

اتحاد او تقاطع **unions and intersection**

په احصائيوی تحليلونو کې کيداي شي اکثره حادثي په ترکيبي ډول له دوو يا زياتو حادثو څخه لاسته راغلي وي. داسي حادثي د ترکيبی حادثو(compound events) په نامه يادېږي. ددوه حادثو A اوB اتحاد که چېرې ديوې حادثي د A، B اويا دواړه دتجربي دواحد داجراء په صورت کي واقع شي. مونږ د دوو حادثو اتحاد د AUB سمبول پواسطه ښيو. AUB کي ټول هغه حادثات شامل دي چي دA ،B او يا دواړو پوري تړاو ولري.

۳. دپاليسی او بودجې کميټه: دغه کميټه ۲۷ غړي لري چې د يونيډو عمومي کنفرانس له لوري دجغرافيوي ويش پراساس د دوو کلونو لپاره ټاکل کېږي. همدارنګه کميټه دسازمان بودجه او کاري پروګارمونه چمتو کوي او مديره پلاوی ته يې سپاري او مديره پلاوی يې له څيړنې او ارزونې وروسته دتصويب لپاره عمومي کنفرانس ته وړاندې کوي. دغه کميټه په کال کې دوه ځلي غونډې جوړوي.

۴. سکرتريت: يو منشي، دمنشي نائيب، مديران او نور اداري کارکوونکي لرونکی لری.

منشي دعمومي کنفرانس له خوا دڅلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي او کولی شي چې د دوهم ځل لپاره بيا مقرر شي.دغه سازمان دپرمختيايي هيوادونو به صنعتي کولو کې ځانکړی رول لري. پرمختيايي هيوادونه هم په پام کې لري، چې ديونيدو سازمان له عمومي کنفرانس څخه دنوي نړيوال اقتصادي نظام به چوکات کې دصنعتي کولو ديوه چټک بهير په توګه ګټه پورته کړي. ديونيډو په دوهم کنفرانس کې چې په ۱۹۷۵م. کال کې په ليما(پيرو) کې ترسره شو، ديوه پريکړه ليک په ترڅ کې وټيبل شوه چې په ټوله نړۍ کې په صنعتي توليداتو کې دمخ پرودې هيوادونو ونډه ۲۵ سلنې ته پورته شي. ددې ترڅنګ، دبهرنيو شرکتونو دمصادرې حق او دلومړنيو موادو دکارتلونو پياوړتيا غوښتنه هم وشوه. پريکړه وشوه چې د يونيدو په چوکاټ کې بايد دمخ پرودې او صنعتي هيوادونو ترمنځ يو مشورتي سيستم جوړ

تکنالوژي ته اړتیا ونه لري، ساده یا بې مهارته کارونه بلل کېږي. په پرمختیایي هېوادو کې عصري تکنالوژي ډېره نه ده دود شوې، کېدای شي د دوی بشري ځواک په ښه ډول په ساده کارونو بوخت شي، ترڅو اقتصاد وده وکړي او د تخصصی کار پړاو ته ورسېږي. دې ډول کارگرو تهworkers unskilled ویل کېږي.

unsound money **ناسالمې پېسې**

هغه پیسې چې جعلي او نا مشروع وي. بې اعتباره پیسې. د دولت د بانک له اجازې پرته پیسې چې قانون یې اجازه نه ورکوي.

unstable **بې ثباته**

هغه اقتصاد چې کاواکه او له کړکیچ سره مخامخ وي. نا متعادل اقتصاد. له لوړو ژورو سره مخامخ حالت.

update **نوی شوی**

هر هغه څه چې د ورځې له تازه حالاتو سره سمون خوري. تازه شوی نوی معلومات او ارقام.

urban economics **ښاري اقتصاد**

پرمختیایي هیوادونو کې ښاري کېدل urbanization یوه ګړندی پیښه ده. دغه هېوادونه د کلیوالي اقتصاد ترڅنګ باید ښاري اقتصاد او دښارونو وده په پام کې ولري. ښاري اقتصاد د اقتصاد دعلم یوه څانګه ده، چې د ښاري سیمو د اقتصاد ستونزې او اقتصادي

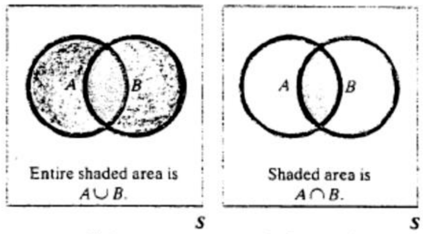

a. Union b. Intersection

ددوه حادثوA اوB تقاطع هغه وخت واقع کیږي کله چې دواړه A او B دیوي تجربي د واحد اجراء په صورت کې واقع شي، نوموړي حادثه هم واقع کیږي. چې د A او B حادثو تقاطع د A∩B په سمبول ښودل کیږي. A∩B کې ټول هغه دنمونې نقاط شامل دي چې د A او B دواړو پوري تړاو ولري.

unit of currency **د پیسو واحد**

پولي واحد په یوه هېواد کې د کرنسي یا مروجه پیسو (پول) هغه واحد دی چې دملي پیسو په توګه پېژندل شوی وي.

unlimited choice **نا محدود انتخاب**

په داسې یوه بازار یا ډېر پراخ مارکېټ کې د بې شمېره پلورونکو او پېریدونکو شتوالی، چې هیڅ یو کار وباری او د بازرا ګډونوال نشي کولای په یوازیتوب بازار کنټرول کړي. د ډېرو پیریدونکو او پلورونکو شتون او د انحصار دواک نه امکان.

unskilled labor **ساده کار**

هغه ډول کار چې ځانګړې مهارت او تخصص ته اړتیا نه لري. زیاتره جسمي کارونه چې پیچلې

مطلوبيت **utility**

هغه رضايت او د اړتيا پوره کېدل، چې د اجناسو په استعمال سره ترلاسه کېږي، آن دا چې نن ورځ خدمات هم د مطلوبيت لرونکي بلل کېږي. په دې توګه مطلوبيت له هوساينې سره برابر ګڼل کېدای شي، ځکه چې اړتيا ورباندې پوره کېږي. البته د يوه جنس مطلوبيت د يوه بل په پرتله توپير کوي. هغه رضايت چې يو مستهلک يې د (X) جنس په مصرفولو ترلاسه کوي، ممکن د(y) جنس په مصروفولو يا پيريدلو يې ترلاسه نه کړي. په دې دليل سره (x)جنس نظر(y) ته د ده لپاره ډېر مطلوبيت لرونکی او غوره دی. په دې توګه مستهلکين يا مشتريان په بازار کې اجناس (آن مشابه اجناس) د مطلوبيت په تحليل (utility analysis) سره غوره کوي او خپل تصميم نيسي، چې خپل مطلوبيت اعظمي حد ته ورسوي. د مطلوبيت لپاره د (util) واحد جوړ شوی چې د مطلوبيت اندازه ورباندې ښکاره کوي.

ګټه اخيستل **utilization**

بهره برداري. د ګټې اخيستو پروسه.

فعاليتونه څېرې، لکه: ميشت ځايونه، دهر اقتصادي فعاليت سرچينې، د کار ځايونو ټاکنه، د ښارونو مولديت، دلويو او کوچنيو ښارونو پرمختيا او يو بل سره د هغو پرتله کول، له کليو څخه ښارونو ته مهاجرت، په ښارونو کې د کليوالي محصولاتو بازار موندنه او د سيمه ييزو خامو توکو پروسس او نور. په دې توګه ښاري اقتصاد، له سيمه ييز اقتصاد سره ډېر ورته والی لري.

ګټوره دوره **use full life**

د اقتصادي پروژو په تحليل کې هغه اصطلاح ده چې د پروژې د ګټې دوره يا عمر څرګندوي. د خدمت کلونه. ګټور عمر.

اساس کال **use year**

خصو صاً د شاخصونوپه سنجس کې ډېر استعمال لري. هغه کال چې د هغه پر بنسټ په بيو، توليد، عرضه، تقاضا، لګښتونو يا بله هره ښکارنده کې بدلون چې په سلنې باندې ونبودل شي. د بېلګې په توګه د ۱۳۹۲ په پرتله په ۱۳۹۳ کال کې د افغانستان په وارداتو کې په سلو کې ۱۱۰ زياتوالی يا نور.

استفادوي واحد **utile**

د ګټې اخيستنې د معلومولو لپاره يو ټاکل شوی معيار يا واحد.

V

وخت ممکن کم شي. دغه وضعیت ته د پیسو د ارزښت مفهوم کارول کېږي.

د ارزښت نظریه **value the theory of**

ارزښت (value) اقتصاد کې د بحثونو اصلي ټکی دی، چې معنا یې داده چې د یوه جنس ذاتي ارزښت که موږ په پیسو سره وښیو، نو بیه یې وټاکله شوه. د ارستو (لرغوني یونان) له وخته د ارزښت یا ارزش (value) مفهوم په مبادله او راکړه ورکړه کې راڅرګند شو او خلک پوهېدل چې د یوه جنس د استفادې اهمیت او ارزښت د هغه د بیې له ارزښت سره توپیر لري، نو ځکه باید ارزش یا ارزښت ته په مبادله کې په یو بل نظر سره وګورو.

د یوه جنس د استفادې اهمیت او ارزښت دنوموړي جنس ذاتي ځانګړتیا نه ده، بلکې د انسانانو د اړتیا پوره کول دي. په دې کې د هر جنس پیاوړتیا یو بل سره توپیر لري. حال دا چې د مبادلې ارزښت بیا د یوه جنس د تبادلې ظرفیت (وړتیا) د یوه بل جنس دوړتیا په مقایسه ده. په دغه ځای کې د نوموړو دوو اجناسو د

اعتبار **validity**

هغه دوره چې د هغې په ترڅ کې شتمني، سند یا بل څه د منلو وړ وي. د تائید او منلو وړ جنس او خدمات.

ارزښت **value**

ارزښت له ګټور تیا، مفیدیت او بیې سره نژدېوالي لري. توپیر د ادی چې بیه په پیسو افاده کېږي. ګټورتیا د یو شي په واسطه د اړتیا د پوره کېدو درجه ده، او ارزښت د یو شي هغه توان دی چې د هغه په واسطه یو بل جنس یا خدمت تبادله یا اخیستل یا ترلاسه کېدای شي. د بېلګې په توګه که چېرې د یوې کتابچې په واسطه دوه قلمونه واخیستل شي، یا تبادله شي، نو د یوې کتابچې ارزښت (Value) دوه قلمه دی. ممکن د یوې کتابچې بیه شل افغانۍ او د قلمونو بیه لس لس افغانۍ وي، یعنې بیه یو حالت او ارزښت یو جلا مفهوم دی، خو سره نژدېوالی هم لري.

د پیسو ارزښت **value of money**

د پیسو د پیریدلو توان، څرنګه چې پیسې په پیریدلو او پلورلو کې یوه وسلیه ده، نو کېدای شي د پیریدلو توان یې ځینې وخت ښه وي، خو ځینې

نظريه پراخه شوه او ديو جنس بيه د هغه دنهايي مطلوبيت له خوا وښودل شوه اونهايي مطلوبيت د اجناسو در ارزش د دليل په توگه وبلل شو. آلفرد مارشال بيا يو بل نظر وركړ، هغه وويل: د يوه جنس او خدمت بيه يا ارزښت په بازار كې د عرضې او تقاضا له مخې ټاكل كېږي او دا دواړه له مطلوبيت څخه رامنځته كېږي. ورو ورو د ندرت، كميابي او د پراخو اړتياوو لپاره د محدودو منابعو د تخصيص نظريه رامنځته شوه او همدې نظريې د ذاتي ارزش د نظريې ځاى ونيو. نورو نظرياتو دغه مفكوره نور هم كره او پخه كړه او مستهلكينويا مشتريانو ته يې د مطلوبيت د اعظمي حد او توليدوونكي ته يې د گټې (مفاد) اعظمي حد ته رسولو دوه گونې نظريه رامنځته كړه. يعنې د مستهلك رجحان د يو جنس لپاره د هغه كيفيت او د مطلوبيت درجه او مولد ته يې د نافعيت رجحان وښود. كارل ماركس داضافي ارزش له مخې د سوديا نا فعيت نظريې ته انكشاف وركړ. ماركس د اجناسو بيه په هغه اضافي كار كې لټوي، چې دنوموړى جنس په توليد كې مصرف شوى دى.

متحول **variable**

هر هغه بدلېدونكى عامل او فكتور چې يوه ښكار نده اغېزمنه كړي. په اقتصادي بحثونو كې په توليد كې هغه عامل دى، چې د هغه بدلون د

تبادلې نسبت د پيسو د ثابت ارزش له مخې په پام كې نيول كېږي. له دې مفهوم څخه ډېر كلونه تېر شول او د كلاسيک اقتصاد په نظريه كې، د استفادې د ارزش شتون او په پام كې نيول د مبادلې د ارزش د ټاكنې لپاره يوه مخكنى اړتيا وبلل شوه، يعنې د يوه جنس مفيد والى د هغه د ارزښت ټاكنه كې په پام كې نيول كېد. په دې توگه د مستهلک لپاره د يوه جنس مطلوبيت غوره وبلل شو او د اجناسو توليد او تبادله پيل او د ارزښت له مخې يې دوام وموند. د توليد او بازار ته عرضه كولو په پروسه كې چې (د نوي اقتصاد خصوصيت دى) د يوه جنس د تبادلې ارزښت په هغه كې د ترسره شوي لگښت،د اجارې د بيې،د وخت او زيار له مخې دى.. ددغو لگښتونو له مخې، لومړى ځل د اجناسو ارزش د ادم سمېث له خوا وښودل شو. ريكاردو د ارزښت موضوع لږ نوره هم پراخه كړه او نوموړى هم د يوه جنس په توليد كې لگښت په پام كې ونيو او ورسره يې د كار هغه ځواک هم محاسبه كړ، چې د نوموړي جنس په توليد كې لگول كېږي. په دې ډول سره د كار د ارزش نظريه رامنځته شوه. دې پسې وروسته نيوكلاسيكانو د نولسمې پېړۍ په پاى كې د ارزش دذاتي ارزښت له پام كې نيولو پرته، د بازار د بيو ټاكونكو عواملو باندې تمركز وكړ. په دې ترتيب سره يې د ارزش ټاكنه كې د يوه جنس مطلوبيت مهم وباله. ورو ورو د مبادلې د ارزش

velocity of circulation

د پيسو د چلند ګړنديوالی

يو ښه او متحرک اقتصاد کې د پيسو چلند ګړندی وي، معاملات هم ګڼ او ګړندي وي. په يوه ښه اقتصادي کې پيسې راکدې نه وي، پيسې په معاملاتو او بانکونو کې وي.. دا چې ايا پيسې په ملي اقتصاد کې څرنګه په ګردش او دوران کې د ي او دا چې دغه دروان څومره ګړندی دي، د لاندې ساده معادلې په اساس سنجش کېږي:

MV=pt

دلته

M -ټولې هغه پيسې دي،چې په اقتصاد کې په دوران يا جريان کې دي.

V - د پيسو د دوران ګړنديوال (velocity)

P -بيې يا نرخونه

T - د معاملاتو حجم

که چېرې وغواړو په منځنۍ توګه د يوه پولي واحد هغه دفعات پيدا کړو چې له هغه څخه د خدماتو او اجناسو په پير او پلور کې کار اخيستل کېږي، نو په لاندې توګه يې محاسبه کولای شو:

$$V=\frac{pt}{M}$$

د دې معنا دا هم ده،چې پورتني سنجش کې ټول ملي خالص توليد، په دوران کې موجودو پيسو باندې وېشل شوي دي. له بده مرغه وروسته پاتې او پرمختيايي هېوادو کې او له هغه جملې په اندازه کولو وړ وي او په حاصل ياتوليد اغېزه لري.

د بېلګې په توګه که چېرې نور عوامل ثابت فرض کړو، د مزد زياتول ممکن د کار ګرانو د هڅونې لامل شي. يا که چېرې د بيو متحول کې بدلون راشي په تقاضا اغېزه کوي. په دې توګه موږ بېلابېل بد لېدونکي عوامل (Variable factors) لرو. بدليدونکو لګښتونو ته Variable cost بدلېدونکو عواملو ته Variable inputs ويل کېږي.

variance **وريانس**

يو احصائيوي معيار دی، چې د علمي تجربو په ډيزاين، اقتصادي سنجشونو او د توليد دپروسې د ارزونې لپاره په کار ځي. دا د يو ناڅاپي متحول يو منځنۍ حد انحراف دی چې په لاندې توګه سنجش کېږي.

vault **خزانه**

په بانک کې هغه يوه يا له يوې څخه زياتې کوټې چې په هغو کې نغدې پيسې ساتل کېږي، (دا معمولاً د بانک په ځمکتلي کې وي) د خزانې يوه برخه په وسپنيزو کلکو صندوقونو کې وي، چې سيف بلل کېږي. د خزانې خونه داسې جوړېږي، چې د اورلګېدو، غلا، د اوبو ننوتلو، او نورو پېښو په وړاندې ښه کلکوالی ولري. مصئون او محفوظ ځای.

نيولې تر مارکېټ پورې د کنترول لرل. پراختيا (توسعه) له پرمختيا(انکشاف)، ودې(رشد) او ترقۍ سره توپير لري.

vicious careless of paverty

د بېوزلۍ شيطاني دايره

د پرمختيايي هېوادونوپه اقتصاد کې يو څو لاملونه دي، چې يو يې پر بل اغېزه لرى او يو يې په بل پورې تړلى دى، د بېلګې په توګه دغو هېوادو کې پانګه اچونه نشته، دا ځکه چې سپما نشته، سپما نشته، دا ځکه چې توليد نشته، توليد ځکه نشته چې پا نګوَنه دېره کمه، د کار ګومارنې سلنه لږ، تکنالوژي په ټيټه کچه او مولديت کم دى.... دى ټولو د هغې دايرې ببلابېلې کړۍ جوړې کړې دي، چې په نهايت کې ورته د بېوزلۍ ناولې يا د شيطاني دايره وايي، خوکېداى شي د دغې هرې کړۍ په ماتولو دغه دايره له منځه ولاړه شي او اقتصادي وضعيت د(مه مره مه رغېږه) له حالته راووځي يعنې دومره څه سپما شي چې بيا ببرته د توليد لپاره ولګول شي او په دې توګه توليد زيات شي. د توليد زياتېدل، د مالياتو د زياتيدو او د دولت مالي اقتصاد دښه کيدو لامل کيږى. دا وضعيت د مولدو پروژو او د عامه خدماتو د ښه کېدو يو فاکتور کېږي او په دې توګه ټولنيز ثبات، هوساينه، د پانګې اچونې شرايط او د پانګې جوړښت ښه کېږي، خو ددې برخلاف دفقر د شيطانى دايرې موجوديت vicious circle of povertyيا(VCP) په لږو پرمختللو هېوادو کې د پرمختيا سطحه تل ټيټه ساتي.

افغانستان کې اقتصادي معاملات او د پيسو دوران سست دى، ان دا چې لا اوس هم جنس په جنس تبادله ليدل کېږي، لا اوس هم پيسې په بانکونو کې نه سپما کېږي ترڅو په معاملاتو کې په کار واچول شي او د توليد عمليه ورباندې ګړندۍ شي. لا هم پيسې يا د سرو زرو په پيريدلو لګول کېږي، يا لويې لويې کلاوې ورباندې آبادېږي اويا په سياليو او نورو ناوړه سيمه ييزه دودونو لګول کېږي. دا هغه بېلګې د ي، چې د خو ځنده اقتصاد پرځاى، د عنعنوي اقتصاد ښه ګڼل کېداى شي.

velocity of money **د پيسو دوران**

په بازار کې په راز راز معاملاتو کې د پيسو د چلند ګړنديوالى ښکاره کوي، چې د اقتصاد يوه ښه علامه ده. څومره چې يوه پيسه په راکړه -ورکړه کې ګړندى وي اوپه بازار کې زيات حجم معاملات ترسره شي، د اقتصادي رونق استازيتوب کوي.

vertical axis **عمودي محور**

د احصائيوي ګراف تابع محور چې په (y) سره ښودل کېږي.

vertical expansion **عمودي پراختيا**

د يوې صنعتي څانګې د کار اوشغل داسې غځېدل او پراخېدل چې د ټولو عملياتو، خر څلاو، توليد، د خامو توکيو چمتوکول او نورټول د همدې څانګې لاس ته ورشي، يعنې له توليد څخه

نوښتونو او ابتکاراتو په وړاندې ضروري عکس العمل نه ښکاره کوي چې اقتصادي پرمختیا راپېښنه شي. سره له دې چې داسې هېوادو کې د مړینو شمېره ډېره زیاته ده، بیا یې هم نفوس په ګړندیتوب ډېرېږي، د دې هېوادو مجموعي فضا او حالت د نه زغملو دی، نو ځکه د فقر د دایرې په موجودیت پرمختیا او وده نشي پېښېدالی. Nurkse دا هم وایي چې د پانګې راټولېدل ډېر ورو، ځنډني او لړوي دا ځکه چې د پس انداز له امله د سرمایې (پانګې) عرضه او پانګې اچونې ته علاقې له مخې د پانګې لپاره تقاضا ټاکل کېږي یا په بله وینا: که چېرې پانګه اچونه وهڅېږي نو پانګې ته تقاضا لېدل کېږي او که پس اندازونه موجود وي د پانګې عرضه رامنځ ته کېږي، نو چې کله هم د پانګې عرضه موجوده وه او هم تقاضا، په داسې یو حالت کې اقتصاد مخ په ښه کېدو روانېږي. که پانګې ته تقاضا او د هغې عرضه نه وي دا یو ډېب حالت دي. د فقر د دایرې د تسلط په حالت کې، د عاید د ټیټ والي له کبله، پس اندازونه کم دي، چې پس اندازونه کم دي؛ نو د پانګې عرضه کمه ده. عاید ځکه ټیټه کچه کې دی چې مولدیت ټیټ دی او مولدیت ځکه ټیټ دی چې د پانګې کمښت لېدل کېږي، بېرته هماغه دوران تکرارېږي. د پانګې کمښت د پس اندازونو د کمښت له امله دی د Nurkse د دې اصطلاح معنا په دې ډول توضیح کوي: دغه دایره چې له یو شمېر ځواکونو څخه جوړې شوې چې یو د بل دوه برابره عمل کوي، نو ځکه غریب هېواد نور هم د غربت او فقر په حالت کې ساتي. د بېلګې په توګه یو فقیر سړی د خوړلو لپاره هېڅ نه لري، نو ځکه وږی دی، نو د ده روغتیا خرابه شوه، نو له فزیکي پلوه سست شو، نو د ده د کار ظرفیت راټیټ شو. د دې معنا دا شوه چې دې غریب شو، چې غریب شو خوړو ته څه نه لري چې خوراک ته څه نه لري، نو روغتیا یې خرابه شوه او دا لړۍ همداسې دوام لري. نرکس د هغو هېوادو په هکله چې د فقر دایره پکې مسلط ده او د پورته غریب سړي سره یې مشابه کړی وایي:

(A country is Poor because it is poor)

یعنې: یو هېواد غریب پاتې شوی دا ځکه چې غریب دی.

له همدې امله تقریباً تېره پېړۍ کې پرمختللي هېوادونه پرله پسې، کال په کال شتمن شول او ترقي یې وکړه، خو پرمختیایي هېوادونه همداسې (پرمختیایي) پاتې شول. یو پرمختیایي هېواد د غربت د څو څو کړیو څخه اغیزمن کېږي، خو د ښه کېدو نښې یې نه راڅرګندېږي. د هغوی وګړي ضعیف، بې سواده، محافظ کاره، عنعنه پرست او په خرافاتو ګیر خلک دي او د نویو مفکورو،

نومړي په ۱۸۱۷ م.کې په هانوورسیمه کې نړۍ ته سترګې پرانیستې، د یوه قاضي زوي و، زده کړې یې د تاریخ او سیاسي پوهنې په څانګه کې بشپړې او د برلین د ګوتینګن له پوهنتون څخه بریالی ووت. له ۱۸٤۰ م. کال وروسته یې په همدې پوهنتون کې په تدریس پیل وکړ. روسچر په ۱۸٤۳ م. کال د تاریخي میتودونو پر بنسټ په سیاسي اقتصاد کې مهم مسایل یو په بل پسې توضیح کړل اوپه اقتصادي نظریاتو کې یې د تاریخي بنسټ سره څېړنې پر مخ بوتلې. په ۱۸٤۸ م. کې د لایپزیک پوهنتون کې د سیاسي اقتصاد استاد شو، هلته یې د (سیاسي اقتصاد اصول) په نوم درسي کتاب تالیف کړ، چې په ۱۹٥٤ م. کال کې خپور شو. وروسته یې تر ۱۸۹٤ م. پورې همدغه کتاب کې یو څه نور زیاتوالی هم اروست. دغه کتاب په ټول المان کې د نولسمې پېړۍ د وهمه نیمایي کې تر ټولو زیات لوستونکي لرل او په نامتو پوهنتونونو کې په کتابتونونو کې د مهم درسي کتاب په توګه موجود و، له ده څخه وروسته په المان کې (شمولر او سومبارت) هغه دوه تنه وو، چې د المان ځوان تاریخي مکتب یې د فریدریک روسچر د نظریاتو پر بنسټ په پښو ودراو اوبورنو هیلډ براند (۱۸۱۸ - ۱۸۷۸ م.)، کارل کینس (۱۸۲۱ – ۱۸۹۸ م.) او په خپله فریدریچ روسچر (۱۸۱۷ – ۱۸۹٤م.) درې واړه د المان زاړه تاریخي مکتب ته منسوب

پس اندازونو کموالی د عاید د کمښت له کبله دی... او په دې ډول یوه دایره جوړېږي چې د دې کلی حکم داسې دی: په فقیرو او وروسته پاتې هېوادو کې د پانګې عرض او تقاضا ټیټه کچه کې ده!

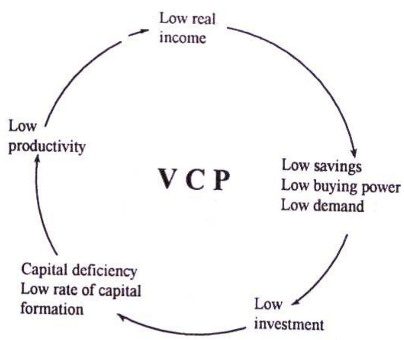

دغه هیوادونه کولای شی، داقتصادی برنامو او د فقر په وړاندی د لازمو تدابیرو او د خپلو امکاناتو او ریزرفونو څخه په کار اخیستو په ډیر ښه ډول د دغې دایرې کړۍ ماتی او ځان پرمختیا ته ورسوي.

Vilhelm Georg Friedrich Roscher

و. ج، فرید ریش

آلمان په نولسمه پېړۍ کې یو څو د ګوتو په شمار، خو ډېر وتلي اقتصاد پوهان نړۍ ته ور وپېژندل. په دې کې د برلین دګو تنګین پوهنتون ډېر نوم وګاټه. لکه هغسې چې وروسته په امریکې کې هاروارډ پوهنتون د همداسې یو څو نوموتو اقتصاد پوهانو له برکته نړیوال نوم ترلاسه کړ، په المان کې ویلهلم فرید ریش روسر (یا فریدیک روسچر) د آلمان دتاریخي مکتب بنسټ ایښودونکی شو.

پوره کېدو لپاره څو ورځې پاتې هم وي. ځينې ويزې د څو څو ځله تګ -راتګ لپاره وي، يعنې تر هغو چې ويزه اعتبار لري، د هغه لرونکی ورباندې مربوطه هېواد ته تګ- راتګ کولای شي. د بېلګې په توګه د محصلانو او زده کوونکو لپاره ويزه چې د تحصيل د يوې ټاکلې دورې لپاره وي او په دغه موده کې دغه محصل ور څخه استفاده کوي. که يو څوک تحصيلي ويزه واخلي کولای شي ډېر وخت يوه هېواد کې پاتې شي او هلته کار هم کولای شي، خوپه اونۍ کې يوازې شل ساعتونه د کار اجازه لري، نه اضافه. ځئنې هېوادو کې چې کله د محصل د درس دوره پای ته رسېږي، نو د کار لپاره هم ويزه اخيستلای شي. سياحتي ويزې له يوې مياشتې نيولې تر درې مياشتو پورې وي. د سياحتي ويزې د اخيستو لپاره بايد د اوسېدو لپاره پوره اندازه پيسې موجودې وي اودا هم بايد ثابته شي چې وروسته له سياحت څخه له نوموړي هېواد څخه بېرته خپل هېواد ته ستنيږي، نو ځکه بايد د دې خبرې د ثبوت لپاره وښودل شي چې د نوموړي کور په خپل هېواد کې دی او هلته ښه کاروبار ا وکورنۍ لري، نو ځکه له سياحت څخه وروسته بېرته ور ګرځي او بل هېواد کې د پاتې کېدو لپاره کومه اړتيا نه لري. افغانان د سياحتي ويزې لپاره بلنليک ته اړتيا لري، د يو خاص شخص لخوا او انفرادي بلنليک ډېر لږ اعتبار لري، خو له حکومت اوکوم انستيتيوت او موسسې څخه پاتې شول. همدوی وو، چې ثابته يې کړه چې په اقتصاد کې د څېړنې ميتودونه،د څېړنې اهداف او د څېړنې د طريقو د توضيح کولو لارې- چارې بايد پر هغو نظرياتو ولاړې وي، چې پخوانيو څخه پاتې دي، خو ټول اقتصاد ي، حقايق په بشپړ ډول نسبي بڼه لري، يوازې په ځانګړو زماني بهيرونو کې مطلق کېدای شي. پخوانۍ ليکنې بايد په کره توګه وارزول شي، اقتصادي تکاملي پړاوونه هم لکه د ژونديو موجوداتو د بيولوژيکي تکامل په شان دي چې له کوچنيوالي تر ځوانۍ او بيا تر پوخوالي پورې رسېږي. ويلهلم جورج فريد ريک روشر په ۱۸۹٤ م. کې و مړ.

ويزه **visa**

هغه مهر شوی کاغذ دی چې د پاسپورت په يوه پاڼه باندې لګول کېږي. دغه مهر او کاغذ معمولاً د يوه ټاکلي وخت لپاره اعتبار لري (له څو ساعتونو څخه تر يوه کال پورې) د بېلګې په توګه ممکن دغه مهر يو چاته اجازه ورکړي چې يوه مياشت يوه هېواد کې ميشت شي، ممکن يوه ويزه د يو څو ساعتونو لپاره اعتبار ولري، (مثلاً د هغه چا لپاره چې غواړي له يوه هېواد څخه بل ته ددغې مودې په ترڅ کې تېر شي). ځينې ويزې د يو ځل د خولې لپاره وي، يعنې کله چې يو څوک يو ځل په دغه ويزه يوه هېواد ته داخل شو اوبيا بېرته ووت، نو د بل ځل لپاره نشي کولای چې بيا په همدغه ويزه ورشي، سره له دې که د ويزې د

کې ثبت کېږي، حیاتي احصائي بلل کېږي، چې یوه مهمه احصائیوي پېښه (event) ده.

حرفه **vocation**

د کارگر، مامور یا بل شخص هغه ځانگه او د کار حرفه چې ده ته د مزد، د تولید او کاروبار سرچینه وگرځي او په دې برخه کې مسلکي زده کړې Vocational education ولري.

د تولید حجم **volume of production**

ځینې وخت د راپورونو په چمتو کولو کې ممکن د تولید ارزښت او بیه نه وي غوښتل شوی، په دې حالت کې د تولیداتوحجم لیکل کېږي. لکه د الف فابریکې د تولید حجم ۱۰۰۰ کار ټنه او د ب ۱۲۰۰ کارټنه دی، یا د یو جریب ځمکې د سبو تولید یو ټن او دغلې دانې دتولید حجم ۹۰۰ کیلو گرامه دی.

د سوداگرۍ حجم **volume of trade**

د سوداگرۍ هغه اندازه چې د رازښت له مخې نه، بلکې د حجم له مخې ښودل کېږي. د بېلگې په توگه د (الف) او (ب) هېوادونو ترمنځ په یوه کال کې د سوداگرۍ اندازه د حجم له مخې ۲۰۰۰ ټنه وه (یا په کانتېنرونو یا بل څه).

بلنه ډېر اعتبار لري. د تحصیلاتو لرونکو او متخصصو وگړو لپاره هم ویزه شته، د سوداگرو لپاره هم جلا ویزه شته. ددغه ډول کسانو دکورنۍ غړي هم کولای شي د ویزې غوښتنه وکړي، خو د ډېر لگښت غوښتنه کوي، نو دغه ډول خلک ممکن بېرته خپل هېواد ته راستانه نه شي. ویزه د پناه اخیستونکو لپاره نه ده، هغه کسان چې غواړي چې دپناه اخیستونکو لپاره غوښتنلیک ورکړي باید د مهاجرو په کمپونو کې پاتې شي یا هم پرته له ویزې، یا په جعلي ویزې د پام وړ هېواد ته ورشي یا به ځان د گرځندوی او محصل په توگه دغه هېواد ته رسوي. که ویزه کې لاسوهنه وشي هغه وگړي د پولیس له خوا زندان ته اچول کېږي، یا له دغه هېواد څخه ایستل کېږي. د ویزې بیه له سلو ډالرو څخه لوړه نه ده، که چا د ویزې لپاره مثلاً زر ډالره ورکړې وي، نو معنا یې داده چې د ایوه غیر قانوني ویزه ده یا جعلي ترلاسه شوې ده. ځینې وخت سرحدي پولیس په پوره توگه نه ځیر کېږي، ممکن جعلي ویزه هم یو څوک بل هېواد پورې ورسوي، خو که پولیس ورته متوجه شي نو له هوایي ډگر یا د هېواد له پولو څخه بېرته راستنول کېږي، یا ممکن زندان ته واستول شي.

حیاتي احصائیې **vital statistic**

د وگړ شمېرنې په بحثونو کې هغه ارقام چې د وگړو د مړینو، زېږېدنو واده کولو اوطلاق په برخو

W

کار وکړ، څه موده د نايجيريا او غنا په هېوادونو کې هم د اقتصادي مشاور په توګه پاتې شوی دی. په ۱۹۵۸ م.کې یې د مانچستر په پوهنتون کې دنده پرېښوده او د لويديز هند د ټاپو ګانو د ښوونې او روزنې د موسسې رئيس شو اوپه ۱۹٦۳ م.کې چې کله دغه موسسه پوهنتون شو، نو لويس ددغه پوهنتون مرستيال شو. په همدې کال یې د بريتانيا د دربار له لوري يوه جايزه هم واخيسته، دا مهال امريکې ته ولاړ او د پرنستون په پوهنتون کې په تدريس بوخت شو، په ۱۹۷۰ م.کال کې د کارابين د ټاپوګانو د ابادۍ د بانک ريس شو اوپه ۱۹۷۳ م. کې بېرته پرنستون ته ستون شو. ورو ورو یې د پلان جوړونې له موضوعاتو څخه مخ واړاو او د تطبيقي اقتصاد په ډګر کې یې څېړنې پېل کړې. د پرفيسر لويس نظريات د پرمختيا يي اقتصاد په برخه کې دستاينې وړ دی، ده عملاً د پرمختيا پروسه وڅار له اوعيني تجارب یې راټول کړل، ده له امريکې څخه تر اروپا، هند او افريقې پورې عملي تجارب لرل او هغه یې په خپلونظرياتو کې ځرګند کړل.

لويس، ارتور **W. Arthar Lewis**

لويس په ۱۹۱۵ م. کال کې په سن ليوسيا (Saint lucia) کې زېږيدلی دی. نوموړی يو تور پوستی او د نوبل د جايزې وړونکی دی، منځنی زده کړې یې په سن لوسيا کې بشپړې اوپه ۱۹۳٤ م.کې د لندن د اقتصاد پوهنځئ کې شامل او په ۱۹۳۷ م. کې ورڅخه بريالی راووت، تاليفاتو کې یې نوم د (William Arthar) په بڼه ليکي.له ۱۹۳۸ م. کال وروسته یې د لندن داقتصاد په پوهنځي کې په تدريس پيل وکړ او تر ۱۹٤۸ م. پورې یې دغې دندې ته دوام ورکړ، په همدې دوره کې یې په ۱۹٤۰ م. کې خپله دوکتورا د مانچستر له پوهنتون څخه ترلاسه کړه او له ۱۹٤۸ م وروسته د مانچستر د اقتصاد په پوهنځي کې په تدريس بوخت شو. دغه کلونه یې د ژورو ليکنو او تحليلونو دوره وه، له ۱۹۱۸ څخه تر ۱۹۳۹ م. پورې یې د اقتصادي څېړنو کتاب وليک، ورپسې یې داقتصادي پلان جوړونې کتاب اوبيا یې (داقتصادي ودې نظريات) کتاب خپور شو، نوموړی يو څه موده ملګرو ملتونو له سازمان سره د پرمختيايي هېوادونو په چارو کې د مشاور په توګه

کلیوالي اقتصاد وضعیت یو بل سره پرتله کړي دي. سره له دې چې د ده د دوه ګوني اقتصاد پر موډل یو څه انتقادونه هم شوي دي، خو بیا هم ډېره برخه یې د یو شمېر مسایلو حل ته په کار تلای شي، یعنې د ده د دغې لیکنې ډېره برخه د حالاتو په بدلون سره هماغه علمي اعتبار لري، چې څو کاله مخکې یې درلود، اما کمه برخه یې د نړیوال وضعیت او اقتصادي تحولاتو له کبله د اقتصاد پوهانو تر بیا کتنې لاندې راغلې ده، دا ددې معنا نه لري چې وارد شوي انتقادونه د ده د علمي کار ارزښت کم کړی، بلکې د وضعیت بدلون ښکاره کوي.

مزد **wage**

هغه عوض چې د کار په وړاندې ورکول کیږي، چې معادل یې اجوره او حق الزحمه ده. مزد ته (Fee) هم ویل کیږی او دا هغه نغدې پیسې یا کومه بله غیر نغدي ګټورتیا ده چې د کار د ترسره کولو په وړاندې کارګر ته ورکول کیږي، د دې ډول مزد ورکړه د یو شمیر میعیارونو له مخې وي لکه: د وخت له مخې مزد او د کار یا فعالیت د اندازې له مخې مزد.

د وخت مزد هغه دی چې کارګر یا کارکوونکی ته د کار د ساعتونو د شمېر له مخې ورکول کیږي، خو دغه ساعتونه نه یواځې هغه ساعتونه دي چې ریښتیا هم په هغو کې کار او فعالیت شوی دی او

یو شمېر دغه ډول نظریات په لاندنیو اثارو کې شته:

- د اقتصادي برنامو د جوړولو اساسات (۱۹٦٦ م.)
- د ناجیریا اقتصادي وده (نظریات) (۱۹٦٧ م)
- داقتصادي پرمختیا یو شمېر اړخونه (له ۱۸۸۰ څخه تر ۱۹۱۳) پورې د استوایي سیمو پرمختیا (۱۹۷۱ م)
- د نړیوال اقتصادي نظام بشپړتیا (۱۹۷۷ م)
- وده اونوسانات (۱۹۷۸ م)

پوهاند لویس له ۱۹٦٦ - ۱۹۷۳ پورې د غنا د پوهنتون افتخاري ریس و، په ۱۹۸۲ م. کال کې د امریکا د اقتصاد پوهانو د ټولنې رئیس شو. د ده یوه مهمه ځانګړتیا داوه چې خپله پوهه یې له عملي چارو سره وتړله، په ۱۹۷۹م.کې یې له تیودور شولتز (theodore W. Schultz) سره یو ځای د پرمختیایي اقتصاد په برخه کې د بیسارو هلو - ځلو له امله په اقتصاد کې د نوبل جایزه ترلاسه کړه. د ده دپرمختیایي ودې تیوري یو مشهور اثر دی، چې په حقیقت کې د اقتصادي پرمختیا نظریه ده او باید له ودې سره یې توپیر وشي. همدا اوس هم دغه نظریه پرمختیا یې هېوادو کې د اقتصاد درسي کتاب دی. ده د دوه ګونې اقتصاد (Dual economy) نظریه په ډېره روښانه توګه توضیح کړه چې یوې خواته یې د صنعتي اوښاري اقتصاد وضعیت او بل خواته یې د

افغانۍ مزد ورکول کیږي. د کار مزد د وخت د مزد په پرتله سرچپه اغېزه لري، دا ځکه چې د کارګر ګټه د هر واحد له مخې ټاکل کیږي، خو د وخت په مزد کې د ساعتونو له مخې ټاکل کیږي، نو که څومره د کار لپاره وخت لګول کیږي، هومره د یوه ساعت عواید زیاتیږي. د کار پایله په خپله د کارګر کار و زیار پورې اړه لري چې ستوماني او دکار ستونزې کار ګر ته متوجه دی دا ځکه چې د کار مزد کې د وخت د مزد برخلاف، د مزد ورکړه تولیدي واحدونه دي (د وخت مزد کې ساعتونه) تجربې ښودلې ده چې د في واحد مزد پایله د وخت د مزد په پرتله ښه ده، دا ځکه چې کارګر غواړي چې لږ وخت کې زیات کار او ګټه وکړي.

د مزد خبرې **wage negotiation**

د مزد په هکله د توافق کولو په هکله خبرې اترې. د مزدونو مذاکرات. دمزد په اندازه باندې توافق کول.

د مزد اندازه **wage scale**

په یوه کار ځای، ټولنه یا هېواد کې په یوه ټاکلي وخت کې د مزدونو څرنګوالی چې د هغه له مخې ټولنیز عدالت، د ژوند کچه او نور مسایل تحلیل کېدای شي.

د مزد ورکړې پاڼه **wage sheet**

هغه کتاب اوسند چې د مزدونو ورکړه ورڅخه ښکاره کېږي. د ورکړو اولګښتونو دثبت او درج په

کارګر په دنده بوخت وي، بلکې ټوله هغه موده او وخت را اخلي چې کارګر د فعالیت په ساحه یا کار ځای (فابریکه، دفتر، کرونده او نورو) کې حاضر وي، یا هم د کار فرما تر امر لاندې وي. دغه اصطلاح لومړی د کانونو د کارګرانو په هکله په کار تله، هغه مهال د کان خوله (کار ته د ننوتو دروازه) د کار پیل ځای و، خو د فابریکو ساحه او ودانۍ او نور ځایونه چې ترلې ساحه نه وه، د کار فرما امر لاندې راتلل پکې ټاکل کېدای نشول. په داسې حالاتو کې که کارګر ته امر وشي چې خپل سند ښکاره کړي، همدا یې د کار پیل ګڼل کیږي او د استخدام نېټه یې د سند او تصدیق د اخیستو له ورځې حسابیږي او د هرې ورځې مثلاً له اتو بجو تر څلورو د ده د کار وخت محاسبه کیږي.

د کار مزد: دا د فعالیت له مخې مزد دی چې د تولید شویو اجناسو د واحداتو له مخې محاسبه کیږي. یعنې په دی ډول مزد کې د ترلاسه شوی یا تولید شوی محصول کیفیت او کمیت ته کتل کیږي او مزد یی ورکول کیږي. د کار مزد په محاسبه کې د کارګر د ورځې مزد د تولید (محصول) هغه اندازه ده چې د هر واحد لپاره ټاکل شوی او د تولید شویو واحداتو په شمېر کې ضرب کیږي. د بیلګې په توګه: د یوه جوړه بوټانو لپاره ۲۰۰ افغانۍ مزد ټاکل شوی، که یو کارګر درې جوړې بوټان جوړ کړي، نو هغه ته ۶۰۰

ترخ کې هغه ثبت او درج چې د مزد ورکړه ځرګند وي.

wage stability **د مزدونو استقرار**

له پلان سره سم د مزدونو او اجورو ساتل کېدل، له اټکل سره سم د مزدونو هغه سطح چې مخکې تر مخکې ټاکل شوي وي، او بدلون پکې نه وي پېښ شوی.

wage systems **د مزد سیستمونه**

د مزد بېلابېلې بڼې او طرزونه شته لکه د وخت له مخې، د تولید د یو واحد له مخې جایزه او نور. کوم طرز او سیستم چې د پام وړ وي، هغه ته د مزد اړوند سیستم ویل کېږي.

wall street **وال سټریټ**

د امریکې متحده ایالاتو کې یو لوی او ډېر مهم مالي بازار دی.

Walt W. Rostow **روستو والټ**

روستو په ۱۹۱٦ م. کال کې په نیویارک کې نړۍ ته سترګې پرانیستي دي، په ۱۹۳٦ م. کال کې یې خپل لسانس د ییل له پوهنتون (yale university) څخه او فوق لسانس یې په ۱۹۳۸ م. کې له کمبریج پوهنتون څخه او دکتورا یې په ۱۹۳۹ م. کې له ییل پوهنتون څخه ترلاسه کړه او په ۱۹۵۲ م. کال کې یې په دغه پوهنتون کې د اقتصاد دتاریخ په تدریس پیل وکړ. په ۱۹٦۱ م. کال کې د ملي امنیت په چارو کې د امریکې د هغه مهال د ولسمشر جان کینډي ځانګړی مشارو غوره شو. وروسته بیا له ۱۹٦۱ څخه تر ۱۹٦٦ م. پورې د امریکې د بهرنیو چارو په وزارت کې د پالیسي جوړولو د شورا مشر و ټاکل شو، ورپسې بیا تر ۱۹٦۹ م. پورې د هغه مهال د ولسمشر لیدن جانسون (Lyndon B. Johnson) د ملي امنیت مشاور شو، له بده مرغه په ویتنام کې د جانسون د غلط سیاست مسئول روستو وپېژندل شو. روستو ورسته تر ۱۹٦۹ م. څخه چې امریکې په ویتنام کې کلکه ماتې خوړلې وه، دولتي - اداري دندې پرېښودې اوپه اوستین (Austin) کې د تکزاس پوهنتون (Universtiy of Texas at Austin) کې د استاد په توګه پاتې شو. د نوموړي ډېره مشهور نظریه هماغه د پرمختیا یې مراحلو په هکله ده، چې پنځو پړاوونو کې یې تشریح کړې ده، له دې پرته یې ګڼ شمېر مقالې هم نشر شوي دي.

د والت روستو د اقتصادي ودې د پړاوونو کتاب The Stages of Economic Growth په ۱۹۵۲ م.کې خپور شو.

۱۹٦۰ م. کې بې د غیر کمونیستي مانیفیست په نوم کتاب (Anon - Communitest)، په ۱۹۷۱ م.کې یې د politics and the Stages of Growth اثر، په ۱۹۷۵ م کې یې د Howit all Began په نوم اثر، په ۱۹۷۸ کې یې (The

عوامل دي چې د پرمختيا او ودې په درجه تاثير لري، نو ځکه يو شمېر اقتصاد پوهان د روستو نظرياتو او دپړاوونو نظر يې ته ډېر ارزښت نه ورکوي. روستو په ۲۰۰۳ م. کې ومړ.

اړتيا **want**

يوه داسې هيله ده چې اړ شخص غواړي هغه پوره کړي، خو په حتمي توګه يې قدرت نه لري.

ژمنه **warranty**

هغه ژمنه چې توليدوونکي يا بل څوک يو څه د ضمانت په توګه په غاړه اخلي. د يوه توليد شوي جنس د کار او سلامتي جواز تر يوې مودې پورې. ضمانت کول. يو ډول تضمين.

له لاسه وتل **waste**

په عمومي توګه هر هغه څه چې له لاسه وتلي يا ضايع شوي دي. په اقتصاد کې هغه پانګه چې تلف شوي وي، له يوې اقتصادي متاع څخه مناسبه استفاده نه کول. هغه انرژي چې بايد کار ورڅخه اخيستل شوی وای، خو بې ګټې پاتې وي.

نړيوال بانک **WB (World Bank)**

دنړيوال بان ک (World Bank)جوړيدل د برټن ووډز دنامتو کنفرانس يوه پايله ده، يعنی هغه وخت چې ۲۸ هيوادونو دنوموړي بانک په مادو باندي

(World Economy (چې د نړۍ د اقتصاد تاريخ دی) او په ۱۹۸۵ کې يې د کينډي او ايزنهاور او بهرنۍ مرستې اوپه ۱۹۹۰ کې يې Theoritis of Eco. Groth... اثر اوپه ۱۹۹۸ م کې يې The Great pupolation spike and after په نوم اثر خپور شو. د اقتصادي ودې مراحل کتاب يې د پوهنتون لپاره داسې کتاب و چې په هغه کې د پرمختيا لپاره پړاوونه داسې ښودلي دي: ۱)عنعنوي ټولنه ۲)ضروري شرط ۳)د ټوب وهلو پړاو ٤)د پوخوالي مرحله او ٥)د ګڼ کتلوي مصرف پړاو.

له پورتنيو مهمو کتابونو پرته يې يو شمېر نور اثار هم خپاره شوی چې هغه ياد رسالو په بڼه دي يا هم تحليلي مقالې دي. نوموړي دا تشريح کړه چې يو هېواد چې صنعتي شوي، هغه مهال د ټوپ وهلو پړاووته رسېږي، چې د سپما ضريب يې لوړ شوی وي، مثلاً بريتانيا په ۱۷۸۰، امريکا په ۱۸۲۰ کې المان په ۱۸۵۰ کې دغه پړاو تېر کړی دی، خو ګڼ شمېر اسيايي او افريقا يي هېوادونو کې لاس اوس هم د سپما نسبت او د توليدي پانګې ضريب د ټوپ وهلو پړاو ته نه دي رسېدلي، په دې توګه نوموړي د ټوب وهلو د پړاو لپاره سپما (پس اندازه يا Saving) شرط باله او دايې ويل چې پانګه بايد مولده پانګه وي، خو يو شمېر نور اقتصاد پوهان د ده له دې نظر سره موافق نه وو، دا ځکه دوی ويل چې انګېزه او تکنالوژۍ هم هغه

چې پانګه هغه مالي شمتني ده چې د بیا ګټې کولو لپاره په کار اچول کېږي، نو ځکه شتمن او پانګوال یو بل سره توپیر لري. پانګوال شتمن دی، خو هر شتمن پانګوال نه دی. په ملي اقتصادي پرمختیا کې تر شتمن د پانګوال دریځ اوچت او مهم دی.

wealth of nations **د ملتونو شتمني**

په اقتصاد کې یونامتو او ډېر پخوانی اثر دی. د ملتونو شتمني د ادام سمیت یو علمي تحقیق دی چې د ملتونو د ثروت په هکله په ۱۷۷٦ م. یعنې څه نا څه دوه نیم سوه کاله مخکې لیکل شوی دی. دغه کتاب کې د کار، د کار وېش، د پیسو رامنځته کېدل، بیې او مزدونه، پانګه او ګټه او په پای کې د اروپا پرمختیا له لرغونو وختونو څخه تر اتلسمې پېړۍ پورې تشریح شوی دی. دغه ستر اثر درې ټوکونه خپور شوی و. په ځانګړي ډول یې په بریتانیا کې مرکانتلېزم او د مالیې په سیاست انتقاد هم کړی دی. د هغه د رناوي له امله چې اقتصاد پوهان یې آدام سمیت او د ده نوموړی کتاب ته لري، په بېلابېلو د ایرة المعارفونو او ډکشنریو کې دغه اثر معرفي شوی اولا معرفي کېږي.

wear and tear **زړېښت او ورستېدل**

ټول هـــــغه شاوخوا معمول فرسایشات چې پېښېږي او ممکن د اندازه کولو ضرورت یې نه وي. د ګټورو توکو زړېښت او په معمول ډول له موافقه وکړه. لومړی ځل په ۱۹۴۴م کال کې د جولاي په میاشت کې د(برټن ووډز) په کنفرانس کې طرح او په ۱۹۴۵م کال کې دډیسمبر په ۲۷ مه نیټه تأسیس شوي دي.

دنړیوال بانک ګروپ **(W.B.G)**

نړیوال بانک ګروپ (World bank group) له څو مالي مؤسسو څخه، چې تقریباً ورته موخې لري، جوړ شوي دي.دغه مؤسسې دادي:
دنړیوالی پرمختیا اتحادیه، دبیارغاونې او پراختیا بانک، میګا (MIGA) او نړیواله مالي مؤسسه.

weak **ضعیف**

ناتوان اقتصاد، ضعیف اقتصادي حالت. د اقتصاد بدوالی.

wealth **شمتني**

شمتني یا ثروت هر هغه څه ته ویل کېږي، چې د بازار د ارزښت لرونکي وي، یعنې هغه په پیسو یا یوه جنس سره تبادله کړای شو لکه فزیکي اجناس (کور،موټر، غالۍ، تلویزیون....)، مالي شته (پیسې،سعر) او دوګړیو مهارتونه چې وکولای شي ګټې رامنځته کړي. همدغه شتمنۍ په بازار کې په پیسو تبادله کېدای شي. شمتني دوه ډوله ده: د لید وړ او نه لیدونکي.

فزیکي شتمني، وسایل، ګاڼه، کور او نور، چې د لید وړ ده، خو فردې استعداد او مهارت نامریې یانه لیدونکي شتمني ده. دې ته انساني شتمني هم وایي. دغه دواړه ډولونه کولای شي چې ګټه یا عاید راوړي. په دې توګه شتمني یوه ثابته بڼه لرونکې او ګټه یا دعاید جاري بڼه لري، حال دا

دی. دغه مکتب د یوه وګړي وضعیت له بل سره پرتله کوي، یا هم د یو شمېر ټولنیزو معیارونو ګټګوري په نظر کې نیسي او بیا یې مطلوبیت او د رضایت درجه ښکاره کوي.

د رفاه تابع **welfare function**

په یوه ټولنه کې د وګړو د مطلوبیت د هوساینې یا رفاه او ټولنیزې هوساینې ترمنځ رابطه ده.

سوکالي **well being**

د ژوند هغه اوچت معیار چې وګړي د هوساینې په حالت کې وي. مرفه اوسېدل.

د خوړو نړیوال پروګرام **WFP**

دخوراکی توکیود مرستو په اړه دیوه بنسټ درامنځته کولوهڅې په لومړي ځل په ۱۹۳۰م.کال کې پیل شوې. هغه مهال دځینو هیوادونو کرنیز محصولات دومره ډېر وو، چې ان بازار ته د خرڅلاو له کچې هم زیات شوي وو، خو یو شمیر نورو له بېوزلی او لوږې سره مبارزې په موخه هڅې پیل کړې وی. په همدې اساس د ۱۹٦۱م. کال په نومبر میاشت کې د ملګرو ملتونو د خوراکي توکو او کرنې نړیوال سازمان په مرسته د (خوړو نړیوال پروګرام) پیل شو. ددی پروګرام مهم ارګان دخوراکي مرستو د پروګرامونو او پلان جوړونې کمیټه ده. نوموړې کمیټه د مدیره پلاوي تر مشرۍ لاندې فعالیت کوي. کمیټه په کال کې دوه ځلي په خپل اصلي مرکز، یعنې د ایټالیا په پلازمینه روم کې، غونډې جوړوي. داکمیټه دیرش منځته تلل. د وسایلو خرابېدل (یوه اصطلاحي بیانیه لکه په پښتو کې کنډو کپر یا فرسودګی).

هیسته غورځول شوی **wear out**

هغه اقتصادي جنس چې نور یې استعمال پرېښودل شوی او استهلاک شوي وي، او باید له استفادې وغورځول شي.

هوساینه **welfare**

د انکشافي اهدافوله جملې څخه یو هدف دی، چې معمولاً ورڅخه موخه ټولنیزه رفاه (Social welfare) وي. دا یو نسبي مهفوم دی. دبېلګې په توګه یوه ټولنه سږ کال د تېرو لسو کالو په پرتله د هوساینې (سوکالي) لوړ برید ته رسېدلې، یا (الف) هېواد د (ب) په پرتله د ټولنیزې رفاه له مخې وړاندې دی. په حقیقت کې د ټولنې وګړو ته د قناعت وړ کافي اجناسو او خدماتو مهیا والی چې دوی له مادي او معنوي پلوه نسبتاً رضایت ولري.

د هوساینې اقتصاد **welfare economics**

هوساینه یو نسبي مفهوم دی، چې په مقداري توګه نشي ارائه کېدای، مثلاً موږ وایو A هېواد د B په پرتله د هوساینې ښه معیارونه لري. په بله وینا د هوساینې د اقتصاد په برخه کې موږ فقط یو شمېر ارزښي قضاوتونه لرو، چې دا قضاوتونه کېدای شي یو شمېر اقتصاد پوهانو ته د منلو وړ وي او یو شمېر نورو ته د منلو وړ نه وي. په دې هکله د پاریټو نظریاتي مکتب د مراجعې وړ

wildcat bank بې اعتباره بانک

هغه بانک چې اعتبار یې ساقط شوی وي، د بانکي خدماتو له مخې بې اعتبار بانک.

withdraws د پیسو رایستل

له حساب څخه برداشت کول، له خپل بانکي حساب څخه پیسې ترلاسه کول، برداشت.

work incentive د کار انګېزه

هغه روحي عامل او کارګر ته د کار کولو د هڅونې فکتور چې د کار کولو انګېزه پیاوړې کړي.

work permit د کار جواز

داسې یوه پاڼه ده چې یو چاته په یوه هېواد کې د کار کولو اجازه ورکوي. د کار د جواز په لرلو سره یو څوک د پوره حقوقو او امتیازاتو لرونکی پېژندل کېږي، په اسانه د یوه کار دترسره کولو قرارداد کولای شي، او حکومت یې له دغه کار اوعاید څخه مالیه اخلي، خو که دغه کار کوونکي ژوبل شي یا ناروغ شي، نو بیمه هم لري. پرمختللو هیوادو کې درسمي کار لرونکي دتقاعد پرمهال خپل د تقاعدي امتیاز اخلي.

working hours د کار ساعتونه

هغه ساعتونه چې کار پکې کېږي. دهغو ساعتونو شمېر چې یو کار ګر کار پکې کړی وي. د کار رسمي وخت.

working population فعال نفوس

د ټولنې هغه برخه وګړي چې عملاً په اقتصادي فعالیتونو کې بوخت وي. دوی ځانته کاروبار لري او غړي لری چې داقتصادي او ټولنیزې شورا او دخوراکي توکو او کرنې نړیوال سازمان له خوا د دریې کلونو لپاره ټاکل کېږي. ددې کمیټې اصلي دنده، د خوړو نړیوال پروګرام د پراختیا او له کړوالو سره د بېړنیو مرستو په موخه د لازمو طرحو او پروګرامونو جوړول دي.دوهم ارګان یې اجرایوي مدیریت دی چې دم.م.د عمومي منشي او دخوراکي توکو او کرنې نړیوال سازمان د مشر له خوا دپنځو کلونو لپاره ټاکل کېږي.داجرائیوي مدیر دنده د کمیټې د پروګرامونو څارل او پرمخ وړل دي.

white – collar worker

سپین کالر لرونکی کارګر

White –collar یوه ټولنیزه اصطلاح ده، چې ټولنپوهانو وضع کړې ده. سپین کالر لرونکی د ټولنې روښانفکره قشر ته ویل کېږي. هغه روښاندي چې تحصیلات لري او عموماً په دفترونو کې کار کوي. اوس دغه اصطلاح (نومَونه) اقتصاد ته هم راغلې او هغو کارګرانو ته اطلاق کېږي،چې فزیکي کارونه نه ترسره کوي، بلکې زیاتره اداري او د فتري چارې ترسره کوي. دا هغه کارګران دي چې (پرولتاریا) یا د فزیکي کار په وړاندې مزد اخیستونکی نه، بلکې په دفترکې بوخت معاش لرونکي دي.

whole sale markets عمده پلورونکي بازارونه

هغه بازارونه چې په هغو کې اجناس په عمده ډول پلورل کېږي. لویې منډیې ګانې دلویو پېریدنو ځایونه. د عمده فر وشي مارکېټونه.

دهمدې کال د اپريل له لسمې څخه د اګست تر ۲۲مې نيټې پورې داير شوی و، دنړيوالې سوداګرۍ سازمان د جوړيد طرحه په کې چمتو کړه. د کنفرانس موخه د سوداګرۍ نړيوال سازمان جوړيدل و، خو د يو شمير پرمختيايي هيوادونو دمخالفت له امله له ناکامۍ سره مخامخ شو. ددې مخالفت اصلي لامل دا و، چې سترو صنعتي هيوادونو د نوموړي سازمان په چوکاټ کې غوښتل چې په نړيوال تجارت کې له پراخو ازاديو څخه برخمن اوسي. خو په دويم کنفرانس کې چې د بحث موضوع يې ګمرکي مسايل وو، په بريالیتوب سره پای ته ورسيد او په نوموړي کنفرانس کې پريکړه وشوه، چې تر هغو چې د سوداګرۍ نړيوال سازمان منځته نه وی راغلی، دهيوادونو ترمنځ بايد دګمرکي مسايلو په اړه څو اړخيزه موافقتنامي موقتاً لاسليک شي. په دې اساس، د ۱۹۴۷م.کال د اکتوبر په ديرشمه شاوخوا د۲۳ هيوادونو ترمنځ دتعرفې او تجارت عمومي موافقه ليک (General Agreement on Tariff and Trade) لاسليک شو. دغه موافقه ليک چې د ۱۹۴۸م. کال د جنورۍ له لومړۍ نيټې څخه د اجرا وړ وګرځيد، دسوداګرۍ نړيوال قانون په توګه ومنل شو چې د۳۷ توکونو، سريزې او اوو نښلونو(ضميمو) درلودونکی دی. د دې سند مهم موضوعات دا دي:

۱. پرته له تبعيض څخه يوه نړيوال تجارتي نظام ته لاسرسی.

۲. دغړو هيوادونو د وګړو د ژوند د کچې لوړول.

۳. دنړيوال تجارت د پراختيا له لارې دکاري ظرفيتونو او امکاناتو رامنځته کول.

نور کسان هم استخدامولای شي. دې ډله کې هغه کسان هم راځي، چې د وزګارتيا بيمه ترلاسه کوي، يا په نظامی برخو کې بوخت دي، يعنې دا يوازې داجناسو په توليد کې بوخت کارګران نه، بلکې په مجموع کې هغه وګړي دي چې په يو شکل نه په يو شکل فعال دي، يا د کار لپاره برابراو د کار په لټه کې دي، يا هم د وزګارتيا په ډله کې ثبت شوي کسان دي چې د کار وړتيا لري.

WTO (World Trade Organization)

د سوداګرۍ نړيوال سازمان

نړيوال سوداګريز سازمان (World Trade Organization) يو لوی تجارتی سازمان دی چې داتلانتِک تړون کې وربانديې توافق وشو. دغه توافق په ۱۹۴۱م. کال کې د روزولټ او چرچل ترمنځ لاسليک شو، چې يوه موخه يې د سوداګرۍ نړيوال عادلانه سيستم منځ ته راوړل و. دسوداګرۍ سيستم په اړه د انګليستان، امريکا او کاناډا ترمنځ خبرو چې د دويمې نړيوالې جګړې پرمهال پيل شوې وې، له جګړې وروسته يې هم دوام درلود. بالاخره امريکا د ۱۹۴۵م. کال په دسمبر کې دنړيوال اقتصادي نظام په اړه (د نړيوالې سوداګرۍ پرمختيا) يوه طرحه وړاندې کړه. دملګرو ملتونو اقتصادي او ټولنيزې شورا هم په ۱۹۴۶م کال کې د اقتصادي مسايلو د څېړنې او مطالعې په اړه يو کنفرانس په داير کړ. په پايله کې په ۱۹۴۷م.کال کې په يو وخت کې دجينيوا په ښار کې دوه بيلا بيل کنفرانسونه پيل شول. له ذکر شويو کنفرانسونو څخه په يوه کې چې

د(GATT) تړون له پلي کيدا څخه تر (۱۹۸۰م) کال پورې دنړيوال تجارت په برخه کې نورګڼ شمير مذاکرات هم شوي دي. چې دوروستي ځل مذاکرات چې(The Uruguay ground) په نوم يادېږي، په ۱۹۸٦م. کې پيل شول او له اوو کلونوپرله پسې خبرو اترو وروسته دنړيوالې سوداګرۍ په اړه په کې مهمه پريکړه وشوه. دا پريکړه هماغه دسوداګرۍ نړيوال سازمان جوړول و، چې د تعرفې او تجارت عمومي موافقه ليک (GATT) ځای يې ونيوه.

دتجارت نړيوال سازمان (WTO)جوړښت:

۱. دوزيرانو کنفرانس. ۲. عمومي شورا. ۳. دشخړو دحل ارکان. ۴. دتجارت دخط مشي برسي رکن. ۵.تخصصي شوراګاني. ٦. تخصصي کميټې. ۷. سکرتريت.

۱. دوزيرانو کنفرانس: دوزيرانو کنفرانس دتجارت نړيوال سازمان تر ټولو عالي ارګان دی، چې دغړو هيوادونو د سوداګرۍ وزيرانو څخه جوړېږي. دوزيرانو کنفرانس په هرو دوو کلونو کې يو وار غونډه دايروي.دنومړي کنفرانس لومړنۍ غونډه په سنګاپور هيواد کې جوړه شوي. دسازمان منشي او دهغه دصلاحيتونو ټاکل، دکنفرانس له واکونو او صلاحيتونو څخه دي.

۲. عمومي شورا: عمومي شورا دوزيرانو له کنفرانس وروسته دويم لوی ارګان دی او د غړيو هيوادونو له استازو څخه جوړه شوې ده. دورځنيو مسايلو او سازمان دکړنو او چلند په اړه سلا-مشوره دعمومي شورا له واکونو څخه دي. عمومي شورا داختلافونو دحل ارګان او دتجارتي کړنلارې د ارزونې مسؤليتونه هم لري او د دغو مسؤليتونو د

۴. دواقعي عوايدو او اغيزمنې تقاضا دسطحو لوړول.

۵. له نړيوالو سرچينو څخه ګټه اخيستنه.

٦. دتوليداتو په کچه کې زياتوالی او داجناسو نړيوال تجارت.

۷. دنړيوال تجارت د پراختيا په برخه کې دستونزو او خنډونو لرې کول.

پورتنيو موخو ته د رسيدو په منظور (GATT) لاندې اصول په پام کې ونيول:

۱. دکامله الوداد (most favord nation clause) او دنه تبعيض اصل:

ددې اصل له مخې که چيرې يو هيواد د سازمان يوه غړي ته څه خاص تجارتي امتياز او يا د تعرفې په برخه کې تنزيل ومني، نو دا امتياز بايد عام شموله وي يانې د سازمان ټولو غړو ته بايد يوشان ومنل شي. دغه اصل يوه استثناء هم لرله، چې هغه دغړو ترمنځ د اقتصادي اتحاديو جوړښت و. دسوداګرۍ نړيوال سازمان يو شمير غړي ښايي له اروپايي ټولنې يا (نفتا) سره هم غړيتوب ولري. په دې صورت کې همدغه غړي کولی شي چې په خپل منځ کې يو بل ته ځانګړې تعرفې او تجارتي امتيازات ومني يا قبول شي. دا ددې لپاره چې د سوداګرۍ نړيوال سازمان نورې ټولنې او سازمانونه په رسميت پيژني او له هغه سره داړيکو او راکړې ورکړې په برخه کې محدوديتونه نه ليدل کېږي.

۲. دمکررو خبرو اترو له لارې دګمرکي تعرفو کموال او پلي کول

۳. دمقداري محدوديتونو مخنيوی

۴. دصادراتي مقرراتو اوقواعدو تنظيمول

۵. تخصصي شورا: دتجارت نړیوال سازمان بیلابیلې شورا ګانې لري، لکه: دتجارتي توکو شورا، دخدماتو شورا، دمعنوي مالکیت دحقوقو تجارتي شورا.

٦. خصوصي کمیټې: دوزیرانو کنفرانس کولی شي چې د اړتیا پرمهال ځانګړې کمیټې رامنځته کړي، لکه: دتجارت او پراختیا کمیټه، دتادیاتي بیلانس کمیټه، دبودیجې کمیټه، دمالي او تشکیلاتي چارو کمیټه.

۷. سکرتریت: دسکرتریت په رأس کې یو منشي کار کوي چې د وزیرانو دکنفرانس له خوا ټاکل کیږي.

ترسره کولو په موخه غونډې دایروي. عمومي شورا د سوداګرۍ نړیوال سازمان او نورو نړیوالو سازمانونو ترمنځ داړیکو ټینګولو او همکارۍ مسؤلیت هم لري او دغه راز دسازمان دکلنۍ بودجې د تصویبولو او د غړیتوب ونډې پورې داړوندو چارو دتنظیم مسؤلیت هم لري.

۳. دشخړو د حل ارکان: دغه څانګه دغړو هیوادونو ترمنځ داختلافاتو د هواري او لازمې مشورې لپاره ځانګړې پلاوی په کار ګوماري. ټول غړي هیوادونه مکلف دي، ترڅو ددغه ارګان پریکړوته درناوی وکړي اوویې مني.

۴. دتجارتي کړنلارو او شوراګانو دارزونې څانګه: ددغه ارګان دندې په لاندې ډول دي:

دتګلارو ارزونه، دتجارتي میکانیزم د طرزالعمل ارزونه او نورې اړوندې چارې دي.

X

منبت كاري **xylography**

يو لوړ عايد لرونکی صنعت دی چې د تر کاڼی یوه پرمختللی او ډېره هنري بڼه ده. حکاکي یامنبت کاری د لرګي پرمخ د ظریفو او ښکلو انځورونو ایستل دی، چې په مستظرفه صنعت کې شمېرل کېږي.

عمودي محور **x- axis**

د ګراف په واسطه د ارقامو په ارائه کې مستقل مشاهدات په افقي (X)محور او تابع مشاهدات په عمودي (y) محور ښودل کېږي، چې یوه ته (x- axis) او بل ته (y- axis) نوم ورکړل شوی دی. عمودي محور vertical axis له ښکته څخه پورته رسم کېږي او افقي horizontal axis له کېڼې خوا څخه ښي خواته رسم کېږي.(و.ګ. لاندې فرضی شکل)

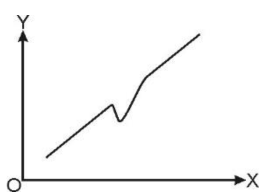

Y

د کال د پای ګټه **year end profit**

په معموله توګه ډېرې حسابي معاملې د کال په ترخ کې محاسبه کېږي. کله چې د يوې پانګې ګټه د کال په پای کې محاسبه کېږي د کال د پای ګټه ورته وايي، يا د کلنۍ ګټې (yearly profit) دحسابونو جمع کول د کال په اخر کې.

حاصل **yield**

د کروندې حاصل چې د تخم، اوبو، سرې او کار په لګښت ترلاسه کېږي. په دې ځانګړتيا سره حاصل له ګټې سود او مزد سره توپير لري.

عمودي محور **y- axis**

د ګراف په واسطه د ارقامو په ارائه کې مستقل مشاهدات په افقي (X)محور او تابع مشاهدات په عمودي (y) محور ښودل کېږي، چې يوه ته (x- axis) او بل ته (y- axis) نوم ورکړل شوی دی. عمودي محور vertical axis له ښکته څخه پورته رسم کېږي او افقي horizontal axis له کيڼ خوا څخه ښي خواته رسم کېږي.(و.ګ. لاندې فرضي شکل)

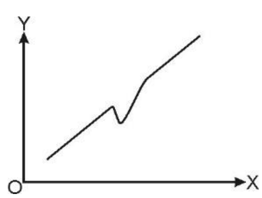

Z

زون بندي **zoning**

داقتصادي فعاليتونو، د يو شمېر خدماتو د ترسره کولو، د نرخونو او بيو د ټاکلو يا نورو مقاصدو لپاره د يوې سيمې (ولسوالۍ، ولايت، هېواد،...) په څو برخو وېشل د همدغه ځانګړي مقصد لپاره چې له ملکي ويش سره توپير لري، کېدای شي دا موقتي وي.

د سيمې له مخې بيه ټاکل **zone pricing**

د توليد له سيمې څخه نورو سيمو ته وار په وار د بيو بدلون او د زونونو يا ساحو له مخې د اجناسو او خدماتو بيه ټاکل.

صفر وده **zero growth**

هغه وده چې د پام وړ موده کې يې د تېرې (اساس مودې) په پرتله زياتوالی نه وي موندلی، يا په بله وينا د اوس او تېرو خت اندېول يې برابر او صفر وي. صفري وده ډېرو مواردو کې استعمال لري، د بېلګې په توګه که د يوه کال په پرتله په بل کې نفوسو هيڅ زياتوالی نه وي موندلې دی وضعيت ته Zero population growth ويل کېږي.

پرته له ګټې **zero profit**

هغه فعاليت چې يوې تصدۍ، کارځای يا يو شخص پرته له کوم مفاد او ګټې په پام کې نيولی وي.

صفر څخه بودجه **zero based budgeting**

له صفر ټکی، پيل يا شروع څخه د بودجې جوړول.

هنگری، اتریش، فرانسې، سویس او ترکیې ته سفرونه کړي دي. همدارنگه د افغانانو د پیوستون د شورا داقتصاد او د بیوزلی د له منځه وړلو د کمیسیون عضو او د افغانستان د اوبو او د چاپیریال د مطالعاتو د ملی مرکز (Afghanistan National Water and Environmental Studies Center-ANWERSA) د هیات امنا غړی و. تر اوسه یی ۸۵ عنوانه کتابونه په انگلیسی، پښتو او دری ژبو چاپ او خپاره شوی دی او څلور عنوانه نور یې چاپ ته چمتو دي. د هیواد د ننه او بهر یی ۴۴ کنفرانسونو کې مقالې او پرزنتشنونه اورولي، بیلابیلو راډیوگانو او تلویزیونی برنامو کې یې علمی بحثونه او مرکې کړي دي، ۳۷علمی –مسلکی کتابونو او تحقیقی آثارو ته یی تقریظونه لیکلي او د افغانستان له بیلابیلو ادارو او مراجعو څخه یې ۱۸ ستانیلیکونه او تقدیرنامې ترلاسه کړي دي، همدارنگه پنځه ادبی جایزې او یو لوح یادگار یې ترلاسه کړی دی.

dodyal1@yahoo.com

لنډ ژوند لیک

پوهاند محمد بشیردودیال د علي محمدخان حسین خېل زوی، په ۱۳۴۰ ل. کال د کابل په ولایت کې نړۍ ته سترکې پرانیستي دي. د ښوونځی دوره یې د حبیبیې په عالي لېسه کې پای ته رسولي او لوړې زده کړې یې د ماسټرۍ (MS c. Hons)په سویه بشپړې کړې دي، له دی پورته یی د (Microeconomics) یوه دوره د آلمان هیواد د رور-بوخم (RUB)په پوهنتون کی په بریالیتوب سره بشپړه کړې ده. د هیواد د ننه او بهر یی ګڼ شمیرکنفرانسونو، ورکشاپونو او سیمینارونو کې ګډون کړی دی اومقالی یې اورولي دي. د افغانستان د لیکوالو او ژورنالستانو د اتحادیې غړی، کابل پوهنتون، د ننګرهارپوهنتون، خراسان پوهنتون، اریاناپوهنتون او پاکستان کې یې د افغانانو پوهنتون کې بیلابیلو پوهنځیو (کرنې، د وترنری علومو، عامه اداري او پالیسی، ژورنالیزم او اقتصاد پوهنځیو) کې تدریس کړی دی. د افغانستان د علومو د اکاډمۍعلمي غړی او د اریانا دابرةالمعارف انستیتیوت مشر، د وترنرۍعلومو دپوهنځي مرستیال، په GTZ/PAL کې ترینر، د اداري اصلاحاتو په کمېسون کې د اداري د کورس استاد، په کابل پوهنتون، ننګرهار پوهتون او خراسان پوهنتون کې د ماسترۍ او لسانس دورې استاد پاتې شوی دی. د ننګرهار پوهنتون کې د تقرر او انفکاک د کمېټې غړی، د علمي ترفیعاتو د کمېټې غړی، دکانکور د کمېټې غړی، د پوهنتون د اعتبار موندنی د تضمین او ځان ارزونی د کیمټې غړی، د پوهنتون د نصاب د کمیټې مسئول، د لوړو زده کړو د وزارت علمی تحقیق او طبیعی منابعو د څیړنو او مطالعاتو د امنا عضو، د نشراتو د بورد او د یوشمېر مجلو او اخبارونو (پوهه، انګازه، ارزښت، آرین، ننداره او افغان یووالي) دلیکنې د هئیت د غړي په توګه یې مسئولیتونه ادا کړي دي. د تدریس ترڅنګ، څه موده د ننګرهارپوهنتون د نشراتو مدیر، بیا د اقتصاد د پوهنځي تدریسي مدیر، ورپسی د اقتصاد د پوهنځی مرستیال او درې دورې د پوهنتون د علمي شورا غړی ۇ. څه موده د پوهه علمی مجلې مسئول مدیر و، د دې ترڅنګ په ۱۳۹۲-۹۳کلونو کې د معارف د نصاب نوي کولو کې بوخت و. دوه کاله یې د اریانا خصوصي پوهنتون د علمي مرستیال په توګه، درې کاله د خراسان پوهنتون استاد او د ماسترۍ د بورد آمر او یو کال یې د جامعه العلوم الاسلامیه د مشاور په توګه دنده درلوده. د ننګرهار پوهنتون د عامه اداری او پالیسی د پوهنځي رییس او د دغه پوهنځي استاد او همدا رنګه په کابل پوهنتون کی د افغانستان د معلوماتو د مرکز د ادیتوریل بورد غړی او د افغانستان د پوهانو او متخصصانو د ټولنی (RASEA) Assembly of Scientists & Experts of Afghanistan) د رهبری د شورا) او موسسینو غړی دی. اوس د افغانستان د لوی قاموس علمی همکاردی. د خپل خدمت په دوره کې یې یو شمیر ستاینلیکونه ترلاسه کړی دی.

همدارنګه پوهاند محمد بشیر دودیال د افغانستان د علومو د اکاډمۍ، د اقتصاد پوهنځیو، د عامه اداري او پالیسي او د کرنې پوهنځیو د یو شـمېر استـادانو لاربنـود اســتاد او د دفـاع وزارت د ســتر درســـتیز د قــوماندانیت او قــرارګاه دکورس د عالي رتبه افسرانو لاربنود استاد پاتې شوی دی، د فیلوشیپ برنامو، علمی کنفرانسونو او سیمنارونو کې د ګډون او د میلمه پروفیسور په توګه یی یو شمیر هیوادو لکه ایران، هند، جرمني، پاکستان، هسپانیا،

وچ شوي ډنډونه ۱۲۹
ورکړو موافقه ۳۲۲
ورکړه ۱۲۹
ورکړه ۳۲۲
ورودي بندر ۳۳۰
وروسته پاتې اقتصاد ۵۱
وروسته پاتې ۵۰
وروسته له وخته........................ ۳۲۱
وريانس........................ ۴۰۶
وړاندوينه ۳۴۲
وړاندې او وروسته سره نښلول........................ ۵۱
وړانديز........................ ۳۴۳
وړيا اجناس ۱۸۱
وړيا سورلۍ ۱۸۱
وزګارتيا........................ ۳۹۷
وس او توان ۱۴
وصيت شوی مال........................ ۲۵۶
وګړ پوهنه ۱۱۹
وګړ شمېرنه ۸۶
ولاړ اقتصاد ۳۷۵
ونډه محصول ۳۴۶
ونډه ۳۶۷
وېش........................ ۱۳۲
وېش........................ ۳۸
وېشل شوې ماليه ۳۸
ويزه ۴۱۰
هڅوونکی تاسيس کوونکی........................ ۳۴۳
هر کاره بانک ۱۸۵
هستوګرام ۲۰۵
هغه ترون چې نماينده ګی لاسليک کړی وي........................ ۱۶
هندسي اوسط........................ ۱۹۱
هندسي تصاعد........................ ۱۹۱
هوساينه........................ ۴۱۸
هوسايي ۹۷
هېګنس ۲۰۴
هيسته غورځول شوی........................ ۴۱۸
هيکس، جان ۲۴۶
يو د بل ضد........................ ۳۴
يورو ۱۵۷

میردال ګیونار.. ۲۰۱
میله یې ګراف ۵۷
نا اقتصادي فعالیتونه ۳۹۷
نا اقتصادي ۳۹۷
نا خالص عاید.. ۲۰۰
نا متوازنه وده ۳۹۳
نا محدود انتخاب.. ٤۰۲
نابوخت.. ۱۳۱
ناسالمې پېسې ٤۰۲
ناسیده مالیات.. ۲۲٤
ناسیده مالیه ۱٦۰
ناقانونه مهاجر ۲۳٦
ناګټور ۱۲۹
نامطلوبیت ۱۳۳
نامناسب استخدام ۳۹۵
ناوخته چک.. ۳۷٤
ناهیلی شوی کارګر ۱۳۱
نخاس ۸٦
نړیوال اقتصاد ۱۹۳
نړیوال اقتصاد ۲۳۳
نړیوال بانک ٤۱٦
نړیوال کېدل ۱۹۳
نړیواله سوداګري ۲۳٤
نړیواله مالي اداره ۲۱۳
نزول ۳۸۷
نزولي بهره.. ۱۲۹
نـسبت ۳٤۹
نسبتي مزید.. ۳۵٤
نسبي مزیت.. ۱۰۱
نظري اقتصاد ۳۱۱
نغد کېدو انډول.. ۲٦۲
نغد.. ۸۵
نغدول ۲٦۱
نغدي معامله.. ۳۷۳
نفوس ۳۲۹
نقده جریان ۸۵
نقده جریان.. ۸۵
نقدي جریان بڼه ۸۵
نندارتون ۱٦۰
نوسانات.. ۱۷۷
نوی اقتصاد.. ۳۰۹
نوی امپریالېزم ۳۰۹
نوی په پښو درېدلی صنعت.. ۲۲۷
نوی شوی ٤۰۲
نوی صنعتي شوی هېواد ۳۱۰
نوی کلاسیک اقتصاد.. ۳۰۸
نوی کلاسیک مکتب ۳۰۷
نوی کول.. ۲۸۹
نوی ۲۸۹
نه اټکل شوی انفلاسیون ۳۹۳
نه پرمختللي هېوادونه ۳۹۵
نه تمامېدونکې سرچینې ۲۲٦
نه لمس کېدونکي مالیات ۲۳۱
نه لېدونکی لاس.. ۲۳٦
نه لېږدېدونکی ملکیت ۳۵۰
نه لیدونکی لاس ۲۳٦
نه نوي کېدونکي طبیعي منابع.. ۳۵٤
نهایون.. ۲۷۰
نهايي محصول.. ۱۷۳
نهايي مطلوبیت.. ۲٦۸
نهايي یا وروستي اجناس ۱۷۳
نیم وخت کار ۲۰۳
نیمګړې رقابت.. ۲۱۸
نیول کېدل ۱۲۲
نیکلای بخاری ۳۱۰
و. ج، فرید ریش.. ٤۰۹
واردات.. ۲۱۹
واردات.. ۲۲۱
وارداتي محدودیتونه ۲۱۹
واقعي ارزښتونه.. ۳۵۰
وال سټریټ ٤۱۵
وانک یارو سلاو ۲٤۰

مرسته اخیستونکي.. ۲۸
مرسته.. ۳۷۸
مرکانټیلیزم.. ۲۷۸
مرکزي بانک ۸۷
مرکزي پلان جوړونه ۸۷
مرکزیت ۸۷
مړینې ۲۹۷
مزایده کول ۶۰
مزایده ٤۷
مزد ٤۱۳
مساعد وېش ۳۱۵
مستقیم مواد.. ۱۲۹
مستهلک.. ۱۰۶
مشاهدات کتنې... ۳۱۲
مشتري ۹۳
مشروع... ۳۲٤
مصادره کول ۱٦۳
مصرفي ټولنه ۳۸۷
مطلق انحصار ٤
مطلق فقر... ٤
مطلوب نفوس.. ۳۱٦
مطلوبیت... ٤۰۳
معامله ۳۹۱
معاوضه.. ۱۲۹
معاوضه ۳۷۸
معکوسه رابطه ۲۳۵
معلومات.. ۱۱٤
معلوماتي ټکنالوژي ۲۳۷
معنوي ارزښتونه ۳۷۳
معیادي امانات ۳۸۷
مفاد ۱۸۷
ملاتړ کول.. ۳٤۳
ملاتړ یا پشتیوانه ۵۱
ملاتړ.. ۳٤٤
ملکیت.. ۳٤۳
ملوک الطوایفې.. ۱۷۲
ملي پرمختیا ۳۰۲
ملي پیسې ۱۳٦
ملي عاید ۳۰۳
ملي کول ۳۰۳
ملي کول... ۳۰۳
ملي محاسبات ۳۰۲
ملي ناخالص تولید.. ۲۰۰
مناسبه ټکنالوژي ۳۹
مناقصه.. ۳۸۵
منبت کاري.. ٤۲۳
منبسطه کرنه ۱٦٤
منحنی تولیدي عامل.. ٤۳
منحنی عاید ٤۰
منحنی فزیکي تولید.. ٤۹
منحنی لګښت ٤۹
منځوی تکنالوژي.. ۲۳۲
منحل شوې کمپنی.. ۱۱۷
منقوله شتمني ۹۰
موازي بازار.. ۳۲۰
موجودي ۳۷٦
مود ۲۸۷
مودي الیه ۳۲۲
مودي... ۳۸۳
موډرن یا نوی سکتور ۲۸۹
موریشیما میچیو.. ۲۸۱
موسسه، بنسټ.. ۲۳۰
موسمي صنعت ۳٦۵
موسمي وزګارتیا... ۳٦۵
موقتي کارکونکي.. ۸٦
مهاجر ۲۸٤
مهاجرت.. ۲۱۸
مهاجرت.. ۲۸٤
مهلت... ۱۹۸
میانه ۲۷۷
میتود ۲۸۱
میخانیکي توانمندي... ۲۷۷

لومړیتوب ۳۳۵
لوی اقتصاد ۲۶۶
لوی پلورنځی ۱۵۳
لوی پلورنځی.. ۳۷۸
لوی دفتر... ۱۹۰
لوی فشار ۶۰
له دندې خوښي....................................... ۲۴۳
له صنعتي کېدو وروسته دوره ۳۳۱
له کاره ایستل ۲۵۵
له کاره لویدلي ۳۱۲
له لاسه وتل... ۴۱۶
له مالیاتو تېښته ۳۸۲
له مالیاتو تېښته...................................... ۳۸۲
له مالیې سرغړونه ۳۸۳
له وخت څخه اضافه کار............................ ۳۱۹
لیبرالیزم... ۲۵۹
لیبل لګول ۲۵۰
لیږدول، ور وړل...................................... ۳۳۱
لیجر ۲۵۶
مازاد ۳۷۹
ماکس ویبر... ۲۷۴
مالتو توماس، رابرټ................................. ۳۸۶
مالکیت.. ۱۱۹
مالي انحصار ۱۷۵
مالي بازارونه.. ۱۷۴
مالي پانګه ۱۷۳
مالي تدارک ۱۷۴
مالي تشریحي حسابونه ۱۲۱
مالي تمویل.. ۱۷۳
مالي سیاست ۱۷۵
مالي شتمني... ۱۷۴
مالي کال ۱۷۵
مالي کلنی راپور.................................... ۳۳
مالي مدیریت ۱۷۴
مالي مرسته.. ۳۷۸
مالي موسسه.. ۱۷۳
مالي وضیعت ۱۷۴
مالي ۱۷۵
مالیاتي پرمختللي اصول ۱۰
مالیاتي معافیت ۳۸۲
مالیاتي مقاومت ۳۸۳
مالیه معاف کول ۳۸۲
مالیه ۳۸۱
مامور ۱۷
مبادلوي اقتصاد...................................... ۱۵۹
مبداء، د پیل ټکی ۳۱۷
مبهموالی، ګونګ حالت............................ ۳۹۳
متحول.. ۴۰۵
مترقي مالیه.. ۳۳۹
متعادل یا برابر مزیت............................... ۱۵۶
متمم ۱۰۴
متوازمونه بودیجه ۵۴
متوازنه اقتصادي پرمختیا ۵۴
مجموعي ملي لګښتونه............................. ۳۳
محاسبه ۶
محاسبه ۷۳
محتکر ۳۷۳
محددود المسولیت شرکت ۲۶۰
محدود المسولیت.................................... ۲۶۰
محدود تضامني شرکت ۲۶۰
محصول اخیستل ۳۸۸
محلي شوي صنایع ۲۶۳
مخ په ځوړ ۹۶
مختصص ۳۷۲
مخکښ... ۳۲۷
مخکنی پور ۱۰
مداخله ۲۳۴
مدغم کول ۲۹
مدیریت.. ۲۶۷
مدیریتي انقلاب ۲۶۷
مډرنیزم... ۲۸۹
مرستون ۲۸

کلني لګښتون ۳۳
کلني محصولات ۳۳
کلنی تصفیه ۳۳
کلنی عاید ۳۳
کلو ور، رابرت ۳۵۹
کلي شاخص ۱۸
کليوالي پراختيا ۳٦۰
کمپرادور بوراژوا ۱۰٤
کمیابه ۳٤۹
کمیونېزم ۱۰۰
کنترول شوی اقتصاد ۱۰۸
کوچنی اقتصاد ۲۸۲
کوچنی ځمکوال ۳٦۹
کورنۍ سره یو ځای کېدل ۱٦۸
کورنۍ سوداګري ۲۰٦
کورنۍ کروند ګري ۱٦۸
کورنۍ کوربه ۱۸۰
کورني صنعتونه ۲۰۷
کورنی برات ٦۱
کورنی عاید ۱۳٦
کورنی نا خالص تولید ۲۰۰
کورنی ناخالص تولید ۳۰۷
کورنی ناخالص ۳۰۷
کوزنټس سیمون ۳٦۷
کوروالی ۳۲۸
کینز جان مینارد ۲٤۳
کینیزي اقتصاد ۲٤۹
ګانت چارت ۱۸۹
ګټوره دوره ٤۰۳
ګټه اخيستل ٤۰۳
ګټه ۳۳۸
ګډ تولیدات ۲٤٦
ګډ نرخ ۲٤۷
ګډول ۱۰٦
ګډې کروندې ۹٤
ګډې ګټې ۱۰۰
ګراف ۱۹۸
ګرافيکي تحليل ۱۹۹
ګران ۱٦۱
ګرو اېښودونکی ۲۹۷
ګرو کول ۲۰۹
ګړندی استهلاک ۵
ګړندی انفلاسیون ۲۰۹
ګلخانه یي ګازونه ۲۰۰
ګمرک ۱۱۱
ګمرک ۱۱۱
ګمرکي تفتيش ۱۱۲
ګمرکي عواید ۱۱۱
ګمرکي معافیت ۳۸۱
ګمرکي مهر ۱۱۲
الګو ۲۸۸
ګوزاروي مزد ۳۷۸
ګوزاروي ۳۷۸
لاربنود ۲٦۷
لاس پلورونکی ۸۹
لاسبری ٦
لاسلیک ۳٦۷
لاسي پلورونکي ۱۳۷
لرغونې پانګوالي ۳۰
لرغونی کمون ۳۱
لرلید ۳٤۳
لږ پرمختللي هېوادونه ۲۵۵
لږ پرمختللي هېوادونه ۲۵۵
لغوه او بې اعتباره شوې ٤۹
لګښت ۱۰٦
لګښتي اجناس ۱۰٦
للمي کرنه ۱۳۷
لنډيز ۵
لوړ عاید لرونکي هېوادونه ۲۰۵
لوړه څوکه ۳۲۲
لوړه ۳۷۵
لومړیتوب ټاکنه ۳۳۵

غیر مشخص حساب ۲۱۹
غیر نغدي سیستم.......................... ۳۸۸
فاصله ۳۴۸
فاکس ۱۷۱
فټالېزم.................................... ۱۷۱
فراري پانګه ۱۷۶
فرصتي ګټه ۳۱۵
فرصتي لګښت ۳۱۵
فرضیه ۲۰۹
فرید من میلیتون ۲۸۵
فزیکي پانګه ۳۲۶
فزیوکراتان ۳۲۶
فساد ۱۰۸
فسخ....................................... ۳٤
فعال نفوس ٤۱۹
فعالیت ۸
فکري کارګران............................. ٦٦
فلزي سکه ۳۷۲
فني یاتخنیکي ترقي....................... ۳۸٤
فوسیلي سون توکي ۱۸۰
فوګل رابرت.............................. ۱۷۷
فیوډالېزم.................................. ۱۷۲
قاتلانه سیالي............................. ۱۲۲
قاچاق کول ۳۷۰
قاچاقي مالونه ۱۰۷
قانون ماتول................................. ٦٦
قانوني شتمني............................ ۲۵٦
قانونیت ۲۵٦
قباله...................................... ۱۱۷
قحطي مسئله ۳٦٤
قیاس کول................................. ۱۱۷
کابو تاژ..................................... ۷۳
کار ځواک ۲۵۱
کار هڅوونه............................... ۲۵۱
کارتاژ...................................... ۸٤
کارتل....................................... ۸٤
کارتل....................................... ۸٤
کارځای ۱٦۷
کارګر تښتونه ۲۵۱
کارګر مهاجر ۲۵۰
کارګر ۲۵۰
کارل مارکس.............................. ۸۱
کاروبار..................................... ۷۲
کاروباري سیالي........................... ۷۲
کاغذي پیسې ۳۲۰
کامل بازار............................... ۳۲٤
کانټرویچ لیونید ۲۵٦
کانونه ۲۸٦
کاني توکي............................... ۲۸٦
کتار ٤۳
کراکش..................................... ۸٤
کرایه.................................... ۳۵٤
کرنسي ۱۱۱
کرنه اوصنعت ۲٤
کرنیز استخدام ۲۲
کرنیز اقتصاد ۲۲
کرنیز انقلاب............................... ۲۳
کرنیز پورونه............................... ۲۱
کرنیز تولیدي عوامل....................... ۲۲
کرنیز مولدیت.............................. ۲۲
کرنیز نندارتون............................. ۲۲
کرنیز سکتور ۲٤
کروند ګره کورنۍ....................... ۱۷۰
کړکېچ.................................... ۱۰۹
ککړتیا ۳۲۹
کلاسیک او نوی کلاسیک اقتصاد.......... ۹۲
کلتور ۱۱۰
کلک ګوزار................................ ٦۰
کلنۍ بودیجه............................... ۳۳
کلنۍ عمومي غونډه ۳۳
کلني بازدهي............................... ۳۳
کلني قسطونه ۳٤

شرکت ۲۲۳
شغل........ ۳۱۲
شمتني ٤۱۷
شمېرل ۱۰۵
شومپتر جوزوف ۲٤۱
شین اقتصاد ۱۹۹
ښاري اقتصاد........ ٤۰۲
ښکاره وزګارتیا ۳۱٤
ښکېلاک ۹۵
ښه والی........ ۳۵۱
صادرات ۱٦۲
صراف........ ۱۱۱
صراف ۳۸٤
صرافي........ ۱۹
صفر څخه بودجه........ ٤۲۵
صفر وده........ ٤۲۵
صنعت ۲۲٦
صنعتي اتحادیه........ ۲۲۵
صنعتي اقتصاد ۲۲٤
صنعتي انقلاب ۲۲۵
صنعتي تصدی ۲۲٤
صنعتي ځای پرځای کېدل ۲۲٤
صنعتي څېړنه ۲۲٤
صنعتي کار ځای........ ۲٦۷
صنعتي کېدل ۲۲۵
صنعتي ناحیه........ ۲۲٤
ضامن ۵۳
ضایع شوی وخت........ ۱۱٦
ضبط ۱۳۱
ضریب ۹۳
ضعیف........ ٤۱۷
طبقاتي مبارزه ۹۱
طبقه بندي........ ۹۲
طبیعي پانګه........ ۳۰٤
طبیعي څړ ځای........ ۳۲۱
طبیعي منابع ۳۰٤
عادي بیه........ ۳۱۱
عامل ۱٦۷
عامل........ ۲۲۹
عامه اجناس ۳٤٤
عامه تمویل ۳٤٤
عامه خدمات........ ۳٤۵
عامه لګښتونه........ ۳٤٤
عامه ملکیت........ ۳٤٤
عامه هوساینه ۳٤۵
عاید ۲۲۲
عددي اندازه کول ۸۰
عدم تناظر ظریف ۹٤
عدم مرکزیت........ ۱۱۷
عربي نړیوال بانک ۲٤
عرضه کې بدلون ۸۸
عرضه ۳۷۹
عمده پلورونکي بازارونه ٤۱۹
عمودي پراختیا........ ٤۰۷
عمودي محور ٤۰۷
عمودي محور ٤۲۳
عمومي تعادل ۱۹۰
عمومي خطي موډل ۱۹۱
عنعنوی ټولنه ۳۸۰
عواید ۳۵۷
غایبانه مالکیت........ ۲
غذايي مصؤنیت ۱۷۸
غورځېدلی بازار........ ۱٦۸
غوره توب........ ۳۳۳
غوړیدا........ ۳٤۳
غوښتنې........ ۳۸
غیابت، په کار کې نه حاضرېدل........ ۲
-غیر خطي تابع ۳۱۱
غیر دوره یي ۱
غیر قانوني اعتصاب........ ۲۱٤
غیر مادي شتمنی ۲۳۱
غیر مستقیم تولید ۲۲٤

ژمنلیک.. ۱٤
ژمنه ٤۱٦
ساده کار ٤۰۲
سامولسن، پاول ۳٦۲
سببي متحول.. ۸٦
سبو تاژ ۳٦۲
سپما کولو تمایل ۲٦۸
سپما.. ۳٦۳
سپین برات ٦۱
سپین برات... ۹۳
سپین سند ٦۳
سپین کالر لرونکی کارگر.................................... ٤۱۹
ستراتیژي ۳۷۷
ستراتیژیک مدیریت ۳۷۷
سټنډارډ.. ۳۷٤
سرچینه ۳٥٦
سرمایوي اجناس ۷۸
سرمایوي شتمني... ۷٦
سره زر ۱۹٤
سره نښلول.. ۲٦۱
سره ورته کول.. ۳٦۹
سړي سر د انرژی لګښت..................................... ۱٥٤
سړي سر ګټه ۳۲۳
سړي سر.. ۳۲۳
سړی تښتونکی ۳۹۱
سست تورم... ۱۰۹
سکتوري پلانونه ۳٦٦
سکه ۹٤
سمدستي موجودې پیسې ۳۸۷
سمندر غاړې... ۹۳
سود اګریز استازی ۲۷۸
سوداګري ۳۸۹
سوداګري.. ۹۷
سوداګریز اسناد ۳۹۰
سوداګریز اسناد ۹۸
سوداګریز بانک ۹۷
سوداګریز پور ۷۳
سوداګریز ټرون ۳۸۹
سوداګریز خنډونه ۳۹۰
سوداګریز مالیات ۹۸
سوداګریز موافقه لیک ۳٥۱
سوداګریز نوم ٦٦
سوداګریزه کرونده ۹۸
سوداګریزمرکز ۹۸
سوداګریزه پالیسي... ۹۸
سوداګریزه ټولنه ۳۹۰
سوداګریزه صرافي... ۹۸
سوداګریزه نښه ۳۹۰
سوداګریزه نښه.. ٦٦
سوداګریزه نښه ۹۸
سوداګریزې خبرتیاوې ۱۲
سوسیالېزم ۳۷۱
سوغات.. ۱۹۳
سوکالي ٤۱۸
سهامي شرکت.. ۲٤۷
سیال ۲٦۱
سیاله شتمني ۲٦۱
سیالي... ۱۰۳
سیمه ییز بازار ۳٥۳
سیمه ییزه سوداګري ۳٥۳
شاخص عدد.. ۱۹
شاخص عدد.. ۲۲۳
شاخص نمبر.. ۱۸
شاخص نمبر.. ۲۲۳
شاخص ۲۲۳
شانګهای د همکاریو سازمان............................... ۳٦٤
شاهدي ورکول ٤۷
شتمن سالاري ۳۲۸
شتمني... ٤٤
شخصي سپما... ۳۲٥
شراکت ۳۲۱
شرکت ۱۰۱

د ونډو دلال ۳۷۷
د هڅو شریکول ۹٤
د هوساینې اقتصاد ٤۱۸
د هېواد ټوله بودیجه ۲٦٦
د یجور ۱۱٦
د یجیتلي لاسلیک ۱۲۷
د یفلاسیون ۱۱۷
د یورو سیمه ۱۵۷
د یوه شخص حساب ۳۲۵
د یوې ورځې ۳۲۳
د یوید ریکاردو ۱۱٤
داستنباطي احصایي پنځه عناصر دا دي: ۲۲۸
دافریقا د پرمختیا بانک ۹
دانگل منحني ۱۵٤
دآسیا- پسفیک اقتصادی مرستې ۳۷
دبیا رغاونې او پراختیا دبانک جوړښت: ۲۱۰
دتجارت نړیوال سازمان ()جوړښت: ٤۲۱
دتقاعد حق ۳۲۳
درانه صنایع ۲۰۳
درغلي ۱۰۸
درول شوی حساب ۱۳۷
دربیمه نړی ۳۸۵
دعاید توپیرونه ۲۲۲
دلال ٦۸
دلگښت سټنډرډ ۱۰۷
دمه ۲۵٦
دنړیوال بانک گروپ ٤۱۷
دنماینده گی حساب ۱٦
دوام لرونکې پرمختیا ۳۷۹
دوام لرونکي اجناس ۱۳۸
دودیزه ټولنه ۳۹۱
دوراني پانگه ۹۱
دوراني لگښتونه ۳۲٤
دوراني نوسانات ۱۱۲
دوکه ۱۸۱
دولتي پانگونه ۳۷۲
دوه اړخیز توافق ٦۱
دوه اړخیز ۱٤۰
دوه اړخیزه حساب ٦۱
دوه اړخیزه مرستې ٦۱
دوه گونی اقتصاد ۱۳۸
دیفلاسیونن ۱۱۷
ډب کېدل ۱۲۱
ډبوالی ۳۷٤
ډک کانتینر ۱۸۵
ډمپنگ ۱۳۸
ډېر مهم اجناس ۳۷۵
ذخیره کول ۳۷۷
راټولېدل ۱۱۱
رارسېدلی ٤۳
ربح ۲۳۲
رسید ۳۵۰
رشوت اخیستل ٦۸
رشوت ٦۸
رقابتي محصولات ۱۰۳
روبنا ۳۷۸
رهن ۲۹۷
ریزرف ۳۵٤
ریزرفونه ۳۵۵
زده کړه په تره سره کولو سره ۲۵۵
زړښت او ورستېدل ٤۱۷
زماني سلسلې ۳۸۸
زنځیري بانکوالي ۸۸
زون بندي ٤۲۵
زېرمه کړې پیسې ۳۵٤
زیاتوالی ۲۲۳
زیان ۱۱٤
زیانمن ۷۲
زیربط گډونوال ۳۷٤
زیرمتون ۲۳۵
زیرمتون ۳۷۷
ژر نغده کېدونکې شتمني ۳٤٦

د ماشومانو د زېږېدنې نسبت ۱۷۲
د ماشومانو د مړينې نسبت ۲۲۷
د مالک کېدو ستونزه ۳۹
د مالکيت حق ۳۴۳
د مالي وسايلو مجموعه ۳۳۱
د مالياتو اخيستونکی ۳۸۲
د مالياتو زياتوالی........................ ۳۸۳
د ماليې اطلاعيه........................ ۳۸۳
د ماليې بريد (حد)........................ ۳۸۳
د ماليې بنسټ ۳۸۳
د ماليې پربنسټ د عايداتوپاليسي........................ ۳۸۲
د ماليې تابع عايد ۳۸۳
د ماليې ټاکل........................ ۳۸۳
د ماليې ټاکنې........................ ۷٤
د ماليې کمول........................ ۳۸۱
د ماليې نرخ ۳۸۳
د مانچستر مکتب........................ ۲٦۷
د مرکز شاوخوا فرضيه........................ ۸٦
د مړينو نسبت ۱۱٦
د مزايدې لپاره بيه ٦۰
د مزد اندازه ٤۱٤
د مزد او معاش ماليه........................ ۳۲۲
د مزد خبرې........................ ٤۱٤
د مزد سيستمونه ٤۱۵
د مزد ورکړې پاڼه........................ ٤۱٤
د مزدونو استقرار........................ ٤۱۵
د مزدونو ثابت ساتل........................ ۱۷
د مستهلکينو د تقاضا مجموعه ۱۸
د معاملاتو تعديلي ثبت........................ ۱۰
د مغزو تېښته ٦٦
د ملاتير حيثيت لرونکې تصدي ۵۰
د ملتونو شتمنې........................ ٤۱۷
د ملکي هوانوردۍ سازمان........................ ۲۱۱
د ملګرو ملتونو پرمختيايي سازمان........................ ۳۹٦
د ملګرو ملتونو د پرمختګ او سوداګرۍ کنفرانس ۳۹٤
د ملګري او دوښمن اړيکې ۱۸۲
د ملي ناخالص توليد د حجم کمول ۱۹۳
د منابعو تخصيص........................ ۲۸
د مناسبې ودې تيوري........................ ۳۱٦
د موجوديود وضعيت خبرتيا........................ ۱٤
د مهاجرت قوانين ۲۸۵
د نده ۲٤۳
د نړيوالې پرمختيا اداره........................ ۲۱۲
د نړيوالې پرمختيا لپاره د مرستو اداره........................ ۱٦
د نړيوالې پرمختيا لپاره د مرستو اداره........................ ۲۵
د نړيوالې سوداګرۍ خونه........................ ۲۱۲
د نړيوالې سوداګرۍ خونه........................ ۲۱۲
د نزولي بهرې قانون ۲۵۳
د نساجي صنعت........................ ۳۸۵
د نسبې امتياز ٦٦
د نغدو بازار ۸۵
د نغدي حساب کتابچه........................ ۸۵
د نغدي معاملاتو دفتر ۸٦
د نفوس ګڼوالی ۳۲۹
د نفوسو پاليسي ۳۳۰
د نفوسو په چارو کې د ملګرو ملتونو صندوق ۳۹۸
د نفوسو چاودنه ۳۳۰
د نفوسو وېش ۳۳۰
د نوښت نظريه........................ ۲۲۹
د نه تحويلولو خبرتيا ۱٤
د نهايي قيمت پيريدونکی........................ ۲٦۷
د نيمې شپې شفټ ۱۹۹
د وارداتو تعويض........................ ۲۱۹
د وارداتو جواز ۲۱۹
د وارداتو جواز........................ ۲۱۹
د واردولو ونډه........................ ۲۱۹
د ودې په حال کې بازارونه........................ ۱۵۳
د ورکړې بانک ۳۲۲
د ورکړې دتوان د اصل پر بنسټ د ماليه ۱
د ورکړې رسيد........................ ۳۲۲
د وکالت واک ۳۳۱
د وګړو د زياتوالي انډول ۳۳۰

د شبکې جرياني موډل ۳۰۷
د شتمني خاوند کېډل ۸
د شنه اسمان قانون ٦٤
د شیکاگو مکتب ۹۰
د ښوونې او روزنې اقتصاد ۱٤۸
د صادراتو پر بنسټ وده ۱٦۳
د صادراتو جواز لیک ۱٦۳
د صادراتو مرسته ۱٦۳
د صنعتي پرمختګ نړیوال سازمان ٤۰۰
د ضمانت سند ٥۲
د ظرفیت اضافه بار ۳۱۹
د عامل حاصل ۲۳۰
د عامل نسبتونه ۱٦۷
د عاید کمښت ۲۲۲
د عرضې او تقاضا تعادل ۱۱۸
د عوایدوپالیسي ۲۲۲
د غیر حاضرۍ نسبت ۳
د فرمایش زیاتوالی ٥۰
د فریکونیسي ویش ۱۸۳
د فساد له مخې ورکړه ۳۲٤
د فعالیتونو د ځای پرځای کولو نظریه ۲٦۳
د قرار داد ماتول ٦٦
د کار انګېزه ٤۱۹
د کار بازار ۲٥۱
د کار جواز ٤۱۹
د کار ځواک له لاسه ورکول ٤۷
د کار ساعتونه ٤۱۹
د کار قرارداد ۲٥۰
د کار ماهر ځواک ۳٦۹
د کار مولدیت ۲٥۱
د کار نړیوال وېش ۲۳۲
د کار وخت ۳٦۷
د کار وېش ۱۳٤
د کار وېش ۱۳٥
د کار وېش ۳۷۲
د کاربدایه ځواک لرونکی هېواد ۲٥۰
د کارگر تحرک ۲۸۷
د کارنړیوال سازمان ۲۱٤
د کاروبار ادغام ۷۲
د کال د پای ګټه ٤۲٤
د کانکن غونډې ۷٤
د کرابین حوزې ټولنه ۸۰
د کرنې او غذايي توکو نړیوال سازمان ۱٦۹
د کرنې د سکتور کاروبار ۲۰
د کرنې کوپراتیف ۲۱
د کرنیز انفلاسیون عوامل ۲۰
د کروندې ۱۷۰
د ککړتیا حق ۳۲۹
د کلني پور سند ۳٤
د کوچنی ټوټې ځمکې کرنه ۳٦۹
د کورنۍ سبسایدي ۱۷۰
د کورني ناخالص پس انداز نسبت ۲۰۰
د کېنز پلویان ۳۳۱
د کیفیت تصدیق ۳٤٦
د کیفیت کنټرول ۳٤٦
د ګټې اصل ٥۸
د ګټې زیاتوالي راپور ۱٤۰
د ګټې یو بل سره برابر منحني ۲۳٦
د ګمرک تبعیضي محصول ۱۳۰
د لاسپرس د بیو شاخص ۲٥۹
د لاسرسي وړ عاید ۱۳۱
د لاسي صنایعو اقتصاد ۲۰۳
د لوبې تیوري ۱۸۸
د لوبې تیوري ۳۸٥
د لوکسو اجناسو مالیه ۲٦٥
د لېبل درجه بندي ۱۹۸
د لېږد وړتیا ۳۰٦
د مارشال پلان ۲۷۳
د مارشال کراس ۲۷۳
د مارکېټ تعادل ۲۷۲
د مارکېټ مېکس ۲۷۳
د ماشوم کار ۹۱

د تولید مدیریت ۳۳۸
د تولید مصارف...۳۳۷
د تېلو صادرونکو هېوادونوسازمان.....................۳۱٤
د تېلو لوښي ٥۷
د ټولنیزې هوساینې تابع..................................۳۷۰
د ټولو خطراتو بیمه ۲۷
د جګلا سایکل...۲٤۷
د جنوبي اسیا د همکارۍ سازمان........................۳٦۱
د جواز لیک مالیه ۲٦۰
د ځمکې اقتصاد ۲٥۲
د ځمکې او انسان انډول ۲٦٦
د ځمکې حاصلخیزي ۱۷۱
د ځمکې حاصلخیزي.......................................۱۷۲
د ځمکې مالکیت ۲٥۳
د چاپیریال اقتصاد ۱٥٥
د چاپیریال اقتصاد...۱٥٦
د څو اړخیز پانګه اچوونې د تضمین نړیواله اداره ۲۸۳
د څو ګوني تولیدي واحدونو فعالیت ۳۰۰
د حساب بېلانس...٥۳
د حسابد ارۍ دور..۷
د حسابونو ترل کېدل ۹۳
د حوالې اخیستونکې ٤٥
د حوالې چک ۳۱۷
د خپوروالي ضریب ۹٤
د خطر احتمال ۳٥۸
د خوړو نړیوال پروګرام ٤۱۸
د دفتر مامور ٦٤
د دفعاتو د وېش منحني ۱۸۳
د دفعاتو یا فریکونسۍ وېش ۱۸٤
د دندو لایحه ۲٤۳
د دندې مصونیت ۲٤۳
د دوران په حال کې پانګه..................................۱۷٦
د دولت استقراض ۱۹۷
د دولت دندې ۱۹۷
د دولت سرچینې ۱۹۷
د ډاک له طریقه د حوالې خبرتیا...........................۱٤
د ډمپنګ ضد تدابیر ۳٥
د ډمپنګ ضد محصول ۳٤
د راتلونکې قرارداد ۱۸٦
د ربح ارزانه بیه..٦۳
د رفاه تابع ٤۱۸
د زریزې اهداف ۲۷٦
د زمانې تسلسل ۳۸۰
د زېږېدنو خالص نسبت ٦۱
د زېږېدو نسبت...٦۲
د زیان د جبران اصل ۱۰۲
د ژوند بیمه ۲٦۰
د ژوند سټنډرډ...۲٦۲
د ژوند سطحه..۳۷٤
د سابقې غوره توب ۷۱
د سپما معما ۳۲۰
د سرچینو بېلول ۳٥٦
د سرمایې مخاف ۳٤
د سرو زرو پشتوانه...۱۹٥
د سرو زرو برابري ۱۹٥
د سرو زرو سټنډارډ..۱۹٥
د سرو زرو شتمني...۷۱
د سړي سر غذایي تولید......................................۳۲۳
د سکې سولېدل ۲
د سلنې له مخې ۳۳
د سنبي ښېګڼې قانون ۲٥۳
د سند ثبتول..٦٤
د سند وړونکی..٥۸
د سواد لرونکو انډول...۲٦۲
د سوداګرۍ حجم..٤۱۱
د سوداګرۍ خونه ۸۸
د سوداګرۍ د خوښې وړ بېلانس............................۱۷۱
د سوداګرۍ ښه توازن ۸
د سوداګرۍ ښېګڼې ۱۸۷
د سوداګرۍ منع کول ۱٥۳
د سوداګرۍ نړیوال سازمان ٤۲۰
د سیمې له مخې بیه ټاکل....................................٤۲٥

د بیې شاخص ۳۳٤
د پام وړ ډله ۳۸۰
د پانګونې ټاکونکی ۲۳۵
د پانګونې کمښت ۱۳۱
د پانګې بېرته ستنېدل ۷۹
د پانګې تحرک ۲۸۷
د پانګې تېښته ۷٦
د پانګې جریان ۷٦
د پانګې جوړښت ۷٦
د پانګې حرکات ۷۸
د پانګې زیان ۷۸
د پانګې غونډېدل ۷۵
د پای ته رسېدو نېټه ۱٦۱
د پرمختیا او بیا رغونې نړیوال بانک ۲۳۳
د پرمختیا بانک ۲۳٦
د پرمختیا ضد ۳٤
د پروژې ټیم ۳٤۱
د پروژې مدیریت ۳٤۰
د پروګرام ارزونه او د بیا کتنې تخنیک ۳۲۵
د پروګرام ارزونه او د بیا کتنې تخنیک ۳۳۸
د پرې بېس تېزس ۳۳۲
د پرېشانۍ اغېزې ۵۱
د پرېمانۍ اقتصادیتوب ۱۵۱
د پلان تطبیق ۳۲۷
د پلان، برنامې او بودیجې جوړولو سیستم ۳۳۲
د پناه غوښتونکو دوسیه ٤٦
د پور برید ۲٦۰
د پور ورکړې سند ۱۱٦
د پورونو د پانو بازار ٦٤
د پوښتنلیک لپاره معلومات ۳٤٦
د پولي واحد هیئت ۱۱۱
د پیریدلو توان ۳٤۵
د پیریدیدونکو توقعات ۷۲
د پیسو اجزا ۱۸۰
د پیسو ارزښت ٤۰٤
د پیسو استقرار ۳۷۳
د پیسو بازار ۲۹۵
د پیسو په واسطه تبادله ۳۲٦
د پیسو چمتو کول ۱۸۵
د پیسو د ارزښت کمول ۱۲۲
د پیسو د چلند ګرندیوالی ٤۰٦
د پیسو د نظریې پلویان ۲۸۹
د پیسو دنړیوال صندوق اهداف: ۲۱٦
د پیسو دوران ٤۰۷
د پیسو رایستل ٤۱۹
د پیسو عربي صندوق ٤۰
د پیسو قانوني چلند ۲۵٦
د پیسو مینځل ۲۹۳
د پیسو نړیوال صندوق ۲۳۳
د پیسو نړیوال وجهي صندول ۲۱۵
د پیسو نشر کوونکی بانک ۵۷
د پیسو واحد ٤۰۲
د پیسو ورکړه ۳۲۲
د پیګو مالیه ۳۲۲
د پیوستون ضریب ۹۳
د تادیاتو بېلانس ۵۳
د تادیې برات ۳۲۲
د تبادلې نسبت ۳٤۹
د تبادلې وسیله ۲۷۸
د تخصیص تابع ۲۷
د تخصیص وړ ۲۸
د تخنیکي تعویض اضافي نزولي نسبت ۱۲۸
د تعجیل اصل ۵
د تعرفو او سوداګرۍ عمومي موافقه لیک ۱۹۰
د تعرفو خپلواک سیستم ٤۹
د تکنالوژۍ لېږد ۳۹۱
د تلکس له لارې ابلاغیه ۱۳
د توان له مخې ورکړه ۱
د تولید تابع ۳۳۸
د تولید ځانګې ٦٦
د تولید حجم ٤۱۱
د تولید دعامل تعویض ۱٦۷

د اغېزمنتوب اصل...... ۳۳۵
د افغانستان بانک...... ۱۱۳
د افغانستان ملي پرمختيايي ستراتيژۍ...... ۱۵
د افغانستان ملی پرمختیایی ستراتیژی...... ۳۲
د اقتصاد بحث ۳۶۳
د اقتصاد تاريخ...... ۱۴۷
د اقتصاد ډېوالی...... ۱۴۶
د اقتصاد سنجول ۱۴۳
د اقتصاد ۱۸
د اقتصادي اصولو ساتنه...... ۱۵۱
د اقتصادي پرمختيا لپاره عربي بانک ۴۰
د اقتصادي عواملو ټاکونکې فلسفه...... ۱۴۶
د اقتصادي مرستو او پرمختيا لپاره سازمان ۳۱۳
د اقتصادي مرستو شورا ۹۶
د اقتصادي ودې انډول...... ۳۴۹
د اکثريت قاعده ۳۲۸
د امريکې د کار فدراسيون ۲۹
د انډين ټرون ۳۲
د انسان قاچاقچي ۳۶۹
د انساني پرمختيا شاخص...... ۲۰۸
د انساني سرچينو پرمختيا...... ۲۰۸
د انساني سرچينو مديريت ۲۰۸
د انفلاسيون ضد ۳۴
د انفلاسيون ضد ۳۵
د انګل قانون ۱۵۴
د اوږدې مودې توليد ۲۶۵
د اوسېدلو جواز...... ۳۵۵
د اوسېدلو سيمې...... ۳۵۶
د اوطلبانه راستنېدل ۴۵
د اوو هېوادو ډله...... ۱۸۷
د آسيا - پسفيک د اقتصادي مرستو سازمان ۳۶
د بارجانمانې پانګه ۶۱
د بارولو محل ۳۹۱
د بازار ټکان...... ۲۷۲
د بازار د اقتصاد نظام...... ۲۷۰
د بازار د اقتصاد واحدونه ۲۷۱
د بازار ډکوالی ۲۷۲
د بازارموندنې چاپېريال...... ۲۷۳
د بانک اعتبار ليک...... ۲۵۹
د بانک تحويلدار ۵۵
د بانک قبول...... ۵۶
د بانک ناکامي ۵۶
د بحرني مسير ميتود ۱۱۰
د برات طرهر نويسي ۵۰
د بوديجې اختصاص ۶۹
د بوديجې بازار ۷۱
د بوديجې پړاوونه ۶۹
د بوديجې پيغام ۷۱
د بوديجې د کچې ټاکل ۶۹
د بوديجې غونډه...... ۷۰
د بوديجې کړاوونه ۷۱
د بوديجې کسر ۶۹
د بها لرونکو اسنادو مديريت ۳۳۱
د بهرنۍ سوداګرۍ تړون ۵۳
د بې وزلۍ د له منځه وړلو پروګرام ۳۵
د ببرته منلو موافقه ليک...... ۳۵۰
د بېړۍ کرايه ۱۴
د بېکارۍ نسبت ۳۹۷
د بېنلوکس تړون ۵۸
د بېوزلۍ شيطاني دايره ۴۰۷
د بېوزلۍ کرښه ۳۳۱
د بېوزلۍ نړيواله کرښه...... ۲۳۳
د بيا رغونې او پرمختيا نړيوال بانک ۲۱۰
د بيمې تړون...... ۴۵
د بيمې شرکت...... ۲۳۰
د بيمې شرکت...... ۴۵
د بيمې موضوع ۲۳۱
د بيو ټيټول ۱۲۳
د بيو ثبات ۳۳۴
د بيو جګړه ۳۳۴
د بيو سيستم...... ۳۳۴
د بيو لوړېدل ۳۹

چمتو کول ۳۳۷
چنې وهل.. ۵۷
څارنه ۲۹۶
څارنه ۵٦
څارونکی ۱۰۵
څرګند لګښتونه ۱٦۱
څلورمه برخه ۳٤٦
څو اړخیز انحصار.. ۳۱۳
څو اړخیزه سوداګري.. ۳۰۰
څو اړخیزه موافقه لیک ۳۰۰
څو اړخیزې مرستې.. ۲۹۹
څو کلن بوټی.. ۳۲۳
څو ملیتي بانک ۳۰۰
څو ملیتي شرکت.. ۳۰۰
څو ملیتي شرکت.. ۳۰۰
څېړنه او پرمختیا ۳٤۸
حاصل.. ٤۲٤
حرفه.. ٤۱۱
حسابداري.. ٦
حسابداري ٦٤
حسابي اوسط ٤۲
حسابي اوسط ٤۲
حسابي سلسله ٤۳
حساس مارکېټ ۳٦٦
حق البیمه.. ٤۵
حق الزحمه.. ۱۷۱
حق الزحمه ۱۷۱
حق العبور مالیات.. ۲۰۵
حقیقي مزد ۳۵۰
حکمیت.. ٤۲
حواله ورکوونکی.. ٤۵
حیاتي احصائیې ٤۱۱
خالص بهرنی رسمي مرستې.. ۳۰۷
خالص صادرات.. ۳۰۷
خام ارقام.. ۳٤۹
خام توکي.. ۳٤۹
خانوار ۲۰٦
خدمات ۳٦۷
خرده پلورونکی ۳۵۷
خزانه ٤۰٦
خصوصي برخه ۳۳۵
خصوصي تصدی.. ۳۳۵
خصوصي کول ۳۳۵
خصوصي ملکیت.. ۳۳۵
خط کول.. ۳۸۰
خطر.. ۳۵۸
خطي اړیکه ۲٦۱
خطي تابع ۲٦۱
خوځنده اقتصاد.. ۱۳۹
خوځنده اوسط ۲۹۸
خیرات.. ۲۸
خیریه موسسه ۵۹
د اجناسو تړون ۹۹
د اختراع اجازه لیک ۲۵۹
د اختراع حق ۳۲۱
د اخیستلو حساب ۱۳۷
د ارزښت د ساتلو وسیله ۲۷۷
د ارزښت نظریه ٤۰٤
د ارزښتونو نظریه.. ۳۹
د اروپا اتحادیه.. ۱۵۸
د اروپا مرکزي بانک.. ۱۵۸
د اروپایي پانګونې بانک ۱۵۱
د اړتیا پوره کوونکې څانګه ۱۷
د اړتیا پوره کېدل.. ۳۰٦
د اړتیا سنجول ۳۰٦
د استخداموونکو اتحادیه ۱۵۳
د استرلیا او نیوزلېنډ ترمنځ تړون ۳۵
د اسعارو کنترول ۱۵۹
د اسیا جنوب ختیز اتحادیه.. ٤۳
د اشباع یا مړښت نقطه ۳٦۳
د اشتهاراتو استازي څانګه.. ۱۳
د اضافي ارزښت او کار نظریه.. ۳۷۹

تمامېدونکې سرچينې.......................١٦٠
تمه.......................٣٥
تناژ.......................٣٨٨
تنزل.......................١١٧
تنزيلي ماليه.......................٣٥٣
تنظيم شوې بيه.......................١٠
توانمندي.......................١
توپير لرونکي.......................١٢٧
توپير لرونکی توليد.......................٢٠٣
توپير، اختلاف.......................١٣٠
تور بازار.......................٦٣
تور بورس.......................٦٢
تور مارکېټ.......................٦٣
تورلېست.......................٦٣
تورلېست.......................٦٣
تورم.......................٢٢٨
توقع کېدونکې خالصه ګټۀ.......................١٦١
توقعات.......................١٦١
تولېدوونکې.......................٣٣٧
توليد.......................٣٣٧
توليد.......................٣٣٧
توليد، محصول.......................٣١٩
توليدي عوامل.......................١٧
تېرېدنه.......................١
تېنبر ګن جان.......................٢٣٨
تيوري.......................٣٨٥
ټاکل، نبلول.......................٣٨
ټوپ وهل.......................٣٨٠
ټول عايد.......................٣٨٨
ټول يا هيڅ.......................٣٦
ټولنيز خدمت.......................٣٧٠
ټولنيز ضد.......................٣٤
ټولنيز ضد.......................٣٥
ټولنيزه پانګه.......................٣٧٠
ټولنيزه هوساينه.......................٣٧٠
ټوله ګټه.......................٣٨٨
ثابت مصارف.......................١٧٦
ثابته شتمني.......................١٧٦
ثابتې پيسې.......................٣٧٣
ثبات.......................٣٧٣
جاري بيې.......................١٩٤
جاري حساب.......................١١١
جاري حساب.......................٩٠
جاري سپارنې.......................٩٠
جاري شتمني.......................١١١
جايزه.......................٣٣٦
جبري خرڅلاو.......................١٧٩
جذبول.......................٥
جريمه.......................١٧٤
جريمه.......................٢٩
جعل.......................١١٧
جعلي پيسې.......................١٠٨
جعلي معامله.......................١٨١
جلاب، دلال.......................٢٨٣
جمعي تصدي.......................١٨
جنس په جنس.......................٥٨
جنس.......................٩٩
جنسي پيسې.......................٩٩
جواز.......................٣٢٤
جورج ستېګلر.......................١٩٢
جيمزبو کانان.......................٢٣٨
ځای پرځای کول.......................٣٧٣
ځېرېناک.......................١٦٢
ځغلنده.......................١٨٨
ځمکه.......................٢٥٢
ځنديلي پورونه.......................٤٣
چاپ حق.......................١٠٨
چارتر.......................٧٣
چارکښ.......................٢٥١
چانس.......................٣٤٨
چک.......................١٤٠
چک.......................٩٠

پښه ۱۰۸
پیریدونکی خبر ۸٦
پیسو ته ورته شتمني ۳۰٦
پیسې مینځل ۲۹٤
پیسې ۲۹۲
پیشکي برات ٦۰
تابع ۱۸۵
تادیه کوونکی شخص ۳۲۲
تاریخي مکتب ۲۰٦
تایلور فرید ریک ۳۸۸
تایلورېزم ۳۸۳
تاییدول، منل ٤۰
تائید او منل ۳۹
تائید او منل ٤۰
تائید شوي مالي حسابونه ۸۸
تائید شوی چک ۸۸
تائیدول ۸۸
تبادله ۱۵۹
تبادیل ۳۲٤
تبعیضې بیه ۳۳٤
تبعیضې مالیه ټاکنه ۱۳۰
تجارتي بانک ۲۸۱
تجارتي کسر ۳۹۰
تجمع، راټولېدل ۷
تجملي اجناس ۲٦۵
تجملي یا نمایشي جنس ۳۳٤
تحرک ۲۸۷
تخصص واکی ۸
تخصص ۳۷۲
تخصیص شوې پیسې ۲۸
تخصیص شوې وجه ۲۸
تخصیص نظریه ۲۸
تخصیص ۲۷
تخفیف ۱۲۹
تخفیف ۲۷
تخفیف ۳۵۰
تخمیندي عدد ٤۰
تخنیکي تحلیل ۳۸٤
تر ټولو غوره او مناسب ۳۱۵
تر ضمانت لاندې کرېډت ۵۲
تر کنبت لاندې ۱۱۰
تراکم ۱۷
تراکیب ۹٦
ترانزیټي گودام ۱۵۵
ترتیبول ۳٤۸
ترتیبي اندازه کول ۳۱۷
ترځمکې لاندې اقتصاد ۳۹٦
ترسره شوی ۱۵۹
ترلې شتمني ۱۸٤
تړون ۱۰۷
تړون ۲۰
تړون ۲۰
تړون ۲۲۳
تشبث ۱۵۵
تشدیدي کرنه ۲۳۱
تشریحي احصائیه ۱۲۱
تشریحي احصائیه ۱۲۲
تشریحي اقتصاد ۱۲۱
تشریحي اقتصاد ۱۲۱
تشویقي مرسته ٦۵
تصادفي نمونه ۳٤۸
تضمین شوې بیې ۲۰۱
تضمین ۱۷۷
تعادل ۱۵۷
تعادل، توازن ۵۳
تعدیل شوی لگښت ۱۰
تعرفه ۳۸۱
تقاضا ۱۱۷
تکنالوژي ۳۸٤
تکنوکراسي ۳۸٤
تکوینې صنعت ۱۹۱
تگلوری ۳٦٦

پانگییز ارزښت.........۷۹
پایله ترلاسه کول.........۲۲۷
پټ لاس.........۲۰۳
پټ یا غیر رسمي اقتصاد.........۲۲۸
پټه بېکاري.........۲۰۴
پټه وزګارتیا.........۱۳۱
پر پوهنه ګرځېدونکی اقتصاد.........۲۴۹
پر سوغات مالیه.........۱۹۳
پراخ انفلاسیون.........۹۱
پراخه بیکاري.........۹۱
پراخه کښت.........۱٦٤
پرانیستي هېواد.........۳۱٤
پرایتو شرایط.........۳۲۰
پرتله کول.........۱۰۲
پرته له ګټه.........٤۲٥
پرځان بسیا اقتصاد.........٤۸
پرځان ویسا.........۳٦٦
پرچون بیه.........۳٥۷
پرچون پلورونکی.........۳٥۷
پرمختک.........۱۲٦
پرمختللي هېوادونه.........۱۲۳
پرمختللي هېوادونه.........۱۲٦
پرمختیایي بانک.........۱۲٦
پرمختیایي سیاست.........۱۲٦
پرمختیایي ملي بودیجه.........۳۰۲
پرمختیایي هېوادونه.........۱۲۳
پروژه او سمارټ.........۳٤۰
پروژه.........۳٤۰
پروژه.........۳٤۰
پرولتاریا.........۳٤۲
پرېکون.........٦٥
پریماني.........۲
پړی تړل.........۲٥۳
پشتوانه لرونکې پیسې.........٥۱
پلاستیکي پیسې.........۳۲۸
پلاني اقتصاد.........۳۲۷
پلورل.........۳٦٦
پلورونکی.........۳٦٦
پناه اخیستل.........٤٥
پناه غوښتونکی.........٤٦
پنځه کلن پلان.........۱۷٥
پنډغالي.........۱۷
پوخ اقتصاد.........۲۷٤
پور اخیستل.........٦٥
پور وړی.........۱۱۷
پور.........۱۱٦
پورې.........۲٦۲
پورې.........۲٦٤
پوړی، کچه.........۲٥۹
پوښتنلیک.........۳٤٦
پولي جنس.........۲۹۰
پولي حواله.........۲۹٦
پولي خدمات.........۲۹۲
پولي ریفورم.........۲۹۲
پولي سیاست.........۲۹۲
پولي کړکېچ.........۲۹۱
پولي مکتب.........۲۹۰
په تقاضا کې بدلون.........۸۹
په جنس سره ورکړه.........۳۲۲
په حساب.........۳٦
په خوارځواکی اخته خلک.........۳۹٦
په د وران کې شتمني.........۳۱٥
په دوران کې لوېدلې شتمني.........۳۱٥
په کار او شغل کېپرمختیا.........۸۰
په کار بوختیا.........۱٥۳
په کوچنۍ اندازه صحت.........۳٦۹
په کوچنیو برخو وېشل.........۹۹
په لویه کچه تولید.........۲٥۳
په ملکیت کې برخمن والی.........۳۱۹
پېش پرداختونه.........۳۳۳
پېشنهاد.........۳۱۳
پېشه ور.........۱۰۸

بدې ۶۸
برابرې یا مساویانه ورکړې ۱۵۶
برات ۶۱
برنامه ۳۷۷
برنشټاین اډروارډ ۵۹
بروشر ۶۸
برېټن ووډ ټرون ۶۷
برېټن ووډز ۶۷
برېښنايي بانکوالي ۵۷
برېښنايي سوداګري ۱٤۰
برېښنايي سوداګري ۱۵۲
برینکمن، تیودور ۶۸
بشپړ استخدام ۱۸۵
بشپړ رقابت ۳۲٤
بشپړه سیالي ۳۲۳
بکر، ګری ۱۸۹
بلاعوضه مرستې ۱۹۸
بلیغ ۱۳
بنستیز جوړښت ۲۲۹
بودیجه ۶۹
بورتیکویچ لاد سیلاس فون ۲۵۲
بورس ٦٤
بوژوازي ٦۵
بولبور ٦٤
بهرنۍ پانګه ۱۷۹
بهرنۍ سیده پانګونه ۱۸۰
بهرنۍ شبکې ۱۶۶
بهرنۍ صرفه جویي ۱۶۵
بهرنۍ صرفه ۱۶۵
بهرنۍ مرستې ۱۷۹
بهرني ملي پورونه ۱۶۵
بهرنۍ بانک ۱۷۹
بهرنۍ برات ۶۰
بهرنۍ توازن ۱٦٤
بهرنۍ کسر ۱٦٤
بې اعتباره بانک ٤۱۹
بې پیسو کېډل ۵۷
بې ثباته ٤۰۲
بې دوامه اجناس ۳۷۲
بې سوده ۱۵۹
بې کوره ۳۵۲
بې محصوله اجناس او خدمات ۱۳۸
بې موازنه ۱۲۷
بېر ۶۱
بېرته میشت کول ۳۵۵
بېز لېنک ۶۲
بېکاره ظرفیت ۲۱۲
بېل کړل شوی وجود ۳۹
بېلانس پاڼه ۵۳
بېوزلي ۳۳۱
بیا جوړول ۳۵۱
بیا صادرول ۳٤۹
بیا وېش ۳۵۲
بیانوونکی ۳۷۵
بیانیه ۳۷۵
بیخلن تحلیل ۱۸۵
بیروکرات ۷۱
بیمه کوونکی ۲۳۱
بیمه کوونکی ۲۳۱
بیمه ۲۳۰
بیه ۳۳٤
پاتې شوي مالونه ۱
پاسپورت ۳۲۱
پاسره ۲۰۶
پالیسي ۳۲۸
پانګوالي ۷۹
پانګونه ۲۳۵
پانګونې تمایل ۲۶۸
پانګه کښ ۷۸
پانګه ییز لګښت ۷۶
پانګه ییز مالونه ۷۸
پانګه ۷٤

اغېزمنتوب.. ۱۵۱
افتا ۱۶
افتاء ٤٤
افټالین البرټ.. ۱٦
افلاس ۵۷
اقتصاد پوه ۱۵۱
اقتصاد.. ۱٤٤
اقتصادي اجناس ۱٤۵
اقتصادي اصطکاک....................................... ۱٤٦
اقتصادي او ټولنیز شورا ۱٤۹
اقتصادي بندیز ۱٤۹
اقتصادي پالیسي ۱۵۱
اقتصادي پرمختیا ۱٤۵
اقتصادي تعادل ۱٤٦
اقتصادي جاسوسي...................................... ۱۵۰
اقتصادي جګړه... ۱۵۰
اقتصادي جنس ۱٤۷
اقتصادي سرچینې ۱٤۸
اقتصادي سیمه ۱٤٦
اقتصادي غوړیدار ٦٤
اقتصادي لیبرالیزم ۱٤۷
اقتصادي مازاد... ۱۵۰
اقتصادي موثریت....................................... ۱٤٦
اقتصادي موخې ۱٤۷
اقتصادي موسسه ۱۷٤
اقتصادي وده ۱٤۵
اقتصادي ۱٤٤
اقتصادیت ۱۵۱
اقرار ۸
ام فکتور ۲٦٦
امانت... ۵۳
امتعه ۹۹
امریکایي نفتي موسسه ۳۷
انار شي ۲۹
انارشېزم.. ۲۹
انبساطي مالي پالیسي ۱٦۰
انتظام ۳۵۳
انټرنیټي خدمات ۲۳٤
انحصار ۲۹٦
انساني پانګه... ۲۰۷
انساني پرمختیا ۲۰۸
انساني سرچینې ۲۰۸
انعام ۳۵۷
انفلاسیوني رکود... ۲۲۸
انکشافي پروژې.. ۱۲۷
اوزون ۳۱۹
اوسط ۲۷۷
اوسط.. ٤۹
اوسنی ارزښت ۳۳۳
اون رابرټ ۳۵۸
آدام سمېټ ۸
آرب ټریج ٤۰
باج.. ۸۸
بار ۸۰
بارتي اقتصاد ۵۸
بارزه کمپنی ۱۳۷
بازار موندنه ۲۷۲
بازار... ۲۷۰
باطل ۷۳
بالوني ورکړې... ۵٤
بانک ۵٤
بانکي پورونه ۵۵
بانکي حساب... ۵۵
بانکي زیرمې.. ۵٦
بانکي سپما ۵٦
بانکي سیستم ته د نغدو پیسو ننوتل.................... ۸۵
بانکي کرېډټ ۵۵
بانکي کمېشن.. ۵٦
بانکي نوټ ۵۷
بایلل.. ۲٦۵
بخشش، خیرات ۱۳۵
بدلې پیسې.. ۵۲

فهرست

ابلاغیه...١٣
اتحاد او تقاطع ٤٠١
اتکل شوې بیه...٣٤
اتکل ١٥٧
اجاره کوونکی..٣٨٤
اجاره ٢٥٥
اجاره..٣٥٤
اجازه لیک ٢٦٠
اجازه. واک..٤٨
اجباري پور..١٧٨
اجناس ١٩٥
اجناس یا توکي..١٩٦
احتکار کول..٣٧٣
احتمالات ١٠٥
احتمالات...٣٣٦
احصائیوي استنباط...٣٧٦
احصائیه...٣٧٦
اختراع ٢٢٩
اختصاصي حساب ٣٩
اختلاس ١١٧
اختلاس ١٥٣
اختیار ٣١٧
اختیاري بیې ٤١
اختیاري مالي پالیسي..١٣٠
اخراجي جبري راستنول.....................................١١٩
اډویس ١٣
ارب ټریجر..٤١
ارتجاعي تقاضا ١٥٢
ارزانه پلورل ١١٤
ارزانه کار ٩٠
ارزانه کول ٩٠
ارزانه کېدل...٩٤
ارزانه ٩٠
ارزاني ٥٠
ارزښت د کار تیوري ٢٥١
ارزښت ٤٠٤
ارزونکی...٣٩
ارزونه ١٥٨
ارزیابي کول ٤٤
اړتیا...٣٠٦
اړتیا...٤١٦
ازاد اقتصاد...١٨١
ازاد اقتصاد...٢٥٢
ازاد بازار ١٨١
ازاده سوداګري ١٨١
اساس کال...٤٠٣
اساسي بوټي ٥٨
استخراجي صنایع ١٦٦
استرداد، د سرچینو رغول ٣٥١
استفادوي واحد ٤٠٣
استنباطي احسایه..٢٢٨
استهلاک ١٢٠
اسراف ٣٣٧
اصلاح ٣٤٩
اضافه ارزش ٣٩
اضافه بستي..٣٥٢
اضافه زېرمې..١٥٩
اضافه زیرمې..١٥٩
اضافه زیرمې ١٦٠
اضافه لګښت ١٣١
اضافي فزیکي تولید ٢٦٨
اضافي مصرف ٢٦٧
اعانه ١٩٩
اعتبار پسې اعتبار ٥٠
اعتبار...١٠٩
اعتبار...٤٠٤
اعتصاب..٣٧٨
اعلان..١١٧

ښه کولوته د دې پرمټ ملا وتړي. کله چې دوی بهر ته د نورو زده کړو(د ماستری او ددوکتورا دپروگرامونو) لپاره ځی، دوی به په خپله ژبه له مبادی، ضروری اصطلاحاتو او مفاهیمو سره آشنا وی. ځوانان په خپله ژبه یو مفهوم ډیر ښه تر لاسه کولای شی، آن په بهر کې چې په بهرنیو ژبو د تعریفونو او اساسی مفاهیمو د زده کړې فرصت نه وي، دوی کولای شی دغه کتاب ځان سره ولری او عاجله مراجعه ورته وکړي. په نورو هېوادو کې هر کال د اقتصاد د علم په ډگر کې په څو څو ټوکونو کې نوي قاموسونه خپرېږي، مونږ لاتراوسه پورې دومره وسایل نلرو، خو بیا هم د ډېرو ضروري ستونزو د حل لپاره ضرور بریښي چې یو څه گامونه اوچت کړو، دا ځکه چې د اوږدو کلونو تدریس په جریان کې راته ثابته شوه چې محصلان، د اقتصاد پوهنځي د علمي کادر ځوان غړي او څیړونکي قاموسونو ته خامخا اړتیا لري. د لکچر په ترځ کې د محصلانو ډېرې پوښتنې د یو شمېر اصطلاحاتو په هکله وي. په بېلابېلو اخځونو کې د هغو لټول او موندل دوی ته گران وي، نو د دوی د سوالونو د حل لپاره ډېره ښه لاره تشریحي قاموس دی. په نورو هېوادو کې دغې تجربې ډېر ښه نتایج ورکړي دي. د معلوماتو غوښتونکو او د لوستونکو د آسانتیا لپاره هم د انگلیسي ژبې فهرست او هم پښتو فهرست برابر شوی دی، تر څو لوستونکی د خپلې اړتیا وړ نومونه آسانه ومومي او که ټول قاموس گوري هم کومه ستونزه ورته نه وي، یوه بله خبره دا ده چې معمولاً په مسلکي – اختصاصي قاموسونو کې لکه د ژبې د لغاتو او ډکشنري په شان د لنډیزونو او تلفظ لاربښود ته اړتیا نه وي، په پام کې ده چې په دې پسې د کرنې او بیا د ادارې یو تشریحی قاموس چاپ ته وسپارل شي.

په پای کې غواړم د لوړو زده کړو د وزارت له مشاور؛ ښاغلی ډاکتر صاحب یحیی وردک څخه مننه وکړم چې د افغانستان د پوهنتونو لپاره یې د درسی کتابونو د چاپ او وېش پروژه له تېرو لسو کلونو راهیسې په ډېره مثمره، او بریالي ډول پر مخ وړې ده. همدا رنگه په کابل کې د ده له همکارانو هریو؛ حکمت عزیز او محمد فهیم حبیبی څخه مننه کوم .

په درنښت

پوهاند محمد بشیر دودیال

۲۲/۲/۱۴۰۲

ویسمار- آلمان

يې وبولو، چې دغه لاسته راوړنه به زمونږ د ملي آرمانونو يوه برخه وي. کتاب ته له انګليسي الفبا سره سم د انګليسي اصطلاحاتو فهرست او د پښتو الفبا سره سم د پښتو اصطلاحاتو ليکلړ ترتيب شوی. په دې توګه پلټونکی په دواړو ژبو هغه آسانه موندلای شي، دا ځکه چې هغو اصطلاحاتو ته چې په پښتو کې معادل لغات نه لرو، د هغو انګليسي بايد وکتل شي او زمونږ په فکر دا کوم عيب نه دی، بلکې يوه اړتيا ده چې بايد مسلکي کسان يې د پوهاوي په خاطر په پام کې ونيسي. دا هم نه ده هېره شوې چې که يو شمېر انګليسي اصطلاحات معادل فرانسوي يا جرمني لغات لري، د هغو يادونه هم ورسره شوې ده، دا ځکه چې زمونږ په هېواد کې په بېلابېلو اځځونو کې هر چا د خپلې علاقې سره سم ځينې وخت انګليسي، ځينې وخت جرمني، يا هم فرانسوي اصطلاحات هم کارولي دي، خو په دغه قاموس کې د پورتنيو ټولو ټکيو له پام کې نيولو سره يو ځای لنډيز ته هم ډېره پاملرنه شوې ده.

دلته دا ادعا نشي کېدای چې همدا به يو بشپړ قاموس وي يا به ځينې تېروتنې پکې نه وي، خو هيله شته چې په بل ځل به د درنو لوستونکو په پاملرنه تېروتنې اصلاح او قاموس به نور هم بډای شي. که دا کار يو لومړنی ګام وبولو، نو دا هيله هم شته چې ورپسې به مو نور ګامونه لا پاخه وي. په دې توګه دغه ډکشنري د يوه ضرورت له مخې وليکل شوه.

نور راتلونکي ګامونه:

تر اوسه پورې د اقتصاد د ادبياتو په لست کې د اقتصاد د ډکشنريو شمېر، په تېره بيا په پښتو ژبه کم دی. نه يوازې په اقتصاد کې، بلکې په نورو مسلکي څانګو کې هم په کار ده، چې تشريحي ډکشنري او قاموسونه ولرو. کېدای شي د راتلونکي لپاره دغه ډول قاموسونه د يوه علمي مرکز له خوا خپاره شي. دا چې هره لاره غوره وبريښي، دا د درنو پوهانو پريکړې او په راتلونکي پورې اړه لري.

دا څرګنده خبره ده چې لومړني ګامونه او د کار پيل هم ستونزې لري او هم نيمګړتياوې. وروسته تر څلوېښتو کلونو کورنۍ جګړې څخه مونږ يو ځل بيا په نا امنه شرايطو کې په علمي – اکاډميک ډګر کښې بيارغاونې ته ملا تړلې ده. کېدای شي د اقتصاد په دغه تشريحي قاموس کې ستونزې هم وي او يو جامع قاموس به هم نه وي، خو مهمه داده چې د راتلونکي لپاره به د يوې تجربې په توګه ګټور تمام شي. زه ډاډه يم چې دغه قاموس (فرهنګ - دکشنری) به د ځوان کول لپاره د روښانتيا يو زيری وی، د دوی جرات به زيات کړي، مصمم به شي، او په زړورتيا سره به د افغانستان دمخ پرودې اقتصاد

معلومات په یوه ځای کې راوستل شی، او د نورو پاڼو دلټولو ضرورت پیښ نشي. که له یوې خوا په دغه قاموس کې راغلې لغات، په ټولو هیوادونو او ټولو اقتصادي مؤسساتو، بانکونو، معاملو، اداري اجرأتو او سنجشونو کې ګډ استعمال او عین مفهوم او تعریف لري، له بلې خوا د هیوادونو نظامونه، مقررات، د کار طرز، د ترقي درجه، د چارو پیچلتیا او اجرأتي پروسیجر یو بل سره څه نا څه توپیر هم لري. ځینې هېوادونه یو څه پرمختللې، خو ځینې لږ څه وروسته پاتې دي، نو ځکه دلته هغه لغاتونه راوړل شوي دي چې زمونږ په اداره او اقتصادي مؤسساتو کې باید مسلکي متخصصین وربانديې پوه وي او له نړیوالو مؤسساتو سره تفاهم وربانديې وکولای شي او له بلې خوا عملاً معمول وي. د همدغو ځانګړنو له مخې لغاتونه په ډېره آسانه طریقه او تر ټولو په ساده ژبه تشریح شوي دي. کېدای شي یو لغات خپله ځانګړې لغوي معنا ولري، اما په اقتصاد، محاسبه، بیمه، بانکي چارو او اداري اجرأتو کې د یوې مسلکي اصطلاح په توګه خپله یوه جلا معنا ولري، نو ځکه دغه ټکی هم دلته روښانه شوې ، خو عمدتاً زمونږ موخه هماغه معنا ده چې د مسلکي متخصصینو لپاره د پام وړ وي . هغه سیستمونه، تکنالوژی او پروسیجرونه چې زمونږ په هېواد کې نشته، نو د هغه اړوند لغاتونه هم نه دي راوړل شوي.

په حاضر قاموس کې له اصطلاحاتو پرته، د اقتصاد دعلم د هغو نامتوپوهانو او نظریه ورکوونکو پیژندنه هم راغلې ده، چې زیاترو یی د پرمختیایی تیوری او پرمختیایی هیوادو په اړه کار کړی دی. البته د اقتصاد په ډګر کې ډیرو پوهانو زیار ګاللی، او ګڼ شمیر تجربه لرونکو او وتلیو نامتو استادانو د اقتصاد په پوهنځیو کې تدریس کړی دی، خو دلته صرف هغه نامتو اقتصاد پوهان راغلي دي، چې یا د نوبل د جایزې وړونکي دي، یا یې نظریات دومره مهم دي چې د پوهنتونونو په درسی کتابونو کی شامل دي، یا هم دوی په خپله د چاپ شویو درسی کتابونو مولفین دی، یا هم نسبتاً معاصر دي، چې د دغه ډول اقتصاد پوهانو شمېر محدود دی، خو دا ادعا نشی کیدای چې ټول اقتصاد پوهان معرفی شوي دي. یو شمیر اقتصاد پوهان باید ځکه معرفی شی، چې د دوی له نوم سره یوه بشپړه نظریه او یوه تیوری تړلې ده، نو ځکه دا اړتیا پېښه شوه، چې دغه ډول اقتصاد پوهان هم باید په دغه ډکشنری کی راوستل شی.

د دې قاموس یا ډکشنري مهم او عاجل هدف دا دی چې ځوانان په اقتصادي مهمو اساساتو ښه وپوهیږي او د اقتصادي مؤسساتو چلولو ته ډېر ښه، ژر او آسانه چمتو شي. که چېرې دغه ډکشنري د ملي اقتصاد د ملي کدرونو د معلوماتو او پیاوړتیا یوه وسیله وګرځي لویه لاسته راوړنه به

مؤسسې ته وایو او ثروت بیا د (Wealth) په معنا راوړو، حال دا چې شتمني بیا جلا او دارایی بیا جلا معنا لري، نو ځکه دا مهمه ده چې هغه کلمات استعمال کړو چې په اقتصادي مؤسساتو، اداره او د اقتصاد د ډګر د کارکوونکو، سوداګرو، ګمرکاتو، مستوفیتونو او بانکونو مأمورین یې استعمالوي او کلونه کلونه ورسره آشنا یاستو او په اسنادو کې راغلي او راځي. یعنی زموږ د خپل هیواد خپل مامورین او مسلکی کادرونه په هماغه طرز او معنا ورباندې پوه شي، په کومه چې دوی یې خپلو اداراتو او د کار شعباتو کې هغه استعمالوي. په دې توګه باید د تشتت مخه ونیول شي. کېدای شي په ملي ژبه د قاموسونو ترتیب یوه دا ګټه هم ولري چې د یوه مسلک او ځانګې ماهرین په متفق ډول مانوس او منل شوي اصطلاحات وکاروي.

په اقتصادي اصطلاحاتو کې د یو شمېر نومونو راوستل د ترادفاتو او مترادفو کلمو په بڼه هم تېروتنه پېښولای شي، د بېلګې په توګه شتمنی، دارائي، دولت، ثروت او دې ته ورته اصطلاحات. حال دا چې هره یوه یې خپل د استعمال ځای لري. د بېلګې په توګه دغه هره یو یې په انګلیسي کې جلا کلمات دي، ځینې وخت داسې هم پیښیږي چې زمونږ خپلو ژبو کې یوه اصطلاح څو مترادفې نور کلمې لري او ظاهراً د هغو د هرې یوې په استعمال کې ستونزه نه بریښي، لکه مساوات، عدالت، انصاف او برابري یا ذخیره زېرمه، بچت، پس انداز انبار او سپما، مګر ډېره به ښه وي چې په ځانګړو حالاتو کې یواځې له یوې څخه یې کار واخیستل شي. او کومه یوه چې اصلي مطلب ښه روښانه کولای شي هغه په کار یوسو. بله ستونزه د لیکدود له پلوه د توافق نشتوالی دی، د بېلګې په توګه لیست – لست، لیبرالیزم – لیبرالیسم، امیانې – همیانې او داسې نور. په دې توګه به په هره ځانګړې څانګه کې قاموسونه هغه مراجع وي، چې دغو اختلافاتو او تشتت ته به سم ځواب ووایي.

په قاموس کې هڅه شوې، چې د هماغه یوې اصطلاح تر عنوان لاندې یې بېلابېل ډولونه هم توضیح شي او که مترادفه بله کلمه لري هغه هم تر یوه عنوان لاندې روښانه شي، یعنې د تکرارونو مخه نیول شوې ده. دبیلګی په توګه د allocation تر اصطلاح لاندې allotment او appropriation هم توضیح شوی دی، چې دظاهری ورته والی سره سره، په دفترونو او کاری ساحه کې یوبل سره توپیر لری. له بلې خوا د discriminating duty داصطلاح دتشریح په ترڅ کې د differential duty او preferential duty یادونه هم شوی ده چې د ظاهری توپیر سره سره، ورته معنا لري. دلته موخه دا وه چې دلوستونکی د مراجعې پر مهال زیات

ګټلی او سیاست به هغه وخت ګټي چې په اقتصاد پوه شي، په تېره بیا د اقتصادي ودې او پرمختیا هغه اړخونه چې یوه پرمختیایي هېواد ته ضرور وي . نو په دې توګه دغه اثر تقریباً یوه پرمختیایي اقتصاد ته وقف شوی دی. په دغه قاموس یا ډکشنري کې د ډېر زیات شمېر اقتصاد پوهانو له ډلې یواځې هغه یو څو تنه راغلي چې د پرمختیایي اقتصاد او پرمختیایي موډلونو په هکله یې نظرونه ورکړي او په لنډ ډول یې تیوریګانې معرفي شوي دي. همدارنګه هغه اقتصادي تړونونه او سوداګریز او اقتصادي سازمانونه هم راغلي دي چې څه نا څه زمونږ لپاره مهم دي. په دغه تشریحي قاموس کې لنډیزونه (acronym) ډېر لږ توضیح شوي، خو ځینې مخففات (abbreviations) توضیح شوي دی . کېدای شي مخففات د یوې اصطلاح د توضیح په ترڅ کې هم راغلی وي. په دغه قاموس کې عمدتاً د اقتصاد د علم اصطلاحات ښودل شویدي. هغه اصطلاحات هم پکښې په ضمني توګه راغلي دي، چې له محاسبې، مدیریت، بیمې او سوداګرې سره هم رابطه لري، دا ځکه چې دغه څانګې ټولې یو بل سره نژدې اړیکې لري، خو د ادارې او مدیریت په اړه به یو بل ځانګړی قاموس هم چمتو شي د ډکشنرۍ ژبه تر ممکنه حده پورې ساده شوېده. له بده مرغه په دې وروستیو کې یو شمېر اصطلاحات لکه هغسې چې پکار ده نه استعمالېږي او نه هم په هغې معنا راوړل کیږي چې موخه یې ده. په کار داده چې هغه کلمات استعمال کړو چې له کلونو کلونو راهیسې معمول شوی او زمونږ په پارسی دري او پښتو ژبو کې تر ټولو کره معنی لري. د بهرنیو اصطلاحاتو لپاره زمونږ ملي ترمینالوژي کې ډېر ښه کلمات شته او مونږ د کلونو کلونو په ترڅ کې په لکچرونو او درسي موادو کې هغه استعمال کړي او د خلکو له غوږونو سره آشنا دي. د بېلګې په توګه د (Development) لپاره مونږ د انکشاف یا پرمختیا نومونه کاروو، خو (توسعه) هېڅکله هغه معنا نشي ورکولای. همداسې هم (نرخ) هېڅکله د نسبت (Ratio) معنا نشي ورکولای، دا ځکه چې ګڼ شمیر خلک زمونږ په دري او پښتو ژبو کې له نرخ څخه نور مفاهیم اخلي لکه بیعه، دود – دستور او د بیو ټاکنی. کله چې مونږ د (عاید) کلمه ولرو، نو د هغې پرځای د (درامد) لیکل ډېر سم نه بریښي.، د (داده ها) په معنا هم ممکن ډېر خلک پوه نشی. نه یواځې داستونزه چې د منل شویو کلماتو پرځای نا مانوس کلمات دود شوي، بلکې تر دې هم ستونزمنه خبره دا ده، چې کلمات باید په دقت سره انتخاب شي، مثلاً ځینې دوستان د (Wealth) لپاره د دولت کلمه استعمالوي په داسې حال کې چې دولت د یوه هېواد لویې او سراسري سیاسي

تعریف او پېژندل شوي وي، یعنی موږ لا تر اوسه هم د قاموسونو برخه کی پوره کار نه دی کړی. د قاموس، په تېره بیا د مسلکي او اختصاصي قاموس یوه ځانګړتیا دا ده چې (عاجل) وي یعنې په ډېر لږ وخت کې سوال حل کوي او په آسانه توګه مونږ ته توضیح راکوي. د قاموسونو ترتیب داسې وي چې د الفبا له مخې مربوطه اصطلاح په هغه کې آسانه موندل او ځواب کېدای شي، نو ځکه ورته (عاجل) وایي. قاموس یوه اصطلاح او نومونه په مشخص ډول بیانوي. یو حقیقت راته ډېر جوت او ثرګندوي او هغه دا دی چې قاموس او سیندګی هم د یوې ژبې لپاره او هم د مربوطه علمي څانګې لپاره ضرور او په اړونده علمي څانګه کې د ستونزو حل کوونکی وي. دکورنیو جګړو له امله د معارف سلسله پرې شوه، زمو هغو ځوانانو چې دښوونځی او د نوی ځوانی دوره ګاونډیو هیوادو کی تیره کړې ده، افغانستان کې له مروجه دفتری اصطلاحاتو سره لږ بلد دي، دوی هر یو په خپله خوښه او له خپل نظر سره سم د یو شي په هکله فکر کوي او نوم ورته غوره کوي، یا اهغه اصطلاح استعمالوی چې بهرنی ملک کې یې اوریدلې وه. مثلاً کله چې دوی په ګمرک، بانک، مستوفیت یا بله اداره کې دبارچالانی، بارجامه، افلاس یا بل څه په هکله اوري او د دې ډول اصطلاحاتو مانا یی له پخو او تجربه لرونکو مامورینو څخه نه وي اوریدلي یا یې قاموس کې نه وي کتلی، نو ورته حیران وي. نو ځکه دغه قاموس دی برخه کی ځوانو کادرونو او مدیرانو سره ډیره مرسته کوی.

له دې ټولواړتیاوو او ښیګڼو برعلاوه: نن ورځ ډکشنري د پوهې او اجتماعي آګاهۍ او جمعي شعور مهمې وسیلې بلل شویدي چې د ټولنې د وګړو د پوهې او درک کچه ورسره په متناسب ډول اړیکه لري. بالاخره دا وخت را رسیدلی دی چې نور نو باید افغانان د ویښتابه پړاو ته ورسیږي. د ویښتابه پړاو یواځې ادب، سیاست او ټولنیزو مسائلو کې نه، بلکې اقتصاد کې لا مهم وي.

نن ورځ اقتصاد په ټولو ډګرونو کی داخل او شامل دی. هېڅ داسې موضوع نشته چې له اقتصاد سره تړاو ونه لري. نن ورځ د هېوادونو هڅې د پوځ او لښکر پیاوړتیا ته نه، بلکې د اقتصاد پیاوړتیا ته دي او په نړۍ کې هغه هېوادونه لوړ دریځ لري چې د ښه اقتصاد لرونکي وي.

په دغه تشریحي قاموس کې هغه مسایل راغلي دي، یا په بله وینا؛ زیاته پاملرنه هغو ټکیو ته شوې ده چې د افغانستان په شان یوه پرمختیایي هېواد ته مهم دي او د تېر استعمار اغېزې، وچې پورې ایسار والی او د ټولنیزو کړکېچونو اغېزې له منځه وړي. د افغانستان د تاریخ تجربه ثابتوي چې افغانانو وروسته تر هر بحران او د یرغلګرو له ماتولو، په سیاست کې میدان نه دی

قاموس (انګلیسی – پښتو) نشرکړ. په دی سلسله کې دوه کاله مخکې؛ یعنی په ۲۰۲۱م. کې دهمدې قلم (د کرنې تشریحی قاموس) نشر شو.

ډیره ضرور ده چې ووایو: دا نه یواځې په کتابی بڼه؛ بلکې تازه په دې وختو کې (دافغانستان لوی قاموس) پروژه په انلاین بڼه ترکار لاندې ده، چې د(german Afghan Onlin) ویبسایت کې موندل کیدای شی. دغه قلم هم د دې پروژې یو غړی دی. د اځکزی صاحب د(قاموسونه) آنلاین هڅې هم ډیرې د ستاینی وړ دی چې باید هیرې نشي.

د دی ټولو سره سره باید ووایو چې: بې له شکه مونږ اختصاصي قاموسونو ته، په تېره بیا تشریحي قاموسونو ته نوره هم ډېره اړتیا لرو، زه ډاډه یم چې دې کار ته به زمونږ علمي مراکز خامخا پاملرنه کوي او په بېلابېلو مسلکونو او څانګو کې به ګڼ شمېر تشریحي قاموسونه ولیکل شي. دا ځکه چې د علم ترې او د علمي څېړنې پتنګان او د رڼا او پوهې د ډیوې مینان مسلکي – اختصاصي قاموسونه د خود آموز په توګه په کاروي. له بلې خوا بهرنیو هېوادونو ته د ماسترۍ او PhD پروګرامونو د تعقیب په خاطر کاندیدان د مقدماتي پوهنې په توګه په خپله ژبه له دغو قاموسونو څخه ډېره غوره استفاده کوي او د دوی له نیمایي زیاتې ستونزې ورحل کولای شي. محصلان او د پوهنتونونو ځوان استادان، د علومو د اکاډمی پوهان او څېړونکي د خپلو ورځنیو څېړنو لپاره ورڅخه کار اخېستلای شي او د عامه مطالعه کوونکو د مطالعې او افاقي معلوماتو لپاره ډېر مفید کتابونه دي. په خپله ژبه د قاموسونو او ډکشنریو شتون، د ځوانانو د لغاتو د دایرې له وسعت او د افادی د قوت له پیاوړتیا سره مرسته کوي. په ډېرو اروپایي هېوادو او متحده آیالاتو کې لا اوس هم د قاموس لیکنې مراکز ښه فعال دي او قاموس لا هم د څېړونکو د میز د سر لومړنی او مهم کتاب وي. ویکیپیدیاوې د قاموس پر بنسټ انټرنټ ته اوچتې شوي دي. کله چې زه په ایران کې وم او د هغه هېواد لوی کتابتونونه او کتاب پلورنځي مې کتل، د بېلابېلو فرهنګونو (ډېکشنریو) شمېر د نورو کتابونو په پرتله زیات و. په آلمان، هندوستان، ترکیه او اتریش کې هم همدې مهمی موضوع ته ځیر شوم. د آلمان د بوخم پوهنتون، د ویسمار دښار عامه کتابتون او د پوتسدام د پوهنتون ډیرو لویو او مجهزو کتابتونو ، د ډکشنریو او دایرة المعارفونو لپاره جلا برخه لري.

د څو کلونو تدریس پر مهال دا راته ثابته شوه چې ګڼ شمېر محصلان د اصطلاحاتو په هکله پوښتنې کوي. خو دوی داسې اخځ په واک کې نه لري چې اړوند مسلکي اصطلاح په هغه کې

د ببلګۍ په توګه ښاغلی دوکتورماخان شینواری په ۱۳۸۲ل. کال کې د شمیر پوهنې یوه ډکشنری لیکلې چې په کولن کې دافغانستان فرهنګی ټولنې چاپ کړی وه، همدارنګه بهیج یو طبي قاموس بشپړ کړی و او په ۱۳۸۷ ل. کال کې د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی د افغانستان د عدلي او قضایي چارو د پروژې په چوکاټ کې، چې د متحده آیالاتو له خوا تمویل کېده په پښتو او دري یو د حقوقي اصطلاحاتو قاموس په یوه مجلد کی چاپ کړ، چې د دري ټوک یې ۲۷۰ مخونه او په پښتو یې ۲۹۷ مخونه لري. ورپسې په ۱۳۸۹ ل. کال کې یې پښتو ټوک په جلا توګه خپور شو. همدارنګه تر اوسه پورې یو دوه پښتو اختصاصي قاموسونه د خصوصي ناشرانو له خوا چاپ شوي دي. همدارنګه ناشرانو د جیالوژیکي اصطلاحاتو په نوم یوه ډېکشنري (چې دیپلوم انجنیرسلطانجان کلیوال لیکلی وه) په ۱۳۹۱ ل. کال کې چاپ او خپره کړې ده. انجنیر عاطف د انجنیری یوه اختصاصی ډکشنری لیکلې، چې مومند خپرندویه ټولنې نشر کړې ده. ویلای شو چې؛ خاصتاً د اقتصاد په ډګر کې ډېر کار نه دی شوی. د لومړي ځل لپاره درانه استاد دوکتور محمد عارف غوثی له نن نه تقریباً شپېته کاله وړاندې (په ۱۳۴۰ ل. کال کې) یو ټوک داقتصاد قاموس په ۴۳۱مخونو کې تألیف کړی، په دې لړ کې د اقتصاد پوهنځی کی دځلوېښتمې لسیزې په وروستیو کې یوبل قاموس چې هغه تشریحی نه و، د ګستدنر په بڼه محدود شمیرچاپ شو ، وروسته تر هغه په ۱۳۸۹ ل. کال کې د دکتور سمیع نور په هڅه د آلمان د هېواد د (رور-بوخم) پوهنتون په مرسته د DAAD پروګرام په لګښت یوائې د اقتصادي اصطلاحاتو قاموس خپور شو، چې تشریحي نه دی، بلکې صرف اقتصادي اصطلاحات په پښتو، دري انګلیسي او جرمني ژبه پکښې راغلې دي، ښه به وی چې دې ته لغتنامه (Glossary) ووایو.. همداسی هم په ۱۳۹۳ل. کال کی په فارسی ژبه د(لغتنامه اداره عامه) په نوم یوکوچنی اثر د لوړو زده کړو د وزارت د (HEP) پروژې له امکاناتو په استفادې سره په محدود شمیر خپورشو. دغه اثر ښاغلی عبد الرفیع کابلی ترتیب کړی و، په ۱۳۹۳ل. کال کی ښاغلی سید اصغر هاشمی (د ادبی اصطلاحاتو سیندګی) په نوم د۲۰۰ مخونو شاوخوا یو اثر لیکلی، چې دانش خپرندویې ټولنې چاپ کړی دی، دا د ادبیاتو په برخه کی یوسیندګی دی. ښاغلی پوهنیارعبدالله عادل او امان الله ورین هم یودستاینې وړ کار کړی دی، (داقتصاد او تجارت اصطلاحات:۱۳۹۴ل.) په نوم یې یوکتاب لیکلی دی. څلور کاله مخکې اکسوس نشراتی ټولنې د راقم السطور اداری

مخکنۍ خبرې

نن ورځ ډیکشنرۍ، سیندګی او دایرة المعارفونه د پوهې، څېړنې او علمي ډګر د پلټونکو لپاره معتبر مرجع کتابونه بلل کیږي. په پرمختللو هېوادو کې هم د عمومي او هم د هرې څانګې اختصاصي قاموسونو ته په کافي اندازه کار شوی دی او لا هم دغه هڅې جاري دي. ډېرو هېوادونو کې د قاموس لیکنې لپاره تخصصي مسلکي ادارات جوړ او په پوره اندازې بودجې سره د همدې موخې لپاره کار کوي. تر کوم ځایه چې مونږ ته ثابته شوېده، قاموسونو؛ په تېره بیا اختصاصي قاموسونو ته ډېره اړتیا لیدل کیږي او د کتابونو په مارکېټ کې ورته تقاضا هم زیاته وي. ډېر کلونه پخوا مونږ د افغانستان د علومو اکاډمۍ کې د دایرة المعارف او قاموسونو ریاست درلود، چې یو انستیتیوت یې د آریانا دایرة المعارف او بل یې افغان قاموس و. هغه مهال دواړو انستیتیونو ډېر لوی معنوي او فرهنګي خدمتونه تر سره کړل، په دې وروستیو کې د دغه ریاست یواځې د آریانا دایرة المعارف انستیتیوت پاتې دی. خو د افغان قاموس انستیتیوت چې قاموس لیکنه یې دنده وه، په مستقل ډول په تشکیل کې نه و، کله چې زه د آریانا دایرة المعارف د انستیتیوت مشر وم، وړاندیز مې دا و چې د قاموسونو انستیتیوت د دغه ریاست په اډانه کې منظور شي. ظاهراً سره له دې چې د ژبو او ادبیاتو مرکز له دې وړاندیز سره موافق نه و، خو د افغان قاموس د انستیتیوت د فعاله کېدو پلوی و. دایرة المعارف او قاموس بنسټیز توپیرونه لري: دایره المعارفونه هغه جامع او په لویه کچه خپریدونکی کتابونه دی، چې د بشریت ټولی مادی او معنوی لاسته راوړنې، د طبیعی پیښو په هکله معلومات، تاریخی څیړې، ادیبان، پوهان، او نور ګڼ مسایل را اخلي، د قاموس په پرتله مشرح وی او په ادواري ډول خپریږي، د وخت په تېرېدو د علم او پوهې په ډګر کې نوي مسایل راښیی، هر ارتیکل یې سریزه لری(یا اقلا یو پاراګراف د سریزې په توګه وي) او بیا اصلی موضوع تشریح کوي. دایرة المعارف بیلابیل زیات شمیرلیکوالان لري، خو قاموس په بشپړ ډول د یوه (یا هم ځینی وخت دوه ـ دری تنو لیکوالو) له خوا لیکل شوی وي، د دایره المعارف هر ارتیکل اخځ هم لری، خو قاموس دا ځانګړتیا نه لری.

په هر ترتیب؛ ډېره د خوښي خبره دا ده چې په افغانستان کې له لسو زیات پښتو – پښتو، انګلیسي – پښتو، پښتو – انګلیسي، انګلیسي – پښتو (تلفظ لرونکی) قاموسونه چاپ شوي دي، خو دا ټول عمومي دي. له نېکه مرغه اوس اختصاصي قاموسونو ته هم پاملرنه شوې ده؛

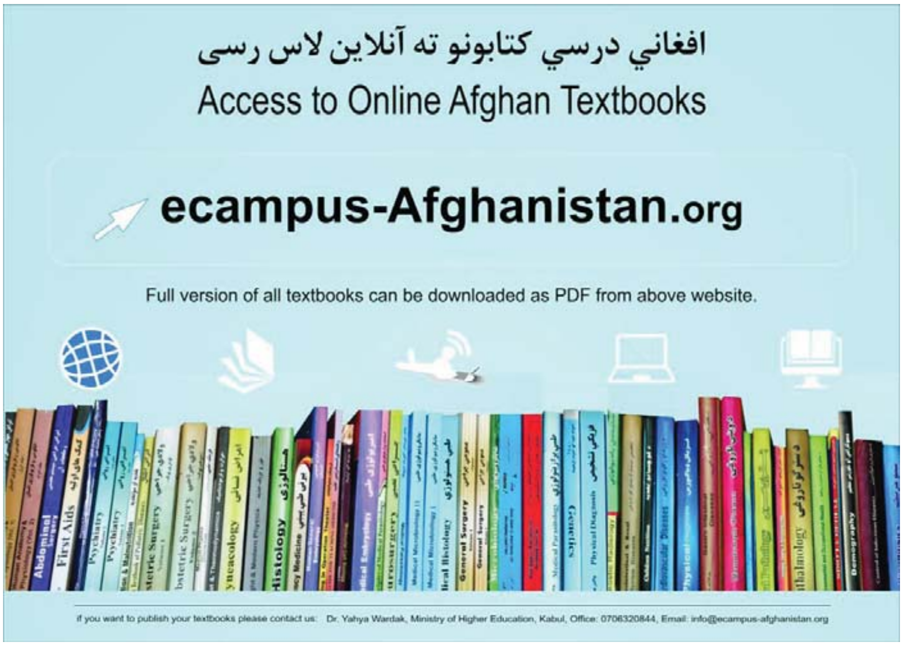

افغاني درسي کتابونو ته آنلاین لاس رسی
Access to Online Afghan Textbooks
ecampus-Afghanistan.org
Full version of all textbooks can be downloaded as PDF from above website.
If you want to publish your textbooks please contact us: Dr. Yahya Wardak, Ministry of Higher Education, Kabul, Office: 0706320844, Email: info@ecampus-afghanistan.org

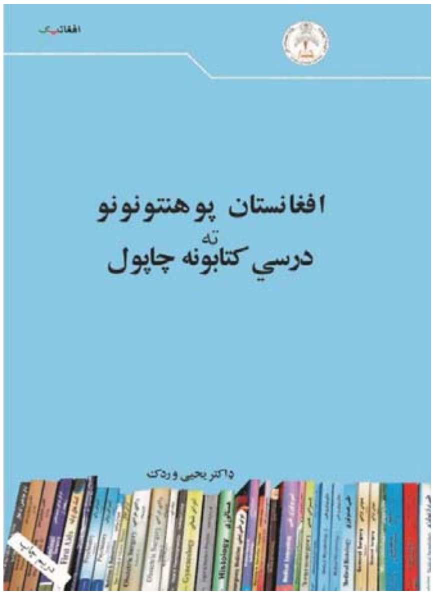

افغانستان پوهنتونونو
ته
درسي کتابونه چاپول
داکتر یحیی وردک

افغانیک
د کتاب خپرولو
لنډ لارښود
داکتر یحیی وردک

۳۳۴	مرکزي بانک او پرمختللي پولي سیاستونه	پوهاند دوکتور عبدالقیوم عارف	خوست	۳۳۵	اقتصادي جیولوجي (کانپوهنه-فلزي کانونه)	پوهاند دوکتور شریف الله سهاک	ننگرهار
۳۳٦	عامه اقتصاد	پوهندوی ریحان الله رحیمي	ننگرهار	۳۳۷	احصاییه	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننگرهار
۳۳۸	د احصایې اساسات	پوهنیارمحمد اغا ضیاء	کندهار	۳۳۹	د اقتصاد تشریحي قاموس انکلیسي ـ پښتو	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننگرهار
۳۴۰	د اداري اومدیریت تشریحي قاموس انگلیسي ـ پښتو	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننگرهار				

۲۸. عامه اداره او پالیسي

۳۴۱	د څېړنې مېتودولوژي	پوهنیار نثار احمد مصلح	ننگرهار	۳۴۲	رهبري له تیوري تر عمله	پوهنمل محمد عرفان قریشي	ننگرهار
۳۴۳	د سازماني اړیکو مدیریت	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننگرهار	۳۴۴	نړیوالې ټولنې	احسان الله آرینزی	ننگرهار
۳۴۵	د بشري سرچینو مدیریت	پوهنمل منصور فقیرزی	ننگرهار	۳۴٦	پېداگوژي	پوهنیار راز محمد فیضي	ننگرهار
۳۴۷	گروه‌های اجتماعی بسته (مطالعه جامعه شناختی سکتها)	داکتر احمد سیر مهجور	کابل پوهنتون	۳۴۸	د رهبرۍ اصول	پوهنمل محمد عرغان قریشي	ننگرهار
۳۴۹	د بشري سرچینو د مدیریت اړین توکي	پوهندوی نعیم جان سروري	ننگرهار				

۲۹. چاپېریال او جغرافیه

۳۵۰	د نفوسو جغرافیه	پوهنوال لطف الله صافی	ننگرهار	۳۵۱	حیاتي جغرافیه	پوهاند لطف الله صافی	ننگرهار
۳۵۲	جیومورفولوژي	پوهنوال عزت الله	ننگرهار	۳۵۳	اقلیم پوهنه	پوهاند عزت الله سایل	ننگرهار
۳۵۴	کارتو گرافی با اساسات توپوگرافی	پوهنوال دوکتور محمد طاهر عنایت	ننگرهار	۳۵۵	د متیورولوژي مبادي	پوهنوال عبدالغیاث صافی	ننگرهار
۳۵٦	د ژوند چاپېریال	پوهاند عارف الله مندوزی	ننگرهار	۳۵۷	گرم شدن کره زمین	محمد نعیم نسین	بلخ

۳۰. ریاضیات

۳۵۸	عمومي ریاضیات	پوهنوال گل محمد جنت زی	خوست	۳۵۹	د عالي ریاضیاتو عمومي کورس	پوهندوی محب الرحمن جنتي	ننگرهار
۳٦۰	عالي کلکولس I، 434 A ریاضي	پوهندوی حمیدالله یار	ننگرهار	۳٦۱	عالي کلکولس II	پوهندوی نظر محمد	ننگرهار
۳٦۲	الجبر او د عددونو تیوري، لومړی برخه	سطان احمد نیازمن	ننگرهار	۳٦۳	خطي الجبر	داکتر عبدالله مهمند	ننگرهار
۳٦۴	کلکولس او تحلیلي هندسه I	پوهندوی سید شیر آقا سیدي	ننگرهار	۳٦۵	کلکولس او تحلیلي هندسه II	پوهندوی سید شیر آقا سیدي	ننگرهار
۳٦٦	الجبر او د عددونو تیوري، دوهمه برخه	سلطان احمد نیازمن	ننگرهار	۳٦۷	د ریاضي په هکله خبرې اترې	سلطان احمد نیازمن	ننگرهار
۳٦۸	الجبر معاصر	داکتر عبدالله مهمند	بلخ	۳٦۹	معاصر الجبر	ډاکتر عبدالله مهمند	خوست
۳۷۰	سېټونه او هر څه د هغوی په هکله	لیف بوکوفسکي/ سلطان احمد نیازمن	ننگرهار	۳۷۱	د ریاضي منطق	سطان احمد نیازمن	ننگرهار
۳۷۲	د انجنیري اساسي ریاضي I	پوهندوی عبدالغفور نیازی	ننگرهار	۳۷۳	د انجنیري اساسي ریاضي II	پوهندوی عبدالغفور نیازی	ننگرهار
۳۷۴	د تحلیلي هندسې I	سید شیر اقا سیدي	ننگرهار	۳۷۵	انالیزریاضی I	سید یوسف ماڼووال	بلخ
۳۷٦	عالي ریاضي د تسریحي مثالونو سره	ډاکتر عبدالله وردک	شیخ زاید				

۳۱. ژبه او ادبیات

۳۷۷	آلماني د افغانانو لپاره	ډاکتر یحیی وردک	بېلابېل	۳۷۸	آلمانی برای افغانها به دری	داکتر یحیی وردک	بېلابېل
۳۷۹	د جرمني ژبې آسانه زده‌کړه، له اساساتو نه تر ادبیاتو پورې	ډاکتر اکرم ملکزی	ننگرهار	۳۸۰	د افغانستان د پوهنتونونو د درسي کتابونو چاپول (پښتو)	ډاکتر یحیی وردک	ټولو ته
۳۸۱	د افغانستان د پوهنتونونو د درسي کتابونو چاپول (انگلیسي)	ډاکتر یحیی وردک	ټولو ته	۳۸۲	د کتاب خپرولو لنډ لارښود	ډاکتر یحیی وردک	ټولو ته
۳۸۳	د کتاب خپرولو لنډ لارښود (انگلیسي)	ډاکتر یحیی وردک	ټولو ته	۳۸۴	جرمني ـ پښتو ستر قاموس (لومړی ټوک)	ډاکتر اکرم ملکزی	شیخ زاید پوهنتون
۳۸۵	پښتو ـ انگلیسي قاموس	رحیمزی	ننگرهار	۳۸٦	جرمني ـ پښتو ستر قاموس (دوهم ټوک)	ډاکتر اکرم ملکزی	شیخ زاید پوهنتون

۳۲. کمپیوټرساینس

۳۸۷	د ډېټابېس اساسات	زړگی حبیبي	ننگرهار	۳۸۸	د کمپیوټرو جال	سلطان احمد نیازمن	ننگرهار
۳۸۹	د کمپیوټر جوړښت او اسمبلي ژبه	پوهندوی بادام نیازی	ننگرهار				

مرسته کوونکي: Afghanistan-Schulen (x4)، Michael Klett(x٦)، DAUG (x7)، Konrad Adenauer Stiftung (x ٨) ، DAAD (x٩٦)، Kinderhilfe-Afghanistan (x٢٥٠)،

سرکنسولگری جمهوری فدرال آلمان مزارشریف (x١) inasys، humedica(x٢)، ، SlovakAid (x٢)، (x٢)، صافی بنسټ (x١) او افغانیک

تطبیق کوونکی: ډاکټر یحیی وردک، د لوړو زده کړو وزارت، څلورمه کارته، کابل افغانستان، مې ۲۰۲۳

موبایل:0780232310، ۰۷۰۷۳۲۰۸۴۴، ایمیل: www.mohe.gov.af, info@ecampus-afghanistan.org

ټول کتابونه له دې وېب پاڼو څخه ډونلوډولای شئ: www.ecampus-afghanistan.org

۲٦۸	د پوستکي ناروغی	پوهنمل ډاکټر سید انور اکبري	ننګرهار	۲٦۹	د سترګې کلینیکي ناروغی	پوهنوال ډاکتر عبدالبصیر صافی	ننګرهار
۲۲. غاښونه							
۲۷۰	رهنمای کلینیکی برای داکتران دندان	داکتر سید معروف سیرت	ټول پوهنتونونه				
۲۳. انجنیري							
۲۷۱	د اوبو رسولو انجنیري	پروفیسور انجنیر محمد عیسی تنها	ننګرهار	۲۷۲	د فاضله اوبو انجنیري	پوهاند انجنیر زلمی خالقي	ننګرهار
۲۷۳	چګونګی مصرف انرژی در ساختمان های رهایشی	دوکتور انجنیر محمد عمر تیموری	ننګرهار	۲۷۴	تأسیسات و تجهیزات تخنیکی ساختمان	دوکتور انجنیر محمد عمر تیموری	پولی تخنیک کابل
۲۷۵	د ساختمانونو تحلیل، لومړی برخه	پوهاند محمد اسحق رازقي	ننګرهار	۲۷٦	د ساختمانونو تحلیل، دوهمه برخه	پوهاند محمد اسحق رازقي	ننګرهار
۲۷۷	د مهندسانو د پاره ساختماني ستاتیک زده کړه	دیپلوم انجنیر اسدالله ملکزی	ننګرهار	۲۷۸	د جوړښتونو تحلیل، لومړی برخه	پروفیسور حفیظ الله وردک او پروفیسور دکتور زرجان بها	خوست
۲۷۹	د جوړښتونو تحلیل، دوهمه برخه	پروفیسور حفیظ الله وردک او پروفیسور دکتور زرجان بها	خوست	۲۸۰	۴۵ انجنیري درسي کتابونه (DVD)	ټول پوهنتونونه	ټول پوهنتونونه
۲۸۱	د موادو مقاومت	پوهنمل بهرام امیري	خوست	۲۸۲	اوسپنیز کانکرېټي عناصر I	پوهنوال دیپلوم انجنیر عبادالرحمن مومند	ننګرهار
۲۸۳	اوسپنیز کانکرېټي عناصر ډیزاین دوهمه برخه، لومړی ټوک	پوهاند دیپلوم انجنیر عبادالرحمن مومند	ننګرهار	۲۸۴	اوسپنیز کانکریټي عناصر ډیزاین دوهمه برخه، دوهم ټوک	پوهاند دیپلوم انجنیر عبادالرحمن مومند	ننګرهار
۲۸۵	د اوسپیز کانکرېټي عناصرو د لومړی صنفي کار مېتودیکي لارښود	پوهندوی انجنیر عبادالرحمن مومند	ننګرهار	۲۸٦	د جامداتو میخانیک	پوهنوال محمد اسحق رازقي	ننګرهار
۲۸۷	په سیول انجنیري کې د اټوکډ استعمال	پوهنوال میا پاچا میاخېل	ننګرهار	۲۸۸	د سرخلاصو کانالونو هایدرولیک	پوهنوال میا پاچا میاخېل	ننګرهار
۲۸۹	د لویو لارو د هندسي عناصرو ډیزاین	پوهنیار انجنیر م. شاکر فاروقي	ننګرهار	۲۹۰	د ودانیو د تودولو تخنیک، لومړی برخه، د سون تخنیک	ډاکتر غلام فاروق میر احمدي	ننګرهار
۲۹۱	د تهداب انجنیري	پوهاند انجنیر زلمی خالقي	ننګرهار	۲۹۲	معیارهای جدید اعمار ساختمان	دوکتور انجنیر محمد عمر تیموری	ننګرهار
۲۹۳	د انجنیري میخانیک	پوهنوال محمد اسحق رازقي	ننګرهار	۲۹۴	عمومي تخنیکي رسم	پوهیالی فضل اکبر	ننګرهار
۲۹۵	انرژي سپما کوونکې ودانی	انجنیر اسد الله ملکزی	ننګرهار	۲۹٦	انجنیري جیودوزي (سروې)	پوهندی ګل حکیم شاه سیدي	ننګرهار
۲۹۷	د ساختمان د جوړولو طریقې I	پوهاند انجنیر محمد عیسی تنها	ننګرهار	۲۹۸	رهنمود موثریت حفظ انرژی در تعمیرات	داکتر انجنیر محمد عمر تیموری	کابل
۲۹۹	اعمار ساختمانها (اساسات، مواد و سیستم ها)	پوهندوی انجنیر امان الله فقیری	کابل پولیتخنیک	۳۰۰	د ساختمان د جوړولو طریقې II	پوهاند انجنیر محمد عیسی تنها	ننګرهار
۳۰۱	د ودانیو د جوړولو مهندسي اساسات II	دیپلوم انجینیر اسدالله ملکزی	ننګرهار	۳۰۲	کیډ او ګرافیک	پوهنوال دیپلوم انجنیر بهاوالدین جلالي	ننګرهار
۳۰۳	د اوبو لګولو انجنیري	پوهندوی دیپلوم انجنیر اصغر غفورزی	ننګرهار	۳۰۴	د ودانیو د جوړولو مهندسي اساسات، لومړی ټوک	دیپلوم انجینیر اسدالله ملکزی	ننګرهار
۳۰۵	د جوړښتونو تحلیل، درېیمه برخه	پروفیسور حفیظ الله وردک او پروفیسور دکتور زرجان بها	خوست	۳۰٦	اساسات هندسه ترسیمی مسطح	پوهنوال سید یوسف مانووال	بلخ
۳۰۷	د پولادي عناصرو ډیزاین لومړی ټوک	محمد ذکریا محمدي	ننګرهار	۳۰۸	د پولادي عناصرو ډیزاین دوهم ټوک	محمد ذکریا محمدي	ننګرهار
۲۴. زراعت							
۳۰۹	د خاورې تخریب او د چاپېریال ککړتیا	پوهنیار محمد حنیف هاشمي	خوست	۳۱۰	د کرنیزو محصولاتو بازار موندنه	پوهاند محمد طیب	ننګرهار
۳۱۱	د کرنې تشریحي قاموس، انګلیسی -پښتو	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننګرهار	۳۱۲	د کورنیو الوتنکو د روزنې بنسټونه	پوهاند میر حاتم نیازی	ننګرهار
۳۱۳	نېماتولوژي	پوهنوال حسین آرمان	ننګرهار	۳۱۴	نباتي فزیولوژي لومړی جلد	پوهنمل محمد طاهر میاخېل	خوست
۳۱۵	نباتي فزیولوژي، دوهم جلد	پوهنمل محمد طاهر میاخېل	خوست	۳۱٦	عمومي نباتات	پوهنوال عبدالخلیل افغاني	شیخ زاید
۲۵. وترنري							
۳۱۷	وترنري عمومي پتالوژي	پوهندوی محمد طاهر کاکړ	ننګرهار	۳۱۸	حیواني تغذیه، لومړی برخه	پوهندوی روزي خان صادق	ننګرهار
۳۱۹	حیواني تغذیه، دوهمه برخه	پوهندوی روزي خان صادق	ننګرهار	۳۲۰	وترنري داخله	پوهنوال پیر محمد ستانکزی	ننګرهار
۳۲۱	وترنري فارمکولوژي دوهمه برخه	پوهنوال محمد بایر درمل	ننګرهار	۳۲۲	د ژویو فزیولوژي	پوهاند غنچه ګل حبیب صافی	ننګرهار
۲٦. ژورنالېزم							
۳۲۳	د راډیویي خپرونو تولید	پوهنوال دوکتور ماستر واحدي	خوست	۳۲۴	د ټلویزیوني خپرونو تولید	پوهنوال ډاکتر ماستر واحدي	خوست
۳۲۵	اطلاعاتو ته د لاسرسي لارې چارې	دانش کړوخېل	ننګرهار				
۲۷. اقتصاد او مدیریت							
۳۲٦	د اقتصادي پرمختیا تیوري	پوهاند محمد بشیر دویال	ننګرهار	۳۲۷	د اقتصاد او تجارت اصطلاحات (انګلیسي ـ پښتو تشریحي قاموس)	پوهنیار عبدالله عادل او امان الله ورین	ننګرهار
۳۲۸	تیوری و سیاست بودجه عامه	پوهنوال داکتر سید محمد ټینګار	کابل	۳۲۹	د پروژې مدیریت په عمل کې	محمد داود علم او یو اف. ګهل	ننګرهار
۳۳۰	د پروژې تحلیل او مدیریت	پوهاند محمد بشیر دویال	ننګرهار	۳۳۱	مبادی اقتصاد زراعتی	پوهاند ولی محمد فائز	بلخ
۳۳۲	صنعتي اقتصاد	پوهاند محمد بشیر دودیال	ننګرهار	۳۳۳	د اقتصاد د علم اساسات	شېر خان حساس	ننګرهار

۱۷. اطفال							
۲۱۱	اطفال	پوهنوال ډاکټرمحمد رسول فضلي	ننگرهار	۲۱۲	د کوچنیانو ناروغی I	پوهنوال دوکتور عبدالستار نیازی	ننگرهار
۲۱۳	د کوچنیانو ناروغی II	پوهنوال دوکتور عبدالستار نیازی	ننگرهار	۲۱۴	د ماشومانو کلینکی معاینات	پوهنوال ډاکټرناصرکاموال	ننگرهار
۲۱۵	روش های ارزیابی کلنیکی اطفال	پوهندوی ډاکټرفاروق حمیدي	کابل طبي پوهنتون	۲۱٦	د کوچنیانو ناروغی تکست بوک	پوهاند ډاکټر سلطان محمد صافی	کابل طبي پوهنتون
۲۱۷	د کوچنیانو د درملنX لارښود (انگلیسی)	پوهندوی داکترمنصوراسلمزی	ننگرهار	۲۱۸	د کوچینیانو تغذیه	پوهنمل ډاکټر نجیب الله امین	ننگرهار
۲۱۹	د کوچنیانو خوارځواکی	پوهندوی ډاکترسمیع الله حیات	ننگرهار	۲۲۰	د کوچنیانو د وینې ناروغی	پوهندوی داکتر منصور اسلمزی	ننگرهار
۲۲۱	د نوي زیږیدلي ماشوم ځارنه	پوهندوی ډاکتر ناصر خان کامه وال	ننگرهار	۲۲۲	د نیونتالوژی او کوچنیانود ناروغیو کلینیکی هندبوک	پوهندوی داکتر منصور اسلمزی	ننگرهار
۲۲۳	د ماشومانو د ناروغیو عملي لارښود	داکتر مالتې ال-وان بلومرودر	ننگرهار	۲۲۴	نیونتولوژي	پوهنوال داکتر عبدالستار نیازی	ننگرهار
۲۲۵	د کوچنیانو د جهازاتو معمولې ناروغی I	پوهنوال داکتر عبدالستار نیازی	ننگرهار	۲۲٦	د کوچنیانو نارغی د پنځم صف لپاره لومړی سمیستر	پوهنوال داکتر عبدالستار نیازی	ننگرهار
۲۲۷	د ماشومانو د معدې معایي سیستم او ینې ناروغی	پوهنمل ډاکتر ولي گل مخلص	خوست	۲۲۸	د کوچنیانو د جهازاتو معمولې ناروغی II	پوهنوال داکتر عبدالستار نیازی	ننگرهار
۲۲۹	د کوچنیانو ناروغی I	پوهاند دوکتور احمد سیر احمدي	ننگرهار	۲۳۰	د کوچنیانو ناروغی II	پوهاند دوکتور احمد سیر احمدي	ننگرهار
۲۳۱	د ماشومانو تنفسي، زړه، وینې او پښتورگي ناروغی	پوهاند داکتر نجیب الله امین	ننگرهار	۲۳۲	د کوچنیانو ناروغی	پوهاند ډاکټر سلطان محمد صافی	کابل طبي پوهنتون
۲۳۳	د ماشومانو اساسات، هضمي، اندوکراین او عصبي ناروغی	پوهاند ډاکتر سمیع الله حیات	ننگرهار	۲۳۴	معاینات کلینیکی اطفال بطور ساده	پوهندوی دوکتور سید نجم الدین جلال	کابل طبي پوهنتون
۱۸. ولادي/ نسایي							
۲۳۵	زیږون	پوهنمل ډاکټرمریم اکرم معصوم	ننگرهار	۲۳٦	ولادی جراحی، لمړی ټوک	داکترعجب گل مومند	قندهار
۲۳۷	کتاب ولادی	پوهندوی داکترحسن فرید	هرات	۲۳۸	ولادی جراحی، دوهم ټوک	داکترعجب گل مومند	قندهار
۲۳۹	امراض نسایی	پوهندوی ډاکتر حسن فرید	هرات	۲۴۰	د ثدیې ناروغی	پروفیسور دوکتور محمد شریف سروري	ټول پوهنتونونه
۲۴۱	نسايي ناروغی	پوهندوی دوکتورس تورپیکې اپریدی	ننگرهار	۲۴۲	امېندواري او زېږون	پوهنوال دوکتورس حفیظه سهاک	ننگرهار
۱۹. روانشناسي، رواني/عقلي اوعصبي							
۲۴۳	امراض روانی I	پوهندوی دوکتورعبدالعزیز نادری	کابل طبي پوهنتون	۲۴۴	امراض روانی II	پوهندوی دوکتورعبدالعزیز نادری	کابل طبي پوهنتون
۲۴۵	رواني رنځپوهنه	پوهندوی ډاکترجهان شاه تنې	خوست	۲۴٦	نشه یي توکي او اړونده ناروغی	ډاکټر محمد سمین ستانکزی	ننگرهار
۲۴۷	د رواني روغتیایي ستونځو عملي لارښود (انگلیسي)	سیان نیکولاس	ننگرهار	۲۴۸	عصبي ناروغی	پوهنمل داکتر بلال پاینده	ننگرهار
۲۴۹	عقلي ناروغی	پوهنمل داکتر بلال پاینده	ننگرهار	۲۵۰	روانشناسی و ضرورت آن در جامعۀ افغانستان	داکتر اعظم دادفر	کابل
۲۵۱	روانشناسی عمومی	پوهاند ماریا صاعد سلطانی	بلخ	۲۵۲	عصبي معاینات او سلوکپوهنه	پوهنوال دوکتور جهان شاه تنې	خوست
۲۰. رادیولوژي/ تصویربرداری طبی							
۲۵۳	کلینکي رادیولوژي	پوهنوال ډاکټر غلام سخي رحمانزی	ننگرهار	۲۵۴	د زړه او سږو د ناروغیو تشخیصیه رادیولوژي	پوهنیار ډاکتر شاه محمد رنځورمل	خوست
۲۵۵	تشخیصي رادیولوژي	پوهنوال ډاکټر غلام سخي رحمانزی	ننگرهار	۲۵٦	تصویرې یا ترسیمې رادیولوژی	پوهنوال ډاکتر غلام سخي رحمانزی	ننگرهار
۲۵۷	رادیولوژي ازموینې او ناروغتیاوې	پوهنوال ډاکټر غلام سخي رحمانزی	ننگرهار	۲۵۸	التراساونډ تشخیصیه	پوهندوی ډاکټر محمد نواب کمال	کابل طبي پوهنتون
۲۵۹	رادیولوژي	پوهنوال ډاکتر سید عارف ویاړ	ننگرهار	۲٦۰	التراسونډ	ډاکټر محمد یونس سلطاني	ننگرهار
۲٦۱	تشخیصیه رادیولوژي، سینه یا صدر، دوهمه برخه	پوهنوال دوکتور نور محمد شینواری	ننگرهار	۲٦۲	تلویزیوني آزموینې	پوهندوی ډاکتر نجیب الله خلیلي	ننگرهار
۲٦۳	د التراسونډ طبي کارول	پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی ځدران					
۲۱. چشم، گوش و گلو، جلدی							
۲٦۴	د پوستکي ناروغی	پوهندوی دوکتوراسدالله شینواری	ننگرهار	۲٦۵	دغوږ، پزې او ستوني ناروغی	داکتر عزیز الله فقیر	کندهار
۲٦٦	د سترگو ناروغی	پوهنمل داکترخالد یار	ننگرهار	۲٦۷	دغوږ، پزې او ستوني ناروغی	پوهنمل دوکتور میر محمد اسحاق خاورین	ننگرهار

۱۴. جراحي

۱۶۰	نرسنګ عملیات خانه	پوهاند دوکتورنجیب الله امرخیل	کابل طبي پوهنتون	۱۶۱	جراحي، د کلینیکي معایناتو سیستم	پوهندوی ډاکټر بادشاه زارعبدالي	خوست
۱۶۲	د عمومي جراحي اساسات	پوهندوی ډاکټر بادشاه زارعبدالي	خوست	۱۶۳	اساسات جراحی	پوهاند ډاکټرنجیب الله امرخیل	کابل طبي پوهنتون
۱۶۴	عمومي جراحي I	پوهندوی ډاکتر بادشاه زارعبدالي	خوست	۱۶۵	عمومي جراحي II	پوهندوی داکتر بادشاه زارعبدالي	خوست
۱۶۶	عمومي جراحي	داکترګل سیما ابراهیم خیل قادري	خوست	۱۶۷	امراض جراحی سیستم هضمی وملحقات آن	پوهاند ډوکتورعبدالوهاب نورا	کابل طبي پوهنتون
۱۶۸	امراض جراحي بطن و ملحقات ان	پوهاند دوکتورمحمد معصوم عزیزی	کابل طبي پوهنتون	۱۶۹	امراض جراحی بطن و ملحقات ان	پوهندوی ډاکټرعبدالخالق دوست	کندهار
۱۷۰	جراحی بطن ، چاپ دوم	پوهاند دوکتورمحمد معصوم عزیزی	کابل طبي پوهنتون	۱۷۱	د ګېډې د ملحقاتو د جراحي ناروغی	پوهنوال دوکتور بادشاه زار عبدالي	خوست
۱۷۲	بطن حاد و مزمن	پوهنوال ډاکټرعبدالغفور ارصاد	هرات	۱۷۳	د پلاستیک جراحي اساسات او تخنیکونه	داکتر الفت هاشمي	ننګرهار
۱۷۴	د کولمو بندش او د پریطوان جراحي ناروغی	پوهاند ډاکټرعبدالرؤف حسان	ننګرهار	۱۷۵	امراض یورولوژی	پوهندوی دوکتورغلام سخی حسنی	کابل طبي پوهنتون
۱۷۶	یورولوژي	پوهندوی دوکتور غازي جمال عبدالناصر	ننګرهار	۱۷۷	یورولوژي	پوهنوال ډاکټرعبدالحد حمید	ننګرهار
۱۷۸	جراحی عصبی	پوهنوال دوکتور عبدالغفور ارصاد	هرات	۱۷۹	عصبي جراحي	پوهندوی دوکتور فضل الرحیم شګیوال	ننګرهار
۱۸۰	عصبي جراحي	پوهندوی داکتر عبدالبصیر منګل	ننګرهار	۱۸۱	عصبي جراحي	پوهاند دکتور بادشاه زار عبدالي	خوست
۱۸۲	د جراحي انکال	رنځورپار داکټر عجب ګل مومند	ننګرهار	۱۸۳	جراحي عمومی اطفال	پوهنیار داکتر توریالی حکیمی	کابل طبي پوهنتون
۱۸۴	د کوچنیانو جراحي	پوهاند ډاکټر فضل الرحیم شګیوال	ننګرهار	۱۸۵	حاد اپندیسایتیس، تشخیص، اختلاطات او تداوي	پرفیسور دوکتور محمد شریف سروري	ننګرهار
۱۸۶	تروماتولوژی	پوهنوال عبدالغفور ارصاد	هرات	۱۸۷	د صدر ترضیضات	پروفیسور دوکتور محمد شریف سروري	ټول پوهنتونونه

۱۵. ارتوپیدي او انستیزیولوژي

۱۸۸	کسرونه او خلعې	پوهندوی سید بها کریمي	ننګرهار	۱۸۹	اورتوپیدي	پوهندوی ډاکترسید شال سیدي	ننګرهار
۱۹۰	اورتوپیدي اوکسرونه	پوهنمل ډاکټر محمد همایون مصطفی	کندهار	۱۹۱	د عامو کسرونو ترلې درملنه	پوهندوی دوکتور ظاهر ګل منګل	خوست
۱۹۲	رهنمای انستیزی برای کشورهای رو به انکشاف، جلد اول	دانیل دی موس	کابل طبي پوهنتون	۱۹۳	رهنمای انستیزی برای کشورهای رو به انکشاف، جلد دوم	دانیل دی موس	کابل طبي پوهنتون
۱۹۴	د اورتوپیدي د انتاناتو اساسات، وېلی او د ستون فقرات انتانات	رنځوروال دوکتور سیدالرحمن حکیمي	شیخ زاید				

۱۶. انتاني

۱۹۵	انتاني ناروغی	پوهنوال ډاکټرعبدالناصر جبارخیل	ننګرهار	۱۹۶	امراض انتانی (انګلیسی)	پوهنمل ډاکټر محمد ذکریا امیرزاده	کندهار
۱۹۷	انتاني ناروغی	پوهنوال داکتر حفیظ الله اپریدی	ننګرهار	۱۹۸	د ساري ناروغیو کنټرول	پوهندوی ډاکټر محمد عظیم منګل	ننګرهار
۱۹۹	د کوچنیانو ساري ناروغی	پوهاند دوکتورسلطان محمد صافی	خوست	۲۰۰	د کوچنیانو ساري ناروغی	پوهندوی دوکتور نجیب الله امین	ننګرهار
۲۰۱	امراض ساری اطفال	پوهاند ډاکټرسلطان محمد صافی	کابل طبي پوهنتون	۲۰۲	د ماشومانو انتاني ناروغی	پوهاند دوکتور عبدالستار نیازی	ننګرهار
۲۰۳	توبرکلوز	پوهندوی ډاکټرسید انعام سیدی	ننګرهار	۲۰۴	په ماشومانو کې نرى رنځ	پوهنمل ډاکټر حقیق الله چاردیوال	ننګرهار
۲۰۵	د توبرکلوز ناورغی	ډاکټرمحمد ناصرناصري	کندهار	۲۰۶	د سینې ناروغی او توبرکلوز	ډاکټر ناصر محمد شینواری	کندهار
۲۰۷	ملاریا	دوکتور محمد اسحاق شریفي	ننګرهار	۲۰۸	سارس – ۲ او کووید- 19	پروفیسور دوکتور محمد شریف سروري	ټول پوهنتونونه
۲۰۹	د ځیګر ویروسي التهاب (طبي تشخیص او درملنه)	دوکتور محمد اسحاق شریفي	ننګرهار	۲۱۰	شل خپرې ساري ناروغی	ډاکتر غلام سرور ظهیر	شیخ زاید

۹. فارمکولوژي							
۱۰۹	فارمکولوژي	پوهنوال داکتر قمبرعلي حيدري	ننگرهار	۱۱۰	فارمکولوژی، دریم ټوک	پوهنوال سید قمبر علي حیدري	ننگرهار
۱۱۱	فارمکولوژي، دوهم ټوک	پوهنوال داکتر قمبرعلي حيدري	ننگرهار	۱۱۲	د اتونوم او مرکزي عصبي سیستمونو فارمکولوژي	ډاکترغلام ربی بهسودوال	ننگرهار
۱۱۳	گیاهان طبی مستعمله در تداوی امراض قلبی و وعایی	پوهنوال محمد عثمان بابری	کابل طبي پوهنتون	۱۱۴	امینیو فارمکولوژي	پوهنوال سید قمبر علي حیدري	ننگرهار
۱۱۵	د درملو د استعمال عملي لارښود (انگلیسی/ پښتو)	ډاکتر مالتي ایل وان بلومرودر	خوست	۱۱۶	فارمکولوژي (دریم کال، دوهم سمستر لپاره)	پوهنوال دوکتور غلام ربي بهسودوال	ننگرهار
۱۱۷	د درملو بدې اغیزې	پوهنوال سید قمبر علي حیدري	ننگرهار				
۱۰. عامه روغتیا							
۱۱۸	د عامې روغتیا اساسات او اداره	پوهنوال ډاکتر محمدعارف رحماني	ننگرهار	۱۱۹	ډیموگرافي او کورنی تنظیم	پوهیالی ډاکټر محمد ابراهیم شیرزی	ننگرهار
۱۲۰	د چاپیریال او أندیزه روغتیا	پوهنوال ډاکتر محمدعارف رحماني	ننگرهار	۱۲۱	تغذیه او روغتیا	پوهیالی ډاکټر محمد هارون	ننگرهار
۱۲۲	تغذیه او سوّتغذیه	پوهنوال داکترعبدالواحد وثیق	قندهار				
۱۱. داخله							
۱۲۳	فزیکل دیاگنوزس	پوهنوال ډاکترحفیظ الله اپریدی	ننگرهار	۱۲۴	فزیکی تشخیص او د تاریخچې اخیستنه	پوهاند داکتر شریف الله	ننگرهار
۱۲۵	فزیکي تشخیص	داکتر ناصر جبارخیل	ننگرهار	۱۲۶	فزیکي تشخیص (هادي کلینیکل مېتود)	پوهاند ډاکټر سیف الله هادي	ټول پوهنتونونه
۱۲۷	د داخله ناروغیو تفریقي تشخیص I	پوهاند دوکتور سیف الله هادي	ننگرهار	۱۲۸	د داخله ناروغیو تفریقي تشخیص I	پوهاند دوکتور سیف الله هادي	ننگرهار
۱۲۹	د زړه برقي گراف (ECG)	رنځورپوال ډاکټر سید عبدالله سادات	ننگرهار	۱۳۰	رهنمای عملی مشکلات عام طبی (دری)	داکتر مالتي ال-وان بلومرودر	بلخ
۱۳۱	هیماتولوژي، ایمینولوژي او د ویټامینونو کموالي ناروغی	پوهندوی دوکتورایمل شیرزی	ننگرهار	۱۳۲	د طبي عامو ستونځو عملي لارښود (انگلیسی)	داکتر مالتي ال-وان بلومرودر	ننگرهار
۱۳۳	د وینې ناروغی	پوهاند ډاکټر محمد ظاهرظفرزی	ننگرهار	۱۳۴	د وینې ناروغی	پوهنوال دوکتور حیات الله احمدزی	ننگرهار
۱۳۵	اندوکراینولوژي او روماتولوژي	پوهاند داکتر محمد طیب نشاط	ننگرهار	۱۳۶	د پښتورگو ناروغی	پوهاند ډاکټرمحمد ظاهرظفرزی	ننگرهار
۱۳۷	د هضمي سیستم او پښتورگو ناروغی	پوهندوی ډاکټرسیف الله هادي	ننگرهار	۱۳۸	اندوکراینولوژی او روماتولوژي	پوهاند دوکتور سیف الله هادي	ننگرهار
۱۳۹	د خولې او د هضمي سیستم ناروغی	پوهاند ډاکټرمحمد ظاهرظفرزی	ننگرهار	۱۴۰	د هضمي جهاز ناروغی	پوهاند ډاکټر محمد ظاهرظفرزی	ننگرهار
۱۴۱	امراض جهاز هضمی و کبد	دوکتورمحمد یونس فخری	بلخ	۱۴۲	د هضمي جهازاو پښتورگو ناروغی	پوهنوال ډاکټرعبدالواحد وثیق	کندهار
۱۴۳	د زړه او رگونو ناروغی	پوهندوی ډاکټر دل آقا دل	ننگرهار	۱۴۴	د خیگر ناروغی	پوهاند ډاکټرمحمد ظاهرظفرزی	ننگرهار
۱۴۵	د تنفسي سیستم او د زړه روماتیزمل ناروغی	پوهاند دوکتور سیف الله هادي	ننگرهار	۱۴۶	تنفسي او د زړه د دسامونو روماتیزمل ناروغی	پوهاند ډاکټرمحمد طیب نشاط	ننگرهار
۱۴۷	د شکرې ناروغي	ډاکتر محمد نعیم همدرد	ننگرهار	۱۴۸	د تنفسي او د زړه روماتیزمل ناروغی	پوهندوی داکتر سلام جان شمس	ننگرهار
۱۲. بیړنۍ درملنه							
۱۴۹	بیړنی طبي پیښې	پوهنوال داکترعبدالواحد وثیق	قندهار	۱۵۰	د داخلې بیړنې پیښې او د بحران ځارنه	پوهنوال ډاکترحفیظ الله اپریدی	ننگرهار
۱۵۱	بیړنی درملنې	ډاکتر عبدالولی رنځورمل وردک	خوست	۱۵۲	د بیړنیو پیښو د درملنې لارښود (انگلیسی)	پوهنوال ډاکترایمل شیرزی	ننگرها
۱۵۳	بیړنی طبي درملنې	داکتر سید ملیار سادات	ننگرهار	۱۵۴	کمک های اولیه	پوهاند دوکتورنجیب الله امرخیل	کابل طبي پوهنتون
۱۳. انکالوژي							
۱۵۵	د سینې سرطان، پېژندنه، درملنه او مخنیوی	پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی ځدراڼ	ننگرهار	۱۵۶	د سرطاني ناروغیو اساسات	پوهاند داکتر محمد ظاهر ظفرزی	ننگرهار
۱۵۷	د وینې سرطان	پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی	ننگرهار	۱۵۸	سرطان او د چاپیریال رادیو اکتیویټي	پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی ځدراڼ	ننگرهار
۱۵۹	د سرطاني ناروغیو راډیوتراپي	پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی ځدراڼ	خوست				

۵. اناټومي او هستالوژي							
۵۸	اناټومي لومړی جلد (هډوکي، مفاصل او عضلات)	پوهنمل ډاکتر محمد ناصر نصرتي	ننګرهار	۵۹	د هډوکو او مفاصلو اناټومي	پوهنوال دوکتور حمیدالله حامد	خوست
۶۰	د سر او غاړې اناټومي درسي کتاب I	پوهندوی دوکتور یما صدیقي	ننګرهار	۶۱	د سر او غاړې اناټومي درسي کتاب II	پوهندوی دوکتور یما صدیقي	ننګرهار
۶۲	د ټټر اناټومي	پوهنیار دوکتور یما صدیقي	ننګرهار	۶۳	اناتومی	پوهنمل ډاکټرحفیظ الله سهار	کابل طبي پوهنتون
۶۴	د سینې بطن او حوصلې اناټومي	پوهنوال دوکتور حمیدالله حامد	خوست	۶۵	د جهازاتو اناټومي	پوهنوال ډاکتر محمد حسین یار	ننګرهار
۶۶	د عصبي سیستم اناټومي	پوهنیار دوکتور یما صدیقي	ننګرهار	۶۷	اناټومي دریم جلد، عصبي سیستم، حواس او اندوکراین غدوات	پوهنمل ډاکتر محمد ناصر نصرتي	ننګرهار
۶۸	د زړه او د وینې د رګونو اناټومي	پوهنمل ډاکتر محمد ناصر نصرتي	ننګرهار	۶۹	د هضمي سیستم اناټومي	پوهنمل ډاکتر محمد ناصر نصرتی	ننګرهار
۷۰	د بولې تناسلي سیستمو اناټومي	پوهنمل ډاکتر محمد ناصر نصرتي	ننګرهار	۷۱	د انسان فزیولوژي او اناټومي	عبدالملک پرهیز	ننګرهار
۷۲	د انسان اناټومي (پورتنی طرف او صدر) ناحیوي او عملي له تسلیخ او کلینیک سره	پوهندوی ډاکتر توریالی سهاک	ننګرهار	۷۳	اناتومی و فزیولوژی انسان، جلد دوم	پوهندوی محمد طاهرنسیمی	بلخ
۷۴	اناتومی و فزیولوژی انسان، جلد اول	پوهندوی محمد طاهرنسیمی	بلخ	۷۵	عمومي هستالوژي	پوهندوی ډاکټرفضل الهي	کندهار
۷۶	عمومي هستالوژي	پوهاند ډاکټر خلیل احمد بهسودوال	ننګرهار	۷۷	طبی هستولوژي	پوهاند ډاکټر خلیل احمد بهسودوال	ننګرهار
۷۸	طبي هستالوژي	پوهاند داکتربری صدیقي	خوست	۷۹	هستالوژي	پوهاند ډاکټربری صدیقي	کابل طبي پوهنتون
۸۰	د سیستمونو هستالوژي	پوهاند ډاکټر خلیل احمد بهسودوال	ننګرهار				
۶. امبریولوژي							
۸۱	عمومي امبریولوژي	پوهاند دوکتوربری صدیقي	خوست	۸۲	امبریولوژي	پوهنوال ډاکتر محمد حسین یار	ننګرهار
۸۳	امبریولوژی طبی	پوهندوی داکتربشیر نورمل	کابل طبي پوهنتون	۸۴	طبي امبریولوژي	پوهنمل داکتر ناصر نصرتي	ننګرهار
۸۵	امبریولوژی عمومی انسان	پوهندوی داکتربشیر نورمل	کابل طبي پوهنتون	۸۶	د انسان عمومي کلینیکي امبریولوژي	پوهنیار ډاکتر عبدالله جان شینواري	ننګرهار
۷. فزیولوژي او پتولوژي							
۸۷	طبي فزیولوژي	داکتر شریف الله	ننګرهار	۸۸	د ځانګړو حسیتونو، پوستکي، اوتونومیک او مرکزي سستم فزیولوژي	پوهنوال دوکتور محب الله شینواری	ننګرهار
۸۹	د اندوکراین، زړه، رګونو او پښتورګو فزیولوژي	پوهنوال دوکتور احسان الله احسان	ننګرهار	۹۰	د تنفسي سیستم فزیولوژي	پوهنوال دوکتور احسان الله احسان	ننګرهار
۹۱	د وینې فزیولوژي	پوهنمل ډاکتر ولي محمد ویاړ	کندهار	۹۲	عمومي پتالوژي	پوهاند دوکتور خلیل احمد بهسودوال	ننګرهار
۹۳	پتالوژی عمومی	پوهندوی ډاکټرزهرا فروغ	هرات	۹۴	عمومي پتالوژي	پوهندوی دوکتور محمد آصف	ننګرهار
۹۵	د سیستمونو پتالوژي	پوهندوی ډاکترخلیل احمد بهسودوال	ننګرهار	۹۶	د سیستمونو پتالوژی دوهمه برخه	پوهاند دوکتور خلیل احمد بهسودوال	ننګرهار
۹۷	د قلبي وعایي، وینې، تنفسي او هضمي جهاز پتالوژي	پوهاند دوکتور خلیل احمد بهسودوال	ننګرهار	۹۸	د وینې، جګرو، تنفسي جهاز، هضمي جهاز او نورو زېږېدلو فزیولوژي	پوهنوال دوکتور جنت میر مومند	ننګرهار
۹۹	مالیکولي ایمینولوژي	پوهاند ډاکتر خلیل احمد بهسودوال	ننګرهار				
۸. مایکروبیولوژي او پرازیتولوژي							
۱۰۰	مایکرو بیولوژی طبی، جلد اول	پوهاند دوکتورعبیدالله عبید	کابل طبي پوهنتون	۱۰۱	مایکرو بیولوژی طبی، جلد دوم	پوهاند دوکتورعبیدالله عبید	کابل طبي پوهنتون
۱۰۲	مایکروبیولوژي	پوهاند محمد جمعه حنیف	هرات	۱۰۳	مایکروبیولوژی عمومی	دوکتور شعیب احمد شاخص	هرات
۱۰۴	پرازیتولوژی طبی	پوهاند دوکتورعبیدالله عبید	کابل طبي پوهنتون	۱۰۵	اساسات پرازیتولوژی طبی	پوهنمل دوکتورمحمد یوسف مبارک	کابل طبي پوهنتون
۱۰۶	د پرازیتولوژی اساسات	ډاکتر محمد صابر	ننګرهار	۱۰۷	طبي پرازیتولوژي	پوهنوال دوکتور غلام جیلاني ولي	ننګرهار
۱۰۸	هلمنتولوژي	پوهنوال ډاکترسید رفیع الله حلیم	ننګرهار				

د افغانستان د ۹ پوهنتونونو د ۳۸۹چاپ شویو درسي کتابونو لېست

(کابل، کابل طبي پوهنتون، کابل پولي تخنیک، ننګرهار، خوست، کندهار، هرات، بلخ او کاپیسا) ۲۰۱۰ ـ ۲۰۲۳

شمېره	د کتاب نوم	لیکوال	پوهنتون	شمېره	د کتاب نوم	لیکوال	پوهنتون
			۱. اخلاق، طبي لارښود او ترمینولوژي				
۱	اخلاق طبابت	پوهاند ډاکټرعبدالغفورهمدل صدیقی	بلخ	۲	رهنمای تدریس طب	پوهاند دوکتورنادراحمد اکسیر	کابل طبي پوهنتون
۳	د طبابت لنډ تاریخ	پوهاند عبدالحی مومنی	ننګرهار	۴	طبی ترمینولوژي	دوکتورګل سیما ابراهیم خیل قادری	ننګرهار
۵	د ننګرهار طب پوهنځی نصاب او درسي مفردات (انګلیسی)	ننګرهارطب پوهنځی	ننګرهار	٦	رهنمود PBL درافغانستان	پوهنوال دوکتورمحمد فرید برنایار	کاپیسا
۷	انګلیسي- پښتو طبي قاموس I	رنځورمل دوکتور عجب ګل مومند	ننګرهار	۸	انګلیسي- پښتو طبي قاموس I	رنځورمل دوکتور عجب ګل مومند	ننګرهار
۹	د طب محصلینو درسي کتابونه	ډاکتر یحیی وردک	ټول پوهنتونونه	۱۰	۱۴۰ طبي کتابونه په ډي وي ډي کې (پښتو، دري او انګلیسي)	بېلا بېل مؤلفین	ټول پوهنتونونه
۱۱	۲۱۴ طبي کتابونه په ډي وي ډي کې (پښتو، دري او انګلیسي)	بېلا بېل مؤلفین	ټول پوهنتونونه	۱۲	د طبیعي علومو انګلیسي- پښتو قاموس	پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی ځدران	ننګرهار
			۲. فزیک				
۱۳	په معاصر طب کې د فزیک پیژندنه	ګل احمد سهیل	ننګرهار	۱۴	بیوفزیک	پشتانه بنایي	ننګرهار
۱۵	بیوفزیک	پوهنیار ګل احمد سهیل	ننګرهار	۱٦	بیوفزیک	پوهاند میر محمد ظاهرحیدری	بلخ
۱۷	طبي فزیک	پوهنیار هدایت الله مهمند	ننګرهار	۱۸	فزیک طبی بخش میخانیک	پوهاند میر محمد ظاهرحیدری	بلخ
۱۹	فزیک طبی بخش حرارت	پوهاند میر محمد ظاهرحیدری	بلخ	۲۰	توضیح اساسات فزیکی، وسایل تشخیصیه طبی	پوهاند میر محمد ظاهرحیدری	بلخ
۲۱	فزیک نور	پوهاند میر محمد ظاهر حیدری	بلخ	۲۲	فزیک اوپتیک	پوهنوال غلام قادر دهګان	هرات
۲۳	نور و فزیک جدید	پوهنوال غلام قادر دهګان	هرات	۲۴	د نور فزیک	پوهنیار هدایت الله مهمند	ننګرهار
۲۵	د برق فزیک	پوهنیار هدایت الله	ننګرهار	۲٦	میخانیک او د نور فزیک	پوهنیار هدایت الله	ننګرهار
۲۷	کوانتم میخانیک	پوهنیار اکرام الله وقار	ننګرهار	۲۸	حرارت و ترمودینامیک	پوهنوال غلام قادر دهګان	هرات
۲۹	برېښنا، مقناطیسیت او الکترو مقناطیسي تیوري	پوهندوی توریالی همدرد	ننګرهار	۳۰	میخانیک، اهتزازات او نسبیت	پوهندوی علي جان عادل	ننګرهار
			۳. کیمیا				
۳۱	طبي کېمیا	پوهنوال امرالله آصفي	خوست	۳۲	طبي بیوشمي	پوهاند خان محمد احمدزی	کابل طبي پوهنتون
۳۳	کېمیایي عنصرونه، لومړی ټوک	محمد طاهر کاښی	ننګرهار	۳۴	کېمیایي عنصرونه، دوهم ټوک	محمد طاهر کاښی	ننګرهار
۳۵	فزیکی کېمیا ګازونه او کېمیاوي ترمودینامیک	پوهاند خیر محمد ماموند	ننګرهار	۳٦	فزیکی کیمیا دوهم جلد، ترمودینامیک	حبیب الله نوابزاده	ننګرهار
۳۷	عضوي کېمیا، کړیوال ترکیبونه	پوهاند دوکتور محمد غوث حکیمي	ننګرهار	۳۸	فزیکي کېمیا II،	پوهاند دوکتور خیر محمد ماموند	ننګرهار
۳۹	فزیکی کېمیا III، کېمیاوي کنتک او کتلسس، کروماتوګرافي او اسپکټروسکوپي	پوهاند دوکتور خیر محمد ماموند	ننګرهار	۴۰	عمومي کیمیا	پوهاند دوکتورخیرمحمد ماموند	ننګرهار
۴۱	عضوی کیمیا، د الیفاتیک برخه	پوهنوال ډاکترګل حسن ولیزی	خوست	۴۲	عضوي کیمیا، د اروماتیک او هیترو سیکلیک برخه	پوهنوال ډاکترګل حسن ولیزی	کابل
۴۳	د قندونو هضم، جذب او استقلاب	پوهیالی دوکتوریحیی فهیم	ننګرهار	۴۴	د شحمیاتو استقلاب	دوکتور محمد عظیم عظیمي	ننګرهار
			۴. بیولوژي او جنیټیک				
۴۵	عمومي بیولوژي	پوهندوی جماعت خان همت	ننګرهار	۴٦	عمومی بیولوژي	پوهندوی الفت شیرزی	ننګرهار
۴۷	بیولوژي مالیکولي حجره، بخش اول	پوهنوال علی یوسف پور	کابل طبي پوهنتون	۴۸	بیولوژي مالیکولي حجره، بخش دوم	پوهنوال علی یوسف پور	کابل طبي پوهنتون
۴۹	د حجرې بیولوژي	پوهندوی جماعت خان همت	ننګرهار	۵۰	مالیکولي بیولوژي	پوهندوی جماعت خان همت	ننګرهار
۵۱	وراثت	پوهنوال دوکتور ګل سالم شرافت	ننګرهار	۵۲	کلاسیک اومالکیولی جنتیک	دوکتورمحمد صابر	ننګرهار
۵۳	وراثت او د سمورفولوژي	پوهنمل ډاکتر مسیح الله مسیح	ننګرهار	۵۴	طبي جنیتیک	پوهندوی الفت شیرزی	ننګرهار
۵۵	زولوجی فقاریه	ذاکره بابکرخیل	ننګرهار	۵٦	زولوجی غیرفقاریه	ذاکره بابکرخیل	ننګرهار
۵۷	حیوانات مفصلیه	پروفیسور داکتر دیپلوم علی آقا نحیف	هرات				

له ټولو درنو استادانو څخه هيله کوو، چې په خپلو مسلکي برخو کې نوي کتابونه وليکي، وي ژباړي او يا هم خپل پخواني ليکل شوي کتابونه، لکچرنوټونه او چپټرونه ايډېټ او د چاپ لپاره تيار کړي، زموږ په واک کې يې راکړي چې په ښه کيفيت چاپ او وروسته يې د اړوند پوهنځيو، استادانو او محصلينو ته په واک کې ورکړو. همدارنګه د يادو ټکو په اړه خپل وړانديزونه او نظريات له موږ سره شريک کړي، چې په ګډه په دې برخه کې اغېزمن ګامونه پورته کړو.

د ليکوالانو او خپروونکو له خوا پوره زيار ايستل شوی، چې د کتابونو محتويات د نړيوالو علمي معيارونو پر اساس برابر شي، خو بيا هم کېدای شي د کتاب په محتوا کې ځينې تېروتنې او ستونزې وليدل شي، نو له درنو لوستونکو څخه هيله لرو چې خپل نظريات او نيوکې ليکوال او يا موږ ته په ليکلې بڼه راولېږي، چې په راتلونکي چاپ کې اصلاح شي.

د افغان ماشومانو لپاره د جرمني کمېټې او د هغې له مشر ډاکټر ايروس څخه ډېره مننه کوو چې د دغه کتاب د چاپ لګښت يې ورکړی دی. دوی تر دې مهاله د ننګرهار پوهنتون د ۲۵۰ عنوانه طبي او غير طبي کتابونو د چاپ لګښت پر غاړه اخيستی دی.

د پوهنتونونو رئيسانو، د پوهنځيو رئيسانو او استادانو څخه مننه کوم چې د کتابونو د چاپ لړۍ يې هڅولې او مرسته يې ورسره کړې ده. د دغه کتاب له ليکوال څخه ډېر منندوی يم او ستاينه يې کوم، چې د کلونو - کلونو زيار محصول يې په وړيا توګه ګرانو محصلينو ته وړاندې کړ.

همدارنګه د خپل دفتر له همکارانو هر يو ښاغلي حکمت الله عزيز، ښاغلي فهيم حبيبي، ښاغلي ګل آغا احمدي او ښاغلي هېواد صافی څخه هم مننه کوم، چې د کتابونو د چاپ په برخه کې يې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي.

ډاکتر يحيی وردک

د لوړو زده کړو وزارت، کابل، جون، ۲۰۲۳

د دفتر ټيليفون: ۰۷۸۰۲۳۲۳۱۰، ۰۷۰۶۳۲۰۸۴۴

ايميل: info@ecampus-afghanistan.org

د درسي کتابونو چاپول

قدرمنو استادانو او گرانو محصلینو!

د افغانستان په پوهنتونونو کې د درسي کتابونو کموالی او نشتوالی له لویو ستونزو څخه گڼل کېږي. یو زیات شمېر استادان او محصلین نویو معلوماتو ته لاسرسی نه لري، په زاړه مېتود تدریس کوي او له هغو کتابونو او چپترونو څخه گټه اخلي چې پخواني دي او په بازار کې په ټیټ کیفیت فوتوکاپي کېږي.

موږ د ۲۰۱۰ څخه تر ۲۰۲۳ کال پورې د ننگرهار، خوست، کندهار، هرات، بلخ، البیروني، کابل پوهنتون، د کابل طبي پوهنتون او د کابل پولي تخنیک پوهنتون لپاره ۳۸۹ عنوانه مختلف درسي کتابونه د طب، ساینس، انجنیري، اقتصاد، ژورنالېزم او کرهنې پوهنځیو لپاره چاپ کړي دي.

د یادونې وړ ده، چې دغه چاپ شوي کتابونه د هېواد ټولو اړوندو پوهنتونونو او یو زیات شمېر ادارو او موسساتو ته په وړیا توگه وېشل شوي دي. ټول چاپ شوي کتابونه له www.ecampus-afghanistan.org ویب پاڼې څخه ډانلوډ کولی شئ.

دا چارې په داسې حال کې ترسره کېږي چې د افغانستان د لوړو زده کړو وزارت د (۲۰۱۰-۲۰۱۴) کلونو په ملي ستراتیژیک پلان کې راغلي دي چې:

"د لوړو زده کړو او د ښوونې د ښه کیفیت او زده کوونکو ته د نویو، کره او علمي معلوماتو د برابرولو لپاره اړینه ده، چې په دري او پښتو ژبو د درسي کتابونو د لیکلو فرصت برابر شي، د تعلیمي نصاب د ریفورم لپاره له انگریزي ژبې څخه دري او پښتو ژبو ته د کتابونو او درسي موادو ژباړل اړین دي، له دغو امکاناتو پرته د پوهنتونونو محصلین او استادان عصري، نویو، تازه او کره معلوماتو ته لاسرسی نه شي پیدا کولای."

موږ غواړو چې د درسي کتابونو په برابرولو سره د هېواد له پوهنتونونو سره مرسته وکړو او د چپټر او لکچرنوټ دوران ته د پای ټکی کېږدو. د دې لپاره اړینه ده چې د افغانستان د پوهنتونونو لپاره هر کال لږ تر لږه ۱۰۰ عنوانه درسي کتابونه چاپ شي.

د کتاب نوم	د اقتصاد تشریحي قاموس (انګلیسي-پښتو)
لیکوال	پوهاند محمد بشیر دودیال
خپرندوی	ننګرهار پوهنتون، اقتصاد پوهنځی
وېب پاڼه	www.nu.edu.af
د چاپ کال	۱۴۰۲، لومړی چاپ
چاپ شمېر	۱۰۰۰
مسلسل نمبر	۳۸۱
ډاونلوډ	www.ecampus-afghanistan.org

دا کتاب د افغان ماشومانو لپاره د جرمني کمېټې، په جرمني کې د Eroes کورنۍ یوې خیریه ټولنې لخوا تمویل شوی دی.
اداري او تخنیکي چارې یې د افغانیک لخوا ترسره شوي دي.
د کتاب د محتوا او لیکنې مسوولیت د کتاب په لیکوال او اړوند پوهنځي پورې اړه لري. مرسته کوونکي او تطبیق کوونکي ټولنې په دې اړه مسوولیت نه لري.

د تدریسي کتابونو د چاپولو لپاره له موږ سره اړیکه ونیسئ:
ډاکتر یحیی وردک، د لوړو زده کړو وزارت، کارته ۴، کابل
موبایل	۰۷۰۶۳۲۰۸۴۴، ۰۷۸۰۲۳۲۳۱۰
ایمېل	info@ecampus-afghanistan.org

د چاپ ټول حقوق له مؤلفینو سره خوندي دي.

ای اس بي ان ۹۷۸-۹۹۳۶-۶۲۲-۵۶-۲

اقرأ باسم ربك الذي خلق

د اقتصاد تشريحي قاموس

انګليسي – پښتو

پوهاند محمد بشير دوديال

لومړی چاپ

دغه کتاب په پي ډي ايف فارمټ کې په مله سي ډي کې هم لوستلی شئ: